

T. C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

Turgut BAYDAR

TÜRKÇEDE SÖZ DİZİMİNİN ÖĞRETİMİ VE KAVRATILMASI

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Mukim SAĞIR

ERZURUM, 2006

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA NO</u>
ÖZET	XXX
ABSTRACT	XXXI
SÖZ BAŞI	XXXII
TABLolar DİZİNİ	XXXV
GRAFİKLER DİZİNİ	XXXVI
KISALTMALAR	XXXVII
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Problemi	2
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Problem Cümlesi	6
1.3. Alt Problemler	6
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlıklar	8
1.6. Tanımlar	8
1.7. Araştırmanın Amacı	10
1.8. Araştırmanın Önemi	10
2. Yöntem	11
2.1. Araştırmanın Yöntemi	11
2.2. Araştırmanın Modeli	12
2.3. Evren ve Örneklem	12
2.3.1. Evren	13
2.3.2. Örneklem	13
2.4. Verilerin Toplanması	14
2.5. Test Sorularının Geliştirilip Uygulanması	14
2.6. Kompozisyon Kâğıtlarının Toplanması	14
2.7. Verilerin Analizi	15
3. Öğretim Yöntemleri	15
4. Öğretimde Planlama ve Değerlendirme	17
4.1. Planlama	17

4.2. Değerlendirme	18
5. Bilimsel Araştırma Yöntemleri	19
6. İletişim	20
TÜRKÇEDE SÖZ DİZİMİ	21
SÖZ DİZİMİNİN İLKÖĞRETİM OKULU MÜFREDAT PROGRAMI VE İLKÖĞRETİM OKULLARI İKİNCİ KADEMESİNDE OKUTULAN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ DURUMU	22
BİRİNCİ BÖLÜM	24
1. Cümle	25
1.1. Cümlenin Ögeleri	27
1.1.1. Yüklem	27
1.1.1.1. Fiil Cümlelerinde Yüklem	29
1.1.1.1.1. Basit Kipli Fiillerin Yüklem Olması	29
1.1.1.1.2. Birleşik Kipli Fiillerin Yüklem Olması	30
1.1.1.1.3. Birleşik Fiillerin Yüklem Olması	30
1.1.1.1.3.1. Bir İsim Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiillerin Yüklem Olması	30
1.1.1.1.3.2. Bir Fiil Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiillerin Yüklem Olması	31
1.1.1.1.3.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller (Anlam Kaymasına Uğramış ve Deyimleşmiş Olan Birleşik Fiiller)in Yüklem Olması	31
1.1.1.1.4. Çatıları Bakımından Yüklemeler	32
1.1.1.1.4.1. Geçişli-Etken Çatılı Fiillerin Yüklem Olması	32
1.1.1.1.4.2. Geçişsiz-Etken Çatılı Fiillerin Yüklem Olması	32
1.1.1.1.4.3. Geçişli-Edilgen Çatılı Fiillerin Yüklem Olması	33
1.1.1.1.4.4. Dönüşlü Çatılı Fiillerin Yüklem Olması	33
1.1.1.1.4.5. İşteş Çatılı Fiillerin Yüklem Olması	33
1.1.1.1.4.6. Ettirgen Çatılı Fiillerin Yüklem Olması	34
1.1.1.1.4.7. Oldurgan Çatılı Fiillerin Yüklem Olması	34
1.1.1.1.4.8. Çatı Yanlışları	34
1.1.1.2. İsim Cümlelerinde Yüklem	40

1.1.1.2.1. Yükleme Tek Kelime Olan İsim Cümleleri	40
1.1.1.2.2. Yükleme Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri	40
1.1.1.2.2.1. Yükleme Belirtili İsim Tamlaması Olan Cümleler	40
1.1.1.2.2.2. Yükleme Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Cümleler	41
1.1.1.2.2.3. Yükleme Sıfat Tamlaması Olan Cümleler	41
1.1.1.2.2.4. Yükleme İsim-Fiil Grubu Olan Cümleler	41
1.1.1.2.2.5. Yükleme Edat Grubu Olan Cümleler	42
1.1.1.2.2.6. Yükleme Unvan Grubu Olan Cümleler	42
1.1.1.2.2.7. Yükleme Tekrar Grubu Olan Cümleler	42
1.1.1.2.2.8. Yükleme Zarf Grubu Olan Cümleler	42
1.1.1.2.2.9. Yükleme Yönelme Grubu Olan Cümleler	43
1.1.1.2.2.10. Yükleme Vasıta Grubu Olan Cümleler	43
1.1.2. Özne	43
1.1.2.1. Özne Türleri	48
1.1.2.1.1. Yüklemin Kip ve Çatısına Göre Özne Türleri	48
1.1.2.1.1.1. Gerçek Özne	48
1.1.2.1.1.2. Sözde Özne	49
1.1.2.1.1.3. Açık Özne	50
1.1.2.1.1.4. Gizli (Ek Hâlinde Özne)	50
1.1.2.1.1.5. Pekiştirmeli Özne	51
1.1.2.1.1.6. Dolaylı (Örtülü) Özne	52
1.1.2.2. Özne - Yükleme İlgisi	52
1.1.2.2.1. Özne Yanlışıları	56
1.1.2.3. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler	59
1.1.2.4. Öznesi Kelime Grubu Olan Cümleler	59
1.1.2.4.1. Öznesi Belirtili İsim Tamlaması Olan Cümleler	59
1.1.2.4.2. Öznesi Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Cümleler	60
1.1.2.4.3. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan Cümleler	61
1.1.2.4.4. Öznesi Sıfat-Fiil Grubu Olan Cümleler	61
1.1.2.4.5. Öznesi İsim-Fiil Grubu Olan Cümleler	62
1.1.2.4.6. Öznesi Birleşik İsim Olan Cümleler	62
1.1.2.4.7. Öznesi Unvan Grubu Olan Cümleler	62

1.1.2.4.8. Öznesi Tekrar Grubu Olan Cümleler	63
1.1.2.4.9. Öznesi Bağlama Grubu Olan Cümleler	63
1.1.3. Nesne	65
1.1.3.1. Nesne Türleri	65
1.1.3.1.1. Belirtisiz Nesne	65
1.1.3.1.2. Belirtili Nesne	66
1.1.3.2. Nesne Yanlışları	68
1.1.3.3. Nesnesi Tek Kelime Olan Cümleler	71
1.1.3.4. Nesnesi Kelime Grubu Olan Cümleler	71
1.1.3.4.1. Nesnesi Belirtili İsim Tamlaması Olan Cümleler	71
1.1.3.4.2. Nesnesi Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Cümleler	72
1.1.3.4.3. Nesnesi Sıfat Tamlaması Olan Cümleler	72
1.1.3.4.4. Nesnesi Sıfat-Fiil Grubu Olan Cümleler	73
1.1.3.4.5. Nesnesi İsim-Fiil Grubu Olan Cümleler	73
1.1.3.4.6. Nesnesi Birleşik İsim Olan Cümleler	73
1.1.3.4.7. Nesnesi Bağlama Grubu Olan Cümleler	73
1.1.4. Yer Tamlayıcısı	74
1.1.4.1. Yer Tamlayıcısı Türleri	75
1.1.4.1.1. Yönelme Hâli Eki Alan Yer Tamlayıcıları	75
1.1.4.1.2. Bulunma Hâli Eki Alan Yer Tamlayıcıları	76
1.1.4.1.3. Çıkma Hâli Eki Alan Yer Tamlayıcıları	77
1.1.4.2. Yer Tamlayıcısı Yanlışları	79
1.1.4.3. Yer Tamlayıcısı Tek Kelime Olan Cümleler	81
1.1.4.4. Yer Tamlayıcısı Kelime Grubu Olan Cümleler	81
1.1.4.4.1. Yer Tamlayıcısı Belirtili İsim Tamlaması Olan Cümleler	81
1.1.4.4.2. Yer Tamlayıcısı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Cümleler	82
1.1.4.4.3. Yer Tamlayıcısı Sıfat Tamlaması Olan Cümleler	82
1.1.4.4.4. Yer Tamlayıcısı Sıfat-Fiil Grubu Olan Cümleler	83
1.1.4.4.5. Yer Tamlayıcısı İsim-Fiil Grubu Olan Cümleler	83
1.1.4.4.6. Yer Tamlayıcısı Birleşik İsim Olan Cümleler	83
1.1.4.4.7. Yer Tamlayıcısı Tekrar Grubu Olan Cümleler	83
1.1.4.4.8. Yer Tamlayıcısı Bağlama Grubu Olan Cümleler	84

1.1.5. Zarf Tümleci	85
1.1.5.1. Zarf Tümleci Türleri	89
1.1.5.1.1. Zaman Zarfı Tümleçleri	89
1.1.5.1.2. Tarz Zarfı Tümleçleri	89
1.1.5.1.3. Yer ve Yön Zarfı Tümleçleri	90
1.1.5.1.4. Miktar (Azlık-Çokluk) Zarfı Tümleçleri	90
1.1.5.1.5. Soru Zarfı Tümleçleri	90
1.1.5.2. Zarf Tümleci Yanlışları	91
1.1.5.3. Zarf Tümleci Tek Kelime Olan Cümleler	92
1.1.5.4. Zarf Tümleci Kelime Grubu Olan Cümleler	92
1.1.5.4.1. Zarf Tümleci Belirtili İsim Tamlaması Olan Cümleler	92
1.1.5.4.2. Zarf Tümleci Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Cümleler	93
1.1.5.4.3. Zarf Tümleci Sıfat Tamlaması Olan Cümleler	93
1.1.5.4.4. Zarf Tümleci Sıfat-Fiil Grubu Olan Cümleler	94
1.1.5.4.5. Zarf Tümleci Zarf-Fiil Grubu Olan Cümleler	94
1.1.5.4.6. Zarf Tümleci İsim-Fiil Grubu Olan Cümleler	95
1.1.5.4.7. Zarf Tümleci Tekrar Grubu Olan Cümleler	95
1.1.5.4.8. Zarf Tümleci Bağlama Grubu Olan Cümleler	95
1.1.5.4.9. Zarf Tümleci Zarf Grubu Olan Cümleler	96
1.1.5.4.10. Zarf Tümleci Edat Grubu Olan Cümleler	96
1.1.5.4.11. Zarf Tümleci Yönelme Grubu Olan Cümleler	97
2. Cümle Dışı Unsurlar	98
3. Cümle ve Noktalama	100
İKİNCİ BÖLÜM	103
2. Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları	104
I. İsim Tamlaması	119
I.I. Belirtili İsim Tamlaması	122
1. Yapı Bakımından Belirtili İsim Tamlamaları	122
1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtili İsim Tamlamaları	123
1.2. Unsurlarından Biri veya İki Kelime Grubu Şeklinde Olan Belirtili İsim Tamlamaları	124
1.2.1. Tamlayan Unsuru Kelime Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları ...	124

1.2.1.1. Tamlayan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	124
1.2.1.2. Tamlayan Unsuru Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	125
1.2.1.3. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	125
1.2.1.4. Tamlayan Unsuru Unvan Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	126
1.2.1.5. Tamlayan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	126
1.2.2. Tamlanan Unsuru Kelime Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları ...	126
1.2.2.1. Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	126
1.2.2.2. Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	126
1.2.2.3. Tamlanan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	127
1.2.2.4. Tamlanan Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	127
1.2.2.5. Tamlanan Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	127
1.2.2.6. Tamlanan Unsuru Zarf Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları ...	127
1.2.2.7. Tamlanan Unsuru Tekrar Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	127
1.2.3. Hem Tamlayan Unsuru Hem de Tamlanan Unsuru Kelime Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	128
1.2.3.1. Hem Tamlayan Unsuru Hem de Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	128
1.2.3.2. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması, Tamlanan Unsuru Zarf Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	128
1.2.3.3. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması, Tamlanan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	128

1.2.3.4. Tamlayan Unsuru Bağlama Grubu, Tamlanan Unsuru	
Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	128
1.2.3.5. Tamlayan Unsuru Belirtili İsim Tamlaması, Tamlanan Unsuru	
Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	128
1.2.3.6. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması, Tamlanan Unsuru	
Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	129
1.2.3.7. Hem Tamlayan Unsuru Hem de Tamlanan Unsuru Sıfat	
Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	129
1.2.3.8. Tamlayan Unsuru Tekrar Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat	
Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	129
1.2.3.9. Tamlayan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması, Tamlanan Unsuru	
Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	129
1.2.3.10. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması, Tamlanan Unsuru	
İsim-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	129
1.2.3.11. Tamlayan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması, Tamlanan	
Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	130
1.2.3.12. Tamlayan Unsuru Birleşik İsim, Tamlanan Unsuru	
Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	130
1.2.3.13. Tamlayan Unsuru Belirtili İsim Tamlaması, Tamlanan Unsuru	
Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	130
1.2.3.14. Tamlayan Unsuru İsim-Fiil Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat	
Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	130
1.2.3.15. Tamlayan Unsuru Sıfat-Fiil Grubu, Tamlanan Unsuru	
İsim-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	130
1.2.3.16. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması, Tamlanan Unsuru	
Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	130
1.2.3.17. Tamlayan Unsuru Sıfat-Fiil Grubu, Tamlanan Unsuru	
Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	131
1.2.3.18. Tamlayan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması, Tamlanan	
Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	131
1.2.3.19. Tamlayan Unsuru Birleşik İsim, Tamlanan Unsuru	
Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	131

1.3. Tamlayan Unsuları İşaretlenmeyen Belirtili İsim Tamlamaları (Tamlayan Unsurları İşaretlenmeyen İyelik Grupları)	131
1.4. Tamlayan Unsurları İlgi Hâli Eki Görevli -dan / -den Eki Alan Belirtili İsim Tamlamaları	132
2. Cümledeki Görevi Yönünden Belirtili İsim Tamlamaları	132
2.1. Belirtili İsim Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması	132
2.1.1. Öznesi Belirtili İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri	133
2.1.2. Öznesi Belirtili İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri	133
2.2. Belirtili İsim Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması	134
2.3. Belirtili İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	134
2.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirtili İsim Tamlamaları	134
2.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirtili İsim Tamlamaları	135
2.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirtili İsim Tamlamaları	136
2.4. Belirtili İsim Tamlamasının Zarf Tümlenci Olarak Kullanılması	136
2.5. Belirtili İsim Tamlamasının Yüklem Olarak Kullanılması	136
3. Belirtili İsim Tamlamasının Kelime Grupları İçinde Durumu	137
3.1. Belirtili İsim Tamlamasının Başka Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	138
3.2. Belirtili İsim Tamlamasının Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	138
3.3. Belirtili İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	138
3.4. Belirtili İsim Tamlamasının Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	138
3.5. Belirtili İsim Tamlamasının Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması	139
4. Tamlama Yanlışları	139
I.II. Belirtisiz İsim Tamlaması	143
1. Yapı Bakımından Belirtisiz İsim Tamlamaları	144

1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	144
1.2. Tamlayan Unsuru Kelime Grubu Şeklinde Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	145
1.2.1. Tamlayan Unsuru Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	145
1.2.2. Tamlayan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	145
1.2.3. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	146
1.2.4. Tamlayan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	146
1.2.5. Tamlayan Unsuru Tekrar Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	146
1.2.6. Tamlayan Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	146
1.2.7. Tamlayan Unsuru Sayı Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	147
1.2.8. Tamlayan Unsuru Cümle Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	147
1.3. Tamlanan Unsuru Kelime Grubu Şeklinde Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	147
1.3.1. Tamlanan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	147
1.4. Her İki Unsuru da Kelime Grubu Şeklinde Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	147
1.4.1. Tamlayan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	147
1.5. Kalıcı İsim Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	148
2. Cümledeki Görevi Yönünden Belirtisiz İsim Tamlamaları	148
2.1. Belirtisiz İsim Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması	148
2.1.1. Öznesi Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri	148
2.1.2. Öznesi Belirtisiz İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri	149
2.2. Belirtisiz İsim Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması	149

2.3. Belirtisiz İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	150
2.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	150
2.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	150
2.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	151
2.4. Belirtisiz İsim Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Kullanılması	151
2.5. Belirtisiz İsim Tamlamasının Yüklem Olarak Kullanılması	152
3. Belirtisiz İsim Tamlamasının Kelime Grupları İçinde Durumu	152
3.1. Belirtisiz İsim Tamlamasının Başka Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	152
3.2. Belirtisiz İsim Tamlamasının Başka Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	153
3.3. Belirtisiz İsim Tamlamasının Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	153
3.4. Belirtisiz İsim Tamlamasının Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	153
3.5. Belirtisiz İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	154
3.6. Belirtisiz İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	154
3.7. Belirtisiz İsim Tamlamasının Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	155
3.8. Belirtisiz İsim Tamlamasının Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması	155
II. Sıfat Tamlaması	155
1. Kökenlerine Göre Sıfatlar	157
1.1. Türkçe Kökenli Sıfatlar	157
1.2. Yabancı Kökenli Sıfatlar	158
2. Yapıları Bakımından Sıfatlar	158
2.1. Basit Sıfatlar	158

2.2. Türemiş Sıfatlar	159
2.3. Birleşik Sıfatlar	159
3. Unsurları Bakımından Sıfat Tamlamaları	160
3.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları	160
3.1.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Tamlamalar	160
3.1.1.1. Sıfat Unsuru Küçültme Sıfatı Olan Tamlamalar	160
3.1.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Tamlamalar	161
3.1.2.1. Sıfat Unsuru İşaret (Gösterme) Sıfatı Olan Tamlamalar	161
3.1.2.2. Sıfat Unsuru İlgi Hâli Eki Alan Tamlamalar	162
3.1.2.3. Sıfat Unsuru Sayı Sıfatı Olan Tamlamalar	162
3.1.2.3.1. Sıfat Unsuru Asıl Sayı Sıfatı Olan Tamlamalar	162
3.1.2.3.2. Sıfat Unsuru Sıra Sayı Sıfatı Olan Tamlamalar	163
3.1.2.3.3. Sıfat Unsuru Üleştirme Sayı Sıfatı Olan Tamlamalar	163
3.1.2.3.4. Sıfat Unsuru Kesirli Sayı Sıfatı Olan Tamlamalar	163
3.1.2.4. Sıfat Unsuru Soru Sıfatı Olan Tamlamalar	163
3.1.2.5. Sıfat Unsuru Belirsizlik Sıfatı Olan Tamlamalar	164
3.1.3. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Eki Almış Olan Sıfat Tamlamaları	164
3.2. Kalıcı İsim Olan Sıfat Tamlamaları	165
3.3. Sıfat + Ø Biçimindeki Sıfat Tamlamaları	165
4. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	166
4.1. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	166
4.2. Sıfat Unsuru Belirtili İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	166
4.3. Sıfat Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	166
4.4. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	167
4.5. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	167
4.6. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	167
4.7. Sıfat Unsuru Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	168
4.8. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	168
4.9. Sıfat Unsuru Zarf Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	168
4.10. Sıfat Unsuru Yönelme Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	169
4.11. Sıfat Unsuru Çıkma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	169
4.12. Sıfat Unsuru İsnat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	169

4.13. Sifat Unsuru Vasıta Grubu Olan Sifat Tamlamaları	169
5. İsim Unsuru Kelime Grubu Olan Sifat Tamlamaları	170
5.1. İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sifat Tamlamaları	170
5.2. İsim Unsuru Sifat Tamlaması Olan Sifat Tamlamaları	170
5.3. İsim Unsuru Bağlama Grubu Olan Sifat Tamlamaları	170
5.4. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Sifat Tamlamaları	171
5.5. İsim Unsuru Birleşik İsim Olan Sifat Tamlamaları	171
6. Hem Tamlayan Unsuru Hem de Tamlanan Unsuru Kelime Grubu Olan Sifat Tamlamaları	171
6.1. Her İki Unsuru da Sifat Tamlaması Olan Sifat Tamlamaları	171
6.2. Tamlayan Unsuru Tekrar Grubu, Tamlanan Unsuru Sifat Tamlaması Olan Sifat Tamlamaları	171
6.3. Tamlayan Unsuru Edat Grubu, Tamlanan Unsuru Sifat Tamlaması Olan Sifat Tamlamaları	172
6.4. Tamlayan Unsuru Sifat-Fiil Grubu, Tamlanan Unsuru Sifat Tamlaması Olan Sifat Tamlamaları	172
6.5. Tamlayan Unsuru Zarf Grubu, Tamlanan Unsuru Sifat Tamlaması Olan Sifat Tamlamaları	172
6.6. Tamlayan Unsuru Sifat-Fiil Grubu, Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sifat Tamlamaları	173
6.7. Tamlayan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması, Tamlanan Unsuru Sifat Tamlaması Olan Sifat Tamlamaları	173
6.8. Tamlayan Unsuru Sifat Tamlaması, Tamlanan Unsuru Unvan Grubu Olan Sifat Tamlamaları	173
6.9. Tamlayan Unsuru İsnat Grubu, Tamlanan Unsuru Sifat Tamlaması Olan Sifat Tamlamaları	173
6.10. Tamlayan Unsuru Vasıta Grubu, Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sifat Tamlamaları	173
6.11. Tamlayan Unsuru Vasıta Grubu, Tamlanan Unsuru Sifat Tamlaması Olan Sifat Tamlamaları	174
6.12. Tamlayan Unsuru Tekrar Grubu, Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sifat Tamlamaları	174

6.13. Tamlayan Unsuru Zarf Grubu, Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	174
6.14. Tamlayan Unsuru Bağlama Grubu, Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	174
6.15. Tamlayan Unsuru İsim-Fiil Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	174
6.16. Tamlayan Unsuru Belirtili İsim Tamlaması, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	174
6.17. Tamlayan Unsuru Yönelme Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	174
6.18. Tamlayan Unsuru Çıkma Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	175
7. Cümledeki Görevi Yönünden Sıfat Tamlamaları	175
7.1. Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması	175
7.1.1. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan Fiil Cümleleri	175
7.1.2. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri	176
7.2. Sıfat Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması	176
7.2.1. Sıfat Tamlamasının Belirtili Nesne Olarak Kullanılması	176
7.2.2. Sıfat Tamlamasının Belirtisiz Nesne Olarak Kullanılması	177
7.3. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	178
7.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları ...	178
7.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları ...	178
7.3.2.1. Fiil Cümlelerinde	178
7.3.2.2. İsim Cümlelerinde	179
7.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları	179
7.4. Sıfat Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Kullanılması	180
7.5. Sıfat Tamlamasının Yüklem Olarak Kullanılması	180
8. Sıfat Tamlamasının Kelime Grupları İçinde Durumu	181
8.1. Sıfat Tamlamasının Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	181

8.2. Sifat Tamlamasının Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	182
8.3. Sifat Tamlamasının Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	182
8.4. Sifat Tamlamasının Başka Sifat Tamlamalarında Sifat Unsuru Olarak Kullanılması	182
8.5. Sifat Tamlamasının Başka Sifat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	183
8.6. Sifat Tamlamasının Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	183
8.7. Sifat Tamlamasının Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması	184
III. Sifat-Fiil Grubu	184
1. Sifat-Fiil Grubu Oluşturan Ekler	186
1.1. “-An” eki ile	186
1.2. “-miş / -muş” eki ile	187
1.3. “-r, -Ar, -Ir, -Ur” eki ile	187
1.4. “-mAz” eki ile	187
1.5. “-AcAK” eki ile	187
1.6. “-Dik / -DUK” eki ile	187
2. Cümledeki Görevi Yönünden Sifat-Fiil Grubu	188
2.1. Sifat-Fiil Grubunun Özne Olarak Kullanılması	188
2.1.1. Fiil Cümlelerinde	188
2.1.2. İsim Cümlelerinde	189
2.2. Sifat-Fiil Grubunun Nesne Olarak Kullanılması	189
2.3. Sifat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	189
2.4. Sifat-Fiil Grubunun Zarf Tümlenci Olarak Kullanılması	190
3. Sifat-Fiil Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu	190
3.1. Sifat-Fiil Grubunun Sifat Tamlamalarında Sifat Unsuru Olarak Kullanılması	190
3.2. Sifat-Fiil Grubunun Edat gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	191

3.3. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	191
3.4. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	191
3.5. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	191
IV. Zarf-Fiil Grubu	192
1. Zarf-Fiil Grubu Oluşturan Ekler	193
1.1. “-(y)ArAk” eki ile	193
1.2. “-(y)IncA / -(y)UncA” eki ile	193
1.3. “-iken / -ken” eki ile	194
1.4. “-mAdAn” eki ile	195
1.5. “-Ar... -mAz” eki ile	195
1.6. “-(y)Ip / -(y)Up” eki ile	195
1.7. “-DlkÇA / -DUKÇA” eki ile	196
1.8. “-DI mI” eki ile	196
1.9. “-DiğIndA / -DUğUndA” eki ile	196
1.10. “-yAlI” eki ile	197
1.11. “-mAksIzn” eki ile	197
1.12. “-IrcAsInA” eki ile	197
1.13. “-(y)a” eki ile	198
1.14. “-sA” eki ile	198
V. İsim-Fiil Grubu	199
1. İsim-Fiil Grubu Oluşturan Ekler	200
1.1. “-mAk”lı isim-fiil	200
1.2. “-mA”lı isim-fiil	200
1.3. “-(y)Iş / -(y)Uş”lu isim-fiil	201
2. Kalıcı İsim Olan, İsim-Fiil Eki Almış Kelimeler	201
2.1. “-mA” eki ile	201
2.2. “-(y)Iş / -(y)Uş” eki ile	201
3. Cümledeki Görevi Yönünden İsim-Fiil Grupları	201
3.1. İsim-Fiil Grubunun Özne Olarak Kullanılması	201

3.1.1. Öznesi İsim-Fiil Grubu Olan Fiil Cümleleri	202
3.1.2. Öznesi İsim-Fiil Grubu Olan İsim Cümleleri	202
3.2. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olarak Kullanılması	203
3.3. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	203
3.4. İsim-Fiil Grubunun Zarf Tümleci Olarak Kullanılması	203
3.5. İsim-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması	204
4. İsim-Fiil Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu	204
4.1. İsim-Fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	204
4.2. İsim-Fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	204
4.3. İsim-Fiil Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	205
4.4. İsim-Fiil Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	205
4.5. İsim-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	205
4.6. İsim-Fiil Grubunun Bağlama Grubunun Unsuru Olarak Kullanılması ...	205
VI. Ünlem Grubu	206
VII. Birleşik İsim Grubu	206
1. Cümledeki Görevi Yönünden Birleşik İsim Grubu	207
1.1. Birleşik İsim Grubunun Özne Olarak Kullanılması	207
1.1.1. Öznesi Birleşik İsim Grubu Olan Fiil Cümleleri	207
1.1.2. Öznesi Birleşik İsim Grubu Olan İsim Cümleleri	208
1.2. Birleşik İsim Grubunun Nesne Olarak Kullanılması	208
1.3. Birleşik İsim Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	208
2. Birleşik İsim Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu	208
2.1. Birleşik İsim Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	208
2.2. Birleşik İsim Grubunun Sıfat Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	209

2.3. Birleşik İsim Grubunun Bağlama Grubunun Unsuru Olarak Kullanılması	209
VIII. Edat Grubu	209
1. Yapısı Bakımından Edat Grubu	210
1.1. “ <i>ait</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	210
1.2. “ <i>başka</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	210
1.3. “ <i>beraber</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	210
1.4. “ <i>ber</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	210
1.5. “ <i>çok</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	211
1.6. “ <i>değın</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	211
1.7. “ <i>dek</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	211
1.8. “ <i>diye</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	212
1.9. “ <i>doğru</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	212
1.9.1. Yer ve Yön İsimlerinden Sonra Kullanılan “ <i>doğru</i> ”	212
1.9.2. Zaman İsimlerinden Sonra Kullanılan “ <i>doğru</i> ”	213
1.10. “ <i>dolay</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	213
1.11. “ <i>fazla</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	213
1.12. “ <i>gibi</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	214
1.13. “ <i>göre</i> ” İle Kurulan Edat grubu	214
1.14. “ <i>ibaret</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	215
1.15. “ <i>için</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	215
1.16. “ <i>ile</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	216
1.17. “ <i>kadar</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	217
1.17.1. Miktar Edatı Olan “ <i>kadar</i> ”	217
1.17.2. Yer ve Yön Edatı Olan “ <i>kadar</i> ”	218
1.18. “ <i>karşı</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	218
1.19. “ <i>karşılık</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	219
1.20. “ <i>önce</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	219
1.21. “ <i>öte</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	219
1.22. “ <i>özgü</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	219
1.23. “ <i>rağmen</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	219
1.24. “ <i>sıra</i> ” İle Kurulan Edat Grubu	220

1.25. “sonra” İle Kurulan Edat Grubu	220
1.26. “uzak” İle Kurulan Edat Grubu	221
1.27. “üzere” İle Kurulan Edat grubu	221
1.28. “yana” İle Kurulan Edat Grubu	221
2. Cümledeki Görevi Yönünden Edat Grubu	221
2.1. Edat Grubunun Zarf Tümleci Olarak Kullanılması	222
2.2. Edat Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması	222
3. Edat Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu	222
IX. Unvan Grubu	223
1. Cümledeki Görevi Yönünden Unvan Grubu	224
1.1. Unvan Grubunun Özne Olarak Kullanılması	224
1.2. Unvan Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması	224
2. Unvan Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu	224
2.1. Unvan Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	224
2.2. Unvan Grubunun Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	224
2.3. Unvan Grubunun Bağlama Grubunun Unsuru Olarak Kullanılması	224
X. Birleşik Fiil	225
1. Bir İsim Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller	225
1.1. Yardımcı Fiili “et-“ Olan Birleşik Fiiller	225
1.2. Yardımcı Fiili “ol-“ Olan Birleşik Fiiller	226
1.3. Yardımcı Fiili “kıl-“ Olan Birleşik Fiiller	228
1.4. İsim Unsuru Sıfat-Fiil Eki Almış Kelime Şeklinde Olan Birleşik Fiiller ...	228
2. Bir Fiil Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller	228
2.1. Yardımcı Fiili “bil-“ Olan Birleşik Fiiller	229
2.2. Yardımcı Fiili “ver-“ Olan Birleşik Fiiller	229
2.3. Yardımcı Fiili “gel-“ Olan Birleşik Fiiller	229
2.4. Yardımcı Fiili “kal-“ Olan Birleşik Fiiller	230
2.5. Yardımcı Fiili “git-“ Olan Birleşik Fiiller	230
2.6. Yardımcı Fiili “dur-“ Olan Birleşik Fiiller	230
2.7. Birinci Unsuru Kip Eki Taşıyan Birleşik Fiiller	230

2.8. Yardımcı Fiili “başla-“ Olan Birleşik Fiiller	231
2.9. Yardımcı Fiili “çalış-“ Olan Birleşik Fiiller	231
2.10. Yardımcı Fiili “iste-“ Olan Birleşik Fiiller	231
3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller (Anlam Kaymasına Uğramış ve Deyimleşmiş Olan Birleşik Fiiller)	232
3.1. Tek Unsurlu kalıplaşmış Birleşik Fiiller	232
3.1.1. Özne + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler	232
3.1.2. Nesne + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler	232
3.1.3. Yer Tamlayıcısı + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler	234
3.1.4. Zarf Tümleci + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler	235
3.2. İki Unsurlu Kalıplaşmış Birleşik Fiiller	235
3.2.1. Özne + Nesne + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler	235
3.2.2. Özne + Yer Tamlayıcısı + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler	236
3.2.3. Özne + Zarf Tümleci + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler	236
3.2.4. Nesne + Özne + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler	236
3.2.5. Nesne + Yer Tamlayıcısı + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler	236
3.2.6. Nesne + Zarf Tümleci + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler	236
3.2.7. Yer Tamlayıcısı + Özne + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler	236
3.2.8. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler	236
3.2.9. Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler	236
3.3. Üç Unsurlu Kalıplaşmış Birleşik Fiiller	237
3.3.1. Özne + Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümleci + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler	237
XI. Tekrar Grubu	237
1. Tekrar Çeşitleri	237
1.1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grubu	237
1.2. Unsurları Yakın Anamlı Olan Tekrar Grubu	238
1.3. Unsurları Zıt Anamlı Olan Tekrar Grubu	238
1.4. İlaveli Tekrar Grubu	238
1.5. Sayılardan Oluşan Tekrar Grubu	239
2. Cümledeki Görevi Yönünden Tekrar Grubu	239
2.1. Tekrar Grubunun Özne Olarak Kullanılması	239

2.2. Tekrar Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	239
2.3. Tekrar Grubunun Zarf Tümleci Olarak Kullanılması	240
2.4. Tekrar Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması	240
3. Tekrar Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu	240
3.1. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	240
3.2. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	241
3.3. Tekrar Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	241
3.4. Tekrar Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	241
3.5. Tekrar Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	242
3.6. Tekrar Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması ..	242
XII. Bağlama Grubu	242
1. Bağlama Grubu Çeşitleri	243
1.1. "...dada" Bağlacı İle Kurulanlar	243
1.2. "hem.... hem de...." Bağlacı İle Kurulanlar	243
1.3. "ile" Bağlacı İle Kurulanlar	244
1.4. "kâh.... kâh...." Bağlacı İle Kurulanlar	244
1.5. "ne.... ne...." Bağlacı İle Kurulanlar	244
1.6. "u" Bağlacı İle Kurulanlar	244
1.7. "ve" Bağlacı İle Kurulanlar	244
1.8. "veya" Bağlacı İle Kurulanlar	245
1.9. "virgöl" İle Kurulanlar	245
1.10. "ya da" Bağlacı İle Kurulanlar	245
1.11. "ya.... ya...." Bağlacı İle Kurulanlar	246
2. Cümledeki Görevi Yönünden Bağlama Grubu	246
2.1. Bağlama Grubunun Özne Olarak Kullanılması	246
2.1.1. Öznesi Bağlama Grubu Olan Fiil Cümleleri	246
2.1.2. Öznesi Bağlama Grubu Olan İsim Cümleleri	246

2.2. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Kullanılması	247
2.2.1. Bağlama Grubunun Belirtili Nesne Olarak Kullanılması	247
2.2.2. Bağlama Grubunun Belirtisiz Nesne Olarak Kullanılması	247
2.3. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	247
2.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları ...	247
2.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları ...	247
2.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları	248
2.4. Bağlama Grubunun Zarf Tümleci Olarak Kullanılması	248
3. Bağlama Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu	248
3.1. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	248
3.2. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	249
3.3. Bağlama Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	249
3.4. Bağlama Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	249
3.5. Bağlama Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	249
3.6. Bağlama Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	250
3.7. Bağlama Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	250
XIII. Sayı Grubu	250
1. Sayı Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu	251
1.1. Sayı Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	251
1.2. Sayı grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	251
XIV. Zarf Grubu (Zarf Tamlaması)	251
1. Cümledeki Görevi Yönünden Zarf Grubu	252
1.1. Zarf Grubunun Zarf Tümleci Olarak Kullanılması	252

1.2. Zarf Grubunun Yükleme Olarak Kullanılması	253
2. Zarf Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu	254
2.1. Zarf Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	254
2.2. Zarf Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	254
2.3. Zarf Grubunun Bağlama Grubunun Unsuru Olarak Kullanılması	255
XV. Kısaltma Grupları	255
XV.I. İsnat Grubu	255
1. İsnat Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu	255
1.1. İsnat Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	255
XV.II. Yükleme Grubu	256
XV.III. Yönelme Grubu	256
1. Cümledeki Görevi Yönünden Yönelme Grubu	256
1.1. Yönelme Grubunun Zarf Tümleci Olarak Kullanılması	256
1.2. Yönelme Grubunun Yükleme Olarak Kullanılması	257
2. Yönelme Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu	257
2.1. Yönelme Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	257
XV.IV. Bulunma Grubu	257
XV.V. Çıkma Grubu	258
1. Cümledeki Görevi Yönünden Çıkma Grubu	258
1.1. Çıkma Grubunun Yükleme Olarak Kullanılması	258
2. Çıkma Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu	258
2.1. Çıkma Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	258
XV.VI. Vasıta Grubu	258
1. Cümledeki Görevi Yönünden Vasıta Grubu	259
1.1. Vasıta Grubunun Yükleme Olarak Kullanılması	259
2. Vasıta Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu	259

2.1. Vasıta Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru	
Olarak Kullanılması	259
XV.VII. Eşitlik Grubu	260
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	261
3. Kelime Gruplarının Öge Oluşu	262
3.1. Kelime Gruplarının Öge Oluşu	263
3.1.1. Kelime Gruplarının Yüklem Olması	263
3.1.1.1. Belirtili İsim Tamlamasının Yüklem Olması	265
3.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamasının Yüklem Olması	266
3.1.1.3. Sıfat Tamlamasının Yüklem Olması	267
3.1.1.4. İsim-Fiil Grubunun Yüklem Olması	268
3.1.1.5. Edat Grubunun Yüklem Olması	269
3.1.1.6. Unvan Grubunun Yüklem Olması	269
3.1.1.7. Tekrar Grubunun Yüklem Olması	269
3.1.1.8. Birleşik Fiil Grubunun Yüklem Olması	270
3.1.1.9. Zarf Grubunun Yüklem Olması	271
3.1.1.10. Yönelme Grubunu Yüklem Olması	271
3.1.1.11. Çıkma Grubunun Yüklem Olması	272
3.1.1.12. Vasıta Grubunun Yüklem Olması	272
3.1.2. Kelime Gruplarının Özne Olması	276
3.1.2.1. Belirtili İsim Tamlamasının Özne Olması	278
3.1.2.2. Belirtisiz İsim Tamlamasının Özne Olması	280
3.1.2.3. Sıfat Tamlamasının Özne Olması	281
3.1.2.4. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olması	282
3.1.2.5. İsim-Fiil Grubunun Özne Olması	283
3.1.2.6. Birleşik İsim Grubunun Özne Olması	285
3.1.2.7. Unvan Grubunun Özne Olması	286
3.1.2.8. Tekrar Grubunun Özne Olması	286
3.1.2.9. Bağlama Grubunun Özne Olması	287
3.1.3. Kelime Gruplarının Nesne Olması	291
3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlamasının Nesne Olması	292
3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlamasının Nesne Olması	294

3.1.3.3. Sıfat Tamlamasının Nesne Olması	294
3.1.3.4. Sıfat-Fiil Grubunun Nesne Olması	295
3.1.3.5. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olması	296
3.1.3.6. Birleşik İsim Grubunun Nesne Olması	296
3.1.3.7. Bağlama Grubunun Nesne Olması	297
3.1.4. Kelime Gruplarının Yer Tamlayıcısı Olması	299
3.1.4.1. Belirtili İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması	300
3.1.4.2. Belirtisiz İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması	302
3.1.4.3. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması	303
3.1.4.4. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması	305
3.1.4.5. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması	305
3.1.4.6. Birleşik İsim Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması	305
3.1.4.7. Tekrar Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması	306
3.1.4.8. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması	306
3.1.5. Kelime Gruplarının Zarf Tümleci Olması	307
3.1.5.1. Belirtili İsim Tamlamasının Zarf Tümleci Olması	308
3.1.5.2. Belirtisiz İsim Tamlamasının Zarf Tümleci Olması	309
3.1.5.3. Sıfat Tamlamasının Zarf Tümleci Olması	309
3.1.5.4. Sıfat-Fiil Grubunun Zarf Tümleci Olması	310
3.1.5.5. Zarf-Fiil Grubunun Zarf Tümleci Olması	310
3.1.5.6. İsim-Fiil Grubunun Zarf Tümleci Olması	311
3.1.5.7. Edat Grubunun Zarf Tümleci Olması	311
3.1.5.8. Tekrar Grubunun Zarf Tümleci Olması	312
3.1.5.9. Bağlama Grubunun Zarf Tümleci Olması	313
3.1.5.10. Zarf Grubunun Zarf Tümleci Olması	313
3.1.5.11. Yönelme Grubunun Zarf Tümleci Olması	314
3.2. Örnek Cümle Tahlilleri	316
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	330
4. Cümle Yapıları	331
4.1. Cümle Çeşitleri	331
4.2. Yapısına Göre Cümleler	332
4.2.1. Basit Cümleler	332

4.2.1.1. Basit İsim Cümleleri	333
4.2.1.1.1. İsim Cümleleri İle İlgili Özellikler	334
4.2.1.1.1.1. Basit Kurallı / Düz İsim Cümleleri	334
4.2.1.1.1.1.1. İki Unsurlular	334
4.2.1.1.1.1.2. Üç Unsurlular	336
4.2.1.1.1.2. Cümle Başı Tümleçleri İle Başlayan Basit Kurallı / Düz İsim Cümleleri	337
4.2.1.1.1.2.1. Üç Unsurlular	337
4.2.1.1.1.2.2. Dört Unsurlular	338
4.2.1.1.1.3. Odaklaştırma Yapılmış / Tümleçleri Başa Alınmış Basit İsim Cümleleri	339
4.2.1.1.1.3.1. Üç Unsurlular	339
4.2.1.1.1.3.2. Dört Unsurlular	340
4.2.1.1.1.4. Cümle Başı Tümleçleri İle Başlayan Odaklaştırma Yapılmış / Tümleçleri Başa Alınmış Basit İsim Cümleleri ..	341
4.2.1.1.1.4.1. Dört Unsurlular	341
4.2.1.1.1.5. Devrik / Yüklemleri Sonda Olmayan Basit İsim Cümleleri	342
4.2.1.2. Basit Fiil Cümleleri	342
4.2.1.2.1. Fiil Cümleleri İle İlgili Özellikler	343
4.2.1.2.1.1. Basit Kurallı / Düz Fiil Cümleleri	344
4.2.1.2.1.1.1. İki Unsurlular	344
4.2.1.2.1.1.2. Üç Unsurlular	345
4.2.1.2.1.1.3. Dört Unsurlular	348
4.2.1.2.1.1.4. Beş Unsurlular	351
4.2.1.2.1.1.5. Altı Unsurlular	353
4.2.1.2.1.2. Cümle Başı Tümleçleri İle Başlayan Basit Kurallı / Düz Fiil Cümleleri	354
4.2.1.2.1.2.1. Üç Unsurlular	354
4.2.1.2.1.2.2. Dört Unsurlular	355
4.2.1.2.1.2.3. Beş Unsurlular	356
4.2.1.2.1.2.4. Altı Unsurlular	358
4.2.1.2.1.3. Belirsiz Özneli Basit Fiil Cümleleri	359

4.2.1.2.1.3.1. İki Unsurlular	359
4.2.1.2.1.3.2. Üç Unsurlular	359
4.2.1.2.1.4. Odaklaştırma Yapılmış / Tümleçleri Başa Alınmış	
Basit Fiil Cümleleri	360
4.2.1.2.1.4.1. Üç Unsurlular	360
4.2.1.2.1.4.2. Dört Unsurlular	361
4.2.1.2.1.4.3. Beş Unsurlular	362
4.2.1.2.1.5. Cümle Başı Tümleçleri İle Başlayan Odaklaştırma	
Yapılmış / Tümleçleri Başa Alınmış Basit Fiil Cümleleri ...	364
4.2.1.2.1.5.1. Beş Unsurlular	364
4.2.1.2.1.6. Devrik / Yükleme Sonda Olmayan Basit Fiil Cümleleri	364
4.2.1.2.1.6.1. Üç Unsurlular	365
4.2.1.2.1.6.2. Dört Unsurlular	365
4.2.1.2.1.6.3. Beş Unsurlular	366
4.2.2. Birleşik Cümleler	367
4.2.2.1. Girişik-Birleşik Cümle	369
4.2.2.1.1. Türleri	371
4.2.2.1.1.1. İsim-Fiillere Dayalı Girişik-Birleşik Cümleler	371
4.2.2.1.1.1.1. İşlevleri	372
4.2.2.1.1.1.1.1. İsim-Fiil Cümlecığının Özne Olarak	
Kullanılması	372
4.2.2.1.1.1.1.2. İsim-Fiil Cümlecığının Nesne Olarak	
Kullanılması	372
4.2.2.1.1.1.1.3. İsim-Fiil Cümlecığının Zarf Tümleci Olarak	
Kullanılması	372
4.2.2.1.1.1.1.4. İsim-Fiil Cümlecığının Yükleme Olarak Kullanılması ..	373
4.2.2.1.1.2. Sıfat-Fiillere Dayalı Girişik-Birleşik Cümleler	373
4.2.2.1.1.2.1. İşlevleri	373
4.2.2.1.1.2.1.1. Sıfat-Fiil Cümlecığının Özne Olarak Kullanılması ...	373
4.2.2.1.1.2.1.2. Sıfat-Fiil Cümlecığının Nesne Olarak Kullanılması ..	374
4.2.2.1.1.3. Zarf-Fiillere Dayalı Girişik-Birleşik Cümleler	374
4.2.2.1.1.3.1. İşlevleri	375

4.2.2.1.1.3.1.1. Bağlama Cümlecigi	375
4.2.2.1.1.3.1.2. Zaman Cümlecikleri	375
4.2.2.1.1.3.1.3. Durum Cümlecikleri	375
4.2.2.2. Şartlı Birleşik Cümle	376
4.2.2.3. <i>ki</i> Bağlaçlı Birleşik Cümle	378
4.2.2.4. İç İççe Birleşik Cümle	379
4.2.3. Sıralanışı Bakımından Cümleler	380
4.2.3.1. Bağlı Cümleler	380
4.2.3.1.1. “Ama” Bağlacı İle Bağlanan Cümleler	382
4.2.3.1.2. “Çünkü” Bağlacı İle Bağlanan Cümleler	382
4.2.3.1.3. “Hem hem” Bağlacı İle Bağlanan Cümleler	382
4.2.3.1.4. “Ve” Bağlacı İle Bağlanan Cümleler	382
4.2.3.1.5. “Ya” Bağlacı İle Bağlanan Cümleler	383
4.2.3.1.6. “Fakat” Bağlacı İle Bağlanan Cümleler	383
4.2.3.1.7. “Da” Bağlacı İle Bağlanan Cümleler	383
4.2.3.2. Sıralı Cümleler	384
4.2.5. Eksiltili / Kesik Cümle	386
BEŞİNCİ BÖLÜM	388
5.1. Yüklem Türevine Göre Cümleler	389
5.1.1. Fiil Cümleleri	389
5.1.1.1. Yüklemi Basit Kipli Olan Fiil Cümleleri	389
5.1.1.2. Yüklemi Birleşik Kipli Olan Fiil Cümleleri	390
5.1.2. İsim Cümleleri	391
5.2. Yüklem Yerine Göre Cümleler	394
5.2.1. Kurallı (Düz) Cümleler	394
5.2.2. Devrik (Yüklemi Sonda Olmayan) Cümleler	396
5.2.2.1. Öznesi Sonda Olan Devrik Cümleler	396
5.2.2.2. Nesnesi Sonda Olan Devrik Cümleler	397
5.2.2.3. Yer Tamlayıcısı Sonda Olan Devrik Cümleler	397
5.2.2.4. Zarf Tümlecisi Sonda Olan Devrik Cümleler	397
5.2.2.5. Birden Fazla Ögesi Sonda Olan Devrik Cümleler	397
5.3. Anlamlarına Göre Cümleler	398

5.3.1. İsnat Tarzına Göre Cümleler	398
5.3.1.1. Bildirme (Haber) Cümleleri	398
5.3.1.2. Tasarlama (Dilek) Cümleleri	399
5.3.2. Olumlu ve Olumsuz Cümleler	401
5.3.2.1. Olumlu Cümleler	401
5.3.2.1.1. Olumlu İsim Cümleleri	401
5.3.2.1.2. Olumlu Fiil Cümleleri	402
5.3.2.2. Olumsuz Cümleler	403
5.3.2.2.1. Olumsuz İsim Cümleleri	403
5.3.2.2.1.1. “Değil” Edatı İle Kurulan Olumsuz İsim Cümleleri	403
5.3.2.2.1.2. “Yok” İsmi İle Kurulan Olumsuz İsim Cümleleri	404
5.3.2.2.1.3. “-s/z” Eki İle Kurulan Olumsuz İsim Cümleleri	404
5.3.2.2.2. Olumsuz Fiil Cümleleri	405
5.3.3. Soru Cümleleri	406
5.3.3.1. “-m/” Soru Eki İle Kurulan Soru Cümleleri	406
5.3.3.1.1. “-m/” Soru Eki İle Kurulan Olumlu Soru Cümleleri	406
5.3.3.1.2. “-m/” Soru Eki İle Kurulan Olumsuz Soru Cümleleri	407
5.3.3.2. Soru Kelimeleri İle Kurulan Soru Cümleleri	407
5.3.3.2.1. Soru Sıfatları İle Kurulan Soru Cümleleri	407
5.3.3.2.2. Soru Zamirleri İle Kurulan Soru Cümleleri	407
5.3.3.2.3. Soru Zarfları İle Kurulan Soru Cümleleri	408
5.3.4. Ünlem Cümleleri	408
ALTINCI BÖLÜM	410
6. Öğrencilerin Söz Dizimi Konusundaki Davranış Düzeylerini	
Belirleme Testleri	411
1. Örnek Test	413
2. Örnek Test	427
3. Örnek Test	443
4. Örnek Test	458
6.1. Anket Sonuçlarının Genel Değerlendirmesi	472
SONUÇ	474

ÖNERİ	486
KAYNAKLAR	488
ÖZ GEÇMİŞ	512
ÖĞRENCİLERDEN SINIF SEVİYELERİNE GÖRE TOPLANAN VE İNCELENEN KOMPOZİSYON KÂĞITLARI	513

ÖZET
DOKTORA TEZİ
TÜRKÇEDE SÖZ DİZİMİNİN ÖĞRETİMİ VE KAVRATILMASI

Turgut BAYDAR

Danışman: Prof. Dr. Mukim SAĞIR

2006 – SAYFA: XXXVII+614

Jüri: Prof. Dr. Mukim SAĞIR

.....

.....

Bu çalışmada Türkçemizin en önemli konularından biri olan *Söz Dizimi* bütün yönleri zengin tanıklı örnekler ile dikkatlere sunulmaya çalışılmıştır.

Türkiye Türkçesinde kullanılan kelime gruplarının neler olduğu, bu grupların derin yapıları ve öğrencilerin kullandığı cümle kalıpları İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okuyan öğrencilerden toplanan kompozisyon kâğıtlarından ve bu kademedede okutulan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerden hareketle incelenmiştir. İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okuyan öğrencilerin konu hakkında neler bildikleri de tespit edilmeye çalışılmıştır.

Söz Dizimi üzerine oldukça çok çalışma yapılmış olmasına rağmen bu konunun öğretimi üzerinde hemen hemen hiç durulmamıştır. Bu yönü ile de eldeki çalışmanın önemli ve faydalı olduğunu düşünüyoruz.

Tez, “Söz Başı” ve “Giriş”ten sonra “Birinci”, “İkinci”, “Üçüncü”, “Dördüncü”, “Beşinci”, “Altıncı Bölüm” ve “Sonuç” bölümlerinden oluşmaktadır.

Çalışmanın sonunda da doğrudan ya da dolaylı olarak faydalandığımız “Kaynaklar” a yer verilmiştir.

ABSTRACT
Ph. D. THESIS
TEACHING AND TO BE SEIZED OF SYNTAXS IN TURKISH
Turgut BAYDAR
Supervisor: Prof. Dr. Mukim SAĞIR
2006 – PAGE: XXXVII+614
Jury: Prof. Dr. Mukim SAĞIR

.....
.....

In this study it is tried to be shown the syntaxis, which is one of the most important subject of Turkish, with all details and rich live examples.

Which word groups are used in Turkey Turkish and the structure of the sentences of the texts in the composition papers which were collected from the students of Primary Schools second stage and Turkish boks in second stage of Primary Schools have been examined. It has been tried to indicate what do students know about the subject.

Although there have been alot of works on syntaxes, nobody has tried to study on the teaching of this subject. Because of this we think this is very important and benefical study.

This study includes acknowledgement, introduction, “First Section”, “Second Section”, “Third Section”, “Fourth Section”, “Fifth Section”, “Sixth Section” and “Conclusion.”

At the end of the study, source materials and boks which are benefited directly or indirectly, are listed.

SÖZ BAŞI

Türkçenin en sağlam yanının *Söz Dizimi* olduğu, Türk dili ile ilgilenenlerin öteden beri bildikleri ve ifade ettikleri bir gerçektir. Bu gerçek de *Söz Dizimini* Türkçenin en önemli konularından biri yapmaktadır. Bu yüzden de, bu sağlam yapının Türkçenin her dönemine ait metinlerden hareketle bütün detayları ile tespit edilmesi ve ilgililerin dikkatlerine sunulması son derece önemlidir.

Eldeki çalışmada da İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okuyan öğrencilerden toplanan kompozisyon kâğıtlarından ve bu kademedeki okutulan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerden hareketle Türkçenin *Söz Diziminin* bütün yönleri, zengin ve tanıklı örnekler ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Türkçedeki kelime gruplarının ve cümlelerin oluşumlarını, cümle kalıpları oluşturulurken kullanılabilecek imkânları tespit etmek, İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okuyan öğrencilerin konu hakkındaki durumlarını belirlemek ve aynı seviyedeki öğrencilerin duygu ve düşüncelerini nasıl ifade ettiklerine dikkatleri çekmek gibi nedenlerle bu çalışmayı yaptık.

Küreselleşme adı altında yeryüzündeki birçok dil ve buna bağlı olarak da birçok kültür ortadan kaldırılmakta / kaldırılmak istenmektedir. Böyle bir gelişme, dilimizin en sağlam yanı üzerinde yapılan çalışmaların da ne denli önemli olduğu gerçeğini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Çalışmada örnekleri verirken, örneklerin öğrenci kâğıtlarındaki ve metinlerdeki orijinal imlalarına sadık kaldık. Öğrenci cümlelerindeki imla ve noktalama yanlışlarını, doğrularını köşeli parantez içinde vermek suretiyle gösterdik. Ayrıca, çalışmadaki bütün örnekleri alfabetik sıra ile verdik. Örneklerdeki ilk numara sayfayı, ikinci numara paragrafı göstermektedir.

Çalışmayı, “Söz Başı” ve “Giriş”ten sonra altı bölüme ayırdık. Bu bölümlerden sonra “Sonuç”, “Öneri” ve “Kaynaklar” a yer verdik.

“Giriş” bölümünde araştırmanın yapılma gerekçesi, önemi, amacı, problem durumunu vermeye çalıştık; araştırmanın temel varsayımlarını açıklayarak sınırlıklarını belirttik; ayrıca, araştırmanın yöntemi, modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve analizi üzerinde durduk. Yine bu bölümde öğretim yöntemleri, öğretimde planlama ve değerlendirme, bilimsel araştırma yöntemleri ve iletişim hakkında bilgi verdik.

“Birinci Bölüm”de cümle ve cümlelerin öğelerini çeşitli yönleri ile inceledik ve cümle dışı unsurlardan bahsettik.

“İkinci Bölüm”de kelime gruplarının nasıl oluştuğunu, cümlelerde ne tür görevler üstlenebildiklerini ve diğer kelime gruplarının yapısına nasıl ve ne ölçüde katıldıklarını / katılabildiklerini belirledik.

“Üçüncü Bölüm”de kelime gruplarının cümlelerde öge oluşları üzerinde durduk. Özellikle, kelime gruplarının tek kelime gibi görev yaptıklarını ve grubun sonundaki unsurun aldığı çekim ekinin bütün grubu etkisi altına almasını somut örnekler ile gösterdik ve örnek cümle tahlillerine yer verdik.

“Dördüncü Bölüm”de öğrenci kâğıtlarındaki cümlelerin nasıl incelendikleri, türleri, cümle kalıpları ve bu kalıpların kullanım sıklıkları üzerinde durduk. Ayrıca, cümle kalıplarını ve bu kalıpların kullanım sıklıklarını tablolar hâlinde de dikkatlere sunduk.

“Beşinci Bölüm”de cümleleri yüklem türü ve yerine göre ele aldık ve anlamları bakımından bütün yönleri ile inceledik.

“Altıncı Bölüm”de İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okuyan öğrenciler ile Anadolu Lisesi hazırlık sınıflarında okuyan öğrencilerin konu hakkındaki durumlarını belirleyebilmek için uygulanan testlere, öğrencilerin başarı durumları ve bu başarı durumlarını daha net olarak gözler önüne seren grafiklere yer verdik. Bu bölümde de açık uçlu sorulara öğrencilerin verdikleri cevapları bilgisayara geçirirken öğrencilerin imlalarını muhafaza ettik.

“Sonuç” bölümünde araştırmamızda vardığımız sonuçları, öğrencilerden toplanan kompozisyon kâğıtlarının incelememiz sırasında ulaştığımız sonuçları ve öğrencilere uygulanan testler sonucunda ortaya çıkan sonuçları belirttik. Bu bölümün arkasından yer verdiğimiz “Öneri” bölümünde de çalışmamız sırasında elde ettiğimiz sonuçlardan da hareketle konu hakkında bazı önerilerde bulunduk.

“Kaynaklar”da da konu ile ilgili doğrudan ya da çeşitli nedenler ile dolaylı olarak faydalandığımız eserlerin geniş bir listesini verdik.

Çalışmanın sonuna ise incelediğimiz kompozisyon kâğıtlarını koyduk.

Bu çalışmanın hazırlanışı sırasında ve öncesinde kendisinin her zaman yardım ve desteğini gördüğüm kıymetli hocam Sayın Prof. Dr. Mukim SAğIR'a çok teşekkür ederim.

Ayrıca, destek ve yardımlarını gördüğüm ve gerek Yüksek Lisans çalışmamı yaparken gerekse de bu çalışma sırasında *Türkçede Söz Dizimi* isimli kitabından fazlasıyla yararlandığım hocam Sayın Prof. Dr. Leylâ KARAHAN'a; hocalarım Sayın Prof. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ'a; Sayın Doç. Dr. Muhsine BREKI'ye; Sayın Yrd. Doç. Dr. şükrü ADA'ya ve en büyük şansım, destekçim, eşim Yrd. Doç. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR'a da teşekkür borçluyum.

Turgut BAYDAR

Erzurum, 2006

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
1. Tablo , Kelime Grupları	111
2. Tablo , Cümle Kalıpları Bakımından Basit Kurallı / Düz İsim Cümlelerinin Durumu	337
3. Tablo , Cümle Başı Tümlerleri İle Başlayan Basit Kurallı / Düz İsim Cümlelerinin Durumu	338
4. Tablo , Odaklaştırma Yapılmış / Tümlerleri Başa Alınmış Basit Kurallı / Düz İsim Cümlelerinin Durumu	340
5. Tablo , Cümle Başı Tümlerleri İle Başlayan Odaklaştırma Yapılmış / Tümlerleri Başa Alınmış Basit Kurallı / Düz İsim Cümlelerinin Durumu	341
6. Tablo , Basit İsim Cümlelerinin Durumu	342
7. Tablo , Cümle Kalıpları Bakımından Basit Kurallı / Düz Fiil Cümlelerinin Durumu	353
8. Tablo , Cümle Başı Tümlerleri İle Başlayan Basit Kurallı / Düz Fiil Cümlelerinin Durumu	358
9. Tablo , Belirsiz Özneli Basit Fiil Cümlelerinin Durumu	360
10. Tablo , Odaklaştırma Yapılmış / Tümlerleri Başa Alınmış Basit Kurallı / Düz Fiil Cümlelerinin Durumu	363
11. Tablo , Cümle Başı Tümlerleri İle Başlayan Odaklaştırma Yapılmış / Tümlerleri Başa Alınmış Basit Kurallı / Düz Fiil Cümlelerinin Durumu	364
12. Tablo , Devrik / Yükleme Sonda Olmayan Basit Fiil Cümlelerinin Durumu ...	366
13. Tablo , Basit Fiil Cümlelerinin Durumu	367
14. Tablo , Girişik-Birleşik Cümlelerin Durumu	376
15. Tablo , Şartlı Birleşik Cümlelerin Durumu	377
16. Tablo , <i>ki</i> Bağlaçlı Birleşik Cümlelerin Durumu	379
17. Tablo , İç İçe Birleşik Cümlelerin Durumu	379
18. Tablo , Bağlı Cümlelerin Durumu	384
19. Tablo , Sıralı Cümlelerinin Durumu	386
20. Tablo , Eksilteli / Kesik Cümlelerin Durumu	387

GRAFİKLER DİZİNİ

Sayfa No

1. Grafik, İlköğretim Okulları 6. Sınıf Düzey Belirleme Testi	
Başarı Grafiği	426
2. Grafik, İlköğretim Okulları 7. Sınıf Düzey Belirleme Testi	
Başarı Grafiği	442
3. Grafik, İlköğretim Okulları 8. Sınıf Düzey Belirleme Testi	
Başarı Grafiği	457
4. Grafik, Anadolu Liseleri Hazırlık Sınıfı Düzey Belirleme Testi	
Başarı Grafiği	471

KISALTMALAR

bağ	Bağlaç
b'li n	Belirtili Nesne
b'siz n	Belirtisiz Nesne
1. Ö, 2. Ö...	Birinci Öğrenci, İkinci Öğrenci...
cbt/CBT	Cümle Başı Tümlenci
e	Edat
İT6	İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı, Suat Batur, Cafer Yıldırım, Özyürek Yayın Evi, İstanbul, 2003
İT8	İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı, Ahmet Saraçoğlu, Cengiz Çimen, Yunus Güzel, MEB Yay., Ankara, 2002, 4. Baskı
İT7	İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı, Yaşar Yörük ve diğerleri, Serhat Yay., İstanbul, 2001
is	İsim
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
N	Nesne
ö/Ö/[Ö]	Özne
sf	Sıfat
sö	Sözde Özne
tc	Temel Cümle
tn	Tamlanan
ty	Tamlayan
vb	Ve benzerleri
vd	Ve devamı
y/Y	Yüklem
yc	Yan Cümle
yf	Yardımcı Fiil
yt/YT	Yer Tamlayıcısı
zf	Zarf
zt/ZT	Zarf Tümlenci

GİRİŞ

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bu bölümde “araştırmanın yapılma gerekçesi”, “önemi”, “amacı”, “problem durumu”, “problem cümlesi”, “alt problemler” verilmeye çalışılmış; “araştırmanın temel varsayımları” açıklanarak “sınırlıkları” belirtilmiş ve bazı kavramların tanımları yapılmıştır.

1.1. Problem Durumu

Bireyler arasında etkili ve sağlıklı iletişimin kurulması, toplumda uzlaşma ve saygınlığın yaygınlaştırılması, bireylerin birbirlerini doğru ve eksiksiz anlamaları bir anlaşma aracı olan dilin doğru, açık ve etkili bir şekilde öğretilmesi ile mümkündür.

Bu konuda Prof. Dr. Muharrem Ergin şunları söylemektedir: *“İnsanda umumiyetle devrini beğenmeme, yaşadığı zamandan şikâyet temayülü vardır. Eski eserlerde zamandan şikâyeti dile getirenlerin sızlanmaları oldukça insan âdeta asırlar boyunca hiçbir şeyin değişmemiş olduğu hissine kapılır. Bunun yanında maziyi hasretle anmak, geçmiş zamana imrenmek de insanoğlunun tabii bir zaafını teşkil eder. Geçen zaman, zihinde daha çok güzel tarafları ile yaşayan tatlı bir hatıralar zinciri hâlinde uzayıp gider.*

Evet, tek kelime ile dil bilgisi öğretiminin bugünkü durumu kötüdür. Bunda hiçbir mübalağa, hiçbir kötümserlik, hiçbir karamsarlık yoktur. Tersine mesele bütün eğitime tesiri bakımından bugün derhâl tedbir almayı icabettirecek kadar feci ve yürekler acısı bir manzara arz etmektedir.

Münevverliğin ilk şartı ve belki de başlıca ölçüsü ana diline hâkim olmak, onu sözde ve yazıda doğru kullanabilmektir. Böyle olunca bizde lise artık münevver insan yetiştiremiyor demektir. Lise mezunlarımız ne sözde ne yazıda Türkçeye hâkim olabilmektedirler. Her yıl üniversitede karşımıza gelen talebelerin durumunu görerek yakından biliyoruz. Talebelerin Türkçeye hâkim olamamaları, ana dillerini hakkıyla kullanamamaları iki şekilde ortaya çıkmaktadır. **1. Konuşmaları düzgün değildir, 2. Türkçeyi doğru yazamamaktadırlar.**

Konuşmada görülen aksaklık bilhassa telâffuz üzerinde toplanmakta, bu da **şive telâffuzu** veya **yanlış telâffuz** şeklinde görünmektedir.

İşin yazı dili cephesi, öğrencinin yanlışsız yazı yazamaması, doğru cümle kuramaması ile büsbütün faciadır. Tahsilsiz ya da yalnız ilkokul tahsili yapmış veya şöyle böyle okumuş yazmış insanlar vardır. Bunların dile hâkimiyetleri alelâde konuşmalarda pek belli olmaz. ... Meselâ ilkokuldan ayrılmış bir İstanbul çocuğunu düşününüz. Mahdut konuşması ile karşımızda düzgün bir dile sahip görünür. Fakat bir de kalemi eline alıp bir sahifelik bir yazı veya mektup yazsın, o zaman her cümlede Türkçeyi nasıl bozduğunu hayretle görürsünüz. Demek ki konuşmak başka şeydir, yazmak başka şey. Yazmak için ayrı bir dil terbiyesine ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacı ise okullar karşılar"... (Ağca 1999: 191-194)

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı gibi ana dili eğitimi son derece önemli olmasına rağmen ülkemizde ana dili eğitiminin durumu bu önemi ile paralellik arz etmemektedir. Durum sadece liseler için değil, bütün eğitim seviyeleri için aynıdır. Çünkü tüm eğitim kurumlarından -seviyeleri ne olursa olsun- aynı şikâyetler gelmektedir.

Ana dili öğretiminde konuşma, dinleme, okuma ve yazma etkinlikleri dört temel dil becerisi olarak kabul edilir. Bu dört temel dil becerisi içinde de en zor olanı yazma becerisidir diyebiliriz. "Şurası unutulmamalıdır ki yazı kaleme almak ciddî bir iştir; dili konuşan herkes kendisini yazıyla ifade edemez. Emek ister, sabır ister. Bunun da ilk basamaklarından biri, belki de en önemlisi dili tanımak, onun özelliklerini bilmektir. Bu konu ile ilgili olarak, seksenin üzerinde yayınlanmış hikâye kitabı ve romanı ve yüzlerce gazete-dergi yazısı olan bir yazarımız, kendisiyle yapılan bir mülâkatta, yazı yazmanın güçlüğünü şöyle anlatıyor: Aslında sanıldığının tersine, ben çok zor yazıyorum. Yani ben kolayca yazan bir adam değilim. Bütün boş zamanlarımı yazmakla geçirdiğim için, çok yazmamın nedeni odur. Ama ben kolay okutan bir yazarım. Onun için karıştırıyorlar birbirine... Yani bir yazının kolay okunması, o yazının kolay yazıldığını göstermez. Tam tersine eğer bir yazı kolay ve rahat okunabiliyorsa, yazar o yazının veya o kitabın üzerinde çok çalışmış, çok yorulmuş demektir. Ben gerçekten çok yorulurum. Örneğin şurada bir öykü var. Bu öyküyü 1965 yılında kurmuşum. Ben onu ancak bir hafta önce yazabildim. Size şunu da söyleyeyim, romanlarımı beş

altı kerede yazarım. Oyunlarımda ise, on beş yirmi kez yazdıklarım olmuştur. Yani ben zannettiklerinin tersine, çok zor yazan bir yazarım. Ben dün çok basit bir yazı yazdım ve onu üçüncüsünde yazdım. Ayrıca daktiloya da çekmedim. Eğer çekseydim dördüncü kez yazılmış olacaktı.” (Aktaş; Gündüz 2001: 58-59)

“İyi yazma -duygu ve düşüncelerini yazıyla açık, akıcı ve etkili bir biçimde aktarma- günümüzde de hemen her türlü iletişim açısından önem taşımakta ve öğretim izlencelerinde bu beceriyi geliştirmeye yönelik çalışmalara yer verilmektedir. Buna karşın, Traxler ve Gernsbacher’in de belirttiği gibi lise, hatta yüksek öğrenimlerini tamamlayan pek çok kişi düşüncelerini yazılı olarak ifade etmekte güçlük çekmektedir. Üstelik bu kişiler iyi yazmanın özel bir yetenek olduğunu zannetmektedir. Oysa, yazma özel bir yetenek değil, bir dili yazı dizgesiyle gösterebilmeden yazılı metin oluşturmaya kadar uzanan süreci kapsayan bir beceridir. Bu beceri, ancak uygun bir öğrenimle kazanılabilir. “Uygun öğrenim” ise, yeterince zaman harcanması ve yeterli uygulama yapılması anlamına gelmektedir.” (Ercan; Sargın 2002: 50)

Yine Songül Ercan ve Meltem Sargın aynı çalışmalarında çok önemli olan konu hakkında şunları ifade etmektedirler: *“Bir dili bilmenin doğal bir uzantısı olmayan yazma edimi, uzun süreli bir uygulama gerektiren, edinilmesi güç, fakat bir o kadar da önemli bir beceridir. Nunan’a (1989) göre iyi bir yazma edimi için şu beceriler gereklidir:*

Dilin yazı dizgesine hakim olmak,

Noktalama ve heceleme kurallarını iyi bilmek ve bunlara uymak,

İfade etmek istediğini iletebilmesini sağlayacak dil bilgisi dizgelerini kullanmak,

Yeni / eski bilgi ve konu / yüklemlik yapılarını yansıtmak için içeriği paragraf ve tam bir metin düzeyinde düzenlemek,

Başlangıç hedeflerini gözden geçirmek,

Okuyucu / dinleyiciye uygun bir biçem seçmek.

Bu noktaların ilk üçü tümce düzeyindeki becerilerdir; son üçü ise metin düzeyinde olanlardır..

Öğretmenler tümce düzeyindeki becerilere oldukça fazla önem verirken ne yazık ki metin düzeyine gereken önemi vermemekte, öğrencilerin yazdıkları metni kontrol edip geri verdiklerinde kâğıdın üzerine “kötü düzenlenmiş” ya da “konu yeterince iyi açıklanmamış” şeklinde notlar eklemektedirler. Fakat öğrenciler bu hataların nasıl giderilebileceği konusunda bir geribildirim almadıkları için aynı hataları yinelemekte ve sonunda yazmaya yönelik tüm motivasyonlarını yitirerek, “Ben başaramayacağım. Yazma konusunda yetenekli değilim.” gibi sözlerle başarısızlıklarının nedenini kişisel yetersizlikleriyle açıklama yoluna gitmekte ve kendilerini suçlamaktadırlar.

Yazma, daha önce de belirtildiği gibi doğuştan gelen bir yetenek değil, kurallarla biçimlenen ve çok miktarda uygulamalarla pekiştirilip kazanılan bir beceridir. Bu becerinin kazanılmasında öğretmene çok iş düşmektedir. Yazma kurallarının, iyi bir paragraf ve metin yazımı için gereken anahtar noktaların, paragraf ve metinlerde kullanılan anlatım türlerinin pekiştirilmesi sağlandığında, öğrenci arzu edilen düzeyde metin oluşturabilir.” (Ercan; Sargın 2002: 52-53)

“... Dilimizin gerçek bir ilgi ve desteğe ihtiyacı vardır. Bunun yolu da hiç şüphe yok ki, önce sağlıklı bir eğitim ve öğretimden geçmektedir. Aydın insan; bilen insan, bilgili insan demek olduğuna göre, bu sorunların çözümü de ana dilimizi yeterince bilmeye ve bu konuda şimdiye kadar süregelen bilinç yetersizliğinden kurtulmaya bağlıdır.” (Korkmaz 1993: 171-175)

Dil bilgisi öğretimi yapılırken de salt ezbere dayalı bir yöntem tercih edilmemeli ve güzel dilimizin mükemmel işleyiş ve zenginliği öğrencilere sezdirilmelidir. Türkçe kuru ezbere dayalı bir ders olmayıp bir ifade ve beceri dersidir. Bu önemli hususu göz önünde bulundurarak dile ve dil bilgisine yaklaşmak gerekmektedir.

Bu öğretim ile bireylere doğru, açık ve etkili bir iletişimi gerçekleştirebilecekleri dilsel becerilerin kazandırılması; dil bilgisinin doğru bir biçimde öğretilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, bu öğretimle öğrencilerin düşünme ve toplumsallaşma süreçlerine katkıda bulunulması hedeflenmektedir. (Sever, 1997: 6)

Millî kültürün yeni kuşaklara aktarılması, bireylerin anlama ve anlatma gücünün geliştirilmesi, ortak bir kültür yoluyla bireyler arasında iletişimin sağlanması, öğrencilerin millî ve evrensel kültür-sanat eserleri ile karşılaşmaları Millî Eğitim Bakanlığının amaçları arasında da yer almaktadır.

Bu çalışma ile, Türkçemizin en önemli konularından biri olan *Söz Dizimi* bütün yönleri ve zengin tanıklı örnekleri ile dikkatlere sunulmaya çalışılmıştır.

Türkiye Türkçesinde kullanılan kelime gruplarının derin yapılarının ve cümle kalıplarının tespiti; İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okuyan öğrencilerin konu hakkında neler bildiklerinin ve nelere ihtiyaç duyduklarının ortaya konulması; aynı seviyedeki öğrencilerin duyu ve düşüncelerini dile getirirken kaçır kelimelik cümleler kurabildikleri, hangi kelime gruplarını kullanabildikleri ve ne tür cümle kalıplarından faydalandıklarının belirlenmesi ile bu önemli konu daha bir netlik kazanacak ve olumlu bir yön bulacaktır.

Bu çalışma ile konu daha iyi anlaşılacak ve öğretilecektir. Böylelikle güzel dilimizin en zengin ve sağlam taraflarından biri olan *Söz Dizimi* ve *Söz Diziminin Öğretimi* daha güçlü temellere oturacaktır düşüncesindeyiz.

1.2. Problem Cümlesi

İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okuyan öğrencilerin kurdukları cümleler hangi kalıplardan oluşmakta, cümle kurucuları nelerden meydana gelmektedir ve bu kademedeki öğrencilerin konu hakkındaki durumları hangi seviyededir?

1.3. Alt Problemler

1. Öğrenciler kelime gruplarını cümle kurucusu olarak kullanabiliyorlar mı?
2. Öğrencilerin testlerde sorulan cümle ile ilgili sorulara verdikleri cevapların başarı düzeyi nedir?
3. Öğrencilerin kompozisyon kâğıtlarındaki cümleler seviyelerine uygun mudur?
4. İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okuyan öğrencilerin *Söz Dizimi* hakkındaki bilgileri ne düzeydedir?

5. Öğrencilerin kurduğu cümleler ile ders kitaplarındaki metinlerde geçen cümleler kurucuları ve düzeyi bakımından birbirine paralel mi?

6. Öğrencilerin testlere verdikleri cevaplar ile kompozisyon kâğıtlarındaki cümleler örtüşmekte midir?

7. Öğrencilerin varsayılan teorikteki bilgilerinin testlerde pratiğe dönüştürebilme durumları nedir?

8. İlköğretim Okullarının ikinci kademesindeki öğrenciler konuyu gerektiği gibi ve yeterli düzeyde biliyorlar mı?

9. İlköğretim Okullarının ikinci kademesindeki öğrencilere konu gerektiği gibi ve yeterli düzeyde veriliyor mu?

1.4. Varsayımlar

1. Türkiye Türkçesinde kullanılan cümle kalıplarının tam olarak bilinmediği varsayılmıştır.

2. Araştırma için seçilen örneklemin evreni temsil eder nitelikte olduğu varsayılmıştır.

3. Çalışmanın bir yönünü oluşturan ve araştırma için sınıf seviyelerine göre geliştirilen testlerin veri toplamada geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

4. Öğrencilere uygulanan testlere öğrencilerin objektif olarak cevap verdikleri varsayılmıştır.

5. Evren ve örneklemdaki kaynakların Türkiye Türkçesindeki kelime gruplarını ve cümle kalıplarını temsil edebileceği varsayılmıştır.

6. Evren ve örneklemdaki kaynakların Türkiye Türkçesindeki kelime gruplarının nasıl oluştuklarını, cümlelerde ve diğer kelime gruplarının yapılarında nasıl kullanılabildiklerini, özetle, derin yapılarını yeterli ölçüde yansıtabileceği varsayılmıştır.

7. Öğrencilere uygulanan testlerin öğrencilerin bu konudaki durumlarını ortaya koyabileceği varsayılmıştır.

8. Test uygulamaları sırasında öğretmen ve öğrencilerin normal bir sınavdaymış gibi doğal davrandıkları varsayılmıştır.

9. Test uygulanan 1362 öğrencinin bu seviyedeki öğrencilerin konu hakkındaki durumları açısından en azından bir ipucu verebilecek sayıda olduğu

varsayılmıştır.

10. Veri toplama aracı olarak incelenen öğrencilerden toplanan 100 (yüz) kompozisyon kâğıdından öğrencilerin nasıl cümle kurduklarının, kurdukları cümlelerde kelime gruplarına ne ölçüde yer verdiklerinin tespitinin yapılabileceği varsayılmıştır.

11. Çalışma evreninin çalışma için yeterli olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlıklar

1. Araştırma İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okuyan öğrencilerden toplanan kompozisyon kâğıtları ile sınırlıdır.

2. Araştırma Erzincan merkezindeki 6 (altı) İlköğretim Okulunun ikinci kademesi ile yine Erzincan merkezindeki iki Anadolu Lisesinin hazırlık sınıflarında okuyan toplam 1362 öğrenci ile sınırlıdır.

3. Araştırma İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okutulan Türkçe ders kitapları ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Bilgi: Bilme işi ya da edimi. Bilmenin ya da öğrenmenin sonucu olan ve insan anlığında yer almış bulunan olgular, doğrular, ilke ve olaylar... (Öncül 2000: 163)

Çözümleme: Karmaşık bir bütünü parçalarına ayırmak yolu ile aydın bir düşünceye kavuşma olayı. Bütün içinde parçaların birbiri ile olan ilişkilerini belli etme özel yolu. (Öncül 2000: 261-262)

Dil bilgisi: Çeşitli düzeydeki okullarda, Türkçenin ses, şekil ve cümle yapısı ile cümlenin öğeleri arasındaki anlam ilişkilerini öğreten bilgi dalı; bu bilgileri veren dersin ve kitapların adı. (Korkmaz 2003: 68)

Edim: Belli bir amaca yönelmiş devimsel bir davranış, anlam taşıyan, bile bile yapılmış bir iş. (Öncül 2000: 388)

Eğitim: Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir. (Ertürk 1998: 12)

Geri bildirim (Dönüt): Genel olarak bir kaynaktan çıkarak, davranışın düzene konmasında yararlı olan her türden geriye iletilen bilgi. (Öncül 2000:

496)

İlköğretim: Birkaç öğretim basamağından oluşan örgün eğitim düzeninin, okuyup yazmayı, aritmetiği, iyi bir yurttaş olmak için gerekli bilgi ve becerileri kazandıran bir basamağıdır. (Oğuzkan 1993: 183)

Kavrama: Bir sözlü anlatımın ya da usamlamanın anlamını, niteliğini, neden-etki, araç-sonuç ilişkilerini yakalama, bulma, anlama, yabancı dildeki bir sözün anlamını çıkarma ya da bir sorunu kavrama. (Öncül 2000: 674)

Kelime grubu: Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu. Türkçede ad tamlaması, sıfat tamlaması, birleşik ad, birleşik fiil, edat grubu, zarf grubu, ünlem grubu, unvan grubu gibi çeşitli kelime grupları vardır. (Korkmaz 2003: 144)

Öğretmen: Öğrencide istenilen davranış değişikliğini sağlayan, bunun için çevreye çeki düzen veren, öğrenciye rehberlik eden bireydir. (Ertürk 1998: 104)

Sentez: Birden çok görüşü ya da buluşu karşılaştırıp değerlendirdikten sonra bunların sağlam yanlarını kendinde toplayan genel bir görüş olarak bir araya getirme. Bir tür kaynaştırma yapma. Verileri bir bütün oluşturacak biçimde kaynaştırma ve bunun sonucu oluşan bütün. (Öncül 2000: 179)

Söz dizimi: Bir dilde düşünce ve duyguların tam olarak anlatılabilmesi için gramer kurallarına uygun olarak dizilen kelimelerin, kelime gruplarının cümle ve söz içindeki görevlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle türlerini inceleyen bilim dalı. (Korkmaz 2003: 55)

Türkçe öğretimi: İlköğretim okullarında Türkçe dersinin amaçları doğrultusunda belli bir plan ve program dahilinde öğrencilere, Türkçenin öğretilmesi ve onlara doğru, açık ve etkili iletişimi gerçekleştirebilecek dil becerilerinin kazandırılmasını sağlayan programdır.

Uygulama: Bir düşünceyi, ilkeyi ya da kuramı gerçekleştirme, kullanma. Öğrencilerin okulda ya da derslikte öğrendiklerini kullanma alanına koyup doğrulamaları. (Öncül 2000: 1102)

1.7. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada öncelikli olarak *söz diziminin* ve *söz dizimini* oluşturan en önemli unsurlar olan *kelime gruplarının* öğretimi üzerinde durmayı amaçlıyoruz. Türk dili öğretiminde üzerinde önemle durulması gereken konulardan birinin de *söz diziminin öğretimi* olduğunu düşünüyoruz. Çünkü *söz dizimi* üzerine oldukça çok çalışma yapılmış olmasına rağmen bu konunun öğretimi üzerinde hemen hemen hiç durulmamıştır.

Ayrıca, kelime gruplarının nasıl oluştuğu, grubu oluşturan kelimelerden hangisinin ana unsur, hangisinin yardımcı unsur olduğu, bu grupların cümlelerde ne tür görevler üstlenebildikleri ve bir kelime grubunun diğer kelime gruplarının yapısında görevli bir eleman olarak nasıl kullanılabildiğini somut ve zengin örnekler ile ortaya koymayı hedefliyoruz.

İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okutulan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerden ve öğrenci kompozisyon kâğıtlarından hareketle, kelime gruplarını ve bu grupların derin yapılarını göstermek; yine İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okuyan öğrencilerden toplanan kompozisyon kâğıtlarından hareketle Türkçedeki cümle kalıplarını belirlemek, bu seviyedeki öğrencilerin konuya bakış açılarını ve konu hakkındaki bilgilerini ve öğrencilerin bu gruplardan ve cümle kalıplarından ne ölçüde ve nasıl faydalandıklarını tespit etmek ve mevcut durumu konu ile ilgilenenlerin dikkatlerine sunmak çalışmamızın başlıca amaçları arasındadır.

Türk dilinin en önemli ve ağırlıklı konularından biri olan *Söz Dizimini* bütün yönleri ve öğrenci seviyeleri ile ortaya çıkarmak; konuyu öğrenenler ve öğretenler için en iyi biçimde sunmaya çalışmak temel amacımızdır.

Araştırmanın sonunda tespit edilen somut sonuçlar, öğrencilerden alınan dönütler ve mevcut durum ortaya konacaktır.

1.8. Araştırmanın Önemi

Türkiye Türkçesinde kullanılan kelime grupları, cümleler ve cümle kalıplarının öğretimi üzerinde yapılan incelemeler son derece sınırlıdır. Türkiye Türkçesinde kullanılan cümle kalıpları ve bu kalıpların sıklıkları kesin olarak bilinmemektedir. İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okuyan öğrencilerin

kaç kelimeleik cümleler ile konuştukları, kaç kelimeleik cümleleri yazıda kullanabildikleri ve kaç kelimeleik cümleleri anladıkları / anlayabildikleri bugüne kadar tam olarak tespit edilmemiştir. Çalışmada *Söz Dizimi* ile ilgili tüm bu eksikliklere yer verileceği için çalışma bu konuda yapılan ilk çalışmalardan biri olma özelliğini taşıyacaktır. Bu yönü ile de yapacağımız çalışma çok önemlidir.

Yapılacak bu çalışma ile Türkiye Türkçesindeki kelime gruplarının derin yapıları, cümle kalıpları, öğrencilerin konu hakkındaki durumları ve bu gruplardan ve cümlelerden nasıl ve ne ölçüde faydalandıkları / faydalanabildikleri ortaya konmaya çalışılacaktır.

Yapılacak bu çalışmanın öğrenci ve öğretmenler tarafından kullanılabilir ve faydalanılacak bir kaynak olması umulmaktadır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde “araştırmanın yöntemi”, “araştırmanın modeli”, “evren ve örneklem”, “verilerin toplanması” ve “verilerin analizi” üzerinde durulmuştur.

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu alışma, İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okutulan Türkçe ders kitaplarındaki metinleri ve öğrenci kompozisyon kâğıtlarını oluşturan cümlelerin ve en önemli cümle kurucuları olan kelime gruplarının fişlenmesi temeline dayanmaktadır. Öğrenci kompozisyon kâğıtlarındaki ve ders kitaplarındaki metinler cümle cümle fişlenmiştir. Ders kitaplarındaki başka dillerden çevrilen ve sadeleştirilen metinler orijinal şekillerini koruyamadıkları ve çalışmanın sonucunu etkileyebileceği endişesi ile değerlendirme dışı bırakılmış; fişlenmemiştir. Ayrıca, sadece düz yazı şeklindeki metinler fişlenmiş şiir şeklindekiler değerlendirilmemiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde de ifade ettiğimiz gibi incelediğimiz kompozisyon kâğıtlarındaki bazı cümleler herhangi bir mesaj taşımamaktadır. Cümle kalıplarını ve bu kalıpların geçiş sıklıklarını istatistiki olarak da tespit ettiğimiz için oranları değiştirebilir düşüncesi ile bu tür cümleleri inceleme dışı bıraktık.

Yine alışma konumuz olan *söz diziminin* İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okuyan öğrenciler tarafından ne ölçüde bilindiğinin tespiti için de

test soruları sınıf seviyelerine göre oluşturulmuş ve bu testlerin Erzincan merkezindeki çeşitli okullarda okuyan 1362 öğrenciye titiz bir şekilde uygulanması sağlanmıştır.

Bu testler ve öğrencilerden toplanan kompozisyon kâğıtları önemli bir veri kaynağı olarak görülmüştür. Çalışmamızın bir tarafını oluşturan bu bölüm konunun öğrenciler tarafından ne ölçüde bilindiğinin tespiti ve öğrencilerin duygu ve düşüncelerini nasıl ve ne şekilde ifade ettiklerinin belirlenmesi bakımından son derece önemsemiğimiz bir bölümdür. Her ne kadar öğrenci sayısı genel durumu ortaya koymadan uzak ise de konu hakkında ilgililere bir ipucu verebileceği düşünülmüş; öğrenci cevaplarının ve kompozisyon kâğıtlarının teminine gereken önem verilmiştir.

Hem yapılan işlemler hem de testlerden elde edilen sonuçlar rakamlar ile de betimlenmiştir. Bunun nedeni elde edilen bulguların net bir şekilde ortaya konulması ve konu ile ilgilenenlerin dikkatlerine sunulmak istenmesidir.

2.2. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okuyan öğrencilerden toplanan kompozisyon kâğıtlarından hareketle kelime gruplarını, cümleleri ve cümle kalıplarını tespit eden; bu seviyedeki öğrencilerin konu hakkındaki durumlarını ve bu öğrencilerin duygu ve düşüncelerini nasıl ifade ettiklerini belirleyen bir alan araştırmasıdır.

2.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın bir yönünü oluşturan testlerin Erzincan ili merkezindeki 6 (altı) ilköğretim okuluna ve 2 (iki) Anadolu Lisesi hazırlık sınıflarına uygulanması ve bu öğrencilerden kompozisyon kâğıtlarının toplanması için okul idarelerinden gerekli izinler alınmıştır.

Testleri uygulayan ve kompozisyon kâğıtlarını toplayan öğretmenler ile aynı branştan oluşumuz ve zaman zaman çeşitli vesileler ile birlikte çalışma fırsatı bulduğumuz öğretmen arkadaşlarımız olması bu işleri daha kolay ve güvenli kılmıştır.

2.3.1. Evren

Bu çalışma *Söz Diziminin* öğretimi ile ilgili olduğu için son derece önemlidir. Bu nedenle de böyle bir çalışmanın ülke çapındaki İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okuyan öğrencilere testlerin uygulanarak onlardan toplanacak kompozisyon kâğıtlarının değerlendirilmesi gibi konularda genel bir evreni gerekli kılmaktadır. Ancak, bu durum çok sayıdaki kompozisyon kâğıdında bulunan cümlelerin fişlenmesi, testlerin tüm bu seviyedeki okullarda uygulanması gibi çok değişik nedenler ile olası değildir. Bu nedenlerle araştırmamız Erzincan ili merkezindeki İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okuyan öğrencilerden toplanan kompozisyon kâğıtları ve İlköğretim Okullarında okutulan 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler ile sınırlı tutulmuştur. Testleri uyguladığımız okul sayısı ise 8 (sekiz)dir.

2.3.2. Örneklem

Araştırma Erzincan ili merkezindeki İlköğretim Okullarında okuyan öğrencilerden toplanan kompozisyon kâğıtları ve 2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılında Erzincan ili merkezindeki İlköğretim Okullarının 6, 7 ve 8. sınıflarında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki metinler ile, yine Erzincan ili merkezinde bulunan 6 (altı) İlköğretim Okulu ve 2 (iki) Anadolu Lisesi hazırlık sınıflarında okuyan 1362 öğrenci ile sınırlandırılmış ve bunlarla çalışma yürütülmüştür.

Söz konusu bu 6 (altı) İlköğretim Okulunun seçiminde de farklı sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çevrelerdeki okullar tespit edilmiştir. Okulları seçerken öğrenci ve veli portresi, öğretim kadrosu, velilerin öğrencileri ile ilgilenme düzeyleri, velilerin eğitim durumları, okulların Anadolu ve Fen Liselerine öğrenci sokma oranları vb. durumlar dikkate alınmıştır.

Öğrencilerin *söz dizimi* hakkındaki durumlarını belirlemek için hazırlanan testler 1362 öğrenciye uygulanmış, 100 öğrenciden de kompozisyon kâğıdı toplanmıştır. Toplanan bu kompozisyon kâğıtları da incelenmiştir. İncelenen kompozisyon kâğıtları ilgili bölümde dikkatlere sunulmuştur. Kompozisyon kâğıdı sayısının 100 ile sınırlı tutulmasının nedeni bu kâğıtlardan ortalama 1500 civarında cümle fişlenebilecek olması ve yaklaşık olarak hesaplanan bu 1500 cümlelerin de öğrencilerin mevcut durumlarını tespit etmeye yeterli olacak bir

rakam olması nedeniyledir. Elbette toplanan kompozisyon kâğıtları da sadece bir okuldan değil, test uygulaması yaptığımız 6 ilköğretim okulundan toplanmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması

Çalışmaya kaynaklık edecek verilerin toplanması için titiz davranılmış hem literatür taranmış hem de uzman kişilerin görüşlerinden faydalanılarak veri toplama araçları tespit edilmiştir. Bunlar Erzincan merkezindeki İlköğretim Okullarında okuyan öğrencilerden toplanan kompozisyon kâğıtları ve Erzincan merkezindeki İlköğretim Okullarında 2003-2004 eğitim-öğretim yılında okutulan İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı 6, 7 ve 8'dir.

2.5. Test Sorularının Geliştirilip Uygulanması

İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okuyan öğrencilerin *Söz Dizimi* hakkında ne bildiklerinin ve konuya bakış açılarının tespiti amacı ile 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri ile Anadolu Lisesi hazırlık sınıflarında okuyan öğrencilere sınıf seviyelerine göre testler hazırlanmıştır.

Testlerdeki sorular öğrencilerde teorikte var olduğu düşünülen konu hakkındaki bilgilerin pratiğe dönüştürülebilip dönüştürülemediğinin tespit edilmesini amaçlayan bir mahiyettedir. Ayrıca, testlerdeki sorular herhangi bir kaynaktan alınma değil, tarafımızdan hazırlanmış sorulardır. Burada şunu hemen belirtelim ki, test soruları sınıf seviyelerine göre geliştirildikten sonra konunun uzmanlarına tarafımızdan gönderilmiş, uzmanlar tarafından bir eleme yapılmış, sorular tekrar gözden geçirilmiş ve tekrar uzmanlara gönderilmiştir. Uzmanların son şeklini vermelerinden sonra söz konusu sorular öğrencilere sorulmuştur.

2.6. Kompozisyon Kâğıtlarının Toplanması

İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okuyan öğrencilerden toplanan kompozisyon kâğıtları en önemli veri kaynağıdır. Çünkü öğrencilerin nasıl ve kaçar kelimele cümleler kurdukları, kurdukları cümlelerde kelime gruplarına ne ölçüde yer verdikleri ve kelime gruplarını ne ölçüde cümle kurucusu yaptıklarının tespiti açısından çok önemlidir. Ayrıca, bu kâğıtlar öğrencilerin kelime ve kavram dünyalarını da ortaya koymasından dolayı önemlidir. Çünkü söz konusu

sınıflardaki öğrencilerin kaç değişik kelime kullandıklarının kaç kelime ile konuşup yazdıklarının da, bir anlamda, tespiti yapılmış olmaktadır.

Öğrenciler bu kompozisyon kâğıtlarının araştırmamız için toplandığını bilmemektedirler. Toplanan kâğıtlar Türkçe öğretmenleri tarafından yazdırılan kompozisyon kâğıtlarıdır. Öğrencilerin ne için yazdıklarını bildiklerinde objektif olamayacakları kaygısı ile böyle bir uygulamaya gidilmiştir. Toplanan 100 kompozisyon kâğıdı incelenmiştir. Bu incelemede İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okuyan öğrencilerin yazılı çalışmalarında yer alan kurucular, kurucu ilişkileri, cümle kalıpları belirlenmiş; öğrencilerde olması ve öğrencilere verilmesi gerekenler irdelenerek durum değerlendirmesine gidilmiştir.

2.7. Verilerin Analizi

Mevcut gramerlerde ve ulaşılabilen makalelerde kelime grubunun nasıl tanımlandığı, kaç tür kelime grubundan bahsedildiği ve bu gruplar için hangi terimlerin kullanıldığı tespit edilmiş ve bunlar bir tablo halinde de dikkatlere sunulmuştur.

İncelenen öğrenci kâğıtlarındaki ve kitaplardaki metinleri oluşturan cümleler fişlenmiş ve bunlar, her yönden incelenmiştir. Cümleler yüklem yeri, türü ve anlamlarına göre ayrı ayrı ele alınmış; ayrıca, cümle öğeleri hakkında detaylı bilgiler verilmiştir.

Öğrencilere uygulanan testler değerlendirilerek öğrencilerin testlerdeki başarı oranları verilmiş ve bu oranları gösteren grafikler oluşturulmuştur.

Özetle, *Söz Diziminin* İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okuyan öğrenciler tarafından ne ölçüde bilindiği ve bu kademe de okuyan öğrencilerin kullandıkları cümle kalıpları tespit edilmeye çalışılmıştır.

3. ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Bir öğretme-öğrenme sürecinde ilgili konuya en uygun olan öğretme yöntem ya da yöntemlerinden faydalanılması gerekmektedir. Öğretilen her ne olursa olsun bu, bir yöntemle yapılır. Eğitimde amaç, insanlarda davranış değişikliği meydana getirmektir. Bunun için de öğretilecek olanın en iyi şekilde öğretilmesi gerekir. Günümüz şartlarına da uygun olarak, sınıf ortamında gerekli

olan öğretim yöntemleri kullanılmalı ve söz konusu dersi öğrencilerin bütün yönleri ile anlamaları sağlanmalıdır.

“Etkin bir öğretim için öğretmenin sınıf atmosferinde tüm iletişime açık olması gerekmektedir. Öğretmen-öğretmen, öğretmen-öğrenci etkileşimi yanında öğrenci-öğrenci etkileşimine de imkan hazırlanmalıdır. Örneğin, grup tartışmaları, örnek olay incelemeleri, problem çözme gibi yöntemleri uygulayan öğretmen öğrencilerin kendi aralarında konuşmalarına, birbirlerinden etkilenmelerine ve birbirlerinden bir şeyler öğrenmelerine yardımcı olmaktadır ki bu son derece gereklidir... Şunu açıklıkla tekrar etmek gerekir ki hiçbir ders için hiçbir yöntem sihirli bir değnek değildir. Şu derste şu, bu derste bu yöntem kullanılmalıdır, denilemez. Öğretmen kendi kişisel çabaları ve duyarlılığıyla sınıfta en uygun gelen yöntemleri seçecek ve yine sınıfından aldığı sinyallerle değişikliklere gidecektir. Önemli olan husus, öğretmenin konunun en iyi öğretimini sağlayacak yöntem zenginliğine gitmesidir.” (Küçükahmet 2005: 51-52)

“Sınıf içinde öğretme-öğrenme sürecinin etkili olabilmesi uygun yöntemlerin seçimiyle doğru orantılıdır. Öğretmenlerin yöntem konusunda seçici olabilmesi onların çok farklı yöntemleri tanımaları ve kullanabilmeleri ile olanaklıdır. Diğer bir anlatımla, yöntem zenginliğine sahip olmaları gerekmektedir.” (Demirel 2000: 81)

Araştırmacılar çalışmalarında farklı sayılarda öğretim yöntemlerinden bahsetmektedirler. Prof. Dr. Leylâ Küçükahmet de kitabında öğretim yöntemlerine değinmiştir. Küçükahmet çalışmasında şu öğretim yöntemlerine yer vermiştir: *“Etkin bir öğretim için yöntem zenginliğine gitme artık evrensel bir kural haline gelmiştir. Öğretmenin etkin bir öğretim için seçim yapabileceği yöntem sayısı sınırsızdır. Çünkü her öğretmen kendi yaratıcılığını katarak yeni yöntemler geliştirebilmektedir. Bu nedenle burada ele alınan yöntemlerin yalnızca kullanımı en yaygınlardan birkaçı olduğunu vurgulamak gerekmektedir.*

1. Anlatım Yöntemi, 2. Soru-Cevap Yöntemi, 3. Problem Çözme Yöntemi, 4. Gösteri (Demontrasyon) Yöntemi, 5. Gözlem Gezisi Yöntemi, 6. Rol Oynama Yöntemi, 7. Örnek Olay İncelemesi Yöntemi, 8. Grup Tartışması Yöntemi, 9. Benzetişim Tekniği, 10. İş Başında Eğitim, 11. Ekiple Öğretim, 12. Programlı Öğretim, 13. Mikro Öğretim.” (Küçükahmet 2005: 52-104) Görüldüğü gibi her ders

için ayrı ayrı öğretim yöntemi mevcuttur.. Hatta bir konu için birden fazla öğretim yöntemi kullanma imkanı da vardır. Bu nedenle her ders için uygun olan öğretim yöntemi ya da yöntemleri öğretmenler tarafından sıklıkla kullanılmalıdır.

Elbette hangi derste hangi yöntemin kullanılacağını sınıfın fiziki ortamı, konunun özelliği, öğrencilerin sayısı vb. gibi nedenler etkileyebilmektedir. Derslerde en uygun yöntem ya da yöntemlerin kullanılması yoluna gidilmelidir.

4. ÖĞRETİMDE PLANLAMA VE DEĞERLENDİRME

4.1. Planlama

Etkin ve kalıcı bir öğretimin gerçekleştirilebilmesi için öğretimin planlanması ve bu plan çerçevesinde hareket edilmesi gerekmektedir. Plan, sadece öğretim için değil, insan hayatındaki her aşama için önemlidir. İnsanların yaşamlarında bir düzen, bir istikrar olabilmesi için insanların plana ve planlamaya ihtiyaçları vardır. Öğretim de insan hayatının vazgeçilmez bir unsurudur. Öğretim için de bir plana ve planlamaya ihtiyaç duyulur. Planlama, yapılan faaliyetin etkili ve kalıcı olmasını sağlar.

“Öğretim terimi olarak plan, belirli eğitim amaçlarına ulaşmak için (bilgi, materyal ve etkinlikler arasında) öğretim konusu olabilen etkinliklerden hangilerinin seçileceğini, bunların öğrencilere niçin ve nasıl yaptırılacağını, ne gibi yardımcı ve tamamlayıcı kaynak ve araçların kullanılacağını, elde edilen başarının nasıl değerlendirileceğini, önceden tasarlayıp kağıt üzerinde saptamaktır.

Öğretim konusu olabilecek etkinlikler, geliştirici niteliklerine göre dikkatle seçilmelidir. Seçilen bu konuların hangi eğitim ve öğretim amaçlarını gerçekleştireceği önceden saptanmış olmalıdır. Bunun gerçekleşebilmesi ancak, öğretmenin çalışmalarını önceden dikkatle planlaması ve gereği gibi uygulayabilmesi ile mümkündür. Öğretimde ne öğretileceği öğrenciler tarafından açıkça bilinmeli ve onlarla birlikte planlanmalıdır.” (Küçükahmet 2005: 131-132)

Eğitim-öğretim çalışmalarında duruma göre yıllık plan, ünite planı, günlük plan hazırlanmalıdır. Planlı olunca da derste her zaman ne yapılacağı bilinir ve dersler de son derece faydalı geçer. Aksi hâlde o dersten tam anlamıyla verim

almak söz konusu değildir. Dersi nasıl değerlendireceği, neyi ne zaman işleyeceği vb. konularda hazırlığı olmayan bir öğretmenin derste çok faydalı olması beklenemez. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi plan, insan hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Öğretim de insan hayatının önemli bir parçasıdır. Bu nedenle de eğitim-öğretimin plansız gerçekleştirilmesi düşünülemez.

4.2. Değerlendirme

Değerlendirme, ölçme sonuçlarının anlamlandırılması, işe yarar hâle getirilmesi demektir. Her eğitim faaliyetinde değerlendirme mutlaka vardır. Çünkü insanlar nereden nereye geldiklerini merak ederler. Bu da eğitim-öğretimde değerlendirmeyi zorunlu kılar.

“Değerlendirme kesin olarak bir ölçme sonucu ile bir ölçüt gerektirir. Ölçütsüz değerlendirme olmaz. Ölçüt önceden kesin olarak belirlenmiş standarttır, ya da gruba bağlı olarak çıkarılmış tipik bir puandır, normdur...”

Değerlendirme bir bakıma öğrencilerin önceden belirlenmiş amaçlara ne kadar yaklaştıklarını ortaya çıkarmaktadır. Değerlendirme her tür öğrenme ve gelişme ile ilgilidir ve sürekli bir işlemdir.

Böylece eğitim ve öğretim etkinlikleri sonucu ne olduğu bilinmeyen bir tekrarlama olmaktan çıkmakta, deneysel bir nitelik ve sürekli gelişme dinamizmi kazandırmaktadır. Bu etkinliklerin planlayıcısı ve yürütücüsü öğretmen birtakım bilgileri alışılmış yollardan aktaran bir görevli olmaktan çıkmakta, eğitimi sürekli bir problem çözme ortamı kabul eden bir araştırmacı niteliği kazanmaktadır.

Değerlendirme eğitimin her safhasında kullanılan sistematik bir süreç olmalıdır. Ancak değerlendirmenin amaç değil, amaçlara erişmek için araç olduğu unutulmamalıdır.” (Küçükahmet 2005: 192-193)

“Eğitim-öğretim sürecinde öğrenciler, veliler, öğretmenler, yöneticiler ve politikacılar çeşitli kararlar almak durumunda kalırlar. Bu kararlar öğrencinin yetenekleri, gelişim düzeyi ve gelişme potansiyeline bağlı olarak alınmak durumundadır. Öğrencilerin yeteneklerinin, gelişim düzeyinin ve gelişme potansiyelinin belirlenmesi sistematik olarak bir ölçme ve değerlendirme gerektirir. Eğitim öğretim sürecinde ölçme ve değerlendirme sonucunda elde edilen bilgiler, öğrenciler ve eğitim öğretim süreci ile ilgili birçok kararda veri

olarak kullanılır.” (Doğanay; Karip 2006:245-246)

5. BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

“Araştırma, temelde, bir arama, öğrenme, bilinmeyeni bilinir yapma, karanlığa ışık tutma, kısaca bir aydınlanma sürecidir; mevcut durumdan özlenen duruma geçebilmek için gerekli kararları almada zorunlu olan verileri toplayıp değerlendirmedir.” (Karasar 2003: 22)

Prof. Dr. Niyazi Karasar aynı çalışmasında iki ayrı tür araştırmadan bahseder ve bunları şu şekilde tanımlar:

“1. Temel Araştırmalar: Temel (basic, pure) araştırmalar, salt amacı var olan bilgiye yenilerini katmak olan araştırmalardır. Bunlar, araştırma kavramının en yalın bir biçimde temsil edildiği çabalardır. Bu nedenle, bu araştırmalara temel (basic) ya da saf (pure) araştırmalar denir.

Temel araştırmalarda, ‘bilgi bilgi içindir’ anlayışı egemendir. Bu bilgi geleneksel algılamada yalnızca ‘kuram’ düzeyi ile sınırlıdır. Ancak, burada, daha geniş bir yorum ile, kuramdan önceki bilgi düzeyleri de dikkate sunulmaktadır.

2. Uygulamalı araştırmalar: Uygulamalı araştırmalar, üretilen bilgilerin değerlendirilmesi ile, problemlerin fiilen çözümünü gerçekleştirmeyi, bilimin olayları denetim altına alma işlevini gerçekleştirmeyi amaçlayan araştırmalardır. Uygulamalı araştırmalarda değerlendirilecek bilgiler, ya temel araştırmalarla ayrıca üretilmiş olabilir ya da uygulamalı araştırma bünyesinde elde edilebilir. Ancak, her uygulamalı araştırmanın, öngörülen çözümlerin uygulamaya aktarılması ile sınırlı olsa bile, bir yeni bilgi üretme işlevi de vardır. Bu tür araştırmalarda önemli olan, var olan uygulamaları iyileştirme yönünde somut katkılarda bulunabilmektir.

Genelde, uygulamalı araştırmalar temel araştırmaları izlemeli ise de onlardan önce geldiği ya da onlarla birlikte yürütüldüğü çok olur.

Uygulama boyutu olan hemen her problem, temel araştırma türünden etkinliklerle aydınlanır, uygulamalı araştırmalarla da çözüme kavuşur. Bu nedenle, problem çözmenin vazgeçilmez bir ögesidir, uygulamalı araştırmalar.

Uygulamalı araştırmalar, üretilmiş ya da üretilmekte olan bilginin denemeli uygulamasıdır. Denemeler, var olan uygulamanın istenen ya da olabilecek

düzeğe gelişİ sağlanıncaya kadar sürdürölür. Bu araştırmalarda, gelişirme süreci egemendir.” (Karasar 2003: 24-27)

6. İLETİŞİM

En doğal ve çağdaş iletişim arsacı dildir. Dil, insanlar arasındaki iletişimi en sağlıklı biçimde sağlayan, verilen mesajı muhatabına ileten bir araçtır. Bu yönü ile iletişim eğitim-öğretim faaliyetlerinde de önemli bir yer tutmaktadır. Sınıf ortamında öğretmen-öğrenci ya da öğrenci-öğrenci iletişimi dil ile yapılmaktadır.

“İletişim, genel anlamıyla iki birim arasındaki mesaj alış-veriŐi olarak tanımlanmaktadır. Bir iletişimde etkili olan beş değişkenden söz edebiliriz. Bunlar; ‘Kaynak, Mesaj, Kanal, Alıcı ve Dönüt’tür...”

İletişim sürecinin en önemli ögesi (özellikle bir öğretim ortamında) alıcının tepkileri olan geri bildirimdir. Alıcı, mesajı alıp yorumladıktan sonra kaynak görevini üstlenerek kendi mesajını ilk kaynağa iletmektedir. İlk kaynak burada alıcı rolünü üstlenmektedir. Öğrencilerden alınan geri bildirimler sadece sınavlar yoluyla değil, yüz ifadeleri, beden dili, tartıŐmalara katılma durumu vb. durumla da alınabilir. Geri bildirim yalnızca, öğretimin başarısı hakkında bir fikir vermekle kalmaz aynı zamanda bir sonraki aşama hakkında öğretmene neler yapabileceği veya yapması gerektiği hakkında ipuçları da verir...”

Göröldüğü gibi iletişim sürecinde öğretmen kaynağı; öğrenciler ise alıcıyı; öğretmenin öğrencileriyle paylaşmak istediği düşünce, duygu ve becerilerin yer aldığı içerik mesajı; öğretim araç ve yöntemleri kanalı; öğrenci tepkileri ise dönütü yansıtmaktadır.” (Demirel vd. 2001: 14-21)

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi bir konunun etkili ve kalıcı bir şekilde öğretilmesi için öncelikle öğretmenin öğrencileri ile sağlıklı bir iletişim kurması gerekmektedir. Bu yüzden her şeyden önce öğretmenlerin iletişim ve iletişimin önemi hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Öğretmen dersi çok iyi bilebilir. Ancak bu öğretmen öğrencileri ile sağlıklı iletişim kuramaz ve bildiklerini öğrencilere aktaramaz dolayısıyla da olumlu tepkiler alamazsa o öğretmenin öğrencilerine öğreteceği / öğretebileceği fazla bir şey yoktur. Öğretmen her şeyden önce muhatapları yani öğrencileri ile nasıl ilişki kurması gerektiğini öğrenmelidir.

TÜRKÇEDE SÖZ DİZİMİ

Yan yana dizilen kelimeler, ya yargı bildirerek cümleyi, ya da varlık, kavram ve hareketleri karşılayarak kelime gruplarını meydana getirir. Bu diziliş, belirli kurallara dayalı bir diziliştir. Kurallar dillere göre farklılıklar gösterse de diller arasında söz dizimi yapıları bakımından bazı ortaklıklar ve benzerlikler bulunabilir. Bunların oranı, o diller arasındaki köken ilişkilerinin derecesine göre değişmektedir. Hatta aralarında hiç ilişki olmadığı kabul edilen diller arasında bile birtakım evrensel ortaklıklar görülebilir. Bütün bunlara rağmen her dil az veya çok farklı bir söz dizimi yapısına sahiptir.

Türkçede söz diziminin en belirgin özelliği, kelime gruplarında ve cümlede ana unsurun genellikle sonda bulunmasıdır. Bu özellik, Türkçeyi diğer birçok dilden, meselâ Hint-Avrupa dillerinden ve Arapçadan ayırır, Moğolca, Mançu-Tunguzca gibi bugün köken birliği tartışılan dillere yaklaştırır. (Karahan 2004: 9)

Dil, toplumsal bir kurum; söz, bireysel bir eylemdir. Dil, bireyin kullanımıyla sözde gerçeklik kazanır. Dilin özyapısal nitelikleri, sözcükler-arası ilişkilere dayanan sözdiziminde kendini gösterir. Bu bakımdan dil / dilbilgisi öğretiminin belkemiğini sözdizimi oluşturur. (Şimşek 1987: XV)

Söz dizimi, gerçekten de dil / dil bilgisi öğretiminde en önemli konulardan biridir. Çünkü dil bilgisi ile ilgili bütün konuları, kelimeler ve kelimeler ile ek / edatlar arasındaki ilişkileri en mükemmel şekilde söz diziminde buluruz.

Özellikle dilimizin söz dizimindeki oynaklığından dolayı cümleler çok değişik biçimlerde kurulabilmektedir. Burada vurgunun da önemli bir yer tuttuğu da dikkatlerden kaçmamalıdır. Yapılan araştırmalar ile beş ögeli bir cümlenin iki yüz kırk değişik kalıpta kurulabileceği ortaya konmuştur. Böyle bir yapı bizlere, dilimizin kıvraklığını ve anlatım gücünü göstermektedir.

Söz dizimi; cümlenin oluşumu, yapısı, işlevi, görevleri, çözümlenmesi, anlam özellikleri, cümlelerin bağlanma şekilleri, kelime grupları, bu grupların nasıl oluştuğu, başka kelime gruplarının yapısına ne ölçüde katılabilirdikleri ve ne tür öge olabildiklerini inceler.

SÖZ DİZİMİNİN İLKÖĞRETİM OKULU MÜFREDAT PROGRAMI VE İLKÖĞRETİM OKULLARI İKİNCİ KADEMESİNDE OKUTULAN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ DURUMU

Türkçemizin en önemli konularından biri olan *söz dizimi* İlköğretim Okulu Programı ve İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okutulan Türkçe ders kitaplarındaki durumu bu önemi ile aynı orantıda mı? Yine bu konu hakkında İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okuyan öğrencilerin durumu nasıldır? gibi soruların cevapları bu çalışmada bulunmaya çalışıldı. Çalışmanın 4. ve 8. bölümlerinde bu seviyedeki öğrencilerin *söz dizimi* hakkındaki durumları hem her sınıf seviyesine göre uygulanan testlerin hem de öğrencilerden toplanan kompozisyon kâğıtlarının incelenmesi ile ortaya konmaya çalışılmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığının İlköğretim Okulları Programında kelime grupları ayrı bir başlık altında ele alınmamış, yeri geldikçe isim, sıfat, fiil vb. konularda isim tamlaması, sıfat tamlaması, birleşik fiil gibi kelime gruplarına yer verilmiş; ancak kelime gruplarının tamamından söz edilmemiştir. Ayrıca, bu grupların nasıl oluştuğu, cümlelerde ne tür görevler üstlenebildikleri ve başka kelime gruplarının yapılarına ne ölçüde katılabildikleri gibi konularda ise herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

Müfredatta cümle, kelime gruplarına göre daha ayrıntılı olarak incelenmiş; cümle, cümle kurucuları, cümle türleri, anlamlarına göre cümleler, yüklem yeri ve türüne göre cümleler üzerinde durulmuştur.

Söz konusu Programın 6, 7 ve 8. sınıflar için konu ile ilgili verdiği bilgiler bunlardır.

Şimdi de aynı konunun İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okutulan Türkçe ders kitaplarındaki durumuna bir göz atalım.

İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okutulan Türkçe ders kitaplarında cümleden, cümle vurgusundan, nokta ile cümle arasındaki ilişkiden, cümle kurucularından, bu kurucuların cümlede nasıl bulunacağından, kurallı ve devrik cümleden, olumlu ve olumsuz cümleden, soru ve ünlem cümlesinden, kelime türlerinden, isim tamlaması ve türlerinden bahsedilmiştir. Yine müfredatta olduğu gibi en önemli cümle kurucuları olan kelime gruplarına ayrıca yer verilmemiştir.

Konu İlköğretim Okulları 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarına sınıf seviyelerine göre dağıtılmamış, her sınıf seviyesinde aşağı yukarı *söz dizimi* ile ilgili aynı bilgiler verilmiş, her sınıfta aynı konu başlıkları üzerinde durulmuştur.

Genelde İlköğretim Okulları Programı ile İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okutulan Türkçe ders kitaplarında konu aynı ölçülerde ele alınmıştır. Bu kaynakların konuyu ele alış tarzları da birbirine yakındır.

Ders kitaplarında özellikle uygulamalı örneklere daha fazla yer verilmeliydi. Böylece öğrencilerin konuyu daha kolay kavramaları sağlanabilirdi.

İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okuyan öğrencilerin konu hakkındaki durumları kötü olmamakla birlikte iyi de değildir.

İncelenen öğrenci kâğıtlarında, öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade ederken zorlandıkları; yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı zarf tümleci ve tamlama yanlışlarını sıkça yaptıkları; bazı öğrencilerin noktalama işaretlerini yerinde kullanamadıkları; bazı cümlelerin herhangi bir mesaj taşımadığı gibi durumlar tespit edilmiştir.

Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade ederken hemen hemen bütün kelime gruplarını, yoğun olmamakla birlikte, kullandıkları; çok sınırlı sayıda olmayan cümle kalıplarından faydalandıkları da belirlenmiştir.

Sonuç olarak yazma alışkanlığının öğrencilerde tam olarak gelişmesi için yazma çalışmalarının okullarda özenle yaptırılması, öğrencilerin bu konuda takip edilmesi varsa hatalarının anında düzeltilmesi ve söz konusu hatanın öğrenciye gösterilerek, öğrenciden bir daha aynı hatayı yapmaması istenmelidir. Dil bilgisi derslerinde mutlaka ezberden uzak durulmalı, teorikteki bilgilerin pratiğe dönüştürülebilmesi için uğraşılmalıdır. Çünkü Türkçe kuru ezbere dayalı bir ders olmayıp, bir ifade ve beceri dersidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. CÜMLE

Cümlenin dil bilgisi kitaplarımızda çeşitli tanımları yapılmıştır. Yapılan tanımların ortak yönü ise, cümlenin yargı bildirmesidir. Cümle yargı bildiren kelime veya kelime dizilerinden oluşmaktadır.

→ *ayrıl-, bil-, otur-; genç, serap* vb. yargı bildirmez, cümle oluşturmazlar. Bir kelimenin, fiil ya da isim fark etmez, yargı bildirebilmesi dolayısıyla da cümle oluşturabilmesi için şu basit formülün oluşması gerekmektedir:

→ **Fiil + kip eki + şahıs eki // İsim + ek fiil / yardımcı fiil + kip eki + şahıs eki**. Bu formül olmadan Türkçede bir kelime ya da kelime grubunun yargı bildirmesi ya da cümle oluşturması söz konusu değildir. Kelimenin yargı bildirmesi, çekime girmesi demektir. Kelimenin yüklem olması için çekime girmesi de kip ve şahıs eki alması anlamına gelir. Türkçenin kuralı gereği kip eki olmadan şahıs ekinin gelmesi de mümkün olmadığına göre kelimenin çekime girmesi ya da yargı bildirmesinin tespiti çok da zor değildir.

ayrıl- → *Ayrıl-dı+lar*. (İT6. 126/20) biçiminde, *bil-* → *Bil-iyor+du*. (İT6. 172/5) biçiminde, *otur-* → *Otur-du+m*. (İT6. 234/4) biçiminde; *genç+* → *Genç+i-di+Ø*. (İT8. 148/3) biçiminde, *serap+* → *Serap değil+Ø+Ø+Ø*. (İT8. 64/2) biçiminde yargı bildirebilmekte ve yüklem olabilmektedir.

Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir. (Karahan 2004: 9)

Cümle, dilin en küçük anlatım birimidir. Duygular, düşünceler, olaylar ve durumlar, cümle veya cümlelerden meydana gelen dil birlikleri ile karşılanır.

Cümle, yargı bildiren kelime ve kelime grupları ile kurulur. Cümlenin kurulabilmesi için yargı bildiren çekimli bir fiil veya isim yeterlidir. En küçük cümle, bu özelliğe sahip tek kelimelik cümledir. Bu cümlelerin anlamları, metin içinde önceki ve sonraki cümlelerin yardımıyla tamamlanmaktadır. (Karahan 2004: 10)

→ Bu yapıları cümleler tek kelimedenden fakat en az iki kurucudan oluşmaktadır.

Ayrıldılar. (İT6. 126/20)

Biliyordu. (İT6. 172/5)

Bindik, (6.Ö/19)

Gelecek. (İT6. 234/2)

Oturdum. (İT6. 234/4)

Sustuk. (İT7. 22/3)

Gençti. (İT8. 148/3)

Cümlede yargı bildiren öge, yüklemidir. Cümle, yüklem üzerine kurulur. Bu öge, ihtiyaca göre başka ögelerle desteklenir.

Yüklemin anlamı, “özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen ögelerle tamamlanır. Geçişli fiil cümleleri bütün ögeleri alabilir. (Karahana 2004: 10-11)

Bazı köyler (ö) / sularını (b’li n) / iki üç saatlik yerlerden (yt) / eşeklerle, atlarla (zt) getiriyorlardı (y). (İT8. 65/9)

Yeni hakan (ö), / yurt içindeki bu taş parçasını (b’li n) / Çinlilere (yt) / kıskanmaksızın (zt) / verdi (y). (İT8. 121/2)

Ögelerin dizilişindeki genel eğilim şöyledir: Yüklem cümlenin sonunda bulunur. Belirtisiz nesne ve bazı zarflar, yüklem yanıda yer alır. Diğer ögelerin yeri değişkendir. Genellikle vurgulanmak istenen öge, yüklem yanıda bulunur. Bu genel eğilime rağmen, değişkenlik, cümlenin bütün ögelerini kapsayabilir. Aynı kelimelerle kurulmuş birden çok cümledeki anlam farkı, ögelerin söz dizimindeki yerlerinden anlaşılmalıdır.

Ögelerin dizilişindeki bu hareketlilik, bu esneklik, Türkçenin anlatım imkânlarını genişleten önemli bir özelliktir. (Karahana 2004: 12)

Bir insan **arkadaşsız** yaşayamaz. (67.Ö/8)

Böyle olaylar da **fazla** görülmektedir. (82.Ö/6)

Bu zamanda kötü yola genelde **arkadaş çevresi** bulaştırır. (92.Ö/5)

Doğanın binbir rengi **insanı** şaşırtıyordu. (İT6. 230/1)

Elinde **bir değnek** vardı. (İT8. 9/5)

Herkes **kitap** okusun. (54.Ö/23)

Her kitap **bir hapisane** kapatır. (40.Ö/4)

Kitaplar **insanlara** yardım eder. (45.Ö/7)

Kütüphaneler **insana** bilgi verir. (36.Ö/4)

Saymanlık müdürü **para** getirdi. (İT8. 41/1)

Zavallı serçecik **suya doyamadan** ölüvermişti. (İT6. 85/1)

Cümle vurgusu, sözlü anlatımda anlamın belirlenmesine yardım eder ve genellikle yüklem üzerinde bulunur. Vurgu, gerektiğinde belirtilmek istenen öge üzerine çekilebilir. Aynı kelimelerden oluşan ve öge dizilişi aynı olan cümlelerde,

cümle vurgularının yerini değiştirerek farklı anlamlar elde etmek mümkündür.
(Karahan 2004: 13)

1.1. Cümlelerin Ögeleri

Cümlelerin yapısında bir yüklem ile yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlayan başka ögeler bulunur. "Özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf" adı verilen bu ögelerin varlığı, sayısı ve yeri, yüklem anlamına, soy ve çatı bakımından niteliğine ve ihtiyaca göre değişir. Ögeler, cümle içinde zorunlu veya yardımcı öge olarak görev yaparlar. (Karahan 2004: 13)

→Cümle ögeleri, bir vücudun uzuvları, bir evin odaları ya da bir ağacın dalları gibidir. Yani cümlelerin ögeleri cümlelerin bölümleri / parçaları demektir. Nasıl eller, kollar, ayaklar, gözler vücudun birer uzuvları; salon, banyo, mutfak, odalar evin bölümleri; dallar ağacın parçalarıysa; cümle ögeleri de cümlelerin parçaları, bölümleri, uzuvlarıdır.

1.1.1. Yüklem

⇒ Cümlede yargıyı üzerinde taşıyan öge, yüklemdir. Kılış, oluş ve durum yüklem tarafından karşılanır. Yüklem, cümlelerin ana ögesidir. Diğer ögeler, yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlamak üzere cümlede yer alır.

⇒ *Yüklem, genellikle cümlelerin sonunda bulunur. Ancak bir anlamı öne çıkarma, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiirde ahenk endişesi vb. sebepler, diğer ögelerin olduğu gibi yüklem de yerini değiştirebilmektedir.* (Karahan 2004: 14)

*Boş sözlere **aldanmam** hiç.* (78.Ö/14)

*Ciğeri alıp **koştun** Ali.* (İT6. 127/8)

*Evet dost dost diye **geldik** buraya kadar.* (89.Ö/15)

*Gel, al gibi sözcükleri **öğrendi** önce.* (İT6. 133/5)

***Gelelim** arkadaşlarımızın kötü yönüne.* (64.Ö/10)

*Havuz başında **oynuyordum** bir gün.* (İT6. 84/3)

*Karısı, üç çocuğuyla her akşam umutla **açıyordu** kapıyı.* (İT6. 126/11)

*Onun için iyi **seçerim** arkadaşımı.* (78.Ö/13)

*-**Sever miydin** okulu?* (İT6. 235/4)

⇒ *Bir cümlede birden fazla özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf bulunabilir. Ancak yüklem tektir. Bir söz dizisi içindeki yüklem sayısı, cümle sayısını gösterir.* (Karahan 2004: 15)

*Arkadaşını iyi seç seni **kötü yola götürür.*** (62.Ö/5)

Arkadaşın iyisi **var** kötüsü **var**. (77.Ö/1)

Ben **düşündüm** arkadaşlık bana çok güzel şeyler **çağrıştırıyor**. (80.Ö/11)

Bu adam hayati boyunca **çalışmış kazanmış**. (100.Ö/7)

Bu insan da bir kitap **alır** eline okuma, yazma kurslarına **gider**. (45.Ö/17)

Bu olayların olmaması için, arkadaşlarımızı iyi **seçmeliyiz** yani arkadaşımızı çok iyi **tanumalıyız**. (82.Ö/13)

İstasyon arkasına **dolaştı, bulamadı**. (İT7. 73/3)

Kalktı, gitmeye başladı. (İT7. 74/5)

Kötüler ise **kaçar gizlenir**. (91.Ö/18)

Mustafa bunları düşünür, ekmeğini yerken biri **geçti**, vagonlara doğru **gitti**. (İT7. 73/1)

Neyse, arkadaşlar **geldiler**, onların kollarında eve **döndük**. (İT6. 229/1)

Onlarla **üzülürüm** onlarla **mutlu olurum**. (96.Ö/20)

Parasını ödeyip ciğeri **aldılar**, dışarı **çıktılar**. (İT6. 126/8)

Vagonlar **kapalı**, makine **boş**. (İT7. 72/2)

⇒ Bazı cümlelerde yüklem, kelime veya kelime grubu olarak yer almaz. Böyle cümlelerin anlamı bağlamdan anlaşılır ve cümle, dinleyenin, okuyanın muhayyilesinde tamamlanır. Bu cümleler, **kesik cümlelerdir**. (Karahan 2004: 15)

Arı, sinek, kuş sesi... (İT7. 141/1)

Benim için önemli bir sırdaşı her ihtiyacında koşabileceğin bir yardım severi [yardımseveri]. (95.Ö/2)

Eskinin artığı kalın taş duvarlar... (İT7. 229/4)

Hatta daha fazlası... (36.Ö/3)

Malesef [maalesef] toplumumuzda iki yüzlü, fesat insanlar çok fazla bunun yanında yanlış yollara sapan gençler ve onlarla arkadaşlık yapan o yolun yolcuları... (93.Ö/9)

⇒ Bazı kesik cümlelerde anlam, önceki cümlelerin yardımı ile tamamlanır..

Daha çok karşılıklı konuşmalarda kullanılan yüklemsiz cümleler de birer kesik cümledir. Böyle cümlelerde yüklem önceki cümleden anlaşılabilir. (Karahan 2004: 16-17)

Dostlar insanı terk eder ama **kitaplar asla [terk etmez]**. (45.Ö/6)

İster ki hep dinlesinler. **Yalnız onu [dinlesinler]**... (İT8. 72/3)

-Kaça kadar okudun?

-**İlkin dördüne kadar [okudum]**. (İT6. 235/3)

Sever miydin okulu?

İçini çekti: -Hem de nasıl [severdim]. (İT6. 235/4)

1.1.1.1. Fiil Cümlelerinde Yüklem

Bu tür cümlelerdeki yüklem basit veya birleşik kipli bir çekimli fiil olabildiği gibi, bir birleşik fiilin yine basit ya da birleşik kipli şekli de olabilmektedir. Yapı bakımından birleşik fiil özelliği gösteren yüklem bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller, bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller veya anlamca kaynaşmış birleşik fiiller (anlam kaymasına uğramış ve deyimleşmiş olan birleşik fiiller) şeklindedir.

1.1.1.1.1. Basit Kipli Fiillerin Yüklem Olması

*Araba **geldi**. (6.Ö/19)*

*Arkadaşlar insanların kendilerini **yansıtırlar**. (86.Ö/16)*

*Belki kötü yönü olabilir diye **düşünmeliyiz**. (68.Ö/9)*

*Ben en çok Tavşan'ları [tavşanları] **seviyorum**. (21.Ö/2)*

*Bir insan kitapla **yaşar**. (37.Ö/7)*

*Bu arkadaşlar hayatımızı **kötüleştiriyorlar**. (79.Ö/4)*

*Herkes kitap **okusun**. (54.Ö/23)*

*Her kitap bir hapisane **kapatır**. (40.Ö/4)*

*Kitap evde, kütüphanede, okulda vb. yerlerde **okunur**. (50.Ö/8)*

*Kütüphaneler insanın hayatını **süsler**. (38.Ö/6)*

*Okula giden bir öğrenci **düşünür**. (1.Ö/5)*

*Onlarda [onlar da] beni çok **seviyor**. (74.Ö/2)*

*Turistler el sanatları ve diğer sanatlarla **ilgilenir**. (4.Ö/2)*

1.1.1.1.2. Birleşik Kipli Fiillerin Yüklem Olması

*Annem gilde [Annemgil de] çok **korkmuştu**. (98.Ö/6)*

*Bir arkadaşım **söylemişti**. (65.Ö/5)*

*Çok **korkuyordum**. (98.Ö/5)*

*Kocası birgün [bir gün] kadından ayrılmak istediğini **söylemişti**. (14.Ö/13)*

*Konstantin Efendi, onların çok uzaktan geçtiklerini **görebilirdi**. (İT8.*

Onlar güneşle **yaşıyorlardı**. (İT6. 172/1)

Örneğin, Sosyal Bilgisi'nden bir konuyu **çalışmıştım**. (20.Ö/4)

Sonbahara doğru birtakım insanların, çoluk çocuk, ellerinde bir kafes, Ada'nın tek tepesine doğru gittiklerini **görüldüm**. (İT8. 148/2)

Üç dört ay önce Uludağ'ın Kirazlı Yaylası'nı **görmüştük**. (İT8. 56/2)

1.1.1.1.3. Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

1.1.1.1.3.1. Bir İsim Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

Ansiklopediler ise bilim, kültür ve tarih gibi birçok alanda bize **yardım ederler**. (57.Ö/9)

Birbirimize **yardım ederiz**. (68.Ö/3)

Birkaç saat güzel serçe kuşumu **seyrettim**. (İT6. 25/4)

Böylesine güzel bir yeri sizinde [sizin de] görmenizi **tavsiye ederim**. (17.Ö/25)

Bunların hepsini yaparken çok mutlu olduğunu **zannediyor**. (24.Ö/6)

Dağların güzelliği karanlıkta **kayboluyor**. (17.Ö/22)

Genç sunucuların, izleyicilerden "Kocaman alkış!" istediğine çok **tanık olmuşsunuzdur**. (İT8. 80/3)

İyi ve kötü arkadaşlarımızı **ayirt etmeliyiz**. (90.Ö/12)

Kasap **merak etmişti**. (İT6. 127/11)

Kısa bir süre içinde eve **egemen oldu**. (İT6. 133/6)

Kitap her yönden bize **yardımcı olur**. (60.Ö/4)

Milletimizi en geniş refah vasıta ve kaynaklarına **sahip kılacağız**. (İT8. 31/3)

Televizyonlar insanın okuma duygusunu **yok eder**. (39.Ö/11)

1.1.1.1.3.2. Bir Fiil Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

Ama o, her yerde oturabiliyor, uyuyabiliyor. (İT6. 133/6)

Bütün sırlarımızı arkadaşlarımızla paylaşa biliyoruz [paylaşabiliyoruz]. (15.Ö/10)

Cumhuriyetimizi, ulusal birliğimizi ancak ulusal kültürümüzü yaygınlaştırarak güçlendirebiliriz. (İT7. 151/2)

-Haydi güle güle, diyerek, salıverdim serçemi. (İT6. 25/5)

Hoca'nın kadılığı zamanında iki kişi çıkagelmiş. (İT8. 116/1)

Zavallı serçecik suya doyamadan ölüvermişti. (İT6. 85/1)

1.1.1.1.3.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller (Anlam Kaymasına Uğramış ve Deyimleşmiş Olan Birleşik Fiiller)in Yüklem Olması

Annemiz, babamız bizlere öğüt verirler. (85.Ö/7)

Çalışmasak tanıdıklarımız bile yolda selam vermez. (19.Ö/6)

Çocukları burnunda tütüyormuş. (İT6. 62/4)

Gözlerine boya kaçmasın diye özen gösterdim. (İT6. 25/2)

İlkbahar da [ilkbaharda] insanlar, hayvanlar, bitkiler etrafa neşe saçarlar. (2.Ö/8)

İstasyon yanında mola verdi. (İT7. 72/1)

Kadın bunların hepsine göz yumuyordu. (14.Ö/10)

Kitap insanları doğru yola çeker. (60.Ö/4)

Kütüphaneler insana bilgi verir. (36.Ö/4)

Okulu, öğretmenleri, yöneticileri bir hüzün kaplamıştı. (İT6. 36/6)

Onların hepsi yanlış arkadaş seçimi yanlış arkadaşlık bağları yüzünden meydana gelir. (93.Ö/10)

Rahat konuşuyor görünenlerden bir bölümünün ses taklitlerine ne kadar çok yer verdiği de gözümünden kaçmıyor. (İT8. 80/7)

Sonunda yaptığı kanatlarla Galata Kulesi'nin tepesinden uçmaya karar verdi. (İT6. 205/2)

1.1.1.1.4. Çatıları Bakımından Yüklemeler

1.1.1.1.4.1. Geçişli-Etken Çatılı Fiillerin Yüklem Olması

Geçişli etken yüklemeler, genellikle kılış eylemlerinden kurulur. Bu nedenle, bu tür eylemlerle kurulan tümcelerde tüm öğeler bulunabilir. (Şimşek 1987:49)

Ben (ö) / en çok (zt) / Tavşan'ları [tavşanları] (b'li n) / seviyorum (y).
(21.Ö/2)

*Büyük ağabeyin (ö) / adamlarıyla (zt) / seni (b'li n) / koruyacak (y). (İT6.
63/3)*

[biz/ö]*İlk önce (zt) / yer bulabilmek için (zt) / ekşisu'yun [Ekşisu'yun] her
tarafını (b'li n) / gezdik (y). (6.Ö/6)*

[biz/ö]*Sağlıklı beslenmek için (zt) / iyi vitaminli yiyecekler (b'siz n) /
yemeliyiz (y). (1.Ö/1)*

Sonra (zt) / hepimiz (ö) / dondurma (b'siz n) / aldık (y). (6.Ö/9)

[ben/ö]*Şimdi (zt) / onu da (b'li n) / çok küçük bir örnekle (zt) /
açıklayacağım. (34.Ö/13)*

1.1.1.1.4.2. Geçişsiz-Etken Çatılı Fiillerin Yüklem Olması

Geçişsiz etken yüklem, dışadönük anlam bildirmeyen kılış eylemleri ile oluş eylemlerinden kurulur. Bu yüzden bu tür yüklemle kurulan tümcelerde nesne bulunmaz. (Şimşek 1987:50)

Görünen kişi de (ö) / kendisini görenin peşinden (yt) / koşar (y). (27.Ö/8)

Kışın (zt) / hiç kimse (ö) / dışarı (zt) / çıkmaz (y). (2.Ö/6)

[biz/ö]*Şişeleri alıp (zt) / ekşisu doldurmaya (zt) / gittik (y). (6.Ö/16)*

1.1.1.1.4.3. Geçişli-Edilgen Çatılı Fiillerin Yüklem Olması

Edilgenlik, bir bakıma, öznesizlik demektir. Çünkü edilgen yüklem, gerçek yapıcı gerektirmeyen yüklemdir. Bununla birlikte, bu tür yüklemle kurulan tümcelerde de özne bulunur. Ancak bu özne, varsayıma dayanır; etki yapan değil, etki alan bir varlığı gösterir. Bundan dolayı da sözde özne adını alır. (Şimşek 1987:50)

Bu durum (sö) / İnsanlar [insanlar] arasında (yt) / hoş görülmez (y).
(21.Ö/5)

*Her zaman (zt) / denizlerimize çevremize (yt) / on binlerce çöp (sö) /
atılıyor (y). (31.Ö/2)*

Kütüphaneler (sö) / insanlar için (zt) / açılmıştır (y). (55.Ö/10)

Oyuna hazırlık için (zt) / sokağın ortasına (yt) / çubukla (zt) / bir daire (sö) / çizilir (y). (27.Ö/3)

Topun yeri (sö) / belirlenir (y). (25.Ö/1)

1.1.1.1.4.4. Dönüşlü Çatılı Fiillerin Yüklem Olması

Dönüşlülük eki, genellikle geçişli etken eylem tabanlarına ulanır. Bu nedenle dönüşlü yüklem gibi, özne de nesne de gerektirirler. Ancak burada, dönüşlülük gereği, öznellik-nesnellik işlevleri bir öge üzerinde toplanabilir. (Şimşek 1987:51)

Bu arada (zt) / diğerleri (ö) / saklanır (y). (25.Ö/3)

1.1.1.1.4.5. İşteş Çatılı Fiillerin Yüklem Olması

İşteşlik eyleminde kılış ya da oluş, öznelerce karşılıklı ya da ortaklaşa / birlikte yapılır... Kılış ya da oluş öznelerce nasıl yapılırsa yapılsın, bu tür yüklemle kurulan tümcelerde de genellikle nesne bulunmaz. (Şimşek 1987:52)

Babam ve Faruk amca (ö) / birbirleriyle (zt) / çok iyi (zt) / anlaşıyorlar (y). (73.Ö/12)

[biz/ö] *Bilgimizi herkesle (zt) / paylaşmalıyız (y). (2.Ö/3)*

1.1.1.1.4.6. Ettirgen Çatılı Fiillerin Yüklem Olması

“Ettirgen” eylem, ekle geçiş derecesi artırılmış eylem demektir... Bu tür eylemlerin yüklem olduğu cümlelerde dilbilgisel özne, çoğu kez, gerçek yapıcı olarak görünmüyor. (Şimşek 1987:52)

[biz/ö] *Herkese (yt) / onu (b’li n) / kavratmalıyız (y). (20.Ö/7)*

[biz/ö] *Onu (b’li n) / anlatmalıyız (y). (20.Ö/2)*

1.1.1.1.4.7. Oldurgan Çatılı Fiillerin Yüklem Olması

Oldurgan çatılı fiiller, normalde nesne almayan oluş ve durum fiillerinin çatı ekleri ile nesne alır hâle getirilmeleri ile yapılırlar.

Allah (ö) / istediği zaman (zt) / öldürür (y) / insanları (b’li n). (10.Ö/20)

Arkadaşlar (ö) / insanların kendilerini (b'li n) / yansıtırlar (y). (86.Ö/16)

Bu kitap alışkanlığımız (ö) / bizi (b'li n) / hep (zt) / doğruluğa (yt) / yöneltecektir (y). (60.Ö/15)

Kötü arkadaş (ö) / bizi (b'li n) / her zaman (zt) / yanlış yola saptırır (y). (90.Ö/13)

Yani (cbt) / kötü arkadaş (ö) / iyiyi (b'li n) / kendine (yt) / benzetir (y). (64.Ö/18)

1.1.1.1.4.8. Çatı Yanlışları

İncelenen öğrenci kâğıtlarında çok çeşitli dil yanlışları bulunmaktadır. Bunlardan biri de *çatı yanlışlığıdır*. *Çatı yanlışlığı* bulunan öğrenci cümlelerinden bazıları aşağıda dikkatlere sunulmuş; *çatı yanlışlığı* bulunan cümlelerin nasıl kurallı ve anlamlı hâle getirilebileceği ifade edilmiş ve söz konusu cümlelerin olması gereken şekli verilmiştir. Çatı yanlışlığı bulunan cümlelerden bazıları şunlardır:

Bu yüzden her insan arkadaşlığını en iyi şekilde sürdürülmelidir. (61.Ö/13)

Bu cümledeki *sürdürülmelidir* fiiline edilgenlik eki fazladan getirilmiş ve cümlelerin anlamı bozulmuştur. Oysa fiil etken olsaydı böyle bir durum söz konusu olmayacaktı. Cümle, *Bu yüzden her insan arkadaşlığını en iyi şekilde sürdürülmelidir*. şeklinde olmalıydı.

Kitaplar ve kütüphaneler bizim bilgi elde edilmemizi sağlar. (38.Ö/3)

cümlesindeki *elde edilmemizi* kelime grubunun fiil unsuruna **-II** çatı eki gereksiz yere getirilmiş ve fiil edilgen yapılmıştır. Böylece cümlede dil yanlışlığı oluşmuştur. Cümle, *Kitaplar ve kütüphaneler bizim bilgi elde etmemizi sağlar*. şeklinde ifade edilmeliydi.

Kötü yönleri ağır bastıran arkadaşlarımızla çok fazla samimi olmamalıyız. (64.Ö/14)

cümlesindeki *ağır bastıran* sıfat fiil grubundaki *bastıran* fiili **-Dir** çatı ekini fazladan almıştır. Geçişsiz *bas-* fiili **-Dir** eki ile geçişli yapılmış ve cümlelerin anlamı bozularak cümlede dil yanlışlığı oluşmuştur. Cümle, *Kötü yönleri ağır basan arkadaşlarımızla çok fazla samimi olmamalıyız*. şeklinde olmalıydı.

→Çatı kavramının ve konusunun öğrencilere çok iyi kavratılması gerekmektedir. İlköğretim ve orta öğretim öğrencilerinin öğrenmede en çok zorlandıkları, en çok hata yaptıkları konuların başında gelenlerden birinin çatı

konusu olduğu bilinmekte; ancak, bu konunun nasıl eksiksiz olarak öğretilceği ve bu önemli sorunun nasıl ortadan kaldırılacağı konusunda ise hemen hiçbir şey yapılmamaktadır. Muhtelif dil bilgisi kitaplarında konunun farklı şekillerde ele alındığı ve araştırmacıların da konu hakkında tam bir mutabakatlarının olmadığı da konu ile ilgili olanların bildiği bir durumdur. Yine özellikle Türkçe / Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerine bu konunun halledilmesinde büyük görevler düşmektedir. Çatı eklerinin ne işe yaradığı, söz konusu fiilin çatı ekini almadan önceki hâli ile, çatı ekini aldıktan sonraki hâli arasında ne gibi farklılıkların olduğu vb. konularda uygulamalı çalışmalar yaptırılarak konunun öğretimi daha sağlıklı yapılabilir diye düşünmekteyiz.

→Öğrenciler genelde; *Herkese onu kavra-t-malıyız.* (20.Ö/7) cümlesindeki fiilin, **kavra-Ø-malıyız** ya da **kavra-t-malıyız** şekli arasında herhangi bir fark görmemektedirler. Bunun nedenini de Doç. Dr. Muhsine Börekçi şu şekilde ifade etmektedir: “*Ana dili öğretiminin en önemli hedefi; kuşkusuz dilin inceliklerini, bütün ifade olanaklarını bir bilgi olarak değil; beceri olarak kazandırmaktır. Öğrenme etkinliği, bilgi aktarma, kavrama ve uygulama olarak üç aşamada değerlendirilebilir ve sonuncu aşama olan **uygulamanın dil öğretiminin asıl hedefi olduğu kabul edilir....***

Türkçe öğretimi etkinliğinin konunun beceri kazanma düzeyinde anlaşılmasını sağlayacak biçimde planlanmadığı, belirlenen hedef ve davranışların kavrama düzeyinden bile uzak olduğu, öğretimin en önemli aracı durumundaki ders kitaplarının birbirleriyle çelişkili hatta kendi içlerinde bile tutarlı olmadıkları görülmektedir....

Türkçe öğretimi etkinliği çatı kavramı bakımından değerlendirildiğinde, dil bilgisinin diğer konularıyla ilişkilendirilmediği görülür. (Börekçi 2004: 487)

Sayın Börekçi'nin de ifade ettiği gibi en önemli sorun dil bilgisi konularının birbirinden kopuk olarak düşünülmesi ve gerektiği gibi öğretilmemesidir.

→Çatı kavramından bahsedebilmemiz için cümlede mutlaka bir çekimli fiil olmalıdır. Çünkü çatı, cümlede fiilin özne ve nesne ile olan ilişkisidir. Demek ki çatıdan söz edebilmek için cümlenin bir fiil cümlesi olması yani cümlenin yüklemine çekimli bir fiil olması gerekmektedir. Fiilin özne ve nesne ile olan ilişkisine göre de çatı özne-yüklem ve nesne-yüklem ilgisi bakımından iki ana

başlık altında incelenir. Özne-yüklem ve nesne yüklem ilişkisi bakımından fiiller işlevleri açısından da türlere ayrılır.

→Etken çatıda özne işi doğrudan doğruya yapmaktadır.

Herkes [özne] *kitap okusun.* (54.Ö/23) Yükleme sorulan **Okuyan kim? / Kim okusun?** sorularının cevabı *herkestir*. Bu özne *oku-* işini doğrudan doğruya yapmaktadır.

Her zaman çalışmalıyız. [özne: Biz] (19.Ö/13) Bu cümlemin yüklemimin aldığı şahıs eki *biz* öznesini işaret etmektedir. *Biz* işi doğrudan yapan öznedir.

→Edilgen çatıda özne belirsizdir. Fiilin bildirdiği işin kimin tarafından yapıldığı belli değildir. Edilgen çatı *-(I)/-(U)/* ve *-(I)n/-(U)n* ekleri ile kurulur.

Bence arkadaşlar [sözde özne] *iyi seçilmelidir.* (96.Ö/6) Yükleme **Seçilen ne? / Ne seçilmelidir?** diye sorduğumuzda *arkadaşlar* cevabını alıyoruz. Bu özne fiilin bildirdiği işi doğrudan doğruya yapan bir özne değildir. *arkadaşlar* görünürdeki öznedir. Bu tür özneler *sözde özne* diye isimlendirilir.

Topun yeri [sözde özne] *belirlenir.* (25.Ö/1) Yükleme sorulan **Belirlenen ne? / Ne belirlenir?** sorularının cevabı *topun yeridir.* *topun yeri* belirtili isim tamlaması, yerini kendisi belirlememiştir. Biri ya da birileri tarafından bu yer belirlenmiştir. Ancak, belirleyen ya da belirleyenler cümlede görünmemektedir. *topun yeri* öznesi cümlemin *sözde öznesidir*. Çünkü işi doğrudan yapan bir özne değildir. Bu özne işi yapan değil, işten etkilenendir.

→Etken çatı ile edilgen çatı arasındaki fark böylece daha net olarak görülebilmektedir. Etken çatıda özne, işi doğrudan doğruya yapmakta, edilgen çatıda ise özne, işten etkilenmektedir.

Burada dikkat edilmesi gereken en önemli konulardan biri de her edilgen çatılı cümlede belirtisiz nesne yani sözde özne olmamasıdır. Çatı, edilgen aynı zamanda da geçişsiz olursa sözde özne olacak bir nesne de bu cümlede söz konusu değildir. İşte belirtisiz nesnesi olan cümlelere pasif; olmayanlara da meçhul demekteyiz. Şöyle ki; *Çöpler toplandı.* cümlesinde *çöpler* belirtisiz nesnedir ve cümlemin *sözde öznesidir*. İşte bu tür cümlelere pasif diyoruz. *Binaya girilmez.* cümlesinde belirtisiz nesne yani sözde özne söz konusu değildir. Çünkü *gir-* fiili geçişsizdir, yani nesneye dönük olmayan bir fiildir ve bu fiil çatı eki ile de edilgen yapılmıştır. Böylece hem geçişsiz hem de edilgen olmuştur. Bu nedenle

bu tür cümlelere de meçhul demekteyiz. Bu çatıda özne gerçekten bilinmemektedir.

→Fiilin bildirdiği hareketin doğrudan doğruya özneye dönüşünü gösteren fiil çatısı dönüşlü çatıdır. Bu çatıda özne hem işi yapan hem de işten etkilenen konumundadır. Yani özne aynı zamanda nesne pozisyonundadır. Dönüşlü çatı genellikle *-(I)n/-(U)n* bazen de *-(I)l/-(U)l* eki ile oluşturulur.

Bu arada diğerleri [özne] *saklanır*. (25.Ö/3) Yükleme sorulan **Saklanan kimler? / Kimler saklanır?** sorularının cevabı *diğerleridir*. Bu özne hem işi yapmış hem de işten etkilenmiştir. Çünkü, *diğerleri*, başkasını / başkalarını ya da başka bir şeyi / bir şeyleri saklamamışlar, kendilerini saklamışlardır. Bu nedenle de hem işi yapmışlar hem de işten etkilenmişlerdir.

→İşteş çatı, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın birden fazla kişi tarafından karşılıklı ya da birlikte yapıldığını gösteren çatıdır. Bu çatı *-(I)ş/-(U)ş* eki ile kurulur.

Babam ve Faruk amca birbirleriyle çok iyi anlaşılıyorlar. (73.Ö/12) cümlesinde *babam* ve *Faruk amca* özneleri işi karşılıklı yapmaktadırlar. Yani hem *babam*, *Faruk amca'yı* hem de *Faruk amca*, *babam'ı* anlamaktadır. Dolayısıyla da *babam* ve *Faruk amca* anlaşmaktadırlar.

→Burada da dikkat edilmesi gereken işin birlikte mi yoksa karşılıklı mı yapıldığının doğru tespitidir. Bazı fiiller karşılıklı, bazıları ise birlikte yapılır. *gölüş-* ile *kucaklaş-* fiilleri arasında bu bakımdan fark vardır. *gölüş-* fiili birlikte, *kucaklaş-* fiili ise karşılıklı yapılır.

Buraya kadar üzerinde durduğumuz çatıları *döv-* fiili üzerinde şu şekilde özetleyebiliriz. *Ben* [özne] *dövdüm*. cümlesinde özne etkendir; çünkü *döv-* fiilini gerçekleştirmiştir. *Ben* [sözde özne] *dövüldüm*. cümlesinde özne edilgendir. Çünkü özne, *döv-* işini gerçekleştiren değil *dövül-* işinden etkilenendir yani *dövülendir*. *Ben* [özne] *dövündüm*. cümlesinde özne hem işi yapan hem de işten etkilenendir. Çünkü özne hem işi yapmıştır, hem de işten etkilenmiştir. *dövün-* fiilinden etkilenen işi yapandan başkası değil, işi yapanın kendisidir. Çünkü özne ya çok üzölmüştür yani kendini üzmüştür ya da kendi kendini dövmüştür. *Ben* [özne] *dövüştüm*. cümlesinde de özne *dövüş-* işini yalnız değil, bir başkası ile karşılıklı yapmıştır.

→Bazı fiiller özneye, bazıları ise nesneye dönük olurlar. Yani bazı fiiller nesne gerektirirler, bazıları ise gerektirmezler. İşte nesne alabilen fiiller geçişli, alamayanlar geçişsiz fiillerdir.

Geçişli fiiller cümlelerde yüklem olduklarında mutlaka cümlede bir nesne bulunması söz konusu değildir. İletişimde konuşanın ya da yazanın , duruma göre, cümlede nesne kullanıp kullanmaması fiilin nesne alıp almama özelliğini değiştirmez. Şöyle ki; *Simidi kim yedi?* diye sorulduğunda, genellikle, *Ali (ben / sen vb.) yedi (yedim / yedin vb.)*. cevabı verilir. Ama *Ali (ben / sen vb.) ne / neyi yedi (yedim / yedin vb.)?* diye sorulursa *Simidi yedi (yedim / yedin vb.)* cevabı verilir. *Ali yedi.* cümlesinde nesne söylenmediği için *ye-* fiili geçişsiz, *Simidi yedi.* cümlesinde ise nesne kullanıldığı için *ye-* fiili geçişli değildir. Nesneyi alabilen, fiilin kendisidir. Cümlede nesne kullanılıp kullanılmaması değildir. Dolayısıyla her iki cümlede de *ye-* fiili geçişlidir.

Sonra hepimiz dondurma aldık. (6.Ö/9) cümlesinin yüklemi *al-* fiilinin çekimli şeklidir. *al-* fiili geçişli bir fiildir. Çünkü bu fiil *ne / neyi*, *kimi* soruları ile sorgulanınca mutlaka bir cevap vermektedir. *al-* fiiline **Ne al-?** diye sorduğumuzda *dondurma* vb. cevabını almaktayız. **Neyi al-?** diye sorsaydık *dondurmayı* vb. cevabını alırdık. **Kimi al-?** diye sorulduğunda da *çocuğu* vb. cevabını alabilmekteyiz. Dolayısıyla da *al-* fiili nesneye dönük bir fiildir ve geçişlidir. Örnek cümlede *dondurma* nesnesi kullanılmazaydı da *al-* fiili geçişli bir fiildi.

Türkçede geçişli fiiller bazı ekler yardımı ile ettirgen yapılabirler. Ettirgen çatıda özne, genellikle, işi yapan değil yaptırandır. Yani ettirgen fiiller yaptırma, ettirme bildirirler. Ettirgen çatı *-Ar, -(I)r/-(U)r, -Dir/-Dur, (I)t/-(U)t* ekleri ile yapılır.

Herkese onu kavratmalıyız. (20.Ö/7) cümlesinin yüklemi *kavrat-* fiilinin çekime girmiş hâlidir. *kavrat-* fiili *kavra-* fiiline *-(I)t* çatı eki getirilerek oluşturulmuştur. *biz* öznesi işi yapan değil yaptırandır. Yani kavrayan değil kavratandır. Dikkat edilirse *kavra-* fiili normalde nesne alabilen bir fiildir. Zira ettirgen çatı nesne alabilen fiiller ile oluşturulmaktadır. Demek ki, ettirgen çatıda nesne alabilen bir geçişli fiil olacak ve bu fiil, çatı ekleri yardımı ile ettirgen yapılacak yani özne işi bir başkasına yaptıracak ya da ettirecek. Ettirgen çatı oluşturulurken cümleye bir yer tamlayıcısı eklenmektedir. Bu şekli yer tamlayıcısı

işin yaptırıldığı öznedir. Örnek cümledeki *herkese* yer tamlayıcısı *kavra-* fiilini gerçekleştiren öznedir.

Şişeleri alıp ekşisu doldurmaya gittik. (6.Ö/16) cümlesinin yüklemi de *git-* fiilinin çekimli şeklidir. *git-* fiili nesneye dönük bir fiil olmadığı için nesne gerektirmez, yani geçişsizdir. Bu fiili ne / neyi, kimi soruları ile sorguladığımızda da herhangi bir cevap alamayız. **Ne git-? / Neyi git-? / Kimi git-?** soruları her şeyden önce anlamsızdır. Türkçede bu şekilde soru cümleleri kurulmaz.

→Türkçede nesne alamayan yani geçişsiz olan fiiller de bazı ekler yardımı ile geçişli hâle getirilebilmektedir. Bu durumda da oldurgan çatı ortaya çıkmaktadır. Ettirgen çatıdan farkı, nesne alamayan bir fiilin nesne alabilir bir hâle getirilmesi yani geçişsiz bir fiilin geçişli yapılmasıdır. Ettirgen çatıda fiilin çatı ekini almadan önce de nesne alabildiğini burada hatırlayalım. Ettirgen çatı oluşturmak için kullanılan ekler oldurgan çatı yapımında da kullanılmaktadır. Şöyle ki;

Kötü arkadaş bizi her zaman yanlış yola saptırır. (90.Ö/13) cümlesinin yüklemi *saptır-* fiilinin çekimli şeklidir. *saptır-* fiili, *sap-* fiiline *-Dir* çatı eki getirilerek elde edilmiştir. *sap-* fiili normalde nesne gerektirmeyen bir fiildir. Ancak *-Dir* eki ile nesne alabilir bir duruma gelmiştir. Çünkü *saptır-* fiili **Kimi / Kimleri saptır-?** sorularına cevap verebilmektedir. Örnek cümlede de **Kimi saptırır?** sorusunun cevabı *bizi* belirtili nesnesidir. Oldurgan çatıda cümleye bir nesne eklenmektedir. Fiil geçişsizken geçişli yapıldığı için nesne ortaya çıkmaktadır. Ettirgen çatıda ise nesne değil, yer tamlayıcısı ortaya çıkıyordu; çünkü fiil normalde geçişli oluyordu. Demek ki nesne alamayan bir fiil, çatı ekleri yardımı ile nesne alabilir bir duruma getirilebilmektedir.

1.1.1.2. İsim Cümlelerinde Yüklem

1.1.1.2.1. Yüklemi Tek Kelime Olan İsim Cümleleri

Akıllı insan her zaman yararlıdır. (10.Ö/5)

Arkadaşlığın fazlada [fazla da] iyi yanları yoktur. (80.Ö/5)

Arkadaşlığın okulda da önemi vardır. (15.Ö/16)

Bizim mahallede bir aile vardı. (14.Ö/8)

Bütün arkadaşlarım benim için önemlidir. (91.Ö/1)

Çok zamandır bir arkadaşı **varmış**. (65.Ö/5)
Hep kalbimin bir köşesinde arkadaşlıklar **vardır**. (78.Ö/10)
İnsanların dostlukları **sıkıdır**. (82.Ö/10)
İnsanların hayatında bir düzen **vardır**. (99.Ö/1)
İyi bir arkadaş her zaman için **iyidir**. (95.Ö/6)
Onun için kitapların ve kütüphanelerin yararı **çoktur**. (36.Ö/8)

1.1.1.2.2. Yükleme Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri

1.1.1.2.2.1. Yükleme Belirtili İsim Tamlaması Olan Cümleler

Arkadaşlar **insanların en iyi hazinesidir**. (86.Ö/19)
Arkadaşlık **dünyanın dört bir yanındadır**. (15.Ö/14)
Arkadaşlık **insanların en güzel özelliklerinden biridir**. (82.Ö/3)
Bu süreyi iyi veya kötü değerlendirmek **bizim elimizdedir**. (10.Ö/10)
Çalışmak **bizim elimizdedir**. (30.Ö/12)
Çünkü kitaplar **insanın en iyi bilgi kaynağıdır**. (44.Ö/13)
İlkbahar **bütün canlıların neşe kaynağıdır**. (2.Ö/2)
İnsan ve kitap **birbirinin tamamlayıcısıdır**. (43.Ö/13)
Kısaca kitap **insanın en iyi dostudur**. (60.Ö/6)

Kitap **düşüncenin ve bilginin taşıyıcısıdır**. (43.Ö/10)
Kitaplarım **benim en yakın arkadaşlarımdır**. (56.Ö/13)
Kitaplar **insanın en yakın dostudur**. (41.Ö/8)
Kitap ve kütüphaneler **her çocuğun hayalidir**. (38.Ö/4)

Onlar **bizlerin en iyi dostudur**. (90.Ö/4)

Top **diğer grubun elindedir** ve taşlara yaklaşıp vururlar. (29.Ö/6)

1.1.1.2.2.2. Yükleme Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Cümleler

Bizler **8. sınıf öğrencisiyiz**. (22.Ö/3)
Her tarafım **su içindeydi**. (6.Ö/22)
*Şu an bizler **teknoloji çağındayız***. (56.Ö/14)

1.1.1.2.2.3. Yükleme Sıfat Tamlaması Olan Cümleler

*Ama bence bu **yanlış bir düşünce**.* (56.Ö/5)
*Ama bu da **güzel bir seçkinliktir**.* (54.Ö/12)
*Arkadaş insana **bir can yoldaşdır**.* (71.Ö/2)
*Arkadaşlar **önemli kişilerdir**.* (86.Ö/9)
*Arkadaşlık benim için **önemli bir kavramdır**.* (93.Ö/1)
*Benim için arkadaşlık **çok önemli bir kavramdır**.* (81.Ö/8)
*Bu insanlar **dünyayı kötü değerlendiren insanlardır**.* (10.Ö/12)
*Çünkü kitap **en iyi dosttur**.* (45.Ö/2)
*Dünya; **bir misafirhanedir**.* (10.Ö/8)
*Günümüzde arkadaşlık **en kısa süreli dostluklardır**.* (69.Ö/3)
*Kısacası arkadaşlık **iyi güzel bir şeydir**.* (80.Ö/14)
*Kitapsız bir dünya **yararsız bir yerdir**.* (44.Ö/11)
*Kütüphane **cennet gibi yerdir**.* (50.Ö/8)
*Rahat olmak **herkesin sevdiği bir şeydir**.* (26.Ö/11)
*Ve **çok mantıklı bir özlü sözdür**.* (87.Ö/11)

1.1.1.2.2.4. Yüklemler İsim-Fiil Grubu Olan Cümleler

*Arkadaşlık **kardeşlik demektir**.* (15.Ö/9)
*Bir diğer kusur da **arkadaşı satmaktır**.* (75.Ö/11)
*Dost demek **sırdaşın demektir**.* (96.Ö/5)
*Dost **sırdaş demektir**.* (79.Ö/8)

1.1.1.2.2.5. Yüklemler Edat Grubu Olan Cümleler

*Arkadaşlık **dostlukdan** [dostluktan] **yanadır**.* (15.Ö/12)
*Arkadaşlık **herşey** [her şey] **içindedir**.* (15.Ö/12)
*Kış ise **her tarafı saran bembeyaz bir örtü gibidir**.* (2.Ö/3)
*Kitaplar **bir besin gibidir**.* (37.Ö/4)
*Kitaplar ve kütüphaneler **insanın evi gibidir**.* (38.Ö/10)
*Onlarsız bir hayat, bence **susuz bir yaşam gibidir**.* (56.Ö/13)

1.1.1.2.2.6. Yüklemler Unvan Grubu Olan Cümleler

*Bu çocukların en büyüğünün adı **Sungur Tigin**[di], ikincisinin adı **Kutup Tigin**[di], üçüncüsü **Tükel Tigin**[di], dördüncüsü **Ur Tigin**[di], beşincisinin adı **Buyu Tigin**'di. (İT8. 120/1)*

1.1.1.2.2.7. Yükleme Tekrar Grubu Olan Cümleler

Eski şose ile yeni asfalt karşı karşıya. (İT7. 229/2)

Üstü başı parça parçaydı. (İT7. 162/5)

1.1.1.2.2.8. Yükleme Zarf Grubu Olan Cümleler

Arkadaş kadar arkadaşlıkta [arkadaşlık da] çok önemlidir. (70.Ö/6)

Arkadaşlık çok önemli. (15.Ö/4)

Bulduğumuz yer çok güzeldi. (6.Ö/7)

Ekşisi çok güzeldi. (6.Ö/4)

İşte bunun için arkadaşlık çok önemlidir. (65.Ö/2)

Kitap çok değerlidir. (51.Ö/3)

Onun için arkadaşlığın önemi canlı yaşamında çok önemlidir.
(71.Ö/14)

Sağlıklı olmak çok önemlidir. (1.Ö/9)

1.1.1.2.2.9. Yükleme Yönelme Grubu Olan Cümleler

Ama ülkemiz bu konuya duyarlı değil. (20.Ö/9)

Bağnazlığın, zorbalığın her biçimi Atatürkçülüğe aykırıdır. (İT7. 87/3)

Büyük şehirlerde ana yollar, demir tekerlekli taşıtlara kapalıdır. (İT7. 229/8)

1.1.1.2.2.10. Yükleme Vasıta Grubu Olan Cümleler

Bazısı da kendisiyle doludur. (İT8. 72/3)

Binlerce yıldan beri gelip geçmiş uygarlıkların beşiği olan yurdumuz, tarihî eserlerle doludur. (İT7. 222/6)

⇒ Cümlede yer alacak kurucuları yüklem yapı ve soyu belirler; ayrıca, tahlil çalışmalarında cümlenin unsurlarını bulmaya yüklemden başlanır.

1.1.2. Özne

⇒ Cümlede yapanı veya olanı karşılayan öge, öznedir. Özne, yüklem gösterdiği kılışı, oluşu ve durumu üzerine alır.

⇒ Cümlenin ikinci derecede önemli ögesi öznedir. Öznenin varlığı, tek kelimelik bir cümlede dahi yüklem taşıdığı şahıs ifadesinden anlaşılabilir.

Oturdum. (İT6. 234/4) cümlesinde “-m” şahıs eki “ben” öznesini; *Sustuk.* (İT7. 22/3) cümlesinde “-k” şahıs eki “biz” öznesini işaret eder.

⇒ *Özne; yüklemi isim olan cümlelerde, edilgen fiilli cümlelerde ve yüklemi oluş bildiren fiil cümlelerinde “olan”ı, diğer cümlelerde “yapan”ı karşılayan ögedir.* (Karahan 2004: 11 / 18)

Arkadaşlık dünyadaki en büyük serüvendir. (69.Ö/1) [özne: olan]

Bence **arkadaşlar** iyi seçilmelidir. (96.Ö/6) [özne: olan]

Bütün arkadaşlarım benim için önemlidir. (91.Ö/1) [özne: olan]

Çok zamandır **bir arkadaş** varmış. (65.Ö/5) [özne: olan]

Çünkü **kitap** en iyi dosttur. (45.Ö/2) [özne: olan]

İnsanlar çok sıcak kanlıdırlar. (82.Ö/4) [özne: olan]

İşin bu yanı çok hoştu. (İT6. 230/1) [özne: olan]

Kitap evde, kütüphanede, okulda vb. yerlerde okunur. (50.Ö/8) [özne: olan]

Kitaplar bizim için en güzel ve en büyük bilgi kaynağıdır. (56.Ö/16) [özne: olan]

Kitapsız bir yaşam düşünülemez. (37.Ö/7) [özne: olan]

Kitapsız, dergisiz, gazetesiz bir hayat düşünülemez. (44.Ö/15) [özne: olan]

Kumanyalarımız, dalgiç takımlarımız tamamı. (İT7. 161/1) [özne: olan]

Kurtdereli Mehmet Pehlivan başhakemdi. (İT8. 44/1) [özne: olan]

Kütüphaneler insanlar için açılmıştır. (55.Ö/10) [özne: olan]

O gece **ben** dümendeydim. (İT7. 161/3) [özne: olan]

Atalarımız bu sözü öylesine söylememişlerdir. (87.Ö/11) [özne: yapan]

Bazı arkadaşlar birbirini satar. (88.Ö/12) [özne: yapan]

Bazı köyler sularını iki üç saatlik yerlerden eşeklerle, atlarla getiriyorlardı. (İT8. 65/9) [özne: yapan]

Bazıları alay için arkadaş ararlar. (88.Ö/12) [özne: yapan]

Ben bunun zararını gördüm. (64.Ö/7) [özne: yapan]

Biz de arkamızda bir şey bırakalım. (100.Ö/13) [özne: yapan]

Çünkü **insanlar** ders verici şeylerden hoşlanırlar. (57.Ö/7) [özne: yapan]

Gazi onlarla görüştü. (İT7. 40/1) [özne: yapan]

Herkes kitap okusun. (54.Ö/23) [özne: yapan]

İnsan, bir şeyi özünden dolayı karşılıksız sever. (İT6. 11/1) [özne: yapan]

İnsanlar doğayla çevreyle bir uyum içinde yaşarlar. (97.Ö/1) [özne: yapan]

Kasap bu yoksul köylünün telâşına baktı. (İT6. 127/7) [özne: yapan]

Kitaplar bize iyiyi de kötüyü de en iyi şekilde öğretir. (57.Ö/2) [özne: yapan]

Kitaplar ve kütüphaneler insanın dünyasını değiştirir. (38.Ö/9) [özne: yapan]

Kötü arkadaş bizi her zaman yanlış yola saptırır. (90.Ö/13) [özne: yapan]

Saymanlık müdürü para getirdi. (İT8. 41/1) [özne: yapan]

⇒ Özne, fiile çokluk ve iyelik eklerinden başka çekim eki almadan bağlanır.

Arkadaşlar insanların kendilerini yansıtır. (86.Ö/16)

Arkadaşlıklar sağlam temellere dayanır. (86.Ö/12)

Bu arkadaşlar hayatımızı kötüleştiriyorlar. (79.Ö/4)

Büyük Okyanus'ta otuz metreye kadar yükselen dalgalar sahilleri yerle bir etti. (İT7. 218/1)

En iyi arkadaşlıklar ömür boyu sürer. (73.Ö/10)

İnsanlar ve kitaplar birbirini tamamlarlar. (42.Ö/12)

İspanyollar, tarihsel yapıların değerini biliyorlar. (İT6. 118/2)

Kitaplar, bir zaman, bana, insanları sevmek gerektiğini, insanları sevince tabiatın, tabiatı sevince dünyanın sevileceğini, ondan yaşama sevinci duyulacağını öğretmişlerdi. (İT7. 141/1)

Kitaplar bize doğru yolu gösterir. (55.Ö/7)

Kitaplar bize iyiyi de kötüyü de en iyi şekilde öğretir. (57.Ö/2)

Kitaplar bizim geleceğimizi, itibarımızı daha sağlam ve bilgili tutar. (42.Ö/4)

Kitaplar insanlara yardım eder. (45.Ö/7)

Kitaplar insanlar için büyük bir değer taşımaktadır. (42.Ö/6)

Küçük sandallarla buraya kadar gelenler güneşlenip yüzüyorlar. (İT8. 56/3)

Kütüphaneler insana bilgi verir. (36.Ö/4)

Mektuplar yok oldu. (44.Ö/17)

Televizyonlar insanın okuma duygusunu yok eder. (39.Ö/11)

Annemiz, babamız bizlere öğüt verirler. (85.Ö/7)

Arkadaşlarımız bizi kötü yola da düşürebilir. (64.Ö/11)

Arkadaşlarımız zor günlerimizde, sevinçli günlerimizde yanımızda olurlar. (64.Ö/4)

Atalarımız bu sözü öylesine söylememişlerdir. (87.Ö/11)

Babam bunları söyledikten sonra daha yüksek sesle ve daha yüksek sevinçle bağırdı. (İT7. 162/6)

Bir arkadaşım söylemişti. (65.Ö/5)

Kardeşim okuyor. (İT6. 236/3)

Rehberimiz, sabahtan öğleye değin, bizlere Madrid'i gezdireceğini söyledi. (İT6. 118/1)

⇒ Bir cümlede birden fazla özne bulunabilir.

Ana baba sevgisi, ana babanın çocuğa karşı sevgisi duyguların en soylu olanlarındandır. (İT6. 11/2)

Atatürk için **bir ulusun varlığının temeli, kalkınma ve ilerlemenin kaynağı, toplumsal mutluluk ve başarının özü, kültürdü.** (İT7. 151/4)

Bütün bir yaz, bütün bir kış çalı, palamut, defne, kocayemiş, diken, kök, ot... ona karşı koydular. (İT7. 142/3)

Çok demesi, çok yemesi ayıpmış. (İT6. 61/1)

Her türlü olanaktan yararlanarak yurdumuzu tanıtmak, turistlere karşı anlayışlı ve yardımcı olmak, hepimizin başta gelen görevi olmalıdır. (İT7. 223/1)

⇒ Özne, bazı cümlelerde, bir kelime veya kelime grubu olarak yer almaz. Cümlenin öznesi, yüklem taşıdığı şahıs ekinden anlaşılır. Şahıs ekinin işaret ettiği zamir, cümlenin öznesidir. (Karahan 2004: 20)

[biz] *Arkadaşlarla çeşitli oyunlar oynuyoruz. (63.Ö/2)*

[onlar] *Bilgileriyle hareket ederler. (41.Ö/5)*

[biz] *Birbirimize yardım ederiz. (68.Ö/3)*

[o] *Bizleri kötü yollara düşürür. (90.Ö/14)*

[o] *Böyle ufak tefek şeyler yapıyor. (İT8. 9/2)*

[biz] *Bunlara birkaç örnek yazalım. (67.Ö/5)*

[ben] *Çok korkuyordum. (97.Ö/1)*

[ben] *Hepsini özenle saklıyorum. (56.Ö/12)*

[onlar] *İnsanın hayalini bile korkutan, çıldırtacak yüksekliklere çıkarlar. (İT6. 171/2)*

[o] *İpek böceklerini kırıp geçiren mikrobu buldu. (İT7. 97/3)*

[siz] *İstedığınız yere gidin. (İT6. 61/5)*

[biz] *İyi ve kötü arkadaşlarımızı ayırt etmeliyiz. (90.Ö/12)*

[o] *Onu kötü şeylere alıştırrır. (80.Ö/5)*

[ben] *Ölmeden önce mallarımı aranızda bölüştürmek istiyorum. (İT6. 61/3)*

[onlar] *Para isteyecekler. (İT7. 73/4)*

[biz] *Sonra onun pişmanlığını çekeriz. (82.Ö/14)*

⇒ Bazı cümleler, aşağıdaki örneklerde olduğu gibi öznesiz de kurulabilmektedir. “Burada özne belirsizliği, yargının kişi dışına çıkıp genelleşmesiyle açıklanabilir. Çünkü genellik / nesnellik, bu tür anlatımların çok önemli bir niteliği olarak görülmektedir. Bu tür anlatımlarda gözlenen önemli bir nitelik de kalıplaşmadır. İşte bu iki önemli nitelik,

bu tür anlatımların çözümlenebilirlik özelliğini ortadan kaldırmaktadır.” (Şimşek 1987: 84)

Dağlara öyle hemen der demez çıkılmıyor. (İT7. 228/1)

Kimden sormalı? (İT7. 73/3)

Kime sormalı? (İT7. 207/3)

O tablo karşısında yüreğim burkuldu. (14.Ö/20)

O zamanda [zaman da] iş işten geçmiştir. (10.Ö/25)

⇒ Türkçede çıkma hâli eki alan bazı kelimelerde ve kelime gruplarında da özne özelliği görülmektedir.

Onun ağzından da nasip olmadı sana. (İT7. 126/4) [(yaklaşık olarak*

Onun ağzının bir kısmı / birazı da nasip olmadı sana.]

1.1.2.1. Özne Türleri

Özne, cümlede yüklem in ifade ettiği eylemi yapan, eyleyen ögedir. Bu durumda genellikle etkileyici bir özelliğe sahiptir. Ancak bazı yapılarda etki alan, yani nesne, özne yerine geçer. Ayrıca Türkçe, tek ögeli cümle kurulmasına müsaittir. Bu durumda özne biçimsel olarak cümlede yer almayabilir. Yine ettirgen, işteş ve karşılıklı çatılı yüklem-fiilleriyle kurulan cümlelerde gerçek özne tümleç görünüşüyle cümlede yer alabilir. Genel ifadeli fiil deyimlerinin yüklem olarak kullanıldığı cümlelerde yüklem-fiille kalıplaşmış olarak kullanılan “belirsiz” öznelerden de söz edilebilir.

İşte bütün bu durumlardan dolayı Türkçede birkaç tür özneden söz etmek mümkün olur. (Börekçi 1995: 178)

1.1.2.1.1. Yüklem in Kip ve Çatısına Göre Özne Türleri

1.1.2.1.1.1. Gerçek Özne

Etken eylem yüklemiyle ve ad yüklemiyle kurulan tümcelerin özneleri gerçek öznedir. Bu tür özneler, gerçek yapıcıdır. Gerçek anlamda özne, bu tür yapıcı öznelerdir.

Gerçek özne, tümcede açık ya da gizli özne durumunda bulunabilir. (Şimşek 1987: 78)

* Ağız: (metinde) Yeni doğurmuş memelilerin ilk sütü.

Araba geldi. (6.Ö/19)

Arkadaşlık bize dostluğu kardeşliği anlatır. (89.Ö/1)

Ben oradayken, **gençten bir adam** geldi. (İT8. 9/5)

Bir insan kitapla yaşar. (37.Ö/7)

Çünkü **biz** arkadaşlıklarla besleniriz. (78.Ö/10)

Çünkü **insanlar** ders verici şeylerden hoşlanırlar. (57.Ö/7)

Herkes internetten yararlanmaktadır. (44.Ö/17)

Herkes kitap okusun. (54.Ö/23)

Her kitap bir hapisane kapatır. (40.Ö/4)

Kitaplar bizlere bazı duygular verir. (56.Ö/9)

Kuşlar da ötmeye başlar. (8.Ö/12)

Kütüphane bir cennet bahçesine benzer. (54.Ö/23)

Onun için **insanlar** ilkbaharın gelişini çok isterler. (9.Ö/3)

Oralarda **kimse** görünmüyor. (İT7. 73/3)

Öğrencilerin çoğu lisede iftihara geçmiş. (İT7. 22/2)

Padişah IV. Murat, Hezarfen Ahmet Çelebiyi bir kese altınla ödüllendirdi.

(İT6. 205/3)

Üçüncü yolda **bir yük treni** duruyor. (İT7. 72/2)

Yani **insanlar** çok kolay arkadaş bulabilirler. (82.Ö/4)

Yani **kötü arkadaş** iyiyi kendine benzetir. (64.Ö/18)

Yine Bakanlığın kapısı önünde beklerken, **Mustafa Necati Bey** geldi. (İT8.

41/5)

1.1.2.1.1.2. Sözde Özne

Yüklem-fiilin edilgen çatılı olduğu durumlarda özne, yapıcı, eyleyen değil; etkilenen, yani nesnedir. Cümlede gerçek değil; biçimsel bir özne vardır ve bu biçimsel özne gerçekte nesnedir. Bu tür özneler, gerçekten özne olmayıp; özne olduğu varsayılan öğelerdir. Bu nedenle de sözde özne diye anılırlar. (Börekçi 1995: 179)

Bence **arkadaşlar** iyi seçilmelidir. (96.Ö/6)

Bu oyunda **gruplar** sayışmayla seçilir. (27.Ö/2)

Dünya İş Grubu tarafından çocuklara doğayı korumanın önlemlerinin anlatıldığı kitapçıkta, **ağaçların insanlar tarafından dikkatsiz kullanılarak hızla tüketilmesi** sayılarla belirlendi. (İT7. 155/2)

*Her zaman denizlerimize çevremize **on binlerce çöp** atılıyor. (31.Ö/2)*

***Kitap** evde, kütüphanede, okulda vb. yerlerde okunur. (50.Ö/8)*

***Kitapsız bir yaşam** düşünülemez. (37.Ö/7)*

***Kitapsız, dergisiz, gazetesiz bir hayat** düşünülemez. (44.Ö/15)*

***Kütüphaneler** insanlar için açılmıştır. (55.Ö/10)*

*Nihayet **Buyu Hanın çocuklarından bir başkası** yurda hakan seçildi. (İT8. 121/5)*

***Topun yeri** belirlenir. (25.Ö/1)*

1.1.2.1.1.3. Açık Özne

Biçim olarak cümlede var olan özne “açık özne” diye adlandırılır. Gerçek ya da sözde özne niteliğinde olabilir. (Börekçi 1995: 180)

*Bunun için **öğretmenimiz** bizi ekşisuya [Ekşisu'ya] götürdü. (6.Ö/4)*

***Ebe** onları bulmaya çalışır. (25.Ö/3)*

***Enginin bu kuşu**, en yükseklerde uçan bir ak bulutun hayatını yaşar. (İT6. 171/2)*

***En iyi arkadaşlıklar** ömür boyu sürer. (73.Ö/10)*

***Esir general**, içinde buldukları kan, ceset ve leşlerle dolu savaş meydanına baktı. (İT7. 40/3)*

***Gazinin, esir edilmelerini emrettiği generaller** yakalanmıştı. (İT7. 40/1)*

***Hezarfen Ahmet Çelebi**, insanın da kuş gibi uçabileceğini kanıtlamayı amaçlıyordu. (İT6. 205/2)*

***İnsanlar ve kitaplar** birbirini tamamlarlar. (42.Ö/12)*

***Kitaplar** bizim geleceğimizi, itibarımızı daha sağlam ve bilgili tutar. (42.Ö/4)*

***Kitaplar** insanlara yardım eder. (45.Ö/7)*

***Kitaplar** insanlar için büyük bir değer taşımalıdır. (42.Ö/6)*

***Kütüphaneler** insana bilgi verir. (36.Ö/4)*

***Mektuplar** yok oldu. (44.Ö/17)*

Nasrettin Hoca, anlatılanları dinledikten sonra kısa bir süre düşünmüş.
(İT8. 117/2)

Televizyonlar insanın okuma duygusunu yok eder. (39.Ö/11)

1.1.2.1.1.4. Gizli (Ek Hâlinde) Özne

Türkçede eylem kişi ekleri kılış ya da oluşun yapıcısını anlattığı için, özne tümcede açık olarak yer almayabilir. Bu durumda özne, yüklemdeki kişi ekinden çıkarılır. İşte, tümcede kurucu öge olarak açıkça yer almayı yüklem kapsamındaki kişi ekinden çıkarılan özneye gizli özne denir. (Şimşek 1987: 81)

Türkçede şahıs ekleri özneyi belirten unsurlardır. Bu nedenle cümlede ayrıca özne kullanılmaması olağandır. Sadece şahıs ekleriyle belirtilen özneler, "gizli özne" diye adlandırılmalarına rağmen aslında gizli değildirler. (Börekçi 1995: 180)

[biz] Arkadaşlar arasında kavga edebiliriz. (89.Ö/2)

[ben] Bir çobanla karşılaştım. (İT7. 66/1)

[biz] Bir şeyi gerçekten biliyorsak onu anlatmalıyız. (20.Ö/7)

[biz] Bu nedenle arkadaş seçimine dikkat edelim. (69.Ö/11)

[ben] Çoğu arkadaşımın çok iyi anlaşırım. (81.Ö/2)

[o] Çünkü onların gelişmesine yardım eder. (45.Ö/8)

[ben] Hemen hemen o konuyu unuttum. (20.Ö/6)

[onlar] İki hafta sonra büyük bir minibüsle mahkeme salonuna gittiler.
(14.Ö/14)

[onlar] Kitabın değerini anlayamazlar. (48.Ö/4)

[ben] Kitapsız bir dünya düşünemiyorum. (44.Ö/1)

[o] Ona zarar vermez. (80.Ö/4)

[ben] Önce iyi yönlerini açıklayayım. (71.Ö/7)

[sen] Sonra da herkesin kolayca anlayabileceği biçimde anlatacağın.
(İT7. 21/4)

[siz] Soru sormayı kültürümüze sindirdiğiniz zaman uygarlık yoluna girmiş olacaksınız. (İT7. 35/11)

[o] Üniversiteyi bitirdikten sonra öğretmenlik yapmaya başladı. (İT7. 91/2)

1.1.2.1.1.5. Pekiştirmeli Özne

*Son çekim ilgeci niteliğindeki yardımcı sözcükler ve dönüşlülük adılı, özneyi pekiştirici bir etki yaparlar. Bu amaçla kullanılan başlıca sözcükler; **de**, **dahi**, **bile**, **ki** ve **kendi** sözcükleridir. Bu sözcüklerin izlediği özneler, önem kazanarak daha vurgulu söylenmektedir. (Şimşek 1987: 83)*

***Annem gilde** [Annemgil de] çok korkmuştu. (98.Ö/6)*

***Atatürk de** benim doğduğum yıl Ankara'ya gelmişti. (İT6. 35/1)*

***Biz de** arkamızda bir şey bırakalım. (100.Ö/13)*

***Bizi, böyle askermişçesine tek sıralı dizilmiş gören Atatürk de** önümüzden geçirdi. (İT6. 35/2)*

***Bu kitaplar da** insanların bilgisini artırmakta. (54.Ö/15)*

***Onlarda** [Onlar da] beni çok seviyor. (74.Ö/2)*

***Sen de** hepsine baş olacaksın. (İT6. 63/3)*

***Yaşlanmış ünlü pehlivanlar da** müsabakanın hakemliğini yapıyorlardı. (İT8. 44/1)*

1.1.2.1.1.6. Dolaylı (Örtülü) Özne

*Yüklemi edilgen çatılı kılış fiilinden oluşan cümlelerde, çatının özelliğinden dolayı özne bulunmaması gerekiyorken, özne tanımına uyan isim unsurunun sonuna **-CA** eki veya iyelikle çekimlenebilen tarafından kelimesi ulanarak söylenmesi yoluyla cümleye girmiş öznelerdir. (Delice 2003: 138)*

*İki gün önce **kuduz bir köpek tarafından** ısırılmıştı. (İT7. 92/3)*

*Yapılan araştırmalarda yanlış ve bilgisiz arazi kullanımı nedeniyle 67 milyon hektar arazinin erozyona uğradığı **ilgili uzmanlarca** açıklanıyor. (İT6. 145/1)*

1.1.2.2. Özne - Yüklem İlgisi

Cümlede özne ile yüklem arasında her zaman teklik-çokluk bakımından uyum aranmaz.

⇒ Özne olan çokluk insan isimleri, teklik ve çokluk yükleme bağlanır.

Birkaç gün sonra sefere çıkacak öteki denizci ve dalgıç arkadaşlar, peşin çektikleri paralarla vur patlasın, çal oynasın eğleniyorlardı. (İT7. 161/2)

Çocuklar çok soru sorarlar. (İT7. 34/3)

Çünkü insanlar ders verici şeylerden hoşlanırlar. (57.Ö/7)

Devlet yöneticileriyle oturup kalkanlar, bunun çok az rastlanan bir davranış olduğunu bilirler. (İT6. 69/1)

Gazinin, esir edilmelerini emrettiği generaller yakalanmıştı. (İT7. 40/1)

İnsanlar doğayla çevreyle bir uyum içinde yaşarlar. (97.Ö/1)

İşte bu yüzden insanlar düzenli yaşamalıdır. (97.Ö/17)

Küçük sandallarla buraya kadar gelenler güneşlenip yüzüyorlar. (İT8. 56/3)

Onlarda [Onlar da] beni çok seviyor. (74.Ö/2)

Uygurlar bu manevî işarete uyararak toplandılar. (İT8. 121/5)

Yani insanlar çok kolay arkadaş bulabilirler. (82.Ö/4)

Yine de zaman zaman unutup verir bazıları. (İT6. 20/2)

⇒ Öznesi çokluk ekli bitki ve hayvan ismi olan cümlelerin yüklemeleri genellikle teklik, bazen de çokluktur.

İyi yüzme bilmeyenleri nilüfer sazları bir hayli ürkütüyormuş. (İT8. 56/3)

Onlar [keklikler] güneşle yaşıyorlardı. (İT6. 172/1)

Susuzluklara meydan okuyan akasyalar, günün birinde bu kahve önüne koyu gölgelikler içinde serin bir park yapacak. (İT7. 229/5)

Tan yeri uyurken, keklikler derelerden, yamaçlardan “cak... cak... cak...” ederek yeni doğan günü bütün kuşlar, böcekler, çalılar, dağlar, taşlar ve denizlerle selâmlıyorlardı. (İT6. 171/3)

⇒ Özne olan çokluk cansız isimleri, genellikle teklik, bazen de çokluk yükleme bağlanır.

Ağır yük kamyonlarıyla otobüsler kendilerini çok hareketli minik arabalar sanıp birinci kulvarda yarışıyor. (İT6. 225/2)

Barajları, setleri ve köprüleri yıkan seller ölümcül sonuçlara yol açtı. (İT7. 217/3)

Büyük Okyanus'ta otuz metreye kadar yükselen dalgalar sahilleri yerle bir etti. (İT7. 218/1)

"İstanbul" şiirindeki tekrarlar -çağına göre çok yeni bir duyarlık taşıyor-onun, bilerek ya da bilmeyerek türkülerin ezgi ile tekrarlanan dizelerine kapıldığını gösterir. (İT7. 103/2)

Kitaplar, bir zaman, bana, insanları sevmek gerektiğini, insanları sevince tabiatın, tabiatı sevince dünyanın sevileceğini, ondan yaşama sevinci duyulacağını öğretmişlerdi. (İT7. 141/1)

Kitaplar bize iyiyi de kötüyü de en iyi şekilde öğretir. (57.Ö/2)

Kitaplar bizim geleceğimizi, itibarımızı daha sağlam ve bilgili tutar. (42.Ö/4)

Kitaplar insanlara yardım eder. (45.Ö/7)

Mektuplar yok oldu. (44.Ö/17)

Şarap ve bira gibi alkollü içkiler, mikropların etkisiyle belirli bir değişikliğe uğruyordu. (İT7. 91/4)

Televizyonlar insanın okuma duygusunu yok eder. (39.Ö/11)

⇒ Özne olan çokluk organ isimleri, teklik yükleme bağlanır.

Dümen saplarını tutmaktan hem benim hem İzzet'in avuçları kanıyordu. (İT7. 162/4)

Etlerim cayır cayır yanıyordu. (İT7. 162/1)

Yüzüm ellerim adamakıllı buruştu. (İT6. 61/3)

⇒ Özne olan teklik veya çokluk topluluk isimleri, genellikle teklik yükleme bağlanır.

Bütün uygar uluslar bu müziği benimsemişlerdir. (İT6. 178/3)

Osmanlı Devleti'nin bünyesinde yer alan topluluklar, bağımsızlıklarını istiyordu. (İT6. 97/1)

⇒ Özne olan çokluk soyut isimler, genellikle teklik yükleme bağlanır.

Bakışları dolaştı aramızda. (İT7. 21/3)

⇒ Öznesi sayı sıfatlarıyla veya birkaç, birçok gibi belirsizlik sıfatlarıyla kurulmuş bir sıfat tamlamasında yüklem genellikle teklik, bazen çokluktur.

Hoca'nın kadılığı zamanında iki kişi çıkagelmiş. (İT8. 116/1)

Üçü birlikte bir zaman gittikten sonra, önlerine üç yol çıkmış. (İT6. 62/2)

Yurdun her tarafından bu müsabakalara birçok pehlivan gelmişti. (İT8. 44/1)

⇒ Özne ile yüklem arasında şahıs bakımından da bir uygunluk bulunur.

Şahıs uyumu, özne olan şahıs ile yüklemdeki şahıs ekinin uygunluğudur.

Ben bunlara "tüfekli gezintiler" diyordum. (İT6. 229/2)

Ben yurdumuzun bir köşesinde serap olabileceğini ilk olarak duyuyorum. (İT8. 64/3)

Biz arkadaşlarımızı hep iyi yönü ile tanımamalıyız. (68.Ö/8)

Biz de arkamızda bir şey bırakalım. (100.Ö/13)

Biz yine dönelim, dinlemesini bilenlere. (İT8. 73/1)

Bu yetimlere sen babalık edeceksin. (İT6. 63/3)

Çünkü biz arkadaşlıklarla besleniriz. (78.Ö/10)

Halbuki ben, sizin kardeş kardeş, birbirinizi severek yaşamamanızı istiyorum. (İT6. 61/3)

Her hâlde siz de dikkat etmişsinizdir. (İT8. 72/1)

Kendisi parmaklığın iç yanına geçti. (İT7. 72/1)

→Özne ile yüklem arasında şahıs bakımından bir uygunluk bulunmazsa dil yanlışlığı meydana gelir. İncelenen öğrenci kâğıtlarında bu tür yanlışlar da vardır. Bu tür dil yanlışlığı yapılan cümlelerden bazıları aşağıda dikkatlere sunulmuş ve söz konusu cümlelerdeki hataların nelerden kaynaklandığı ve bu cümlelerin doğrularının nasıl olması gerektiği de ifade edilmiştir.

Arkadaş bir dost kadar yakın kişilerdir. (75.Ö/1) Bu cümlenin öznesi teklik olmasına rağmen çokluk yükleme bağlanarak dil yanlışlığı yapılmıştır. [Cümle, **Arkadaşlar** bir dost kadar yakın kişilerdir. şeklinde olmalıydı.]

Çoğu insanlar birer ayaklı kütüphaneye benzerler. (42.Ö/13) Bu cümledeki yanlışlık belirsizlik sıfatının belirttiği ismin çoğul olmasından kaynaklanmaktadır. Sıfatın belirttiği isim yanlışlıkla çokluk yapıldığından çokluk yükleme bağlanmıştır. Hâlbuki bu tür sıfat tamlamalarında, genellikle, sıfatın nitelediği / belirttiği ismin teklik olması gerektiği öğrenci tarafından bilinseydi, böyle bir yanlışlık yapılmazdı ve cümle şu şekilde olurdu. [*Çoğu insan+Ø birer ayaklı kütüphaneye benzer+Ø.*] Yine burada da karşımıza çıkan en belirgin problem dil bilgisi konularının birbirlerinden bağımsızmış gibi düşünülmesi, öğrencilere bu şekilde öğretilmesi ve öğrencilerin de bu gibi biraz derin yapı bilgisi isteyen durumlarda çok çabuk yanlışa düşmeleridir. Bu gibi yapılar ve yapılar arasındaki ilişkiler öğrencilere uygulamalı olarak sezdirilirse bu tür yanlışlıklar en aza indirilecektir diye düşünmekteyiz.

İnsanlar arkadaşlık kurarken arkadaşın sadece kötü yönlerine değil iyi yönlerine de bakmalıyız. (69.Ö/8) Bu cümle iki değişik şekilde düşünülecek ve yorumlanacak bir cümledir. Birincisi, *insanlar* kelimesine vasıta hâli eki getirerek bu kelimeyi zarf-fiil cümlecığinin zarf tümleci yaparak cümledeki dil yanlışlığını giderebiliriz. Şöyle ki; *İnsanlarla arkadaşlık kurarken arkadaşın sadece kötü yönlerine değil iyi yönlerine de bakmalıyız.* İkincisi ve bu başlık altında bizi ilgilendiren tarafı ise, ana cümlelerin öznesi olan *insanlar* kelimesinin yanlış yükleme bağlanmasıdır. Cümleyi *İnsanlar bakmalı / bakmalılar.* şeklinde düşünürsek, **Bakmalı olanlar kimler? / Kimler bakmalı?** soruları ile yüklem sorgulandığında *insanlar* cevabı alınmaktadır. Böylece de ana cümlelerin yüklemi *bakmalıyız* şeklinde değil; **bakmalı / bakmalılar** şeklinde çekime sokulmalıydı. Bunlar yapılsaydı cümle şu şekilde olurdu: [*İnsanlar arkadaşlık kurarken arkadaşın sadece kötü yönlerine değil iyi yönlerine de bakmalı / bakmalılar.*]

1.1.2.2.1. Özne Yanlışları

İncelenen öğrenci kâğıtlarındaki özne yanlışları cümlede özne bulunmaması ve olumsuz öznenin olumlu yükleme bağlanması vb. şeklinde görülmektedir. Bu tür yanlışlığın bulunduğu öğrenci cümlelerinden bazıları

aşağıda dikkatlere sunulmuş; cümlelerdeki yanlışlıklar tespit edilmiş ve bu cümlelerin nasıl olması gerektiği ifade edilmiştir.

Arkadaşını çok iyi seçmen gerekir ki sonra senin başına çorap örmesin. (92.Ö/14) Bu *ki* bağlaçlı birleşik cümledeki yanlış ana cümledeki *arkadaşını* nesnesinin yan cümlenin öznesi olarak düşünülmesidir. Cümle bu hâliyle şöyle yanlış bir durum arz etmektedir: *Arkadaşını çok iyi seçmen gerekir ki arkadaşını senin başına çorap örmesin.* Halbuki yan cümle yüklemine **Senin başına çorap örmeyen kim? / Kim senin başına çorap örmesin?** soruları sorulsaydı, cümlenin düzgün hâline ulaşılabilirdi ve cümle şu şekilde ifade edilirdi: [*Arkadaşını çok iyi seçmen gerekir ki arkadaşın senin başına çorap örmesin.*]

Arkadaşını iyi seç seni kötü yola düşürür. (62.Ö/5) Bu sıralı cümlenin birinci cümlesindeki *arkadaşını* nesnesinin ikinci cümlenin öznesi olduğu düşünülmüş ve dil yanlışlığı yapılmıştır. **Seni kötü yola düşüren kim? / Kim seni kötü yola düşürür?** sorusu / soruları ile ikinci cümlenin yüklemi sorgulansaydı cümlenin doğru şekli ortaya çıkardı. [Cümle, *Arkadaşını iyi seç arkadaşın seni kötü yola düşürür.* şeklinde olmalıydı.]

Eğer arkadaşımıza iyi davranırsak bize iyi davranır eğer kötü davranırsak bize kötü davranır. (62.Ö/8) Bu sıralı cümledeki *arkadaşımıza* yer tamlayıcısı özne olarak görülmüş ve cümlelerde özne kullanılmayarak dil yanlışlığı yapılmıştır. **Bize iyi davranan kim? / Kim bize iyi davranır?; Bize kötü davranan kim? / Kim bize kötü davranır?** şeklinde cümlelerin özneleri bulunmaya çalışılırdı bu dil yanlışlığı yapılmamış olurdu. [Cümle, *Eğer arkadaşımıza iyi davranırsak arkadaşımız / arkadaşımız da bize iyi davranır eğer kötü davranırsak arkadaşımız da / o da bize kötü davranır.* şeklinde olmalıydı.]

Faruk amcanın ve babamın kötü alışkanlıkları olmadığı için de iyi anlaşılıyorlardı. (73.Ö/13) Bu girişik-birleşik cümledeki yanlış da sıfat-fiil yan cümlecığının öznesi durumundaki *Faruk amcanın ve babamın kötü alışkanlıkları* belirtili isim tamlamasının tamlayan unsuru olan *Faruk amcanın ve babamın* ana cümlenin öznesi olarak düşünülmesidir. Böylece ana cümleye ayrıca bir özne konmamıştır. Cümle, *Faruk amcanın ve babamın kötü alışkanlıkları olmadığı için de Faruk amcanın ve babamın iyi anlaşılıyorlardı.* şeklinde yanlış bir şekilde ifade

edilmiş oluyor. Hâlbuki ana cümlelerin yüklemi **İyi anlaşılanlar kimler? / Kimler iyi anlaşıyorlardı?** soruları ile sorgulansaydı bu dil yanlışlığına düşülmezdi ve cümle şu şekilde olurdu. [*Faruk amcanın ve babamın kötü alışkanlıkları olmadığı için de Faruk amca ve babam iyi anlaşıyorlardı.*]

Kitap okursa hobisi haline [hâline] *gelebilir.* (47.Ö/2) Bu cümledeki yanlışın nedeni de ana cümlelerin zarf tümleci görevindeki *kitap okursa* yan cümlesinin, ana cümlelerin öznesi olarak düşünülmesidir. Ana cümlelerin yüklemi **Hobisi hâline gelebilen ne? / Ne hobisi hâline gelebilir?** soruları ile sorgulansaydı, cümlelerin öznesine ulaşılabilirdi. [Cümle, *Kitap okursa kitap okumak hobisi hâline gelebilir.* şeklinde olmalıydı.]

Kitap okuyan insanın beynini [beyni] *gelişir, bilmediği şeyler hakkında bilgi alır.* (60.Ö/1) Bu sıralı cümledeki *kitap okuyan insanın beyni* belirtili isim tamlaması virgülden sonraki cümlelerin öznesi olarak düşünülmüş ve cümlede özne kullanılmayarak dil yanlışlığı yapılmıştır. Bu şekliyle *Kitap okuyan insanın beyni bilmediği şeyler hakkında bilgi alır.* gibi anlamsız bir cümle ortaya çıkmıştır. Halbuki, **Kim bilmediği şeyler hakkında bilgi alır? / Bilmediği şeyler hakkında bilgi alan kim?** diye sorgulanarak cümlelerin öznesi bulunmaya çalışılırsa bu dil yanlışlığı yapılmamış olurdu ve cümle şu şekilde ifade edilirdi. [*Kitap okuyan insanın beyni gelişir, kitap okuyan insan bilmediği şeyler hakkında bilgi alır.*]

Sadece ilkbaharda değil, her zaman mutlu olurlar. (2.Ö/11) Bu cümlelerin öznesi varmış gibi görülüyor; ancak bir önceki cümle de incelendiğinde önceki cümledeki *kimse* olumsuz öznesinin bu cümleye *herkes / insanlar* şeklinde olumlu özne olarak geçmesi gerekiyordu. Önceki cümle *Umarım kimse ilkbaharda mutsuz olmaz.* şeklindedir. [Cümle, **Herkes / İnsanlar sadece ilkbaharda değil, her zaman mutlu olur / olurlar.** şeklinde olmalıydı.]

Top diğer grubun elindedir ve taşlara yaklaşanı vururlar. (29.Ö/6) Bu bağlı cümlede birinci cümlelerin öznesi, ikinci cümle için de yeterli görülerek dil yanlışlığı yapılmıştır. Hâlbuki şu şekilde yapılsaydı birinci cümledeki *top* öznesinin ikinci cümlelerin öznesi olmadığı ortaya çıkardı ve bu yanlış da yapılmamış olurdu. **Taşlara yaklaşanı vuranlar kimler? / Kimler taşlara yaklaşanı vuruyor?** sorusu / soruları ile ikinci cümlelerin öznesi bulunabilirdi. *Toplar taşlara yaklaşanı vururlar.* gibi anlamsız bir cümle ortaya çıkınca yapılan hata anlaşılırdı ve

cümlenin gerçek öznesi bulunabilirdi. Böylece de cümle şu şekilde ifade edilirdi.
[*Top diğer grubun elindedir ve diğer gruptakiler taşlara yaklaşanı vururlar.*]

→Özellikle basit cümle dışındaki cümle türlerinde bu tür yanlışlıklar görülmektedir. Öğrencilerin cümle unsurlarının sayısı arttığında cümlenin bütünlüğünü koruyamadıkları, cümle unsurları arasındaki ilişkiyi sağlıklı kuramadıkları ve bu tür yanlışlıkları sıkça yaptıkları gözlenmektedir. Bu problemin de ortadan kaldırılabilmesi için öncelikli olarak öğrencilere çeşitli türlerdeki kitaplardan okuma çalışmaları yaptırılarak bu yapıları cümlelerin nasıl kurulduklarını öğrencilerin görmeleri sağlanmalı; ayrıca, uygulamalı yazma çalışmaları ile bu tür cümlelerde düştükleri hatalar öğrencilere gösterilmeli, neden böyle hataları düştükleri üzerinde durulmalı ve öğrencilerin bir daha aynı hatayı yapmaktan kaçınmaları sağlanmalıdır. Böylelikle bu tür hataların en aza indirilebileceği ve bu seviyedeki öğrencilerin daha sağlıklı cümleler kurabilecekleri düşünülmektedir.

Her tür sınavda *Anlatım Bozuklukları* adı altında bu tür öge yanlışlarının bulunduğu cümleler öğrencilere sorulmakta ve öğrencilerden yanlış yapılmış olan cümlenin bulunması istenmektedir. Öğrenciler yanlış olan seçeneği bulsalar bile bu tür cümleleri kendileri düzenli kullanamadıkları için doğru kutucuğu işaretlemeleri, kendilerine öğretim bakımından herhangi bir katkı yapmamaktadır. Yanlış görmekten çok, nedenleri ile kavramak ve uygulamada bu tür yanlışlara düşmemek daha önemlidir.

1.1.2.3. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler

Arkadaşlık bana iyi duygular çağırıştırıyor. (80.Ö/1)

Bana göre **arkadaşlık** sıkı bir dostluk olmalıdır. (64.Ö/3)

Bazıları alay için arkadaş ararlar. (88.Ö/12)

Ben artık olayın gerçeğini anlatmaktan vazgeçtim. (İT6. 230/5)

Ben bunun zararını gördüm. (64.Ö/7)

Berkant yine sınıfta kalıyor. (24.Ö/7)

Böylece **kütüphane** dağınık bir yer haline geliyor. (58.Ö/11)

Dostlar iyi kötü günümüzde yanımızda olur. (89.Ö/16)

İnsanlar doğayla çevreyle bir uyum içinde yaşarlar. (97.Ö/1)

Kitap insanları doğru yola çeker. (60.Ö/4)

Kitaplar bize doğru yolu gösterir. (55.Ö/7)

Kütüphaneler insana bilgi verir. (36.Ö/4)

Kütüphaneler insanın hayatını süsler. (38.Ö/6)

1.1.2.4. Öznesi Kelime Grubu Olan Cümleler

1.1.2.4.1. Öznesi Belirtili İsim Tamlaması Olan Cümleler

Arkadaşın iyi ve kötü yönleri vardır. (71.Ö/6)

Benim bir kütüphanem var. (56.Ö/11)

Bunun süresi yoktur. (10.Ö/9)

Bu yüzden **arkadaşlığın önemi** çok önemlidir. (67.Ö/11)

Dağların güzelliği karanlıkta kayboluyor. (17.Ö/22)

Dev dalgalara yol açan depremin merkezi Büyük Okyanus'ta idi. (İT7. 218/1)

Doğanın binbir rengi insanı şaşırtıyordu. (İT6. 230/1)

enesin [Enes'in] **iyi yönü** var. (66.Ö/5)

Evlerin camları kirlenir. (8.Ö/6)

Günün ışığı keklük için güven demektir. (İT6. 172/1)

Her insanın bir arkadaşı vardır. (84.Ö/1)

İnsanın yaşama süresi belli değildir. (10.Ö/19)

İnsanların dostlukları sıkıdır. (82.Ö/10)

İşin bu yanı çok hoştu. (İT6. 230/1)

Onların hepsi yanlış arkadaş seçimi yanlış arkadaşlık bağları yüzünden meydana gelir. (93.Ö/10)

Onun da kendine göre bir huyu var. (İT7. 72/4)

Onun için **kitapların ve kütüphanelerin yararı** çoktur. (36.Ö/8)

Topun yeri belirlenir. (25.Ö/1)

1.1.2.4.2. Öznesi Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Cümleler

Aslında bütün insanların içinde **merhamet duygusu** vardır. (14.Ö/5)

Bilim adamları ise bu olumsuzlukların devamı hâlinde dünyadaki tüm canlıların ciddî biçimde tehdit altında olduğunu vurguluyorlar. (İT7. 217/1)

Bu yüzden **arkadaş seçimi** çok önemlidir. (73.Ö/9)

Bu zamanda kötü yola genelde **arkadaş çevresi** bulaştırır. (92.Ö/5)

Ders kitapları öğrenim hayatımızda bizlere yardım eder. (57.Ö/5)

Türk ulusu, Atatürk'ün göstermiş olduğu bu amaca yönelmiş, bu amaç doğrultusunda büyük ilerlemeler sağlamıştır. (İT6. 179/4)

Ve **arkadaş ilişkisi** çok önemlidir. (73.Ö/4)

Yolun sağında, solunda **dut ağaçları** var. (17.Ö/4)

Yurt sevgisi her ulusun değer verdiği bir duygudur. (İT6. 12/1)

1.1.2.4.3. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan Cümleler

Ama **her insan** kötü olmayabilir. (61.Ö/6)

Bazı arkadaşlar birbirini satar. (88.Ö/12)

Bazı arkadaşlar her zaman iyi olmayabilirler. (96.Ö/15)

Bir de bunun yanında **klâsik müzik** vardır. (İT6. 178/3)

Birçok kitap vardır. (57.Ö/4)

Bir insan arkadaşsız yaşayamaz. (67.Ö/8)

Bir insan kitapla yaşar. (37.Ö/7)

Bizim mahallede bir aile vardı. (14.Ö/8)

Bu arkadaşlar hayatımızı kötüleştiriyorlar. (79.Ö/4)

Bu kişiler asıl arkadaş değildirler. (96.Ö/17)

Bu kitaplar da insanların bilgisini artırmakta. (54.Ö/15)

Bunun için **bütün dünya** kitap okumalıdır. (60.Ö/16)

Bütün çocuklar ondan korkar. (5.Ö/12)

Çalışan insan her zaman başarılı olur. (19.Ö/3)

Hiç kimse kitaplara önem vermiyor. (56.Ö/15)

İhtiyar baba, büyük oğluna hiçbir şey söylememiş. (İT6. 62/15)

Kışın **hiç kimse** dışarı çıkmaz. (2.Ö/6)

Kitapsız bir dünya hiç kimse için güzel değildir. (44.Ö/9)

O kişi saklanan grubu arar. (27.Ö/5)

Osmanlı Devleti'nin bünyesinde yer alan topluluklar, bağımsızlıklarını istiyordu. (İT6. 97/1)

Sonuçta her canlı bu dünyadan göçecektir. (10.Ö/8)

1.1.2.4.4. Öznesi Sıfat-Fiil Grubu Olan Cümleler

Ama bunu bilmeyenler hiçbir yere gelemezler. (48.Ö/4)

Bilgisayar kullananlar da bu durumdan memnundurlar. (İT8. 163/2)

Bu sektörde çalışanlar uzmanlaştırılmalıdır. (İT6. 145/2)

Gece otobüs yolculuğu yapmayan var mıdır? (İT7. 198/2)

Günümüzde iyi konuşan kadar iyi dinleyen de azaldı. (İT8. 72/1)

Kitap okuyanlar kitabı daha iyi anlarıdır [anları]. (50.Ö/4)

Kitap okuyan, yazan ve düşünen her zaman üst makamlarda tutulur. (51.Ö/13)

Urfa'ya gidenler iyi bilirler. (İT6. 84/2)

Zaten kardeşlere yakışan da budur. (İT6. 61/3)

1.1.2.4.5. Öznesi İsim-Fiil Grubu Olan Cümleler

Arkadaşlık demek, benim için sırdaşlık demektir. (80.Ö/2)

Arkadaş seçmek insanlar için çok önemli bir hususdur [tur]. (80.Ö/3)

Başkalarıyla Arkadaş [arkadaş] olmak çok önemli duygu. (77.Ö/3)

Bir derenin akışını, renkli kuşların ötüşünü, ormandan tatlı bir rüzgârın esişini sevmek karşılıksızdır. (İT6. 11/1)

Düzenli ve mutlu bir şekilde yaşamak insanı huzurlu ve mutlu eder. (97.Ö/3)

Düzenli yaşamak bütün insanların hayatını kolaylaştırır. (34.Ö/1)

Edirne'den Kars'a kadar bütün Anadolu'da tarihin her çağını simgeleyen kalıntılara rastlamak mümkündür. (İT7. 222/6)

Ne güç şeymiş tebeşiri tanımlamak. (İT7. 21/4)

Uzun uzun tarih dersi vermek yolüstü turistini sıkar. (İT7. 229/4)

1.1.2.4.6. Öznesi Birleşik İsim Olan Cümleler

Cahit Külebi, halk şiirini halk şiiri yapan bütün duyguları, bütün deneyleri yaşayan bir ozanımızdır. (İT7. 102/1)

Mustafa Kemal bu tarihte on beş yaşındaydı. (İT6. 97/3)

Mustafa Kemal olaylara tarihsel açıdan bakma konusunda ilk etkileri *Manastır İdadisindeki öğretmeni Tevfik Bilge'den almıştır.* (İT7. 30/4)

Mustafa Necati, eski millî eğitim bakanlarımızdandır. (İT8. 40/1)

O zaman Mustafa Kemal henüz doğmamıştır. (İT6. 97/3)

1.1.2.4.7. Öznesi Unvan Grubu Olan Cümleler

İyi ve kötü günlerinde hep Faruk amcam babamın yanında olur. (73.Ö/14)

Konstantin Efendi buna mâni oluyor. (İT8. 149/6)

Mustafa Kemal Paşa, uykuya bizim inanamayacağımız ölçüde karşı koyabiliyormuş. (İT6. 69/1)

Yine Bakanlığın önünde beklerken, Mustafa Necati Bey geldi. (İT8. 41/5)

1.1.2.4.8. Öznesi Tekrar Grubu Olan Cümleler

Üstü başı parça parçaydı. (İT7. 162/5)

Yüzü gözü kan revan içindeydi. (İT7. 162/5)

1.1.2.4.9. Öznesi Bağlama Grubu Olan Cümleler

Arkadaş ile dost bir değildir. (96.Ö/3)

Arkadaşlık ve dostluk insan açısından çok önemlidir. (71.Ö/1)

Atatürkçü düşüncede bilim anlayışı ile uygarlık kavramı iç içe bulunmaktadır. (İT8. 133/4)

Babam ve Faruk amca birbirleriyle çok iyi anlaşılıyorlar. (73.Ö/12)

Ben ve Kara İzzet, dümenin başına karşılıklı geçtik. (İT7. 162/1)

Bir süre o da ben de sustuk. (İT7. 208/2)

Bu yüzden arkadaş ve arkadaşlık çok önemlidir. (93.Ö/15)

İnsanlar ve kitaplar birbirini tamamlarlar. (42.Ö/12)

İnsan ve kitap birbirinin tamamlayıcısıdır. (43.Ö/13)

Kitap ve kütüphaneler her çocuğun hayalidir. (38.Ö/4)

Kitap ve kütüphaneler insanın evi gibidir. (38.Ö/10)

⇒ Cümle tahlillerinde yükleme sorulan *kim*, *ne* soruları, özneyi bulmaya yardım eder.

Ahmet dediklerimi aynen yaptı. (İT6. 25/2) [Yapan kim? Kim yaptı?]

*Ama **her insan** kötü olmayabilir.* (61.Ö/6) [Kötü olmayan kim? Kim kötü olmayabilir?]

***Bu arkadaşlar** hayatımızı kötüleştiriyorlar.* (79.Ö/4) [Hayatımızı kötüleştiren kim? Kim hayatımızı kötüleştiriyor?]

***Bu kişiler** asıl arkadaş değillerdir.* (96.Ö/17) [Asıl arkadaş olmayanlar kimler? Kimler asıl arkadaş değiller?]

***Çalışan insan** her zaman başarılı olur.* (19.Ö/3) [Başarılı olan kim? Kim başarılı olur?]

*İyi ve kötü günlerinde hep **Faruk amcam** babamın yanında olur.* (73.Ö/14) [Yanında olan kim? Kim yanında olur?]

***Kasap** bu yoksul köylünün telâşına baktı.* (İT6. 127/7) [Bakan kim? Kim baktı?]

***Kasap** merak etmişti.* (İT6. 127/11) [Merak eden kim? Kim merak etti?]

***O kişi** saklanan grubu arar.* (27.Ö/5) [Arayan kim? Kim arar?]

***Saymanlık müdürü** para getirdi.* (İT8. 41/1) [Getiren kim? Kim getirdi?]

***Yeni hakan**, yurt içindeki bu taş parçasını Çinlilere kıskanmaksızın verdi.* (İT8. 121/2) [Veren kim? Kim verdi?]

⇒ ***Ardı sıra bıraktığı tüyler**, döne döne yere indi.* (İT6. 172/4) [İnen ne? Ne indi?]

***Ayı gibi ihlayan bir dalga**, kayığın üzerine bindi.* (İT7. 162/2) [Binen ne? Ne bindi?]

***Birçok kitap** vardır.* (57.Ö/4) [Var olan nedir? Ne vardır?]

***Bu kitaplar** da insanların bilgisini artırmakta.* (54.Ö/15) [Artıran ne? Ne artırmakta?]

***Ders kitapları** öğrenim hayatımızda bizlere yardım eder.* (57.Ö/5) [Yardım eden ne? Ne yardım eder?]

***Kitap ve kütüphaneler** her çocuğun hayalidir.* (38.Ö/4) [Her çocuğun hayali olan ne? Ne her çocuğun hayalidir?]

***Mukaddes ışık**, ağacın gövdesinde aylarca durdu.* (İT8. 120/1) [Duran ne? Ne durdu?]

Ortak yaşantımız böyle başladı. (İT6. 133/3) [Başlayan ne? Ne başladı?]

şarap ve bira gibi alkollü içkiler, mikropların etkisiyle belirli bir değişikliğe uğruyordu. (İT7. 91/4) [Değişikliğe uğrayan ne? Ne değişikliğe uğruyordu?]

Ve **arkadaş ilişkisi** çok önemlidir. (73.Ö/4) [Çok önemli olan nedir? Ne çok önemlidir?]

Yolun sağında, solunda **dut ağaçları** var. (17.Ö/4) [Var olan ne? Ne var?]

1.1.3. Nesne

Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen öge, nesnedir. Nesne, sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Geçişli fiiller, nesneye yönelerek onu etkiler. Nesne, geçişli fiil cümlelerinin zorunlu ögesidir. Yani geçişli fiilin gösterdiği hareketin nesne olmadan gerçekleşmesi mümkün değildir. Geçişsiz fiillerde ise kılış ve oluş öznenin üstündedir. Böyle fiiller nesne istemez. (Karahana 2004: 25)

Bakanımın mektubunu başhekimime verdim. (İT8. 41/4) [geçişli fiil]

Bunun için bütün dünya **kitap** okumalıdır. (60.Ö/16) [geçişli fiil]

Eşeğini ağaçların altına bıraktı. (İT7. 72/1) [geçişli fiil]

Herkes **kitap** okusun. (54.Ö/23) [geçişli fiil]

şu kırk babayiğidi oradan aldım. (İT6. 62/14) [geçişli fiil]

⇒Çok korkuyordum. (98.Ö/5) [geçişsiz fiil]

Çünkü biz arkadaşlıklarla besleniriz. (78.Ö/10) [geçişsiz fiil]

Hepimiz durakladık. (İT7. 21/3) [geçişsiz fiil]

Kayık bir heyulâ gibi akıyordu. (İT7. 161/3) [geçişsiz fiil]

Yüzüm ellerim adamakıllı buruştu. (İT6. 61/3) [geçişsiz fiil]

1.1.3.1. Nesne Türleri

Türkçe cümlelerde, çekim durumları ile kullanılışlarına göre iki tür nesne vardır:

1.1.3.1.1. Belirtisiz Nesne

Yükleme hâli eki taşımayan nesnelere belirtisiz nesnedir; genel bir varlığı, bir türü karşılar. (Karahana 2004: 25)

*Bazıları alay için **arkadaş** ararlar. (88.Ö/12)*

*Bunun için bütün dünya **kitap** okumalıdır. (60.Ö/16)*

*Duvarдан **üç beş halka** aldı. (İT8. 10/1)*

*Harran Ovası'nda, Akçakale'de, Derbesiye'de, **yirmi otuz kadar köy** gördüm. (İT8. 65/9)*

*Herkes **kitap** okusun. (54.Ö/23)*

***Kitapsız bir dünya** düşünemiyorum. (44.Ö/1)*

*Kütüphanede **kitap** okuruz. (48.Ö/8)*

*Sağlıklı beslenmek için **iyi vitaminli yiyecekler** yemeliyiz. (1.Ö/1)*

*Saymanlık müdürü **para** getirdi. (İT8. 41/1)*

*Sonra hepimiz **dondurma** aldık. (6.Ö/9)*

*-Şimdi her birinize **birer kese altın** vereceğim. (İT6. 61/5)*

1.1.3.1.2. Belirtili Nesne

Yükleme hâli eki taşıyan nesnelere belirtili nesnedir; bilinen bir varlığı karşılar. (Karahana 2004: 25)

*Ama **bunların çoğunu** bilmiyoruz. (7.Ö/2)*

***Babamı** eve aldık. (98.Ö/13)*

*Bir şeyi gerçekten biliyorsak **onu** anlatmalıyız. (20.Ö/7)*

*Fırçayı elime alarak önce **serçenin başını** bir güzel kırmızıya boyadım. (İT6. 25/2)*

***Hayatın bize neler kazandıracığını** bilemeyiz. (30.Ö/12)*

***Hepsini** özenle saklıyorum. (56.Ö/12)*

*Her zaman **arkadaşımızı** iyi seçmeliyiz. (93.Ö/2)*

*İlkbaharın gelişi **hepimizi** sevindirdi. (9.Ö/9)*

***Kitabın ve kütüphanenin önemini** anlamalıyız. (53.Ö/15)*

*Kitap **insanları** doğru yola çeker. (60.Ö/4)*

***Kitaplarımızı** koruyalım. (56.Ö/17)*

*Kötü arkadaş **bizi** her zaman yanlış yola saptırır. (90.Ö/13)*

*Mermer kırıklarını almaya gittiğimizde çoğu zaman **Atatürk'ü** görüyorduk. (İT6. 35/2)*

O kişi **saklanan grubu** arar. (27.Ö/6)

Onu kötü Şeylere alıştırır. (80.Ö/5)

Sağlaya sollaya zikzaklar çizerek yol alan bıçkın Şoförler **sigara tablalarını** sokağa döküyor. (İT6. 225/2)

Trafik kurallarının ne kadar önemli olduğunu unutmayınız. (23.Ö/12)

⇒ Belirtisiz nesne yüklemın yanında yer alır. Belirtisiz nesne ile yüklem arasında daimî bir ilişki vardır. Bu sebeple yüklemle belirtisiz nesne arasında da / de, dahi, bile gibi kuvvetlendirme edatları ve soru eki dışında genellikle bir öge giremez.

“**Bir kitap** sen al, **bir kitap da** ben alayım.” gibi sıralama, karşılaştırma amaçlı bazı bağlı yapılar da, sıfat tamlaması kuruluşundaki belirtisiz nesne yüklemden uzaklaşabilmektedir. (Karahana 2004: 26)

Bazıları alay için **arkadaş** ararlar. (88.Ö/12)

“**Bitti mi?**” diye bir ses duyduk. (İT7. 22/3)

Çocuk yaşında, askerî okulda öğrendiği bilgiler dışında, kendi çabasıyla **Fransızca** öğrenmiştir. (İT6. 96/2)

Kütüphanede **kitap** okuruz. (48.Ö/8)

Onun için de ben bu av olayına, kendi adıma, **tüfekli gezinti** diyordum. (İT6. 230/1)

Sonra hepimiz **dondurma** aldık. (6.Ö/9)

Ustalar getirttim. (İT6. 62/18)

⇒ Belirtili nesnenin cümle içindeki yeri değişkendir. Yükleme hâli eki, nesneye sadece belirlilik değil aynı zamanda söz dizimi içindeki yeri bakımından bağımsızlık da kazandırır. (Karahana 2004: 26)

Aç olmadığımı söyledim. (İT6. 234/4)

Babamı eve aldık. (98.Ö/13)

Başına gelenleri karısına anlattı. (İT6. 126/15)

Bir Şeyi gerçekten biliyorsak **onu** anlatmalıyız. (20.Ö/7)

Bu dilde yazılmış askerlik, siyaset, hukuk ve edebiyatla ilgili eserleri okumuştur. (İT6. 96/2)

Efendiden adamı az ilerde buldu. (İT6. 127/8)

İlkbaharın gelişi **hepimizi** sevindirdi. (9.Ö/9)

İşte böyle bir yerde **köyün insanlarını** düşünüyordum. (İT7. 141/1)

İyi yüzme bilmeyenleri nilüfer sazları bir hayli ürkütüyormuş. (İT8. 56/3)

Kötü arkadaş **bizi** her zaman yanlış yola saptırır. (90.Ö/13)

⇒ Bir cümlede birden fazla nesne bulunabilir. Ancak bu nesnelere belirtili veya belirtisiz aynı cinsten olmalıdır. Belirtili ve belirtisiz nesnelere aynı cümle içinde yer alamaz. (Karahan 2004: 26)

Arkadaşlık bize **dostluğu / kardeşliği** anlatır. (89.Ö/1)

Döndüğünüz zaman, her biriniz bana **bu üç yıl içinde neler yaptığınızı, / altınları nerelere harcadığınızı** anlatacaksınız. (İT6. 61/5)

O, **en doğru sesi, / en büyük sesi, / en güzel sesi** bulmuştur. (İT7. 103/3)

⇒ İsim cümleleri nesne almaz. Ancak nesne alabilen bazı isim cümlelerine de rastlanmaktadır.

Bundaki muvaffakiyeti, Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak azimkârane yürümesine borçluyuz. (İT8. 31/3)

⇒ Türkçede yönelme ya da çıkma hâli eki alan bazı kelimelerde de nesne özelliği görülmektedir.

*Çünkü insanlar **ders verici şeylerden** hoşlanırlar. (57.Ö/7) [(yaklaşık olarak) Çünkü insanlar **ders verici şeyleri** severler.]*

*Eğer çalışmak ve öğrenmek istersek mutlaka **bazı büyüklerimizden** örnek almalıyız. (30.Ö/2) [(yaklaşık olarak) Eğer çalışmak ve öğrenmek istersek mutlaka **bazı büyüklerimizi** örnek almalıyız.]*

***Elimden** tuttu. (İT8. 41/5) [(yaklaşık olarak) **Elimi** tuttu.]*

*Serçeyi benim tuttuğum gibi **iki ayağından** sıkıca tut. (İT6. 25/1) [(yaklaşık olarak) Benim tuttuğum gibi serçenin **iki ayağını** sıkıca tut.]*

1.1.3.2. Nesne Yanlıları

Öğrencilerin en çok hata yaptıkları konulardan biri de nesne yanlışlarıdır. Bu yanlışlar özellikle nesne eksikliğinden kaynaklanmaktadır. İncelenen öğrenci kâğıtlarından tespit edilen bu yapıdaki cümlelerden bazıları şunlardır:

Bazı insanlar geçmişten bugüne kadar kitap fiyatı pahalı olduğu için alamamışlardı. (54.Ö/10) Bu girişik-birleşik cümlede nesne kullanılmadığından dil yanlışlığı yapılmıştır. Ana cümlenin yüklemine **Ne alamamışlardı?** diye sorulsaydı, cümlede nesne olmadığı anlaşılırdı ve cümle şu şekilde ifade edilirdi: [*Bazı insanlar geçmişten bugüne kadar kitap fiyatı pahalı olduğu için **kitap** alamamışlardı.*]

Biz okuyup bilgilenip, bizden sonra gelecek olan kişilerede [kişilere de] *aktarmalıyız.* (53.Ö/9) Bu girişik-birleşik cümlede de nesne eksikliğinden kaynaklanan dil yanlışlığı yapılmıştır. Ana cümlenin yüklemi **Neyi aktarmalıyız?** sorusu ile sorgulansaydı, cümlede nesne olmadığı fark edilebilirdi ve bu dil yanlışı yapılmayabilirdi. [Cümle, *Biz okuyup bilgilenip, bizden sonra gelecek olan kişilerede* [kişilere de] **bu bilgiyi / okuduklarımızı aktarmalıyız.** şeklinde olmalıydı.]

Bu zamanda kötü yola genelde arkadaş çevresi bulaştırır. (92.Ö/5) Bu basit cümlede nesne olmadığı için anlam belirsizliği bulunmaktadır. Yüklem **Kimi bulaştırır?** sorusu ile sorgulanınca **insanı** cevabı alınmaktadır. Cümlede bu nesne kullanılıncı cümledeki anlam belirsizliği ortadan kalkmaktadır. [Cümle, *Bu zamanda **insanı** kötü yola genelde arkadaş çevresi bulaştırır.* şeklinde olmalıydı.]

Daha iyi seviyelere kavuşturur dahayi [daha iyi] *bir yerlere gelmemizi sağlar.* (48.Ö/3) Bu sıralı cümlenin birinci cümlesinde nesne olmadığı için dil yanlışlığı yapılmıştır. İkinci cümledeki **bizim bir yerlere gelmemizi** tamlayanı düşmüş belirtili isim tamlaması nesne görevinde olduğundan bu nesnenin birinci cümle için de yeterli olduğu düşünülmüş ve yanlışlığa düşülmüştür. Birinci cümlenin yüklemine **Kimi daha iyi seviyelere kavuşturur?** sorusu sorulsaydı, cümlede nesne olmadığı ve nesneye ihtiyaç olduğu anlaşılırdı. [Cümle, **Bizi daha iyi seviyelere kavuşturur dahayi** [daha iyi] *bir yerlere gelmemizi sağlar.* şeklinde olmalıydı.]

Kitap bir besin gibidir okudukça gelişiriz. (37.Ö/6) Bu cümlede *okudukça* zarf-fiil cümlecığinin nesnesi olmamasından kaynaklanan bir dil yanlışı vardır.

Birinci cümledeki *kitap* öznesi, ikinci cümledeki zarf-fiil cümlecğine nesne olarak katılmalıydı yani **kitap / kitabı okudukça** şeklinde ifade edilmeliydi ve cümledeki dil yanlışlığı ortadan kaldırılmalıydı. [Cümle, *Kitap bir besin gibidir kitap / kitabı okudukça gelişiriz.* şeklinde olmalıydı.]

Kitap okumanın önemi [önemini] *anlamalı ve öğrenmeliyiz.* (55.Ö/7) Bu bağlı cümlede nesne eksikliğinden kaynaklanan bir dil yanlışı vardır. *Öğrenmeliyiz* yüklemine **Neyi öğrenmeliyiz?** diye sorarsak *kitap okumanın önem*[ni] cevabını alırız. Halbuki **kitap okumayı** cevabını almalıydık. Böylece bu cümlede nesne eksikliğinden kaynaklanan bir dil yanlışı yapılmıştır. [Cümle, *Kitap okumanın önemi* [önemini] *anlamalı ve kitap okumayı öğrenmeliyiz.* şeklinde olmalıydı.]

Kütüphanelerden alıp okuduğumuz kitaplara zarar vermeden aldığımız gibi aynen geri iyade [iade] *etmeliyiz.* (53.Ö/12) Bu girişik-birleşik cümlede de nesne yanlışı yapılmıştır. Ana cümlelerin yüklemine **Neleri iade etmeliyiz?** diye sorulsaydı, cümlede nesne olmadığı ve dil yanlışlığı yapıldığı fark edilebilir ve cümle şu şekilde ifade edilebilirdi: [*Kütüphanelerden alıp okuduğumuz kitaplara zarar vermeden kitapları aldığımız gibi aynen geri iyade* [iade] *etmeliyiz.*]

Mahallede kadının kocası, herkesin içinde dövüp, kovdu. (14.Ö/17) [Cümle, *Mahallede kadının kocası, herkesin içinde kadını dövüp, onu kovdu.* şeklinde olmalıydı.] Çünkü zarf-fiil cümlecğinin yüklemine **Kimi döv-?** ve ana cümlelerin yüklemine **Kimi kovdu?** diye sorduğumuzda **kadını dövüp, onu kovdu** cevaplarını alıyoruz.

Mahallesindekiler ona inanmaz ne söylerse söylesin kulak verip dinlemezler. (5.Ö/10) Bu cümlede ana cümlelerin yüklemine **Kimi dinlemezler?** sorusu sorulsaydı, **ona dinlemez değil; onu dinlemez** cevabı alınırdı ve **onu** nesnesi cümlede kullanılarak düşülen dil yanlışlığı da ortadan kalkardı. [Cümle, *Mahallesindekiler ona inanmaz ne söylerse söylesin kulak verip onu dinlemezler.* şeklinde olmalıydı.]

öyle [Öyle] *arkadaşlarım var ki yakındaki çevremden daha çok severim.* (81.Ö/6) Bu *ki* bağlaçlı birleşik cümlede de nesne eksikliğinden kaynaklanan dil yanlışlığı bulunmaktadır. *ki* bağlacından sonraki yan cümlelerin yüklemine **Kimleri daha çok severim?** sorusu ile sorguladığımızda, bize cevap veren bir nesnenin

olmadığını hemen fark ederiz. [Cümle, *öyle* [Öyle] *arkadaşlarım var ki onları yakındaki çevremden daha çok severim.* şeklinde olmalıydı.]

Sonra ona aptal muamelesi yapıp şirketten atarlar. (45.Ö/16) Bu girişik-birleşik cümlede de nesne olmadığı için dil yanlışlığı yapılmıştır. Zarf-fiil yan cümlecığının yer tamlayıcısı olan *ona* kelimesi ana cümlenin nesnesi olarak düşünülmüş ve yanlışlık yapılmıştır. Halbuki bu yer tamlayıcısı ana cümleye nesne olarak katılmalıydı. Ana cümlenin yüklemine **Kimi şirketten atarlar?** sorusu sorulsaydı, cümlede nesne olmadığı hemen anlaşılabilirdi. [Cümle, *Sonra ona aptal muamelesi yapıp onu şirketten atarlar.* şeklinde olmalıydı.]

1.1.3.3. Nesnesi Tek Kelime Olan Cümleler

Babamı eve aldık. (98.Ö/13)

Bunun için bütün dünya **kitap** okumalıdır. (60.Ö/16)

Gençlerin nasıl konuştuğu, hem yazar olarak hem öğretmen olarak **beni** çok ilgilendiriyor. (İT8. 80/1)

Hepsini özenle saklıyorum. (56.Ö/12)

Her zaman **arkadaşımızı** iyi seçmeliyiz. (93.Ö/2)

İlkbaharın gelişi **hepimizi** sevindirdi. (9.Ö/9)

Kulenin tepesinde sırtına taktığı kanatları birkaç kez açıp kapadıktan sonra, **kendisini** boşluğa bıraktı. (İT6. 205/2)

Kütüphanede **kitap** okuruz. (48.Ö/8)

Saymanlık müdürü **para** getirdi. (İT8. 41/1)

Sonra hepimiz **dondurma** aldık. (6.Ö/9)

1.1.3.4. Nesnesi Kelime Grubu Olan Cümleler

1.1.3.4.1. Nesnesi Belirtili İsim Tamlaması Olan Cümleler

Ama **bunların çoğunu** bilmiyoruz. (7.Ö/2)

Arkadaşlar **insanların kendilerini** yansıtırlar. (86.Ö/16)

Arkadaşlığın kötü ve iyi yönünü bir atasözüyle açıklamıştır. (68.Ö/5)

Günün ışığını sesleriyle, şakalarıyla selâmlıyorlardı. (İT6. 172/1)

Hemencecik koşup **babasının elini** öpmüş. (İT6. 62/8)

Kitaplar **bizim geleceğimizi**, itibarımızı daha sağlam ve bilgili tutar.
(42.Ö/4)

Kurtuluş Savaşı yıllarında **Namık Kemal'in düşüncelerini ve şiirlerini**
Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden bile dile getirmiştir. (İT7. 30/1)

Kütüphaneler **insanın hayatını** süsler. (38.Ö/6)

Onun yürekliliğini, aradan çok yıllar geçtikten sonra daha iyi anlıyorum.
(İT6. 36/13)

Trafik kurallarının ne kadar önemli olduğunu unutmayınız. (23.Ö/12)

Yavrularının yuvasını, bağrından yolduğu tüylerle döşemişti. (İT6. 172/7)

1.1.3.4.2. Nesnesi Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Cümleler

Adam **para kesesini** uzatmış. (İT8. 117/2)

Ben, **otobüs yolculuğunu** sevmem. (İT7. 198/2)

Çay getirttikten sonra durumumu sordu, **saymanlık müdürünü** çağırttı; bana para getirmesini söyledi. (İT8. 40/4)

Her zaman **arkadaş seçimini** iyi yapalım. (79.Ö/15)

Ondan sonra **Polat Ovası'nı** bir başından öbür başına geçeceğiz. (İT7. 228/3)

Onun için **arkadaş seçimini** güzel yaparız. (79.Ö/3)

Sağlaya sollaya zikzaklar çizerek yol alan bıçkın şoförler **sigara tablalarını** sokağa döküyor. (İT6. 225/2)

Uzun uzun tarih dersi vermek, **uzun yol turistini** sıkar. (İT7. 229/4)

1.1.3.4.3. Nesnesi Sıfat Tamlaması Olan Cümleler

İhtiyar baba büyük oğluna **hiçbir şey** söylememiş. (İT6. 62/15)

İlâç için **bir avuç kara toprak** göremezsin. (İT7. 126/6)

İnsan, **bir şeyi** özünden dolayı karşılıksız sever. (İT6. 11/1)

Kitaplar insanlar için **büyük bir değer** taşımalıdır. (42.Ö/6)

Kitaplar yerine **televizyon, dergi, internet gibi araçları** getirdiler.
(44.Ö/3)

Küçük hanımlar! Bugünlerde bir gün nişanlınız size **koyu al renkli karanfiller** gönderecektir. (İT7. 142/10)

Mustafa'nın kör gözünün hiddetten ala bulandığı günleri hatırlıyorum.
(İT7. 142/6)

O kişi **saklanan grubu** arar. (27.Ö/6)

Sağlıklı beslenmek için **iyi vitaminli yiyecekler** yemeliyiz. (1.Ö/1)

Zaman darlığı yüzünden, otobüsle **ana caddeleri** geziyoruz. (İT6. 118/3)

1.1.3.4.4. Nesnesi Sıfat-Fiil Grubu Olan Cümleler

Başına gelenleri karısına anlattı. (İT6. 126/15)

Bazen **anne, babalarımıza anlatamadıklarımızı** arkadaşlarımıza anlatırız.

(90.Ö/9)

Bir insan **bir şeyi bildiğini** nasıl gösterir? (13.Ö/1)

Geçenlerde, bir gazetede **Almanya'da iki yıldan beri daktilo üretilmediğini** okudum. (İT8. 76/1)

İyi yüzme bilmeyenleri nilüfer sazları bir hayli ürkütüyormuş. (İT8. 56/3)

Kanatlarıyla aydınlığa varamayacağını anladı. (İT6. 172/6)

Top diğer grubun elindedir ve **taşlara yaklaşanı** vururlar. (29.Ö/6)

1.1.3.4.5. Nesnesi İsim-Fiil Grubu Olan Cümleler

Ali **onu selâmlamak** istedi. (İT6. 126/17)

Denizin üzerinden bir martı gibi süzülerek Üsküdar'da Doğancılar semtine inmeyi başardı. (İT6. 205/2)

İnsan sonuçta **bu süreyi değerlendirmeyi** akıl ediyordur. (10.Ö/4)

İşte **onlardan söz etmek** istiyorum. (İT6. 171/1)

Kitap okumayı herkese tavsiye [tavsiye] ederim. (50.Ö/6)

Kötü şeyler düşünmek istemiyorum. (İT6. 236/1)

Ölmeden önce mallarımı aranızda bölüştürmek istiyorum. (İT6. 61/3)

1.1.3.4.6. Nesnesi Birleşik İsim Olan Cümleler

-**Robinson Crusoe (Robenson Kruzo)**yu okudunuz mu siz? (İT6. 235/5)

1.1.3.4.7. Nesnesi Bağlama Grubu Olan Cümleler

Ayrıca **kuşların uçuşlarını ve hava akımlarını** da inceledi. (İT6. 205/2)

İşte o zaman **fırtınayı da, kara bulutları da** ta aşağılarda bırakırlar. (İT6. 171/2)

Peynir ekmekle domates yiyordu. (İT6. 234/1)

⇒ Cümle tahlillerinde yükleme sorulan *ne*, *neyi* ve *kimi* soruları, nesneyi bulmaya yardım eder.

Babamı eve aldık. (98.Ö/13) [Kimi eve aldık?]

Bakanımın mektubunu başhekime verdim. (İT8. 41/4) [Neyi verdim?]

Duvardan **üç beş halka** aldı. (İT8. 10/1) [Ne aldı?]

Efendiden adamı az ilerde buldu. (İT6. 127/8) [Kimi buldu?]

Eşeğini ağaçların altına bıraktı. (İT7. 72/1) [Neyi bıraktı?]

Her zaman **arkadaşımızı** iyi seçmeliyiz. (93.Ö/2) [Kimi iyi seçmeliyiz?]

Mermer kırıklarını almaya gittiğimizde çoğu zaman **Atatürk'ü** görüyorduk. (İT6. 35/2) [Kimi görüyorduk?]

Onun için **arkadaş seçimini** güzel yaparız. (79.Ö/3) [Neyi güzel yaparız?]

Saymanlık müdürü **para** getirdi. (İT8. 41/1) [Ne getirdi?]

Sonra hepimiz **dondurma** aldık. (6.Ö/9) [Ne aldık?]

Trafik kurallarının ne kadar önemli olduğunu unutmayınız. (23.Ö/12) [Neyi unutmayınız?]

1.1.4. Yer Tamlayıcısı

Cümlede yönelme, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan öge, yer tamlayıcısıdır. (Karahan 2004: 29)

Tümcede yükleme dile getirilen her kılış ya da oluş bir yerde geçer. Bu yer, somut ya da soyut ortamlarda olabilir; karada, denizde, havada gerçek varlıklarda ya da düşüncenin var ettiği soyut kavramlarda bulunabilir. (Şimşek 1987: 120)

Annemiz babamız **bizlere** öğüt verirler. (85.Ö/7)

Arkadaşlarımız zor günlerimizde, sevinçli günlerimizde **yanımızda** olurlar. (64.Ö/4)

Arkadaşlık **bana** iyi duygular çağrıştırıyor. (80.Ö/1)

Arkadaşlık **bize** dostluğu kardeşliği anlatır. (89.Ö/1)

Atölye penceresinin kenarından heyecanla seyrettim. (İT6. 236/5)

Babamı **eve** aldık. (98.Ö/13)

Bazen **arkadaşlarımıza** lakap takıyor. (72.Ö/10)

Birkaç gün önce **okuldan** çıkıyordum. (İT8. 97/3)

Evlerimize gittik. (İT6. 36/9)

Genellikle sınıfdaki [sınıftaki] arkadaşlarımı **diğer arkadaşlarımdan** ayrı görürüm. (81.Ö/5)

Havaya, yolunan bir sürü tüy uçtu. (İT6. 172/4)

Hemen serçeyi elime alıp **odama** koştum. (İT6. 24/1)

Hiçbir zaman **birbirimize** darılmayız. (89.Ö/4)

İyi ve kötü günlerinde hep Faruk amcam **babamın yanında** olur. (73.Ö/14)

Kitap **insana** şevkati [şefkati] öğretir. (55.Ö/4)

Kitaplar **bizlere** bazı duygular verir. (56.Ö/9)

Kütüphanede kitap okuruz. (48.Ö/8)

Oralarda kimse görünmüyor. (İT7. 73/3)

1.1.4.1. Yer Tamlayıcısı Türleri

Yer tamlayıcıları, yönelme (-A), bulunma (-DA), çıkma (-DAn) hâli eklerini almalarına göre üç türe ayrılırlar.

1.1.4.1.1. Yönelme Hâli Eki Alan Yer Tamlayıcıları

Bu yer tamlayıcısı, cümlede yönelme hâlinde bulunan kelime veya kelime gruplarından oluşur.

Bunlar cümlelerde, yüklemın yöneldiği ismin içinde bulunduğu durumu bildirirler ve yönelme, yaklaşma işlevi görürler.

Birbirimize yardım ederiz. (68.Ö/3)

Bir öğrencime rastladım. (İT8. 97/3)

Bu yazdığım **insanlara** ders olsun. (5.Ö/14)

Dostlarımıza sır verebiliriz. (89.Ö/11)

Gece yarısına doğru, **İspanya'nın başkenti Madrid'e** ulaştık. (İT6. 118/1)

Hastahaneden çıkınca **Ankara'ya** geldim. (İT8. 41/5)

Kitaba herkez [herkes] önem vermelidir. (52.Ö/3)

Kitap her yönden **bize** yardımcı olur. (60.Ö/4)

Kitaplar **bize** doğru yolu gösterir. (55.Ö/7)

Kitaplar **bize** iyiyi de kötüyü de en iyi şekilde öğretir. (57.Ö/2)

Kitaplar **insanlara** yardım eder. (45.Ö/7)

*Köyün çocukları ortaokul ve lise için **şehirlere** gelirler. (17.Ö/20)*

*Kütüphaneler **insana** bilgi verir. (36.Ö/4)*

***Ona** zarar vermez. (80.Ö/4)*

*Tanrı **ona** bu fırsatı yirmi beş yıl sonra verdi. (İT6. 97/5)*

1.1.4.1.2. Bulunma Hâli Eki Alan Yer Tamlayıcıları

Bu yer tamlayıcısı, cümlede bulunma hâlinde bulunan kelime veya kelime gruplarından oluşur.

Bunlar yüklem yerini bildirirler.

*Ansiklopediler ise **bilim, kültür ve tarih gibi birçok alanda** bize yardım ederler. (57.Ö/9)*

***Arkadaşlar arasında** kavga edebiliriz. (89.Ö/2)*

*Arkadaşlarımız zor günlerimizde, sevinçli günlerimizde **yanımızda** olurlar. (64.Ö/4)*

*Bu durum **İnsanlar** [insanlar] **arasında** hoş görülmez. (21.Ö/5)*

*Dünkü efendiyle **Cumhuriyet Caddesi'nde** karşılaştılar. (İT6. 126/17)*

*İyi beslenen öğrenciler **okulda** zekalı olurlar. (1.Ö/7)*

*İyi ve kötü günlerinde hep Faruk amcam **babamın yanında** olur. (73.Ö/14)*

***Kesinlik** [kesinlikle] **arkadaşlar arasında** hırsızlık olmaz. (72.Ö/3)*

***Kütüphanede** kitap okuruz. (48.Ö/8)*

*Mukaddes ışık, **ağacın gövdesinde** aylarca durdu. (İT8. 120/1)*

***Trende**, bu düşleyemeyeceğim ilgi nedeniyle ağlıyordum. (İT8. 41/3)*

***Zemin katında ve birinci katta** birer eyvan ve bunlara açılan sağlı sollu birer oda bulunur. (İT6. 84/2)*

1.1.4.1.3. Çıkma Hâli Eki Alan Yer Tamlayıcıları

Bu yer tamlayıcısı, cümlede çıkma hâlinde bulunan kelime veya kelime gruplarından oluşur.

Bunlar cümlede, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın kendisinden uzaklaştığını gösterirler. Fiilin hareketi çıkma hâli eki alan isimden dışarıya doğrudur.

*Ama arkadaş **bir tek insandan** olmuyor. (87.Ö/3)*

*Bir aralık **yanı başımdan** yüzü parça parça olmuş biri bağıra bağıra geçti. (İT7. 162/3)*

*Bu arada **yolüstü birçok köylerden, kasabalardan da** geçiyorsunuz.*
(İT7. 228/2)

*Bütün çocuklar **ondan** korkar.* (5.Ö/12)

*Çünkü **kitaplarda** [kitaplardan] vazgeçemeyiz.* (55.Ö/15)

***Dipteki atölyeden** içeri girdi.* (İT6. 236/5)

*Dönüşte **Harran ovasından** geçiyordum.* (İT8. 65/2)

*Genellikle sınıfdaki [sınıftaki] arkadaşlarımı **diğer arkadaşlarımdan** ayrı görürüm.* (81.Ö/5)

*Her adımında **eşğinden** uzaklaşıyordu.* (İT7. 74/7)

*Herkes **internetten** yararlanmaktadır.* (44.Ö/17)

***Onlardan** bilgi alırız.* (İT7. 65/3)

⇒ Bir cümlede birden fazla aynı veya farklı türden yer tamlayıcısı bulunabilir.

*Ansiklopediler ise **bilim, kültür ve tarih gibi birçok alanda bize** yardım ederler.*
(57.Ö/9)

***Doğanşehir yol kavşağından Doğanşehir yoluna** sapıyoruz.* (İT7. 229/2)

***Harran Ovası'nda, Akçakale'de, Derbesiye'de,** yirmi otuz kadar köy gördüm.* (İT8. 65/9)

***Köyde ona** "Kör Mustafa" derlerdi.* (İT7. 141/3)

***Orada Don Kişot'a** rastlıyoruz.* (İT6. 118/4)

***Yapının arka kapısı önündeki küçük bahçede bir tahta sıraya** iliştim.*
(İT8. 40/2)

⇒ Yer tamlayıcıları isim cümlelerinde de bulunabilir. İsim cümlelerinde en çok kullanılan yer tamlayıcısı bulunma hâli eki alan yer tamlayıcısıdır.

***Arkasında da** birbirinden babayiğit kırk atlı varmış.* (İT6. 62/8)

***Elinde** bir değnek vardı.* (İT8. 9/5)

***Galata'da** bir yazıhanesi vardı.* (İT8. 148/4)

***İnsanların hayatında** bir düzen vardır.* (99.Ö/1)

***Kayıpta** otuz kişiydik.* (İT7. 161/2)

*Kitapların **insan hayatında** büyük bir önemi vardır.* (44.Ö/5)

***Kütüphanede** kitap çok önemlidir.* (51.Ö/14)

***Kütüphanelerde** kitap çok önemlidir.* (49.Ö/9)

Kütüphanemde bin bir çeşit kitap var. (56.Ö/12)

Onun için arkadaşlığın önemi **canlı yaşamında** çok önemlidir.
(71.Ö/14)

⇒ Yönelme, bulunma ve çıkma hâli eki alan her kelime ya da kelime grubu yer tamlayıcısı olmayabilir. Bu ekleri alan ve tarz, zaman, neden, amaç, miktar bildiren kelime ya da kelime grupları zarf tümleci görevindedir.

Atalarımız bu sözü öylesine söylememişlerdir. (87.Ö/11)

Atatürk, **böyle bir sosyal ortam içinde**, ileride yaşama geçireceği düşüncelerinin temellerini oluşturdu. (İT6. 97/1)

Bütün tanıdıklarım **ziyarettime** geldiler. (İT6. 230/2)

Çünkü **onların gelişmesine** yardım eder. (45.Ö/8)

Düşkün anlarda kimi dostların sevgisi azalabilir. (İT6. 11/2)

İlkokul ve lise yıllarında hep birlikte okumuşlar. (73.Ö/11)

İnsanlar doğayla çevreyle **bir uyum içinde** yaşarlar. (97.Ö/1)

Susuzluklara meydan okuyan akasyalar, **günün birinde** bu kahve önüne koyu gölgelikler içinde serin bir park yapacak. (İT7. 229/3)

Ya da **dikkatli bir şekilde** arkadaşlığımızı sürdürmeliyiz. (95.Ö/10)

Yurdun her tarafından **bu müsabakalara** birçok pehlivan gelmişti.
(İT8. 44/1)

Yüksek insan nitelikleriyle ülke ve ulus sevgisini bütünleştirmiş olan Atatürk, **her çağda** “yarının adamı olma” özelliğini koruyacaktır. (İT6. 69/7)

1.1.4.2. Yer Tamlayıcısı Yanlıları

İncelenen öğrenci kâğıtlarındaki çeşitli yapılarıdaki cümlelerde çeşitli türlerde yer tamlayıcısı yanlılıkları yapılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Arkadaşınızın [arkadaşınızın] *iyi olduğunu anlayabilmek için sırlarınızı verin eğer başkalarına o sırlarınızı vermiyorsa anlayın ki* [anlayın ki] *o iyi arkadaşınızdır.* (68.Ö/12) Bu cümlede yer tamlayıcısı olmadığı için dil yanlılığı bulunmaktadır. *Sırlarınızı verin* yüklemine **Kime sırlarınızı verin? / Sırlarınızı kime verin?** diye sorulsaydı, cümlede yer tamlayıcısı olmadığı ve cümlenin anlamının net olmadığı görülebilirdi. [Cümle, *Arkadaşınızın* [arkadaşınızın] *iyi olduğunu anlayabilmek için arkadaşınıza / ona sırlarınızı verin eğer başkalarına*

o sırlarınızı vermiyorsa anlayın ki [anlayın ki] *o iyi arkadaşınızdır.* şeklinde olmalıydı.]

Arkadaşlarımızla iyi geçinmeliyiz ve davranmalıyız. (62.Ö/10) Bu bağlı cümlede yer tamlayıcısı eksikliğinden kaynaklanan dil yanlışı bulunmaktadır. Birinci cümledeki *arkadaşlarımızla* zarf tümleci ikinci cümlenin yer tamlayıcısı olarak da düşünülmüş ve böylece cümlede dil yanlışı yapılmıştır. Oysa *arkadaşlarımızla* zarf tümleci ikinci cümleye **arkadaşlarımıza / onlara** yer tamlayıcısı olarak geçirilmeli ve dil yanlışı ortadan kaldırılmalıydı. İkinci cümlenin yüklemine sorulacak **Kimlere iyi davranmalıyız?** sorusu ile de bu eksiklik görülebilirdi. Cümlede ayrıca zarf tümleci eksikliği de vardır. [Cümle, *Arkadaşlarımızla iyi geçinmeliyiz ve arkadaşlarımıza / onlara iyi davranmalıyız.* şeklinde olmalıydı.]

Babası onun üstüne gidiyor, hep çalışmasını söylüyordu. (24.Ö/3) Bu sıralı cümlede yer tamlayıcısı eksikliğinden dolayı bir dil yanlışı bulunmaktadır. İkinci cümlenin yüklemine **Kime söylüyordu?** diye sorulsaydı, cümledeki yanlışı giderilirdi. [Cümle, *Babası onun üstüne gidiyor, ona hep çalışmasını söylüyordu.* şeklinde olmalıydı.]

Bazı arkadaşlarımız bazı arkadaşlarını azarlıyorlar, laf atıyorlar. (15.Ö/7) Bu sıralı cümlede de yer tamlayıcısı yanlışı bulunmaktadır. *Laf atıyorlar* yüklemine **Kime laf atıyorlar?** sorusu sorulduğunda **onlara / bazı arkadaşlarına** cevabı alınıyor, bu cevabı da cümleye koyduğumuzda cümledeki dil yanlışı ortadan kalkıyor. [Cümle, *Bazı arkadaşlarımız bazı arkadaşlarını azarlıyorlar, onlara / bazı arkadaşlarına laf atıyorlar.* şeklinde olmalıydı.]

Bir dostumuz hırsızlık yapıyorsa onu uyaralım ve hırsızlık yapmamasını söyleyelim. (18.Ö/15) *Ve* bağlacı ile bağlanmış olan bu cümlede de yer tamlayıcısı eksikliğinden kaynaklanan dil yanlışı bulunmaktadır. [Cümle, *Bir dostumuz hırsızlık yapıyorsa onu uyaralım ve hırsızlık yapmamasını ona söyleyelim.* şeklinde olmalıydı.]

Bizler için açılan bu kütüphanelerin kıymetini bilip, boş zamanlarımızda kitap okumalıyız. (53.Ö/8) Bu girişik-birleşik cümlede de yer tamlayıcısı eksikliğinden kaynaklanan dil yanlışı bulunmaktadır. *Okumalıyız* yüklemine **Nerelerde okumalıyız?** diye sorduğumuzda **bu kütüphanelerde** cevabını

almaktayız. Bu yer tamlayıcısını cümlede kullanınca da cümledeki dil yanlışlığı ortadan kalkmakta ve cümle şu şekilde olmaktadır: [*Bizler için açılan bu kütüphanelerin kıymetini bilip, boş zamanlarımızda bu kütüphanelerde kitap okumalıyız.*]

Böylesine güzel bir yeri sizinde [sizin de] *görmenizi tavsiye ederim.* (17.Ö/25) cümlesinde yer tamlayıcısı eksikliğinden dolayı dil yanlışlığı bulunmaktadır. *Tavsiye ederim* yüklemine **Kime / kimlere tavsiye ederim?** diye sorulduğu zaman **size / sizlere** cevabı alınmakta ve cümledeki yanlışlık ortadan kalkmaktadır. [Cümle, *Böylesine güzel bir yeri sizin de görmenizi size / sizlere tavsiye ederim.* şeklinde olmalıydı.]

Haklıysak bile özür dilemeliyiz. (89.Ö/2) Bu şartlı birleşik cümlede de yer tamlayıcısı eksikliğinden kaynaklanan dil yanlışlığı vardır. *Özür dilemeliyiz* yüklemine **Kimden özür dilemeliyiz?** diye sorduğumuzda **ondan** cevabını alıyoruz. Aldığımız cevap cümlede yoktur. Bu cevabı cümlede uygun yere koyduğumuzda cümledeki dil yanlışlığı ortadan kalkmakta ve cümle şu şekilde olmaktadır: [*Haklıysak bile ondan özür dilemeliyiz.*]

İnsan dünyaya doğarak gelmiştir. Ölerede [ölerek de] *gidecektir.* (10.Ö/1) Arka arkaya geçen bu cümlelerin ikincisinde bulunması gereken çırma hâli eki almış yer tamlayıcısı yoktur. Birinci cümledeki bulunma hâli eki almış olan yer tamlayıcısının ikinci cümle için de yeterli olduğu düşünülerek ikinci cümlede yer tamlayıcısına yer verilmeyerek dil yanlışlığı yapılmıştır. [İkinci cümle, **İnsan bu dünyadan ölerede gidecektir.** şeklinde olmalıydı.]

Kocası birgün [bir gün] *kadından ayrılmak istediğini söylemişti.* (14.Ö/13) [Cümle, *Kocası bir gün kadından ayrılmak istediğini kadına söylemişti.* şeklinde olmalıydı.]

1.1.4.3. Yer Tamlayıcısı Tek Kelime Olan Cümleler

Ders kitapları öğrenim hayatımızda bizlere yardım eder. (57.Ö/5)

Duvardan üç beş halka aldı. (İT8. 10/1)

Dünyada bir çok [birçok] çeşit hayvan yaşar. (21.Ö/1)

Hiç kimse **kitaplara** önem vermiyor. (56.Ö/15)

Kitap her yönden **bize** yardımcı olur. (60.Ö/4)

*Kitaplar **bize** doğru yolu gösterir. (55.Ö/7)*
*Kitaplar **bize** iyiyi de kötüyü de en iyi şekilde öğretir. (57.Ö/2)*
*Kitaplar **bizlere** bazı duygular verir. (56.Ö/9)*
*Kitaplar **insanlara** yardım eder. (45.Ö/7)*
*Köyün çocukları ortaokul ve lise için **şehirlere** gelirler. (17.Ö/20)*
*Kütüphaneler **insana** bilgi verir. (36.Ö/4)*
***Ona** zarar vermez. (80.Ö/4)*

1.1.4.4. Yer Tamlayıcısı Kelime Grubu Olan Cümleler

1.1.4.4.1. Yer Tamlayıcısı Belirtili İsim Tamlaması Olan Cümleler

***Açık bir kapının önünde** durdu. (İT7. 73/4)*
*Aslında **bütün insanların içinde** merhamet duygusu vardır. (14.Ö/5)*
***Büyüklerin ellerinde** birbirine yapışmış, acayip çomaklar vardı. (İT8. 148/3)*
*Düşman generallerinden biri, Gazinin çadırından çıktıktan sonra, **Türk subaylarından birine** sordu. (İT7. 40/2)*
*En sonunda da **Polat dağlarının eteklerine** varacağız. (İT7. 228/3)*
***Göklerin koynunda** küçücük mavi bir nokta olurlar. (İT6. 171/2)*
*Gözüm ilişti, **dükkânın önünde** kaldım. (İT8. 9/2)*
*Havaya kalkarken **kayığın her yanından** denize çağlayanlar boşanıyordu. (İT7. 162/2)*
***İnsanların hayatında** bir düzen vardır. (99.Ö/1)*
*İyi ve kötü günlerinde hep Faruk amcam **babamın yanında** olur. (73.Ö/14)*
*Oyuna hazırlık için **sokağın ortasına** çubukla bir daire çizilir. (27.Ö/3)*
*Sonra ebe seçilen grup **dairenin içinde** 100'e kadar sayar. (27.Ö/4)*

1.1.4.4.2. Yer Tamlayıcısı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Cümleler

***Arkadaşlar arasında** kavga edebiliriz. (89.Ö/2)*
*Böylece **halk arasında** kültürsüz beceriksiz olarak tanınmaz. (7.Ö/12)*
*Dünkü efendiyle **Cumhuriyet Caddesi'nde** karşılaştılar. (İT6. 126/17)*

Güünün birinde yol kenarlarında, toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. (İT8. 149/7)

Harran Ovası'nda, Akçakale'de, Derbesiye'de, yirmi otuz kadar köy gördüm. (İT8. 65/9)

İki hafta sonra büyük bir minibüsle mahkeme salonuna gittiler. (14.Ö/14)
İstasyon arkasına dolaştı, bulamadı. (İT7. 73/3)

Kesinlik [kesinlikle] arkadaşlar arasında hırsızlık olmaz. (72.Ö/3)

Kitapların insan hayatında büyük bir önemi vardır. (44.Ö/5)

“Mikroplar yine aynı türden mikroplardan türemektedir.” savını Paris Bilimler Akademisine sundu. (İT7. 91/3)

Onun için arkadaşlığın önemi canlı yaşamında çok önemlidir. (71.Ö/14)

Uygur ilinde Hulin adında bir dağ vardı. (İT8. 120/1)

1.1.4.4.3. Yer Tamlayıcısı Sıfat Tamlaması Olan Cümleler

Ama arkadaş bir tek insandan olmuyor. (87.Ö/3)

Bizim günahlarımızı ve sevaplarımızı bu dünyada kimse sormaz, öte dünyada bunların hesaplarını veririz. (10.Ö/24)

Bizim mahallede bir aile vardı. (14.Ö/8)

Büyük şehirlerde ana yollar, demir tekerlekli taşıtlara kapalıdır. (İT7. 229/8)

Geçenlerde, bir gazetede Almanya'da iki yıldan beri daktilo üretilmediğini okudum. (İT8. 76/1)

Genellikle sınıfdaki [sınıftaki] arkadaşlarımı diğer arkadaşlarımdan ayrı görürüm. (81.Ö/5)

Kuş artık, korkunç ve garip bir karanlıkta uçuyordu. (İT6. 172/5)

Mustafa Kemal olaylara tarihsel açıdan bakma konusunda ilk etkileri

Manastır İdadisindeki öğretmeni Tevfik Bilge'den almıştır. (İT7. 30/4)

Onlara Güney Akdeniz'de “miho” derler. (İT6. 171/1)

Onu kötü şeylere alıştıırır. (80.Ö/5)

Üçüncü yolda bir yük treni duruyor. (İT7. 72/2)

Ve bu dünyada sevgi, saygı [saygı] ve hoşgörü çok ama çok önemlidir. (35.Ö/5)

1.1.4.4.4. Yer Tamlayıcısı Sıfat-Fiil Grubu Olan Cümleler

Biz yine dönelim, dinlemesini bilenlere. (İT8. 73/1)

Dost bildiğine sarılmış dört elle. (İT6. 56/1)

Hatalarımızın bedelini henüz doğmamışlara ödetmemeliyiz. (İT7. 218/3)

Orman yangınlarının önüne sür'atle geçilmelidir, bu suçu işleyenlere ağır cezaî yaptırımlar getirilmelidir. (İT6. 145/2)

1.1.4.4.5. Yer Tamlayıcısı İsim-Fiil Grubu Olan Cümleler

Ben artık olayın gerçeğini anlatmaktan vazgeçtim. (İT6. 230/5)

1.1.4.4.6. Yer Tamlayıcısı Birleşik İsim Olan Cümleler

Mustafa Kemal olaylara tarihsel açıdan bakma konusunda ilk etkileri Manastır İdadisindeki öğretmeni Tefik Bilge'den almıştır. (İT7. 30/4)

1.1.4.4.7. Yer Tamlayıcısı Tekrar Grubu Olan Cümleler

Biz denize yaklaştıkça deniz ötelere ötelere kaçıyordu. (İT8. 65/1)

Dereden tepeden uzun uzun konuştuk. (İT6. 236/2)

Elinde avucunda bir şey yoktu. (İT6. 126/11)

1.1.4.4.8. Yer Tamlayıcısı Bağlama Grubu Olan Cümleler

Atatürk daha öğrencilik yıllarında Namık kemal ile Tefik Fikret'ten etkilenmiştir. (İT7. 30/1)

Atatürk'ün düşüncelerinde ve gerçekleştirdiği Türk devriminin temellerinde aklın ve bilimin önemli bir yeri vardır. (İT7. 30/2)

Havada ve denizdeki tirşe maviliğin üstünde birtakım esmer damlacıklar görünürdü. (İT8. 149/2)

Kâh sağa kâh sola sapıyor; kâh tarlaların içine sürüyor; sonra kafasını bana doğru uzatıp şaşkın gözlerle bakarak... (İT7. 207/1)

Sürmene ilçesi ve haritadan silinen Beşköy beldesinde büyük mal ve can kaybına neden oldu; ocaklar söndürdü. (İT7. 217/3)

⇒ Cümle tahlillerinde yükleme sorulan *kime, neye, nereye; kimde, nede, nerede; kimden, neden, nereden* soruları yer tamlayıcısını bulmayı kolaylaştırır.

Açık bir kapının önünde durdu. (İT7. 73/4) [Nerede durdu?]

Atölye penceresinin kenarından heyecanla seyrettim. (İT6. 236/5)
[Nereden seyrettim?]

*Bakanımın mektubunu **başhekime** verdim. (İT8. 41/4) [Kime verdim?]*

***Bir öğrencime** rastladım. (İT8. 97/3) [Kime rastladım?]*

***Demirciye** uzattı. (İT8. 9/5) [Kime uzattı?]*

***Dipteki atölyeden** içeri girdi. (İT6. 236/5) [Nereden girdi?]*

***Dünyada** bir çok [birçok] çeşit hayvan yaşar. (21.Ö/1) [Nerede yaşar?]*

*Eşeğini **ağaçların altına** bıraktı. (İT7. 72/1) [Nereye bıraktı?]*

*Genellikle sınıfdaki [sınıftaki] arkadaşlarımı **diğer arkadaşlarımdan** ayrı görürüm. (81.Ö/5) [Kimlerden ayrı görürüm?]*

*Hemen serçeyi elime alıp **odama** koştum. (İT6. 24/1) [Nereye koştum?]*

*Her adımda **eşeğinden** uzaklaşıyordu. (İT7. 74/7) [Neden uzaklaşıyordu?]*

*Hiç kimse **kitaplara** önem vermiyor. (56.Ö/15) [Nelere önem vermiyor?]*

*Kitap her yönden **bize** yardımcı olur. (60.Ö/4) [Kime yardımcı olur?]*

*Kitaplar **bize** doğru yolu gösterir. (55.Ö/7) [Kime doğru yolu gösterir?]*

*Kitaplar **bize** iyiyi de kötüyü de en iyi şekilde öğretir. (57.Ö/2) [Kime öğretir?]*

*Kitaplar **bizlere** bazı duygular verir. (56.Ö/9) [Kimlere verir?]*

*Kitaplar **insanlara** yardım eder. (45.Ö/7) [Kime / kimlere yardım eder?]*

*Köyün çocukları ortaokul ve lise için **şehirlere** gelirler. (17.Ö/20) [Nereye / nerelere gelirler?]*

*Kütüphaneler **insana** bilgi verir. (36.Ö/4) [Kime bilgi verir?]*

***Ona** zarar vermez. (80.Ö/4) [Kime zarar vermez?]*

***Onlardan** bilgi alırız. (İT7. 65/3) [Kimden / kimlerden bilgi alırız?]*

*Vaktiyle **bu Ada'ya** bu zamanda kuşlar uğrardı. (İT8. 148/1) [Nereye uğrardı?]*

1.1.5. Zarf Tümleci

Zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan cümle ögesi, zarftır.

Zarf görevi yapan kelime ve kelime grupları yüklemi zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek tamamlar. (Karahana 2004: 32)

Ameliyatın ertesi günü, başhekim, elinde bir telle beni sormaya geldi.

(İT8. 41/5) [zaman, vasıta, sebep]

Arkadaş **her zaman** iyi olmayabilir. (95.Ö/3) [zaman]

Arkadaşlığın kötü ve iyi yönünü **bir atasözyle** açıklamıştır. (68.Ö/5)

[vasıta]

Arkadaş seçimini **iyi** yapmalıyız. (64.Ö/19) [tarz]

Avcı Süleyman, **yürüye yürüye**, dik bir kayalığın dibine vardı. (İT6. 172/2)

[tarz]

Bazen de geleceğimizi bozabiliyorlar. (79.Ö/5) [zaman]

Böyle olaylar da **fazla** görülmektedir. (82.Ö/6) [miktar]

Bu sözün değeri, **her geçen gün biraz daha** anlaşılmaktadır. (İT7. 222/1)

[zaman, miktar]

Büyük bir şölen yaparak tahta oturtular. (İT8. 120/2) [tarz]

Büyüyünce onu da okula vereceğim. (İT6. 236/3) [zaman]

Cıvı cıvı öterlerdi. (İT8. 148/1) [tarz]

Çok bozuldu. (İT6. 127/5) [miktar]

Çok endişelendim. (98.Ö/7) [miktar]

Çok korkuyordum. (98.Ö/5) [miktar]

Düşman ordusu, **Afyon siperlerinden atıldıktan sonra Dumlupınar'a doğru** çekilmişti. (İT7. 41/2) [zaman, yön]

Gece ortası açık denizlere davranacaktık. (İT7. 161/1) [zaman]

Gözleriyle dört bir yanı tarıyordu. (İT6. 172/2) [vasıta]

Hayatımızı **ömür boyu mutlu sevinçli** geçirelim. (84.Ö/10) [zaman, tarz]

Hep birden o tarafa bakmaya başladılar. (İT6. 62/8) [tarz]

Hepsini **özenle** saklıyorum. (56.Ö/12) [tarz]

Her sabah işe birlikte geliriz. (İT6. 235/7) [zaman, tarz]

Her zaman arkadaşımızı **iyi** seçmeliyiz. (93.Ö/2) [zaman, tarz]

Keserseniz içinde çekirdekleri **altın gibi** parlar. (İT7. 142/10) [şart, tarz]

Kitaplar bizim geleceğimizi, itibarımızı **daha sağlam ve bilgili** tutar. (42.Ö/4) [tarz]

*Kötü arkadaş bizi **her zaman** yanlış yola saptırır.* (90.Ö/13) [zaman]

***Onun için** arkadaş seçimimizi **güzel** yaparız.* (79.Ö/3) [sebepe, tarz]

***Önce** iyi yönlerini açıklayayım.* (71.Ö/7) [zaman]

***Sonra** onun pişmanlığını çekeriz.* (82.Ö/14) [zaman]

***Yağmurun şamarlarından yüzümü korumak için** başımı eğdim.* (İT7. 162/1)[sebepe]

⇒ Metinlerimizdeki cümlelerde zarf tümleci olan unsurlar şu şekillerde karşımıza çıkmaktadır:

1. Eksiz olan zarf tümleçleri,
2. Yön, eşitlik, vasıta ve diğer bazı hâl eklerinden birini alan zarf tümleçleri,
3. Zarf-fiil eklerinden birini alan zarf tümleçleri,
4. Son çekim edatları ile zarf tümleci olan unsurlar.

1. Ek Almadan Zarf Tümleci Olan Unsurlar

*Ama arkadaşımı **iyi** seçerim.* (78.Ö/11)

*Babam ve Faruk amca birbirleriyle **çok iyi** anlaşıyorlar.* (73.Ö/12)

*Bazı arkadaşlar **her zaman** / **iyi** olmayabilirler.* (96.Ö/15)

***Buram buram** terliyorduk.* (İT7. 161/4)

***Çok** endişelendim.* (98.Ö/7)

***Çok** korkuyordum.* (98.Ö/5)

***Düz** yürüyemiyorduk.* (İT7. 161/4)

***Gene** karşılaştılar.* (İT6. 126/21)

*Havuz başında oynuyordum **bir gün**.* (İT6. 84/3)

***Hiçbir zaman** birbirimize darılmayız.* (89.Ö/4)

***Ne** baksın? (İT6. 125/4)*

2. Yön, Eşitlik, Vasıta ve Diğer Bazı Hâl Eklerini Alan Zarf Tümleçleri

*Ali anlattı **kısaca**.* (İT6. 127/11)

*Arkadaşlarımız **zor günlerimizde**, **sevinçli günlerimizde** yanımızda olurlar.* (64.Ö/4)

*Arkadaşlığın kötü ve iyi yönünü **bir atasözüyle** açıklamıştır.* (68.Ö/5)

Asıl dost **kara günde** belli olur. (81.Ö/11)

Atlarımız bu sözü **öylesine** söylememişlerdir. (87.Ö/11)

Atatürk'te okuma, öğrenme, öğrendikleri üzerinde düşünme merakı **yaşamı boyunca** sürmüştür. (İT6. 96/3)

Çünkü biz **arkadaşlıklarla** besleniriz. (78.Ö/10)

Dostlar **iyi kötü günümüzde** yanımızda olur. (89.Ö/16)

Gözleriyle dört bir yanı tarıyordu. (İT6. 172/2)

Hep birden o tarafa bakmaya başlamışlar. (İT6. 62/8)

İlkokul ve lise yıllarında hep birlikte okumuşlar. (73.Ö/11)

İstiklâl Savaşı bittikten az sonra, henüz Cumhuriyet ilân edilmeden, yeni Türkiye'nin kültür, bilim, halk refahı ve sanatta girişeceği çabaları Mustafa Kemal Paşa **açıkça** belirtiyordu. (İT7. 151/2)

Kitaplar bize iyiyi de kötüyü de **en iyi şekilde** öğretir. (57.Ö/2)

3. Zarf-Fiil Ekleri İle Oluşturulan Zarf Tümeçleri

Arkadaş denildi mi Aklımıza [aklımıza] hep dost gelir. (94.Ö/1)

Arkadaşlık **birbirini kıskanarak** olmaz. (75.Ö/4)

Arkadaşlık geliştikçe birbirlerine karşı büyük bir ihtiyaç duyarlar. (76.Ö/4)

Arkadaş seçerken dikkatli olmalıyız. (95.Ö/8)

Biraz gidip ayrıldılar. (İT6. 126/10)

Birbirlerine yardım ettikçe her şeyde en başarılı olabilirler. (76.Ö/5)

Biz denize yaklaştıkça deniz ötelere ötelere kaçıyordu. (İT8. 65/1)

Bu nedenlerle **arkadaşlarımızı seçerken** dikkatli olmalıyız. (86.Ö/11)

Bu olayı yakınlarına söylediğinde hepsi evden gider. (45.Ö/18)

Büyük bir şölen yaparak tahta oturtular. (İT8. 120/2)

Hiç kimse **kitap okumadan** hayatını geçirmesin. (54.Ö/24)

İnsan **kitabı eline alınca** heves eder. (43.Ö/3)

İnsanlar bence **kendini bildi bileli** kitapları dostu olarak tanımıştır. (57.Ö/1)

Okudukça insanlar öğrenir. (41.Ö/3)

4. Çekim Edatlarıyla Zarf Tümlenci Olan Unsurlar

*ama [Ama] bana **bu zamana kadar** hiç kötülük yapmadı [.]* (66.Ö/6)

***Bana göre** arkadaşlık sıkı bir dostluk olmalıdır.* (64.Ö/3)

***Başı ile** arkasındaki çuvalı işaret etti.* (İT7. 208/2)

*Bazıları **alay için** arkadaş ararlar.* (88.Ö/12)

***Belki kötü yönü olabilir diye** düşünmeliyiz.* (68.Ö/9)

*Kitaplar **insanlar için** büyük bir değer taşımalıdır.* (42.Ö/6)

*O zaman Yunan generallerinin gözleri **saygı, hatta sevgi ile** Gazinin çadırına döndü.* (İT7. 40/4)

***Yağmurun şamarlarından yüzümü korumak için** başımı eğdim.* (İT7. 162/1)

1.1.5.1. Zarf Tümlenci Türleri

Zarf tümlençleri işlevlerine göre beş türe ayrılırlar.

1.1.5.1.1. Zaman Zarfı Tümlençleri

Cümlede yüklem ile ifade edilen kılış ya da oluşun zamanını belirten tümlençlerdir.

*Arkadaş **her zaman** çok önemlidir.* (77.Ö/2)

*Arkadaşlarımız **zor günlerimizde, sevinçli günlerimizde** yanımızda olurlar.* (64.Ö/4)

*Asıl dost **kara günde** belli olur.* (81.Ö/11)

*Çalışan insan **her zaman** başarılı olur.* (19.Ö/3)

***Çok zamandır** bir arkadaşı varmış.* (65.Ö/5)

***Gece yarısına doğru,** İspanya'nın başkenti Madrid'e ulaştık.* (İT6. 118/1)

***Günümüzde** arkadaşlık en kısa süreli dostluklardır.* (69.Ö/3)

***Hastahaneden çıkınca** Ankara'ya geldim.* (İT8. 41/5)

***Hemen her gün,** gazetelerde trafik kazası söz konusudur.* (İT7. 198/1)

***Her zaman** çalışmalıyız.* (19.Ö/13)

***İlkokul ve lise yıllarında** hep birlikte okumuşlar.* (73.Ö/11)

***İlk önce** kahvaltı yaptık.* (6.Ö/8)

***İyi ve kötü günlerinde** hep Faruk amcam babamın yanında olur.* (73.Ö/14)

Sonra hepimiz dondurma aldık. (6.Ö/9)

1.1.5.1.2. Tarz Zarfı Tümleçleri

Cümlede yüklem ile ifade edilen kılış ya da oluşun niteliğini, nasıl yapıldığını, ne durumda olduğunu belirten tümleçlerdir.

*Arkadaş seçimini **iyi** yaptınız.* (64.Ö/19)

***Hep birden** o tarafa bakmaya başlamışlar.* (İT6. 62/8)

*Hepsini **özenle** saklıyorum.* (56.Ö/12)

*Her zaman arkadaşımızı **iyi** seçmeliyiz.* (93.Ö/2)

*Kitaplar bize iyiyi de kötüyü de **en iyi şekilde** öğretir.* (57.Ö/2)

*Kitaplar bizim geleceğimizi, itibarımızı **daha sağlam ve bilgili** tutar.*
(42.Ö/4)

***Kuşu yeniden kapancama koyarak** seyretmeye başladım.* (İT6. 25/2)

*Onun için arkadaş seçimimizi **güzel** yaparız.* (79.Ö/3)

*Zavallı serçecik **suya doyamadan** ölüvermişti.* (İT6. 85/1)

1.1.5.1.3. Yer ve Yön Zarfı Tümleçleri

Bu zarf tümleçleri, fiildeki kılış ve oluşun yerini ve yönünü belirten tümleçlerdir.

*Dipteki atölyeden **içeri** girdi.* (İT6. 236/5)

*Kışın hiç kimse **dışarı** çıkmaz.* (2.Ö/6)

1.1.5.1.4. Miktar (Azlık-Çokluk) Zarfı Tümleçleri

Cümlede yüklem ile ifade edilen kılış ya da oluşun miktarını, ölçüsünü, derecesini belirleyen tümleçlerdir.

*Böyle olaylar da **fazla** görülmektedir.* (82.Ö/6)

*Bu sözün değeri, her geçen gün **biraz daha** anlaşılmaktadır.* (İT7.
222/1)

***Çok** bozuldu.* (İT6. 127/5)

***Çok** endişelendim.* (98.Ö/7)

***Çok** korkuyordum.* (98.Ö/5)

*Gençlerin nasıl konuştuğu, hem yazar olarak hem öğretmen olarak beni **çok** ilgilendiriyor.* (İT8. 80/1)

Gerektiğinden çok emek harcıyorsun. (İT8. 116/1)

*İyi yüzme bilmeyenleri nilüfer sazları **bir hayli** ürkütüyormuş.* (İT8. 56/3)

*Kadın çocuğuna sarılıp, **uzun süre** ağladı.* (14.Ö/18)

1.1.5.1.5. Soru Zarfı Tümleçleri

Soru zarfı tümleçleri fiildeki kılış ve oluşu soru yolu ile belirten tümleçlerdir.

Ne bakıyorsun böyle uzun uzun? (İT6. 125/3)

Ne baksın? (İT6. 125/4)

⇒ Bir cümlede aynı veya farklı türden birden fazla zarf tümleci bulunabilir.

*Ali, **ertesı gün** / **gene** iş arıyordu.* (İT6. 126/17)

*Ama, **güz mevsiminde** / **birdenbire** / **böyle** canavar kesilirdi.* (İT8. 149/1)

*Hayatımızı **ömür boyu** / **mutlu sevinçli** geçirelim.* (84.Ö/10)

***Her sabah işe birlikte** geliriz.* (İT6. 235/7)

***Her zaman** arkadaşımızı **iyi** seçmeliyiz.* (93.Ö/2)

***Hiç durmadan,** / **dinlenmeden** / **beş saat** uçtu.* (İT6. 172/5)

*Karısı, **üç çocuğuyla** / **her akşam** / **umutla** açıyordu kapıyı.* (İT6. 126/11)

***Onun için** arkadaş seçimimizi **güzel** yaparız.* (79.Ö/3)

*Onun yüceliğini, **aradan çok yıllar geçtikten sonra** / **daha iyi** anlıyorum.* (İT6. 36/13)

***Paydoslarda** / **Ateş Ali'yle** oynuyoruz.* (İT6. 235/7)

***Sonra da** / **herkesin kolayca anlayabileceği biçimde** anlatacaksın.* (İT7. 21/4)

1.1.5.2. Zarf Tümleci Yanlıları

İncelenen öğrenci kâğıtlarında zarf tümleci yanılıkları da sıkça görülmektedir. Zarf tümleci yanılıkları genelde cümlelerde zarf tümleci eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu yanılığın bulunduğu öğrenci cümlelerinden bazıları aşağıda dikkatlere sunulmuştur.

*Arkadaşlarımızla **iyi** geçinmeliyiz ve davranmalıyız.* (62.Ö/10) Bu bağlı cümlede zarf tümleci eksikliğinden dolayı dil yanılığı bulunmaktadır.

Davranmalıyız yüklemine **Nasıl davranmalıyız?** diye sorduğumuzda **iyi** cevabını almaktayız. Bu zarf tümleci de cümlede kullanılınca cümledeki dil yanlışlığı ortadan kalkmaktadır. Cümlede ayrıca yer tamlayıcısı eksikliği de bulunmaktadır. [Cümle, *Arkadaşlarımızla iyi geçinmeliyiz ve arkadaşlarımıza / onlara iyi davranmalıyız.* şeklinde olmalıydı.]

Bence kitaplar insanı güzelleştirir ve insan kendini özgürleştirir. (58.Ö/8)

Bu bağlı cümlede zarf tümleci olmadığı için dil yanlışlığı meydana gelmiştir. İkinci cümlelerin yüklemine **İnsan kendini nasıl özgürleştirir?** diye sorulsa, cümlede zarf tümlecinin bulunmadığı anlaşılırdı. [Cümle, *Bence kitaplar insanı güzelleştirir ve insan kitap okuyarak kendini özgürleştirir.* şeklinde olmalıydı.]

Kitap beynimizi geliştiririz. (60.Ö/5) Bu basit cümlede de zarf tümleci

eksikliğinden kaynaklanan bir dil yanlışlığı bulunmaktadır. Cümlelerin yüklemine **Beynimizi ne ile geliştiririz?** sorusu sorulduğunda aldığımız cevap *kitap* değil; *kitaplar*dır. Dolayısıyla cümlede bulunan *kitap* kelimesine vasıta hâli eki getirerek cümledeki bu yanlışlığı giderebiliriz. [Cümle, *Kitapla beynimizi geliştiririz.* şeklinde olmalıydı.]

Yani ben Arkadaşımı [arkadaşımı] severim ve çok iyi geçinirim. (94.Ö/12)

Bu bağlı cümlede zarf tümleci eksikliğinden kaynaklanan bir dil yanlışlığı bulunmaktadır. *Geçinirim* yüklemine **Kiminle geçinirim?** diye sorulsa, cümlede zarf tümlecinin olmadığı anlaşılır, **arkadaşımınla / onunla** zarf tümleci cümlede kullanılarak cümledeki dil yanlışlığı giderilebilirdi ve cümle şu şekilde olurdu: [*Yani ben Arkadaşımı [arkadaşımı] severim ve arkadaşımınla / onunla çok iyi geçinirim.*]

1.1.5.3. Zarf Tümleci Tek Kelime Olan Cümleler

Ali anlattı kısaca. (İT6. 127/11)

Bazen de geleceğimizi bozabiliyorlar. (79.Ö/5)

Çok endişelendim. (98.Ö/7)

Çok korkuyordum. (98.Ö/5)

Dipteki atölyeden içeri girdi. (İT6. 236/5)

Düz yürüyemiyorduk. (İT7. 161/4)

Her zaman arkadaşımızı iyi seçmeliyiz. (93.Ö/2)

Kışın hiç kimse dışarı çıkmaz. (2.Ö/6)

Onun için arkadaş seçimimizi **güzel** yaparız. (79.Ö/3)

Önce iyi yönlerini açıklayayım. (71.Ö/7)

Sonra hepimiz dondurma aldık. (6.Ö/9)

1.1.5.4. Zarf Tümleci Kelime Grubu Olan Cümleler

1.1.5.4.1. Zarf Tümleci Belirtili İsim Tamlaması Olan Cümleler

Çünkü onların gelişmesine yardım eder. (45.Ö/8)

Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. (İT8. 149/7)

Okulların kapanmasına çok az bir süre kalmıştı. (6.Ö/1)

Susuzluklara meydan okuyan akasyalar, **günün birinde** bu kahve önüne koyu gölgelikler içinde serin bir park yapacak. (İT7. 229/5)

Trafik suçu işleyen herkesin, ayırım yapılmadan en ağır şekilde cezalandırılıp gerekirse ehliyetinin alınması, **bu konunun çözüme ulaşmasına** temel ilke olmalıdır. (İT6. 225/3)

1.1.5.4.2. Zarf Tümleci Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Cümleler

Ama **güz mevsiminde** birdenbire böyle canavar kesilirdi. (İT8. 149/1)

Çocuk Esirgeme Kurumu, **1931 yılında** Ankara'da bir Türkiye Güreş Birinciliği Müsabakası düzenlemişti. (İT8. 44/1)

En iyi arkadaşlıklar **ömür boyu** sürer. (73.Ö/10)

Gece ortası, açık denizlere davranacaktık. (İT7. 161/1)

Hayatımızı **ömür boyu** mutlu sevinçli geçirelim. (84.Ö/10)

İlkokul ve lise yıllarında hep birlikte okumuşlar. (73.Ö/11)

Ortaokul çağlarında romantik duygularla doluyduk. (İT7. 21/1)

Padişah IV. Murat döneminde İstanbul'da yaşamıştır; ama yaşamı hakkında yeterli bilgi yoktur. (İT6. 205/1)

1.1.5.4.3. Zarf Tümleci Sıfat Tamlaması Olan Cümleler

Akıllı insan **her zaman** yararlıdır. (10.Ö/5)

Arkadaş **her zaman** iyi olmayabilir. (95.Ö/3)

Asıl dost **kara günde** belli olur. (81.Ö/11)

Bu eylülde on ikiyi bitiriyorum hâlbuki... (İT6. 235/3)

- Bu zamanda** kötü yola genelde arkadaş çevresi bulaştırır. (92.Ö/5)
- Çalışan insan **her zaman** başarılı olur. (19.Ö/3)
- Çünkü **bu sene** hayatımızı belirleyeceğiz. (22.Ö/4)
- Ertesi gün**, ıssız denizlerde bir beyaz tüy yüzüyordu ancak... (İT6. 173/2)
- Her sabah** işe birlikte geliriz. (İT6. 235/7)
- Hiçbir zaman** birbirimize darılmayız. (89.Ö/4)
- Hiç durmadan, dinlenmeden **beş saat** uçtu. (İT6. 172/5)
- Karısı, üç çocuğuyla **her akşam** umutla açıyordu kapıyı. (İT6. 126/11)
- Kitaplar bize iyiyi de kötüyü de **en iyi şekilde** öğretir. (57.Ö/2)
- Mustafa kemal **bu tarihte** on beş yaşındaydı. (İT6. 97/3)
- Nasrettin Hoca, anlatılanları dinledikten sonra **kısa bir süre** düşünmüş.
(İT8. 117/2)
- O an** kadının görünmesi çocukla birlikte geldi. (14.Ö/17)
- O zamanlar** Ankara Atatürk demektir. (İT6. 36/10)

1.1.5.4.4. Zarf Tümleci Sıfat-Fiil Grubu Olan Cümleler

Orada fundalar, yabanî meşe palamutları koca yemişler, çalı süpürgeleri, bir türlü ağaç hâline gelmeden ama ağacı taklit edercesine gelişir, birbirinin içine girmiş yaşarlar. (İT7. 142/1)

1.1.5.4.5. Zarf Tümleci Zarf-Fiil Grubu Olan Cümleler

- Ama **öğretmen beni kaldırmayınca**, o konuyu iyi kavrayamadım. (20.Ö/5)
- Arkadaş denildi mi** Aklımıza [aklımıza] hep dost gelir. (94.Ö/1)
- Arkadaşlık **birbirini kıskanarak** olmaz. (75.Ö/4)
- Arkadaşlık geliştikçe** birbirlerine karşı büyük bir ihtiyaç duyarlar. (76.Ö/4)
- Arkadaş seçerken** dikkatli olmalıyız. (95.Ö/8)
- Bazı insanlar **sevdiklerini kaybedince** ağlarlar... (12.Ö/7)
- Birbirlerine yardım ettikçe** her şeyde en başarılı olabilirler. (76.Ö/5)
- Bu nedenlerle **arkadaşlarımızı seçerken** dikkatli olmalıyız. (86.Ö/11)
- Bunlar olurken**, böbreklerimdeki sancı da kesilmişti. (İT8. 41/3)
- Bu olayı yakınlarına söylediğinde** hepsi evden gider. (45.Ö/18)
- Ciğeri alıp koştı Ali.* (İT6. 127/8)
- Her insan **kitap okuyup** bilgi sahibi olmalıdır. (38.Ö/8)

Hiç kimse **kitap okumadan** hayatını geçirmesin. (54.Ö/24)
İnsan **arkadaşını seçerken** çok dikkat etmeli. (71.Ö/2)
İnsan **kitabı eline alınca** heves eder. (43.Ö/3)
İnsanlar bence **kendini bildi bileli** kitapları dostu olarak tanımıştır.
(57.Ö/1)

Ormanlarımızı koruyup temiz tutalım. (11.Ö/17)

Sonra ona aptal muamelesi yapıp şirketten atarlar. (45.Ö/16)

Şişeleri alıp ekşisu doldurmaya gittik. (6.Ö/16)

Ve **hiç beklemeden** devam etsin. (84.Ö/7)

Yazar **her kitabı yazarken** duygu ve düşüncelerini ifade eder. (40.Ö/5)

Yine Bakanlığın önünde beklerken, Mustafa Necati Bey geldi. (İT8. 41/5)

1.1.5.4.6. Zarf Tümleci İsim-Fiil Grubu Olan Cümleler

-Az evvel **kâat kestirmeye** gitti. (İT6. 234/2)

Bu yüzden kimse **kitap okumaya** özen göstermiyor. (44.Ö/4)

Dümen saplarını tutmaktan hem benim hem İzzet'in avuçları kanyordu. (İT7. 162/4)

İnsanlar hep **arkadaşlık kurmaya** hazır olmalıydılar. (69.Ö/5)

Sonunda **yaptığı kanatlarla Galata Kulesi'nin tepesinden uçmaya** karar verdi. (İT6. 205/2)

Şişeleri alıp ekşisu doldurmaya gittik. (6.Ö/16)

1.1.5.4.7. Zarf Tümleci Tekrar Grubu Olan Cümleler

Ardı sıra bıraktığı tüyler, **döne döne** yere indi. (İT6. 172/4)

Avcı Süleyman, **yürüye yürüye**, dik bir kayalığın dibine vardı. (İT6. 172/2)

Buram buram terliyorduk. (İT7. 161/4)

Çocuk **dikkatli dikkatli** beni izliyor. (İT7. 208/2)

Etlerim **cayır cayır** yanyordu. (İT7. 162/1)

Katıla katıla güldü. (İT6. 235/3)

Ne bakıyorsun böyle **uzun uzun**? (İT6. 125/3)

Televizyonlarda **sık sık** görüyoruz. (İT8. 72/3)

Yine de **zaman zaman** unutuverir bazıları. (İT6. 20/2)

1.1.5.4.8. Zarf Tümleci Bağlama Grubu Olan Cümleler

Gırtlaktan garip gürültüler çıkararak ve tekerlenerek, çırpına çırpına denize düştü. (İT6. 173/1)

Hepsinden önemlisi, orman bölgesinde yaşayan halk ile orman ilişkileri sıcak ve barışık tutulmalıdır. (İT6. 145/4)

Ormanlık yatırımları artırılmalı, ağaçlandırmaya ve doğal ormanlar oluşturmaya özen gösterilmelidir. (İT6. 145/2)

1.1.5.4.9. Zarf Tümleci Zarf Grubu Olan Cümleler

Ama köyden şehir çok güzel seyredilebiliyor. (17.Ö/23)

Arkadaşımızı çok iyi seçmeliyi [seçmeliyiz]. (77.Ö/1)

Babam ve Faruk amca birbirleriyle çok iyi anlaşılıyorlar. (73.Ö/12)

Biraz sonra bir çan çalındı; bir iki adam, tren boyu gittiler. (İT7. 73/2)

Çoğu arkadaşımın çok iyi anlaşırım. (81.Ö/2)

Mustafa Kemal Paşa ise, bunca devlet yöneticisinin aksine çok dinler, uzun uzun düşünür ve çok az cevap verir. (İT6. 69/1)

Onun yüceliğini, aradan çok yıllar geçtikten sonra daha iyi anlıyorum. (İT6. 36/13)

Yurdumuzda turizm, her geçen gün biraz daha önem kazanmakta, turizmin değeri daha çok anlaşılmaktadır. (İT7. 222/7)

1.1.5.4.10. Zarf Tümleci Edat Grubu Olan Cümleler

Belki kötü yönü olabilir diye düşünmeliyiz. (68.Ö/9)

Bindik ve eve doğru yol aldık. (6.Ö/19)

Biz arkadaşımızı hep iyi yönü ile tanımamalıyız. (68.Ö/8)

Buraya kadar arkadaşlarımızın hep iyi taraflarını göz önünde bulundurduk. (64.Ö/9)

Gece yarısına doğru, İspanya'nın başkenti Madrid'e ulaştık. (İT6. 118/1)

Güneş, sapsarı bir portakal gibi doğdu. (İT7. 161/5)

Onun için arkadaş seçimimizi güzel yaparız. (79.Ö/3)

Ölmeden önce mallarımı aranızda bölüştürmek istiyorum. (İT6. 61/3)

Toparlandıktan sonra arabayı beklemeye başladık. (6.Ö/18)

1.1.5.4.11. Zarf Tümleci Yönelme Grubu Olan Cümleler

*Pabuçlarını büyük bir ihtimamla çuvalın üstüne yerleştirdi; kendisi de **sırtı arabacıya ve yüzü bana çevrik**, ayaklarını altına alıp oturdu. (İT7. 208/2)*

⇒ Cümle tahlillerinde yükleme sorulan *nasıl, ne zaman, kiminle, ne ile, kim tarafından, hangi şartlarda, niçin, ne kadar, hangi yöne* gibi sorular, zarf tümlecini bulmaya yardım eder.

*Arkadaş **her zaman** iyi olmayabilir. (95.Ö/3) [Ne zaman iyi olmayabilir?]*

*Bu söziün değeri, **her geçen gün / biraz daha** anlaşılmaktadır. (İT7. 222/1) [Ne zaman anlaşılmaktadır? Ne kadar anlaşılmaktadır?]*

***Büyük bir şölen yaparak** tahta oturttular. (İT8. 120/2) [Nasıl tahta oturttular?]*

***Büyüyünce** onu da okula vereceğim. (İT6. 236/3) [Ne zaman okula vereceğim?]*

*Çocuk **dikkatli dikkatli** beni izliyor. (İT7. 208/2) [Nasıl izliyor?]*

*Çünkü **onların gelişmesine** yardım eder. (45.Ö/8) [Niçin yardım eder?]*

***Gece yarısına doğru**, İspanya'nın başkenti Madrid'e ulaştık. (İT6. 118/1) [Ne zamana doğru ulaştık?]*

***Gözlerine boya kaçmasın diye** özen gösterdim. (İT6. 25/2) [Niçin özen gösterdim?]*

***Hastahaneden çıkınca** Ankara'ya geldim. (İT8. 41/5) [Ne zaman geldim?]*

***Her zaman** arkadaşımızı **iyi** seçmeliyiz. (93.Ö/2) [Ne zaman seçmeliyiz? Nasıl seçmeliyiz?]*

***Her zaman** çalışmalıyız. (19.Ö/13) [Ne zaman çalışmalıyız?]*

***İlkokul ve lise yıllarında** hep birlikte okumuşlar. (73.Ö/11) [Ne zaman birlikte okumuşlar?]*

***İlk önce** kahvaltı yaptık. (6.Ö/8) [Ne zaman kahvaltı yaptık?]*

***Kışın** hiç kimse **dışarı** çıkmaz. (2.Ö/6) [Ne zaman çıkmaz? Nereye çıkmaz?]*

*Kitaplar bize iyiyi de kötüyü de **en iyi şekilde** öğretir. (57.Ö/2) [Nasıl öğretir?]*

O an kadının görümcesi **çocukla birlikte** geldi. (14.Ö/17) [Ne zaman geldi? Nasıl geldi.]

Paydoslarda / Ateş Ali'yle oynuyoruz. (İT6. 235/7) [Ne zaman oynuyoruz? Kiminle oynuyoruz?]

Sonra da / herkesin kolayca anlayabileceği biçimde anlatacaksın. (İT7. 21/4) [Ne zaman anlatacaksın? Nasıl anlatacaksın?]

2. Cümle Dışı Unsurlar

Cümlenin herhangi bir yerinde bulunan, ancak kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlenin anlamına yardımcı olan öğelerdir. Cümle dışı öğeler, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf gibi yüklem tamamlayıcısı değildirler. Bu öğeler, yüklem tamamlayıcısı olan öğelerin aksine açıklama, pekiştirme vb. işlevlerle cümleye yardım eder ve cümleleri çeşitli anlam ilişkileri çerçevesinde birbirine bağlar.

Ünlemler, ünlem grupları, hitaplar, bağlama edatları cümle dışı öğelerdir. (Karahan 2004: 36-37)

Ama bazı olaylar onların aralarını bozabilir. (82.Ö/6)

Ama bu kaza birçok şeyi değiştirdi. (İT6. 230/1)

Ama her insan kötü olmayabilir. (61.Ö/6)

Benimle ilgilenen kişi **meğer** Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati imiş. (İT8. 40/4)

Büyük Türk milleti,

On beş yıldan beri giriştiğimiz işlerde muvaffakiyet vadeden çok sözlerimi işittin. (İT8. 32/4)

-**Canım** sen tak. (İT8. 10/2)

Çünkü Türk ulusunun karakteri yüksektir. (İT6. 69/3)

Çünkü insanlar ders verici şeylerden hoşlanırlar. (57.Ö/7)

Efendim, şu gördüğünüz adam, bir kahvehanede kahve dövüyordu. (İT8. 116/1)

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir. (İT8. 155/1)

Fakat adamlarla burun buruna gelmişlerdi. (İT6. 127/3)

Küçük beyler! Domatesler göreceksiniz çarşıda. (İT7. 142/10)

-**Peki** ne olacak bunun sonu? (İT6. 236/3)

Türk Milleti!

Kurtuluş Savaşı'na başladığımızın on beşinci yılındayız. (İT8. 31/1)

Ve çünkü, Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meş'ale müspet ilimdir. (İT8. 32/1)

Yurttaşlarım!

Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. (İT8. 31/3)

⇒ Açıklama cümleleri ve ara sözler de cümle dışı unsurlardır.

Bu amaçla devrimlere girişen Atatürk'ün kurup geliştirdiği devlet **her şeyden önce** bir "Kültür Cumhuriyeti"dir. (İT7. 151/2)

"İstanbul" şiirindeki tekrarlar **-çağına göre çok yeni bir duyarlık taşıyor-** onun, bilerek ya da bilmeyerek türkülerin ezgi ile tekrarlanan dizelerine kapıldığını gösterir. (İT7. 103/2)

Para için çalışmadığını iddia eden bu fakir ihtiyar, **şüphesiz**, sanatının âşığıydı. (İT8. 10/4)

⇒ Cümle dışı unsurlar, cümlenin başında, ortasında, sonunda bulunabilirler.

Ama kedimiz, yavrumuz hiç şırmamadı. (İT6. 133/9)

Benimle ilgilenen kişi **meğer** Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati imiş. (İT8. 40/4)

Fakat göğü bulamıyordu. (İT6. 172/5)

Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. (İT8. 31/3)

Örneğin haziran başında başlayan depremlerin, dünyanın dört bir yanını salladığı ortaya çıktı. (İT7. 218/1)

-Takılmaz **evlâdım**... (İT8. 10/2)

3. Cümle ve Noktalama

Dilbilgisi kurallarına uygunluk, iyi ve sağlam bir cümlenin temeli demektir. Kurduğumuz bir cümlede sözcükler tam ve yerli yerinde değilse, öge eksikliği ya da ögeler arası uyumsuzluk varsa, o cümle dilbilgisi kurallarına uygun değil

demektir. Yine bir cümlede yazım kurallarına uyulmamışsa, gerekli yerde **noktalama işaretleri kullanılmamışsa**, dilbilgisine uygunluk yoktur. (Kavcar ve diğerleri 1995:82)

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi kurulan herhangi bir cümlenin noktalaması doğru olarak yapılmamışsa o cümle dil bilgisi kurallarına uygun değildir. Bu nedenle cümle kurarken noktalama işaretlerini doğru kullanmaya özen gösterilmelidir. Noktadan, soru ve ünlem işaretinden sonra küçük harfle başlanırsa ya da bu işaretlerden herhangi biri yokken büyük harfle devam edilirse orada kurallı ve eksiksiz bir cümleden bahsetmek mümkün değildir.

*Öncelikle belirtelim ki, noktalama işaretleri olmasa, her şeyden önce tam bir iletişim kurulamaz. Çünkü bu işaretler, yazının anlaşılmasını kolaylaştırır. Anlatımın temel birimi olan **cümleleri ayırır**, anlamı etkili kılar. Yine bu işaretler, okumanın düzenli yapılmasını, anlamın aydınlığa kavuşmasını ve okuyucunun ilgisini uyanık tutmasını sağlar. Yazılardan noktalama işaretlerini atarsak, anlam karışır. Anlama zorlaşır. Yanlış ve ters anlamlar çıkar ortaya.* (Kavcar ve diğerleri 1995:84)

İncelediğimiz öğrenci kâğıtlarının bazılarında noktalama işaretleri âdeta rastgele serpilmiş; bu işaretler, görevleri düşünülmeden / görevlerinin ne olduğu bilinmeden kullanılmıştır. Bu tür cümlelerin sayısının az olmaması konunun önemime bir kez daha dikkatleri çekmektedir. Aşağıda bu tür hatalar bulunan cümlelerden örnekler verilmiştir.

Ağaçlarımızı kesersek erezyona [erozyona] kimse engel olamaz Ağaçlarımız olmasa ormanlık bir bölgede hiç piknik yapmayız. (11.Ö/15)

Arkadaşın iyisi de var (77.Ö/8)

ben. Arkadaşlarımı severim. (85.Ö/4)

Bugün ülkemizde orman alanlarımızın yok olmasının nedeniyle erezyon [erozyon] ve çölleşmeyle karşı karşıyayız, ormanlarımız her yıl gittikçe azalmaya başlıyormu [başlıyor mu]. (11.Ö/4)

Eğer arkadaşımıza iyi davranırsak bize iyi davranır. eğer kötü davranırsak bize kötü davranır. (62.Ö/8)

eğer arkadaşınız kötü biriyse bir suç işlediğinizde size de suç atar. (76.Ö/12)

enesin [Enes'in] *iyi yönü var.* (66.Ö/5)

enesle [Enes'le] *sırlarımı paylaşıyorum, sonra sorunlarımı paylaşıyorum.*

(66.Ö/2)

kitap insanın bilgileriyle zenginleşmiş bir cisimdir (41.Ö/7)

kitap insanın taşıyıcısıdır (41.Ö/11)

kitapsız bir dünya ne işe yarardı (41.Ö/13)

Kütüphaneler bizim huzurlu kitap okumamızı sağlayan yerlerdir (58.Ö/1)

mesela enes [Enes] *benim en iyi arkadaşım* (66.Ö/2)

nasıl birisi olduğunu öğrenmeliyiz. (76.Ö/10)

O, insanın ortakları var. (45.Ö/10)

Ormanlarımızı ağaçlandırmalıyız ve Doğal [doğal] *güzelliğine önem vermeliyiz.* (11.Ö/6)

Turistler gezerek bilgilerini ve görgülerini fazlasıyla arttırır. ve [Ve] *her turist için paha biçilemez deyerler* [değerler] *vardır.* (4.Ö/5)

Ve Hayatı [hayatı] *tamamlanır dünyanın tüm bütün halini görür ve Öğrenir* [öğrenir]. (35.Ö/4)

Ve teknoloji yenileşiyor. yeni [Yeni] *yeni şeyler yapıyorlar ve o sırada insanların sevgisi, saygısı* [saygısı], *hoşgörüsüde* [hoşgörüsü de] *değişiyor.* (35.Ö/22)

→Bu tür yanlışlıklara düşmenin çeşitli nedenlerinin olabileceğini düşünmekteyiz. Bu durumun noktalama işaretlerinin nerelerde ne amaçla kullanıldığının / kullanılacağıının bilinmemesi, büyük harfleri yerinde kullanamama ve özel isimlerin dahi büyük harfle başlaması ve özel isimlere gelen çekim eklerinin kesme işareti ile ayrılması gerektiğinin bilinmemesi gibi birçok nedeni vardır.

Bu problemleri en aza indirmek için özellikle söz konusu işaretlerin niçin ve nerelerde kullanıldığının zengin örneklerle ve uygulama çalışmalarıyla çözülmesi gerekmektedir. Öğrenciler noktalama yanlışları yanında dil yanlışlarına da sıkça düşmektedirler. Hepsinin ortak nedeni çeşitli bölümlerde çeşitli vesileler ile ifade edildiği gibi az okuma ve hiç yazmama alışkanlığıdır. Okuma ve yazma

alışmaları ile bu tür hataların en aza indirileceğini düşünmekteyiz. Bu konuda öğrenciler aktif duruma getirilmeli ve onlara uygulama çalışmaları yaptırılmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI

Tek kelime ile karşılanamayan varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketlerin ifade edilebilmesi için birden fazla kelimenin belirli kurallar içinde yan yana gelmesiyle oluşan “kelime grubu”nun bugüne kadar değişik tanımları yapılmıştır.

I. Tanımlar

Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*'nde kelime gruplarını “belirtme öbekleri” diye isimlendirerek, kelime gruplarıyla ilgili olarak, “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime öbekleri (groupe de mot) diyoruz. Kimi kelime öbekleri sadece kavramları daha yakından belirtmeğe yararlar.” (Banguoğlu 1995: 496) demektedir.

Ahmet Beserek, *Türkçede Cümle Yapısı*'nda kelime grupları hakkında şunları söylemektedir: “Birden fazla kelimenin çeşitli faktörler vasıtasıyla bir araya gelmesi, bir bütün oluşturması kelime gruplarını meydana getirir. Kelime gruplarının en ehemmiyetli fonksiyonu, bir kelimeymiş gibi işlem görmesidir. Çünkü; kelime grupları bir cümle içerisinde bir blok, bir unsur oluştururlar. Kelime grupları bilinmeden cümlenin tahlil edilmesi zordur. Cümle konusunu da anlayabilmek için kelime gruplarını anlamak gerekmektedir.

Kelimeler yan yana gelirken birtakım vazifeler üstlenirler. Aynı zamanda kelimelerin grup oluşturabilmesinin belirli ölçüleri vardır. Bu ölçüler, kelime gruplarının çeşitlerini gösterirler.” (Beserek 1991: 28)

Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*'nde kelime gruplarını “belirtme grupları” diye isimlendirerek bunları, “Birden ziyade kelimedenden meydana geldiği hâlde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektiği takdirde yine bir kelime imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği bileşik sözlere belirtme (tâyin) grupları diyoruz.” (Bilgegil 1963: 115) şeklinde tarif eder.

Prof. Dr. Fuat Bozkurt, *Türkiye Türkçesi*'nde “birlik” olarak isimlendirdiği kelime grupları hakkında şöyle demektedir: “Her sözcük ya da dilsel simge, başka

sözcüklerle belli kurallar uyarınca ilişki içindedir. Bu kurallar belli bir dizge oluşturur. ... Birlikler, Türkçenin yargısız anlatım olanaklarıdır. Sözcükten türemeye geçiş evresidir. Türkçenin dil kuralları içinde oluşan birimlerdir. Kimileyin tümceye yakın bir anlam taşırlar. Yan tümce işlevi görürler. Sözcüklerden kurulan her türlü tamlamalardır.” (Bozkurt 1995: 139)

Yard. Doç. Dr. M. Atâ Çatıkkaş, *Türk Dili Kılavuzu*'nda kelime grubunu şu şekilde tarif etmiştir: “Kelime grubu dediğimiz zaman birden fazla kelimedenden meydana gelen; mana ve yapısında bir bütünlük bulunan ve bir nesne veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu aklımıza gelir. (Çatıkkaş 2001: 193)

Doç. Dr. H. İbrahim Delice, *Türkçe Sözdizimi*'nde kelime öbeği terimini kullanarak kelime grubu hakkında “Birden çok kelimedenden oluşan, yapısında ve anlamında bir bütünlük bulunan, cümle veya cümlemsi içinde tek cümle ögesi; kelime öbeği içinde bütün hâlinde yardımcı veya temel öge olarak işlem gören ve bir kelime türü (isim, sıfat, zamir, edat vb.) yerine kullanılan söz dizileridir.” demektedir. (Delice 2003: 17)

Jean Deny, *Türk Dili Grameri*'nde kelime grupları hakkında şunları söylemektedir: “Kelimelerin şekil bakımından olduğu gibi, mantık bakımından da bir bütün vücuda getiren her topluluğuna, biz, kelime grubu adını vereceğiz. Bir kelime grubu mantık bakımından az çok tam bir mânâyı içine almış bulunur. Şekil veya morfoloji bakımından ise esas itibariyle tek bir kelimedenden ibaret imiş gibi insiraf hâllerini alabilir.” (Deny 1941: 709)

Haydar Ediskun, *Türk Dilbilgisi*'nde kelime gruplarını ayrı bir başlıkta incelememiş, “İsim Takımları” bölümünde “Türkçede kelimelerin öbikleşmesindeki temel kural şudur: Önce yardımcı, sonra ana öge.” (Ediskun 1992: 114) demiştir.

Süer Eker, *Çağdaş Türk Dilinde* kelime gruplarını sözcük grupları terimi ile karşılayarak bunlar hakkında şunları belirtmiştir: “Sözcük grubu (word group / phrase), tümce içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere, birden çok sözcüğün yan yana getirilmesiyle oluşur. Sözcük grubu, yapı ve anlatımındaki bütünlük dolayısıyla tümce içinde tek bir nesne ya da hareketi karşılayan ve

(atasözleri / deyimler dışında) herhangi bir yargı bildirmeyen sözcükler topluluğudur.” (Eker 2003: 361)

Prof. Dr. Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*’nde kelime grubunu, “Birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve mânâsında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir.” (Ergin 1989: 353) şeklinde tanımlamıştır.

Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı*’nda kelime grubunu şöyle tarif etmiştir: “Kelime grubu birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir. Kelime grubu için birden fazla kelime bir takım kurallarla belirli bir düzen içinde yan yana gelirler. Böyle belirli bir düzenle kurulduğu için kelime grubunun yapısında bir bütünlük bulunur. Kelime grubundaki bütünlük bilhassa mana bakımından göze çarpar. Kelime grubu tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu demektir. Kelime grubunun kullanımında da bu bütünlük kendini gösterir. Kelime grubu kelimelerle ve diğer kelime grupları ile bir bütün hâlinde ilişkiye geçtiği için, cümlelere de bir bütün hâlinde iştirak eder. Bu arada tek bir kelime gibi çekime tâbi tutulur, sona gelen işletme eki bütün grubu bünyesi içine alır. (Gülensoy 2000: 458)

Sezai Güneş, *Türk Dili Bilgisi*’nde kelime grupları hakkında şunları söylemektedir: “Birden fazla kelimedenden oluşan, kendi içinde -yapı ve anlamca- bir bütünlük taşıyan dil unsurlarına **kelime grubu** denir. Kendisini oluşturan kelimelerin anlamlarından daha geniş bir anlatımı içeren kelime grupları, genelde bir yükleme (isnat) olayı içermezler; yalnızca nesnelere değişik yöndeki ilişkileri sonucunda ortaya çıkan yeni durumları belirtmeye yararlar; bu yüzden de, **belirtme grubu** olarak değerlendirilirler.” (Güneş 2002: 307)

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*’nde “yargısız anlatımlar” dediği kelime grupları hakkında şunları belirtmektedir: “Yargısız anlatımlar, yargılı anlatımlara çeşitli yönlerden yardımcı olurlar. Yargısız anlatımlar en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birliklerdir. Yargı bildirmeyen bu birlikler, anlatımlar ya kalıplaşmamış sözcüklerden kurulan her türlü tamlamalardır ya da kalıplaşmış sözcüklerden kurulan birleşik sözcükler, deyimler veya ikilemelerdir.” (Hatiboğlu 1972: 2)

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, “Kelime Grupları ve Kuralları” isimli makalesinde ise Şunları ifade etmektedir: “Kelime grupları (Groupe de mots, Kelime birlikleri), kavramları, en verimli Şekilde dile getirmek için baŐvurulan kolaylıklardır.” (Hatiboğlu (1963) 1988: 203-244) Araştırmacı, bu makalede her dilin kendine göre kelime gruplarının olduğunu, bir dilde, bir kelime grubu için yapılan tanımın öteki dile uymayabileceğini de belirtmiştir. (Hatiboğlu (1963) 1988: 203)

Prof. Dr. Leylâ Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*’nde kelime grubunu, “Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelenmek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir. Türkçede varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketler, kelime ve kelime grupları ile karşılanır. İki dil birliği arasındaki fark, kelime grubunun bir kelimeler topluluğu oluŐudur.” (Karahan 2004: 39) diye tanımlamıştır.

Nurettin Koç, *Yeni Dilbilgisi*’nde bu grupları “sözcük öbekleri” diye isimlendirerek ayrı bir başlıkta ele almış, fakat detaylı bir açıklama yapmamıŐtır.

Araştırmacı, kelime grupları hakkında “Bir öbekteki en önemli sözcük, daima son sözcüktür. Dolayısıyla beğin kurucusu bu son sözcüktür. Öbekler, bu kurucu sözcüğün türüne göre ad alırlar.” (Koç 1990: 334) demektedir.

Aynı araştırmacının *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Szliğ*’nde kelime grupları “bek” olarak isimlendirilerek, bu gruplar “Son sözcüğü eylem, ad, ilgeç ya da belirteç olan ve tümcenin kurulmasında görev alan dizim.” Şeklinde tanımlanmıŐtır. (Koç 1992: 200)

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Szliğ*’nde kelime grubunu “Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu.” (Korkmaz 2003: 144) Şeklinde tarif eder.

Mazhar Kükey, *Türkçenin Sözdizimi*’nde, “sözcük öbekleri” dediği kelime grupları hakkında Şöyle demektedir: “Birden çok sözcüğü içine alan, anlamında ve yapısında bir bütünlük bulunan, tümcede bir tek sözcük gibi iş gören; tümceden küçük, sözcükten büyük, anlamlı geniş dil birliğine “sözcük öbeği” adı

verilir. Sözcükler, ek alarak ya da eksiz olarak birbirine bağlanma yolu ile sözcük öbeklerini oluştururlar.” (Kükey 1975: 3)

Rasim Şimşek, *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*’nde kelime gruplarını “belirtme öbekleri” olarak isimlendirdikten sonra, şu görüşlere yer verir: “Sözcüklerin ikinci tür öbeklenmesi, kavramlar-arası ilişkilere dayanır. Burada adsoylu sözcükler, bir yüklem olmaksızın, doğrudan doğruya kendi aralarında ilişki içine girerler. Sözcüklerin bu tür ilişkisinden *belirtme öbeği* adı verilen *yargısız anlatımlar* doğar. Yargısız anlatımlar, sözdiziminin alt-birimini oluşturur. Belirtme öbekleri, yargı bildirmez. Bu dil birimlerinin ortak işlevi, *kavramları* açıp genişleterek *belli etmek*’tir.” (Şimşek 1987: 321)

Prof. Dr. Ahmet Topaloğlu, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*’nün “öbek” maddesinde kelime grubunu şu şekilde tanımlamıştır: “Birden çok kelimedenden oluşan, yapısında ve anlamında bir bütünlük bulunan, cümle içinde tek öge olarak işlem gören söz dizisi.” (Topaloğlu 1989: 115)

Prof. Dr. Berke Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*’nde “öbek” olarak ifade ettiği kelime grubunu “Dolaysız kuruculara, ad, eylem, sıfat, ilgeç dizimlerine, iki durak arasında yer alan ya da bir vurgunun çevresinde toplanan ögeler bütününe verilen ad.” şeklinde tanımlamıştır. (Vardar 2002: 153)

Prof. Dr. K. Yavuz, Prof. Dr. K. Yetiş, Prof. Dr. N. Birinci, *Türk Dili ve Kompozisyon* isimli çalışmada bu grupları şu şekilde tanımlamışlardır: “Birden fazla kelimedenden oluşan yapı ve anlamında bir bütünlük bulunan, cümlede bir bütün olarak ele alınan dil birliğine kelime grubu denir. Kelime grubu tek nesneyi veya hareketi karşıladığı için cümlelere bir bütün hâlinde katılır ve tek bir kelime gibi çekim görür. Sonuna gelen işletme eki bütün bir grubu içine alır. Kelime grupları belirtme gruplarıdır. Bu bakımdan kelime gruplarında genellikle; belirten-belirtilen, tamlayan-tamlanan, bağlı olan-bağlı olunan ve asıl-yardımcı şeklinde iki öge vardır.” (Yavuz; Yetiş; Birinci 1996: 144)

Yukarıdaki tanımlarda da görüleceği gibi Türkçemizin en büyük problemlerinden olan terim karmaşası, kelime grupları bahsinde de karşımıza çıkmaktadır. İncelediğimiz kitaplarda bu gruplar, araştırmacılar tarafından “belirtme öbekleri, yargısız anlatımlar, öbek, birlik, sözcük öbekleri, kelime grupları, sözcük grupları, kelime öbeği ve belirtme grupları” olarak isimlendirilmiştir. Hatta aynı

araştırıcının farklı çalışmalarında dahi terim birliği yoktur. (bk. Koç 1990: 334; 1992: 200) Bu konunun isimlendirilmesinin de bir terim karmaşasına yol amaması için, biz bu araştırmamızda Prof. Dr. Zeynep Korkmaz'ın TDK yayınları arasında çıkan *Gramer Terimleri Sözlüğü*nde kullandığı gibi “kelime grubu” terimini kullandık.

Terim karmaşasına rağmen eserlerini incelediğimiz araştırıcıların kelime grupları ile ilgili olarak söylediklerinde genel olarak bir paralellik vardır. Yazarların kelime gruplarını tanımlamalarından şu ortak görüşler ortaya çıkmaktadır:

I. Kelime grupları birden fazla kelimededen meydana gelir. Bunlar, kavramlar arasında ilişki kurmak, bir niteliği, bir durumu, bir kavramı veya bir hareketi karşılamak üzere belirli kurallar içinde yan yana gelen kelimelerdir.

II. Kelime grupları yargı bildirmezler.

III. Kelime grupları, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören, gerektiği takdirde çekim eki alabilen ve cümlede tek bir kelime gibi vazife gören bir dil birliğidir.

IV. Türkçenin cümle yapısında olduğu gibi, kelime grubunda da asıl unsur -birleşik fiil, edat grubu ve unvan grubu dışında- yardımcı unsurdan sonra gelmektedir.

Kelime gruplarını incelediğimiz bu kitapların yanı sıra kimi gramer kitaplarında ise, bu konuya yazarları tarafından gerektiği kadar yer verilmemiştir. (rneğin: Dizdaroğlu 1976; Gencan 1962; Atabay, Kutluk, zel 1983; Atabay, zel, am 1981; Hengirmen 1997; Bilgin 2002) İlgili konuya bu çalışmalardan birkaçında yeri geldikçe değinilmiş, birkaçında ise hiç değinilmemiştir.

Muhtelif araştırmacıların kelime grupları ile ilgili yapmış oldukları tanımları yukarıda sıralayıp, terim dışında ortak noktalarda birleştiklerini belirttikten sonra “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları” bölümüne geçiyoruz.

II. Türkiye Türkçesindeki Kelime Gruplarına Toplu Bir Bakış

İncelediğimiz eserlerde kelime gruplarının sayısı birbirinden farklıdır. Bu da dilimizde kaç tane kelime grubunun olduğu ve öğretimde bunların hangilerinin esas alınacağı gibi problemleri karşımıza çıkarmaktadır.

Öncelikle kelime gruplarını tanımlamada kullandığımız yöntemle, muhtelif araştırmacıların kelime gruplarını kaçça ayırdıkları üzerinde teker teker durarak, sonunda, bize göre Türkçemizde bulunan kelime gruplarını zengin örneklerle açıklayıp ortaya koymaya çalışacağız.

Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*'nde "belirtme öbekleri" ismi altında incelediği kelime gruplarını "ad takımları, sıfat takımları, zarf öbekleri, takı öbekleri, çekim öbekleri (isim öbekleri, fiil öbekleri), bağlam öbekleri, yanaşma takımları (san öbekleri, ayama ve soyadı öbekleri, künye ve mahlas), katma öbekler (ünlem öbekleri, saplama öbekleri)" (bk. Banguoğlu 1995: 498-519) olmak üzere sekiz bölümde incelemiştir.

Ahmet Beserek, *Türkçede Cümle Yapısı*'nda, kelime gruplarını "isim tamlaması, sıfat tamlaması, isim grupları, edat grubu, unvan grubu, zarf grubu, tekrarlar (ikilemeler), ünlem grubu, bağlaç grupları" (bk. Beserek 1991: 28-31) olmak üzere dokuz başlık altında toplamıştır.

Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*'nde "belirtme grupları" olarak isimlendirdiği kelime gruplarını "isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlaç grupları, zarf grupları, isim grupları, edat grupları, ikizleme ve ünlem grupları" (bk. Bilgegil 1963: 116-162) olmak üzere sekiz başlık altında incelemiştir.

Prof. Dr. Fuat Bozkurt, *Türkiye Türkçesi*'nde kelime gruplarını "birlik" olarak isimlendirerek, bunları "ad tamlaması (belirtili tamlama, belirtisiz tamlama), sıfat tamlaması, ikileme, ilgi birliği, ilgeç birliği, eylem birliği, eylemlilik birliği, ortaç birliği, ulaç birliği, san birliği, sayı birliği, ünlem birliği, bağlama birliği ve kısaltma birliği" (bk. Bozkurt 1995: 141-157) olarak on dört bölümde incelemiştir.

Yard. Doç. Dr. M. Atâ Çatıkkaş, *Türk Dili Kılavuzu*'nda "bağlama grubu, iyelik grubu ve isim tamlaması, genitif-datif-lokatif ve ablatif grupları, sıfat ve partisip grubu, aitlik grubu, tekrarlar ve ikilemeler (eş anlamlı tekrarlar, zıt anlamlı tekrarlar, benzer tekrarlar, ilâveli tekrarlar), unvan grubu, isnat grubu, akuzatif grubu, kısaltma grupları, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, fiil grubu, gerundium grubu" (bk. Çatıkkaş 2001: 194-202) olmak üzere kelime gruplarını on beş başlık altında incelemiştir.

Doç. Dr. H. İbrahim Delice, *Türkçe Sözdizim*'nde “edat öbekleri (bağlama edatı öbeği, çekim edatı öbeği, pekiştirme edatı öbeği, ünlem edatı öbeği), eksiz isim tamlaması, fiil öbeği (bir yardımcı fiil ile kurulan fiil öbekleri, asıl fiil ile kurulan fiil öbekleri), özel isim öbeği, sayı öbeği, sıfat tamlaması (Farsça sıfat tamlaması, Arapça sıfat tamlaması), tekrar öbeği (aynen tekrar öbeği, yakın anlamlı tekrar öbeği, zıt anlamlı tekrar öbeği, Farsça / be, â, ender / ile yapılan tekrar öbekleri, sayılı tekrar öbeği, edatlı tekrar öbeği, bir kelimesi anlamlı tekrar öbeği, aralıklı tekrar öbeği, ilâveli tekrar öbeği), unvan öbeği, zarf öbeği, iki durumlu öbek, isim tamlaması, kısaltma öbekleri (ayrılma öbeği, belirtme öbeği, ilgi öbeği, isnat öbeği, kalma öbeği, yönelme öbeği), sıfat yapım ekli öbek, yüklemli öbekleri (isim-fiil öbeği, sıfat-fiil öbeği, zarf-fiil öbeği, şart öbeği), diğer kelime öbekleri (iktibas öbeği, saplama öbeği)” (bk. Delice 2003: 21/47) olmak üzere on beş kelime grubundan bahsetmiştir.

Jean Deny, *Türk Dili Gramer*'nde, kelime gruplarını “determinatif gruplar, appositionnel gruplar, complement regimeden yapılan gruplar” (bk. Deny 1941: 711-772) olmak üzere üç ana bölüme ayırmıştır.

Haydar Ediskun, *Türk Dilbilgisi*'nde, “isim takımları, sıfat takımı ve birleşik fiiller”den bahsetmiş, diğer kelime gruplarına yer vermemiştir. (bk. Ediskun 1992: 114-144-228)

Süer Eker, *Çağdaş Türk Dilinde* “tamlamalar (ad tamlamaları, sıfat tamlaması), aitlik grubu, unvan grubu, tekrar grupları (aynen tekrar grubu, yakın ya da eş anlamlı tekrar grubu, karşıt anlamlı tekrar grubu, ilâveli tekrar grubu), birleşik sözcükler, sayı grubu, edat grubu, sıfat-fiil (ortaç) grubu, zarf-fiil (ulaç) grubu, eylem grubu, birleşik eylem grubu (tasviri eylemler, adla yapılan birleşik eylemler, diğer birleşik eylemler), ünlem grubu, bağlama grubu, kısaltma grupları (ilgi grubu, belirtme grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, klişe kısaltmalar), dayanma grubu, deyimler atasözleri / savlar” (Eker 2003: 363-379) olmak üzere on yedi kelime grubundan söz etmiştir.

Prof. Dr. Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*'nde “tekrarlar (aynen tekrarlar, eş mânâlı tekrarlar, zıt mânâlı tekrarlar, ilâveli tekrarlar), bağlama grubu, sıfat tamlaması, iyelik grubu ve isim tamlaması, âitlik grubu, birleşik isim, birleşik fiil (isimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller, fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller),

ünvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, isnat grubu, genitif grubu, datif grubu, lokatif grubu, ablatif grubu, fiil grubu, partisip grubu, gerundium grubu ve kısaltma grupları” (bk. Ergin 1989: 355-375) olmak üzere kelime gruplarını yirmiye ayırmıştır.

Sezai Güneş, *Türk Dili Bilgisi*’nde kelime gruplarını “iyelik grubu (geniş iyelik grupları, daraltılmış iyelik grupları), isim tamlaması (belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, eksiz tamlama, zincirleme isim tamlaması, iç içe tamlama, katışık tamlama, yalancı tamlama), sıfat tamlaması (basit niteleme, zincirleme niteleme, yargılayıcı niteleme), aitlik grubu, unvan grubu, isnat grubu, sayı grubu, çağırma grubu, tekrar grupları (aynen tekrarlar, eş anlamlı tekrarlar, zıt anlamlı tekrarlar, eklemeli tekrarlar), bağlama grubu (sıralama edatları ile oluşturulanlar, karşılaştırma edatları ile oluşturulanlar, denkleştirme edatları ile oluşturulanlar), kısaltma / hâl grupları (ilgi grubu, yönelme grubu, bulunma grubu, ayrılma grubu), edat grubu, fiilimsi grupları (isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu)” (bk. Güneş 2002: 307-339) olmak üzere on üç bölüme ayırmıştır.

Prof. Dr. Emine Gürsoy-Naskali, *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*’nda, kelime gruplarına madde başı olarak yer verip “isim tamlaması (belirli isim tamlaması, belirsiz isim tamlaması), sıfat tamlaması, ikizleşme, edat grubu, birleşik isim ve birleşik fiil” (bk. Gürsoy-Naskali 1997: ilgili maddeler) olmak üzere altı kelime grubundan söz etmiştir.

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*’nde “yargısız anlatımlar” olarak isimlendirdiği kelime gruplarını, “yargısız anlatımların kalıplaşmamış olanları ve kalıplaşmış olanları” olmak üzere ikiye ayırmıştır. “Yargısız anlatımların kalıplaşmamış olanları”na [ad tamlaması, (belirtili tamlama, belirtisiz tamlama, takısız tamlama), adil tamlaması, sıfat tamlaması, zincirleme sıfat tamlaması, ikilemeli tamlama, iyelikli tamlama, çıkmalı tamlama, kalmalı tamlama, yönelmeli tamlama, ilgeçli tamlama, bağlaçlı tamlama, zincirleme ad tamlaması, karma tamlama, girişik tamlama]yı alırken, “yargısız anlatımların kalıplaşmış olanları”na da, “birleşik sözcükleri” ve “ikilemeleri” (bk. Hatiboğlu 1972: 11-51) almıştır. Bu şekliyle araştırmacı kelime gruplarını üç ana başlık altında incelemiştir.

Prof. Dr. Leylâ Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*'nde; "isim tamlaması (belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması), sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, isim-fiil grubu, tekrar grubu (unsurları aynı olan tekrar grubu, unsurları yakın anlamlı olan tekrar grubu, unsurları zıt anlamlı olan tekrar grubu), edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil (bir hareketi karşılayan birleşik fiiller, bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller), kısaltma grupları (isnat grubu, yükleme grubu, yönelme grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, vasıta grubu, eşitlik grubu)" (bk. Karahan 2004: 42-85) olmak üzere on dört kelime grubundan bahsetmektedir.

Nurettin Koç, *Yeni Dilbilgisi*'nde, "sözcük öbekleri" olarak isimlendirdiği kelime gruplarını "eylem öbeği, ad öbeği [ad tamlaması (belirtili ad tamlaması, belirtisiz ad tamlaması, eksiz (takısız) ad tamlaması, zincirleme ad tamlaması), adıl tamlaması, ön ad (sıfat) tamlaması, ad durumu ekleriyle kurulmuş tamlamalar (-dan (-den) ekiyle yapılan tamlama, -da (-de) ekiyle yapılan tamlama, -a (-e) ekiyle yapılan tamlama), ilgeçli tamlama, ikilemeli tamlama, iyelikli tamlama, bağlaçlı tamlama, ilgi ekiyle yapılan tamlama, ünlemli tamlama, eylemsili tamlama, eylemli tamlama], belirteç öbeği, ilgeç öbeği" (bk. Koç 1990: 334-357) olmak üzere dört bölümde incelemiştir.

Aynı araştırmacı *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*'nde kelime gruplarını "öbek" olarak isimlendirerek bunları "eylem öbeği, ad öbeği, ilgeç öbeği ve belirteç öbeği" (bk. Koç 1992: 200) diye dört gruba ayırmıştır.

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*'nde "ad tamlaması (belirli ad tamlaması, belirsiz ad tamlaması, zincirleme ad tamlaması), sıfat tamlaması, ad-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, ikileme, edat grubu, unvan grubu, birleşik fiil, birleşik ad, zarf grubu, ünlem grubu" (bk. Korkmaz 2003: ilgili maddeler) olmak üzere on iki kelime grubuna işaret etmiştir.

Mazhar Kükey, *Türkçenin Sözdizimi*'nde, "sözcük öbekleri" dediği kelime gruplarını, "ikilemeler, bağlama öbeği, iyelik öbeği, ad tamlaması (belirtili tamlama, belirtisiz tamlama, zincirleme tamlama), sıfat tamlaması, ilgeç öbeği, ünlem öbeği, unvan öbeği, sayı öbeği, yükleme öbeği, -i'li sözcük öbeği (akkuzatif öbeği), -e'li sözcük öbeği (datif öbeği), -de'li sözcük öbeği (lokatif

öbeği), -den'li sözcük öbeği (ablatif öbeği), belirteç öbeği” (bk. Kükey 1975: 3-40) şeklinde on beş başlıkta sınıflandırmıştır.

Rasim Şimşek, *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*’nde, “belirtme öbekleri” dediği kelime gruplarını “iyelik öbekleri [ad takımı (belirtili ad takımı, belirtisiz ad takımı, adıl takımı)], niteleme öbekleri (ön ad takımı, sayı öbeği, san öbeği, belirteç öbeği), çekim öbekleri [ad öbekleri (yönelmeli ad öbeği, kalmalı ad öbeği, çıkmalı ad öbeği, belirtmeli ad öbeği, katılmalı ad öbeği, iyelikli ad öbeği, başka ad öbekleri), eylem öbekleri, ilgeç öbekleri], ikileme, bağlaç öbekleri, ünlem öbeği” (bk. Şimşek 1987: 322-400) olmak üzere altı ana bölümde değerlendirmektedir.

Prof. Dr. Ahmet Topaloğlu, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*’nde “bağlaç öbeği, fiil öbeği, isim-fiil öbeği, sayı, takı, unvan öbeği, zarf-fiil öbeği, birleşik kelime, isim tamlaması, sıfat tamlaması” (bk. Topaloğlu 1989: ilgili maddeler) olmak üzere on değişik kelime grubundan bahsetmiştir.

Prof. Dr. K. Yavuz, Prof. Dr. K. Yetiş, Prof. Dr. N. Birinci, *Türk Dili ve Kompozisyon*’da kelime gruplarını, “isim tamlaması (belirli isim tamlaması, belirsiz isim tamlaması, zincirleme isim tamlaması), sıfat tamlaması, tekrar grubu, aitlik grubu, edat grubu, birleşik fiil (bir isme yardımcı fiil getirilerek yapılan birleşik fiiller, bir fiile yardımcı fiil getirilerek yapılan birleşik fiiller, anlamca kaynaşmış, deyimleşmiş birleşik fiiller), isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, unvan grubu, sayı grubu, ünlem grubu, bağlama grubu, kısaltma grubu” (bk. Yavuz; Yetiş; Birinci 1996: 145-149) olmak üzere on dört başlıkta toplamışlardır.

İncelediğimiz eserlerin hemen hepsinde kelime gruplarına yer verilmiş ve bu gruplar örneklendirilmiştir. Hemen belirtelim ki, bu gruplar isimlendirilirken de büyük bir terim karmaşası yaşandığı dikkatleri çekmektedir. Örnek olarak “isim tamlaması”nın değişik araştırmacılarca nasıl isimlendirildiğini dikkatlere sunuyoruz: M. Ergin, L. Karahan, Z. Korkmaz, A. Beserek, A. Topaloğlu, K. Yavuz - K. Yetiş - N. Birinci, M. A. Çatıkkaş, H. İ. Delice ve Sezai Güneş “isim tamlaması”; T. Banguoğlu ve R. Şimşek “ad takımı”; V. Hatiboğlu, M. Kükey, N. Koç, F. Bozkurt ve S. Eker “ad tamlaması”; H. Ediskun “isim takımı”.

* bk. İsimleri verilen araştırmacıların çalışmalarındaki ilgili bölümler.

Yukarıda bahsedilen çalışmalardaki söz konusu kelime gruplarını tek tek tespit edince aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır:

1. TABLO*
KELİME GRUPLARI

	İsim Tamla-ması	Sıfat Tamla-ması	Sıfat-Fiil Grubu	Zarf- Fiil Grubu	İsim- Fiil Grubu	Unlem Grubu	Birleşik İsim	Zarf Grubu	Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik Fiil	Tekrar Grubu	Bağla-ma Grubu	Sayı Grubu	Kısalt-ma Grup-ları
N. Atabay-İ.Kutluk- S. Özel	Ad Tamla-ması	Sıfat Tamla-ması													
T. Banguoğlu	Ad Takım-ları	Sıfat Takım-ları				Unlem Öbek-leri	Soyadı Öbeği	Zarf Öbek-leri	Takı Öbek-leri	San Öbek-leri			Bağlam Öbek-leri		Çekim Öbek-leri
A. Beserek	İsim Tamla-ması	Sıfat Tamla-ması				Unlem Grubu		Zarf Grubu	Edat Grubu	Unvan Grubu		Tekrar-lar	Bağlaç Grupla-rı		İsim Grupla-rı
K. Bilgegil	İsim Tamla-ması	Sıfat Tamla-ması				Unlem Grup-ları		Zarf Grup-ları	Edat Grup-ları			İkizle-me	Bağlaç Grup-ları		İsim Grup-ları
F. Bozkurt	Ad Tamla-ması	Sıfat Tamla-ması	Ortaç Birliği	Ulaç Birliği	Eylem-lik Birliği	Unlem Birliği			İlgeç Birliği	San Birliği	Eylem Birliği	İkileme	Bağla-ma Birliği	Sayı Birliği	Kısalt-ma Birliği
M. A. Çatıkkaş	İsim Tamla-ması	Sıfat Grubu	Parti-sip Grubu	Gerun-dium Grubu	Fiil Grubu	Unlem Grubu			Edat Grubu	Unvan Grubu		Tekrar-lar ve İkileme ler	Bağla-ma Grubu	Sayı Grubu	
H. İ. Delice	İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat-Fiil öbeği	Zarf-Fiil Öbeği	İsim-Fiil Öbeği		Özel İsim Öbeği	Zarf Öbeği	Edat Öbek-leri	Unvan Öbeği	Fiil Öbeği	Tekrar Öbeği		Sayı Öbeği	Kısalt-ma Öbekle-ri
J. Deny	Terkib-i İzafî	Terkib-i Tavsifi													
H. Ediskun	İsim Takım-ları	Sıfat Takım-ları									Birleşik Fiiller				
S. Eker	Ad tamlamaları	Sıfat Tamlaması	Sıfat-Fiil Grubu	Zarf-Fiil Grubu	Eylem Grubu	Unlem Grubu			Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik Eylem Grubu	Tekrar Grupla-rı	Bağla-ma Grubu	Sayı Grubu	Kısalt-ma Grup-ları
M. Ergin	İsim Tamla-ması	Sıfat Tamla-ması	Parti-sip Grubu	Gerun-dium Grubu	Fiil Grubu	Unlem Grubu	Birleşik İsim		Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik Fiil	Tekrar-lar	Bağla-ma Grubu	Sayı Grubu	Kısalt-ma Grup-ları

* Tablodaki sıralama, çalışmalarını incelediğimiz araştırmacıların soyadlarına göre dir.

S. Güneş	İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat-Fiil Grubu	Zarf-Fiil Grubu	İsim-Fiil Grubu	Çağırma Grubu			Edat Grubu	Unvan Grubu		Tekrar Grupları	Bağla-ma Grubu	Sayı Grubu	Kısaltma / Hal Grupları
E. G. Naskali	İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması					Birleşik İsim		Edat Grubu		Birleşik Fiil				
V. Hatiboğlu	Ad Tamlaması	Sıfat Tamlaması									Birleşmiş Eylemler	İkileme			
L. Karahan	İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat-Fiil Grubu	Zarf-Fiil Grubu	İsim-Fiil Grubu	Ünlem Grubu	Birleşik İsim		Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik Fiil	Tekrar Grubu	Bağla-ma Grubu	Sayı Grubu	Kısaltma Grupları
N. Koç (Yeni Dilbil.)	Ad Tamlaması	Ön Ad Tamlaması						Belir-teç Öbeği	İlgeç Öbeği		Eylem Öbeği				
N. Koç (A. D. T. Sözlüğü)	Ad Tamlaması	Ön Ad Tamlaması						Belir-teç Öbeği	İlgeç Öbeği		Eylem Öbeği				
Z. Korkmaz	İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat-Fiil Grubu				Birleşik İsim		Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik Fiil	İkileme	Bağlaç Grubu		
M. Kükey	Ad Tamlaması	Sıfat Tamlaması				Ünlem Öbeği		Belir-teç Öbeği	İlgeç Öbeği	Unvan Öbeği		İkilemeler	Bağla-ma Öbeği	Sayı Öbeği	Kısaltma Grupları
R. Şimşek	Ad Takımı	Ön Ad Takımı				Ünlem Öbeği		Belir-teç Öbeği	İlgeç Öbek-leri	San Öbeği	Eylem Öbek-leri	İkileme	Bağlaç Öbek-leri	Sayı Öbeği	Çekim Öbek-leri
A. Topaloğlu	İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması	İsim-Fiil Öbeği	Zarf-Fiil Öbeği	Fiil Öbeği				Takı Öbeği	Unvan Öbeği			Bağlaç Öbeği	Sayı Öbeği	
K. Yavuz-K. Yetiş-N. Birinci	İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat-Fiil Grubu	Zarf-Fiil Grubu	İsim-Fiil Grubu	Ünlem Grubu			Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik Fiil	Tekrar Grubu	Bağla-ma Grubu	Sayı Grubu	Kısaltma Grubu

Yukarıdaki tabloda hangi araştırmacının, eserinde kaç tür kelime grubundan bahsettiği ve söz konusu grubu hangi terim ile karşıladığı belirlenmiştir. Böylece, çalışmamızın önemli bir parçası olan kelime grupları daha net olarak dikkatlere sunulmuştur.

İncelediğimiz kaynak eserlerde birbirinden farklı olarak birçok kelime grubundan bahsedilmektedir. Biz, bu eserlerden Prof. Dr. Leylâ Karahan'ın *Türkçede Söz Dizimi* isimli kitabındaki kelime gruplarının doğru olarak tespit edildiğini düşünerek, bu kitabı örnek aldık. Bu kitaptaki kelime gruplarına bir de "zarf grubu"nu ekledik.

III. Kelime Grupları

Bu bölümde örnekleri fişlediğimiz kitaplardaki ve incelediğimiz öğrenci kâğıtlarındaki kelime grupları, bu grupların nasıl oluştuğu, grubu oluşturan kelimelerden hangisinin ana unsur, hangisinin yardımcı unsur olduğu, bu grupların cümlelerde ne tür görevler üstlenebildikleri ve bir kelime grubunun diğer kelime gruplarının yapılarında görevli bir eleman olarak nasıl kullanılabildiği, özetle, kelime gruplarının yüzeysel yapılarından daha çok derin yapıları üzerinde durulacaktır.

Bu bölümde, her bir başlık zengin örnekler ile açıklanacak ve böylelikle konunun kavratılmasına çalışılacaktır. Bu sayede öğrenciler, kelime gruplarının nasıl oluştuklarını ne tür görevler üstlenebildiklerini daha net olarak görecekler ve kelime gruplarının ne kadar çeşitli şekillerde oluşabildiklerine ve ne kadar çeşitli görevlerde kullanılabildiklerine tanıklık edeceklerdir; ayrıca, dil bilgisi konularının birbirleri ile ne boyutta ilişkili olduklarını görme imkanı bulacaklardır. Böylece de bu önemli konunun daha kalıcı bir biçimde öğretilmesi sağlanacaktır diye düşünmekteyiz.

Konuyu biraz daha somutlaştıracak olursak, bir belirtili isim tamlamasının, geçtiği cümlede belirtili nesne olabilmesi için yüklem hâli ekine ihtiyaç duyması, öğrencilerin hâl ekleri ile kelime ya da kelime gruplarının öge olma durumu arasındaki bağlantıyı daha net olarak görmelerini sağlayacaktır. Bir sıfat tamlamasının başka bir kelime grubunun yapısına tamlayan ya da tamlanan unsur olarak katılabildiği vb. gibi yapıların doğru olarak tespiti de konunun öğretimi açısından son derece önemlidir. İşte bu konuları bu şekilde ele almamızdaki amaç, bu yapıları zengin örnekler ile görme imkanı bulacak öğrencilerin dil bilgisi konularını bir bütün hâlinde görmelerini ve dil bilgisi öğretimindeki en büyük eksikliklerden birinin de böylelikle ortadan kalkmasını sağlamaktır.

Çeşitli yerlerde çeşitli nedenler ile ifade ettiğimiz gibi Türk dilinin en önemli konularının başında *Söz Dizimi* gelmektedir. *Kelime Grupları* da *Söz Diziminin* önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu konunun doğru öğrenilmesi, söz diziminin de doğru öğrenilmesi ile doğrudan ilişkilidir.

Türkiye Türkçesinde yer alan kelime gruplarının ders kitaplarında geçen örnekleri ile öğrenci kâğıtlarındaki örneklerini şu başlıklar altında incelemek mümkündür.

I. İSİM TAMLAMASI

İyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur. Bu kelime grubunda iki isim unsuru aitlik, içinde bulunma, sınırlandırma, belirtme vb. anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlanır.

İsim tamlamasında birinci unsurun ikinci unsurla bağlantısı, zamirlerde ekli, isimlerde ise ekli veya eksizdir. Tamlamanın ikinci unsuru daima iyelik eki taşır.
(Karahan 2004: 42)

arkadaş ilişkisi (73.Ö/4)

arkadaşlığın önemi (71.Ö/14)

arkadaş seçimi (79.Ö/15)

çuvalın üstü (İT7. 208/2)

insanların hayatı (99.Ö/1)

kanat hışirtısı (İT6. 172/3)

senin burnun (İT6. 172/2)

suçun cezası (76.Ö/12)

→İsim tamlamasında ana unsur sonda bulunur. Birinci unsur tamlayan, ikinci unsur tamlanandır.

arkadaşın (ty) / iyisi (tn) (77.Ö/1)

benim (ty) / elim (tn) (78.Ö/15)

çocuğun (ty) / yüzü (tn) (İT7. 208/4)

insanların (ty) / hepsi (tn) (12.Ö/6)

köyün (ty) / arkası (tn) (17.Ö/8)

makine (ty) / yağları (tn) (İT6. 235/7)

sizin (ty) / yararınız (tn) (76.Ö/14)

tarlaların (ty) / içi (tn) (İT6. 207/1)

→ *evlerin camları* (8.Ö/6), *kadının görünmesi* (14.Ö/17), *kuşların ötüşü* (2.Ö/1), *onun kıymeti* (10.Ö/16), *söğüt ağaçları* (17.Ö/2), *topun yeri* (25.Ö/1), *Türkçe öğretmeni* (13.Ö/10), *üzüm bağları* (17.Ö/4) tamlamalarında asıl belirtilmek istenen koyu yazılmış olanlar yani tamlanan isimlerdir. Koyu yazılmayan yani tamlayan olan isimler, tamlanan isimlerin anlamlarını çeşitli anlam ilgileri ile tamamlarlar. Dikkatli bakılınca tamlanan isimler yalnız başlarına okunduğunda ne ifade edilmek istendiği tam olarak anlaşılmamaktadır ve **Neyin camları?, Kimin görünmesi?, Nelerin ötüşü?, Kimin kıymeti?, Ne ağaçları?, Neyin yeri?, Ne öğretmeni?, Ne bağları?** gibi birçok soru arka arkaya sorulmaktadır. Çünkü bu kelime grupları isim tamlaması şeklinde oluşturulmuşlardır. İsim tamlamasını oluşturan kelimeler arasında bir anlam ilişkisi vardır. Dolayısıyla da en az iki kelime bir araya gelerek tek bir kavramı anlatırlar. Birbirlerinden bağımsız düşünüldüklerinde anlamda bir farklılık olur.

Yukarıda sıralanan örneklerden de anlaşıldığı gibi her çeşit isim tamlamasında iki unsur mutlaka vardır. Bunlar; tamlayan / belirten ve tamlanan / belirtilendir.

Tamlamalarda asıl unsur tamlanandır. Çünkü asıl anlatılmak istenen varlığı tanıtan unsur tamlanan unsurdur. Tamlayan unsur ise tamlanan unsurun anlamını herhangi bir şekilde tamamlayan unsurdur. Yani yardımcı unsurdur. Şöyle ki, *evlerin camları* (8.Ö/6) belirtili isim tamlamasında önemli olan unsur tamlanandır. Yani *camlarıdır*. Bu isim tamlamasını bir cümlede kullandığımızda ana unsurun hangisi olduğu daha net olarak ortaya çıkacaktır. **Çocuklar evlerin camlarını kırdılar.** cümlesinde *kır-* fiilinden etkilenen varlık *evler* değil, *evlerin camlarıdır*. Yani *camlarıdır*. Yani tamlanan unsurdur. Dolayısıyla bir isim tamlamasında ana unsur tamlanandır. *turistlerin gözleri* (4.Ö/6) belirtili isim tamlamasında kastedilen *turistler* değil, *turistlerin gözleridir*. Yani *gözlerdir*. Bu örneği şu şekilde bir cümlede kullansak bu ilişki daha net olarak belirecektir. **Turistlerin gözleri gazdan etkilenmişti.** cümlesinde gazdan etkilenen *turistler* değil; *gözlerdir*.

Verilen örneklerden de anlaşıldığı gibi isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan unsurlar belli ekler almaktadırlar. Tamlayan / yardımcı unsurun aldığı ek, tamlayan yani ilgi hâli ekidir. İlgi hâli eki, geldiği isim ile başka bir isim arasında ilgi kuran *+In / +Un, +nIn / +nUn* ekleridir. İsminden de anlaşıldığı gibi bu ek,

geldiği ismin / isimlerin başka isimle / isimlerle anlam ilgisi kurmasına yarayan ektir. Tamlanan / ana unsurun aldığı ek, tamlanan yani iyelik ekidir. Tamlanan / iyelik ekleri geldiği kelimeyi bir şahsa ya da varlığa bağlayan eklerdir. İsim tamlamalarında da geldiği tamlananı, tamlayana bağlayan eklerdir. Tamlanan yani ana unsurun neye ya da kime ait olduğunu tamlanan unsurun aldığı bu ekler aracılığı ile tespit ederiz. Tamlanan ekleri *+I / +U, +sI / +sU*dur. Şahıs zamirleri ile kurulan isim tamlamalarında bu ek tamlayan unsurdaki şahsın iyelik ekini alır.

→Tamlamada unsurların belli ekler yardımı ile bir araya geldikleri ve bir kavramı ifade ettikleri tamlamaların öğretimi bakımından çok önemlidir. Şu örneklere bir bakalım.

top yer
üzüm bağlar

Bu kelime yığınları arasında bu hâlleri ile herhangi bir ilişki mevcut değildir. Bu kelimeleri bir araya getirmek için bu kelimelere şu ekleri getirdiğimizde iki kelime arasındaki anlam ilişkisi ortaya çıkmakta ve isim tamlaması oluşmaktadır.

top +un yer+i (25.Ö/1) *üzüm+Ø bağlar+ı* (17.Ö/4)

→*köy+ün arka+sı* (17.Ö/8), *orman+Ø alanlar+ı* (11.Ö/1), isim tamlamalarına bakalım. Birinci tamlamada *köy* ismi tamlayan ekini, *arka* ismi tamlanan ekini almıştır. İkinci tamlamada ise *orman* ismi tamlayan ekini almamış, *alanlar* ismi tamlanan ekini almıştır. Demek ki isimler tamlama kurarken bazı ekleri taşıyorlar; ancak, burada dikkat edilmesi gereken en önemli konulardan biri de tamlayan ekinin bazen olduğu bazen olmadığıdır. Ama tamlanan eki her zaman vardır. Bu da demek oluyor ki bir tamlamanın oluşabilmesi için öncelikle tamlanan kelimenin tamlanan ekini alması gerekmektedir. Tamlayan eki olmadan da isim tamlaması kurulabilmekte; ancak, kurulan isim tamlaması belirtisiz isim tamlaması olmaktadır. Tamlayan unsuru da ek alan isim tamlamaları ise belirtili isim tamlamalarını oluşturmaktadırlar.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi zamirler de isim tamlamaları oluşturabilmektedir; ancak, zamirlerin bulunduğu isim tamlamaları mutlaka belirtili olmak zorundadır. Doğal olarak da şahıs zamirlerinin kullanıldığı belirtili isim tamlamalarında tamlanan eki, o zamiri işaret eden iyelik eki olmalıdır.

→**benim** (ty) / **el+im** (tn) (78.Ö/15) belirtili isim tamlamasının tamlayanı birinci teklik şahıs zamiridir, dolayısıyla tamlanan unsurun aldığı ek birinci teklik şahıs iyelik ekidir.

→**sizin** (ty) / **yarar+ınız** (tn) (76.Ö/14) belirtili isim tamlamasının tamlayan unsuru da ikinci çokluk şahıs zamiridir ve tamlanan unsurun aldığı ek ikinci çokluk şahıs iyelik ekidir.

Burada dikkatleri çeken bir diğer konu da *benim elim* belirtili isim tamlamasındaki tamlayan unsurun aldığı tamlayan ekinin farklı görünmesidir. *Ben* birinci teklik şahıs zamirinin aldığı ek ilgi hâli ekidir; ancak. *-b-* sesinin *-n-* sesini etkilemesi ile *-n-* sesi *-m-* sesine dönüşmüştür. Bu benzeşme Türkçede birçok kelimedede olmaktadır. Buradaki farklılık ise *-b-* sesinin yanındaki değil de uzaktaki bir sesi etkileyerek kendine benzetmesidir. Yani bu durum *-b-* dudak ünsüzünün kendi gibi dudak ünsüzü istemesinden kaynaklanan küçük bir ses değişikliği olayından başka bir şey değildir.

→İncelediğimiz kâğıtlardaki ve metinlerdeki isim tamlamaları belirtili veya belirtisiz tamlama şeklindedir. Bu tamlamaların tamlayan ve tamlanan unsurları birer isimden ibaret olabildikleri gibi, tamlamanın genişliği nispetinde, bunlar, birer kelime grubu da olabilmektedir.

İsim tamlamaları, içinde bulunduğu cümlelerin özelliğine göre özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf tümleci ve yüklem olabilmekte; ayrıca, başka kelime gruplarının yapısına da katılabilmektedir.

I.I. BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI

Tamlayan unsuru ilgi hâli eki taşıyan isim tamlaması belirtili isim tamlamasıdır.

Belirtili isim tamlamalarında, tamlayan unsur belirli bir nesneyi göstermektedir. Bu tür tamlamalarda her iki unsur arasında ekle sağlanan geçici bir ilişki vardır.

1. Yapı Bakımından Belirtili İsim Tamlamaları

Belirtili isim tamlamalarının tamlayan ve tamlanan unsurları tek kelimedenden ibaret olabildikleri gibi birer kelime grubu da olabilmektedir.

1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Bu kuruluştta olan belirtili isim tamlamalarının tamlayan ve tamlanan unsurlarının arasına herhangi bir kelime veya kelime grubu girmemiştir.

İncelediğimiz öğrenci kâğıtlarında ve metinlerde bulunan bu yapıdaki belirtili isim tamlamalarından bazıları şunlardır:

<i>ağaçların altı</i> (İT7. 72/1)	<i>eserin yazarı</i> (İT6. 118/4)
<i>Ahmet'in babası</i> (İT6. 25/7)	<i>günün ışığı</i> (İT6. 172/1)
<i>Ali'nin eli</i> (İT6. 127/7)	<i>Halillerin düğünü</i> (İT7. 126/3)
<i>babamın arkadaşı</i> (İT6. 236/1)	<i>hayvanların dünyası</i> (İT6. 25/6)
<i>benim doğduğum</i> (İT6. 35/1)	<i>nilüferlerin örgüsü</i> (İT8. 56/3)
<i>benim hakkım</i> (İT8. 116/1)	<i>onun anlayışı</i> (İT8. 10/4)
<i>benim tuttuğum</i> (İT6. 25/1)	<i>onun evlâtları</i> (İT6. 62/8)
<i>bizim gittiğimiz</i> (İT7. 207/4)	<i>öğrencilerin çoğu</i> (İT7. 22/2)
<i>bizim sınavlarımız</i> (İT6. 36/3)	<i>öğretmenimizin gözleri</i> (İT7. 21/3)
<i>bunların hepsi</i> (İT6.84/2)	<i>öğretmenimizin söyledikleri</i> (İT7. 22/1)

arkadaşın arkası (79.Ö/13)
arkadaşın iyisi (77.Ö/1)
arkadaşlığın önemi (71.Ö/14)
atın yanı (71.Ö/9)
benim arkadaşım (93.Ö/3)
benim elim (78.Ö/15)
bunların hesapları (10.Ö/25)
bunun süresi (7.Ö/9)
çiçeklerin açışı (2.Ö/1)
dağların güzelliği (17.Ö/22)
dünyanın kıymeti (10.Ö/14)
evlerin camları (8.Ö/6)
insanların dostlukları (82.Ö/10)
insanların hayatı (99.Ö/1)
insanların hepsi (12.Ö/6)

kadının görümcesi (14.Ö/17)

köyün arkası (17.Ö/8)

kuşların ötüşü (2.Ö/1)

onun başı (71.Ö/3)

onun kıymeti (10.Ö/16)

sizin yararınız (76.Ö/14)

suçun cezası (76.Ö/12)

topun yeri (25.Ö/1)

yolun etrafı (11.Ö/8)

zorlukların geçmesi (8.Ö/3)

1.2. Unsurlarından Biri veya İki Kelime Grubu Şeklinde Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Bu yapıdaki belirtili isim tamlamalarının gerek tamlayanları gerek tamlananları gerekse de hem tamlayanları hem de tamlananları birer kelime grubu olmaktadır.

1.2.1. Tamlayan Unsuru Kelime Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Bu yapıdaki tamlamaların tamlayan unsurları belirtisiz isim tamlaması, belirtili isim tamlaması, sıfat tamlaması, unvan grubu ve bağlama grubu olabilmektedir.

1.2.1.1. Tamlayan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

atölye penceresinin kenarı (İT6. 236/5)

diz kemiklerimden biri (İT6. 229/1)

düşman generallerinden biri (İT7. 40/2)

Galata Kulesi'nin tepesi (İT6. 205/2)

mahalle çocuklarının dikkati (İT6. 25/4)

nar ağacının dibi (İT6. 85/1)

Osmanlı Devleti'nin bünyesi (İT6. 97/1)

trafik kazalarının nedeni (23.Ö/11)

Türk devriminin temelleri (İT7. 30/2)

Türk milletinin karakteri (İT8. 32/1)

1.2.1.2. Tamlayan Unsuru Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Atatürk'ün kişiliğinin en belirgin yönlerinden biri (İT8. 49/5)

bu çocukların en büyüğünün adı (İT8. 120/1)

bu kitapların birçok satırının altı (İT7. 30/4)

günün önemli sorunlarının başı (İT7. 199/6)

saka kuşumun kafesinin yanı (İT6. 24/1)

turistlerin gözlerinin önü (4.Ö/6)

1.2.1.3. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Beş Balığ'ın bulunduğu (İT8. 121/5)

beş yüz bin ağacın kurtulacağı (İT7. 155/2)

bir derenin akışı (İT6. 11/1)

bu çocuğun arkadaşları (5.Ö/4)

bu dinlerin yaptıkları (12.Ö/14)

bütün insanların içi (14.Ö/5)

doğadaki uyumun dışı (İT6. 25/9)

görevini yapmış insanların rahatlığı (İT7. 92/4)

her çocuğun hayali (38.Ö/3)

iki katlı bir evin yükselişi (İT7. 155/2)

küçücük bir sarnıcın başı (İT8. 65/9)

o günlerin Ankara'sı (İT6. 35/2)

renkli kuşların ötüşü (İT6.11/1)

tatlı bir rüzgârın esişi (İT6. 11/1)

topal Durmuş'un oğlu (İT7. 72/1)

1.2.1.4. Tamlayan Unsuru Unvan Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Buyu Hanın çocukları (İT8. 121/5)

Konstantin Efendinin bulunabileceği (İT8. 149/6)

1.2.1.5. Tamlayan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

hem benim hem İzzet'in avuçları (İT7. 162/4)

kitapların ve kütüphanelerin yararı (36.Ö/7)

1.2.2. Tamlanan Unsuru Kelime Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Bu yapıdaki belirtili isim tamlamalarının tamlanan unsurları belirtisiz isim tamlaması, sıfat tamlaması, bağlama grubu, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu, zarf grubu ve tekrar grubu olabilmektedir.

1.2.2.1. Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

asrımızın **sür'at ve hareket mefhumu** (İT8. 31/4)

Atatürk'ün **çocukluk dönemi** (İT6. 97/2)

Atatürk'ün **kültür anlayışı** (İT7. 151/1)

insanın **yaşama süresi** (10.Ö/19)

1.2.2.2. Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Anadolu'nun **birinci insanı** (İT6. 69/1)

arkadaşın **iyi ve kötü yönleri** (71.Ö/6)

bedenin **bir parçası** (İT6. 11/2)

Bıdık'ın **birkaç resmi** (İT6. 133/10)

çağımızın **en güzel yerleri** (4.Ö/9)

gündemin **boş maddeleri** (İT6. 224/2)

güneyin **ateş gibi sıcak geceleri** (İT7. 161/1)

günün **önemli sorunları** (İT7. 199/6)

haftanın **birkaç günü** (İT6. 35/2)

insanın **dünyadaki en iyi yandaşı** (83.Ö/1)

kedilerin **üç adı** (İT6. 132/5)

*Mustafa'nın **kör gözü*** (İT7. 142/6)

*tarihin **her çağı*** (İT7. 222/6)

*yapının **arka kapısı*** (İT8. 40/2)

1.2.2.3. Tamlanan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

*herkesin **hak ve özgürlükleri*** (İT6. 12/1)

1.2.2.4. Tamlanan Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

*Atatürk'ün **İstanbul'da öldüğü*** (İT6. 36/10)

*bunun **çok az rastlanan bir davranış olduğu*** (İT6. 69/1)

*çocuğun **tümüyle iyileştiği*** (İT7. 92/3)

*hayatın **bize neler kazandıracacağı*** (13.Ö/12)

*herkesin **kolayca anlayabileceği*** (İT7. 21/4)

*serçelerin **kafeste beslenmediği*** (İT6. 25/3)

1.2.2.5. Tamlanan Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

*Atatürk'ün **önümüzden geçmesi*** (İT6. 35/2)

*çobanın **bana seslenişleri*** (İT7. 66/3)

*sizin **kardeş kardeş, birbirinizi severek yaşamanız*** (İT6. 61/3)

*yarınların **güzel geçmesi*** (22.Ö/12)

1.2.2.6. Tamlanan Unsuru Zarf Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

*serçelerin **en güzeli*** (İT6. 24/2)

*tayfanın **en genci*** (İT7. 161/3)

*tepelerin **en üstü*** (17.Ö/9)

1.2.2.7. Tamlanan Unsuru Tekrar Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

*dükkânın **ötesi berisi*** (İT8. 9/2)

1.2.3. Hem Tamlayan Unsuru Hem de Tamlanan Unsuru Kelime Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

1.2.3.1. Hem Tamlayan Unsuru Hem de Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Beyler deresinin söğütler, kavaklar ve serin gölgelikler âlemi (İT7. 228/4)

öğretmen okulunun kimya bölümü (İT7. 91/2)

Sivas ilinin Şarkışla ilçesi (İT8. 40/1)

uzun yol şoförlerinin sağlık durumları (İT7. 199/2)

1.2.3.2. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması, Tamlanan Unsuru Zarf Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

bu çocukların en büyüğü (İT8. 120/1)

bu işlerin en büyüğü (İT8. 31/3)

1.2.3.3. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması, Tamlanan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

bu görüşünün destekleyicisi ve savunucusu (İT8. 49/6)

bütün yurttaşların birliği ve mutluluğu (İT6. 12/1)

1.2.3.4. Tamlayan Unsuru Bağlama Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

aklın ve bilimin önemli bir yeri (İT7. 30/2)

mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli (İT8. 155/2)

1.2.3.5. Tamlayan Unsuru Belirtili İsim Tamlaması, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

sefer tasına benzeyen hanlardan birinin genzi tıkayan pis havası (İT6. 234/1)

1.2.3.6. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması, Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

bizim köyün lodos tarafı (İT7. 142/1)

bu yılın yaz başları (İT7. 217/3)

bütün canlıların neşe kaynağı (2.Ö/2)

insanı mutlu kılacak tüm çabaların Kutup Yıldızı (İT6. 20/3)

1.2.3.7. Hem Tamlayan Unsuru Hem de Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

bin yıllık bir dilin ortaklaşa sesi (İT7. 103/3)

binlerce keklğin bir taneciğı (İT6. 172/2)

bir çocuğun en büyük hayali (39.Ö/4)

bir elmanın iki yarısı (78.Ö/4)

bu kitapların birçok satırı (İT7. 30/4)

her insanın bir arkadaşı (84.Ö/1)

her insanın iyi veya kötü arkadaşları (61.Ö/1)

sıcak koridorun kirlı aydınlığı (İT6. 236/4)

on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı (İT6. 97/3)

toplu tüfekli savaşların gündelik kayıpları (İT6. 224/1)

1.2.3.8. Tamlayan Unsuru Tekrar Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

ana babanın çocuğa karşı sevgisi (İT6. 11/2)

1.2.3.9. Tamlayan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması, Tamlanan Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

kuduz mikrobunun köpeğin beyninde ve omuriliğinde yerleştiğı (İT7. 92/1)

1.2.3.10. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması, Tamlanan Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

küçük kuşun suya düşmesi (İT6. 85/1)

1.2.3.11. Tamlayan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Fransız Devrimi'nin büyük payı (İT7. 30/5)

Türk ulusunun temel özellikleri (İT6. 69/6)

1.2.3.12. Tamlayan Unsuru Birleşik İsim, Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünce yapısı (İT7. 29/2)

1.2.3.13. Tamlayan Unsuru Belirtili İsim Tamlaması, Tamlanan Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Mustafa'nın kör gözünün hiddetten ala bulandığı (İT7. 142/6)

1.2.3.14. Tamlayan Unsuru İsim-Fiil Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

iyi ve başarılı bir şoför olmanın baş koşulu (İT6. 225/2)

onları böyle durup dururken vurmanın da insanlığa sığar yanı (İT6. 229/2)

1.2.3.15. Tamlayan Unsuru Sıfat-Fiil Grubu, Tamlanan Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

direksiyon kullananların her yıl ruh ve beden sağlığı kontrolünden geçmeleri (İT6. 225/3)

1.2.3.16. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması, Tamlanan Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

ancak ulusal kaynaklardan beslenen bir müziğin evrensel müzik içinde yer alabileceği (İT6. 178/2)

1.2.3.17. Tamlayan Unsuru Sıfat-Fiil Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

bu konularla gerçekten ilgili olanların bir bölümü (İT7. 35/10)

1.2.3.18. Tamlayan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması, Tamlanan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

bütün eğilmişliği de keyfi de Anadolu insanının (İT7. 102/1)

1.2.3.19. Tamlayan Unsuru Birleşik İsim, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Leonardo da Vinci'nin o meşhur Monaliza tablosu (22.Ö8)

1.3. Tamlayan Unsurları İşaretlenmeyen Belirtili İsim Tamlamaları (Tamlayan Unsurları İşaretlenmeyen İyelik Grupları)

Metinlerimizdeki bu tür tamlamalarda tamlayan unsur bulunmamaktadır. Tamlanan unsurun aldığı iyelik ekinden dolayı bu tür tamlamaların tamlayan unsurları işaretlenmemiştir.

[benim] *aklım* (98.Ö/3)

[bizim] *arkadaşlarımız* (64.Ö/3)

[onun] *bedeni* (İT6. 11/2)

[benim] *dediklerim* (İT6. 25/2)

[sizin] *dişiniz* (İT6. 19/2)

[onun] *emeği* (İT6. 11/2)

[bizim] *hayatımız* (79.Ö/4)

[benim] *kardeşim* (İT6. 236/3)

[bizim] *öğretmenimiz* (6.Ö/3)

[bizim] *öğretmenlerimiz* (İT6. 36/7)

[bizim] *önümüz* (İT6. 36/1)

[benim] *serçem* (İT6. 25/5)

[onun] *sütü* (İT6. 11/2)

1.4. Tamlayan Unsurları İlgi Hâli Eki Görevli -dan / -den Eki Alan Belirtili İsim Tamlamaları

Metinlerimizdeki bu tür tamlamaların tamlanan unsurları birer belirsiz kelimedir. Bu yapıdaki tamlamaların tamlayan unsurları ilgi hâli eki yerine -dan / -den çıkma hâli eki almaktadır.

aklı ve bilimi kılavuz eden Atatürk'ün başta gelen niteliklerinden biri (İT7. 30/2)

bir işte birlikte bulunanlardan her biri (79.Ö/1)

bunlardan biri (İT8. 40/2)

bu vagonlardan biri (İT7. 73/3)

dünyamızdaki en önemli bağlardan biri (86.Ö/1)

düşman generallerinden biri (İT7. 40/2)

en önemli karakter özelliklerinden birisi (İT6. 96/3)

insanların en güzel özelliklerinden biri (82.Ö/3)

önderlerden biri (İT6. 68/1)

sefer tasına benzeyen hanlardan biri (İT6. 234/1)

tamir atölyelerinden biri (İT6. 235/2)

Türk subaylarından biri (İT7. 40/2)

yandan gelen saçmalardan biri (İT6. 172/5)

2. Cümledeki Görevi Yönünden Belirtili İsim Tamlamaları

2.1. Belirtili İsim Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması

Öznesi belirtili isim tamlaması olan cümleler, yüklemi bakımından hem fiil hem de isim cümlesi olabilmektedir. Bu cümleler, anlam bakımından ise olumlu veya olumsuz cümle şeklinde görülebilmektedir. Ayrıca bu cümleler, soru cümlesi veya devrik cümle şeklinde de olabilmektedir.

Bu durumda tamlama yalın hâlde bulunmaktadır.

2.1.1. Öznesi Belirtili İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

Dağların güzelliği karanlıkta kayboluyor. (17.Ö/22)

Düşkün anlarda **kimi dostların sevgisi** azalabilir. (İT6. 11/2)

Düşman generallerinden biri, Gazinin çadırından çıktıktan sonra, Türk subaylarından birine sordu. (İT7. 40/2)

Eliot (Elyıt)'ın kedi şiirleri kitaplaştırılmıştır. (İT6. 132/5)

Evlerin camları kirlenir. (8.Ö/6)

Köyün çocukları ortaokul ve lise için şehirlere gelirler. (17.Ö/19)

O an **kadının görünmesi** çocukla birlikte geldi. (14.Ö/17)

Onların hepsi yanlış arkadaş seçimi yanlış arkadaşlık bağları yüzünden meydana gelir. (93.Ö/10)

Onun ağzından da nasip olmadı sana. (İT7. 126/4)

Topun yeri belirlenir. (25.Ö/1)

2.1.2. Öznesi Belirtili İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

Arkadaşın iyisi var kötüsü var. (77.Ö/1)

Arkadaşın iyi veya kötü yönleri vardır. (71.Ö/6)

Bu dinlerin yaptıkları çok saçmadır. (12.Ö/14)

Bunlardan ilki, onlara renklerine göre verdiğimiz adlardır. (İT6. 133/1)

Bunun süresi yoktur. (10.Ö/9)

enesin [Enes'in] **iyi yönü** var. (66.Ö/5)

Evin sokağa bakan hiçbir penceresi yoktur. (İT6. 84/2)

Her insanın bir arkadaşı vardır. (84.Ö/1)

Her insanın iyi veya kötü arkadaşları vardır. (61.Ö/1)

İnsanın kendisini yurdu için hazırlaması bir görevdir. (İT6. 12/1)

İnsanın yaşama süresi belli değildir. (10.Ö/19)

İnsanların dostlukları sıkıdır. (82.Ö/10)

Onun için kitapların ve kütüphanelerin yararı çoktur. (36.Ö/8)

2.2. Belirtili İsim Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması

Belirtili isim tamlamaları bu görevle kullanılırken yükleme hâli eki almaktadır. Bu ek, tamlamayı belirtili nesne yapmaktadır. Tabîi olarak belirtili isim tamlamaları belirtisiz nesne olamamaktadır.

*Ama **bunların çoğunu** bilmiyoruz. (7.Ö/2)*

*Arkadaşlar **insanların kendilerini** yansıtır. (86.Ö/16)*

***Arkadaşlığın kötü ve iyi yönünü** bir atasözüyle açıklamıştır. (68.Ö/5)*

*Ben **benim arkadaşımı** önce tanır, sonra arkadaş olarak görürüm. (93.Ö/3)*

*Bir yandan da **hayatının dilimlerini** ona anlatır. (İT8. 73/2)*

*Bütün bunlar hoştu ama gerçekte hayvanları çok seviyordum, **onları böyle durup dururken vurmanın da insanlığa sığar yanını** göremiyordum. (İT6. 229/2)*

***Görmesi iyice azalmış nice şoförün ve de ehliyetsiz profesyonel araba kullananın var olduğunu** biliyorsunuz değil mi? (İT6. 225/3)*

***Günün ışığını** sesleriyle, şakalarıyla selâmlıyorlardı. (İT6. 172/1)*

*Halbuki ben, **sizin kardeş kardeş, birbirinizi severek yaşamanızı** istiyorum. (İT6. 61/3)*

***Hayatın bize neler kazandıracağını** bilemeyiz. (30.Ö/12)*

***Trafik kurallarının ne kadar önemli olduğunu** unutmayınız. (23.Ö/12)*

***Yavrularının yuvasını, bağrından yolduğu tüylerle döşemişti.** (İT6. 172/7)*

2.3. Belirtili İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Belirtili isim tamlamalarının bu görev ile kullanıldığı cümleler, daha çok fiil cümleleri şeklindedir. Yer tamlayıcıları fiilin yerini ve yönünü gösteren unsurlar oldukları için, isim cümlelerinde az görülmeleri normal bir durumdur.

Belirtili isim tamlamaları cümlelerde yer tamlayıcısı olurken; yönelme, bulunma ve çıkma hâli eklerinden birini almaktadır.

2.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirtili İsim Tamlamaları

*Artık **çocuğun yüzüne** bakamıyordum. (İT7. 208/4)*

Atatürk, **ancak ulusal kaynaklardan beslenen bir müziğin evrensel müzik içinde yer alabileceğine** inanır. (İT6. 178/2)

Avcı Süleyman, yürüye yürüye **dik bir kayalığın dibine** vardı. (İT6. 172/2)

-Bak, sen şu kutudaki yağlı boyaları **şu masanın üstüne** koy. (İT6. 25/1)

Bu değneğin ucuna beş on halka geçirilecek. (İT8. 9/5)

Kâh sağa kâh sola sapıyor; kâh **tarlaların içine** sürüyor; sonra kafasını bana doğru uzatıp şaşkın gözlerle bakarak... (İT7. 207/1)

Kayalar kırdırıp **suyun üzerine** köprü kurdurdum. (İT6. 62/18)

Kendisi **parmaklığın iç yanına** geçti. (İT7. 72/1)

Oyuna hazırlık için **sokağın ortasına** çubukla bir daire çizilir. (27.Ö/3)

Yurdu istilâ eden Yunan ordularının karşısına Başkumandan olarak çıktı ve onları kahretti. (İT6. 97/5)

2.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Açık bir kapının önünde durdu. (İT7. 73/4)

Aslında **bütün insanların içinde** merhamet duygusu vardır. (14.Ö/5)

Atatürk'ün düşünce yapısı ve eylemlerinde Fransız Devrimi'nin büyük payı vardır. (İT7. 30/5)

Baktık, ufak tefek bir adam **sıraların arasında** dolaşıyor. (İT7. 22/3)

Bu evlerden birinde yaşıyordum. (İT6. 84/3)

Büyüklerin ellerinde birbirine yapışmış, acayip çomaklar vardı. (İT8. 148/3)

Gelenlerin gözlerinde büyük bir beğeni, neredeyse hayranlık görüyordum. (İT6. 230/2)

İnsanların hayatında bir düzen vardır. (99.Ö/1)

İyi ve kötü günlerinde hep Faruk amcam **babamın yanında** olur. (73.Ö/14)

Sonra ebe seçilen grup **dairenin içinde** 100'e kadar sayar. (27.Ö/4)

2.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirtili İsim Tamlamaları

*Aradan biraz daha geçince, **makinenin bacasından** bir hışıltı duyuldu ve içinde bir adam görüldü. (İT7. 73/1)*

***Atölye penceresinin kenarından** heyecanla seyrettim. (İT6. 236/5)*

*Bir başkası da, elinde bir teneke ile **vagonların arkasından** çıktı, istasyona girdi. (İT7. 73/1)*

*Biraz daha büyüdü, izci olarak **Atatürk'ün önünden** Cumhuriyet Bayramlarında geçtik. (İT6. 36/6)*

*Havaya kalkarken **kayığın her yanından** denize çağlayanlar boşanıyordu. (İT7. 162/2)*

*Kolların kapı kanatları takarak **bir yapının üzerinden** atlamış; ama kanatları ağır geldiği için düşerek ölmüştü. (İT6. 205/2)*

***Yurdun her tarafından** bu müsabakalara birçok pehlivan gelmişti. (İT8. 44/1)*

2.4. Belirtili İsim Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

Zarf tümleci olarak kullanılan belirtili isim tamlamaları ya yalın hâlde bulunmakta ya da hâl eklerinden birini almaktadır.

***Ameliyatın ertesi günü**, başhekim, elinde bir telle beni sormaya geldi. (İT8. 41/5)*

*Çocuk **aşının etkisiyle** ölebilirdi de. (İT7. 92/3)*

***Günün birinde** gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. (İT8. 149/7)*

***Okulların kapanmasına** çok az bir süre kalmıştı. (6.Ö/1)*

*Susuzluklara meydan okuyan akasyalar, **günün birinde** bu kahve önüne koyu gölgelikler içinde serin bir park yapacak. (İT7. 229/5)*

2.5. Belirtili İsim Tamlamasının Yüklem Olarak Kullanılması

Cümlelerde yüklem görevi üstlenen belirtili isim tamlamaları ya bildirme eki almakta ya da “imek“ fiili ile çekime girmektedir.

Ana baba sevgisi, ana babanın çocuğa karşı sevgi duyguların en soylu olanlarındandır. (İT6. 11/2)

Arkadaşlık insanların en güzel özelliklerinden biridir. (82.Ö/3)

Arkadaşlık kardeşliğin bir parçasıdır. (15.Ö/16)

Çalışmak bizim elimizdedir. (30.Ö/12)

Çünkü biz arkadaşız, çünkü biz kardeşiz, çünkü biz bir elmanın iki yarısıyız. (78.Ö/4)

Doğada bulunan birçok incelikleri sevmek, karşılıksız sevginin ürünüdür. (İT6. 11/1)

Düzenli yaşamak mutlu olmanın diğer formülüdür. (97.Ö/18)

Güneyin ateş gibi sıcak gecelerinden biriydi. (İT7. 161/1)

Her yurttaşın uyumu, barışı, yasalara saygıyı sağlamaya çalışması, yurt sevgisinin ürünüdür. (İT6. 12/1)

İlkbahar bütün canlıların neşe kaynağıdır. (2.Ö/2)

İnsan ve kitap birbirinin tamamlayıcısıdır. (43.Ö/13)

Kısaca kitap insanın en iyi dostudur. (60.Ö/6)

Kitap düşüncenin ve bilginin taşıyıcısıdır. (43.Ö/10)

Kitaplarım benim en yakın arkadaşlarımdır. (56.Ö/13)

Kitaplar insanın en yakın dostudur. (41.Ö/8)

Kitap ve kütüphaneler her çocuğun hayalidir. (38.Ö/4)

Lisenin son sınıfında idim. (İT6. 36/6)

O da bunun farkındaydı. (İT6. 235/7)

Onlar bizlerin en iyi dostudur. (90.Ö/4)

Top diğer grubun elindedir ve taşlara yaklaşanı vururlar. (29.Ö/6)

Yazmak ve okumak bir çocuğun en büyük hayalidir. (39.Ö/4)

3. Belirtili İsim Tamlamasının Kelime Grupları İçinde Durumu

Belirtili isim tamlamalarının kelime grupları içindeki durumunu şu başlıklar altında inceledik:

3.1. Belirtili İsim Tamlamasının Başka Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

bu kitapların birçok satırının altı (İT7. 30/4)

sefer tasına benzeyen hanlardan birinin genzi tıkayan pis havası (İT6. 234/1)

toplu tüfekli savaşların gündelik kayıplarının çok üstü (İT6. 224/1)

turistlerin gözlerinin önü (4.Ö/6)

3.2. Belirtili İsim Tamlamasının Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

Atatürk'ün İstanbul'da öldüğü haberi (İT6. 36/10)

çocuğun tümüyle iyileştiği haberi (İT7. 92/3)

küresel çevre sorunlarının çözümü konusu (İT7. 218/2)

sefer tasına benzeyen hanlardan birinin genzi tıkayan pis havası içi (İT6. 234/1)

yapının arka kapısı önü (İT8. 40/2)

3.3. Belirtili İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

benim doğduğum yıl (İT6. 35/1)

bilgisayar devriminin yaratacağı boyutlar (İT8. 76/3)

bizim gittiğimiz yön (İT7. 207/4)

devletin göstereceği alanlar (İT6. 145/3)

eserin yazarı Cervantes (Servantes) (İT6. 118/4)

hanginizin yaptığı işler (İT6. 61/5)

her ulusun değer verdiği bir duygu (İT6. 12/1)

İspanya'nın başkenti Madrid (İT6. 118/1)

topal Durmuş'un oğlu Mustafa (İT7. 72/1)

3.4. Belirtili İsim Tamlamasının Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

asrımızın sür'at ve hareket mefhumuna göre (İT8. 31/4)

benim tuttuğum gibi (İT6. 25/1)
bu yapının yükselişi ile (İT6. 35/2)
ilkin dördüne kadar (İT6. 235/3)
kentin her şeyinden uzak (İT6. 230/1)
Türk Ocağı'nın yapımına değin (İT6. 36/2)
yarınlarımızın güzel geçmesi için (22.Ö/12)

3.5. Belirtili İsim Tamlamasının Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması

Atatürk'ün düşünceleri ve gerçekleştirdiği Türk devriminin temelleri (İT7. 30/2)

doğanın intikamının daha büyük olmaması ve acının yoksul ülkelere çektirilmemesi (İT7. 218/2)

kalın dudaklarıyla dişlerinin arası (İT8. 149/4)

kuşların uçuşları ve hava akımları (İT6. 205/2)

4. Tamlama Yanlışları

İncelenen öğrenci kâğıtlarında tamlama yanlışlarına sıkça rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Arkadaş kötü yönleri de vardır. (77.Ö/4) [Cümle, *Arkadaşın kötü yönleri de vardır.* şeklinde olmalıydı.] Bu şekilde cümlede ilgi hâli eki / tamlayan eki bulunmayan *arkadaşın kötü yönleri* belirtili isim tamlaması net olarak ortaya çıkar ve cümledeki dil yanlışlığı da giderilmiş olur.

Arkadaşlarımız bazen kötü yönleri olabiliyor. (72.Ö/5) [Cümle, *Arkadaşlarımızın bazen kötü yönleri olabiliyor.* şeklinde olmalıydı.] Bu şekilde cümlede ilgi hâli eki / tamlayan eki bulunmayan *arkadaşlarımızın kötü yönleri* belirtili isim tamlaması net olarak ortaya çıkar ve cümledeki dil yanlışlığı da giderilmiş olur.

Aslında bu tür kitaplar ve yararları saymakla bitmez. (57.Ö/10) [Cümle, *Aslında bu tür kitaplar ve bu tür kitapların yararları saymakla bitmez.* şeklinde olmalıydı.] Bu şekilde cümlede tamlayan unsur bulunmayan *bu tür kitapların*

yararları belirtili isim tamlaması net olarak ortaya çıkar ve cümledeki dil yanlışlığı da giderilmiş olur.

Bazı insanlar; hayvanları koruyup besler, yaşamasını sağlar. (21.Ö/3) [Cümle, *Bazı insanlar; hayvanları koruyup besler, **hayvanların** yaşamasını sağlar.* şeklinde olmalıydı.] Bu şekilde cümlede tamlayan unsuru bulunmayan *hayvanların yaşaması* belirtili isim tamlaması net olarak ortaya çıkar ve cümledeki dil yanlışlığı da giderilmiş olur.

Bazı insanlar sevdiklerini kaybedince ağlarlar ancak ağlayarak geri geleceğini düşünürler ama giden geri gelmez. (12.Ö/8) [Cümle, *Bazı insanlar sevdiklerini kaybedince ağlarlar ancak ağlayarak **sevdiklerinin** geri geleceğini düşünürler ama giden geri gelmez.* şeklinde olmalıydı.] Bu şekilde cümlede tamlayan unsuru bulunmayan *sevdiklerinin geri geleceğini* belirtili isim tamlaması net olarak ortaya çıkar ve cümledeki dil yanlışlığı da giderilmiş olur.

Belki bu soru çok zor gibi görünebilir ama tek ve çok açık bir cevabı var: Anlatarak. (13.Ö/2) [Cümle, *Belki bu soru çok zor gibi görünebilir ama **sorunun** tek ve çok açık bir cevabı var: Anlatarak.* şeklinde olmalıydı.] Bu şekilde cümlede tamlayan unsuru bulunmayan *sorunun tek ve çok açık bir cevabı* belirtili isim tamlaması net olarak ortaya çıkar ve cümledeki dil yanlışlığı da giderilmiş olur.

Bu olayı yakınlarına söylediğinde hepsi evden gider. (45.Ö/18) [Cümle, *Bu olayı yakınlarına söylediğinde **yakınlarının / onların** hepsi evden gider.* şeklinde olmalıydı.] Bu şekilde cümlede tamlayan unsuru bulunmayan *yakınlarının / onların hepsi* belirtili isim tamlaması net olarak ortaya çıkar ve cümledeki dil yanlışlığı da giderilmiş olur.

Bu tür insanlar arkadaşlık duyguları gelişmemiştir. (69.Ö/6) [Cümle, *Bu tür insanların arkadaşlık duyguları gelişmemiştir.* şeklinde olmalıydı.] Bu şekilde cümlede ilgi hâli eki / tamlayan eki bulunmayan *insanların arkadaşlık duyguları* belirtili isim tamlaması net olarak ortaya çıkar ve cümledeki dil yanlışlığı da giderilmiş olur.

Her insan hayatta kesinlikle kitaba ihtiyacı vardır. (57.Ö/13) [Cümle, *Her insanın hayatta kesinlikle kitaba ihtiyacı vardır.* şeklinde olmalıydı.] Bu şekilde cümlede ilgi hâli eki / tamlayan eki bulunmayan *her insanın İhtiyacı* belirtili

isim tamlaması net olarak ortaya çıkar ve cümledeki dil yanlışlığı da giderilmiş olur.

İnsan kitap okudukça bilgi dünyası genişler. (47.Ö/2) [Cümle, *İnsan kitap okudukça **insanın** bilgi dünyası genişler.* şeklinde olmalıydı.] Bu şekilde cümlede tamlayan unsuru bulunmayan *insanın bilgi dünyası* belirtili isim tamlaması net olarak ortaya çıkar ve cümledeki dil yanlışlığı da giderilmiş olur.

İnsanlar düzensiz olduklarında kafaları karışabilir. (99.Ö/2) [Cümle, *İnsanlar düzensiz olduklarında **insanların** kafaları karışabilir.* şeklinde olmalıydı.] Bu şekilde cümlede tamlayan unsuru bulunmayan *insanların kafaları* belirtili isim tamlaması net olarak ortaya çıkar ve cümledeki dil yanlışlığı da giderilmiş olur.

Kitap okumak güzel bir davranış olup, bize de katkıda bulunduğu davranışlar vardır. (46.Ö/6) [Cümle, *Kitap okumak güzel bir davranış olup, **kitap okumanın** bize de katkıda bulunduğu davranışlar vardır.* şeklinde olmalıydı.] Bu şekilde cümlede tamlayan unsuru bulunmayan *kitap okumanın bize de katkıda bulunduğu* belirtili isim tamlaması net olarak ortaya çıkar ve cümledeki dil yanlışlığı da giderilmiş olur.

Ormanlarımızı ağaçlandırmalıyız ve Doğal güzelliğine önem vermeliyiz. (11.Ö/6) [Cümle, *Ormanlarımızı ağaçlandırmalıyız ve **ormanlarımızın** doğal güzelliğine önem vermeliyiz.* şeklinde olmalıydı.] Bu şekilde cümlede tamlayan unsuru bulunmayan *ormanlarımızın doğal güzelliği* belirtili isim tamlaması net olarak ortaya çıkar ve cümledeki dil yanlışlığı da giderilmiş olur.

Sultan Mehmet bir sözü vardır. (11.Ö/9) [Cümle, *Sultan Mehmet'in bir sözü vardır.* şeklinde olmalıydı.] Bu şekilde cümlede tamlayan eki bulunmayan *Sultan Mehmet'in bir sözü* belirtili isim tamlaması net olarak ortaya çıkar ve cümledeki dil yanlışlığı da giderilmiş olur.

→Öğrenci kâğıtlarındaki dil yanlışları sadece tamlama yanlışları ile sınırlı değildir. İlgili yerlerde örnekleri ve yorumları da verilmiş olan özne, yüklem, nesne, yer tamlayıcısı yanlışları da öğrencilerin sıkça yaptıkları yanlışlardır.

Bu tür yanlışların, bize göre, en önemli nedeni toplum olarak bize has olan az okuma ve hiç yazmama alışkanlığıdır. Okumayan ve yazmayan öğrencilerin düzgün cümleler kurabilmeleri elbette mümkün değildir. Özellikle yazmak

öğrenciler tarafından doğuştan gelen bir yetenekmiş gibi görülmekte; öğrenciler âdeta yazmaktan korkmaktadırlar.

Bu durumda en büyük görev ailelere ve öğretmenlere özellikle de İlköğretim Okullarının ikinci kademesindeki Türkçe öğretmenlerine düşmektedir. Aileler çocuklarını okuma ve yazma konusunda yönlendirmeli Türkçe öğretmenleri de sık sık yazı çalışmaları yaptırmalıdır. Öğretmen, yanışları öğrenci kâğıtlarının üzerine belirtmekle yetinmemeli bu yanışların neden yapıldığı, bir daha yapılmaması için nelerin yapılması gerektiği vb. konularda öğrencilere bilgiler vermelidir. Kâğıtlar düzeltildikten sonra öğrencilere gösterilmeli ve öğrencilerin varsa aynı hataları tekrarlamamalarının önüne geçilmeye çalışılmalıdır.

Okullardan topladığımız öğrenci kâğıtlarını incelerken gördüğümüz en büyük hatalardan biri de öğretmenlerin öğrenci kâğıtlarını incelerken sadece imlâ üzerinde durdukları; ifade yanışlarını, noktalama yanışlarını ve yukarıda belirttiğimiz dil yanışlarının hiçbirinin üzerinde durmamalarıdır. Öğretmenler tarafından, yapılan dil yanışlarının giderilmesi için kâğıtlara hiçbir düzeltme ya da uyarı konulmamıştır. Sadece imlâsı düzgün olsa bile bir mesaj taşımayan, noktalaması olmayan ve birçok dil yanışı olan kelimeler dizisine cümle; bu tip cümlelerden oluşan yığına metin demek mümkün değildir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi okuma ve yazma alışkanlığı olmayan bir öğrencinin düzgün cümleler kurmasının, duygu ve düşüncelerini eksiksiz ve etkili bir şekilde ifade etmesinin imkanı yoktur. Çalışmamızın sonunda İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okuyan öğrencilerden toplayıp incelediğimiz 100 (yüz) adet kompozisyon kâğıdı dikkatlere sunulmuştur. Bu kâğıtlardan birkaçı okununca yukarıda saydığımız dil yanışlarının dışında gereksiz kelime kullanımı, bağlaçların yanış yerlerde yanış anlamlarda kullanılmaları, çelişen kelimelerin bir arada kullanılması gibi onlarca dil yanışı dikkatleri çekecektir.

Böylesine önemli bir konu sadece öğrenci, veli ve Türkçe öğretmenleri ile sınırlı kalmamalı; konunun çözümüne toplumun bütün birimleri ve fertleri ile çalışılmalıdır. Yukarıda da ifade edildiği gibi çok okuyarak çok yazarak ve yapılan hatalara yerinde ve zamanında müdahale ederek bir tabu gibi görünen yazma konusunun daha doğrusu yazamama konusunun üstesinden gelebiliriz.

I.II. BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI

Birinci unsurunda ilgi hâli eki bulunmayan isim tamlaması, belirtisiz isim tamlamasıdır.

Belirtisiz isim tamlamaları belirsiz, genel bir nesneyi karşılar. İki unsur arasında daimî bir ilişki mevcuttur. Tamlamanın unsurları arasına başka bir unsur giremez unsurlar yer değiştiremez. Bu yüzden kalıcı isim olmaya en uygun kelime gruplarından biridir.

→Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan unsur ile tamlanan unsur arasında kalıcı bir ilişki olduğu için bu tamlamanın unsurları arasına herhangi bir kelime ya da kelime grubu giremez. Bu durum belirtisiz isim tamlamasının öğretiminde en çok karşılaşılan problemlerden biridir. Ders kitaplarında, roman ve hikayelerde, televizyonda vb. hep yanlış şekilde geçen / ifade edilen bu tür örnekleri gören öğrencilerin yapının doğrusunu öğrenmede oldukça zorluk çektikleri öteden beri bilinen bir gerçektir. Bu tür tamlamaların arasına herhangi bir unsurun giremeyeceğini söyleyen kaynakların çoğunda da sadece araya bir unsur giremez demekle yetinilmiş, bu kitaplarda öğrencileri tatmin eden açıklamalar yapılmamıştır. Şu örnekleri birlikte inceleyelim. *bir Avrupa kenti* (İT6. 118/2), *eski Urfa evleri* (İT6. 84/2), *tutam tutam dağ lâlesi* (İT7. 126/2), *ulusal Türk müziği* (İT6. 178/1). Bu sıfat tamlamalarında koyu yazılmış kısımlar birer belirtisiz isim tamlamasıdır. Bu isim tamlamalarını niteleyen ya da belirten sıfatlar da bu tamlamaların önünde yer almışlardır. Çünkü koyu yazılan *Avrupa kenti*, *Urfa evleri*, *dağ lâlesi* ve *Türk müziği* kelime grupları birer belirtisiz isim tamlamasıdır. İki unsur arasında sürekli bir ilişki vardır ve bu iki kelime tek bir kavramı anlatmak üzere bir aradadır. Türkçemizin en önemli özelliklerinden biri olan yardımcı unsurun başta, ana unsurun sonda olması mantığı, tamlamalarda en net biçimi ile ortaya çıkar. Şöyle ki, *bir Avrupa kenti* (İT6. 118/2) sıfat tamlamasında sıfat olan *bir* kelimesinin öncelikli olarak *Avrupa*'nın değil *Avrupa kentinin* sıfatı olduğu düşünülür. Çünkü *Avrupa kenti* bir kelime grubudur. Bir belirtisiz isim tamlamasıdır ve unsurları arasında sürekli bir ilişki vardır. Bunların hepsi doğrudur; ancak, şu önemli konu da gözden uzak tutulmamalıdır. *Avrupa kenti* belirtisiz isim tamlamasında *Avrupa* yardımcı unsur; *kenti* ana unsurdur.

Dolayısıyla da *bir* sıfatının birinci dereceden muhatabı *Avrupa* değil *kenttir*. Yani *birin* asıl belirttiği isim *kenttir*. Bu durum verdiğimiz diğer örnekler için de aynıdır. *Eski* olan *Urfa* değil, *evlerdir*. *Tutam tutam* olan *dağ* değil, *laledir*. *Ulusal* olan *Türk* değil, *müzik*dir.

Belirtisiz isim tamlamasının öğretiminde bu konuya özellikle dikkat edilmelidir. Bu konudaki tutarsızlık o kadar ileri gitmiştir ki, yanlış yapılar her tür sınavda öğrencilere doğruymuş gibi sorulmakta; öğrencilerden doğrusunun değil, yanlışının bulunması istenmektedir.

1. Yapı Bakımından Belirtisiz İsim Tamlamaları

Belirtisiz isim tamlamalarının tamlayan ve tamlanan unsurları birer isimden ibaret olabildikleri gibi, tamlamanın genişliği nispetinde, tamlamanın tamlayan ve tamlanan unsurları birer kelime grubu da olabilmektedir. Türkçenin yapısı gereği iki unsur arasına herhangi bir kelime veya kelime grubu giremez.

1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

<i>baş ağrısı</i> (İT6. 19/2)	<i>jimnastik gösterileri</i> (İT6. 36/6)
<i>batı müziği</i> (İT6. 178/1)	<i>kanat hışirtısı</i> (İT6. 172/3)
<i>beton yığını</i> (İT6. 118/2)	<i>keklik ötüşü</i> (İT6. 172/2)
<i>Bıdık adı</i> (İT6. 133/2)	<i>kendi mesleği</i> (İT7. 91/1)
<i>çocukluk arkadaşı</i> (İT6. 36/12)	<i>kendi sesi</i> (İT7. 103/3)
<i>dalgıç takımları</i> (İT7. 161/1)	<i>lise öğrenimi</i> (İT6. 96/4)
<i>devlet yöneticileri</i> (İT6. 69/1)	<i>makine yağları</i> (İT6. 235/7)
<i>düşman birlikleri</i> (İT7. 41/2)	<i>mermer kırıkları</i> (İT6. 35/2)
<i>ekmek kırıntıları</i> (İT6. 24/1)	<i>öldürücülük hırsı</i> (İT6. 172/2)

arkadaşlar arası (72.Ö/3)

arkadaş ilişkisi (73.Ö/4)

arkadaş seçimi (93.Ö/2)

bilgi sahibi (16.Ö/2)

dut ağaçları (17.Ö/4)

havuz arabaları (6.Ö/11)
kendi başı (5.Ö/13)
mahkeme salonu (14.Ö/14)
merak duygusu (7.Ö/4)
merhamet duygusu (14.Ö/5)
orman alanları (11.Ö/1)
söğüt ağaçları (17.Ö/2)
Türkçe öğretmeni (13.Ö/10)
üzüm bağları (17.Ö/4)

1.2. Tamlayan Unsuru Kelime Grubu Şeklinde Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

Bu özellikteki belirtisiz isim tamlamalarının tamlayan unsurları; belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, sıfat tamlaması, bağlama grubu, tekrar grubu, isim-fiil grubu, sayı grubu ve cümle olabilmektedir.

1.2.1. Tamlayan Unsuru Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

Atatürk'ün İstanbul'da öldüğü haberi (İT6. 36/10)
çocuğun emri altı (İT6. 236/5)
çocuğun tümüyle iyileştiği haberi (İT7. 92/3)
gündemin boş maddeleri arası (İT6. 224/2)
küresel çevre sorunlarının çözümü konusu (İT7. 218/2)
yapının arka kapısı önü (İT8. 40/2)

1.2.2. Tamlayan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

aille bireyleri arası (İT6. 11/3)
baş ucu lâmbası (İT8. 77/2)
duvar dibi gölgesi (İT7. 229/5)
ruh ve beden sağlığı kontrolü (İT6. 225/3)
ses işaretleri dizgesi (İT8. 18/1)

Yunan ordusu birlikleri (İT7. 41/2)

1.2.3. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

açık deniz martısı (İT6. 171/1)

bu kahve önü (İT7. 229/5)

çarpişan arabalar eğlencesi (İT6. 225/1)

“Dirilen Türkiye” adı (İT6. 68/3)

kırık dökük surlar arası (İT7. 229/4)

8. sınıf öğrencisi (22.Ö/3)

uzun yol şoförleri (İT7. 199/2)

1.2.4. Tamlayan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

Akçakale İstasyonu ile Derbesiye İstasyonu arası (İT8. 64/2)

bilgi ve kültür birikimi (İT8. 77/2)

Kırkayak ve Kazankaya tepeleri (17.Ö/10)

Ormancılık ve Ağaç Sevgisi dersleri (İT6. 145/3)

ruh ve beden sağlığı (İT6. 225/3)

sevgi ve anlama gücü (İT6. 69/2)

sür’at ve hareket mefhumu (İT8. 31/4)

terakki ve medeniyet yolu (İT8. 32/1)

ülke ve yönetim konuları (İT8. 49/2)

1.2.5. Tamlayan Unsuru Tekrar Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

ana baba kucağı (İT7. 29/3)

kir pas içi (İT6. 236/4)

sekiz on yaşları (İT7. 207/4)

yama yırtık içi (İT6. 125/1)

yaşım başım icabı (İT8. 97/2)

1.2.6. Tamlayan Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

arabalarını ve canlarını kurtarmak amacı (İT6. 225/2)

başka ülkelerin gelenek ve göreneklerini öğrenme özlemi (İT7. 222/5)
olaylara tarihsel açıdan bakma konusu (İT/. 30/4)
öğrendikleri üzerinde düşünme merakı (İT6. 96/3)

1.2.7. Tamlayan Unsuru Sayı Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları
Doksan Üç Harbi (İT6. 97/3)

1.2.8. Tamlayan Unsuru Cümle Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları
“Ben her güreşimde arkamda Türk milletinin bulunduğunu ve millet şerefini düşünürdüm.” cevabı (İT8. 44/2)
“...dünyada dost vardır!” ilkesi (İT6. 57/1)
“Hayatta en hakikî yol gösterici bilimdir.” sözü (İT7. 30/2)
körle yatan şaşı kalkar sözü (70.Ö/10)
“Mikroplar yine aynı türden mikroplardan türemektedir.” savı (İT7. 91/3)
“Yarınlar, rahatı feda edebilenlerindir.” sözü (28.Ö/1)

1.3. Tamlanan Unsuru Kelime Grubu Şeklinde Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

Bu yapıdaki belirtisiz isim tamlamalarının tamlanan unsurları bağlama grubu olabilmektedir.

1.3.1. Tamlanan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları
yurttaşlık ödev ve sorumlulukları (İT6. 225/4)

1.4. Her İki Unsuru da Kelime Grubu Şeklinde Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

1.4.1. Tamlayan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları
Yunan Ordusu Başkomutanı (İT7. 41/4)

1.5. Kalıcı İsim Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

<i>atasözleri</i> (78.Ö/11)	<i>Keçiyurdu</i> (İT7. 72/3)
<i>bilim adamı</i> (İT7. 34/1)	<i>Koyunpazarı</i> (İT8. 9/1)
<i>dağ lâlesi</i> (İT7. 126/2)	<i>Kurban Bayramı</i> (İT7. 126/1)
<i>demiryolları</i> (İT8. 41/1)	<i>Kurtuluş Savaşı</i> (İT7. 30/1)
<i>deve dikenini</i> (İT8. 64/1)	<i>kuşbaşı</i> (İT6. 125/2)
<i>Galata Kulesi</i> (İT6. 205/2)	<i>kuşpalazı</i> (İT6. 36/2)
<i>gökyüzü</i> (İT8. 149/1)	<i>Kutup Yıldızı</i> (İT6. 20/3)
<i>gözyaşları</i> (İT6. 25/7)	<i>meşe palamutları</i> (İT7. 142/1)
<i>halk şiiiri</i> (İT7. 102/1)	<i>Osmanlı Devleti</i> (İT6. 97/1)
<i>hamam böceği</i> (İT6. 172/1)	<i>Samanpazarı</i> (İT6. 35/2)
<i>hava alanı</i> (İT6. 118/1)	<i>tan yeri</i> (İT6. 171/3)
<i>insanoğlu</i> (33.Ö/7)	<i>tespih böceği</i> (İT6. 172/1)
<i>ip cambazı</i> (İT6. 225/2)	<i>Türk Ocağı</i> (İT6. 35/2)
<i>ipek böcekleri</i> (İT7. 91/3)	<i>Türkiye Cumhuriyeti</i> (İT7. 87/4)

2. Cümledeki Görevi Yönünden Belirtisiz İsim Tamlamaları

2.1. Belirtisiz İsim Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması

Öznesi belirtisiz isim tamlaması olan cümleler, yüklemi bakımından hem fiil, hem de isim cümlesi olabilmektedir.

Bu durumda tamlama yalın hâlde bulunmaktadır.

2.1.1. Öznesi Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

Arkadaş seçimi iyi yapılmalıdır ki sonradan keşkelerimiz olmasın.
(93.Ö/2)

Belki de **ev kitapları** tarihe karışacak. (İT8. 77/1)

Düşman ordusu, Afyon siperlerinden atıldıktan sonra Dumlupınar'a doğru çekilmişti. (İT7. 41/2)

“Hayatta en hakikî yol gösterici bilimdir.” sözü, Atatürk'ün ağzından insan düşüncesinin eriştiği bir aşama olarak ortaya çıkar. (İT7. 30/2)

Özellikle **milliyetçilik akımı** geniş bir taraftar kitlesi bulmuştu. (İT6. 96/4)

Saymanlık müdürü para getirdi. (İT8. 41/1)

*Türk milleti çalışkandır, Türk milleti zekidir, çünkü **Türk milleti** millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir.* (İT8. 32/1)

Türk nesilleri hem batı müziğinde, hem de gerçek folklor müziği olarak halk musikisinde yükselmelidir. (İT6. 178/1)

Türk ulusu, Atatürk'ün göstermiş olduğu bu amaca yönelmiş, bu amaç doğrultusunda büyük ilerlemeler sağlamıştır. (İT6. 179/4)

Yazı makinesi devrini tamamladı. (İT8. 76/1)

2.1.2. Öznesi Belirtisiz İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

Akçakale İstasyonu ile Derbesiye İstasyonu arası çöl. (İT8. 64/2)

Ana baba sevgisi, ana babanın çocuğu karşı sevgisi duyguların en soylu olanlarındandır. (İT6. 11/2)

Aslında bütün insanların içinde **merhamet duygusu** vardır. (14.Ö/5)

Günümüzün dünyasında **çevre kirliliği**, tüm gezegeni kaplayan boyutlara ulaşmış durumda. (İT7. 217/1)

Hemen her gün, gazetelerde **trafik kazaları** söz konusudur. (İT7. 198/1)

İnsan eli beş parmaklıdır. (İT7. 173/1)

Türk ulusu çalışkandır. (İT6. 69/3)

Ve **arkadaş seçimi** çok önemlidir. (73.Ö/4)

Yolun sağında, solunda üzüm bağları, **dut ağaçları** var. (17.Ö/4)

2.2. Belirtisiz İsim Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması

Belirtisiz isim tamlamaları metinlerimizde, belirtili nesne biçiminde olabilmektedir.

Tamlama bu durumdayken yükleme hâli ekini almaktadır.

Adam **para kesesini** uzatmış. (İT8. 117/2)

Çay getirttikten sonra durumumu sordu, **saymanlık müdürünü** çağırtdı; bana para getirmesini söyledi. (İT8. 40/4)

Her zaman **arkadaş seçimini** iyi yapalım. (79.Ö/15)

Ondan sonra **Polat Ovası'nı** bir başından öbür başına geçeceğiz. (İT7. 228/3)

Öteki insanları sevmek, insanın gönlünü inceltir, ferahlatır, **görev duygusunu geliştirir.** (İT6. 11/3)

Sağlaya sollaya zikzaklar çizerek yol alan bıçkın şoförler **sigara tablalarını sokağa döküyor.** (İT6. 225/2)

Uzun uzun tarih dersi vermek, **uzun yol turistini sıkır.** (İT7. 229/4)

Yüksek insan nitelikleriyle ülke ve ulus sevgisini bütünleştirmiş olan Atatürk, her çağda **“yarının adamı olma” özelliğini koruyacaktır.** (İT6. 69/7)

2.3. Belirtisiz İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Belirtisiz isim tamlamalarının bu görev ile kullanıldığı cümleler, normal olarak, daha çok fiil cümleleri şeklindedir.

Belirtisiz isim tamlamaları cümlelerde yer tamlayıcısı olurken; yönelme, bulunma ve çıkma hâli eklerinden birini almaktadır.

2.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

Bilet odasına gitti. (İT7. 73/4)

Doğanşehir yol kavşağından **Doğanşehir yoluna** sapıyoruz. (İT7. 229/2)

İki hafta sonra büyük bir minibüsle **mahkeme salonuna** gittiler. (14.Ö/14)

İstanbul'a varınca beni karşılayan biri, **Cerrahpaşa Hastahanesine** götürdü, başhekime tanıttı. (İT8. 41/4)

İstasyon arkasına dolaştı, bulamadı. (İT7. 73/3)

O, **Türk ulusuna** her zaman ve her koşulda inanmıştır. (İT6. 69/2)

2.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

Arkadaşlar arasında kavga edebiliriz. (89.Ö/2)

Böylece **halk arasında** kültürsüz beceriksiz olarak tanınmaz. (7.Ö/12)

Cevheri, 1010'da **Nişabur kentinde** bir uçma denemesi yapmıştı. (İT6. 205/2)

*Dönüp gene eşeği bıraktığı yere gitmek isteyerek yürür dururken, yolun yüksek bir yerine çıkınca, uzaktan **köy yolu üstünde** bir karaltı gördü. (İT7. 74/7)*

*Dünkü efendiyle **Cumhuriyet Caddesi'nde** karşılaştılar. (İT6. 126/17)*

***Havuz başında** oynuyordum. (İT6. 84/3)*

*Hezarfen Ahmet Çelebi, **Cevheri'nin deneyinin neden başarısız olduğu konusunda** çalışmalar yaptı. (İT6. 205/2)*

***İstasyon yanında** mola verdi. (İT7. 72/1)*

***Kasabın camekânı önünde**, üstü yama yırtık içinde bir adam dikiliyor, dikilip camekâna bakıyordu. (İT6. 125/1)*

*Kesinlik [kesinlikle] **arkadaşlar arasında** hırsızlık olmaz. (72.Ö/3)*

2.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

*Başımı **arabanın perdeleri arasından** dışarıya uzatıyorum; arabacı, yirmi otuz metre ötede, bizim gittiğimiz yönde yürüyen birine doğru bağırıyor. (İT7. 207/4)*

***Doğanşehir yol kavşağından** Doğanşehir yoluna sapıyoruz. (İT7. 229/2)*

*Doğanşehir'e **kırık dökük surlar arasından** girdik. (İT7. 229/4)*

*Dönüşte **Harran Ovası'ndan** geçiyordum. (İT8. 65/2)*

*Kurtuluş Savaşı yıllarında Namık Kemal'in düşüncelerini ve şiirlerini **Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden** bile dile getirmiştir. (İT7. 30/1)*

2.4. Belirtisiz İsim Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

Zarf göreviyle kullanılan belirtisiz isim tamlamaları ya yalın hâlde bulunmakta ya da hâl eklerinden birini almaktadır. Bu tür cümleler fiil ya da isim cümlesi olabilmekte; ayrıca, olumlu ya da olumsuz cümle şeklinde de görülebilmektedir.

*Ama **güz mevsiminde** birdenbire böyle canavar kesilirdi. (İT8. 149/1)*

*Atatürk daha **öğrencilik yıllarında** Namık Kemal ile Tevfik Fikret'ten etkilenmiştir. (İT7. 30/1)*

Atatürk, “Yurtta sulh, cihanda sulh” görüşüyle, tüm insanların, birlik ve beraberlik içinde yaşaması gerektiğini belirtmiş; **yaşamı boyunca** da bu görüşünün destekleyicisi ve savunucusu olmuştur. (İT8. 49/6)

Hayatımızı **ömür boyu** mutlu sevinçli geçirelim. (84.Ö/10)

Kurtuluş Savaşı yıllarında Namık Kemal’in düşüncelerini ve şiirlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden bile dile getirmiştir. (İT7. 30/1)

19 Mayıs törenlerinde önünde jimnastik gösterileri yaptık. (İT6. 36/6)

Ortaokul çağlarında romantik duygularla doluyduk. (İT7. 21/1)

2.5. Belirtisiz İsim Tamlamasının Yüklemler Olarak Kullanılması

Cümlelerde yüklemler yapan belirtisiz isim tamlamaları ya “imek” fiili ile çekime girmekte ya da bildirme eki almaktadır.

1909 yılı başlarıydı. (İT6. 84/3)

Biri de **dil ilkesidir.** (İT7. 183/2)

Bizler **8. sınıf öğrencisiyiz.** (22.Ö/3)

Buradan bir elektronik bilgi merkeziyle ilişki kurmak **çocuk işidir.** (İT8. 163/1)

Evet, bu adam **para aşıklısı** değildi. (İT8. 10/5)

Gölgeliğimiz, **duvar dibi gölgesi**ydi. (İT7. 229/5)

Hemen her gün, gazetelerde trafik kazaları **söz konusudur.** (İT7. 198/1)

Her tarafım **su içindeydi.** (6.Ö/22)

-**Karışık köyündenim.** (İT7. 208/2)

Zahire tüccarıydı. (İT8. 148/4)

3. Belirtisiz İsim Tamlamasının Kelime Grupları İçinde Durumu

Metinlerimizde geçen belirtisiz isim tamlamalarının kelime grupları içindeki durumunu şu başlıklar altında inceledik:

3.1. Belirtisiz İsim Tamlamasının Başka Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

aile bireyleri arası (İT6. 11/3)

baş ucu lâmbası (İT8. 77/2)

1909 yılı başları (İT6. 84/3)
Cerrahpaşa Hastahanesi Başhekimi (İT8. 41/1)
deve diken çiçekleri (İT8. 64/1)
duvar dibi gölgesi (İT7. 229/5)
Kurtuluş Savaşı yılları (İT7. 30/1)
ruh ve beden sağlığı kontrolü (İT6. 225/3)
ses işaretleri dizgesi (İT8. 18/1)
Yunan Ordusu Başkomutanı (İT7. 41/4)

3.2. Belirtisiz İsim Tamlamasının Başka Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

Ankara **Devlet Konservatuvarı** (İT6. 178/2)
Paris **Bilimler Akademisi** (İT7. 91/3)

3.3. Belirtisiz İsim Tamlamasının Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

atölye penceresinin kenarı (İT6. 236/5)
bilgisayar devriminin yaratacağı (İT8. 76/3)
diz kemiklerinden biri (İT6. 229/1)
düşman generallerinden biri (İT7. 40/2)
Galata Kulesi'nin tepesi (İT6. 205/2)
mahalle çocuklarının dikkati (İT6. 25/4)
nar ağacının dibi (İT6. 85/1)
Türk Ocağı'nın yapımı (İT6. 36/2)
Türk subaylarından biri (İT7. 40/2)
Türk ulusunun karakteri (İT6. 69/3)
yurt sevgisinin ürünü (İT6. 12/1)

3.4. Belirtisiz İsim Tamlamasının Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

Bu durumda tamlanan unsur kendi iyelik ekini değil, ana tamlamanın iyelik ekini taşımaktadır.

*Atatürk'ün **çocukluk dönemi*** (İT6. 97/2)
*Atatürk'ün **kültür anlayışı*** (İT7. 151/1)
*bizim köyün **lodos tarafı*** (İT7. 142/1)
*bu yılın **yaz başları*** (İT7. 217/3)
*insanın **yaşama süresi*** (10.Ö/ 19)
*Mustafa Kemal Atatürk'ün **düşünce yapısı*** (İT7. 29/2)
*öğretmen okulunun **kimya bölümü*** (İT7. 91/2)

3.5. Belirtisiz İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

***avuç dolusu** para* (İT8. 163/3)
***beton yığını** gökdelenler* (İT6. 118/2)
***Hulin adında** bir dağ* (İT8. 120/1)
***kül rengi** toprak* (İT7. 142/4)
***okul arkadaşı** Kâzım Özalp* (İT8. 49/2)
***şehirler arası** yollar* (İT7. 198/1)

3.6. Belirtisiz İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

***ağır yük** kamyonları* (İT6. 225/2)
bazı düşman birlikleri (İT7. 41/2)
bir Avrupa kenti (İT6. 118/2)
bir güzellik duygusu (İT7. 161/3)
bir tarih kültürü (İT7. 30/3)
bir yük treni (İT7. 72/2)
bu av olayı (İT6. 230/1)
ulusal Türk müziği (İT6. 178/1)
yanlış ve bilgisiz arazi kullanımı (İT6. 145/1)
yüksek insan nitelikleri (İT6. 68/1)

3.7. Belirtisiz İsim Tamlamasının Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

avuç içi kadar (İT6. 133/3)

çevre felâketine karşı (İT7. 217/1)

ferik elmaları gibi (İT7. 142/10)

gece yarısına doğru (İT6. 118/1)

gece yarısından sonra (İT7. 198/2)

Niagara (Niyagara) Şelâlesi gibi (İT6. 171/2)

ressam gözü ile (İT8. 56/2)

3.8. Belirtisiz İsim Tamlamasının Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması

bilim anlayışı ile uygarlık kavramı (İT8. 133/4)

el sanatları ve diğer sanatlar (4.Ö/2)

kuşların uçuşları ve hava akımları (İT6. 205/2)

Ormancılık ve Ağaç Sevgisi (İT6. 145/3)

II. SIFAT TAMLAMASI

Bir isim unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur.

bazı olaylar (82.Ö/6)

bu arkadaşlar (79.Ö/4)

bu iş (İT6. 133/7)

cılız at (İT6. 118/4)

güzel ilişkiler (94.Ö/2)

her insan (100.Ö/2)

ikinci aile (64.Ö/4)

iyi arkadaş (79.Ö/11)

öteki ilkeler (İT7. 184/3)

temiz serinlik (İT6. 230/1)

Sıfat tamlamasında ana unsur isimdir, sonda bulunur. Sıfat yardımcı unsurdur; ismin önünde yer alarak ismi tamamlar. Yani sıfat tamlayan, isim tamlanan unsurdur. Bu tamlamada, isim ve sıfat unsuru eksiz birleşir. İki unsur da gruplaşmayı sağlayan herhangi bir ek taşımaz. (Karahan 2004: 48-49)

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı gibi sıfat tamlamalarında da isim tamlamalarında olduğu gibi ana unsur tamlanandır. *bu çocuk* (5.Ö/3) örneğini ele alalım. Bu sıfat tamlamasında ana unsur *çocuk*dur. Bunu sıfat tamlamasını bir cümle içinde kullanarak daha net belirleyebiliriz. **Öğretmen bu çocuğu sınıfa getirmiş.** cümlesinde sınıfa getirilen *çocuk*dur. *Bu* kelimesi sadece *çocuk* ismini işaret yolu ile belirtmiş ve sıfat görevi üstlenmiştir. Yani vurgulanan unsur ***bu*** değil, ***çocuk***dur.

İsim tamlamalarında olduğunun aksine sıfat tamlamalarında sıfat ya da isim, tamlamayı oluşturmak için herhangi özel bir ek almazlar. *bu çocuk* (5.Ö/3) sıfat tamlamasını meydana getiren *bu* ya da *çocuk* tamlamayı oluşturmak için herhangi bir ek almamışlardır.

Sıfat tamlamaları belirtilecek ismin niteliğinin, durumunun, sayısının vb. daha belirgin olarak ortaya konulması için söz konusu isimlerin önüne o isimleri çeşitli bakımlardan niteleyecek ya da belirtecek kelimeleri getirmek sureti ile oluşturulurlar. Şöyle ki, ***bu arkadaşlar*** (79.Ö/4), ***ikinci aile*** (64.Ö/4), ***güzel ilişkiler*** (94.Ö/2) sıfat tamlamalarında koyu yazılmış kelimeler tamlamanın sıfat olan unsurlarıdır. Bu sıfatları söylemezsek, ifademizde bir kısırlık olurdu. Çünkü **Hangi arkadaşlar?, Kaçınıcı aile?, Nasıl ilişkiler?** gibi sorular zihinlerde oluşacak ve bu soruların cevapları boş kalacaktı. Hem de bu isimler daha sönük, daha tesirsiz olarak konuşmaya ya da yazıya katılacaklardı. Oysa tamlamanın tamamı okunduğunda anlatım daha tesirli ve isimlerin durumları daha net olarak ortaya çıkmaktadır. Bütün bu durumlar sıfat tamlamalarının öğretimi bakımından son derece önemlidir. Kelimeler arasındaki bu ilişkiler öğrencilere net olarak gösterilmeli ve öğrencilerin uygulama çalışmaları ile bu ilişkileri tanımaları ve bu yapıları iyi kavramaları, bu yapıları bozacak hataları yapmamaları sağlanmalıdır.

Metinlerimizdeki sıfat tamlamalarında sıfat olan unsur, tek kelimedenden ibaret niteleme ve belirtme sıfatı olabildiği gibi bir kelime grubu da olabilmektedir. Sıfat unsuru kelime grubu şeklinde olan sıfat tamlamalarında, bu kelime grubu; sıfat-fiil

grubu, belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, sıfat tamlaması, edat grubu, sayı grubu, bağlama grubu, tekrar grubu, zarf grubu, yönelme grubu, çıkma grubu, isnat grubu ve vasıta grubu şeklinde görülmektedir.

Metinlerdeki sıfat tamlamaları cümle içinde özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf tümleci ve yüklem görevi üstlenmektedir. Sıfat tamlamaları, başka kelime grupları içinde de tamlayan ve tamlanan unsur olarak görülebildiği gibi, asıl unsura bağlı bir yardımcı unsur da olabilmektedir.

1. Kökenlerine Göre Sıfatlar

1.1. Türkçe Kökenli Sıfatlar

açık deniz (İT6. 171/1)

ak bulut (İT6. 171/2)

ana keklikler (İT6. 172/1)

avcı Süleyman (İT6. 171/3)

bu arkadaşlar (79.Ö/4)

büyük gezgin (İT6. 144/1)

cılız akasyalar (İT7. 228/5)

çorak topraklar (İT7. 229/3)

eski binalar (İT8. 9/4)

genç adam (İT8. 9/5)

güzel ilişkiler (94.Ö/2)

iyi duygular (80.Ö/1)

kara haber (İT6. 36/7)

kırk yıl (73.Ö/13)

kötü arkadaş (80.Ö/5)

mor dağlar (İT7. 229/9)

uygar dünya (İT6. 178/1)

yeni asfalt (İT7. 229/2)

yeşil gözler (İT6. 234/1)

1.2. Yabancı Kökenli Sıfatlar
acayıp çomaklar (İT8. 148/3)
aynı tür (İT/. 91/3)
beyaz tüy (İT6. 173/2)
cezaî yaptırımlar (İT6. 145/2)
esmer damlacıklar (İT8. 149/2)
fakir ihtiyar (İT8. 10/4)
garip gürültüler (İT6. 173/1)
hasta bir öğretmen (İT8. 40/3)
mavi göz (İT6. 68/3)
mütevazı adam (İT8. 148/5)
resmî organlar (İT7. 183/3)
romantik duygular (İT7. 21/1)
tarihî eserler (İT7. 222/6)
temiz serinlik (İT6. 230/1)

2. Yapıları Bakımından Sıfatlar

2.1. Basit Sıfatlar
beş ölü (İT7. 198/1)
bu iş (İT6. 133/7)
eski binalar (İT8. 9/4)
hangi ışık (23.Ö/7)
hangi köy (İT7. 208/2)
kaç insan (23.Ö/2)
kaç para (İT6. 236/1)
o günler (İT6. 35/2)
on lira (İT6. 236/1)
şu dizeler (İT6. 144/3)
uzun yol (İT7. 199/2)
yeni asfalt (İT7. 229/2)

2.2. Türemiş Sıfatlar

açık deniz (İT6. 171/1)
avcı Süleyman (İT6. 171/3)
bitişik bahçe (İT6. 25/7)
bozuk para (İT6. 57/1)
büyük gezgin (İT6. 144/1)
durgun mavilik (İT8. 149/6)
evcil hayvanlar (İT6. 132/1)
keskin sirke (İT8. 121/4)
şaşkın gözler (İT7. 207/1)

2.3. Birleşik Sıfatlar

beyaz badanalı evler (İT7. 228/4)
binbir iş (16.Ö/9)
bin yıllık bir deney (İT7. 103/3)
bin yıllık bir geçmiş (İT7. 103/3)
birçok sorumluluk (İT6. 20/2)
birkaç sene (İT8. 149/6)
birtakım insanlar (İT8. 148/2)
demir tekerlekli taşıtlar (İT7. 229/8)
50 bin hektarlık alan (İT6. 145/1)
geniş kapsamlı sözler (İT7. 151/3)
her türlü baskı (İT7. 87/4)
hiçbir kural (İT6. 225/2)
hiçbir zaman (99.Ö/15)
iki katlı bir ev (İT7. 155/2)
iri cüsseli çoban köpekleri (İT7. 65/2)
orta boylu bir insan (İT8. 64/1)
sarı gagalı yavrular (İT6. 173/1)
soluk yüzlü kadın (İT6. 126/14)
tatlı dilli uşak (İT6. 118/4)
üç bin yıllık kütükler (İT6. 144/2)

3. Unsurları Bakımından Sıfat Tamlamaları

3.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları

3.1.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Tamlamalar

<i>ak sakal</i> (İT8. 9/1)	<i>kötü arkadaş</i> (80.Ö/15)
<i>beyaz tüy</i> (İT6. 173/2)	<i>mavi göz</i> (İT6. 68/3)
<i>cılız at</i> (İT6. 118/4)	<i>mor dağlar</i> (İT7. 229/9)
<i>durgun mavilik</i> (İT8. 149/6)	<i>renkli kuşlar</i> (İT6. 11/1)
<i>garip gürültüler</i> (İT6. 173/1)	<i>sıcak geceler</i> (İT7. 161/1)
<i>genç sunucular</i> (İT8. 80/3)	<i>şaşkın gözler</i> (İT7. 207/1)
<i>görkemli heykel</i> (İT7. 118/4)	<i>uygar dünya</i> (İT6. 178/1)
<i>hassas denge</i> (İT7. 217/2)	<i>uzun yol</i> (İT7. 199/2)
<i>iyi duygular</i> (80.Ö/1)	<i>yağlı boyalar</i> (İT6. 25/1)

→ Bir nesnenin yapıldığı maddeyi gösteren veya o duyguyu veren sıfatları da niteleme sıfatları içinde değerlendiriyoruz. Bu yapıları tamlamalara incelenen öğrenci kâğıtlarında rastlanılmamıştır.

cam misketler (İT6. 235/7)
demirden bir kapı (İT6. 84/2)
kâğıt torba (İT7. 156/1)
tahta köşk (İT8. 56/2)
tahta sandık (İT6. 234/1)
tahta sıra (İT8. 40/2)
taş duvarlar (İT7. 229/4)

3.1.1.1. Sıfat Unsuru Küçültme Sıfatı Olan Tamlamalar

İncelenen öğrenci kâğıtlarında sıfat unsuru küçültme sıfatı olan tamlamalara rastlanmamıştır.

büyükçe bir tahta sandık (İT6. 234/1)
küçücük bir çocuk (İT7. 208/4)

küçücük bir göl (İT7. 228/4)
küçücük bir serçe (İT6. 84/3)
küçücük istasyon (İT7. 228/5)
küçücük köyler, kasabalar (İT7. 228/2)
küçücük mavi bir nokta (İT6. 171/2)
küçücük pedal (İT6. 234/1)
törensi hava (İT6. 229/2)
ufacık dükkân (İT8. 9/1)
ufacık meydan (İT8. 148/3)
yüksecik bir yer (İT7. 74/7)

3.1.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Tamlamalar

3.1.2.1. Sıfat Unsuru İşaret (Gösterme) Sıfatı Olan Tamlamalar

bu adam (İT8. 116/1)
bu arkadaşlar (88.Ö/12)
bu cevap (13.Ö/6)
bu çocuk (5.Ö/3)
bu değnek (İT8. 9/5)
bu farklılık (51.Ö/1)
bu insan (5.Ö/6)
bu iş (İT6. 133/7)
bu kayalar (İT7. 198/1)
bu soru (13.Ö/5)
bu yıl (İT7. 217/3)
bu zaman (92.Ö/4)
o alışkanlık (5.Ö/2)
o can (10.Ö/8)
o dağlar (İT7. 65/3)
o günler (İT6. 35/2)
o taraf (İT6. 62/8)
o yan (İT7. 72/3)

o zaman (İT7. 21/2)
öteki ilkeler (İT7. 184/3)
öteki insanlar (İT6. 11/3)
öte yan (İT7. 198/2)
şu dizeler (İT6. 144/3)

3.1.2.2. Sıfat Unsuru İlgi Hâli Eki Alan Tamlamalar

benim oğlan (İT7. 126/3)
bizim başkomutan (İT7. 41/1)
bizim deniz (İT8. 65/1)
bizim iş (İT6. 235/1)
bizim köy (İT7. 142/1)
bizim mahalle (14.Ö/8)
sizin köy (İT7. 208/2)

3.1.2.3. Sıfat Unsuru Sayı Sıfatı Olan Tamlamalar

3.1.2.3.1. Sıfat Unsuru Asıl Sayı Sıfatı Olan Tamlamalar

beş yüz (İT7. 155/2)
bin yıl (İT7. 103/3)
dört arkadaş (18.Ö/1)
iki arkadaş (75.Ö/10)
iki şoför (İT7. 199/4)
kırk katır (İT6. 62/10)
kırk yıl (73.Ö/13)
on lira (İT6. 236/1)
otuz metre (İT7. 218/1)
üç saat (İT7. 217/3)
yedi ağaç (İT7. 155/2)
yirmi ölü (İT7. 198/1)
yüz deve (İT6. 62/16)

3.1.2.3.2. Sifat Unsuru Sıra Sayı Sıfatı Olan Tamlamalar

birinci insan (İT6. 69/1)

birinci sınıf (İT7. 29/3)

IV. Murat (İT6. 205/1)

ikinci aile (64.Ö/4)

İkinci Dünya Savaşı (İT8. 76/3)

yirminci yüzyıl (İT7. 151/1)

3.1.2.3.3. Sifat Unsuru Üleştirme Sayı Sıfatı Olan Tamlamalar

altışar saat (İT8. 152/5)

birer arkadaş (76.Ö/7)

birer eyvan (İT6. 84/2)

birer kese (İT6. 61/5)

birer oda (İT6. 84/2)

birer pamuk yumağı (İT6. 173/1)

birer tabiat harikası (İT8. 148/3)

3.1.2.3.4. Sifat Unsuru Kesirli Sayı Sıfatı Olan Tamlamalar*

3.1.2.4. Sifat Unsuru Soru Sıfatı Olan Tamlamalar

hangi ışık (23.Ö/7)

hangi köy (İT7. 208/2)

hangi şeytan (İT6. 85/1)

kaç eşek (İT7. 73/3)

kaç insan (23.Ö/2)

kaç para (İT7. 141/1)

kaç saat (İT7. 208/2)

nasıl bir iş (İT6. 126/14)

ne iş (İT6. 235/2)

* Bu yapıllı sıfatlar için bulunma grubuna bakınız.

3.1.2.5. Sıfat Unsuru Belirsizlik Sıfatı Olan Tamlamalar

bazı arkadaşlar (88.Ö/12)

bazı insanlar (12.Ö/7)

bazı kişiler (75.Ö/7)

bazı olaylar (82.Ö/6)

bazı zamanlar (81.Ö/1)

bir dere (İT6. 11/1)

bir martı (İT6. 205/2)

bir ozan (İT7. 120/1)

bir şey (İT6. 11/1)

bütün dünya (İT8. 155/2)

bütün kent (İT6. 36/10)

her çağ (İT7. 222/6)

her insan (100.Ö/2)

her kitap (36.Ö/1)

her şey (3.Ö/9)

her turist (4.Ö/1)

her zaman (1.Ö/8)

kimi dostlar (İT6. 11/2)

kimi öğretmenler (İT7. 29/3)

3.1.3. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Eki Almış Olan Sıfat Tamlamaları

açıklanmaz bir büyü (İT7. 103/3)

birikmiş emanetler (İT8. 10/5)

çalar saat (İT6. 236/2)

çalışan insan (19.Ö/3)

çıkart yol (İT7. 74/3)

geçen sene (İT7. 208/3)

geçmiş asırlar (İT8. 31/4)

gelecek kuşaklar (İT7. 218/3)

gelişmiş bir toplum (İT6. 20/1)

inanılmaz güzellik (İT6. 230/1)

kaynar su (İT6. 127/5)
konuşan kişi (İT8. 40/3)
pişirecek ateş (İT6. 126/3)
sorulan sorular (İT6. 36/3)
vazgeçilmez bir dost (45.Ö/1)
yapılan araştırmalar (İT6. 145/1)
yapılan açıklama ve incelemeler (İT6. 145/1)

3.2. Kalıcı İsim Olan Sıfat Tamlamaları

Akdeniz (İT7. 162/5)
Atatürk (İT6. 69/2)
başhekim (İT8. 41/1)
başkent (İT6. 144/2)
başkomutan (İT7. 41/1)
Beşk y (İT7. 217/3)
Çukurova (İT8. 64/1)
ekşisu [Ekşisu] (6.Ö/3)
ilkbahar (8.Ö/2)
ilkokul (İT6. 36/3)
Kırkayak (8.Ö/2)
ortaokul (İT6. 36/3)
sonbahar (İT8. 148/2)
yüzyıl (İT6. 144/1)

3.3. Sıfat + Ø Biçimindeki Sıfat Tamlamaları

Bu tür tamlamalarda tamlayan durumundaki sıfatın tamlanan durumundaki ismin görevini de üzerine aldığı görülür.

bir  nceki + Ø [halka] (İT8. 9/3)
bu sektörde çalışanlar [kişiler] (İT6. 145/2)
bu suçu işleyenler(e) [kişiler(e)] (İT6. 145/2)
evlenenler(e) [kişiler(e)] (İT6. 145/3)
Öteki(ne) + Ø [ağac(a)] (İT8. 148/1)

sıskā + Ø [adam] (İT8. 116/1)

4. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

4.1. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

arkadaşın önemini anlayan kişiler (75.Ö/3)
arkadaş seçimini iyi yapan biri (79.Ö/11)
camekânın önüne dikilen adam (İT6. 125/6)
doğada bulunan birçok incelikler (İT6. 11/1)
dünyayı kötü değerlendiren insanlar (10.Ö/12)
ipek böceklerini kırıp geçiren mikrop (İT7. 91/3)
iyi beslenen öğrenciler (1.Ö/7)
makine yağlarıyla kirlenmiş mendil (İT6. 235/7)
Osmanlı Devleti'nin bünyesinde yer alan topluluklar (İT6. 97/1)
taşla döşenmiş geniş bir avlu (İT6. 84/2)

4.2. Sıfat Unsuru Belirtili İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Atatürk'ün lise öğrenimini yaptığı manastır (İT6. 96/4)
benim doğduğum yıl (İT6. 35/1)
bizim gittiğimiz yön (İT7. 207/4)
devletin göstereceği alanlar (İT6. 145/3)
eserin yazarı Cervantes (Servantes) (İT6. 118/4)
hanginizin yaptığı işler (İT6. 61/5)
her ulusun değer verdiği bir duygu (İT6. 12/1)
İspanya'nın başkenti Madrid (İT6. 118/1)
topal Durmuş'un oğlu Mustafa (İT7. 72/1)

4.3. Sıfat Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

avuç dolusu para (İT8. 163/3)
beton yığını gökdelenler (İT6. 118/2)
Hulin adında bir dağ (İT8. 120/1)
kül rengi toprak (İT7. 142/4)

okul arkadaşı Kâzım Özalp (İT8. 49/2)
orman bölgesindeki okullar (İT6. 145/3)
şehirler arası yollar (İT7. 198/1)

4.4. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

aynı türden mikroplar (İT7. 91/3)
beş yüz bin (İT7. 155/2)
bir kese altın (İT6. 205/3)
bir kısım şoförler (İT6. 225/2)
bir sürü tüy (İT6. 172/4)
bir takım ciğer (İT6. 127/7)
50 bin hektar (İT6. 145/1)
o zamanki söyleyiş (İT7. 21/1)
üç evlek toprak (İT7. 142/3)
üç yüz kilo (İT7. 155/2)

4.5. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

buz gibi sular (İT6. 62/14)
gel, al gibi sözcükler (İT6. 133/5)
kendine ait çeşme (17.Ö/7)
ne kadar hayvan (İT8. 56/1)
yangınlar, tarla açmalar gibi nedenler (İT6. 145/1)
zehir gibi sınıf (İT7. 22/4)

4.6. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

on beş milyar (İT7. 155/1)
on beş yıl (İT7. 151/1)
otuz dört yaş (İT7. 208/4)
yirmi bir gün (İT6. 69/1)
yirmi birinci yüzyıl (İT8. 77/1)
yirmi beş yıl (İT6. 97/5)

4.7. Sifat Unsuru Bağlama Grubu Olan Sifat Tamlamaları

alt ve üst yapı (İT6. 224/2)

daha çok ve daha büyük işler (İT8. 31/3)

denizci ve dalgıç arkadaşlar (İT7. 161/2)

kuytu ve esrarlı boşluklar (İT6. 172/1)

toplumsal ve kültürel çevre (İT7. 29/1)

toplumsal ve teknolojik gelişmeler (İT7. 217/2)

4.8. Sifat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sifat Tamlamaları

beş on adım (İT6. 172/2)

çingil çingil yemişler (İT7. 142/4)

dört beş saat (İT6. 172/6)

iri yarı soluğanlar (İT7. 161/4)

kırık dökük surlar (İT7. 229/4)

mini mini halkalar (İT8. 9/1)

pırıl pırıl renkler (İT6. 25/5)

toplu tüfekli savaşlar (İT6. 224/1)

ufak tefek şeyler (İT8. 9/2)

uzun uzun kavaklar (İT7. 229/1)

üç dört ay (İT8. 56/2)

yemyeşil orman (İT6. 11/1)

yirmi otuz metre (İT7. 207/4)

4.9. Sifat Unsuru Zarf Grubu Olan Sifat Tamlamaları

daha büyük işler (5.Ö/7)

daha çok orman (İT7. 156/2)

daha düzenli hâl (İT7. 199/3)

daha yüksek ses (İT7. 162/6)

en acı dakika (İT7. 41/5)

en büyük etken (İT7. 34/1)

en heyecanlı günler (İT6. 97/4)

en iyi yaşam (37.Ö/8)

en kısa zaman (İT6. 127/10)
en son vagon (İT7. 73/2)
en ünlü meydanlar (İT7. 229/8)
pek çok sayı (7.Ö/1)

4.10. Sıfat Unsuru Yönelme Grubu Olan Sıfat Tamlamaları
Abant'ın ortalarına yakın bir yer (İT8. 56/3)
kitaba ilişkin düşünceler (İT8. 77/4)
memlekete faydalı insanlar (İT6. 63/1)
Sivas ilimizin Şarkışla ilçesine bağlı bir köy (İT8. 40/1)
televizyona yakın bir iskemle (İT6. 133/7)
ulusuna örnek bir önder (İT8. 49/5)
yaşına uygun görüşler (93.Ö/12)

4.11. Sıfat Unsuru Çıkma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları
kendisinden iki kat daha ağır bir çuval (İT7. 207/4)
sıkıntıdan, baskı ve sömürüden uzak bir yaşantı (İT7. 87/4)
zenginlerden zengin bir adam (İT6. 61/1)

4.12. Sıfat Unsuru İsnat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları
başı açık bir adam (İT7. 73/4)
kanatları çok daha uzun bir açık deniz martısı (İT6. 171/1)

4.13. Sıfat Unsuru Vasıta Grubu Olan Sıfat Tamlamaları
ağaçlarla ilgili duygular (İT6. 144/3)
kan, ateş, ceset ve leşlerle dolu savaş meydanı (İT7. 40/3)
özel tutkularla dolu bir arena (İT6. 225/1)

5. İsim Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

5.1. İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

ağır yük kamyonları (İT6. 225/2)

bazı düşman birlikleri (İT7. 41/2)

bir Avrupa kenti (İT6. 118/2)

bir çakıl taşı (İT6. 85/1)

bir yeryüzü cenneti (İT6. 84/2)

güzel serçe kuşu (İT6. 25/4)

yüksek insan nitelikleri (İT6. 68/1)

5.2. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

başka bir şey (41.Ö/1)

bir karanlık gece (İT6. 172/1)

bir küçük ocak (İT8. 9/1)

bir tahta sandık (İT6. 234/1)

bir ufak çocuk (İT8. 9/1)

bir ufacık dükkân (İT8. 9/1)

bütün uygar dünya (İT6. 178/1)

insanca bir mutluluk (İT6. 20/2)

kitapsız bir dünya (44.Ö/1)

o süslü aletler (İT8. 9/4)

önemli bir duygu (İT6. 11/3)

önemli bir yer (İT6. 11/3)

vazgeçilmez bir dost (45.Ö/1)

5.3. İsim Unsuru Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

aynı iman ve kat'iyet (İT8. 32/5)

bu imkân ve şerait (İT8. 155/2)

büyük olaylarla akımlar (İT7. 29/1)

kimi tarihçiler ve yazarlar (İT7. 30/4)

sayısız çığırtı ve çirpinişler (İT6. 171/1)

ulusal birlik ve beraberlik (İT6. 69/3)

5.4. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

her sabah akşam (İT8. 9/5)

o çalı çırpı (İT7. 142/2)

5.5. İsim Unsuru Birleşik İsim Olan Sıfat Tamlamaları

arkadaşı Ali Fuat Cebesoy (İT6. 97/2)

filozof Bertrand Russell (Bertrint Rasıl) (İT6. 19/1)

Mareşal Mustafa Kemal (İT7. 40/2)

6. Hem Tamlayan Unsuru Hem de Tamlanan Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

6.1. Her İki Unsuru da Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

bir kazan kaynar su (İT6. 127/5)

bu tür bir zevk (İT8. 77/3)

her türlü alt ve üst yapı (İT6. 224/2)

yedi yüz kâğıt torba (İT7. 156/1)

6.2. Tamlayan Unsuru Tekrar Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

güçlü kuvvetli bir kadın (İT7. 142/7)

iyi kötü bir şose (İT7. 207/2)

koskoca bir adam (İT7. 208/3)

“maddî manevî” her türlü baskı (İT7. 87/4)

pırıl pırıl bir deniz (İT8. 64/3)

sapsarı bir portakal (İT7. 161/5)

ufak tefek bir adam (İT7. 22/3)

üç beş koca yemiş (İT7. 142/4)

yepyeni bir Türk Devleti (İT7. 87/4)

6.3. Tamlayan Unsuru Edat Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması
Olan Sıfat Tamlamaları

ateş gibi sıcak geceler (İT7. 161/1)
avuç içi kadar bir yavru (İT6. 133/3)
kendine göre bir huy (İT7. 72/4)
kendine özgü bir bileşke (İT7. 29/2)
kuş kedi gibi küçük hayvanlar (İT6. 85/2)
torna tesviyeye ait her iş (İT6. 235/3)
yarı havlayış, yarı uluyuştan ibaret bir ses (İT6. 172/3)

6.4. Tamlayan Unsuru Sıfat-Fiil Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması
Olan Sıfat Tamlamaları

avına saldıran bir şahin (İT6. 172/4)
aynı düşünceyi gerçekleştirmeye çalışan eski bir Türk bilgini (İT6. 205/2)
birkaç gün önceden başlayan törensi hava (İT6. 229/2)
büyük cesaret isteyen böyle bir deneme (İT7. 92/3)
doğada bulunan birçok incelik (İT6. 11/1)
her tarafı saran bembeyaz bir örtü (2.Ö/3)
insanı mutlu kılacak tüm çabalar (İT6. 20/3)
insanları yetiştiren bir bahçıvan [bahçıvan] (40.Ö/1)
okula giden bir öğrenci (1.Ö/5)
önlerine gelen her araba (İT6. 225/2)
önünde yürüyen uyuz köpek (İT6. 172/3)
sabırla katlanılacak tek ağır (İT6. 19/2)
sütçü beygirini andıran cılız at (İT6. 118/4)
uzak göğün kendi renginden biraz daha koyu kıyılara giden sınırlanmış bir deniz (İT7. 141/1)

6.5. Tamlayan Unsuru Zarf Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması
Olan Sıfat Tamlamaları

çok az bir süre (6.Ö/1)
çok daha farklı bir yöntem (İT6. 225/3)

çok daha uzun bir açık deniz martısı (İT6. 171/1)

çok hoş bir köy (17.Ö/7)

çok uzak ve sapa bir kasaba (İT7. 229/8)

çok yeni bir duyarlık (İT7. 103/2)

daha yeşil bir dünya (İT7. 156/2)

ne kadar güzel bir kuş (İT6. 25/3)

6.6. Tamlayan Unsuru Sıfat-Fiil Grubu, Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

adı sonradan Türk Ocağından Halk Evine çevrilen yapıda verilen öğrenci temsilileri (İT6. 36/6)

bu yılın yaz başlarında başlayan yağmur dönemi (İT7. 217/3)

6.7. Tamlayan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

çiğir kırmızısı bir et parçası (İT7. 141/3)

Hulin adında bir dağ (İT8. 120/1)

kendi hâlinde bir sanatkâr (İT7. 91/1)

6.8. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması, Tamlanan Unsuru Unvan Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

büyük gezgin Evliya Çelebi (İT6. 144/1)

6.9. Tamlayan Unsuru İsnat Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

başı açık... bir adam (İT7. 73/4)

kanatları çok daha uzun bir açık deniz martısı (İT6. 171/1)

6.10. Tamlayan Unsuru Vasıta Grubu, Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

bilimle, kültürle, sanatla ilgili merak soruları (İT7. 35/10)

6.11. Tamlayan Unsuru Vasita Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

bu orman varlıklarıyla ve korumasıyla ilgili bir emirname (İT6. 144/2)

hayvanların dünyasıyla ilgili daha çok şeyler (İT6. 25/6)

özel tuzaklarla dolu bir arena (İT6. 225/1)

6.12. Tamlayan Unsuru Tekrar Grubu, Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

tutam tutam dağ lâlesi (İT7. 126/2)

6.13. Tamlayan Unsuru Zarf Grubu, Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

en önemli karakter özellikleri (İT6. 96/3)

6.14. Tamlayan Unsuru Bağlama Grubu, Tamlanan Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

yanlış ve bilgisiz arazi kullanımı (İT6. 145/1)

6.15. Tamlayan Unsuru İsim-Fiil Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

tunçtan yapılmış görkemli heykel (İT6. 118/4)

6.16. Tamlayan Unsuru Belirtili İsim Tamlaması, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

herkesin sevdiği bir şey (26.Ö/11)

onun kazandığı büyük başarılar (İT6. 96/1)

6.17. Tamlayan Unsuru Yönelme Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Abant'ın ortalarına yakın bir yer (İT8. 56/3)

başkalarının haklarına saygılı milyonlarca birey (İT6. 225/4)

hava alanına yakın bir otel (İT6. 118/1)

Sivas ilimizin Şarkışla ilçesine bağlı bir köy (İT8. 40/1)
televizyona yakın bir iskemle (İT6. 133/7)
topluma yararlı bir kimse (3.Ö/2)
ulusuna örnek bir önder (İT8. 49/5)

6.18. Tamlayan Unsuru Çıkma Grubu, Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması
Olan Sıfat Tamlamaları

kendisinden iki kat daha ağır bir çuval (İT7. 207/4)
sıkıntıdan, baskı ve sömürüden uzak bir yaşantı (İT7. 87/4)

7. Cümledeki Görevi Yönünden Sıfat Tamlamaları

Metinlerimizdeki sıfat tamlamaları, içinde bulunduğu cümlenin özelliğine göre özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf tümleci ve yüklem olmaktadır.

7.1. Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması

Öznesi sıfat tamlaması olan cümleler, yüklemi bakımından hem fiil hem de isim cümlesi olabilmektedir. Bu cümleler anlam yönünden ise, olumlu veya olumsuz cümle şeklinde görülebilmektedir. Ayrıca, bu cümleler devrik cümle ya da soru cümlesi şeklinde de olabilmektedir.

Bu durumda tamlama yalın hâlde bulunur.

7.1.1. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

*Ama **bazı olaylar** onların aralarını bozabilir. (82.Ö/6)*

***Arkadaşın önemini anlayan kişiler** başkasına arkadaşlık edebilecek kabiliyeti kazanmıştır. (75.Ö/3)*

***Arkadaş seçimini iyi yapan biri** her zaman olumlu yönler kazanır. (79.Ö/11)*

***Bazı arkadaşlar** birbirini satar. (88.Ö/12)*

***Bütün çocuklar** ondan korkar. (5.Ö/12)*

***Çalışan insan** her zaman başarılı olur. (19.Ö/3)*

***Her insan** hayatında birşeyler [bir şeyler] için uğraşıp didinmiştir. (100.Ö/2)*

Her kitap insana görülebilen bir hayat bağışlar. (36.Ö/1)

Kışın **hiç kimse** dışarı çıkmaz. (2.Ö/6)

Nereye otoyol, nereye **raylı sistem** gerekir? (İT6. 224/4)

O kişi saklanan grubu arar. (27.Ö/5)

Osmanlı Devleti'nin bünyesinde yer alan topluluklar, bağımsızlıklarını istiyordu. (İT6. 97/1)

Önce **büyük oğlan** söze başlamış. (İT6. 62/13)

7.1.2. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri

Akıllı insan her zaman yararlıdır. (10.Ö/4)

Bizim mahallede **bir aile** vardı. (14.Ö/8)

Bu çocuklar beş ayrı odacıkta idiler. (İT8. 120/1)

Bu farklılık çok büyüktür. (51.Ö/1)

Burada **ünlecek kimse** de yok. (İT7. 73/3)

Çocuklara sorulan sorular da sığığın bir göstergesi değil midir? (İT7. 35/4)

-Deniz kıyısında **eski bir kuyu** vardı. (İT7. 142/8)

Dünyada **pek çok sayıda ülke** vardır. (7.Ö/1)

Gerçekten doğada **böylesi bir kuş** yoktu belki de. (İT6. 25/3)

Her yer yemyeşil. (İT7. 126/6)

İnsanların hayatında **bir düzen** vardır. (99.Ö/1)

7.2. Sıfat Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması

Nesne görevi üstlenen sıfat tamlamaları ya belirtili ya da belirtisiz nesne durumunda olmaktadır. Belirtili nesne olan tamlamalar, yükleme hâli eki almaktadır. Bu cümleler anlamları bakımından olumlu veya olumsuz cümle şeklinde olabilmekte; ayrıca devrik cümle veya soru cümlesi şeklinde de görülebilmektedir.

7.2.1. Sıfat Tamlamasının Belirtili Nesne Olarak Kullanılması

-Bak, sen **şu kutudaki yağlı boyaları** şu masanın üstüne koy. (İT6. 25/1)

Bana vereceğın malları, paraları bunlar koruyacaklar. (İT6. 62/14)

Başı ile **arkasındaki çuvalı** işaret etti. (İT7. 208/2)

Bir kez hepimiz **bu iki tümceyi** benimsemeli, benimsetmeli, her gün kendimize ve çevremize yinelemeliyiz. (İT6. 224/3)

Böyle bir kuşu öbür kuşlar yaşatmazlar. (İT6. 25/8)

Bütün uygar uluslar **bu müziği** benimsemişlerdir. (İT6. 178/3)

Mesela **bir adamı** ele alalım. (100.Ö/3)

O kişi **saklanan grubu** arar. (27.Ö/6)

Örneğin; bir şirkette masanın üzerindeki dosyalar karıştığında **aradığın şeyi** bulamazsın. (99.Ö/5)

Siz siz olun **hiçbir şeyi** doğal güzelliğinden soyutlamayın sakın. (İT6. 25/9)

Şu kırk babayığidi oradan aldım. (İT6. 62/14)

7.2.2. Sıfat Tamlamasının Belirtisiz Nesne Olarak Kullanılması

Ama eğer arkadaşımız iyi ise bu sizin yararınız olur ondan **büssürü** [bir sürü] **iyi şeyler** öğreniriz. (76.Ö/15)

Baban, her oduna gidişinde dağdan **tutam tutam dağ lâlesi** getirir, oğlan gelince sokunsun diye. (İT7. 126/2)

Belki de lokantada bir gün **şişelere doldurulmuş bir domates suyu** içersiniz ve tadını fevkalâde bulursunuz. (İT7. 142/10)

Dönüp gene eşeği bıraktığı yere gitmek isteyerek yürür dururken, yolun yüksecik bir yerine çıkınca, uzaktan köy yolu üstünde **bir karaltı** gördü. (İT7. 74/7)

Duvardan **üç beş halka** aldı. (İT8. 10/1)

Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık **esmer lekeler** görmeyeceksiniz. (İT8. 149/7)

İhtiyar baba ona da **bir şey** söylememiş. (İT6. 62/17)

İlâç için **bir avuç kara toprak** göremezsın. (İT7. 126/6)

Kitapsız bir dünya düşünemiyorum. (44.Ö/1)

Sağlıklı beslenmek için **iyi vitaminli yiyecekler** yemeliyiz. (1.Ö/1)

7.3. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Yer tamlayıcısı olarak kullanılan tamlamalar; yönelme, bulunma ve çıkma hâli eklerinden birini almaktadır. Bu cümleler anlam yönünden ise, olumlu veya olumsuz cümle şeklinde görülebilmektedir. Ayrıca, bu cümleler devrik cümle ya da soru cümlesi şeklinde de olabilmektedir.

7.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları

*Beni **çok temiz bir yatağa** yatırdılar. (İT8. 41/5)*

*Binlerce sayfalık kitap, **avuç içi kadar diskete** sığdırılıyor. (İT8. 76/2)*

*Bir aralık, **havuz başına konan küçücük bir serçeye** gözlerim takıldı. (İT6. 84/3)*

***Bir tepeciğe** vardık. (İT8. 64/3)*

***Bir ulu su başına** vardım... (İT6. 62/18)*

***Bizim kediye** eşim Bıdık adını taktı örneğin. (İT6. 133/2)*

***Bu yetimlere** sen babalık edeceksin. (İT6. 63/3)*

*Bunların hepsi, **taşla döşenmiş geniş bir avluya** bakar. (İT6. 84/2)*

***Büyük bir bilim adamına**, yetişmesindeki en büyük etkenlerin neler olduğunu sormuşlar. (İT7. 34/1)*

*Her ava gidişimizde mutlaka **bir çobana** rastlarız. (İT7. 65/2)*

*Pasteur aşığı **ölüm döşeğindeki çocuğa** uyguladı. (İT7. 92/3)*

7.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları

Yer tamlayıcıları isim cümlelerinde pek kullanılmazlar. Bunlar genellikle fiil cümlelerinde bulunurlar; ancak, isim cümlelerinde bulunan yer tamlayıcıları da vardır. Bunlar da bulunmalı yer tamlayıcılarıdır. Bu yapıdaki cümleleri de alt başlık altında ele aldık.

7.3.2.1. Fiil Cümlelerinde

***Bir avuç yerde** eşeğe ne olur? (İT7. 73/3)*

*Birbirlerine yardım ettikçe **her şeyde** en başarılı olurlar. (76.Ö/5)*

***Bir köyde** küçücük bir sarnıcın başına bütün köy birikmiş, su kavgası ediyordu. (İT8. 65/9)*

*Bizim günahlarımızı ve sevaplarımızı **bu dünyada** kimse sormaz, **öte dünyada** bunların hesaplarını veririz. (10.Ö/24)*

*-Efendim, şu gördüğünüz adam, **bir kahvehanede** kahve dövüyordu. (İT8. 116/2)*

*Ertesi gün, **issiz denizlerde** bir beyaz tüy yüzüyordu ancak... (İT6. 173/2)
Evrensel müzikte yerini alabilir. (İT6. 178/2)*

*Geçenlerde, **bir gazetede** Almanya'da iki yıldan beri daktilo üretilmediğini okudum. (İT8. 76/1)*

***Issiz adada** elini kolunu bağlayıp durmamış, hemen işe girişmiş. (İT6. 235/6)*

7.3.2.2. İsim Cümlelerinde

***Bu ülkede** başkalarının haklarına saygılı, yurttaşlık ödev ve sorumluluklarının bilincinde, insanca yaşamak, "kader" denen cinayetlere kurban olmadan ömrünü tamamlamak isteyen milyonlarca birey var. (İT6. 225/4)*

***Büyük şehirlerde** ana yollar, demir tekerlekli taşıtlara kapalıdır. (İT7. 229/8)*

*Vakit geçer, **lâcivert gökte** dağlar kara bir silüettir artık. (İT7. 229/9)*

*Ve **bu dünyada** sevgi saygı [saygı] ve hoşgörü çok önemlidir. (35.Ö/5)*

7.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları

***Başka atölyelerden** yirmi beş lira veriyorlar ama gidemiyorum. (İT6. 236/1)*

*Bazen **derin derelerden** geçiyoruz. (İT7. 229/3)*

*Bazı köyler sularını **iki üç saatlik yerlerden** eşeklerle, atlarla getiriyorlardı. (İT8. 65/9)*

*Bu arada **yolüstü birçok köylerden, kasabalardan** da geçiyorsunuz. (İT7. 228/2)*

*Çağımızın en güzel yerlerini görmek için **her ülkeden** yüzlerce Turist [turist] gelir, görür. (4.Ö/9)*

***Dipteki atölyeden** içeri girdi. (İT6. 236/4)*

*İlle de yarar bekleniyor **her şeyden**. (İT6. 56/3)*

7.4. Sıfat Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

Zarf tümleci olarak kullanılan sıfat tamlamalarının isim unsuru ya yalın hâlde bulunmakta ya da hâl eklerinden birini almaktadır. Bu cümleler anlamları bakımından olumlu ya da olumsuz cümle şeklinde olabilmekte; ayrıca, devrik cümle şeklinde de görülebilmektedir.

*Akıllı insan **her zaman** yararlıdır. (10.Ö/5)*

*Arkadaş **her zaman** çok önemlidir. (77.Ö/2)*

*Arkadaşlar **her zaman** dost değildir. (79.Ö/7)*

*Arkadaş seçimini iyi yapan biri **her zaman** olumlu yönler kazanır. (79.Ö/11)*

***Birkaç saat** güzel serçe kuşumu seyrettim. (İT6. 25/4)*

*Çalışan insan **her zaman** başarılı olur. (19.Ö/3)*

***Daha az zamanda** daha büyük işler başaracağız. (İT8. 31/4)*

***Ertesi gün**, ıssız denizlerde bir beyaz tüy yüzüyordu ancak... (İT6. 173/2)*

*Gerçekten [gerçekten] **bazı zamanlar** arkadaşımın konuşma gereği duyarım. (81.Ö/1)*

***Hiçbir zaman** birbirimize darılmayız. (89.Ö/4)*

***Hiçbir zaman** işimizi ertelemeyelim ve düzen içerisinde bulunalım. (99.Ö/15)*

*Hiç durmadan, dinlenmeden **beş saat** uçtu. (İT6. 172/5)*

*Karısı, üç çocuğuyla **her akşam** umutla açıyordu kapıyı. (İT6. 126/11)*

*Nasrettin Hoca, anlatılanları dinledikten sonra **kısa bir süre** düşünmüş. (İT8. 117/2)*

***O an** kadının görünüşü çocukla birlikte geldi. (14.Ö/17)*

7.5. Sıfat Tamlamasının Yüklem Olarak Kullanılması

Cümlelerde yüklem görevi üstlenen sıfat tamlamaları ya "imek" fiili ile çekime girmekte ya da bildirme eki almaktadır. Bu cümleler anlamları bakımından olumlu ya da olumsuz cümle şeklinde olabilmekte; ayrıca, devrik cümle şeklinde de görülebilmektedir.

*Arkadaşlar **önemli kişilerdir**. (86.Ö/9)*

*Arkadaşlık **dünyadaki en büyük serüvendir**. (69.Ö/1)*

*Bu, aslında bir soru değildir, **gelişigüzel bir konuşmadır.** (İT7. 35/2)*

*Bu çocuklar **beş ayrı odacıkta idiler.** (İT8. 120/1)*

*Bu, **her tarafından, poyraz, lodos, gün doğusu, keşişleme, yıldız, kara yel rüzgârları giren bir evdi.** (İT7. 142/7)*

*Bu insanlar **dünyayı kötü değerlendiren insanlardır.** (10.Ö/12)*

*Dev dalgalara yol açan depremin merkezi **Büyük Okyanusta idi.** (İT7. 218/1)*

*Dost ayrı, arkadaş **ayrı şeydir.** (79.Ö/8)*

*Dünya; **bir misafirhanedir.** (10.Ö/8)*

*Fakat bu **kolay götürülecek bir kaya değildir.** (İT8. 121/4)*

*Günümüzde arkadaşlık **en kısa süreli dostluklardır.** (69.Ö/3)*

*Hugo, **iyi bir dinleyicidir.** (İT8. 73/2)*

*İnsan eli **beş parmaklıdır.** (İT7. 173/1)*

*Kitap **vazgeçilmez bir dosttur.** (45.Ö/1)*

***Okula giden haylaz bir çocuktü.** (24.Ö/1)*

*Okumak **başka bir şeydir.** (41.Ö/1)*

***Olacak şey değildir ya, oldu.** (İT6. 229/1)*

*“Öyle ya, avcıydınız, **belli bir şeydi.**” (İT6. 230/1)*

***Pırıl pırıl, sevimli, canlı bir gözdür.** (İT7. 141/3)*

*Soru sormak **basit bir zihinsel işlem değildir.** (İT7. 34/4)*

8. Sıfat Tamlamalarının Kelime Grupları İçinde Durumu

Sıfat tamlamalarının kelime grupları içinde kullanılmasını şu başlıklar altında inceledik:

8.1. Sıfat Tamlamasının Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

***beş yüz bin ağacın kurtulacağı** (İT7. 155/2)*

***bu çocuğun arkadaşları** (5.Ö/4)*

***bu çocukların en büyüğü** (İT8. 120/1)*

***bu felâketin nedenleri** (İT6. 97/3)*

***bu sevginin önemli bir yeri** (İT6. 11/3)*

bütün insanların içi (14.Ö/5)
dik bir kayalığın dibi (İT6. 172/2)
doğadaki uyumun dışı (İT6. 25/9)
insanı mutlu kılacak tüm çabaların Kutup Yıldızı (İT6. 20/3)
küçücük bir sarnıcın başı (İT8. 65/9)
küçük kuşun suya düşmesi (İT6. 85/1)
tatlı bir rüzgârın esişi (İT6. 11/1)

8.2. Sıfat Tamlamasının Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

ananın çocuğa olan sevgisi (İT6. 11/2)
bedenin bir parçası (İT6. 11/2)
çağımızın en güzel yerleri (4.Ö/9)
doğanın binbir rengi (İT6. 230/1)
Fransız Devrimi'nin büyük payı (İT7. 30/5)
haftanın birkaç günü (İT6. 35/2)
lisenin son sınıfı (İT6. 36/6)
yapının arka kapısı (İT8. 40/2)

8.3. Sıfat Tamlamasının Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

1 Eylül günü (İT7. 41/3)
iki yumruk büyüklüğü (İT8. 64/1)
8. sınıf öğrencisi (22.Ö/3)
uzun yol şoförleri (İT7. 199/2)

8.4. Sıfat Tamlamasının Başka Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

aynı düşünceyi gerçekleştirmeye çalışan eski bir Türk bilgini İsmail Cevheri (İT6. 205/2)
aynı türden mikroplar (İT7. 91/3)
beş yüz bin (İT7. 155/2)

bir avuç yer (İT7. 73/3)
birer kese altın (İT6. 61/5)
bu tür bir zevk (İT8. 77/3)
üç yüz kilo (İT7. 155/2)
yedi yüz kâğıt torba (İT7. 156/1)

8.5. Sıfat Tamlamasının Başka Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

ağır bir koku (İT7. 229/7)
başka bir şey (41.Ö/1)
bir küçük kaset (İT8. 77/3)
“Bitti mi?” diye bir ses (İT7. 22/3)
bu genç adam (İT8. 9/5)
bu yoksul köylü (İT6. 127/7)
büyük bir ihtiyaç (76.Ö/4)
büyükçe bir tahta sandık (İT6. 234/1)
camekândaki yoksul seyirci (İT6. 125/2)
hasta bir öğretmen (İT8. 40/3)
kanatlanmış bir köpük (İT6. 171/2)
kavgasız bir dünya (İT8. 149/6)
kitapsız bir dünya (44.Ö/1)
okula giden bir öğrenci (1.Ö/5)
o zehir gibi sınıf (İT7. 22/4)
şu yüz deve (İT6. 62/16)
taşla döşenmiş geniş bir avlu (İT6. 84/2)
topluma yararlı bir kimse (3.Ö/2)
tüm eski yapılar (İT6. 118/2)

8.6. Sıfat Tamlamasının Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

avına saldıran bir şahin gibi (İT6. 172/4)
bedenin bir parçası olan çocuk için (İT6. 11/2)
binlerce yıldan beri (İT7. 222/6)

bir öğleye doğru (İT6. 36/6)
büyük cesaret isteyen böyle bir deneme için (İT7. 92/3)
dış dünya ile (İT6. 84/2)
her insan gibi (İT7. 29/3)
her şeyden önce (İT7. 151/2)
her tarafı saran bembeyaz bir örtü gibi (2.Ö/3)
her turist için (4.Ö/5)
iki kilo kadar (İT6. 125/2)
iki yıldan beri (İT8. 76/1)
küçük kuşa doğru (İT6. 85/1)
on beş yıldan beri (İT8. 32/4)
otuz metreye kadar (İT7. 218/1)
sapsarı bir portakal gibi (İT7. 161/5)
üç evlek toprak için (İT7. 142/3)
yirmi beş yıl sonra (İT6. 97/5)

8.7. Sıfat Tamlamasının Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması

ağır yük kamyonlarıyla otobüsler (İT6. 225/2)
el sanatları ve diğer sanatlar (4.Ö/2)
eski şose ile yeni asfalt (İT7. 229/2)
eski şose ile yeni asfalt (İT7. 229/2)
yaşam ve doğal çevre (İT7. 217/2)

III. SIFAT- FİİL GRUBU

Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.

Grubun ana unsuru sıfat-fiildir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan sıfat-fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Yüklem olan sıfat-fiil yargı bildirmez. (Karahan 2004: 53)

→Fiilimsiler -isim, sıfat, zarf-fiil fark etmez-, her ne kadar fiilimsi eklerini alıp fiil kategorisinden isim kategorisine geçseler de yapılarındaki hareket

anlamını kaybetmemekte, bu nedenle de kurdukları yan cümleciklerde yüklem görevi üstlenmekte ve kendi öğelerini de alabilmektedirler. Şöyle ki; “*Onu görünce heyecanlandım.*” cümlesinde “*görünce*” zarf-fiildir ve kurduğu yan cümlecğin yüklemi durumundadır. Bu yüzden de kendi ögesini de alabilmiştir. Çünkü “*onu*” nesnesinin “*heyecanlandım*” yüklemi ile hiçbir ilişkisi yoktur. **Kimi heyecanlandım?** sorusunun muhatabı da değildir. Zaten **Kimi heyecanlandım?** şeklinde bir soru cümlesi de anlamsız olur. Ancak zarf-fiile **Kimi görünce?** diye sordüğümüzde “*onu*” cevabını almaktayız. Yine “*Arabadan ineni gördüm.*” cümlesinde “*inen*” sıfat-fiildir ve kurduğu yan cümlecğin yüklemi durumundadır. Bu yüzden de kendi ögesini alabilmiştir. Çünkü “*arabadan*” yer tamlayıcısının “*gördüm*” yüklemi ile bir alakası yoktur. **Neden gördüm?** sorusunun cevabı da “*arabadan*” değildir. Zaten bu soru yer tamlayıcısını değil, cümledeki zarf tümlecini bulmak için sorulabilir. Ancak sıfat-fiile **Neden inen?** diye sordüğümüzde “*arabadan*” cevabını almaktayız. “*Kitap okumak iyi bir alışkanlıktır.*” cümlesinde “*okumak*” isim-fiildir ve yapısındaki hareket anlamını yitirmediği için kendi nesnesini de almıştır. Çünkü “*kitap*” nesnesinin “*iyi bir alışkanlıktır*” yüklemi ile bir ilişkisi yoktur. Ancak isim-fiile **Ne okumak?** diye sordüğümüzde “*kitap*” cevabını alıyoruz.

Yazı dilimizdeki sıfat-fiil ekleri metinlerimizde sık sık geçmektedir. Bu grup, cümlelerde, özne, nesne, zarf tümleci ve yer tamlayıcısı olabildiği gibi başka kelime gruplarının yapısında da görev alabilmektedir.

Aşağıda verdiğimiz örnekler, metinlerimizdeki sıfat-fiil gruplarından bazılarıdır:

arabalara binmiş (İT6. 35/2)

ardı sıra bıraktık(ı) (İT6. 172/4)

Avrupa'ya gidenler (İT6. 36/5)

başına gelenler (İT6. 126/15)

bilgisayar kullananlar (İT8. 163/2)

bir şeyi bildik(i) (13.Ö/1)

bize neler kazandıracak(ı) (30.Ö/12)

bu sektörde çalışanlar (İT6. 145/2)

dünyanın kıymetini bilen (10.Ö/14)

dünyayı kötü değerlendiren (10.Ö/12)
eşğini bıraktık(ı) (İT7. 74/4)
her tarafı saran (2.Ö/2)
iyi beslenen (1.Ö/7)
kitap okuyan (43.Ö/2)
neyi anlattık(ı) (İT7. 21/4)
o konuşmayı duyduk(u) (7.Ö/7)
okula giden (1.Ö/5)
sabırla katlanılacak (İT6. 19/2)
sere serpe geliştik(i) (İT7. 142/2)
taşlara yaklaşan (29.Ö/6)
yarıya indirilmiş (İT6. 56/3)

1. Sıfat-Fiil Grubu Oluşturan Ekler

Bu başlık altında çeşitli sıfat-fiil ekleri ile oluşturulmuş sıfat-fiil gruplarını ele alacağız.

1.1. “-An” eki ile

aynı düşünceyi gerçekleştirmeye çalışan (İT6. 205/2)
bu mücadelede canla başla çalışanlar (İT6. 179/4)
camekânın önünde dikilen (İT6. 125/6)
dış dünya ile bağlantıyı kuran (İT6. 84/2)
dinlemesini bilenler (İT8. 73/1)
doğada bulunan (İT6. 11/1)
dünyanın kıymetini bilen (10.Ö/14)
dünyayı kötü değerlendiren (10.Ö/12)
gece otobüs yolculuğu yapmayan (İT7. 198/2)
hem kendisi, hem de palazları için karanlıklardan gelen (İT6. 172/1)
her gün yitirilenler (İT6. 224/1)
kardeşlere yakışan (İT6. 61/3)
önünde yürüyen (İT6. 172/3)
sütçü beygirini andıran (İT6. 118/4)

Urfa'ya gidenler (İT6. 84/2)

1.2. “-mİş / -mUŞ” eki ile

başımıza çökmüş (İT6. 36/10)

birbirinin içine girmiş (İT7. 142/1)

filesine bir boyunla iki kilo kadar kuşbaşı yerleştirmiş (İT6. 125/2)

görmesi iyice azalmış (İT6. 225/3)

makine yağlarıyla kirlenmiş (İT6. 235/7)

taşla döşenmiş (İT6. 84/2)

1.3. “-r, -Ar, -Ir, -Ur” eki ile

bu ilk ağlayışın sesini hâlâ duyar (İT6. 85/1)

elle tutulur (İT6. 56/3)

insanlığa sığar (İT6. 229/2)

1.4. “-mAz” eki ile

dünyayı görmez (İT7. 126/2)

1.5. “-AcAk” eki ile

bana verecek(in) (İT6. 62/14)

birkaç gün sonra sefere çıkacak (İT7. 161/2)

bize neler kazandıracak(ı) (30.Ö/12)

ileride yaşama geçirecek (İT6. 97/1)

kanatlarıyla aydınlığa varamayacak(ı) (İT6. 172/6)

seni tanıyacak (İT6. 126/22)

yurdumuzun bir köşesinde serap olabilecek(i) (İT8. 64/3)

1.6. “-Dİk / -DUK” eki ile

bir şeyi bildik(i) (13.Ö/1)

bu gerçeği gördük(ü) (İT6. 178/2)

ikide bir uyukladık(ı) (İT7. 198/2)

işlediği sanatta, birikmiş emanetler bulunduk(u) (İT8. 10/5)

kanatları ağır **geldik(i)** (İT6. 205/2)
kimya dalında ciddi çalışmalara başladık(ı) (İT7. 91/2)
köpeğin beyinde ve omuriliğinde yerleştik(i) (İT7. 92/1)
nereye gittik(i) (İT7. 72/3)
neyi anlatmak istedik(i) (İT7. 21/4)
o konuşmayı duyduk(u) (7.Ö/7)
tümüyle iyileştik(i) (İT7. 92/3)

2. Cümledeki Görevi Yönünden Sıfat - Fiil Grubu

2.1. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Bu durumda grup, yâlin halde bulunmaktadır. Öznesi sıfat-fiil grubu olan cümleler, isim ve fiil cümlesi şeklinde olabilmektedir.

2.1.1. Fiil Cümlelerinde

Ama **bunu bilmeyenler** hiçbir yere gelemmezler. (48.Ö/4)

Bu mücadelede canla başla çalışanlar, kurucular, yöneticiler, besteciler, yorumcular ve her alanda virtüozlar yetişmiş, bunların birçoğları da dünyaya adlarını duyurmuşlardır. (İT6. 179/4)

Bu sektörde çalışanlar uzmanlaştırılmalıdır. (İT6. 145/2)

Günümüzde iyi konuşan kadar **iyi dinleyen** de azaldı. (İT8. 72/1)

Kitap okuyanlar hayatı daha iyi anlarlar. (43.Ö/2)

Kitap okuyanlar kitabı daha iyi anlarlardır [anlarlar]. (50.Ö/4)

Kitap okuyan, yazan ve düşünen her zaman üst makamlarda tutulur. (51.Ö/13)

Küçük sandallarla buraya kadar gelenler güneşlenip yüzüyorlar. (İT8. 56/3)

Urfa'ya gidenler iyi bilirler. (İT6. 84/2)

Zaten kötülük yapmak isteyen birisi kötülerle dolaşır **iyilik yapmak isteyen** [isteyen] iyilerle dolaşır. (83.Ö/11)

2.1.2. İsim Cümlelerinde

Bilgisayar kullananlar da bu durumdan memnundurlar. (İT8. 163/2)

Gece otobüs yolculuğu yapmayan var mıdır? (İT7. 198/2)

Zaten **kardeşlere yakışan** da budur. (İT6. 61/3)

2.2. Sıfat-Fiil Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Sıfat-fiil grubu nesne olarak kullanılırken yükleme hâli eki almakta; dolayısıyla da belirtili nesne olmaktadır.

Başına gelenleri karısına anlattı. (İT6. 126/15)

Bazen **anne, babalarımıza anlatamadıklarımızı** arkadaşlarımıza anlatırız. (90.Ö/9)

Ben **yurdumuzun bir köşesinde serap olabileceğini** ilk olarak duyuyorum. (İT8. 64/3)

Bir insan **bir şeyi bildiğini** nasıl gösterir? (13.Ö/1)

Geçenlerde, bir gazetede **Almanya'da iki yıldan beri daktilo üretilmediğini** okudum. (İT8. 76/1)

İyi yüzme bilmeyenleri nilüfer sazları bir hayli ürkütüyormuş. (İT8. 56/3)

Kitaplar, bir zaman, bana, **insanları sevmek gerektiğini**, insanları sevince tabiatın, tabiatı sevince dünyanın sevileceğini, ondan yaşama sevinci duyulacağını öğretmişlerdi. (İT7. 141/1)

Top diğer grubun elindedir ve **taşlara yaklaşıpı** vururlar. (29.Ö/6)

2.3. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Sıfat-fiil grubu bu görevle kullanılırken, daha çok yönelme hâli ekini almaktadır.

Biz yine dönelim, **dinlemesini bilenlere**. (İT8. 73/1)

Bu müsabakalarda kendisine başarılı oluşunun sırrını soranlara, o, "Ben her güreşimde arkamda Türk milletinin bulunduğunu ve millet şerefini düşünürdüm." cevabını vermişti. (İT8. 44/2)

Dost bildiğine sarılmış dört elle. (İT6. 56/1)

Hatalarımızın bedelini **henüz doğmamışlara** ödetmemeliyiz. (İT7. 218/3)

Orman yangınlarının önüne sür'atle geçilmelidir, bu suçu işleyenlere ağır cezaî yaptırımlar getirilmelidir. (İT6. 145/2)

2.4. Sıfat-Fiil Grubunun Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

Grup bu görevle kullanılırken yalın hâlde bulunmaktadır.

Orada fundalar, yabanî meşe palamutları koca yemişler, çalı süpürgeleri, bir türlü ağaç hâline gelmeden ama ağacı taklit edercesine gelişir, birbirinin içine girmiş yaşarlar. (İT7. 142/1)

3. Sıfat - Fiil Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

Metinlerimizde geçen sıfat-fiil gruplarının çoğu, sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak vazife görmekte; ayrıca, edat gruplarında isim unsuru, belirtili isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan unsur, belirtisiz isim tamlamalarında da tamlayan unsur olabilmektedir.

3.1. Sıfat-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

arkadaşın önemini anlayan kişiler (75.Ö/3)

dünyanın kıymetini bilen insanlar (10.Ö/14)

dünyayı kötü değerlendiren insanlar (10.Ö/12)

elle tutulur nesnelere (İT6. 56/3)

her gün toplanan küçük çabalar (49.Ö/6)

insanları yetiştiren bir bahçıvan [bahçıvan] (40.Ö/1)

iyi beslenen öğrenciler (1.Ö/7)

kitap okumayan her insan (38.Ö/7)

kitap okuyan insanlar (47.Ö/7)

kütüphanede duran kitaplar (54.Ö/17)

makine yağlarıyla kirlenmiş mendil (İT6. 235/7)

okula giden bir öğrenci (1.Ö/5)

sabırla katlanılacak tek ağrı (İT6. 19/2)

sütçü beygirini andıran cılız at (İT6. 118/4)

taşla döşenmiş geniş bir avlu (İT6. 84/2)

yurdunu seven insan (İT6. 12/1)

3.2. Sıfat-Fiil Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

aradan çok yıllar geçtikten sonra (İT6. 36/13)

başımıza çökmüş gibi (İT6. 36/10)

bu gerçeği gördük(ü) için (İT6. 178/2)

kanatları ağır geldik(i) için (İT6. 205/2)

kulenin tepesinde sırtına taktığı çantayı birkaç kez açıp kapadıktan sonra (İT6. 205/2)

seni tanıyacak gibi (İT6. 126/22)

3.3. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

bir işte birlikte bulunanlardan her biri (79.Ö/1)

direksiyon kullananların ruh ve beden sağlığı kontrolünden geçmeleri (İT6. 225/3)

her gün yitirilenlerin sayısı (İT6. 224/1)

3.4. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

Atatürk'ün **İstanbul'da öldük(ü)** (İT6. 36/10)

çalı çırpının **sere serpe geliştik(i)** (İT7. 142/2)

çocuğun **tümüyle iyileştik(i)** (İT7. 92/3)

hayatın **bize neler kazandıracak(ı)** (30.Ö/12)

kuduz mikrobunun **köpeğin beyinde ve omuriliğinde yerleştik(i)** (İT7. 92/1)

onun, **bilerek ya da bilmeyerek türkülerin ezgi ile tekrarlanan dizelerine katıldık(ı)** (İT7. 103/2)

3.5. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

körle yatan şaşı kalkar sözü (70.Ö/10)

IV. ZARF - FİİL GRUBU

Bir zarf-fiil ile bu zarf-fiile bağılı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.

Grubun ana unsuru zarf-fiildir. Zarf-fiil, genellikle grubun sonunda bulunur. Fiile dayalı sıfat-fiil ve isim-fiil gruplarında olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan zarf-fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Yüklem olan zarf-fiil yargı bildirmez. (Karahan 2004: 57)

Yazı dilindeki zarf-fiil ekleri metinlerde sıkça kullanılmaktadır. Zarf-fiil grupları, metinlerimizde, normal olarak, daima cümlelerin zarf tümleci olmaktadır.

Aşağıda verdiğimiz örnekler, metinlerimizdeki zarf-fiil gruplarından bazılarıdır:

Ama öğretmen beni kaldırmayınca, o konuyu iyi kavrayamadım. (20.Ö/5)

Arkadaşlık **birbirini kıskanarak** olmaz. (75.Ö/3)

Arkadaşlık geliştikçe birbirlerine karşı büyük bir ihtiyaç duyarlar. (76.Ö/4)

Arkadaş seçerken çok dikkatli olmalıyız. (94.Ö/4)

Bunlar olurken, böbreklerimdeki sancı da kesilmişti. (İT8. 41/3)

Ciğeri alıp koştu Ali. (İT6. 127/8)

Çocuklar gibi sevinerek, yataklarımıza girdik. (İT6. 118/1)

Evet, **dişiniz ağrıyorsa** mutlu olamazsınız. (İT6. 19/2)

Kollarına kapı kanatları takarak bir yapının üzerinden atlamış; ama kanatları ağır geldiği için düşerek ölmüştü. (İT6. 205/2)

Parçaları arabaya yükleyip birer birer Çin'e götürdük. (İT8. 121/4)

Sağlıklı olursak kendimizi temiz buluruz. (1.Ö/11)

Şişeleri alıp ekşisi doldurmaya gittik. (6.Ö/16)

Taktığımız adla çağırırsak bakmıyordu. (İT6. 133/5)

Uygurlar **bu manevî işarete uyarak** toplandılar. (İT8. 121/5)

Ve **hiç beklemeden** devam etsin. (84.Ö/7)

Yine Bakanlığın önünde beklerken, Mustafa Necati Bey geldi. (İT8. 41/5)

Yurtlarını bırakıp göçmeye başladılar. (İT8. 121/5)

1. Zarf - Fiil Grubu Oluşturan Ekler

Bu başlık altında çeşitli zarf-fiil ekleriyle oluşturulmuş zarf-fiil gruplarını ele alacağız.

1.1. “-(y)ArAk” eki ile

Arkadaşlık **birbirini kıskanarak** olmaz. (75.Ö/3)

Avcı Süleyman köpeğine kızdı; “**Senin burnun yok mu be?**” diye **çıkışarak** köpeğe bir tekme attı. (İT6. 172/2)

Bütün ana keklikler yavrularının yanı başına oturmuşlar; “**merhaba**” **diyerek** gevezelik ediyor ve “bir karanlık gece daha atlattık” diye birbirlerini kutluyorlardı. (İT6. 172/1)

Cumhuriyetimizi, ulusal birliğimizi **ancak ulusal kültürümüzü yaygınlaştırarak** güçlendirebiliriz. (İT7. 151/2)

Elimdeki kuşu göstererek:

-Bak yakaladım Ahmet, çabuk gel, bu kuşu boyayacağım. (İT6. 24/2)

Fırçayı elime alarak önce serçenin başını bir güzel kırmızıya boyadım. (İT6. 25/2)

Gırtlığından garip gürültüler çıkararak ve tekerlenerek, çırpına çırpına denize düştü. (İT6. 173/1)

Gördüğü kişiyi, **topun başına gelerek** topa dokunur... (25.Ö/4)

Koridorun kirliliğinde koşarak uzaklaştı. (İT6. 236/5)

Kuşu yeniden kapancaya koyarak seyretmeye başladım. (İT6. 25/2)

Sonra anladım ki, gündelik hayatından bıkmış insanlar, **bu kazayı hayallerince süsleyerek** zihinsel bir doyuma kavuşuyorlardı. (İT6. 230/7)

Yanıdaki uzun boylusunu göstererek:

-Bu adam, benim hakkımı vermiyor demiş. (İT8. 116/1)

1.2. “-(y)IncA / -(y)UncA” eki ile

Akşamüstü, sığır sürüleri kasaba sokaklarını doldurunca, ağır bir koku genizlerimizi tıkıyor. (İT7. 229/7)

Ama **kocasının yine iş bulamadığını öğrenince** üzülüyor, “Vay bizim kara yazılarımız vayy.” diye dizlerini dövüyordu. (İT6. 126/11)

Ama öğretmen beni kaldırmayınca, o konuyu iyi kavrayamadım. (20.Ö/5)
Aradan biraz daha geçince, makinenin bacasından bir hışıltı duyuldu ve içinde bir adam göründü. (İT7. 73/1)

Atatürk deyince aklıma özgür, aydınlık, insanları barış, mutluluk içinde çalışan, birbirini sevip sayan bir ülke gelir. (İT7. 87/1)

Bazı insanlar **sevdiklerini kaybedince** ağlarlar... (12.Ö7)

Hastahanedен çıkınca Ankara'ya geldim. (İT8. 41/5)

İlk gelen bir ikisine "işte ayağımın boşluğa kaydığını, ortada da pek av falan olmadığını" anlatmaya kalkışmış, **onların bu anlattıklarını bir türlü kabul etmediklerini görünce** de şaşmışım. (İT6. 230/5)

İnsan **kitabı eline alınca** heves eder. (43.Ö/3)

Yine Friglerin başkenti Gordiyon'a gittiğimde, orada üç bin yıllık kütükleri ve ağaç kalıntılarını görünce şaşkınlığımı gizleyemedim. (İT6. 144/2)

1.3. "-iken / -ken" eki ile

Arkadaş edinirken arkadaş seçimimizi de iyi yapmalıyız. (90.Ö/11)

Arkadaş seçerken çok dikkatli olmalıyız. (94.Ö/4)

Arkadaş seçerken dikkatli olmalıyız. (95.Ö/8)

Avdan dönerken daha kestirmeden gideyim diye bildiğimiz yoldan sapmışım. (İT6. 229/1)

Ben oradayken, gençten bir adam geldi. (İT8. 9/5)

Bu nedenlerle **arkadaşlarımızı seçerken** dikkatli olmalıyız. (86.Ö/11)

Havaya kalkarken kayığın her yanından denize çağlayanlar boşanıyordu. (İT7. 162/2)

İnsan **arkadaşını seçerken** çok dikkat etmeli. (71.Ö/2)

Makine yağlarıyla kirlenmiş mendilini çıkarırken, gözlerim tulumun geniş cebindeki cam misketlere ilişti. (İT6. 235/7)

Tam babafingoyu sararken yağmur boşandı. (İT7. 162/1)

Tan yeri uyurken, keklikler derelerden "cak... cak... cak..." ederek yeni doğan günü bütün kuşlar, böcekler, çalılar, dağlar, taşlar ve denizlerle selâmlıyordu. (İT6. 171/3)

Ulaşım konusunda yetişmiş bunca uzmanımız varken, onları yok sayıp yanlışlıkları sürdüreceğiz miyiz? (İT6. 225/1)

1.4. “-mAdAn” eki ile

Hiç durmadan, dinlenmeden beş saat uçtu. (İT6. 172/5)

Hiç kimse kitap okumadan hayatını geçirmesin. (54.Ö/24)

İnsanlar kitap okumadan duramazlar. (55.Ö/15)

İnsanlar kitap okumadan nasıl bilgi edinirlerdi. (41.Ö/12)

Kendi durumumu görmeden, Kara İzzet'in durumuna katıla katıla gülüyordum. (İT7. 162/4)

Ses çıkarmadan dinledi ne dediysek. (İT7. 22/4)

Üç yıl dolmadan buraya dönmeyin. (İT6. 61/5)

Ve hiç beklemeden devam etsin. (84.Ö/7)

Zavallı serçecik suya doyamadan ölüvermişti. (İT6. 85/1)

1.5. “-Ar... -mAz” eki ile

Dağlara öyle hemen der demez çıkılmıyor. (İT7. 228/1)

Güzün o güzel günlerini pencereden görür görmez, Konstantin Efendinin bulunabileceği sırtları hesaplayarak yollara çıkıyorum. (İT8. 149/6)

1.6. “-(y)Ip / -(y)Up” eki ile

Ama çocukları evden defter kitap alıp okula gidiyorum diye evden çıkıyor. (3.Ö/10)

Atlarına binip yola çıkmışlar. (İT6. 62/2)

Bir arkadaşınıza sırlarınızı verip ona sırdaş adını verin. (68.Ö/16)

Biraz gidip ayrıldılar. (İT6. 126/10)

Camekânı açtı, bir takım ciğer çıkarıp Ali'nin eline tutuşturdu. (İT6. 127/4)

Çünkü bir gün o yalancı sizide [sizi de] yarı yolda bırakıp tüm sırlarınızı herkese anlatır. (86.Ö/7)

Her insan kitap okuyup bilgi sahibi olmalıdır. (38.Ö/8)

Kayalar kırdırıp suyun üzerine köprü kurdurdum. (İT6. 62/18)

Makine bağırdı, kollarını gerip uzandı. (İT7. 73/2)

Onları yıkıp da yerlerine, beton yığını gökdelenler dikmemişler. (İT6. 118/2)

Onun için Çinliler kazanın etrafına odun yığıp ateş yaktılar. (İT8. 121/4)

Ormanlarımızı koruyup temiz tutalım. (11.Ö/17)

Otele dönüp bavullarımızı topluyoruz. (İT6. 119/2)

Parasını ödeyip ciğeri aldılar, dışarı çıktılar. (İT6. 126/8)

Pencereyi açıp Ahmet'e seslendim. (İT6. 24/1)

Sonra ona aptal muamelesi yapıp şirketten atarlar. (45.Ö/16)

1.7. “-Dıkça / -DUkça” eki ile

Arkadaşlık geliştikçe birbirlerine karşı büyük bir ihtiyaç duyarlar. (76.Ö/4)

Birbirlerine yardım ettikçe her şeyde en başarılı olabilirler. (76.Ö/5)

Biz denize yaklaştıkça deniz ötelere ötelere kaçıyor. (İT8. 65/1)

Bütün canlılığı ile belleğimde kalan ve bir türlü unutamadığım, uzun zaman bir saplantı hâlini alan bir olayı, bugün bile anımsadıkça yüreğim burkular. (İT6. 84/1)

Elindeki dibek topuzunu vurdukça “Hınk!” diye ses çıkıyordu. (İT8. 116/1)

Göge tırmandıkça, gün aydınlanacağına, gitgide kararıyordu. (İT7. 161/5)

Sesi dindikçe de kanatları sarkıyordu. (İT6. 172/6)

1.8. “-DI mI” eki ile

Ama faksa alışamadı bir türlü; yazılarımı gazeteye yollamak için makineyi çalıştırmaya başladım mı koşarak yanıma geliyor, tuşlara vurmak istiyor, işimi engellemeye kalkıyor. (İT6. 133/8)

Arkadaş denildi mi Aklımıza [aklımıza] hep dost gelir. (94.Ö/1)

Onu gördüm mü toparlanıyor, hayret, sevgi ve saygı ile bakıyorum. (İT7. 142/9)

1.9. “-DiğİndA / -DUğUndA” eki ile

Arabaya döndüğümde, gezdiğim dağlara bir kez daha baktım, uçan kaçan keklikleri düşündüm. (İT7. 66/3)

Bizim Bıdık, avuç içi kadar bir yavruydu köydeki evimizin kapısına geldiğinde. (İT6. 133/3)

“Bu ne böyle?” dediğimde, bana ne derse beğenirsiniz. (İT7. 66/1)

Bu olayı yakınlarına söylediğinde hepsi evden gider. (45.Ö/18)

Bu tarihî zenginliğe, eşsiz doğa güzelliklerini, her mevsim insana huzur veren iklimini eklediğimizde, Türkiye'nin bir turizm cenneti olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. (İT7. 222/6)

Bugün bitişik bahçede bağırgan komşu çocukların elinde boyalı kuşumu cansız gördüğümde gözyaşlarımı tutamadım. (İT6. 25/7)

Günlük trafiğe çıktığımızda bir kargaşa bekliyor hepimizi, sanki çarpışan arabalar eğlencesinin yapıldığı özel tuzaklarla dolu bir arenadayız. (İT6. 225/1)

İnsanlar düzensiz olduklarında kafaları karışabilir. (99.Ö/2)

Köye kavuştuğunuzda ise köyün ortasında büyük bir meyve alanları vardır. (17.Ö/5)

Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünce yapısı incelendiğinde onun salt bir olayın ya da bir düşünce akımının izleyicisi olmadığı görülür. (İT7. 29/2)

1.10. “-(y)AlP” eki ile

İnsanlar bence kendini bildi bileli kitapları dostu olarak tanımıştır. (57.Ö/1)

Köyden kalkıp koca kente geleli aylar olmuştu. (İT6. 126/11)

1.11. “-mAksızIn” eki ile

Bunun anlamı ise, aklınızın süzgecinden, eleştirisinden geçirmeksizin hiçbir düşünceye, inanca teslim olmayınız, körü körüne kapılmayınız demektir. (İT7. 87/3)

1.12. “-IrcAsInA” eki ile

Orada fundalar, yabanî meşe palamutları, koca yemişler, çalı süpürgeleri, bir türlü ağaç hâline gelmeden ama ağacı taklit edercesine gelişir, birbirinin içine girmiş yaşarlar. (İT7. 142/1)

1.13. “-(y)a” eki ile

*Bu arada her gün sabahın beşinde çalar saatin sesiyle uyandığını, gaz ocağına çaydanlığı oturttuğunu, bulaşıkları yıkadığını, çarşıdan ekmek peynir aldığını, altıya doğru kardeşlerinin karnını doyurup pek pek altı buçukta omuz omuza işçi kalabalığıyla vapura binip yedide köprüye geldiğini, **yediyi çeyrek gece** de atölyede iş başı yaptığını öğrendim. (İT6. 236/2)*

1.14. “-sA” eki lie

***Ağaçlarımızı kesersek** erezyona [erozyona] kimse engel olamaz. (11.Ö/13)*

***Arkadaşlarınız sizi menfaatleri için seçiyorsa** o arkadaşınız hiç olmamıştır. (95.Ö/11)*

***Bir kuş civiltısı duysam** kanım donuyor, yüreğim atmıyor. (İT8. 149/6)*

***Birine danışmak istersen** kime danışırsın. (İT7. 74/4)*

***Böyle yaparsak** pişman oluruz. (64.Ö/6)*

***Bu durumdayken okşarsanız,** sözüm ona uyanmıyor da mırlamaya başlıyor. (İT6. 133/4)*

***Çevrenize bakarsanız** onlardan çok olduğunu görürsünüz. (95.Ö/16)*

***Eğer kitap okursak** bilgili oluruz. (55.Ö/3)*

***Gece yarısından sonra şoförü incellerseniz,** ikide bir uyukladığını görürsünüz. (İT7. 198/2)*

***İnsan arkadaşını iyi seçerse** kendine çok büyük bir iyilik yapmış olur. (67.Ö/4)*

***İyi arkadaş seçersek** hayatımız mutlu geçer. (80.Ö/15)*

***İyi de yapar; çünkü “İstanbul” şiiirini tekrarsız okursanız** çok şey kaybolur. (İT7. 103/2)*

***Kötü arkadaş seçersek** hayatımız boyunca sürükleniriz. (80.Ö/16)*

V. İSİM - FİİL GRUBU

Bir hareket ismi ile ona bağı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.

Hareket ismi, -mAk, -mA ve -Iş ekleri ile yapılır. Grubun ana unsuru hareket ismidir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda oldu ğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan hareket isminin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen ögelerle tamamlanır. Yüklem olan isim-fiil yargı bildirmez. (Karahan 2004: 55)

Metinlerimizdeki isim-fiil gruplarından bazıları şunlardır:

arkadaşlık demek (80.Ö/1)

arkadaş seçmek (80.Ö/3)

aynı düşünceyi gerçekleştirme (İT6. 205/2)

bir insanı dinlemek (İT8. 73/3)

bu çalışmanın verdiği yorgunluğu gidermek (İT7. 222/2)

“Bu hafta ava gidiyoruz.” demek (İT6. 229/2)

buradan bir elektronik bilgi merkeziyle ilişki kurmak (İT8. 163/1)

çağımızın en güzel yerlerini görmek (4.Ö/9)

çizmeleri hazırlamak (İT6. 229/2)

düzenli ve mutlu bir şekilde yaşamak (97.Ö/2)

düzenli yaşamak (97.Ö/18)

Edirne’den Kars’a kadar bütün Anadolu’da tarihin her çağını simgeleyen kalıntılara rastlamak (İT7. 222/6)

güzel sanatları sevmek (İT6. 69/4)

her oduna gidiş (İT7. 126/2)

her yıl ruh ve beden sağlığı kontrolünden geçme (İT6. 225/3)

kazaları önlemek (İT7. 199/1)

kitap okuma (54.Ö/3)

kitap okumak (54.Ö/2)

o işin zorluklarını öğrenmek (30.Ö/14)

olaylara tarihsel açıdan bakma (İT7. 30/4)

sağlıklı beslenmek (1.Ö/1)

tunçtan yapılma (İT6. 118/4)

tüfeği temizlemek (İT6. 229/2)

1. İsim - Fiil Grubu Oluşturan Ekler

1.1. “-mAk”lı isim-fiil

arabalarını ve canlarını kurtarmak (İT6. 225/2)

arkadaş seçmek (80.Ö/3)

bunu gerçekleştirebilmek (İT8. 163/1)

çağımızın en güzel yerlerini görmek (4.Ö/9)

doğada bulunan birçok incelikleri sevmek (İT6. 11/1)

düzenli ve mutlu bir şekilde yaşamak (97.Ö/2)

kendi eşeğine bakmak (İT7. 73/3)

kitap okumak (54.Ö/2)

kötü şeyler düşünmek (İT6. 236/1)

Nasrettin Hoca gibi gülümsemek (İT8. 97/1)

o işin zorluklarını öğrenmek (30.Ö/14)

olan biteni anlamak (İT7. 34/3)

ölmeden önce mallarımı aranızda bölüştürmek (İT6. 61/3)

sağlıklı beslenmek (1.Ö/1)

trafikte ölmek (İT6. 224/3)

1.2. “-mA”lı isim-fiil

arabayı bekleme (6.Ö/18)

denizin üzerinden bir martı gibi süzülerek Üsküdar'da Doğancılar semtine inme (İT6. 205/2)

dışarıya çıkma (8.Ö/11)

güzel geçme(si) (22.Ö/12)

Haliç'te batan güneşin rengârenk oyunlarını seyretme (İT7. 21/1)

ilk başarı ürünlerini verebilmesi için 1881 yılına kadar bekleme(si) (İT7. 91/5)

insanın da kuş gibi uçabileceğini kanıtlama (İT6. 205/2)

kitap okuma (54.Ö/3)

olayı küçültme (İT6. 230/6)

önlerine gelen her arabayı klâksonlarına basıp kaçıрма (İT6. 225/2)

yaptığı kanatlarla Galata Kulesi'nin tepesinden uçma (İT6. 205/2)

1.3. “-(y)Iş / -(y)Uş”lu isim-fiil

bu olayı her anımsayış (İT6. 85/1)

her oduna gidiş(i) (İT7. 126/2)

2. Kalıcı İsim Olan, İsim-Fiil Eki Almış Kelimeler

İsim-fiil ekleri, bazen, kalıcı isimler de yapabilmektedir.

2.1. “-mA” eki ile

anlaşma (İT8. 18/1)

gelişme (İT7. 217/2)

ilerleme (İT8. 133/1)

konuşma (İT8. 10/1)

tartışma (İT8. 49/2)

2.2. “-(y)Iş / -(y)Uş” eki ile

açılış (İT8. 152/3)

anlayış (İT8. 133/4)

davranış (İT7. 183/1)

3. Cümledeki Görevi Yönünden İsim - Fiil Grupları

3.1. İsim-Fiil Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Bu grubun özne olarak kullanıldığı cümleler, hem fiil, hem de isim cümlesi olabilmektedir. Bu cümleler, anlam bakımından ise olumlu veya olumsuz cümle şeklinde görülebilmektedir. Bu tür cümlelerde isim-fiil grubu normal olarak yalın hâlde bulunmaktadır.

3.1.1. Öznesi İsim-Fiil Grubu Olan Fiil Cümleleri

Atatürk'ün asker ve devlet adamı sıfatlarıyla görev yaptığı zamanlardaki başarısının temelinde, onun şu sözünde belirttiği niteliklerini aramak yeterli olacaktır... (İT8. 49/3)

Düzenli ve mutlu bir şekilde yaşamak insanı huzurlu ve mutlu eder. (97.Ö/2)

Düzenli yaşamak bütün insanların hayatını kolaylaştırır. (34.Ö/1)

Gençlerin “anlatabilmek” için ne sıkıntılar çektiğini görmek içimi acıtıyor. (İT8. 80/6)

Kitap okumak insanın bilgisini geliştirir. (54.Ö/2)

3.1.2. Öznesi İsim-Fiil Grubu Olan İsim Cümleleri

Arkadaşlık demek, benim için sırdaşlık demektir. (80.Ö/2)

Arkadaş seçmek insanlar için çok önemli bir hususdur [husustur]. (80.Ö/3)

Bir derenin akışını, renkli kuşların ötüşünü, ormandan tatlı bir rüzgârın esişini sevmek karşılıksızdır. (İT6. 11/1)

Doğada bulunan birçok incelikleri sevmek, karşılıksız sevginin ürünüdür. (İT6. 11/1)

Düzenli yaşamak mutlu olmanın diğer formülüdür. (97.Ö/18)

Edirne'den Kars'a kadar bütün Anadolu'da tarihin her çağını simgeleyen kalıntılara rastlamak mümkündür. (İT7. 222/6)

“Gençliğinizin kıymetini biliniz!” demek, onu istediğiniz gibi kullanınız demek değildir. (İT8. 113/2)

Kitap okumak, kütüphanelerden yararlanmak kendimiz ve çevremiz için çok önemlidir. (53.Ö/11)

Nasrettin Hoca gibi gülümsemek, ciddî olmaya engel değildir. (İT8. 97/1)

Sabahın temiz serinliğinde kentin her şeyinden uzakta, doğanın içinde dolaşmak inanılmaz güzellikte bir şeydi. (İT6. 230/1)

3.2. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

İsim-fiil grupları, cümlelerde belirtili nesne olabilmektedir. Belirtili nesne olan isim-fiil grupları yükleme hâli eki almaktadır. Bu tür cümleler normal olarak geçişli fiil cümleleri olmaktadır.

*Çamlıca'dan bakar, **Haliç'te batan güneşin rengârenk oyunlarını seyretmeyi** edebiyat zevki sanırdık. (İT7. 21/1)*

***Denizin üzerinden bir martı gibi süzülerek Üsküdar'da Doğancılar semtine inmeyi** başardı. (İT6. 205/2)*

*İnsan sonuçta **bu süreyi değerlendirmeyi** akıl ediyordur. (10.Ö/4)*

***Kitap okumayı** herkese tavsiye [tavsiye] ederim. (50.Ö/6)*

*Kütüphane de **kitap okumamızı** geliştirir. (48.Ö/9)*

3.3. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

İsim-fiil grubu cümlelerde yer tamlayıcısı olurken grubun yapısında genellikle çıkma hâli eki bulunmaktadır.

*Ben artık **olayın gerçeğini anlatmaktan** vazgeçtim. (İT6. 230/5)*

3.4. İsim-Fiil Grubunun Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

İsim-fiil grubu cümlelerde zarf tümleci görevi üstlenirken; yönelme ve çıkma hâli eklerinden birini almaktadır.

*-Az evvel **kâat kestirmeye** gitti. (İT6. 234/2)*

*Bu yüzden kimse **kitap okumaya** özen göstermiyor. (44.Ö/4)*

***Dümen saplarını tutmaktan** hem benim hem İzzet'in avuçları kanıyordu. (İT7. 162/4)*

*İnsanlar hep **arkadaşlık kurmaya** hazır olmalıdırlar. (69.Ö/5)*

***Sefer tasına benzeyen hanlardan birinin genzi tıkayan pis havası içinde ekmeğini küçücük pedalıyla kazanmaya çalışan bir arkadaşı görmeye gitmiştim.** (İT6. 234/1)*

*Sonunda **yaptığı kanatlarla Galata Kulesi'nin tepesinden uçmaya** karar verdi. (İT6. 205/2)*

*Şişeleri alıp **ekşisu doldurmaya** gittik. (6.Ö/16)*

3.5. İsim-Fiil Grubunun Yüklemler Olarak Kullanılması

Cümlelerde yüklemler görevi üstlenen isim-fiil grupları ya "imek" fiili ile çekime girmekte ya da bildirme eki almaktadır.

*Arkadaşlık **kardeşlik demektir.*** (15.Ö/9)

*Bir insanı dinlemek, **ona en büyük insanlığı göstermektir.*** (İT8. 73/3)

*Bu konuda bize düşen ilk görev **ulusal kültürümüzü öğrenmek ve öğretmektir...*** (İT7. 151/3)

*Dost demek **sırdaşın demektir.*** (96.Ö/5)

*Dost **sırdaş demektir.*** (79.Ö/8)

*"Gençliğinizin kıymetini biliniz!" demek, **onu istediğiniz gibi kullanınız demek** değildir.* (İT8. 113/2)

*Kış, kışın gelişi insanlar içinde [için de] **zorlukların gelişi demektir.*** (8.Ö/2)

4. İsim - Fiil Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

4.1. İsim-Fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

***kitap okumanın** bizim için çok yararı* (55.Ö/3)

***onları böyle durup dururken vurmanın** da insanlığa sığar yanı* (İT6. 229/2)

***sevinci ve sevgiyi paylaşmanın** kaynağı* (İT6. 20/2)

4.2. İsim-Fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

*Atatürk'ün **önümüzden geçmesi*** (İT6. 35/2)

*direksiyon kullananların **her yıl ruh ve beden sağlığı kontrolünden geçmeleri*** (İT6. 225/3)

*küçük kızın **suya düşmesi*** (İT6. 85/1)

*oğlunun da **kendi mesleğinde çalışması*** (İT7. 91/1)

*yarınlarımızın **güzel geçmesi*** (22.Ö/12)

4.3. İsim-Fiil Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

bağımsız düşünme özelliği (İT6. 96/3)

başka ülkelerin gelenek ve göreneklerini öğrenme özlemi (İT7. 222/5)

orda [orada] **sessiz olmak zoru** (52.Ö/9)

o kitabı okuma veya okumama isteği (42.Ö/15)

olaylara tarihsel açıdan bakma konusu (İT7. 30/4)

öğrendikleri üzerinde düşünme merakı (İT6. 69/3)

4.4. İsim-Fiil Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

bu çalışmanın verdiği yorgunluğu gidermek için (İT7. 222/2)

bunu gerçekleştirilebilmek için (İT8. 163/1)

çağımızın en güzel yerlerini görmek için (4.Ö/9)

çocuklarını okula yollamak için (3.Ö/8)

iyi arkadaş edinmek için (93.Ö/11)

kazaları önlemek için (İT7. 199/1)

öldürücülük hırsını doyumak için (İT6. 172/2)

sağlıklı beslenmek için (1.Ö/1)

yağmurun şamarlarından yüzümü korumak için (İT7. 162/1)

yazılarımı gazeteye yollamak için (İT6. 133/8)

4.5. İsim-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

tunçtan yapılmış görkemli heykel (İT6. 118/4)

4.6. İsim-Fiil Grubunun Bağlama Grubunun Unsuru Olarak Kullanılması

ağaçlandırma ve doğal ormanlar oluşturma (İT6. 145/2)

VI. ÜNLEM GRUBU

Bir ünlem ile bir isim unsurundan meydana gelen ünlem grubu, metinlerimizde “ey”, “bre” ve “hey” ünlemleriyle kurulmuştur.

Bu grupta ünlem (ey, ay, hey, bre, a, ya, yahu, be vb.) başta, isim unsuru sonda bulunur. Ünlem ve isim unsuru, eksiz birleşir. ... Grubun vurgusu ünlem üzerindedir. (Karahan 2004: 70-71)

Ey millet, iyi biliniz ki Türkiye Cumhuriyeti, şeyhler, dervişler, müritler, meczuplar memleketi olamaz. (İT7. 87/4)

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir. (İT8. 155/1)

Ey Türk istikbalinin evlâdi! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asîl kanda mevcuttur! (İT8. 155/3)

“Hey aslan Mustafa!” der, uzaktan bir çam gölgesinde korkunç kavgayı seyredirdim. (İT7. 142/6)

Kara İzzet, kulağıma eğilip eğilip gırtlakını patlatırcasına bağırıyordu:

-Dayan bre oğul! (İT7. 162/1)

→Cümlelerde anlamı kuvvetlendirici bir unsur olan ünlem grubu, cümlenin kuruluşuna katılmaz. Bu grup, cümlenin herhangi bir yerinde bulunabilir.

VII. BİRLEŞİK İSİM GRUBU

Bir şahsa özel ad olmak üzere bir araya gelen kelimeler topluluğudur.

İki veya daha fazla kelimeli bütün şahıs adları birleşik isim grubu yapısındadır. Bu grupta isimler eksiz birleşir. ... Vurgu son unsur üzerindedir. (Karahan 2004: 69-70)

Bu gruba, metinlerimizden şu örnekleri tespit ettik:

Ali Fuat Cebesoy (İT6. 97/2)

Bertrand Russell (*Bertrınt Rasıl*) (İT6. 19/1)

Cahit Külebi (İT7. 102/1)

Claude Farrere (*Klot Farer*) (İT6. 68/3)

Enver Ziya Karal (İT6. 68/2)

Falih Rifkî Atay (İT8. 152/2)
Heinrich Böll (Henrih Böl) (İT8. 73/2)
İsmail Cevheri (İT6. 205/2)
Kâzım Özalp (İT8. 49/2)
Leonardo da Vinci (32.Ö/8)
Louis Pasteur (Lui Pastör) (İT7. 91/1)
Mustafa Kemal Atatürk (İT7. 29/2)
Mustafa Necati (İT8. 40/1)
Namık Kemal (İT7. 30/1)
Robinson Crusoe (Robenson Kruzo) (İT6. 235/5)
Stefan Zweig (Sitefin Zvayk) (İT8. 76/4)
Tevfik Bilge (İT7. 30/4)
Tevfik Fikret (İT7. 30/1)

1. Cümledeki Görevi Yönünden Birleşik İsim Grubu

1.1. Birleşik İsim Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Birleşik isim grubunun özne olduğu cümleler hem fiil hem de isim cümlesi şeklinde görülebilmekte; ayrıca, bu cümleler anlamları bakımından olumlu ya da olumsuz olabilmektedir.

Bu durumda grup yalın hâlde bulunur.

1.1.1. Öznesi Birleşik İsim Grubu Olan Fiil Cümleleri

Claude Farrere (Klot Farer) “*Dirilen Türkiye*” adlı kitabında Atatürk’ü şöyle anlatır... (İT6. 68/3)

Louis Pasteur (Lui Pastör), 1822 yılında Fransa’nın Dole (Dol) kasabasında dünyaya geldi. (İT7. 91/1)

Mustafa Kemal olaylara tarihsel açıdan bakma konusunda ilk etkileri Manastır İdadîsindeki öğretmenini Tevfik Bilge’den almıştır. (İT7. 30/4)

O zaman **Mustafa Kemal** henüz doğmamıştır. (İT6. 97/3)

Stefan Zweig (Sitefin Zvayk), çok uzun yıllar önce, bu konuya el atmış, bakın neler yazmış... (İT8. 76/4)

1.1.2. Öznesi Birleşik İsim Grubu Olan İsim Cümleleri

Cahit Külebi, halk şiirini halk şiiri yapan bütün duyguları, bütün deneyleri yaşayan bir ozanımızdır. (İT7. 102/1)

Mustafa Kemal bu tarihte on beş yaşındaydı. (İT6. 97/3)

Mustafa Necati, eski millî eğitim bakanlarımızdandır. (İT8. 40/1)

1.2. Birleşik İsim Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Birleşik isim grubu nesne olurken yükleme hâli ekini almakta, doğal olarak da belirtili nesne olmaktadır.

-Robinson Crusoe (Robenson Kruzo)yu okudunuz mu siz? (İT6. 235/5)

1.3. Birleşik İsim Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Grup bu görev ile kullanılırken yapısında daha çok çıkma hâli eki bulunmaktadır.

Mustafa Kemal olaylara tarihsel açıdan bakma konusunda ilk etkileri Manastır İdadisindeki öğretmeni **Tevfik Bilge'den** almıştır. (İT7. 30/4)

2. Birleşik İsim Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

2.1. Birleşik İsim Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

Ali Fuat Cebesoy'un verdiği (İT6. 97/2)

Heinrich Böll (Henrih Böl)ün Türkçeye de çevrilen "Saat Dokuz Buçukta Bilâdo" adlı romanı (İT8. 73/2)

Leonardo da Vinci'nin o meşhur Monaliza tablosu (32.Ö/8)

Mustafa kemal Atatürk'ün düşünce yapısı (İT7. 29/2)

Namık Kemal'in düşünceleri (İT7. 30/1)

2.2. Birleşik İsim Grubunun Sifat Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

*filozof **Bertrand Russell (Bertrint Rasıl)** (İT6. 19/1)*

*Millî Eğitim Bakanı **Mustafa Necati** (İT8. 40/4)*

*okul arkadaşı **Kâzım Özalp** (İT8. 49/2)*

*tarihçi **Enver Ziya Karal** (İT6. 68/2)*

2.3. Birleşik İsim Grubunun Bağlama Grubunun Unsuru Olarak Kullanılması

***Namık Kemal** ile **Tevfik Fikret** (İT7. 30/1)*

VIII. EDAT GRUBU

Bir isim unsuru ile bir çekim edatından meydana gelen kelime grubudur.

Bu grupta isim unsuru başta, çekim edatı (ile, için, kadar, göre, diye, rağmen, karşı, doğru, gibi, dolayı vb.) sonda bulunur.

Bu grupta birleşme, isim unsurunun ve edatın türüne göre ekli veya eksiz olur.

Grubun vurgusu, isim unsuru üzerindedir. (Karahana 2004: 62-63-65)

→Edatlar, yalnız başlarına anlamları olmayan, isim ve isim soylu kelemi ya da kelime gruplarından sonra gelen ve sonuna geldiği kelime ya da kelime grubu ile çeşitli anlam ilgileri kuran görevli kelimelerdir. Edatlar yalnız başlarına kullanılmadıkları için kendinden önceki kelime ya da kelime grubu ile edat grubu oluşturmaktadırlar.

altın / gibi (İT7. 142/10) (eksiz)

bunun / için (21.Ö/18) (-in eki)

denize / doğru (İT8. 65/1) (-e eki)

iki yıldan / beri (İT8. 76/1) (-den eki)

sizin / için (İT8. 149/7) (-in eki)

toparlandıktan / sonra (6.Ö/18) (-den eki)

1. Yapısı Bakımından Edat Grubu

Bu başlık altında çeşitli edatlarla oluşturulmuş olan edat gruplarını ele alacağız.

1.1. “**ait**” İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra gelerek **aitlik ve ilgili olma** ifade eden edatın, metinlerimizdeki kullanılışı da aynıdır.

*Her mahallenin **kendine ait** çeşmesi, soğuk suları ile çok hoş bir köydür.*
(17.Ö/7)

-Yani **torna tesviyeye ait** her işi yapabilir misin? (İT6. 235/3)

1.2. “**başka**” İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra gelen ve **başkalık** ifade eden edatın, metinlerimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

*Bu korkunç mücadeleye üç evlek toprak için **Mustafa'dan başka** bizim köyde kimse girişemezdi.* (İT7. 142/3)

1.3. “**beraber**” İle Kurulan Edat Grubu

Vasıta hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan ve **beraberlik** ifade eden bu edatın, metinlerimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

*Hâlbuki sonbahar, koca yemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile **kuşlarla beraber** olunca; insana, barış, şiiir, edebiyat, resim, müzik, mes'ut insanlarla dolu, anlaşmış, kavgasız bir dünya düşündürüyor.* (İT8. 149/6)

*O da, **bizimle beraber** gidiyor.* (İT7. 228/5)

***Şafakla beraber** hareket etmiştik; şimdi ise akşam oluyor.* (İT7. 207/3)

1.4. “**beri**” İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan ve **zaman** ifade eden bu edatın, metinlerimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

*Avcı Süleyman, **şafaktan beri** elde çifte, önde köpek, kıyı kıyı taban tepiyordu.* (İT6. 171/3)

Binlerce yıldan beri gelip geçmiş uygarlıkların beşiği olan yurdumuz, tarihî eserlerle doludur. (İT7. 222/6)

*Geçenlerde, bir gazetede Almanya'da **iki yıldan beri** daktilo üretilmediğini okudum. (İT8. 76/1)*

***Günlerden beri** kafamı bir adam kaplıyor. (İT7. 141/2)*

***Güzden beri** geleceksin diye gözümüz yolda kaldı. (İT7. 126/1)*

***On beş yıldan beri** giriştiğimiz işlerde muvaffakiyet vadeden çok sözlerimi işittin. (İT8. 32/4)*

1.5. "**çok**" İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan edatın, metinlerimizdeki kullanılışı da aynıdır.

*Çağımızda kişiler **belirsiz duygulardan çok**, elle tutulur nesnelere değer veriyorlar. (İT6. 56/3)*

***Gerektiğinden çok** emek harcıyorsun. (İT8. 116/2)*

1.6. "**değın**" İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra gelen edatın metinlerimizdeki kullanılışı da aynıdır.

*Bu tanışıklık, **Türk Ocağının yapımına değın** aylarca, yıllarca sürdü. (İT6. 36/2)*

*Rehberimiz, **sabahtan öğleye değın**, bizlere Madrid'i gezdireceğini söyledi. (İT7. 118/1)*

1.7. "**dek**" İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra gelen edatın metinlerimizdeki kullanılışı da aynıdır.

*Çoğu kez düş kırıklığına uğramışsa da gene de dostluk sürüp gelmiş **bugüne dek**. (İT6. 56/1)*

*Üstelik bu yeteneklerini bir başka bilgisayara bağlanarak **sonsuz dek** artırma yolu da açıktır. (İT8. 163/1)*

1.8. “**diye**” İle Kurulan Edat Grubu

Yalın hâldeki kelimelerden sonra gelerek **amaç** ve **sebep** ifade eden bu edatın, metinlerimizdeki kullanılışı da aynıdır.

*Ama kocasının yine iş bulamadığını öğrenince üzüyor, “**Vay bizim kara yazılarımız vayy...**” diye dizlerini dövüyordu. (İT6. 126/11)*

*Avdan dönerken **daha kestirmeden gideyim diye** bildiğimiz yoldan sapmışım. (İT6. 229/1)*

*Bütün ana keklikler yavrularının yanı başına oturmuşlar; “merhaba” diyerek gevezelik ediyor ve “**bir karanlık gece daha atlattık**” diye birbirlerini kutluyorlardı. (İT6. 1721)*

***Gelirsin de göğsüne sokarsın diye** sümbulü, nergisi kimselere vermediyim. (İT7. 126/2)*

***Gözlerine boya kaçmasın diye** özen gösterdim. (İT6. 25/2)*

*Hava yağmurluydu, **tekerlekler kayar diye** korkuyordum. (İT8. 97/3)*

*Yine de **geleceğim diye** söz veriyorsun. (İT7. 126/2)*

1.9. “**doğru**” İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan ve yer isimlerinden sonra **yön**; zaman isimlerinden sonra **yakın**, **yakınlarda** anlamları ifade eden bu edatın, metinlerimizdeki kullanılışı da aynıdır.

1.9.1. Yer ve Yön İsimlerinden Sonra Kullanılan “**doğru**”

*Ayakları onu **köye doğru** çekiyordu. (İT7. 74/5)*

*Bindik ve **eve doğru** yol aldık. (6.Ö/19)*

*Bir gözü **sola doğru** biraz kaymıştı. (İT7. 141/3)*

*Biraz daha yürüseydik **denize doğru**, bizim deniz hepten kaybolacaktı. (İT8. 65/1)*

*Düşman ordusu, Afyon siperlerinden atıldıktan sonra **Dumlupınar’a doğru** çekilmişti. (İT7. 41/2)*

*Kendisinden iki kat daha ağır bir çuval yüklenmiş, eline de pabuçlarını almış, **bize doğru** yaklaştı. (İT7. 207/4)*

*Miho, kanatlarını topladı, avına saldıran bir şahin gibi **aşağıya doğru** düştü. (İT6. 172/4)*

*Mustafa bunları düşünür, ekmeğini yerken biri geçti, **vagonlara doğru** gitti. (İT7. 73/1)*

1.9.2. Zaman İsimlerinden Sonra Kullanılan “**doğru**”

*Akşam beş otuz beş vapurunun arka tarafında yerleştiği iskemlesinde, denizin üstüne oldukça mülâyim bakan gözlerini havaya kaldırır, **eylül sonlarına doğru** böyle şairâne gökyüzüne bakardı. (İT8. 149/1)*

***Bir öğleye doğru** idi. (İT6. 36/6)*

*Bu arada her gün sabahın beşinde çalar saatin sesiyle uyandığını, gaz ocağına çaydanlığı oturttuğunu, bulaşıkları yıkadığını, çarşıdan ekmek peynir aldığını, **altıya doğru** kardeşlerinin karnını doyurup pek pek altı buçukta omuz omuza işçi kalabalığıyla vapura binip yedide köprüye geldiğini, yediyi çeyrek geçe de atölyede iş başı yaptığını öğrendim. (İT6. 236/2)*

***Gece yarısına doğru**, İspanya'nın başkenti Madrid'e ulaştık. (İT6. 118/1)*

***Sonbahara doğru** birtakım insanların, çoluk çocuk, ellerinde bir kafes, Ada'nın tek tepesine doğru gittiklerini görürdüm. (İT8. 148/2)*

1.10. “**dolayı**” İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra gelerek **sebep, maksat, gaye, hedef** ifade eden edatın metinlerimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

*İnsan, bir şeyi **özünden dolayı** karşılıksız sever. (İT6. 11/1)*

1.11. “**fazla**” İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra gelen edatın, metinlerimizdeki kullanılışı da aynıdır.

*Bir insanın ağaçtan yapılan ürünleri kullanarak yılda yedi ağaç harcadığı, bu rakam tüm insanlara oranlandığında yılda **on beş milyardan fazla** ağacın harcadığı belirlendi. (İT7. 155/1)*

1.12. “**gibi**” İle Kurulan Edat Grubu

İsmlere yalın hâlden ve iyelikten; şahıs zamirlerine de ilgi hâlinden sonra gelen ve **benzerlik** ifade eden bu edatın metinlerimizdeki kullanılışı da aynıdır.

*Ağzınızdan sözleri **mıknatıs gibi** çeker. (İT8. 72/2)*

*Ama iyilikle yaklaşmazsak **onun gibi** kötü yollara düşebiliriz. (18.Ö/21)*

***Çocuklar gibi** sevinerek, yataklarımıza sokulduk. (İT6. 118/1)*

*Elmalar, **ferik elmaları gibi** kokulu, şekerli, tatlıdır. (İT7. 142/10)*

*Güneş, **sapsarı bir portakal gibi** doğdu. (İT7. 161/5)*

*Kayık **bir heyulâ gibi** akıyordu. (İT7. 161/3)*

*Keserseniz içinde çekirdekleri **altın gibi** parlak. (İT7. 142/10)*

*Kış ise **her tarafı saran bembeyaz bir örtü gibidir.** (2.Ö/3)*

*Kıyıda dört beş metre kadar suyun dibi **ayna gibi** görünüyor. (İT8. 56/3)*

*Kitaplar **bir besin gibidir.** (37.Ö/4)*

*Kitaplar ise **ağaç gibidir.** (46.Ö/12)*

*Kitap ve kütüphaneler **insanın evi gibidir.** (38.Ö/10)*

*Kuş sendeledi, dengesini buldu ve **bir fişek gibi**, dosdoğru yükselerek fırladı. (İT6. 172/4)*

*Küçük çıkarlar, geçici amaçlar için **bozuk para gibi** harcamayın. (İT6. 126/11)*

*Miho, kanatlarını topladı, **avına saldıran bir şahin gibi** aşağıya doğru düştü. (İT6. 172/4)*

*Serçeyi **benim tuttuğum gibi** iki ayağından sıkıca tut. (İT6. 25/1)*

*Yaşamı bir olaylar dizisi içinde geçen Mustafa Kemal, **her insan gibi** düşünce yapısının oluşumunda ilk etkileri ailesinden ve öğrenimi sırasında kimi öğretmenlerinden almıştır. (İT7. 29/3)*

1.13. “**göre**” İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra gelen ve **düşünceme göre**, **göz önünde tutulursa**, **uygun olarak** gibi anlamlar ifade eden bu edatın, metinlerimizdeki kullanılışı da aynıdır.

***Bana göre** arkadaşlık sıkı bir dostluk olmalıdır. (64.Ö/2)*

*Dünya **çoğu insana göre** değersizdir. (10. Ö/11)*

Eskiye göre daha ilerleyeceğiz... (21.Ö/14)

Her ulusun **kendine göre** bir halk müziği vardır. (İT6. 178/3)

Kitapçıkta verilen sayısal bilgilere göre, bir insan başta kâğıt olmak üzere ağaçtan yapılan ürünleri kullanarak yedi ağaç harcıyor. (İT7. 155/2)

O şiirlerden birinde anlattığına göre kedilerin üç adı varmış. (İT6. 132/5)

Onun anlayışına göre filân şey filân şekilde yapılır, başka türlü sanata saygısızlık olurdu. (İT8. 10/4)

Onun da **kendine göre** bir huyu var. (İT7. 72/4)

Ücret ise **istenilen bilgiye göre** değişmektedir. (İT8. 163/1)

1.14. "ibaret" İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra gelen edatın, metinlerimizdeki kullanılışı da aynıdır.

Yarı havlayış, yarı uluyuştan ibaret bir ses.... (İT8. 121/5)

1.15. "için" İle Kurulan Edat Grubu

İsimlerin yalın; zamirlerin ilgi hâlinden sonra gelen edat, iyelik eki almış kelimelerden sonra da kullanılabilir. **Amaç** ve **sebep** ifade eden edatın bu kullanılışı metinlerimizde de aynıdır.

Arkadaşlığa **bunun için** önem verilir. (15.Ö/15)

Atatürk **bu gerçeği gördüğü için** Ankara Devlet Konservatuvarını, Filârmoni Orkestrasını kurdurmuştur. (İT6. 178/2)

Atatürk, **lise öğrenimi yapmak için** Selânik'ten Manastır'a geldi. (İT6. 96/4)

Bizim için değil ama çocuklar, **sizin için** kötü olacak. (İT8. 149/7)

Bu korkunç mücadeleye **üç evlek toprak için** Mustafa'dan başka bizim köyde kimse girişmezdi. (İT7. 142/3)

Bunun için de bir hayli yolculuk yapmanız gerekir. (İT7. 228/1)

Bunun için öğretmenimiz bizi ekşisuya [Ekşisu'ya] götürdü.

Büyük cesaret isteyen böyle bir deneme için bir fırsat çıktı. (İT7. 92/3)

Elinden gelseydi, çiftelyi tutup **öldürücülük hırsını doyumak için** ateş edecek ve güneşi kör edecekti. (İT6. 172/2)

Günün ışığı **keklik için** güven demektir. (İT6. 172/1)

İlâç için bir avuç kara toprak göremezsin. (İT7. 126/6)

İyi arkadaş edinmek için çaba sarfetmeliyiz [sarf etmeliyiz]. (93.Ö/11)

Kazaları önlemek için ne yapmalı? (İT7. 199/1)

Küçük çıkarlar, geçici amaçlar için bozuk para gibi harcamayın. (İT6. 57/1)

“Mutlu olmak için önce sağlıklı olmak zorundasınız.” (İT6. 19/1)

Onun için Çinliler kayanın etrafına odun yığıp ateş yaktılar. (İT8. 121/4)

Onun için de ben bu av olayına, kendi adıma tüfekli gezinti diyordum. (İT6. 230/1)

Onun için iyi seçerim arkadaşımı. (78.Ö/13)

Onun için kitapların ve kütüphanelerin yararı çoktur. (36.Ö/8)

Televizyona yakın bir iskemleyi **bu iş için** seçti; oraya rahatça yerleşip özellikle reklâmları seyrediyor. (İT6. 133/7)

Sağlıklı beslenmek için iyi vitaminli yiyecekler yemeliyiz. (1.Ö/1)

Yağmurun şamarlarından yüzümü korumak için başımı eğdim. (İT7. 162/1)

Yarınlamızın güzel geçmesi için bugünlerimizi feda etmeliyiz. (22.Ö/12)

1.16. “**ile**” İle Kurulan Edat Grubu

İsimlerin yalın; zamirlerin de ilgi hâminden sonra gelen ve **beraberlik** ifade eden edatın metinlerimizdeki kullanılışı da aynıdır.

Arabası ile beni istasyona gönderdi. (İT8. 41/2)

Başı ile arkasındaki çuvalı işaret etti. (İT7. 208/2)

Bugün ülkemizde orman alanlarımızın yok olması nedeniyle **erozyon ve çölleşme ile** karşı karşıya olduğumuz ortaya çıkıyor. (İT6. 145/1)

Bütün canlılığı ile belleğimde kalan ve bir türlü unutamadığım, uzun zaman bir saplantı hâlini alan bir olayı, bugün bile anımsadıkça yüreğim burkular. (İT6. 84/1)

Dış dünya ile bağlantıyı kuran sadece, çoğu zaman demirden bir kapıdır. (İT6. 84/2)

O günlerin Ankara'sında Atatürk, hemen hemen haftanın birkaç gününde gelir, **bu yapının yükselişi ile** ilgilenirdi. (İT6. 35/2)

Oysa insanoğlunun gelişimi başlarda **yaşam ve doğal çevre ile** uyum içinde sürmüştür. (İT7. 217/2)

Ressam gözü ile Abant'ın yanında Kirazlı Yayla'nın pek sözü olmasa gerek. (İT8. 56/2)

Söyleyecekleri ile sarhoştur. (İT8. 72/3)

Yine de **açıklanmaz bir büyü ile** kendi sesi olur. (İT7. 103/3)

1.17. "**kadar**" İle Kurulan Edat Grubu

Metinlerimizdeki "kadar" edatı normal bir şekilde hem **miktar** edatı, hem de **yer ve yön** edatı olarak kullanılmaktadır. Miktar edatı olarak kullanılan "kadar", isimlerin yalın; zamirlerin de ilgi hâlinde sonra gelmektedir. Yine miktar edatı olarak kullanılan bu edat, iyelik eki almış kelimelerden sonra da kullanılabilir.

Aynı edat, yer ve yön edatı olarak kullanıldığında ise, yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra gelmektedir. Yer ve yön edatı olan "kadar", zaman gösteren sözlerden sonra zamanda sınırlama ve yön kavramı verir.

1.17.1. Miktar Edatı Olan "**kadar**"

*Binlerce sayfalık kitap, **avuç içi kadar** diskete sığdırılıyor.* (İT8. 76/2)

*Bizim Bıdık, **avuç içi kadar** bir yavruydu köydeki evimizin kapısına geldiğinde.* (İT6. 133/3)

*Bu **o kadar** zor mu imkânsız mı?* (İT7. 199/1)

*Ebe koşarak topu yakalar gözleri kapalı geri geri gelerek **yüze kadar** sayar.* (25.Ö/2)

*Filesine bir boyunla **iki kilo kadar** kuşbaşı yerleştirmiş efendiden bir adam, camekândaki yoksul seyirciyi görüp yanına sokuldu.* (İT6. 125/2)

*Kahkahalardan, **avuçlarım kadar** karnım da ağrıyordu.* (İT7. 162/4)

***Kedi kadar** okşanmaktan hoşlanan bir başka hayvan yoktur belki de.* (İT6. 133/4)

Makineyse, çocuğun emri altında **munis bir hayvan kadar** uysal, yere kıvrım kıvrım, pırıl pırıl demir yongalar döküyordu. (İT6. 236/5)

1.17.2. Yer ve Yön Edatı Olan “**kadar**”

Akşam olunca, çalıkların arasına sakladığı kazmasını alıyor, **gün ağarınca** kadar söküyor, koparıyor, kazıyordu. (İT7. 142/3)

Belki **birkaç seneye kadar** nesilleri de tükenecek. (İT8. 149/6)

Bir tarafı açık, ufak halkalar hazırlamış, bir halka takıp açık tarafını ateşe tutuyor, **o hazır oluncaya kadar** bir başkasını ateşten çekip ucunu dikkatle kapıyor, bir parça büküyor, onu tekrar ateşe verinceye kadar, bir önceki hazır oluyor. (İT8. 9/3)

Buraya kadar arkadaşlarımızın hep iyi taraflarını göz önünde bulundurduk. (64.Ö/9)

Çünkü **o zamana kadar** herkes mikropların atmosfer içindeki tozlardan türediğini sanıyordu. (İT7. 91/3)

-**Kaç kadar** okudun? (İT6. 235/3)

Önce yanlarına yaklaşacak, **ta diplerine kadar** gideceksiniz. (İT7. 228/1)

1.18. “**karşı**” İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra gelen ve **-a doğru, karşıtlık, zıtlık** gibi anlamlar ifade eden edatın metinlerimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

Ana baba sevgisi, ana babanın **çocuğa karşı** sevgisi duyguların en soylu olanlarındandır. (İT6. 11/2)

Arkadaşlık geliştikçe **birbirlerine karşı** büyük bir ihtiyaç duyarlar. (76.Ö/3)

Atatürk'ün **ulusuna karşı** duyduğu derin sevginin kaynağında hiç sarsılmayan bir güven vardır. (İT6. 69/2)

Dünyanın birçok bölgesinde insanlar, **çevre felâketine karşı** korumasız yaşam sürmektedir. (33.Ö/3)

Her türlü olanaktan yararlanarak yurdumuzu tanıtmak, **turistlere karşı** anlayışlı ve yardımcı olmak, hepimizin başta gelen görevi olmalıdır. (İT7. 223/1)

İnsanlığın en büyük düşmanlarını içine alan mikroplar dünyasına karşı, amansız bir savaşa girmekten çekinmedi. (İT7. 91/5)

Sabaha karşı hava serinleyeceğine, inadına ısındı. (İT7. 161/4)

1.19. “**karşılık**” İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra gelen edatın metinlerimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

*Bunun üzerine Çinliler, **prenseslerine karşılık**, bu kayanın kendilerine verilmesini istediler.* (İT8. 121/2)

1.20. “**önce**” İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra gelerek **öncelik** ve **zaman** ilişkisi kuran edatın metinlerimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

Ölmeden önce mallarımı aranızda bölüştürmek istiyorum. (İT6. 61/3)

1.21. “**öte**” İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan edatın metinlerimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

*Her hâlde bu karanlıkları aşacak ve **karanlıklardan ötelere** yayılan maviere ulaşım dılacaktı.* (İT6. 172/5)

1.22. “**özgü**” İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra gelen edatın metinlerimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

*O, değişik görüş ve düşüncelerden **kendine özgü** bir bileşkeye ulaşmıştır.* (İT7. 29/2)

1.23. “**rağmen**” İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan ve **zıtlık** ifade eden bu edatın, metinlerimizdeki kullanılışı da aynıdır.

Yaşımın küçük olmasına rağmen bu savaşa katılmayı çok istemiştim. (İT6. 97/4)

1.24. “**sıra**” İle Kurulan Edat Grubu

İyelik eki almış kelimelerden sonra kullanılan ve **yön gösterme** ilişkisi kuran bu edatın metinlerimizdeki kullanılışı da aynıdır.

Ardı sıra bıraktığı tüyler, döne döne yere indi. (İT6. 172/4)

1.25. “**sonra**” İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan ve **zaman** ifade eden edatın, metinlerimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

Arkadaşlığımızı sağlam attıktan sonra gerisi kolaydır. (83.Ö/12)

Ben, evcil hayvanları evlendikten sonra tanıdım. (İT6. 132/4)

Bundan sonra yeni araştırmalara girişti. (İT7. 91/3)

Düşman generallerinden biri, Gazinin çadırından çıktıktan sonra, Türk subaylarından birine sordu. (İT7. 40/2)

Düşman ordusu, Afyon siperlerinden atıldıktan sonra Dumlupınar’a doğru çekilmişti. (İT7. 41/2)

Geçirdiğim kazadan sonra birden “büyük avcı” oluverdim. (İT6. 230/2)

Her başarısızlıktan sonra yeni baştan işe koyuluyor, yepyeni bir inanç ve güçle savaşa girişiyordu. (İT7. 92/1)

Kahvaltı yaptıktan sonra öğretmenimizle ekşisu’yu [Ekşisu’yu] gezmeye başladık. (6.Ö/8)

Kulenin tepesinde sırtına taktığı kanatları birkaç kez açıp kapadıktan sonra, kendisini boşluğa bıraktı. (İT6. 205/2)

Nasrettin Hoca, anlatılanları dinledikten sonra kısa bir süre düşünmüş. (İT8. 117/2)

Ondan sonra Polat Ovası’nı bir başından öbür başına geçeceğiz. (İT7. 228/3)

Onun yüceliğini, aradan çok yıllar geçtikten sonra daha iyi anlıyorum. (İT6. 36/13)

Şarkîkaraağaç’tan yola çıktık, uzun bir yolculuktan sonra Konya’ya yaklaştık. (İT6. 144/1)

Toparlandıktan sonra arabayı beklemeye başladık. (6.Ö/18)

Üniversiteyi bitirdikten sonra öğretmenlik yapmaya başladı. (İT7. 91/2)

1.26. "uzak" İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan edatın metinlerimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

*Sabahın temiz serinliğinde **kentin her şeyinden uzakta**, doğanın içinde dolaşmak inanılmaz güzellikte bir şeydi.* (İT6. 230/1)

1.27. "üzere" İle Kurulan Edat Grubu

Yalın hâldeki kelimelerden sonra kullanılan ve **amaç, niyet, tarz** ifade eden edatın, metinlerimizdeki kullanılışı da aynıdır.

***Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere**, memleketin dahilinde, iktidara sahip olanlar, gaflet ve dalâlet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler.* (İT8. 155/2)

*Çünkü, gençlik giderken **bir daha gelmemek üzere** gitmektedir.* (İT8. 113/2)

*Kitapçıkta verilen sayısal bilgilere göre, bir insan **başta kâğıt olmak üzere** ağaçtan yapılan ürünleri kullanarak yedi ağaç harcıyor.* (İT7. 155/2)

*Yirmi bir gün süren Sakarya Savaşı'nda **en uzun beş saat olmak üzere**, ancak altı gece uyumuş.* (İT6. 69/1)

*"Yes", "**evet**"in yerini almak üzere; "O.K" (okey), "alright" (olrayt) sıradanlaştı; "bye" (bay) yetmiyor, "çuş"la, "çüş"le vedalaşıyorlar artık.* (İT8. 80/3)

1.28. "yana" İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra gelerek **yer** ve **yön** ifade eden edatın metinlerimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

*Arkadaşlık **dostlukdan** [dostluktan] yanadır.* (15.Ö/12)

2. Cümledeki Görevi Yönünden Edat Grubu

Metinlerimizdeki edat grupları, içinde buldukları cümlelerde zarf tümleci ve yüklem görevi üstlenmektedir.

2.1. Edat Grubunun Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

Arkadaşlığımızı sağlam attıktan sonra gerisi kolaydır. (83.Ö/12)

Ben, evcil hayvanları **evlendikten sonra** tanıdım. (İT6. 132/4)

Bindik ve **eve doğru** yol aldık. (6.Ö/19)

Bundan sonra yeni araştırmalara girişti. (İT7. 91/3)

Gece yarısına doğru, İspanya'nın başkenti Madrid'e ulaştık. (İT6. 118/1)

Güneş, **sapsarı bir portakal gibi** doğdu. (İT7. 161/5)

Hava yağmurluydu, **tekerlekler kayar diye** korkuyordum. (İT8. 97/3)

Ölmeden önce mallarımı aranızda bölüştürmek istiyorum. (İT6. 61/3)

Şafakla beraber hareket etmiştik; şimdi ise akşam oluyor. (İT7. 207/3)

Toparlandıktan sonra arabayı beklemeye başladık. (6.Ö/18)

Yarınlarımızın güzel geçmesi için bugünlerimizi feda etmeliyiz. (22.Ö/12)

2.2. Edat Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması

Cümlelerde yüklem görevi üstlenen edat grupları ya "imek" fiili ile çekime girmekte ya da bildirme eki almaktadır.

Arkadaşlık **dostlukdan** [dostluktan] **yanadır**. (15.Ö/12)

Arkadaşlık **herşey** [her şey] **içindedir**. (15.Ö/12)

Bir öğleye doğru idi. (İT6. 36/6)

Kış ise **her tarafı saran bembeyaz bir örtü gibidir**. (2.Ö/3)

Kitaplar **bir besin gibidir**. (37.Ö/4)

Kitaplar ise **ağaç gibidir**. (46.Ö/12)

Kitap ve kütüphaneler **insanın evi gibidir**. (38.Ö/10)

3. Edat Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

Edat grupları cümledeki herhangi bir unsurun sıfatı olarak görev yapmaktadır.

ateş gibi sıcak geceler (İT7. 161/1)

avuç içi kadar disket (İT8. 76/2)

buz gibi sular (İT6. 62/14)

gel, al gibi sözcükler (İT6. 133/5)

kendine ait çeşme (17.Ö/7)

kendine göre bir huy (İT7. 72/4)
kuş, kedi gibi küçük hayvanlar (İT6. 85/2)
şarap ve bira gibi alkollü içkiler (İT7. 91/4)
yangınlar, tarla açmalar gibi nedenler (İT6. 145/1)
zehir gibi bir sınıf (İT7. 22/2)

IX. UNVAN GRUBU

Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubudur.

Bu grupta şahıs ismi başta, unvan veya akrabalık ismi sonda bulunur. İki unsur, eksiz birleşir. (Karahan 2004: 68)

Unvan grubunda vurgu baştaki isim üzerindedir.

Metinlerimizdeki unvan gruplarında, unvan isimleri grubun sonunda bulunmaktadır. Bu grup cümlelerde özne ve yüklem olabilmekte; ayrıca, belirtili isim tamlamalarında tamlayan unsur, sıfat tamlamalarında isim unsuru ve bağlama grubunun da unsuru olabilmektedir.

Metnimizdeki unvan gruplarından bazıları şunlardır:

Aristo usta (İT6. 57/1)
Bolel Ağabey (İT7. 66/1)
Buyu Han (İT8. 121/5)
Buyu Tigin (İT8. 120/1)
Cengiz Bey (İT8. 40/1)
Faruk amca (73.Ö/12)
Konstantin Efendi (İT8. 149/3)
Kutup Tigin (İT8. 120/1)
Mustafa Kemal Paşa (İT6. 69/1)
Mustafa Necati Bey (İT8. 41/5)
Sungur Tigin (İT8. 120/1)

1. Cümledeki Görevi Yönünden Unvan Grubu

1.1. Unvan Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Unvan grubu bu durumda, normal olarak yalın hâlde bulunur.

Konstantin Efendi buna mâni oluyor. (İT8. 149/6)

Konstantin Efendi, onların çok uzaktan geçtiklerini görebilirdi. (İT8. 149/3)

Mustafa Kemal Paşa, uykuya bizim inanamayacağımız ölçüde karşı koyabiliyormuş. (İT6. 69/1)

Yine Bakanlığın önünde beklerken, **Mustafa Necati Bey** geldi. (İT8. 41/5)

1.2. Unvan Grubunun Yüklemler Olarak Kullanılması

Unvan grupları bu görevle kullanılırken “-imek” fiili ile çekime girmektedir.

*Bu çocukların en büyüğünün adı **Sungur Tigin**, ikincisinin adı **Kutup Tigin**, üçüncüsü **Tükel Tigin**, dördüncüsü **Ur Tigin**, beşincisinin adı **Buyu Tigin**'di.* (İT8. 120/1)

2. Unvan Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

2.1. Unvan Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

Buyu Han'in çocukları (İT8. 121/5)

Konstantin Efendinin bulunabileceği (İT8. 149/6)

2.2. Unvan Grubunun Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

*o yıllarda Sivas ilimizin Şarkışla ilçesine bağlı bir köyde öğretmenlik yapmakta iken rahatsızlanıp Ankara'ya tedavi olmaya gelen **Cengiz Bey*** (İT8. 40/1)

2.3. Unvan Grubunun Bağlama Grubunun Unsuru Olarak Kullanılması

*babam ve **Faruk amca*** (73.Ö/12)

X. BİRLEŞİK FİİL

Bir hareketi karşılamak üzere bir araya gelen kelimeler topluluğu olan birleşik fiil konusunu işlerken; birleşik fiilleri, “bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller”, “bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller” ve “anlamca kaynaşmış birleşik fiiller” başlıkları altında inceledik.

Bu grupta vurgu birinci unsur üzerindedir.

1. Bir İsim Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller

Metinlerimizde isimlerden sonra gelerek birleşik fiil yapan yardımcı fiiller “*et-*, *ol-*, *kıl-*” fiilleridir.

1.1. Yardımcı Fiili “*et-*” Olan Birleşik Fiiller

Bu yapıdaki birleşik fiiller, imlâları bakımından farklılık gösterirler. Bu tür fiillerin bir kısmı ayrı yazılırken bir kısmı bitişik yazılır.

Ayrı yazılanlar

Türkçe İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

armağan et- (İT8. 44/3)

elde et- (27.Ö/12)

ateş et- (İT6. 144/4)

gevezelik et- (İT6. 172/1)

ayırt et- (90.Ö/12)

rahatsız et- (İT6. 229/2)

babalık et- (İT6. 63/3)

yardım et- (45.Ö/7)

buyur et- (İT6. 133/3)

yer et- (İT6. 68/3)

yok et- (39.Ö/11)

Arapça İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

devam et- (İT6. 61/4)

işgal et- (İT8. 155/2)

dikkat et- (İT7. 142/10)

kabul et- (14.Ö/13)

hak et- (İT8. 117/2)

merak et- (İT6. 127/11)

hareket et- (41.Ö/14)

takip et- (İT8. 120/1)

heves et- (43.Ö/3)

taklit et- (İT8. 149/4)

ısrar et- (İT8. 10/2)

tebarüz et- (İT8. 32/2)

idare et- (İT7. 142/8)

iddia et- (İT8. 10/4)

ikram et- (İT7. 65/3)

inkışaf et- (İT8. 32/2)

istilâ et- (İT6. 97/5)

tercih et- (73.Ö/5)

terk et- (45.Ö/6)

teselli et- (İT6. 97/3)

teşekkür et- (İT8. 40/4)

tevhit et- (İT8. 155/2)

Farsça İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

kâr et- (İT6. 172/5)

feryat et- (İT8. 114/2)

kavga et- (İT8. 65/9)

Bitişik yazılanlar

Özellikle Arapça ve Farsça kökenli isimlerle yardımcı fiiller birleştirilirken tek başına kullanılmayan veya kullanıldıklarında aslı şekillerini koruyamayan bazı isimler, yardımcı fiile bitişik yazılır.

emir et- > *emret-* (İT7. 40/1)

kahr et- > *kahret-* (İT6. 97/5)

kasıt et- > *kastet-* (İT8. 155/2)

kayıt et- > *kaydet-* (İT8. 163/1)

keşif et- > *keşfet-* (İT7. 34/3)

nakil et- > *naklet-* (İT6. 205/2)

seyir et- > *seyret-* (17.Ö/23)

şükür et- > *şükret-* (İT7. 207/4)

zannet- (*zann* > *zan*) (24.Ö/6)

1.2. Yardımcı Fiili “ol-“ Olan Birleşik Fiiller

Bu yapıdaki birleşik fiillerin de bir kısmı ayrı; bir kısmı bitişik yazılır.

Ayrı yazılanlar

Türkçe İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

baş ol- (İT6. 63/3)

belli ol- (İT6. 35/2)
egemen ol- (İT6. 56/4)
engel ol- (11.Ö/14)
güçlü ol- (9.Ö/7)
mutlu ol- (İT6. 19/1)
neden ol- (İT7. 217/3)
örnek ol- (30.Ö/6)
sağ ol- (İT6. 126/10)
tanık ol- (İT8. 80/3)
yok ol- (11.Ö/12)

Arapça İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

hazır ol- (İT8. 9/3)
mâni ol- (3.Ö/13)
meşgul ol- (İT8. 9/3)
muvaffak ol- (İT8. 32/1)
sahip ol- (İT7. 30/2)
sebeup ol- (23.Ö/9)
şahit ol- (İT8. 149/4)
tedavi ol- (İT8. 40/1)
teslim ol- (İT7. 41/2)

Farsça İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

hasta ol- (9.Ö/7)
kör ol- (4.Ö/7)
pişman ol- (61.Ö/5)
zengin ol- (İT6. 62/16)

Bitişik yazılanlar

hapis ol- > *hapsol-* (İT7. 126/2)
kayıp ol- > *kaybol-* (17.Ö/22)

1.3. Yardımcı Fiili “kıl-“ Olan Birleşik Fiiller

koşul kıl- (İT7. 199/2)

mutlu kıl- (İT6. 20/3)

muvaffak kıl- (İT8. 32/3)

sahip kıl- (İT8. 31/3)

1.4. Bu birleşik fiillerin isim unsuru bir sıfat-fiil olabilir. Bu tür birleşik fiiller “karmaşık fiil” diye isimlendirilen birleşik fiillerdir. Bunlar bir sıfat-fiil ile “öncelik”, “başlama”, “alışkanlık” ve “niyet” gösterme işlevlerindeki *ol-* yardımcı fiilinin birleşmesinden oluşmuştur.

başlamış ol- (İT7. 35/11)

duyulmaz ol- (İT7. 73/2)

görmez ol- (İT6. 69/3)

göstermiş ol- (İT6. 179/4)

kazandırmış ol- (İT6. 63/1)

öğrenmiş ol- (İT7. 228/2)

tanır ol- (İT6. 36/2)

tatmamış ol- (İT7. 198/2)

tutar ol- (İT7. 147/2)

vermiş ol- (11.Ö/13)

yapmış ol- (100.Ö/14)

2. Bir Fiil Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiillerde, ana fiil unsuru, yardımcı fiile zarf-fiil ekleriyle bağlanmaktadır. Metnimizdeki bu tür birleşik fiillerin oluşmasında kullanılan yardımcı fiiller, “*bil-*, *ver-*, *git-*, *gel-*, *kal-*, *dur-*” fiilleridir. Bu kuruluştaki yardımcı fiil asıl anlamını kaybeder. Yardımcı fiiller ana fiilin anlamına tasvir edici yeni bir anlam özelliği katar. Bunlar yeterlik, tezlik, süreklilik ve yaklaşma biçimindeki özelliklerdir.

“*başla-*, *çalış-*, *iste-*” gibi aslında yardımcı fiil olmayan bazı fiiller, “*-mAyA başla-*, *-mAyA çalış-*, *-mAk iste-*” kalıpları içinde yardımcı fiil olarak da kullanılır ve birlikte kullanıldığı hareket isimlerini tasvir ederler.

Bu tür birleşik fiillerde, *-ip / -ip / -up / -üp* zarf-fiil ekiyle kurulanlar dışında, yardımcı fiil ana fiile bitişik yazılır.

2.1. Yardımcı Fiili “*bil-*” Olan Birleşik Fiiller

açabil- (21.Ö/12)
açıklayabil- (93.Ö/12)
anlatabil- (İT8. 80/6)
azalabil- (İT6. 11/2)
başarabil- (30.Ö/13)
erişebil- (İT8. 77/1)
okuyabil- (39.Ö/12)
öğrenebil- (İT6.133/5)
paylaşabil- (63.Ö/4)
seçebil- (79.Ö/4)
uyuyabil- (İT6. 133/6)
verebil- (9.Ö/7)

2.2. Yardımcı Fiili “*ver-*” Olan Birleşik Fiiller

bırakıver- (İT6. 127/9)
birleşiver- (İT6. 62/3)
buluver- (İT7. 66/1)
kırılıver- (İT7. 74/10)
oluver- (İT6. 230/2)
ölüver- (İT6. 85/1)
salıver- (İT6. 25/5)
unutuver- (İT6. 20/2)
veriver- (İT7. 21/2)

2.3. Yardımcı Fiili “*gel-*” Olan Birleşik Fiiller

çıkagel- (İT8. 116/1)

2.4. Yardımcı Fiili “*kal-*“ Olan Birleşik Fiiller

baka mı kal- (İT6. 172/5)

2.5. Yardımcı Fiili “*git-*“ Olan Birleşik Fiiller

akıp git- (İT8. 32/7)

bırakıp git- (İT7. 74/3)

geçip git- (İT8. 149/2)

uçup git- (İT8. 148/3)

uçup git- (İT6. 224/2)

uzuyup [uzayıp] git- (3.Ö/4)

yozup git- (İT7. 126/2)

2.6. Yardımcı Fiili “*dur-*“ Olan Birleşik Fiiller

bakıp dur- (İT8. 65/6)

çırpınıp dur- (İT6. 24/1)

dayanıp dur- (İT8. 9/2)

deyip dur- (İT8. 116/1)

sorup dur- (İT6. 127/8)

üsteleyip dur- (İT6. 126/1)

2.7. Bazen bu tip birleşik fiillerin birinci unsuru, bir kip eki taşır. Bu kip eki zarf-fiil ekinin yerini tutar.

*Bilmediği için de yapabileceği birçok şeyi yapmadan artık istese de yapamayacağı yaşlara doğru **gider durur.*** (İT8. 113/1)

*Böylece sürekli olarak düşünce dili, dil de düşünceyi **geliştirir durur.*** (İT8. 18/2)

*Çobanın bana seslenişleri, kulağımda **çınladı durdu.*** (İT7. 66/3)

*Dönüp gene eşeği bıraktığı yere gitmek isteyerek **yürür dururken,** yolun yüksek bir yerine çıkınca, uzaktan köy yolu üstünde bir karaltı gördü.* (İT7. 74/7)

2.8. Yardımcı Fiili “başla-“ Olan Birleşik Fiiller

“başla-“ fiili, -mak / -mek’li hareket isimleriyle birleşik fiiller kurar. Bu birleşik fiillerde hareket ismi, yönelme hâli eki taşır.

ağlamaya başla- (İT6. 85/1)

aksamaya başla- (99.Ö/6)

anlatmaya başla- (İT8. 116/1)

bağdırmaya başla- (İT7. 126/5)

gelişmeye başla- (İT8. 49/1)

gitmeye başla- (İT7. 74/5)

göçmeye başla- (İT8. 121/5)

mırlamaya başla- (İT6. 133/4)

öfkelenmeye başla- (İT7. 207/1)

ötmeye başla- (8.Ö/12)

seyretmeye başla- (İT6. 25/2)

yemeye başla- (İT7. 72/1)

2.9. Yardımcı Fiili “çalış-“ Olan Birleşik Fiiller

“çalış-“ fiili, -mak / -mek’li hareket isimleriyle birleşik fiiller kurar. Bu birleşik fiillerde hareket ismi, yönelme hâli eki taşır.

atmaya çalış- (25.Ö/1)

bulmaya çalış- (25.Ö/3)

küçültmeye çalış- (İT6. 230/6)

varmaya çalış- (İT7. 34/3)

2.10. Yardımcı Fiili “iste-“ Olan Birleşik Fiiller

“iste-“ fiili, -mak / -mek’li hareket isimleriyle birleşik fiiller kurar.

açıklamak iste- (28.Ö/2)

okumak iste- (38.Ö/4)

paylaşmak iste- (73.Ö/9)

selâmlamak iste- (İT6. 126/17)

taktırmak iste- (İT8. 10/1)

3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller (Anlam Kaymasına Uğramış ve Deyimleşmiş Olan Birleşik Fiiller)

Bu birleşik fiiller bir veya birden fazla isim ve bir fiil unsurundan meydana gelir. İsim başta, fiil unsuru sonda bulunur. Unsurların biri veya hepsi, kendi anlamları dışında kullanılır. Bunların bir kısmı deyimleşmiştir.

3.1. Tek Unsurlu Kalıplaşmış Birleşik Fiiller

3.1.1. Özne + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler

<i>ayrım yapıl-</i> (İT6. 225/3)	<i>özen gösteril-</i> (İT6. 145/2)
<i>bahar gel-</i> (İT7. 161/1)	<i>paha biçil-</i> (4.Ö/5)
<i>canı acı-</i> (İT6. 19/2)	<i>paha biçil-</i> (88.Ö/6)
<i>değer veril-</i> (İT8. 49/1)	<i>sabır tüken-</i> (İT6. 62/4)
<i>ders yapıl-</i> (İT7. 183/3)	<i>sancı kesil-</i> (İT8. 41/3)
<i>fırsat çık-</i> (İT7. 92/3)	<i>savaş yapıl-</i> (İT8. 120/3)
<i>gün ağar-</i> (İT7. 142/3)	<i>sıra gel-</i> (İT6. 25/2)
<i>hatır sayıl-</i> (İT7. 41/6)	<i>yağmur boşan-</i> (İT7. 162/1)
<i>inanası gel-</i> (İT7. 228/5)	<i>yanıt gel-</i> (İT7. 34/5)
<i>kafa karış-</i> (99.Ö/2)	<i>yarar beklen-</i> (İT6. 56/3)
<i>kan don-</i> (İT8. 149/6)	<i>yer veril-</i> (İT6. 145/3)
<i>kanatlar ağırlaş-</i> (İT6. 172/6)	<i>yürek at-</i> (İT8. 149/6)
<i>karar alın-</i> (İT8. 152/3)	<i>yürek burkul-</i> (14.Ö/20)
<i>kişilik geliş-</i> (İT7. 34/2)	<i>yürek oyna-</i> (İT7. 74/7)
<i>nesli tüken-</i> (İT8. 149/6)	<i>yürek parçalan-</i> (İT8. 65/7)
<i>öncelik veril-</i> (İT7. 218/2)	<i>yürek sızla-</i> (İY6. 19/2)

3.1.2. Nesne + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler

<i>acı çek-</i> (İT6. 25/6)	<i>kıymet bil-</i> (10.Ö/16)
<i>acı duy-</i> (İT8. 40/3)	<i>kulak ver-</i> (5.Ö/10)
<i>ad tak-</i> (İT6. 133/2)	<i>kuyu kaz-</i> (İT8. 141/4)
<i>ara boz-</i> (82.Ö/6)	<i>meşdan oku-</i> (İT7. 229/5)
<i>ateş yak-</i> (İT8. 121/4)	<i>mola ver-</i> (İT7. 72/1)

başı çek- (İT7. 155/2)
cevap ver- (İT6. 69/1)
çeki düzen ver- (İT8. 56/3)
çığlık sal- (İT7. 162/3)
dam aktar- (İT7. 141/4)
değer ver- (İT6. 12/1)
ders al- (İT7. 174/1)
ders ver- (İT7. 21/3)
dert paylaş- (87.Ö/1)
devlet kur- (İT7. 87/4)
dikkat çek- (İT6. 25/4)
dikkat dağıt- (İT8. 72/1)
diz döv- (İT6. 126/11)
emir ver- (İT7. 41/3)
fırsat bul- (İT6. 132/1)
fırsat ver- (İT6. 97/5)
gerek duy- (İT7. 30/4)
gırtlak patlat- (İT7. 161/2)
gönül al- (İT7. 41/5)
gönül ver- (İT7. 183/2)
görev yap- (İT7. 92/4)
görev yap- (İT8. 49/3)
göz yum- (14.Ö/10)
güneş gör- (İT7. 229/9)
gürültü yap- (İT7. 22/3)
güven ver- (İT6. 11/2)
hak say- (İT6. 225/2)
hak tanı- (İT8. 72/3)
hâl al- (İT6. 126/2)
hırs doyur- (İT6. 172/2)
huzur ver- (İT7. 222/6)
hüküm ver- (İT8. 148/5)

neşe saç- (2.Ö/8)
not al- (İT8. 72/3)
okulu bırak- (İT6. 235/4)
oyun oyna- (29.Ö/1)
öğrenim yap- (İT6. 36/3)
öğüt ver- (85.Ö/7)
ömür harca- (İT7. 92/4)
önem kazan- (32.Ö/7)
önem ver- (1.Ö/4)
örnek ver- (9.Ö/7)
özen göster- (79.Ö/6)
özlem gider- (İT7. 222/5)
özür dile- (89.Ö/2)
pişmanlık çek- (82.Ö/14)
sahip çık- (İT7. 151/2)
saye sal- (İT7. 142/4)
saygı duy- (İT7. 141/2)
saygı göster- (İT8. 120/1)
sefer yap- (İT7. 199/2)
selâm al- (İT6. 126/8)
ses çıkar- (İT6. 172/3)
ses çıkar- (İT7. 22/4)
sevinç duy- (İT7. 141/1)
sıkıntı çek- (İT8. 80/6)
sır sakla- (95.Ö/15)
sır ver- (82.Ö/1)
son ver- (İT8. 120/3)
sonuç al- (İT6. 224/4)
söz ver- (İT7. 126/2)
suç at- (76.Ö/12)
suç işle- (76.Ö/11)
taban tep- (İT6. 171/3)

ihtiyaç duy- (76.Ö/4)
ilişki kur- (94.Ö/2)
inci döktür- (İT7. 21/3)
iş gör- (İT6. 235/2)
iş yap- (İT6. 235/3)
işaret yap- (İT7. 208/3)
iyilik yap- (100.Ö/14)
izin ver- (İT6. 62/12)
kafa yor- (İT7. 183/2)
kalp kır- (82.Ö/14)
kanat çırp- (İT6. 25/5)
kabiliyet kazan- (75.Ö/3)
karar ver- (İT6. 205/2)
karar ver- (İT7. 91/1)
karşılık al- (İT7. 72/3)
karşılık ver- (İT6. 125/6)

ürün ver- (İT7. 91/5)
vakit geçir- (İT7. 65/3)
yakayı kurtar- (İT7. 41/2)
yanıt ver- (İT6. 36/3)
yaygarayı bas- (İT7. 162/1)
yer al- (79.Ö/2)
yer ayır- (İT8. 41/1)
yer bul- (6.Ö/6)
yer ver- (İT8. 80/7)
yol aç- (33.Ö/9)
yol al- (6.Ö/19)
yol göster- (İT7. 30/2)
yol göster- (İT8. 133/3)
yolculuk yap- (İT7. 228/1)
zarar gör- (64.Ö/7)
zarar ver- (11.Ö/12)

3.1.3. Yer Tamlayıcısı + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler

akla gel- (87.Ö/2)
akıldan çık- (İT7. 22/1)
akılın süzgecinden geçir- (İT7. 87/3)
arkaya tak- (İT7. 142/7)
askere git- (İT7. 208/3)
baştan geç- (İT6. 85/2)
burunda tüt- (İT6. 62/4)
ciddîye al- (İT7. 218/4)
çözümü ulaşı- (İT6. 225/3)
değişikliğe uğra- (İT7. 91/4)
denetimden geçiril- (İT7. 199/4)
dile getir- (İT7. 30/1)
doyuma kavuş- (İT6. 230/7)
dünyadan göç- (10.Ö/9)

işe koyul- (İT7. 92/1)
kanada kalk- (İT6. 172/4)
karanlığa gömül- (İT7. 229/9)
kazaya uğra- (İT7. 199/4)
ortada kal- (İT6. 235/4)
ortadan kaldır- (İT7. 92/1)
ortadan kaldır- (İT8. 49/3)
ortaya çık- (İT7. 30/2)
ortaya çık- (İT6. 133/10)
ortaya çıkar- (İT8. 80/9)
ortaya koy- (İT7. 184/2)
ortaya koy- (İT7. 87/4)
ön plana çık- (32.Ö/8)
önüne geçil- (İT6. 145/2)

<i>düş kırıklığına uğrat-</i> (İT6. 230/4)	<i>peşten git-</i> (İT6. 236/5)
<i>ele al-</i> (İT7. 183/2)	<i>savaşa gir-</i> (İT7. 91/5)
<i>etki altına al-</i> (İT7. 217/3)	<i>savaşa giriş-</i> (İT7. 92/1)
<i>eyleme geç-</i> (İT6. 224/2)	<i>sefere çık-</i> (İT7. 161/2)
<i>farka var-</i> (İT8. 148/1)	<i>sona er-</i> (İT8. 98/3)
<i>gözden kaç-</i> (İT7. 91/4)	<i>sonuca ulaş-</i> (İT7. 92/2)
<i>gözden kaç-</i> (İT8. 80/7)	<i>sonuca var-</i> (İT6. 133/10)
<i>göze inanama-</i> (İT8. 65/6)	<i>tahta oturt-</i> (İT8. 120/2)
<i>göz önünde bulundur-</i> (64.Ö/9)	<i>tarihe karış-</i> (İT8. 77/1)
<i>gündeliğe git-</i> (İT7. 141/4)	<i>üzerinde dur-</i> (İT7. 183/2)
<i>harekete geç-</i> (İT7. 218/1)	<i>üzerine eğil-</i> (İT7. 30/4)
<i>hoşa git-</i> (İT7. 208/2)	<i>yargıya var-</i> (İT7. 34/3)

3.1.4. Zarf Tümleci + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler

<i>aç kal-</i> (İT6. 62/16)
<i>ağır gel-</i> (İT6. 205/2)
<i>ayrı düş-</i> (İT6. 133/3)
<i>geri kal-</i> (İT7. 34/2)
<i>kâfi gör-</i> (İT8. 31/3)
<i>kendi başına kal-</i> (5.Ö/14)
<i>kolay gel-</i> (İT8. 9/2)
<i>vazgeç-</i> (İT6. 84/2)
<i>yetim bırak-</i> (İT6. 62/18)
<i>yok say-</i> (İT6. 225/1)

3.2. İki Unsurlu Kalıplaşmış Birleşik Fiiller

3.2.1. Özne + Nesne + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler

<i>in cin top oyna-</i> (İT7. 229/5)

3.2.2. Özne + Yer Tamlayıcısı + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler

göz yolda kal- (İT7. 126/1)

iş işten geç- (10.Ö/25)

3.2.3. Özne + Zarf Tümleci + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler

göz dışarı uğra- (İT7. 40/2)

3.2.4. Nesne + Özne + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler

gözünü kan bürü- (İT6. 172/2)

3.2.5. Nesne + Yer Tamlayıcısı + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler

gözünü yaşama aç- (İT7. 29/1)

kuyruğu ardına al- (İT6. 172/2)

3.2.6. Nesne + Zarf Tümleci + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler

gözünü dört aç- (İT7. 22/5)

kendini mutlu say- (İT6. 126/11)

3.2.7. Yer Tamlayıcısı + Özne + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler

başına bir kazan kaynar su dökül- (İT6. 127/5)

içine korku gir- (98.Ö/5)

yerinde yeller es- (İT6. 144/2)

3.2.8. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler

başına çorap ör- (92.Ö/4)

cana can kat- (İT8. 65/7)

ele fırsat geç- (İT7. 22/5)

3.2.9. Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler

yer yarılınca dibine geç- (İT6. 127/5)

3.3. Üç Unsurlu Kalıplaşmış Birleşik Fiiller

3.3.1. Özne+ Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümleci + Fiil Bağlantısı İle Birleşenler
dünya başa dar gel- (İT7. 126/3)

XI. TEKRAR GRUBU

Bir nesneyi, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği bu kelime grubu, anlamı kuvvetlendirme vasıtası olarak Türkçemizin her devrinde bolca kullanılmıştır. Bu grup, metinlerimizde de oldukça fazladır. Tekrar grubu, cümle içinde özne, yer tamlayıcısı, zarf tümleci ve yüklem olabildiği gibi sıfat tamlamalarında sıfat ve isim unsuru; belirtili isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan unsur; belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan unsur; edat gruplarında da isim unsuru olabilmektedir.

Grubu oluşturan unsurlar çekim eki taşıyabilirler.

Bu grupta her unsur kendi vurgusunu taşır. Grubu oluşturan kelimeler arasında virgül konmaz.

1. Tekrar Çeşitleri

1.1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grubu

ağır ağır (İT7. 208/2)

bağıra bağıra (İT7. 162/3)

birer birer (İT8. 121/4)

çingil çingil (İT7. 142/4)

gele gele (İT6. 62/8)

güle güle (İT6. 25/5)

hemen hemen (İT6. 35/2)

için için (İT7. 21/3)

kana kana (İT8. 56/1)

kardeş kardeş (İT6. 61/3)

katıla katıla (İT7. 162/4)

kıvır kıvır (İT6. 234/1)

mini mini (İT8. 9/1)

parça parça (İT7. 162/3)

pek pek (İT6. 236/2)

pırlı pırlı (İT7. 229/9)

sık sık (İT7. 91/5)

sıkı sıkı (İT8. 56/2)

tek tek (İT6. 36/29)

tutam tutam (İT7. 126/2)

uzun uzun (İT7. 229/1)

yer yer (İT7. 142/4)

1.2. Unsurları Yakın Anlamalı Olan Tekrar Grubu

bağıra çağıra (İT7. 229/8)

çalı çırpı (İT7. 142/2)

doğru dürüst (İT6. 229/2)

dere tepe (İT6. 62/14)

el kol (İT6. 235/6)

el yüz (İT6. 236/4)

güç belâ (İT8. 97/6)

iri yarı (İT7. 161/4)

kan revan (İT7. 162/5)

kazasız belâsız (İT8. 98/3)

kırık dökük (İT7. 229/4)

kir pas (İT6. 236/4)

saç sakal (İT6. 61/3)

üst baş (İT6. 236/4)

yama yırtık (İT6. 125/1)

1.3. Unsurları Zıt Anlamalı Olan Tekrar Grubu

az çok (İT6. 19/2)

iyi kötü (İT7. 207/2)

sabah akşam (İT8. 9/5)

sağ sol (İT8. 149/2)

sağlaya sollaya (İT6. 225/2)

sağlı sollu (İT6. 84/2)

1.4. İlaveli Tekrar Grubu

bembeyaz (2.Ö/2)

büsbütün (İT6. 56/3)

koskoca (İT7. 208/3)

sapsarı (İT7. 161/5)

yemyeşil (İT7. 126/6)

yepyeni (İT7. 92/1)

1.5. Sayılardan Oluşan Tekrar Grubu

bir iki (İT7. 73/2)

beş altı (İT6. 127/3)

beş on (İT6. 172/2)

dört beş (İT6. 172/6)

sekiz on (İT7. 207/4)

üç beş (İT7. 142/4)

yedi sekiz (İT6. 35/2)

yirmi otuz (İT7. 207/4)

2. Cümledeki Görevi Yönünden Tekrar Grubu

2.1. Tekrar Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Tekrar grubu bu görevle kullanılırken yalın hâlde bulunmaktadır.

Üstü başı parça parçaydı. (İT7. 162/5)

Yüzü gözü kan revan içindeydi. (İT7. 162/5)

2.2. Tekrar Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Tekrar grubu cümlelerde yer tamlayıcısı olurken en çok yönelme hâli ekini almaktadır.

*Biz denize yaklaştıkça deniz **ötelere ötelere** kaçıyordu.* (İT8. 65/1)

***Dereden tepeden** uzun uzun konuştuk.* (İT6. 236/2)

***Elinde avucunda** bir şey yoktu.* (İT6. 126/11)

***Sağa sola** oynarlar, sonra bir istikamet tutturur, geçip giderlerdi.* (İT8. 149/2)

2.3. Tekrar Grubunun Zarf Tümlenci Olarak Kullanılması

Cümlelerde zarf tümlenci görevi yapan tekrar grupları yalın hâlde bulunmaktadır.

*Ardı sıra bıraktığı tüyler, **döne döne** yere indi.* (İT6. 172/4)

*Avcı Süleyman, **yürüye yürüye**, dik bir kayalığın dibine vardı.* (İT6. 172/2)

***Buram buram** terliyorduk.* (İT7. 161/4)

*Çocuk **dikkatli dikkatli** beni izliyor.* (İT7. 208/2)

*Etlerim **cayır cayır** yanıyordu.* (İT7. 162/1)

*Gırtlığından garip gürültüler çıkararak ve tekerlenerek, **çırpına çırpına** denize düştü.* (İT6. 173/1)

***Katıla katıla** güldü.* (İT6. 235/3)

*Mustafa kemal Paşa ise bunca devlet yöneticisinin aksine çok dinler, **uzun uzun** düşünür ve çok az cevap verir.* (İT6. 69/1)

*Ne bakıyorsun böyle **uzun uzun**?* (İT6. 125/3)

*Nezle bile olsanız **az çok** tadınız kaçır.* (İT6. 19/2)

*Televizyonlarda **sık sık** görüyoruz.* (İT8. 72/3)

*Yine de **zaman zaman** unutuverir bazıları.* (İT6. 20/2)

***Zaman zaman** insanlar kitap okumaya yakınlık gösterirler.* (54.Ö/3)

2.4. Tekrar Grubunun Yüklemler Olarak Kullanılması

Tekrar grubu bu görevle kullanılırken "imek" fiili ile çekime girmektedir.

*Eski şose ile yeni asfalt **karşı karşıya**.* (İT7. 229/2)

*Her yer **yemyeşil**.* (İT7. 126/6)

*Üstü başı **parça parçaydı**.* (İT7. 162/5)

3. Tekrar Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

3.1. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

***beş altı** gün* (İT6. 127/3)

***beş on** adım* (İT6. 172/2)

***bembeyaz** bir örtü* (2.Ö/2)

bir iki adam (İT7. 73/2)
çingil çingil yemişler (İT7. 142/4)
dört beş kuş (İT8. 148/3)
güçlü kuvvetli bir kadın (İT7. 142/7)
iri yarı biri (İT6. 236/4)
kırık dökük surlar (İT7. 229/4)
koskoca bir adam (İT7. 208/3)
mini mini halkalar (İT8. 9/1)
pırlıl pırlıl bir deniz (İT8. 64/3)
sapsarı bir portakal (İT7. 161/5)
top top kayısılar (İT7. 229/1)
uzun uzun kavaklar (İT7. 229/1)
üç dört ay (İT8. 56/2)
yepyeni bir inanç ve güç (İT7. 92/1)
yepyeni bir Türk Devleti (İT7. 87/4)

3.2. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

her sabah akşam (İT8. 9/5)

3.3. Tekrar Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

ana babanın çocuğu karşı sevgisi (İT6. 11/2)

çalı çirpının sere serpe geliştigi (İT7. 142/2)

3.4. Tekrar Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

onun da üstü başı, eli yüzü (İT6. 236/4)

3.5. Tekrar Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

ana baba kucağı (İT7. 29/3)

ana baba sevgisi (İT6. 11/2)

sekiz on yaşları (İT7. 207/4)

yaşım başım icabı (İT8. 97/1)

3.6. Tekrar Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

yirmi otuz kadar (İT8. 65/9)

torna tesviyeye ait (İT6. 235/3)

XII. BAĞLAMA GRUBU

Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur.

Bağlama edatı (ve, veya, ile, ilâ, fakat, ama, değil vb.) isim unsurlarının arasında bulunur. İsim unsurları, grubun kuruluşuna eşit olarak katılırlar.

“ne... ne”, “hem... hem...”, “...da ...da”, “ister... ister...”, “ya... ya...”, “...mi ...mi”, “gerek... gerek...” gibi bağlama edatlarıyla kurulan bir bağlama grubunda edatlar, isim unsurlarının başında veya sonunda bulunur.

Bu grupta her unsur kendi vurgusunu taşır. (Karahana 2004: 65-68)

→Bağlama grubunu oluşturan bağlaçlar eş görevleri kelimeleri birbirine bağlayanlardır. Burada da bağlaçların yardımı ile kelime grupları oluşmaktadır. Bu grupları oluşturan kelimeler eş görevlidir. Yani bu grubu oluşturan kelimeler özne, nesne vb. olabilecekleri gibi bir isim tamlamasında tamlayan unsur, ya da bir sıfat tamlamasında isim unsuru olabilirler. Bütün kelime grupları gibi bağlama grupları da tek kelime olarak görev yaparlar.

→*Bir süre o da ben de sustuk.* (İT7. 208/2) cümlesinde geçen *o da ben de* bağlama grubu yalın hâlde kullanılarak özne olmuştur.

→*Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük, sizin için kötü olacak.* (İT8. 149/7) cümlesinde geçen *kuşlar ve yeşillikler* bağlama grubu yükleme hâli ekini alarak belirtili nesne görevi üstlenmiştir.

→**hem benim hem izzet'in avuçları** (İT7. 162/4) belirtili isim tamlamasında geçen *hem ben hem İzzet* bağlama grubu, belirtili isim tamlamasının tamlayan unsuru olmuştur.

→**ulusal birlik ve beraberlik** (İT6. 69/3) sıfat tamlamasında geçen *birlik ve beraberlik* bağlama grubu da sıfat tamlamasına isim unsuru olarak katılmıştır.

Metinlerimizde bağlama gruplarının oluşmasında kullanılan bağlaçlar “...**dada; hem.... hem....; ile; kâh.... kâh....; ne.... ne....; u; ve; veya, ya da; ya.... ya....**”dır. Ayrıca, virgül ile oluşturulan bağlama grupları da vardır. Bağlama grubunu oluşturan virgül, bağlaç vazifesi görmektedir. Bu grup cümle içinde özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olabilmekte; ayrıca, başka kelime gruplarının yapısında da görev alabilmektedir.

1. Bağlama Grubu Çeşitleri

1.1. “...**dada**” Bağlacı İle Kurulanlar

*bilim **de** kültür **de*** (İT7. 183/2)

*fırtınayı **da** kara bulutları **da*** (İT6. 171/2)

*iyiyi **de** kötüyü **de*** (57.Ö/2)

*o **da** ben **de*** (İT7. 208/2)

1.2. “**hem.... hem de....**” Bağlacı İle Kurulanlar

***hem** arkadaşları arasında sevilen ve aranan bir kişi **hem de** öğretmenleri tarafından değer verilen bir öğrenci* (İT8. 49/1)

***hem** batı müziği, **hem de** gerçek folklor müziği olarak halk musikisi* (İT6. 178/1)

***hem** benim **hem** İzzet'in* (İT7. 162/4)

***hem** dünyaya **hem de** kendimize* (100.Ö/13)

***hem** kendisi, **hem de** palazları* (İT6. 172/1)

***hem** kendisine **hem de** topluma* (İT6. 20/2)

***hem** yazar olarak **hem** öğretmen olarak* (İT8. 80/1)

1.3. “ile” Bağlacı İle Kurulanlar

ağır yük kamyonlarıyla otobüsler (İT6. 225/2)

Akçakale İstasyonu ile Derbesiye İstasyonu (İT8. 64/2)

anne ile çocuk (14.Ö/19)

arkadaş ile dost (96.Ö/3)

Âşık Kerem'in Şam şehrindeki şaşkınlığı ile Külebi'nin İstanbul şehrindeki şaşkınlığı (İT7. 103/1)

bilim anlayışı ile uygarlık kavramı (İT8. 133/4)

eski şose ile yeni asfalt (İT7. 229/2)

Namık Kemal ile Tevfik Fikret (İT7. 30/1)

olaylarla akımlar (İT7. 29/1)

1.4. “kâh.... kâh....” Bağlacı İle Kurulanlar

kâh sağa kâh sola (İT7. 207/1)

1.5. “ne.... ne....” Bağlacı İle Kurulanlar

ne iyi ne kötü (10.Ö/16)

ne kendine nede [ne de] *topluma* (16.Ö/4)

ne servet ne de şöhret (İT6. 96/1)

1.6. “u” Bağlacı İle Kurulanlar

fakr u zaruret (İT8. 155/2)

1.7. “ve” Bağlacı İle Kurulanlar

akıl ve bilim (İT7. 30/2)

alt ve üst (İT6. 224/2)

arkadaş ve arkadaşlık (70.Ö/15)

ben ve Kara İzzet (İT7. 162/1)

bilgi ve kültür (İT8. 77/2)

birlik ve beraberlik (İT6. 69/3)

birlik ve mutluluk (İT6. 12/1)

çalışmak ve öğrenmek (30.Ö/1)

denizci ve dalgıç (İT7. 161/2)
düşünce ve davranış (İT7. 30/2)
erozyon ve çölleşme (İT6. 145/1)
fen ve ekonomi (İT7. 151/2)
güzellik ve zenginlik (İT7. 183/3)
hukuk ve edebiyat (İT6. 96/2)
huzur ve refah (İT8. 32/7)
ilerleme ve uygarlık (İT6. 69/3)
kalın ve iri (İT7. 162/1)
kitap ve kütüphaneler (38.Ö/4)
korkunç ve garip (İT6. 172/5)
kuytu ve esrarlı (İT6. 172/1)
mal ve can (İT7. 217/3)
sevgi ve anlama (İT6. 69/2)
yazmak ve okumak (39.Ö/4)
zekâlı ve düşünceli (1.Ö/6)

1.8. “veya” Bağlacı İle Kurulanlar

iyi veya kötü (61.Ö/1)

1.9. “virgül” İle Kurulanlar

bir ortaokul, bir lise (İT6. 36/3)
okulu, öğretmenleri, yöneticileri (İT6. 36/6)
sesleri, şakaları (İT6. 172/1)
sütü, uykusu, emziği (İT6. 11/2)

1.10. “ya da” Bağlacı İle Kurulanlar

bilerek ya da bilmeyerek (İT7. 103/2)
biraz ya da birçok (İT6. 20/2)
salt bir olay ya da bir düşünce akımı (İT7. 29/2)
tek ya da iki katlı (İT6. 84/2)

1.11. “ ya.... ya....” Bağlacı İle Kurulanlar

ya kare ya yuvarlak (İT6. 84/2)

2. Cümledeki Görevi Yönünden Bağlama Grubu

2.1. Bağlama Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Öznesi bağlama grubu olan cümleler, yüklemi bakımından hem fiil, hem de isim cümlesi olabilmektedir.

Bağlama grubu bu görevle kullanılırken yalın hâlde bulunmaktadır.

2.1.1. Öznesi Bağlama Grubu Olan Fiil Cümleleri

Ağır yük kamyonlarıyla otobüsler kendilerini çok hareketli minik arabalar sanıp birinci kulvarda yarışıyor. (İT6. 225/2)

Âşık Kerem'in Şam şehrindeki şaşkınlığı ile Külebi'nin İstanbul şehrindeki şaşkınlığı aynı çocuksuluğu taşır. (İT7. 103/1)

Atatürkçü düşüncede bilim anlayışı ile uygarlık kavramı iç içe bulunmaktadır. (İT8. 133/4)

Ben ve Kara İzzet, dümenin başına karşılıklı geçtik. (İT7. 162/1)

Bir süre o da ben de sustuk. (İT7. 208/2)

2.1.2. Öznesi Bağlama Grubu Olan İsim Cümleleri

Arkadaş ile dost bir değildir. (96.Ö/3)

Bu anlatım ve örneklerden anlaşıldığı gibi arkadaş ve arkadaşlık çok önemlidir. (70.Ö/15)

Eski şose ile yeni asfalt karşı karşıya. (İT7. 229/2)

Kitap ve kütüphaneler her çocuğun hayalidir. (38.Ö/4)

Yazmak ve okumak bir çocuğun en büyük hayalidir. (39.Ö/4)

2.2. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Bağlama grupları, metinlerimizde belirtili ya da belirtisiz nesne olabilmektedir. Belirtili nesne olanlar, yükleme hâli ekini almaktadır.

2.2.1. Bağlama Grubunun Belirtili Nesne Olarak Kullanılması

*Ayrıca **kuşların uçuşlarını ve hava akımlarını** da inceledi.* (İT6. 205/2)

*Biz **kuşları ve yeşillikleri** çok gördük, sizin için kötü olacak.* (İT8. 149/7)

*İşte o zaman **fırtınayı da, kara bulutları da** ta aşağılarda bırakırlar.* (İT6. 171/2)

*Kitaplar bize **iyiyi de kötüyü de** en iyi şekilde öğretir.* (57.Ö/2)

2.2.2. Bağlama Grubunun Belirtisiz Nesne Olarak Kullanılması

***Peynir ekmekle domates** yiyordu.* (İT6. 234/1)

2.3. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Bağlama grubunun bu görev ile kullanıldığı cümleler, daha çok fiil cümleleri şeklindedir.

Bağlama grupları cümlelerde yer tamlayıcısı olurken; yönelme, bulunma ve çıkma hâli eklerinden birini almaktadır.

2.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları

*Bir kez hepimiz bu iki tümceyi benimsemeli; benimsetmeli, her gün **kendimize ve çevremize** yinelemeliyiz.* (İT6. 224/3)

***Kâh sağa kâh sola** sapıyor; kâh tarlaların içine sürüyor; sonra kafasını bana doğru uzatıp şaşkın gözlerle bakarak... (İT7. 207/1)*

2.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları

***Atatürk'ün düşüncelerinde ve gerçekleştirdiği Türk devriminin temellerinde** aklın ve bilimin önemli bir yeri vardır.* (İT7. 30/2)

***Havada ve denizdeki tirşe maviliğin üstünde** birtakım esmer damlacıklar görünürdü.* (İT8. 149/2)

Sürmene ilçesi ve haritadan silinen Beşk y beldesinde büyük mal ve can kaybına neden oldu; ocaklar söndürdü. ( T7. 217/3)

2.3.3.  ıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları
Atatürk daha öğrencilik yıllarında **Namık Kemal ile Tevfik Fikret'ten etkilenmiştir. ( T7. 30/1)**

2.4. Bağlama Grubunun Zarf Tümleci Olarak Kullanılması
Bağlama grupları cümlelerde zarf tümleci olurken ya yalın hâlde bulunmakta ya da hâl eklerinden birini almaktadır.

Babam bunları söyledikten sonra **daha yüksek sesle ve daha yüksek sevinçle bağırdı. ( T7. 162/6)**

Girtlağından garip gürültüler çıkararak ve tekerlenerek, çırpına çırpına denize düştü. ( T6. 173/1)

Hepsinden önemlisi, orman bölgesinde yaşıyan halk ile orman ilişkileri **sıcak ve barışık** tutulmalıdır. ( T6. 145/4)

Ormancılık yatırımları artırılmalı, **ağaçlandırmaya ve doğal ormanlar oluşturmaya  zen gösterilmelidir. ( T6. 145/2)**

3. Bağlama Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

3.1. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

denizci ve dalgıç arkadaşlar ( T7. 161/2)

kalın ve iri bir yağmur ( T7. 162/1)

korkunç ve garip bir karanlık ( T6. 172/5)

kuytu ve esrarlı boşluklar ( T6. 172/1)

toplumsal ve kültürel  evre ( T7. 29/1)

toplumsal ve teknolojik gelişmeler ( T7. 217/2)

yanlış ve bilgisiz arazi kullanımı ( T6. 145/1)

3.2. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

aynı iman ve kat'iyet (İT8. 32/5)

denetlenebilir akılsızlık ve sorumsuzluklar (İT6. 225/4)

kimi tarihçiler ve yazarlar (İT7. 30/4)

millî birlik ve beraberlik (İT8. 32/1)

sayısız çığırtı ve çırpınışlar (İT6. 171/1)

ulusal birlik ve beraberlik (İT6. 69/3)

yapılan açıklama ve incelemeler (İT6. 145/1)

3.3. Bağlama Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

akıl ve bilimin önemli bir yeri (İT7. 30/2)

hem benim hem İzzet'in avuçları (İT7. 162/4)

kitapların ve kütüphanelerin yararı (36.Ö/7)

3.4. Bağlama Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

bu görüşünün destekleyicisi ve savunucusu (İT8. 49/6)

bütün yurttaşların birliği ve mutluluğu (İT6. 12/1)

herkesin hak ve özgürlükleri (İT6. 12/1)

Namık Kemal'in düşünceleri ve şiirleri (İT7. 30/1)

3.5. Bağlama Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

Akçakale istasyonu ile Derbasiye İstasyonu arası (İT8. 64/2)

bilgi ve kültür birikimi (İT8. 77/2)

ilerleme ve uygarlık yolu (İT6. 69/3)

Kırkayak ve Kazankaya Tepeleri (17.Ö/10)

mal ve can kaybı (İT7. 217/3)

"Ormancılık ve Ağaç Sevgisi" dersleri (İT6. 145/3)

ruh ve beden sağlığı (İT6. 225/3)

3.6. Bağlama Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

yurttaşlık ödev ve sorumlulukları (İT6. 225/4)

3.7. Bağlama Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

çalışmak ve öğrenmek için (30.Ö/11)

doğanın intikamının daha büyük olmaması ve acının yoksul ülkelere çektirilmemesi için (İT7. 218/2)

erozyon ve çölleşme ile (11.Ö/2)

fen ve ekonomi gibi (İT7. 151/2)

hem kendisi, hem de palazları için (İT6. 172/1)

ortaokul ve lise için (17.Ö/20)

Pasteur ve insanlık için (İT7. 92/3)

şarap ve bira gibi (İT7. 91/4)

yaşam ve doğal çevre ile (İT7. 217/2)

XIII. SAYI GRUBU

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur.

Gruptaki sayı isimlerinin dizilişi basamak sistemine göredir. Sayılar sondan başa doğru büyür. Küçük sayı sonda bulunur. Sayı isimleri eksiz birleşir. Sayı isimleri ayrı yazılır.

Grubun vurgusu, küçük sayı ismi üzerindedir. (Karahana 2004: 72-73)

Türkçede sayılar, sayı grubu dışında, tek kelime veya sıfat tamlaması ile karşılanır.

Metinlerimizdeki sayı grupları başka kelime gruplarının yapısına da katılabilmektedir.

Metinlerde geçen sayı gruplarının bazıları şunlardır:

doksan üç (İT6. 97/3)

iki yüz elli (İT8. 149/5)

on beş (İT7. 155/1)

on dört (İT7. 208/2)

on iki (İT6. 235/3)

otuz beş (İT8. 149/1)

otuz dört (İT7. 208/4)

yirmi bir (İT6. 69/1)

yirmi beş (İT6. 97/5)

1. Sayı Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

1.1. Sayı Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

Doksan Üç Harbi (İT6. 97/3)

1.2. Sayı Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

on beş milyar (İT7. 155/1)

on beş yıl (İT7. 151/1)

yirmi bir gün (İT6. 69/1)

yirmi beş yıl (İT6. 97/5)

yirmi beş lira (İT6. 236/1)

XIV. ZARF GRUBU (ZARF TAMLAMASI)

Bir zarf ile, bu zarfın anlamını pekiştirdiği sıfatın ya da başka bir zarfın oluşturduğu gruptur.

Grubu oluşturan zarflar, yalnızca, sıfatlarla zarfların anlamını güçlendirenlerdir. Başka bir ifadeyle, fiil ve fiilimsilerle kullanılan zarflar, grup oluşturmazlar.

Zarf grupları metinlerimizde zarf tümleci ve yüklem görevi yapabilmekte; ayrıca, belirtili isim tamlamalarında tamlanan unsur, sıfat tamlamalarında sıfat unsuru ve bağlama gruplarının da unsuru olabilmektedir.

Metinlerimizdeki zarf gruplarından bazıları şunlardır:

biraz daha (İT8. 65/1)

çok büyük (51.Ö/3)
çok daha büyük (İT6. 171/1)
çok değerli (51.Ö/1)
çok güzel (17.Ö/23)
çok iyi (İT8. 133/1)
çok önemli (15.Ö/4)
çok uzak (İT8. 149/3)
daha düşük (32.Ö/15)
daha düzenli (İT7. 199/3)
daha iyi (43.Ö/2)
daha siyah (İT7. 141/3)
daha sonra (12.Ö/4)
daha yüksek (İT7. 162/6)
en acı (İT7. 41/5)
en büyük (İT7. 34/1)
en çok (21.Ö/2)
gayet düzgün (İT8. 9/3)
pek çok (İT8. 9/2)
pek fazla (9.Ö/5)
pek yakın (İT8. 149/4)

1. Cümledeki Görevi Yönünden Zarf Grubu

1.1. Zarf Grubunun Zarf Tümlenci Olarak Kullanılması

Zarf grubu bu görev ile kullanılırken, normal olarak, yalın hâlde bulunmaktadır.

*Ama köyden şehir **çok güzel** seyredilebiliyor.* (17.Ö/23)

*Belki çocukları **daha önce** duymuştur.* (İT8. 64/3)

***Biraz sonra** bir çan çalındı; bir iki adam, tren boyu gittiler.* (İT7. 73/2)

***Biraz sonra** da duyulmaz oldu.* (İT7. 73/2)

*Bu sözün değeri, her geçen gün **biraz daha** anlaşılmaktadır.* (İT7. 222/1)

Daha sonra Darende-Gürün üzerinden Kayseri'ye çıkan kestirme Ankara yolunun kavşağındayız. (İT7. 228/4)

Geçen zamana nispetle **daha çok** çalışacağız. (İT8. 31/4)

Kitap okuyanlar hayatı **daha iyi** anlarlar. (43.Ö/2)

Onun yüceliğini, aradan çok yıllar geçtikten sonra **daha iyi** anlıyorum. (İT6. 36/13)

Mustafa Kemal Paşa ise, bunca devlet yöneticisinin aksine çok dinler, uzun uzun düşünür ve **çok az** cevap verir. (İT6. 69/1)

Yurdumuzda turizm, her geçen gün **biraz daha** önem kazanmakta, turizmin değeri **daha çok** anlaşılmaktadır. (:T7. 222/7)

1.2. Zarf Grubunun Yüklemler Olarak Kullanılması

Zarf grubu cümlelerde yüklemler olurken ya "mek" fiili ile çekime girmekte ya da bildirme eki almaktadır.

Arkadaşlık **çok önemli**. (15.Ö/4)

Bu anlatım ve örneklerden anlaşıldığı gibi arkadaş ve arkadaşlık **çok önemlidir**. (70.Ö/15)

Bu dinlerin yaptıkları **çok saçmadır**. (12.Ö/14)

Bu farklılık **çok büyüktür**. (51.Ö/3)

Bulduğumuz yer **çok güzeldi**. (6.Ö/7)

Çok büyüktü. (İT8. 121/4)

Çok uzak değil mi? (İT7. 208/2)

Ekşisi **çok güzeldi**. (6.Ö/4)

İşin bu yanı **çok hoştu**. (İT6. 230/1)

Kitap **çok değerlidir**. (51.Ö/1)

-Olmasa **daha iyi** değil mi? (İT6. 235/5)

Ruh sağlığı da **çok önemli**. (İT6. 19/3)

Sağlıklı olmak **çok önemlidir**. (1.Ö/9)

Tanrının kulu **pek çokmuş**. (İT6. 61/1)

2. Zarf Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

2.1. Zarf Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

bu çocukların en büyüğü (İT8. 120/1)

bu işlerin en büyüğü (İT8. 31/3)

serçelerin en güzeli (İT6. 24/2)

tayfanın en genci (İT7. 161/2)

tepelerin en üstü (17.Ö/9)

2.2. Zarf Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

çok az bir süre (6.Ö/1)

çok daha farklı bir yöntem (İT6. 225/3)

çok hoş bir köy (17.Ö/7)

çok temiz bir yatak (İT8. 41/5)

çok yeni bir duyarlık (İT7. 103/2)

daha az zaman (İT8. 31/4)

daha büyük işler (İT8. 31/4)

daha büyük işler (5.Ö/7)

en acı dakika (İT7. 41/5)

en ağır şekil (İT6. 225/3)

en büyük etken (İT7. 34/1)

en büyük savaş (İT6. 97/3)

en büyük ses (İT7. 103/3)

en doğru ses (İT7. 103/3)

en güzel yerler (4.Ö/9)

en heyecanlı günler (İT6. 97/4)

en kısa zaman (İT6. 127/10)

ne büyük bir zevk (İT8. 77/2)

ne güç şey (İT7. 21/4)

ne kadar güzel bir kuş (İT6. 25/3)

pek çok sayı (7.Ö/1)

2.3. Zarf Grubunun Bağlama Grubunun Unsuru Olarak Kullanılması
daha çok ve **daha büyük** (İT8. 31/3)

XV. KISALTMA GRUPLARI

Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır.

Bu gruplar genellikle isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısaltılmış ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır.

Kısaltma grupları, iki isim unsurundan meydana gelir. Bu grupta ikinci unsur, genellikle bir nitelik ismidir.

Vurgu ikinci unsur üzerinde bulunur. (Karahana 2004: 79-80)

XV.I. İsnat Grubu

Unsurlarında çekim eki bulunmayan veya sadece birinci unsurunda iyelik eki bulunan kısaltma grubudur.

İsnat grupları, içinde bulunduğu cümlenin özelliğine göre sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılabilir.

Metinlerimizdeki isnat gruplarından bazıları şunlardır:

bacakları beyaz (İT6. 133/4)

başı açık (İT7. 73/4)

gözleri kapalı (25.Ö/2)

kanatları çok daha uzun (İT6. 171/1)

1. İsnat Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

1.1. İsnat Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

başı açık bir adam (İT7. 73/4)

kanatları çok daha uzun bir açık deniz martısı (İT6. 171/1)

XV.II. Yükleme Grubu

Birinci unsuru yükleme hâli eki taşıyan kısaltma grubudur.

Bu grup metinlerimizde sınırlı sayıda geçmektedir.

yetmiş aşkın (İT6. 97/4)

XV.III. Yönelme Grubu

Birinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grubudur.

Yönelme grupları, içinde bulunduğu cümlenin özelliğine göre zarf tümleci ve yüklem olabilmekte; ayrıca, başka kelime gruplarının yapısına da katılabilmektedir.

Metinlerimizdeki yönelme gruplarından bazıları şunlardır:

Abant'ın ortalarına yakın (İT8. 56/3)

başkalarının haklarına saygılı (İT6. 225/4)

hava alanına yakın (İT6. 118/1)

kitaba ilişkin (İT8. 77/4)

memlekete faydalı (İT6. 63/1)

Sivas ilimizin Şarkışla ilçesine bağlı (İT8. 40/1)

televizyona yakın (İT6. 133/7)

topluma yararlı (3.Ö/2)

ulusuna örnek (İT8. 49/5)

yaşına uygun (93.Ö/12)

1. Cümledeki Görevi Yönünden Yönelme Grubu

1.1. Yönelme Grubunun Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

Yönelme grubu bu görevle kullanılırken yalın hâlde bulunmaktadır.

*Pabuçlarını büyük bir ihtimamla çuvalın üstüne yerleştirdi; kendisi de **sırtı arabacıya ve yüzü bana çevrik**, ayaklarını altına alıp oturdu.* (İT7. 208/2)

1.2. Yönelme Grubunun Yüklemler Olarak Kullanılması

Yönelme grubu bu görev ile kullanılırken ya "imek" fiili ile çekime girmekte ya da bildirme eki almaktadır.

*Ama ülkemiz **bu konuya duyarlı** değil.* (20.Ö/9)

*Bağnazlığın, zorbalığın her biçimi **Atatürkçülüğe aykırıdır.*** (İT7. 87/3)

*Büyük şehirlerde ana yollar, **demir tekerlekli taşıtlara kapalıdır.*** (İT7. 229/8)

2. Yönelme Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

2.1. Yönelme Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

***Abant'ın ortalarına yakın** bir yer* (İT8. 56/3)

***başkalarının haklarına saygılı** milyonlarca birey* (İT6. 225/4)

***hava alanına yakın** bir otel* (İT6. 118/1)

kitaba ilişkin düşünceler (İT8. 77/4)

***memlekete faydalı** insanlar* (İT6. 63/1)

***Sivas ilimizin Şarkışla ilçesine bağlı** bir köy* (İT8. 40/1)

***televizyona yakın** bir iskemle* (İT6. 133/7)

***topluma yararlı** bir kimse* (3.Ö/2)

***ulusuna örnek** bir önder* (İT8. 49/5)

yaşına uygun görüşler (93.Ö/12)

XV.IV. Bulunma Grubu

Birinci unsur bulunma hâli eki taşıyan kısaltma grubudur.

Bulunma grubu metinlerimizde belli sayıda geçmektedir.

arada bir (İT8. 49/5)

ikide bir (İT8. 116/1)

yüzde *elli* (İT6. 69/3)

XV.V. Çıkma Grubu

Birinci unsuru çıkma hâli eki taşıyan kısaltma grubudur.

Çıkma grupları, içinde bulunduğu cümlenin özelliğine göre yüklem olmakta; ayrıca, başka kelime gruplarının yapısına da katılabilmektedir.

Metinlerimizdeki çıkma gruplarından bazıları şunlardır:

kardeşten de daha yakın (67.Ö/10)

kendisinden iki kat daha ağır (İT7. 207/4)

sıkıntıdan, baskı ve sömürüden uzak (İT7. 87/4)

zenginlerden zengin (İT6. 61/1)

1. Cümledeki Görevi Yönünden Çıkma Grubu

1.1. Çıkma Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması

Çıkma grubu bu görev ile kullanılırken bildirme eki almaktadır.

*Arkadaş **kardeşten de daha yakındır.*** (67.Ö/10)

2. Çıkma Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

2.1. Çıkma Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

kendisinden iki kat daha ağır bir çuval (İT7. 207/4)

sıkıntıdan, baskı ve sömürüden uzak bir yaşantı (İT7. 87/4)

zenginlerden zengin bir adam (İT6. 61/1)

XV.VI. Vasıta Grubu

Birinci unsuru vasıta hâli eki taşıyan kısaltma grubudur.

Vasıta grupları, içinde bulunduğu cümlenin özelliğine göre yüklem görevi üstlenebilmekte; ayrıca, sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olabilmektedir.

Metinlerimizdeki vasıta gruplarından bazıları şunlardır:

ağaçlarla ilgili (İT6. 144/3)

barış, şiir, edebiyat, resim, müzik, mes'ut insanlarla dolu (İT8. 149/6)

bilimle, kültürle, sanatla ilgili (İT7. 35/10)

bu dilde yazılmış askerlik, siyaset, hukuk ve edebiyatla ilgili (İT6. 96/2)

bunla [bununla] ilgili (20.Ö/8)

kan, ateş, ceset ve leşlerle dolu (İT7. 40/3)

özel tutkularla dolu (İT6. 225/1)

1. Cümledeki Görevi Yönünden Vasıta Grubu

1.1. Vasıta Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması

Vasıta grubu cümlelerde yüklem görevi yaparken bildirme eki almaktadır.

Bazısı da kendisiyle doludur. (İT8. 72/3)

Binlerce yıldan beri gelip geçmiş uygarlıkların beşiği olan yurdumuz, tarihî eserlerle doludur. (İT7. 222/6)

2. Vasıta Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

2.1. Vasıta Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

ağaçlarla ilgili duygular (İT6. 144/3)

barış, şiir, edebiyat, resim, müzik, mes'ut insanlarla dolu bir dünya (İT8. 149/6)

bilimle, kültürle, sanatla ilgili merak soruları (İT7. 35/10)

bu dilde yazılmış askerlik, siyaset, hukuk ve edebiyatla ilgili eserler (İT6. 96/2)

bunla [bununla] ilgili bir konferans (20.Ö/8)

kan, ateş, ceset ve leşlerle dolu savaş meydanı (İT7. 40/3)

özel tutkularla dolu bir arena (İT6. 225/1)

XV.VII. Eşitlik Grubu

Birinci unsuru eşitlik eki taşıyan kısaltma grubudur.

Bu grup metinlerimizde sınırlı sayıda bulunmaktadır.

kendince haklı (İT7. 162/5)

paraca kazanç (İT6. 56/3)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KELİME GRUPLARININ ÖGE OLUŞU

”Kelime grubu birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir. Kelime grubu için birden fazla kelime birtakım kaidelerle belirli bir düzen içinde yan yana getirilir. Böyle belirli bir düzenle kurulduğu için kelime grubunun yapısında bir bütünlük bulunur. Kelime grubundaki bütünlük bilhassa mana bakımından göze çarpar. Kelime grubu tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu demektir. Kelime grubunun kullanılmasında da bu bütünlük kendisini gösterir. Kelime grubu kelimelerle ve diğer kelime grupları ile bir bütün hâlinde münasebete geçtiği gibi, cümlelere de bir bütün hâlinde iştirak eder. Bu arada tek bir kelime gibi çekime tâbi tutulur, sona gelen işletme eki bütün grubu şümulü içine alır.” (Ergin 1989: 353)

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi kelime grupları cümlelerde kullanılırken -kaç kelimedenden oluşurlarsa oluşsunlar- tek bir kelime gibi görev

yaparlar ve tek bir kavramı bildirirler. Bu nedenle cümle çözümlenmeleri yapılırken bir kelime grubunun unsurlarının birbirinden ayrılmaması gerekir.

→Sağlıklı cümle tahlilleri yapılabilmesi için öğeleri oluşturan kelime gruplarının çok iyi belirlenmesi gerekir. Bunun sağlıklı yapılabilmesi için de kelime gruplarının nasıl oluştuğunun, bu grupların unsurlarının neden / nelerden ibaret olduğunun ve ne şekilde bir araya geldiklerinin, bir kelime grubunun başka bir kelime grubunu yapısına tamlayan ya da tamlanan unsur olarak da katılabildiğinin vb. çok iyi bilinmesi gerekir. Bu amaçlarla bir önceki bölümde kelime grupları, bu grupların nasıl oluştukları, cümlelerde ne tür öge olabildikleri ve başka kelime gruplarının yapılarına nasıl ve ne ölçüde katılabildikleri çok zengin örnekler ile dikkatlere sunuldu.

Bu bölümde de özellikle kelime gruplarının cümlelerde öge olurken doğru tespit edilmeleri ve parçalanmamaları üzerinde zengin örnekler ile durulacak ve her tür kelime grubunun hangi öge durumlarında bulunabileceği gözler önüne serilecektir. Cümlenin yüklemine sorulacak sorularla da cümle ögesi olan kelime gruplarının doğru tespiti yapılmaya çalışılacaktır. Böylelikle cümlenin öğeleri konusunun öğretimi daha sağlıklı bir şekilde yapılabilecektir. Çünkü bu çalışma için yaptığımız ve sekizinci bölümde dikkatlere sunduğumuz, öğrencilere uyguladığımız örnek testler de bize gösterdi ki cümle kurucuları tek kelimedenden değil de kelime grubundan oluşuyorsa o cümle unsurunun bulunması zorlaşmakta ve sorunun başarı oranı oldukça düşmektedir. Bu durum biraz derin yapı isteyen kelime gruplarının tespitinde de aynıdır. Bu tür sorulara verilen yanlış cevapların sayısı, genelde, doğru cevaplardan fazla olmaktadır. Konu ile ilgili sorular ilgili başlıklar altında aşağıda dikkatlere sunulmuştur.

Kelime gruplarını detaylı bir biçimde incelediğimiz bir önceki bölümden sonra bu bölüme yer vermemizin en önemli nedeni de yukarıda ifade ettiğimiz durumdur. Çünkü *Söz Diziminin* öğretiminin en önemli boyutlarından biri kelime gruplarının neler olduğu, nasıl oluştuğu ve bu grupların cümlelerde nasıl ve ne tür öge olabildiklerinin doğru tespitidir. Yukarıda da ifade edildiği gibi her seviyedeki öğrenciler tarafından sağlıklı cümle tahlillerinin yapılabilmesi bu grupların nasıl oluştuklarının ve ne tür ve nasıl öge olabildiklerinin doğru tespit edilmesi ile

mümkündür. Bu gibi nedenler ile böyle bir bölüm oluşturmayı, tekrara düşmek pahasına da olsa, uygun bulduk.

Bu bölümde öncelikle kelime gruplarının cümlelerde ne tür ve nasıl öge oldukları üzerinde durulacak, arkasından da unsurlarının tamamı ya da tamamına yakını kelime grubu şeklinde olan bazı cümleler bütün yönleri ile tahlil edilecektir.

3.1. Kelime Gruplarının Öge Oluşu

3.1.1. Kelime Gruplarının Yüklem Olması

→ *Arkadaşlık **kardeşlik demektir.*** (15.Ö/9)

Yukarıdaki cümlede geçen "**kardeşlik demek**" isim-fiil grubu bildirme eki alarak cümlede yüklem olmuştur. "**kardeşlik demek**" bir kelime grubudur ve bu grubu oluşturan unsurlar cümle tahlillerinde ayrı ayrı değil de birlikte öge olurlar. Yani tek bir kelime gibi görev yaparlar.

→ *Bizler **8. sınıf öğrencisiyiz.*** (22.Ö/3)

Yukarıdaki cümlede geçen "**8. sınıf öğrencisi**" belirtisiz isim tamlaması ek-fiilin geniş zamanında çekime girerek yüklem olmuştur. Çünkü "**8. sınıf öğrencisi**" belirtisiz isim tamlaması tek bir kavramı karşılamış ve özne olmuştur. "**8. sınıf**" sıfat tamlaması ile "**öğrenci**", "**8. sınıf öğrenci+si**" şeklinde bir araya gelerek belirtisiz isim tamlaması oluşturmuşlar ve tek bir kelime gibi görev üstlenmişlerdir.

→ *Bu çocukların en büyüğünün adı **Sungur Tigin**, ikincisinin adı **Kutup Tigin**, üçüncüsü **Tükel Tigin**, dördüncüsü **Ur Tigin**, beşincisinin adı **Buyu Tigin'di.*** (İT8. 120/1)

Yukarıdaki cümlede geçen "**Sungur Tigin**", "**Kutup Tigin**", "**Tükel Tigin**", "**Ur Tigin**", "**Buyu Tigin**" unvan grupları ek-fiilin görülen geçmiş zamanında çekime girerek cümlede yüklem olmuşlardır. Unvan grubu da en az iki kelimedenden oluşan bir gruptur ve tek bir kelime gibi görev yapmaktadır.

→ *Bulduğumuz yer **çok güzeldi.*** (6.Ö/7)

Yukarıdaki cümlede geçen "**çok güzel**" zarf grubu ek-fiilin görülen geçmiş zamanında çekime girmiş ve yüklem olmuştur. Zarf grubu bir ismi ya da bir fiili /

fiilimsiyi nitelemek için bir araya gelmiş kelimelerden oluşmaktadır. Bu yüzden de grubu oluşturan kelimeler birlikte hareket etmektedirler.

→Çünkü biz arkadaşız, çünkü biz kardeşiz, çünkü biz **bir elmanın iki yarısıyız**. (78.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen "**bir elmanın iki yarısı**" belirtili isim tamlaması ek-fiilin geniş zamanında çekime girerek cümlede yüklem olmuştur. Çünkü "**bir elmanın iki yarısı**" belirtili isim tamlaması tek bir kelime gibi görev yapmış ve yüklem olmuştur. Bu kelime grubu parçalanarak "**iki yarı**" yüklem yapılı, "**bir elma**" ayrı bir ögeymiş gibi düşünülürse sağlıklı bir cümle tahlili yapılamaz. Zaten bu durumda bir belirtili isim tamlamasından da söz edilemez. Çünkü "**bir elma**" ile "**iki yarı**" kelime gruplarını belirtili isim yapan unsurlar kullanılmamıştır. Bu kelime gruplarını "**bir elma+nın iki yarısı**" şeklinde bir araya getirdiğimizde bir belirtili isim tamlamasından bahsedebiliriz ve bu belirtili isim tamlaması da tamlayanı ve tamlananıyla bir öge durumunda bulunabilir.

→Kadın bunların hepsine **göz yumuyordu**. (14.Ö/10)

Yukarıdaki cümlede geçen "**göz yum-**" birleşik fiili hikâye birleşik zamanında çekime girmiş ve yüklem olmuştur. Birleşik fiillerde çeşitli anlam olayları ile bir araya gelen kelime gruplarıdır. Bu fiiller kaç kelimedenden oluşurlarsa oluşsunlar, tek bir hareketi ifade ederler ve tek bir kelime gibi iş görürler.

→Kitaplar ise **ağaç gibidir**. (46.Ö/12)

Yukarıdaki cümlede geçen "**ağaç gibi**" edat grubu bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur. Edatlar yalnız başlarına bir anlam taşımayan ve bir isim soylu kelime ile birlikte kullanılarak değişik anlam ilgileri kuran kelimelerdir. Dolayısıyla da edatların yalnız başlarına öge olmaları pratikte düşünülmeyecek bir durumdur. Edat grupları da diğer kelime grupları gibi, kaç kelimedenden oluşurlarsa oluşsunlar, tek bir kelime gibi görev üstlenirler.

→Okula giden haylaz bir **çocuktu**. (24.Ö/1)

Yukarıdaki cümlede geçen "**okula giden haylaz bir çocuk**" sıfat tamlaması ek-fiilin görülen geçmiş zamanında çekime girerek cümlede yüklem olmuştur. "**okula giden haylaz bir çocuk**" sıfat tamlaması tek bir kelime gibi görev yapmıştır. Çünkü bu sıfat tamlamasını oluşturan unsurlar bir araya gelerek

bir kavramı ifade etmişlerdir. Bu yüzden de tamlayanı ayrı bir öge, tamlananı ayrı bir öge olmamıştır.

3.1.1.1. Belirtili İsim Tamlamasının Yüklem Olması

→Çalışmak **bizim elimizdedir.** (30.Ö/12)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bizim elimiz**” belirtili isim tamlaması bildirme eki olarak yüklem görevi üstlenmiştir.

→Düzenli yaşamak **mutlu olmanın diğer formülüdür.** (97.Ö/18)

Yukarıdaki cümlede geçen “**mutlu olmanın diğer formülü**” belirtili isim tamlaması bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

→İlkbahar **bütün canlıların neşe kaynağıdır.** (2.Ö/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bütün canlıların neşe kaynağı**” belirtili isim tamlaması bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

→İnsan ve kitap **birbirinin tamamlayıcısıdır.** (43.Ö/13)

Yukarıdaki cümlede geçen “**birbirinin tamamlayıcısı**” belirtili isim tamlaması bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

→Kısaca kitap **insanın en iyi dostudur.** (60.Ö/6)

Yukarıdaki cümlede geçen “**insanın en iyi dostu**” belirtili isim tamlaması bildirme eki olarak cümlede yüklem görevi üstlenmiştir.

→Kitap **düşüncenin ve bilginin taşıyıcısıdır.** (43.Ö/10)

Yukarıdaki cümlede geçen “**düşüncenin ve bilginin taşıyıcısı**” belirtili isim tamlaması bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

→Kitaplarım **benim en yakın arkadaşlarımdır.** (56.Ö/13)

Yukarıdaki cümlede geçen “**benim en yakın arkadaşlarımdır**” belirtili isim tamlaması bildirme eki almış ve cümlede yüklem görevi üstlenmiştir.

→Kitaplar **insanın en yakın dostudur.** (41.Ö/8)

Yukarıdaki cümlede geçen “**insanın en yakın dostu**” belirtili isim tamlaması bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

→Onlar **bizlerin en iyi dostudur.** (90.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bizlerin en iyi dostu**” belirtili isim tamlaması bildirme eki olarak cümlede yüklem görevi üstlenmiştir.

→Top **diğer grubun elindedir ve taşlara yaklaşıp vururlar.** (29.Ö/6)

Yukarıdaki cümlede geçen “*diğer grubun eli*” belirtili isim tamlaması bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

→ *Yazmak ve okumak bir çocuğun en büyük hayalidir.* (39.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “*bir çocuğun en büyük hayali*” belirtili isim tamlaması bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

3.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamasının Yüklem Olması

→ *Bizler 8. sınıf öğrencisiyiz.* (22.Ö/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “*8. sınıf öğrencisi*” belirtisiz isim tamlaması ek-fiilin geniş zamanında çekime girerek yüklem olmuştur.

→ *Evet, bu adam para aşıklısı değildi.* (İT8. 10/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “*para aşıklısı*” belirtisiz isim tamlaması ek-fiilin görülen geçmiş zamanında çekime girerek cümlede yüklem olmuştur.

→ *Gölgeliğimiz, duvar dibi gölgesiydi.* (İT7. 229/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “*duvar dibi gölgesi*” belirtisiz isim tamlaması ek-fiilin görülen geçmiş zamanında çekime girerek cümlede yüklem olmuştur.

→ *Hemen her gün, gazetelerde trafik kazaları söz konusudur.* (İT7. 198/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “*söz konusu*” belirtisiz isim tamlaması bildirme eki olarak cümlede yüklem görevi üstlenmiştir.

→ *Her tarafım su içindeydi.* (6.Ö/22)

Yukarıdaki cümlede geçen “*su içi*” belirtisiz isim tamlaması ek-fiilin görülen geçmiş zamanında çekime girerek cümlede yüklem olmuştur.

→ *Karışık köyündenim.* (İT7. 208/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “*Karışık köyü*” belirtisiz isim tamlaması ek-fiilin geniş zamanında çekime girerek yüklem olmuştur.

3.1.1.3. Sıfat Tamlamasının Yüklem Olması

→ *Arkadaşlar önemli kişilerdir.* (86.Ö/9)

Yukarıdaki cümlede geçen “*önemli kişiler*” sıfat tamlaması bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

→ *Arkadaşlık dünyadaki en büyük serüvendir.* (69.Ö/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “*dünyadaki en büyük serüven*” sıfat tamlaması bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

→*Bu, her tarafından, poyraz, lodos, gün doğusu, keşişleme, yıldız, kara yel rüzgârları giren bir evdi.* (İT7. 142/7)

Yukarıdaki cümlede geçen “*her tarafından, poyraz, lodos, gün doğusu, keşişleme, yıldız, kara yel rüzgârları giren bir ev*” sıfat tamlaması ek-fiilin görülen geçmiş zamanında çekime girerek cümlede yüklem olmuştur.

→*Bu insanlar dünyayı kötü değerlendiren insanlardır.* (10.Ö/12)

Yukarıdaki cümlede geçen “*dünyayı kötü değerlendiren insanlar*” sıfat tamlaması bildirme eki olarak cümlede yüklem görevi üstlenmiştir.

→*Bunlar bir bütündür.* (İT7. 184/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “*bir bütün*” sıfat tamlaması bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

→*Dost ayrı, arkadaş ayrı şeydir.* (79.Ö/8)

Yukarıdaki cümlede geçen “*ayrı şey*” sıfat tamlaması bildirme eki olarak cümlede yüklem görevi üstlenmiştir.

→*Dünya; bir misafirhanedir.* (10.Ö/8)

Yukarıdaki cümlede geçen “*bir misafirhane*” sıfat tamlaması bildirme eki olarak cümlenin yüklemi olmuştur.

→*Okula giden haylaz bir çocuktur.* (24.Ö/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “*okula giden haylaz bir çocuk*” sıfat tamlaması ek-fiilin görülen geçmiş zamanında çekime girerek cümlede yüklem olmuştur.

3.1.1.4. İsim-Fiil Grubunun Yüklem Olması

→*Arkadaşlık kardeşlik demektir.* (15.Ö/9)

Yukarıdaki cümlede geçen “*kardeşlik demek*” isim-fiil grubu bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

→*Bir insanı dinlemek, ona en büyük insanlığı göstermektir.* (İT8. 73/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “*ona en büyük insanlığı göstermek*” isim-fiil grubu bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

→*Dost sırdaş demektir.* (79.Ö/8)

Yukarıdaki cümlede geçen “**sırdaş demek**” isim-fiil grubu bildirme eki almış ve cümlenin yüklemi olmuştur.

→*Kış, kışın gelişi insanlar içinde [için de] zorlukların gelişi demektir.* (8.Ö/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**zorlukların gelişi demek**” isim-fiil grubu bildirme ekini almış ve cümlede yüklem olmuştur.

3.1.1.5. Edat Grubunun Yüklem Olması

→*Kış ise her tarafı saran bembeyaz bir örtü gibidir.* (2.Ö/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**her tarafı saran bembeyaz bir örtü gibi**” edat grubu bildirme eki olarak cümlenin yüklemi olmuştur.

→*Kitaplar bir besin gibidir.* (37.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bir besin gibi**” edat grubu bildirme ekini almış ve cümlede yüklem görevi üstlenmiştir.

→*Kitaplar ise ağaç gibidir.* (46.Ö/12)

Yukarıdaki cümlede geçen “**ağaç gibi**” edat grubu bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

→*Kitap ve kütüphaneler insanın evi gibidir.* (38.Ö/10)

Yukarıdaki cümlede geçen “**insanın evi gibi**” edat grubu bildirme eki almış ve cümlenin yüklemi olmuştur.

3.1.1.6. Unvan Grubunun Yüklem Olması

→*Bu çocukların en büyüğünün adı **Sungur Tigin**, ikincisinin adı **Kutup Tigin**, üçüncüsü **Tükel Tigin**, dördüncüsü **Ur Tigin**, beşincisinin adı **Buyu Tigin**’di.* (İT8. 120/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**Sungur Tigin**”, “**Kutup Tigin**”, “**Tükel Tigin**”, “**Ur Tigin**”, “**Buyu Tigin**” unvan grupları ek-fiilin görülen geçmiş zamanında çekime girerek cümlede yüklem olmuşlardır.

3.1.1.7. Tekrar Grubunun Yüklem Olması

→*Her yer **yemyeşil**.* (İT7. 126/6)

Yukarıdaki cümlede geçen “**yemyeşil**” tekrar grubu ek-fiilin geniş zamanında çekime girmiş ve yüklem olmuştur.

→*Üstü başı **parça parçaydı.*** (İT7. 162/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “**parça parça**” tekrar grubu ek-fiilin görülen geçmiş zamanında çekime girmiş ve cümlenin yüklemi olmuştur.

3.1.1.8. Birleşik Fiil Grubunun Yüklem Olması

→*Ben, yasak olduğunu sanarak ayağa kalkarken, büyük **acı duyuyordum.*** (İT8. 40/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**acı duy-**“ birleşik fiili hikâye birleşik zamanında çekime girerek cümlede yüklem olmuştur.

→*Cumhuriyetimizi, ulusal birliğimizi ancak ulusal kültürümüzü yaygınlaştırarak **güçlendirebiliriz.*** (İT7. 151/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**güçlendirebil-**“ birleşik fiili geniş zamanda çekime girerek cümlede yüklem olmuştur.

→*Gözlerine boya kaçmasın diye **özen gösterdim.*** (İT6. 25/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**özen göster-**“ birleşik fiili görülen geçmiş zamanda çekime girerek cümlede yüklem olmuştur.

→*Kadın bunların hepsine **göz yumuyordu.*** (14.Ö/10)

Yukarıdaki cümlede geçen “**göz yum-**“ birleşik fiili hikâye birleşik zamanında çekime girmiş ve yüklem olmuştur.

→*Kitap insanları **doğru yola çeker.*** (60.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**doğru yola çek-**“ birleşik fiili geniş zamanda çekime girmiş ve yüklem olmuştur.

→*Kütüphaneler insana **bilgi verir.*** (36.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bilgi ver-**“ birleşik fiili geniş zamanda çekime girmiş ve yüklem olmuştur.

→*Karanlıklar içinde, sevinçle hopluya zıplaya babam **çıkageldi.*** (İT7. 162/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “**çıkagel-**“ birleşik fiili görülen geçmiş zamanda çekime girerek cümlede yüklem olmuştur.

→*Yandan gelen saçmalardan biri, kuşun bir gözünden öteki gözüne geçerek ikisini birden akıtıp **kör etmişti.*** (İT6. 172/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “**kör et-**” birleşik fiili öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesinde çekime girerek cümlede yüklem olmuştur.

→ *Yine de zaman zaman **unutuverir** bazıları.* (İT6. 20/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**unutuver-**” birleşik fiili geniş zamanda çekime girerek cümlede yüklem olmuştur.

3.1.1.9. Zarf Grubunun Yüklem Olması

→ *Arkadaşlık **çok önemli.*** (15.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**çok önemli**” zarf grubu ek-fiilin geniş zamanında çekime girmiş ve yüklem olmuştur.

→ *Bu anlatım ve örneklerden anlaşıldığı gibi arkadaş ve arkadaşlık **çok önemlidir.*** (70.Ö/15)

Yukarıdaki cümlede geçen “**çok önemli**” zarf grubu bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

→ *Bu dinlerin yaptıkları **çok saçmadır.*** (12.Ö/14)

Yukarıdaki cümlede geçen “**çok saçma**” zarf grubu bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

→ *Bu farklılık **çok büyüktür.*** (51.Ö/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**çok büyük**” zarf grubu bildirme eki olarak cümlede yüklem olmuştur.

→ *Bulduğumuz yer **çok güzeldi.*** (6.Ö/7)

Yukarıdaki cümlede geçen “**çok güzel**” zarf grubu ek-fiilin görülen geçmiş zamanında çekime girmiş ve yüklem olmuştur.

3.1.1.10. Yönelme Grubunun Yüklem Olması

→ *Ama ülkemiz **bu konuya duyarlı** değil.* (20.Ö/9)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bu konuya duyarlı**” yönelme grubu ek-fiilin geniş zamanında çekime girmiş ve cümlede yüklem olmuştur.

→ *Bağnazlığın, zorbalığın her biçimi **Atatürkçülüğe aykırıdır.*** (İT7. 87/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**Atatürkçülüğe aykırı**” yönelme grubu bildirme eki almış ve cümlenin yüklemi olmuştur.

3.1.1.11. Çıkma Grubunun Yüklemleri Olması

→Arkadaş **kardeşten de daha yakındır.** (67.Ö/10)

Yukarıdaki cümlede geçen "**kardeşten daha yakın**" çıkma grubu bildirme eki almış ve cümlede yüklem olmuştur.

3.1.1.12. Vasıta Grubunun Yüklemleri Olması

→Binlerce yıldan beri gelip geçmiş uygarlıkların beşiği olan yurdumuz, **tarihî eserlerle doludur.** (İT7. 222/6)

Yukarıdaki cümlede geçen "**tarihî eserlerle dolu**" vasıta grubu bildirme eki alarak cümlede yüklem olmuştur.

→İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde ve Anadolu Liseleri hazırlık sınıflarında okuyan öğrencilere uyguladığımız testlerdeki **konu ile ilgili** sorular, soruların başarı oranları ve durum değerlendirmesi aşağıda verilmiştir.

→"Dünkü yarışı kazanan öğrenci benim oğlumdu." **cümlesinin yüklemi aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) oğlum
- B) dünkü yarışı kazanan öğrenci
- C) öğrenci
- D) benim oğlum

Bu sorunun başarı oranı **%42,32**'dir. Yani yanlış cevap veren öğrencilerin sayısı doğru cevap verenlerinkinden fazladır. Soruya **157** öğrenci doğru, **212** öğrenci yanlış cevap vermiştir. Bu durumun nedeni sorudaki cümlenin yüklemine bir kelimedenden değil de bir kelime grubundan, isim tamlamasından, oluşmasıdır. Bu durum sadece bu soruda değil yeri geldikçe dikkatlere sunacağımız birçok soruda aynıdır. Ancak bu soru bile durumun ne denli kritik ve konunun ne denli önemli olduğunu göstermesi bakımından yeterlidir. İşte bu olumsuz tablo bize böyle bir bölüm oluşturmayı ve kelime gruplarının nasıl öge oluşlarını göstermeyi zorunlu kıldı. Kelime gruplarının öge olduğu cümleleri ve bu cümlelerin unsurlarının tespit edilmesi istenen soruları özellikle sorduk. Çünkü öğrencilerin cümle öğelerinin sadece kelimelerden değil, kelime gruplarından da oluşabildiğini bilmeleri gerekmektedir. Kelime grupları her tür metinde ağırlıklı olarak

kullanılmaktadır. Bu grupların kullanıldıkları yerler de cümleler olduğuna göre öğrencilerin kelime gruplarının yapılarını, nasıl oluştuklarını, cümlelerde nasıl ve ne tür öğeler olabildiklerini ve başka bir kelime grubunun yapısına nasıl ve ne ölçüde katılabildiklerini çok iyi öğrenmeleri gerekmektedir. Bu konuların detaylı ve sağlıklı bir biçimde öğrenilebilmesi için de çalışmamızın ikinci bölümünü, ikinci bölümü pekiştirmesi için de bu bölümü oluşturduk

Soru cümlesindeki “**benim oğlum**” kelime grubu öğrenciler tarafından görülebilseydi, bu grubu oluşturan kelimelerin tek bir kavramı işaret ettiği ve kelime grubunun kaç kelimedenden oluşursa oluşsun tek bir kelime gibi görev yaptığı, grubun sonuna gelen çekim ekinin bütün grubu etkisi altına aldığı bilinseydi, sorunun başarı oranı şimdikinden çok daha fazla olurdu diye düşünmekteyiz.

→”Öğrenciler, kendilerine çok şey öğreten öğretmenlerine teşekkür ettiler.”

cümlesinin öge dizilişi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Özne + Yer Tamlayıcısı + (Dolaylı Tümeleş) + Nesne + Yüklem
- B) Özne + Yer Tamlayıcısı + (Dolaylı Tümeleş) + Yüklem
- C) Özne + Yer Tamlayıcısı + (Dolaylı Tümeleş) + Nesne + Yer Tamlayıcısı + (Dolaylı Tümeleş) + Yüklem
- D) Özne + Nesne + Yüklem

Bu sorunun başarı oranı da **%43,34**'tür. Yine yanlış cevap verenlerin sayısı doğru cevap verenlerden çoktur. Soruya **166** öğrenci doğru, **217** öğrenci ise yanlış cevap vermiştir. Yanlış cevap verenlerin çoğu “**teşekkür et-**” birleşik fiilini kelime grubu olarak görmeyen öğrencilerdir. Çünkü öğrencilerin çoğu A seçeneğini işaretlemiştir. Çeldirici olarak koyduğumuz seçeneğe, tahmin ettiğimiz gibi, birçok öğrenci düşmüştür. Bir önceki soruda da ifade ettiğimiz gibi kelime grupları öge olduğunda öğrencilerin cümleleri doğru olarak tahlil etmeleri son derece zorlaşmaktadır. Halbuki “**teşekkür et-**” vb. birleşik fiillerin bir hareketi karşılamak üzere bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden, bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden ya da bir ya da birden fazla isim unsuru ile yardımcı fiil görevi üstlenen fiillerden oluştukları ve kaç kelimedenden oluşurlarsa oluşsunlar tek bir kelime gibi görev yaptıkları uygulamalı örnekler ile öğrencilere kavratılmış

olsaydı, eminiz ki, sorunun başarı oranı şimdikinden çok daha yükseklerde olurdu.

Elbette burada yardımcı fiil konusu da öne çıkmaktadır. Öğrencilerin hemen hemen hepsi yardımcı fiil teriminden hiçbir şey anlamamaktalar. Öğrenciler, sorudaki “**teşekkür et-**” birleşimindeki “**et-**” fiilinin neden yardımcı fiil olduğunun ve “**teşekkür**” kelimesinin yalnız başına yüklem olamadığının, “**et-**” fiilinin “**teşekkür**” ismini yüklemleştirmek için onunla birlikte bir grup oluşturduğunun farkında olsalardı, çok da zorlanmadan sorunun cevabını bulabilirdi.

→”Atatürk kurduğu Cumhuriyeti Türk gençlerine emanet etti.” **cümlesinin öge dizilişi aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Özne + Belirtili Nesne + Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç) + Belirtisiz Nesne + Yüklem
- B) Özne + Belirtili Nesne + Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç) + Yüklem
- C) Özne + Belirtili Nesne + Zarf Tümleci + Belirtisiz Nesne + Yüklem
- D) Özne + Belirtili Nesne + Zarf Tümleci + Yüklem

Bu sorunun başarı oranı **%58,99**'dur. Önceki iki soruya göre bu oran biraz daha iyidir; ancak yine de çok zor olmayan bu sorunun başarı oranının çok daha yüksek seviyelerde olması beklenirdi. Yine yanlış cevaplardan birçoğu “**emanet et-**” birleşik fiilini oluşturan kelimelerin ayrı ayrı düşünülmüş olmasından kaynaklanmaktadır. Öğrenciler söz konusu birleşik fiili fark edemedikleri için “**emanet**” kelimesini “**et-**” yardımcı fiilinin belirtisiz nesnesi olarak düşünmüşler ve yanlışlığa düşmüşlerdir. Bir önceki soruda da detaylı olarak ifade ettiğimiz gibi birleşik fiillerin nasıl oluştuğunun, türlerinin, yardımcı fiil kavramının ve hepsinden önemlisi bu fiillerin kaç kelimedenden oluşurlarsa oluşsunlar bir kelime grubu oluşturdukları ve tek bir kelime gibi görev yaptıkları üzerinde durulmalıdır.

→ **Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi belirtisiz ad tamlamasıdır?**

- A) Yoldan hızlıca geçen otomobil Korkut'un amcasınındı.
- B) Son okuduğu hikâye “Son Kuşlar”dı.

C) Buralar Türkiye'nin en verimli ovalarıdır.

D) Onun, arkadaşını beklediği yer mahalle kahvesiydi.

Bu sorunun başarı oranı da %57,41'dir. Bu oran da yüzde ellinin üzerinde olması nedeni ile sevindirici gibi görülebilir; ancak, buradaki problem de aynıdır ve çok önemlidir. Özellikle sorduğumuz bu tür sorulara verilen cevapların başarı oranının yüzde elliden az ya da yüzde ellinin hemen üzerinde olmasının en önemli, belki de, tek nedeni öğrencilerin tek kelimelik öğeleri kelime gruplarının öge olmalarından daha iyi görebildikleri, kelime gruplarını ise iyi göremedikleridir. Kelime gruplarının da cümlelerde öge olabileceği ve tek bir kelime gibi görev yapabilecekleri üzerinde özellikle durulmalıdır. Kelime grupları ve bunların işlevleri öğrenciler tarafından iyi bilinseydi öğrencilerin bu çok zor olmayan sorudaki "**mahalle kahvesi**" belirtisiz isim tamlamasını, bu isim tamlamasının ek-fiilin görülen geçmiş zamanı ile çekime girdiğini ve yüklem olduğunu görmeleri hiç de zor olmazdı diye düşünmekteyiz.

3.1.2. Kelime Gruplarının Özne Olması

→*Aslında bütün insanların içinde merhamet duygusu vardır.* (14.Ö/5)

Yukarıdaki cümlede geçen "**merhamet duygusu**" belirtisiz isim tamlaması, yalın hâlde kullanılarak cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü cümlenin yüklemine sorulan **Var olan nedir? / Ne vardır?** sorularının cevabı "**merhamet duygusu**" belirtisiz isim tamlamasıdır. "**merhamet duygusu**" belirtisiz isim tamlaması tek bir kelime gibi görev yaparak cümlede özne olmuştur. Çünkü "**merhamet**" ve "**duygu**" kelimeleri "**merhamet duygu+su**" şeklinde bir kelime grubu oluşturmuşlar ve bu şekilde bir kavramı işaret etmişlerdir. Dolayısıyla da ikisi birlikte öge olmuştur.

→*Bazı arkadaşlar arkadaşlığını bilmiyor.* (15.Ö/21)

Yukarıdaki cümlede geçen "**bazı arkadaşlar**" sıfat tamlaması, yalın hâlde kullanılarak cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü cümlenin yüklemine sorulan **Bilmeyen kimler? / Kimler bilmiyor?** sorularının cevabı "**bazı arkadaşlar**"dır. Bu sıfat tamlaması da tek kelime gibi görev üstlenerek cümlenin öznesi olmuştur. "**arkadaşlar**"ı özne yapıp, "**bazı**"yı bunun dışına tutar ya da başka bir öge yaparsak söz konusu cümlenin tahlilini yanlış yapmış oluruz. Kelime grubunun türü, kelime sayısı ne olursa olsun kelime grubu, tek bir kelime gibi iş görür ve öge olurken de parçalanmaz.

→*Cahit Külebi, halk şiirini halk şiiri yapan bütün duyguları, bütün deneyleri yaşayan bir ozanımızdır.* (İT7. 102/1)

Yukarıdaki cümlede geçen "**Cahit Külebi**" birleşik isim grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Halk şiirini halk şiiri yapan bütün duyguları, bütün deneyleri yaşayan bir ozanımız olan kim? / Kim halk şiirini halk şiiri yapan bütün duyguları, bütün deneyleri yaşayan bir ozanımızdır?** sorularının cevabı "**Cahit Külebi**"dir. Bu birleşik isim grubu iki kelimededen oluşmuş ve bir şahsın adı olmuştur. Dolayısıyla da ikisi birlikte özne olmuştur.

→**Düzenli ve mutlu bir şekilde yaşamak** insanı huzurlu ve mutlu eder. (97.Ö/2)

Yukarıdaki cümlede geçen "**düzenli ve mutlu bir şekilde yaşamak**" isim-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme **Huzurlu ve mutlu eden ne? / Ne huzurlu ve mutlu eder?** diye sorduğumuzda "**düzenli ve mutlu bir şekilde yaşamak**" cevabını alıyoruz. Bu isim-fiil grubu da altı kelimedenden oluşmasına rağmen tek bir kelime gibi görev yapmış ve cümlede özne olmuştur.

→**Kitap okuyanlar** hayatı daha iyi anlarlar. (43.Ö/2)

Yukarıdaki cümlede geçen "**kitap okuyanlar**" sıfat-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Anlayan kimler? / Kimler anlarlar?** sorularının cevabı "**kitap okuyanlar**" sıfat-fiil grubudur. Bu grup tek bir kelime gibi görev yapmış ve cümlede özne olmuştur.

→**Kitap ve kütüphaneler** her çocuğun hayalidir. (38.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen "**kitap ve kütüphaneler**" bağlama grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **Her çocuğun hayali olan ne? / Ne her çocuğun hayalidir?** sorularının cevabı "**kitap ve kütüphaneler**"dir. Eş görevli kelimeleri bağlayan bağlaçlar bağlama grubunu oluşturanlardır. Dolayısıyla da bağlaç, grubu oluşturan kelimeleri bağlamak için görev almıştır ve gruptaki kelimeler hep birlikte öge olmuşlardır.

→**Köyün çocukları** ortaokul ve lise için şehirlere gelirler. (17.Ö/19)

Yukarıdaki cümlede geçen "**köyün çocukları**" belirtili isim tamlaması yalın hâlde kullanılarak cümlede özne olmuştur. Çünkü cümlenin yüklemine **Gelenler kimler? / Kimler gelir?** sorularını sorduğumuzda "**köyün çocukları**" cevabını alıyoruz. "**köyün çocukları**" belirtili isim tamlaması bir kelime gibi görev yaparak cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü "**köy**" ve "**çocuklar**" kelimeleri ayrı ayrı değil de bir araya gelerek "**köy+ün çocuklar+ı**" şeklinde kullanılmışlar ve bir belirtili isim

tamlaması oluşturmuşlardır. “**çocuklar**”ı özne yapar, “**köy**”ü dışarıda bırakır ya da başka bir öge yaparsak cümleyi yanlış tahlil ederiz. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi kelime grubu kaç kelimedenden oluşursa oluşsun tek bir kelime gibi görev yapar. Çünkü kelime grupları tek bir kavramı, hareketi vb. karşılamak için bir araya gelen kelimelerden oluşurlar. Her kelime bağımsız olarak kullanılırsa zaten orada bir kelime grubundan söz edilemez. Dolayısıyla da aralarında gruplaşmayı sağlayan herhangi bir bağ yoksa iki ya da daha çok kelimenin birlikte öge olmaları da düşünülemez.

→ **Üstü başı** parça parçaydı. (İT7. 162/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “**üstü başı**” tekrar grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Parça parça olan ne? / Ne Parça parçaydı?** sorularının cevabı “**üstü başı**” tekrar grubudur. Tekrar grubunu oluşturan kelimelerde ayrı ayrı değil, birlikte görev üstlenmektedirler.

→ *Yine Bakanlığın önünde beklerken, **Mustafa Necati Bey** geldi.* (İT8. 41/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “**Mustafa Necati Bey**” unvan grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme “**Gelen kim? / Kim geldi?** diye sorduğumuzda “**Mustafa Necati Bey**” cevabını alıyoruz. Unvan grubu da en az iki kelimedenden oluşmaktadır ve bir kelime grubudur. Herhangi bir cümlede herhangi bir öge olduğunda da tek bir kelimeymiş gibi çekime girer ve öge olur. Bu cümlede de yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne görevi üstlenmiştir.

3.1.2.1. Belirtili İsim Tamlamasının Özne Olması

→ **Dağların güzelliği** karanlıkta kayboluyor. (17.Ö/22)

Yukarıdaki cümlede geçen “**dağların güzelliği**” belirtili isim tamlaması, yalın hâlde kullanılarak cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü cümlenin yüklemine **Kaybolan ne? / Ne kayboluyor?** sorularını sorduğumuzda aldığımız cevap “**dağların güzelliği**” dir.

→ *O an **kadının görünçesi** çocukla birlikte geldi.* (14.Ö/17)

Yukarıdaki cümlede geçen “**kadının görünçesi**” belirtili isim tamlaması, yalın hâlde kullanılarak cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme **Gelen kim? / Kim geldi?** sorularını sorduğumuzda “**kadının görünçesi**” cevabını alıyoruz.

→**Evlerin camları** kirlenir. (8.Ö/6)

Yukarıdaki cümlede geçen "**evlerin camları**" belirtili isim tamlaması yalın hâlde kullanılarak cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme **Kirlenen ne? / Ne kirlenir?** sorularını sorduğumuzda aldığımız cevap "**evlerin camları**"dır.

→**İnsanın yaşama süresi** belli değildir. (10.Ö/19)

Yukarıdaki cümlede geçen "**insanın yaşama süresi**" belirtili isim tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve özne olmuştur. Çünkü yükleme **Belli olmayan ne? / Ne belli değil?** sorularını sorduğumuzda aldığımız cevap "**insanın yaşama süresi**"dir.

→**İnsanların dostlukları** sıklıdır. (82.Ö/10)

Yukarıdaki cümlede geçen "**insanların dostlukları**" belirtili isim tamlaması yalın hâlde kullanılarak cümlede özne görevi üstlenmiştir. Çünkü cümlenin yüklemine **Sıkı olan nedir? / Ne sıklıdır?** diye sorduğumuzda "**insanların dostlukları**" cevabını alıyoruz.

→**Köyün çocukları** ortaokul ve lise için şehirlere gelirler. (17.Ö/19)

Yukarıdaki cümlede geçen "**köyün çocukları**" belirtili isim tamlaması yalın hâlde kullanılarak cümlede özne olmuştur. Çünkü cümlenin yüklemine **Gelenler kimler? / Kimler gelir?** sorularını sorduğumuzda "**köyün çocukları**" cevabını alıyoruz.

→**O an kadının görünçesi** çocukla birlikte geldi. (14.Ö/17)

Yukarıdaki cümlede geçen "**kadının görünçesi**" belirtili isim tamlaması yalın hâlde kullanılarak cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme **Gelen kim? / Kim geldi?** sorularını sorduğumuzda aldığımız cevap "**kadının görünçesi**"dir.

→**Onların hepsi** yanlış arkadaş seçimi yanlış arkadaşlık bağları yüzünden meydana gelir. (93.Ö/10)

Yukarıdaki cümlede geçen "**onların hepsi**" belirtili isim tamlaması yalın hâlde kullanılarak cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme sorduğumuz **Meydana gelen ne? / Ne meydana gelir?** sorularının muhatabı "**onların hepsi**" belirtili isim tamlamasıdır.

→ **Topun yeri** belirlenir. (25.Ö/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**topun yeri**” belirtili isim tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme **Belirlenen ne? / Ne belirlenir?** diye sorduğumuzda aldığımız cevap “**topun yeri**”dir.

3.1.2.2. Belirtisiz İsim Tamlamasının Özne Olması

→ **Akçakale İstasyonu ile Derbesiye İstasyonu arası** çöl. (İT8. 64/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**Akçakale İstasyonu ile Derbesiye İstasyonu arası**” belirtisiz isim tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme **Çöl olan ne? / Ne çöl?** sorularını sorduğumuzda “**Akçakale İstasyonu ile Derbesiye İstasyonu arası**” cevabını almaktayız.

→ **Aslında bütün insanların içinde merhamet duygusu vardır.** (14.Ö/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “**merhamet duygusu**” belirtisiz isim tamlaması, yalın hâlde kullanılarak cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü cümlenin yüklemine sorulan **Var olan nedir? / Ne vardır?** sorularının cevabı “**merhamet duygusu**” belirtisiz isim tamlamasıdır.

→ **Çin elçileri, bakıcılarla birlikte geldiler.** (İT8. 121/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**Çin elçileri**” belirtisiz isim tamlaması, yalın hâlde kullanılarak cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme **Gelenler kimler? / Kimler geldi?** sorularını sorduğumuzda “**Çin elçileri**” cevabını almaktayız.

→ **Deve dikenini çiçekleri** iki yumruk büyüklüğündedir. (İT8. 64/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**deve dikenini çiçekleri**” belirtisiz isim tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve özne olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **İki yumruk büyüklüğünde olan nedir? / Ne iki yumruk büyüklüğündedir?** sorularının cevabı “**deve dikenini çiçekleri**”dir.

→ **İnsan eli** beş parmaklıdır. (İT7. 173/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**insan eli**” belirtisiz isim tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve özne olmuştur. Çünkü yükleme **Beş parmaklı olan nedir? / Ne beş parmaklıdır?** diye sorduğumuzda “**insan eli**” cevabını almaktayız.

→ **Ve arkadaş seçimi** çok önemlidir. (73.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**arkadaş seçimi**” belirtisiz isim tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme **Çok**

önemli olan nedir? / Ne çok önemlidir? diye sorduğumuzda “*arkadaş seçimi*” cevabını almaktayız.

→ **Yazı makinesi** devrini tamamladı. (İT8. 76/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**yazı makinesi**” belirtisiz isim tamlaması yalın hâlde kullanılarak cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme **Devrini tamamlayan ne? / Ne devrini tamamladı?** sorularını sorduğumuzda “**yazı makinesi**” cevabını alıyoruz.

3.1.2.3. Sıfat Tamlamasının Özne Olması

→ **Akıllı insan** her zaman yararlıdır. (10.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**akıllı insan**” sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme **Yararlı olan kim? / Kim yararlıdır?** diye sorduğumuzda aldığımız cevap “**akıllı insan**”dır.

→ **Bizim mahallede bir aile** vardı. (14.Ö/8)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bir aile**” sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme **Var olan ne? / Ne vardı?** diye sorduğumuzda “**bir aile**” cevabını alıyoruz.

→ **Bu farklılık** çok büyüktür. (51.Ö/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bu farklılık**” sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme **Çok büyük olan ne? / Ne çok büyük?** diye sorduğumuzda “**bu farklılık**” cevabını alıyoruz.

→ **Bütün çocuklar** ondan korkar. (5.Ö/12)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bütün çocuklar**” sıfat tamlaması, yalın hâlde kullanılarak cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Korkan kimler? / Kimler korkar?** sorularının cevabı “**bütün çocuklar**”dır.

→ **Dünyada pek çok sayıda ülke** vardır. (7.Ö/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**pek çok sayıda ülke**” sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılarak özne olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Var olan ne? / Ne vardır?** sorularının cevabı “**pek çok sayıda ülke**”dir.

→ **İnsanların hayatında bir düzen** vardır. (99.Ö/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bir düzen**” sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Var olan ne? / Ne vardır?** sorularının muhatabı “**bir düzen**” sıfat tamlamasıdır.

→*Kışın **hiç kimse** dışarı çıkmaz.* (2.Ö/6)

Yukarıdaki cümlede geçen “**hiç kimse**” sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme **Çıkmayan kim? / Kim çıkmaz?** sorularını sorduğumuzda “**hiç kimse**” cevabını alıyoruz.

→***O kişi** saklanan grubu arar.* (27.Ö/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “**o kişi**” sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme **Arayan kim? / Kim arar?** diye sorduğumuzda aldığımız cevap “**o kişi**”dir.

→*Yurdun her tarafından bu müsabakalara **birçok pehlivan** gelmişti.* (İT8. 44/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**birçok pehlivan**” sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme **Gelen kim? / Kim gelmişti?** diye sorduğumuzda “**birçok pehlivan**” cevabını almaktayız.

3.1.2.4. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olması

→***Bilgisayar kullananlar** da bu durumdan memnundurlar.* (İT8. 163/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bilgisayar kullananlar**” sıfat-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Memnun olan kimler? / Kimler memnundurlar?** sorularının cevabı “**bilgisayar kullananlar**”dır.

→***Kitap okuyanlar** hayatı daha iyi anlarlar.* (43.Ö/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**kitap okuyanlar**” sıfat-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Anlayan kimler? / Kimler anlarlar?** sorularının cevabı “**kitap okuyanlar**” sıfat-fiil grubudur.

→***Kitap okuyanlar** kitabı daha iyi anarlardır [anlarlar].* (50.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**kitap okuyanlar**” sıfat-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Anlayan**

kimler? / Kimler anlarlar? sorularının cevabı “**kitap okuyanlar**” sıfat-fiil grubudur.

→**Kitap okuyan**, yazan ve düşünen her zaman üst makamlarda tutulur. (51.Ö/13)

Yukarıdaki cümlede geçen “**kitap okuyan**” sıfat-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Üst makamlarda tutulan kim? / Kim üst makamlarda tutulur?** sorularının cevabı “**kitap okuyan**”dır.

→**Zaten kötülük yapmak isteyen birisi kötülerle dolaşır iyilik yapmak isteyen** [isteyen] **iyilerle dolaşır.** (83.Ö/11)

Yukarıdaki cümlede geçen “**iyilik yapmak isteyen** [isteyen]” sıfat-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme **Dolaşan kim? / Kim dolaşır?** diye sorduğumuzda “**iyilik yapmak isteyen** [isteyen]” cevabını alıyoruz.

3.1.2.5. İsim-Fiil Grubunun Özne Olması

→**Arkadaşlık demek**, benim için sırdaşlık demektir. (80.Ö/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**arkadaşlık demek**” isim-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **Sırdaşlık demek olan ne? / Ne sırdaşlık demek?** sorularının cevabı “**arkadaşlık demek**” isim-fiil grubudur.

→**Arkadaş seçmek** insanlar için çok önemli bir husustur [husustur]. (80.Ö/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**arkadaş seçmek**” isim-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme **Önemli bir husus olan ne? / Ne önemli bir husustur?** diye sorduğumuzda “**arkadaş seçmek**” cevabını almaktayız.

→**Düzenli ve mutlu bir şekilde yaşamak** insanı huzurlu ve mutlu eder. (97.Ö/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**düzenli ve mutlu bir şekilde yaşamak**” isim-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme

Huzurlu ve mutlu eden ne? / Ne huzurlu ve mutlu eder? diye sorduğumuzda “**düzenli ve mutlu bir şekilde yaşamak**” cevabını alıyoruz.

→**Düzenli yaşamak** bütün insanların hayatını kolaylaştırır. (34.Ö/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**düzenli yaşamak**” isim-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Kolaylaştırır ne? / Ne kolaylaştırır?** sorularının cevabı “**düzenli yaşamak**”tır.

→**Düzenli yaşamak** mutlu olmanın diğer formülüdür. (97.Ö/18)

Yukarıdaki cümlede geçen “**düzenli yaşamak**” isim-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Kolaylaştırır ne? / Ne kolaylaştırır?** sorularının cevabı “**düzenli yaşamak**”tır.

→**Edirne’den Kars’a kadar bütün Anadolu’da tarihin her çağını simgeleyen kalıntılara rastlamak** mümkündür. (İT7. 222/6)

Yukarıdaki cümlede geçen “**Edirne’den Kars’a kadar bütün Anadolu’da tarihin her çağını simgeleyen kalıntılara rastlamak**” isim-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme **Mümkün olan ne? / Ne mümkündür?** diye sorduğumuzda “**Edirne’den Kars’a kadar bütün Anadolu’da tarihin her çağını simgeleyen kalıntılara rastlamak**” cevabını almaktayız.

→**Kitap okumak** insanın bilgisini geliştirir. (54.Ö/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**kitap okumak**” isim-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış ve özne olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Geliştiren ne? / Ne geliştirir?** sorularının cevabı “**kitap okumak**” isim-fiil grubudur.

→**Kitap okumak, kütüphanelerden yararlanmak** kendimiz ve çevremiz için çok önemlidir. (53.Ö/11)

Yukarıdaki cümlede geçen “**kitap okumak, kütüphanelerden yararlanmak**” isim-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış ve özne olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Çok önemli olan ne? / Ne çok önemlidir?** sorularının cevabı “**kitap okumak, kütüphanelerden yararlanmak**”tır.

3.1.2.6. Birleşik İsim Grubunun Özne Olması

→**Cahit Külebi**, halk şiirini halk şiiri yapan bütün duyguları, bütün deneyleri yaşayan bir ozanımızdır. (İT7. 102/1)

Yukarıdaki cümlede geçen "**Cahit Külebi**" birleşik isim grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Halk şiirini halk şiiri yapan bütün duyguları, bütün deneyleri yaşayan bir ozanımız olan kim? / Kim halk şiirini halk şiiri yapan bütün duyguları, bütün deneyleri yaşayan bir ozanımızdır?** sorularının cevabı "**Cahit Külebi**"dir.

→**Mustafa Kemal** bu tarihte on beş yaşındaydı. (İT6. 97/3)

Yukarıdaki cümlede geçen "**Mustafa Kemal**" birleşik isim grubu yalın hâlde kullanılarak cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **On beş yaşında olan kim? / Kim on beş yaşındaydı?** sorularının cevabı "**Mustafa Kemal**" birleşik isim grubudur.

→**Mustafa Necati**, eski millî eğitim bakanlarımızdandır. (İT8. 40/1)

Yukarıdaki cümlede geçen "**Mustafa Necati**" birleşik isim grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme **Eski milli eğitim bakanlarımızdan olan kim? / Kim eski milli eğitim bakanlarımızdandır?** diye sorduğumuzda "**Mustafa Necati**" cevabını alıyoruz.

3.1.2.7. Unvan Grubunun Özne Olması

→**Konstantin Efendi** buna mâni oluyor. (İT8. 149/6)

Yukarıdaki cümlede geçen "**Konstantin Efendi**" unvan grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Mâni olan kim? / Kim mâni oluyor?** sorularının cevabı "**Konstantin Efendi**"dir.

→**Konstantin Efendi**, onların çok uzaktan geçtiklerini görebilirdi. (İT8. 149/3)

Yukarıdaki cümlede geçen "**Konstantin Efendi**" unvan grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme **Görebilen kim? / Kim görebilirdi?** diye sorduğumuzda "**Konstantin Efendi**" cevabını alıyoruz.

→**Mustafa Kemal Paşa**, uykuya bizim inanamayacağımız ölçüde karşı koyabiliyormuş. (İT6. 69/1)

Yukarıdaki cümlede geçen "**Mustafa Kemal Paşa**" unvan grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan

Karşı koyabilen kim? / Kim karşı koyabiliyormuş? sorularının cevabı "**Mustafa Kemal Paşa**"dır.

→*Yine Bakanlığın önünde beklerken, **Mustafa Necati Bey** geldi.* (İT8. 41/5)

Yukarıdaki cümlede geçen "**Mustafa Necati Bey**" unvan grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme "**Gelen kim? / Kim geldi?** diye sorduğumuzda "**Mustafa Necati Bey**" cevabını alıyoruz.

3.1.2.8. Tekrar Grubunun Özne Olması

***Üstü başı** parça parçaydı.* (İT7. 162/5)

Yukarıdaki cümlede geçen "**üstü başı**" tekrar grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Parça parça olan ne? / Ne Parça parçaydı?** sorularının cevabı "**üstü başı**" tekrar grubudur.

***Yüzü gözü** kan revan içindeydi.* (İT7. 162/5)

Yukarıdaki cümlede geçen "**yüzü gözü**" tekrar grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme **Kan revan içinde olan ne? / Ne kan revan içindeydi?** diye sorduğumuzda "**yüzü gözü**" cevabını alıyoruz.

3.1.2.9. Bağlama Grubunun Özne Olması

→***Arkadaş ile dost** bir değildir.* (96.Ö/3)

Yukarıdaki cümlede geçen "**arkadaş ile dost**" bağlama grubu yalın hâlde kullanılarak cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme **Bir olmayan ne? / Ne bir değildir?** diye sorduğumuzda "**arkadaş ile dost**" cevabını almaktayız.

→*Bir süre **o da ben de** sustuk.* (İT7. 208/2)

Yukarıdaki cümlede geçen "**o da ben de**" bağlama grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Susan kim? / Kim sustu?** sorularının cevabı "**o da ben de**" bağlama grubudur.

→*Bu anlatım ve örneklerden anlaşıldığı gibi **arkadaş ve arkadaşlık** çok önemlidir.* (70.Ö/15)

Yukarıdaki cümlede geçen "**arkadaş ve arkadaşlık**" bağlama grubu yalın hâlde kullanılarak cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme **Çok önemli olan**

ne? / Ne çok önemlidir? diye sorduğumuzda “**arkadaş ve arkadaşlık**” cevabını almaktayız.

→ **Kitap ve kütüphaneler** her çocuğun hayalidir. (38.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**kitap ve kütüphaneler**” bağlama grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **Her çocuğun hayali olan ne? / Ne her çocuğun hayalidir?** sorularının cevabı “**kitap ve kütüphaneler**”dir.

→ İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde ve Anadolu Liseleri hazırlık sınıflarında okuyan öğrencilere uyguladığımız testlerdeki **konu ile ilgili** sorular, soruların başarı oranları ve durum değerlendirmesi aşağıda verilmiştir.

→ **Öznesi sıfat tamlaması olan cümle aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Çalışkan öğrencileri herkes sever.
- B) Çalışkan öğrenciler her zaman başarılı olur.
- C) Okul müdürü bizi çağırmış.
- D) Kırmızı otobüse binmemişti.

Bu sorunun başarı oranı **%48,25**'tir. Soruya yanlış cevap veren öğrenci sayısı doğru cevap veren öğrenci sayısından fazladır. Soruya **179** öğrenci doğru cevap; **191** öğrenci ise yanlış cevap vermiştir. Verilen yanlış cevapları incelediğimizde birçok değişik sorun ile karşılaştık. Öğrencilerin kelime gruplarının öge oluşlarını bilmemelerinden öte öğrenciler, kelime grubunu ve gruplar arasındaki farkları sezememekteler. C seçeneğini doğru cevap olarak görenler var. Bu bize sıfat tamlaması ile isim tamlamasının öğrenciler tarafından tam olarak anlaşılmadığını ve öğrencilerin sıfat tamlaması ile isim tamlaması arasındaki farkı göremediğini gösteriyor. A ya da D seçeneğini doğru olarak işaretleyenler var. Bu da “**çalışkan öğrenci+Ø**” ile “**çalışkan öğrenciler+i**” arasındaki farkı öğrencilerin kavrayamadıklarını; birincisinin yalın hâlde özne olduğunun, ikincisinin yükleme hâli ekini alarak belirtili nesne olduğunun öğrenciler tarafından ayırt edilemediğini göstermektedir. “**kırmızı otobüs**” sıfat tamlamasının da yönelme hâli ekini alarak yer tamlayıcısı olduğunun öğrenciler tarafından fark edilememesi son derece çarpıcı bir durumdur. Seçeneklerdeki sıfat tamlamaları tespit edildikten sonra cümlelerin yüklemelerine özneyi bulmaya yardım eden sorular sorularak doğru cevap bulunabilirdi. Şöyle ki; B seçeneğinin

yüklemine **Her zaman başarılı olanlar kimler? / Kimler her zaman başarılı olurlar?** diye sorduğumuzda “**çalışkan öğrenciler**” cevabını almaktayız. Bu cevap cümlelerin öznesidir ve bu seçenek de sorunun cevabıdır.

Dil bilgisi öğretiminin ilk ve öncelikli konusu *Söz Dizimidir*. Çünkü bu konu dil bilgisinin bütün özelliklerini içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla bu durum, bu önemli konunun öğrencilere önemi ile doğru orantıda verilemediğini, öğrencilerin bu önemli konuyu öğrenemedikleri gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Dil bilgisi konularının birbirleri ile ilişkili olarak işlenmesi, birbirinden kopukmuş gibi düşünülmemesi gerektiği burada da karşımıza çıkmaktadır. Hâl eklerini ilköğretim birinci sınıftan fakülte son sınıfa kadar “**ev**” kelimesine getirmelerini istediğimiz; bunların ne işe yaradıklarını, birbirlerinden farklarını ve bunların işlevlerini öğretmediğimiz öğrencilerden bu becerileri, cümle öğeleri bulunurken istemek hiç de insafli değildir. Bu ve benzeri sorularda aldığımız sonuç hemen hemen hep aynıdır. Yani öğrencilerin başarı oranı yüzde ellinin altındadır. Bu durum ilköğretim Okullarının her sınıf seviyesinde ve Anadolu Liseleri hazırlık sınıflarında hep aynıdır. Dil bilgisi konularının bağlantılı bir şekilde ve uygulamalı zengin örnekler ile öğrencilere sezdirilmesi gerekmektedir. Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız çok küçük ayrıntılar öğrencilere verilmiş olsaydı, eminim ki, bu sorunun başarı oranı çok daha yükseklerde olurdu.

→**Aşağıdaki cümlelerden hangisinin öznesi ad tamlamasından oluşmaktadır?**

- A) Ayşe'nin babası okulda dün yapılan toplantıya gelmedi.
- B) Kırmızı kart gören futbolcu Fatih'in kardeşiydi.
- C) Çocuk, bisikletten düştü ve yaralandı.
- D) Yeni mezun öğretmenler yemin ederek görevlerine başladılar.

Bu sorunun başarı oranı **%74,41**'dir. Bu durum diğer sorulara göre çok daha iyidir. Bunun nedeni de doğru seçeneğin bulunduğu A seçeneği dışındaki diğer seçeneklerdeki öznelerin ikisinin sıfat tamlamasından birinin de tek kelimedenden oluşması olabilir. Öğrenciler doğru cevabı bulmakta fazlaca zorlanmamışlardır. Ancak bu durum, konu kendi içinde düşünüldüğünde bir tezat arz etmektedir. Genelde yüzde ellinin altında gerçekleşen başarı oranı burada bir hayli iyi çıkmıştır. Yine bu soruda da isim tamlamaları tespit edilir ve bu

tamlamaların geçtiği cümlelerin yüklemi çeşitli sorularla yoklanırsa hangi seçenekteki tamlamanın özne görevi üstlendiği tespit edilebilir. Şöyle ki; isim tamlaması sadece A ve B seçeneklerinde vardır. Diğer seçeneklerde isim tamlaması olmadığı için bu seçenekler hemen elenirler. B seçeneğindeki “**Fatih’in kardeşi**” belirtili isim tamlaması ek-fiilin görülen geçmiş zamanında çekime girmiş ve cümlenin yüklemi olmuştur. A seçeneğinin yüklemine **Okulda dün yapılan toplantıya gelmeyen kim? / Kim gelmedi?** diye sorduğumuzda “**Ayşe’nin babası**” cevabını almaktayız. Demek ki bu belirtili isim tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur.

→**Aşağıdaki cümlelerden hangisinin öznesi sıfat tamlamasından oluşmaktadır?**

- A) Çalışkan öğrencileri çok severdi.
- B) Caddedeki çöpler sabah toplandı.
- C) Dün yeni bir kitap aldım.
- D) Otobüse ikinci duraktan bindik.

Bu sorunun başarı oranı da **%58,99**'dur. Bu durum bu tür soruların genel oranı ile aşağı yukarı bir paralellik arz etmektedir. Yine bir kelime grubunun öge olması öğrencilerden istenmiş ve öğrencilerin büyük bir kısmı doğru cevabı bulamamıştır. Bu durum da yukarıdan beri ifade ettiğimiz nedenlerden dolayıdır. Özetle, öğrenciler kelime gruplarını, bunların birbirlerinden farklarını, nasıl öge olduklarını bilmiyorlar ve dil bilgisi konularını birbirinden ayırmış gibi düşünüyorlar.

Her seçenekte sıfat tamlaması olduğu için en doğru yol cümlelerin öznelerini tespit etmektir. Cümlelerin özneleri tespit edilince doğru cevap ortaya çıkacaktır. A seçeneğinin yüklemine **Seven kim? / Kim severdi?** diye sorduğumuzda [O] cevabını alıyoruz. [O], bir kelime grubu olmadığı için, sorumuzun doğru cevabı da olamaz. C seçeneğinin yüklemine **Alan kim? / Kim aldı?** diye sorduğumuzda [Ben] cevabını alıyoruz. Bu cevap da sıfat tamlaması olmadığı için doğru cevap değildir. D seçeneğinin yüklemine **Binen kim? Kim bindi?** diye sorduğumuzda [Biz] cevabını alıyoruz. Bu cevap da doğru olamaz. B seçeneğinin yüklemine **Toplanan ne? / Ne toplandı?** diye sorduğumuzda “**caddedeki çöpler**” cevabını alıyoruz. Bu da bir sıfat tamlamasıdır ve doğru

cevaptır. Elbette burada “**caddedeki çöpler**” sıfat tamlamasının cümlede *sözde özne* olması da doğru cevabı bulmayı zorlaştırmıştır. Özellikle böyle bir seçenek koyduk. Bunu da öğrencilerin *sözde özneyi* bilip bilmediklerini ve cümlelerde bu tür özneleri bulup bulamadıklarını tespit etmek için yaptık. *Caddedeki çöpleri* toplayan belli değildir. Bu yüzden de “**caddedeki çöpler**” belirtisiz nesnesi cümlede sözde özne görevi üstlenmiştir.

→**Aşağıdaki cümlelerden hangisinin öznesi sıfat tamlamasından oluşmaktadır?**

- A) Düzenli çalışan öğrencileri öğretmenleri sever.
- B) Tahtadaki yazılar ikinci derste silindi.
- C) Yeni aldığı kitapta resimler de varmış.
- D) Çocuk, üçüncü kattan düşmüş.

Bu basit sorunun başarı oranı **%45,65**'tir. Soruya **105** öğrenci doğru, **125** öğrenci yanlış cevap vermiştir. Yine başarı yüzde ellinin altındadır. Bu durum başarı oranı **%74** olan soru ile çelişmektedir. Orada da belirttiğimiz gibi tutarsızlık o kadar çok ki bazen soruların başarı oranı bu şekilde yükselebilmektedir. Buradaki küçük bir fark “**tahtadaki yazılar**” sıfat tamlamasının *sözde özne* olarak görev yapmasıdır. Özellikle koyduğumuz bu çeldirici durum birçok öğrenci tarafından fark edilememiştir.

3.1.3. Kelime Gruplarının Nesne Olması

→**Başına gelenleri karısına anlattı.** (İT6. 126/15)

Yukarıdaki cümlede geçen “**başına gelenler**” sıfat-fiil grubu yükleme hâli ekini almış ve cümlede belirtili nesne görevini üstlenmiştir. Çünkü yükleme **Neyi anlattı?** diye sorduğumuzda “**başına gelenleri**” cevabını alıyoruz. Bu sıfat-fiil grubunu oluşturan kelimeler tek kelime gibi çekime girmiş ve görev üstlenmişlerdir.

→**Ben benim arkadaşımı önce tanır, sonra arkadaş olarak görürüm.**
(93.Ö/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**benim arkadaşım**” belirtili sim tamlaması yükleme hâli ekini almış ve cümlede belirtili nesne olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Kimi tanırım?** sorusunun cevabı “**benim arkadaşım**”dır. Bu belirtili isim

tamlaması tek bir kelime gibi çekime girmiş, yükleme hâli ekini almış ve cümlede belirtili nesne olmuştur.

→Biz **kuşları ve yeşillikleri** çok gördük, sizin için kötü olacak. (İT8. 149/7)

Yukarıdaki cümlede geçen “**kuşlar ve yeşillikler**” bağlama grubu yükleme hâli ekini almış ve cümlede belirtili nesne olmuştur. Çünkü yükleme **Neyi çok gördük?** diye sorduğumuzda “**kuşları ve yeşillikleri**” cevabını alıyoruz. ve bağlacı iki kelimeyi bağlamış ve bir grup oluşturmuştur. Bu grubu oluşturan kelimeler de eş görevli olduklarından ikisi birlikte görev üstlenmiştir.

→Her zaman **arkadaş seçimini** iyi yapalım. (79.Ö/15)

Yukarıdaki cümlede geçen “**arkadaş seçimi**” belirtisiz isim tamlaması yükleme hâli ekini alarak cümlede belirtili nesne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **Neyi iyi yapalım?** sorusunun cevabı “**arkadaş seçimini**”dir. Bu isim tamlaması da tek kelime gibi işlem görmüş ve çekime girmiştir.

→İnsan sonuçta **bu süreyi değerlendirmeyi** akıl ediyordur. (10.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bu süreyi değerlendirme**” isim-fiil grubu yükleme hâli ekini almış ve cümlede belirtili nesne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme **Neyi akıl ediyordur?** diye sorduğumuzda “**bu süreyi değerlendirmeyi**” cevabını alıyoruz. Bu isim-fiil grubunu oluşturan üç kelime tek bir kelime gibi çekime girmiş, görev yapmış ve cümlenin belirtili nesnesi olmuştur.

→Örneğin; bir şirkette masanın üzerindeki dosyalar karıştığında **aradığın şeyi bulamazsın**. (99.Ö/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “**aradığın şey**” sıfat tamlaması yükleme hâli ekini alarak cümlenin belirtili nesnesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Neyi bulamazsın?** sorusunun cevabı “**aradığın şeyi**”dir. Bu sıfat tamlamasının sonuna gelen yükleme hâli eki sadece “**şey**”i değil, “**aradığın şey**”i belirtili nesne yapmıştır.

3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlamasının Nesne Olması

→Ama **bunların çoğunu** bilmiyoruz. (7.Ö/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bunların çoğu**” belirtili isim tamlaması yükleme hâli ekini alarak cümlenin belirtili nesnesi olmuştur. Çünkü yükleme **Neyi bilmiyoruz?** diye sorduğumuzda “**bunların çoğunu**” cevabını alıyoruz.

→Arkadaşlar **insanların kendilerini** yansıtırlar. (86.Ö/16)

Yukarıdaki cümlede geçen "**insanların kendileri**" belirtili isim tamlaması yükleme hâli ekini alarak cümlenin belirtili nesnesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Kimleri yansıtırlar?** sorusunun cevabı "**insanların kendilerini**"dir.

→**Arkadaşlığın kötü ve iyi yönünü** bir atasözülle açıklamıştır. (68.Ö/5)

Yukarıdaki cümlede geçen "**arkadaşlığın kötü ve iyi yönünü**" belirtili isim tamlaması yükleme hâli ekini alarak cümlenin belirtili nesnesi olmuştur. Çünkü yükleme **Neyi açıklamıştır?** diye sorduğumuzda "**arkadaşlığın kötü ve iyi yönünü**" cevabını almaktayız.

→Ben **benim arkadaşımı** önce tanır, sonra arkadaş olarak görürüm. (93.Ö/3)

Yukarıdaki cümlede geçen "**benim arkadaşım**" belirtili isim tamlaması yükleme hâli ekini almış ve cümlede belirtili nesne olmuştur. Çünkü yükleme sorulan "**Kimi tanırım?**" sorusunun cevabı "**benim arkadaşımı**"dır.

→Fırçayı elime alarak önce **serçenin başını** bir güzel kırmızıya boyadım. (İT6. 25/2)

Yukarıdaki cümlede geçen "**serçenin başını**" belirtili isim tamlaması yükleme hâli ekini almış ve belirtili nesne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **Neyi boyadım?** sorusunun cevabı "**serçenin başını**"dır.

→**Hayatın bize neler kazandıracağını** bilemeyiz. (30.Ö/12)

Yukarıdaki cümlede geçen "**hayatın bize neler kazandıracağı**" belirtili isim tamlaması yükleme hâli ekini almış ve belirtili nesne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **Neyi bilemeyiz?** sorusunun cevabı "**hayatın bize neler kazandıracağını**"dır.

3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlamasının Nesne Olması

→Her zaman **arkadaş seçimini** iyi yapalım. (79.Ö/15)

Yukarıdaki cümlede geçen "**arkadaş seçimi**" belirtisiz isim tamlaması yükleme hâli ekini alarak cümlede belirtili nesne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **Neyi iyi yapalım?** sorusunun cevabı "**arkadaş seçimini**"dir.

→Ondan sonra **Polat Ovası'nı** bir başından öbür başına geçeceğiz. (İT7. 228/3)

Yukarıdaki cümlede geçen "**Polat Ovası**" belirtisiz isim tamlaması yükleme hâli ekini alarak cümlede belirtili nesne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme **Neyi geçeceğiz?** diye sorduğumuzda "**Polat Ovası'nı**" cevabını alıyoruz.

→Sağlaya sollaya zikzaklar çizerek yol alan bıçkın şoförler **sigara tablalarını** sokağa döküyor. (İT6. 225/2)

Yukarıdaki cümlede geçen "**sigara tablaları**" belirtisiz isim tamlaması yükleme hâli ekini almış ve cümlenin belirtili nesnesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Neyi döküyor?** sorusunun cevabı "**sigara tablalarını**"dır.

→Yüksek insan nitelikleriyle ülke ve ulus sevgisini bütünleştirmiş olan Atatürk, her çağda "**yarının adamı olma**" özelliğini koruyacaktır. (İT6. 69/7)

Yukarıdaki cümlede geçen "**'yarının adamı olma' özelliği**" belirtisiz isim tamlaması yükleme hâli ekini alarak cümlede belirtili nesne olmuştur. Çünkü yükleme **Neyi koruyacaktır?** diye sorduğumuzda "**'yarının adamı olma' özelliğini**" cevabını alıyoruz.

3.1.3.3. Sıfat Tamlamasının Nesne Olması

→Ama eğer arkadaşımız iyi ise bu sizin yararınız olur ondan **büssürü** [bir sürü] **iyi şeyler** öğreniriz. (76.Ö/15)

Yukarıdaki cümlede geçen "**büssürü** [bir sürü] **iyi şeyler**" sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve belirtisiz nesne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme **Neler öğreniriz?** diye sorduğumuzda "**büssürü** [bir sürü] **iyi şeyler**" cevabını alıyoruz.

→Baban, her oduna gidişinde dağdan **tutam tutam dağ lâlesi** getirir, oğlan gelince sokunsun diye. (İT7. 126/2)

Yukarıdaki cümlede geçen "**tutam tutam dağ lalesi**" sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve belirtisiz nesne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **Ne getirir?** sorusunun cevabı "**tutam tutam dağ lalesi**"dir.

→Mesela **bir adamı** ele alalım. (100.Ö/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bir adam**” sıfat tamlaması yükleme hâli ekini almış cümlede belirtili nesne olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Kimi ele alalım?** sorusunun cevabı “**bir adamı**”dır.

→ *O kişi **saklanan grubu** arar.* (27.Ö/6)

Yukarıdaki cümlede geçen “**saklanan grup**” sıfat tamlaması yükleme hâli ekini alarak cümlenin belirtili nesnesi olmuştur. Çünkü yükleme **Neyi arar?** diye sorduğumuzda “**saklanan grubu**” cevabını alıyoruz.

→ *Örneğin; bir şirkette masanın üzerindeki dosyalar karıştığında **aradığın şeyi** bulamazsın.* (99.Ö/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “**aradığın şey**” sıfat tamlaması yükleme hâli ekini alarak cümlenin belirtili nesnesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Neyi bulamazsın?** sorusunun cevabı “**aradığın şeyi**”dir.

3.1.3.4. Sıfat-Fiil Grubunun Nesne Olması

→ ***Başına gelenleri** karısına anlattı.* (İT6. 126/15)

Yukarıdaki cümlede geçen “**başına gelenler**” sıfat-fiil grubu yükleme hâli ekini almış ve cümlede belirtili nesne görevini üstlenmiştir. Çünkü yükleme **Neyi anlattı?** diye sorduğumuzda “**başına gelenleri**” cevabını alıyoruz.

→ *Ben **yurdumuzun bir köşesinde serap olabileceğini** ilk olarak duyuyorum.* (İT8. 64/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**yurdumuzun bir köşesinde serap olabileceği**” sıfat-fiil grubu yükleme hâli ekini alarak cümlenin belirtili nesnesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Neyi duyuyorum?** sorusunun cevabı “**yurdumuzun bir köşesinde serap olabileceğini**”dir.

→ *Bir insan **bir şeyi bildiğini** nasıl gösterir?* (13.Ö/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bir şeyi bildiği**” sıfat-fiil grubu yükleme hâli ekini almış ve cümlede belirtili nesne olmuştur. Çünkü yükleme **Neyi gösterir?** diye sorduğumuzda “**bir şeyi bildiğini**” cevabını alıyoruz.

→ ***İyi yüzme bilmeyenleri** nilüfer sazları bir hayli ürkütüyormuş.* (İT8. 56/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**iyi yüzme bilmeyenler**” sıfat-fiil grubu yükleme hâli ekini alarak cümlede belirtili nesne görevi üstlenmiştir. Çünkü

yükleme sorulan **Kimleri ürkütüyormuş?** sorusunun cevabı “**iyi yüzme bilmeyenleri**”dir.

3.1.3.5. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olması

→*İnsan sonuçta bu süreyi değerlendirmeyi akıl ediyordur.* (10.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bu süreyi değerlendirme**” isim-fiil grubu yükleme hâli ekini almış ve cümlede belirtili nesne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme **Neyi akıl ediyordur?** diye sorduğumuzda “**bu süreyi değerlendirmeyi**” cevabını alıyoruz.

→*Kitap okumayı herkese tavsiye [tavsiye] ederim.* (50.Ö/6)

Yukarıdaki cümlede geçen “**kitap okuma**” isim-fiil grubu yükleme hâli ekini alarak cümlede belirtili nesne olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Neyi tavsiye ederim?** sorusunun cevabı “**kitap okumayı**”dır.

3.1.3.6. Birleşik İsim Grubunun Nesne Olması

→*-Robinson Crusoe (Robenson Kruzo)yu okudunuz mu siz?* (İT6. 235/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “**Robinson Crusoe (Robenson Kruzo)**” birleşik isim grubu yükleme hâli ekini almış ve cümlede belirtili nesne olmuştur. Çünkü yükleme **Kimi okudunuz?** diye sorduğumuzda “**Robinson Crusoe (Robenson Kruzo)yu**” cevabını alıyoruz.

3.1.3.7. Bağlama Grubunun Nesne Olması

→*Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük, sizin için kötü olacak.* (İT8. 149/7)

Yukarıdaki cümlede geçen “**kuşlar ve yeşillikler**” bağlama grubu yükleme hâli ekini almış ve cümlede belirtili nesne olmuştur. Çünkü yükleme **Neyi çok gördük?** diye sorduğumuzda “**kuşları ve yeşillikleri**” cevabını alıyoruz.

→*Peynir ekmekle domates yiyordu.* (İT6. 234/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**peynir ekmekle domates**” bağlama grubu yalnız hâlde kullanılmış cümlelerin belirtisiz nesnesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Ne yiyordu?** sorusunun cevabı “**peynir ekmekle domates**”tir.

→ İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde ve Anadolu Liseleri hazırlık sınıflarında okuyan öğrencilere uyguladığımız testlerdeki **konu ile ilgili** sorular, soruların başarı oranları ve durum değerlendirmesi aşağıda verilmiştir.

→**Aşağıdaki cümlelerin hangisinde belirtili ad tamlaması nesne görevinde kullanılmıştır?**

- A) Onun yanına oturma.
- B) Çocuğun ayağını alçıya almışlar.
- C) Bunu, amcasının oğlundan almış.
- D) Dün gördüğümüz Oğuz'un teyzesiymiş.

Bu sorunun başarı oranı **%61,99**'dur. Soruya doğru cevap veren öğrenci sayısı yanlış cevap verenlerden fazla olmakla birlikte sorunun başarı oranı yine de tatmin edici olmaktan uzaktır. Kelime gruplarının nasıl ve ne tür öge olabildikleri öğrenciler tarafından tam olarak bilinseydi bu zor olmayan sorunun başarı oranı çok daha yukarılarda olabilirdi. Kelime gruplarının cümlelerde kurucu olmaları, tek kelimelik kuruculara göre daha zor tespit edilmektedir. Genel durum kötü olmamakla birlikte kelime gruplarının kurucu olması konusu üzerinde daha dikkatli durulması gerekmektedir. Kelime gruplarının nasıl ve ne tür öge olabildikleri öğrenciler tarafından tam olarak bilinseydi bu zor olmayan sorunun başarı oranı çok daha yukarılarda olabilirdi. Bu sorunun dört seçeneğinde de belirtili isim tamlamasına yer verilmiştir. Bu durumda yapılması gereken, yüklemeleri çeşitli sorularla yoklayarak hangi belirtili isim tamlamasının nesne görevinde kullanıldığını tespit etmektir. B seçeneğinin yüklemine **Neyi alçıya almışlar?** diye sordüğümüzde "**çocuğun ayağını**" cevabını alıyoruz. Demek ki bu seçenekteki "**çocuğun ayağı**" belirtili isim tamlaması yükleme hâli ekini almış ve cümlenin belirtili nesnesi olmuştur. Diğer seçeneklerdeki belirtili isim tamlamaları ise nesne görevinde değil de başka görevlerde kullanılmışlardır.

→**Aşağıdaki cümlelerden hangisinin nesnesi sıfat tamlamasından oluşmaktadır?**

- A) Bu yılki yarışmada birinci olduk.
- B) Annesi evlerinin balkonunu yıkıyordu.
- C) Dünkü toplantıyı hiç beğenmemiş.
- D) Okul çantasını yeni almıştık.

Bu sorunun başarı oranı **%44,13**'tür. Bir önceki soruda belirtili isim tamlamasının nesne olması, bu soruda da sıfat tamlamasının nesne olması soruldu; ancak, bu sorunun başarı oranı daha düşük seviyededir. Bu durum da kendi arasında bir çelişki, bir tutarsızlık arz etmektedir. Benzer sorular arasında olması gereken paralellik yoktur. Tam tersine gelişen bir durum söz konusudur.

Bir diğler mesele de kelime gruplarının tam olarak öğrenilmediğı ve kelime gruplarının birbirlerinden farklı taraflarının bilinmediğidir.

Herhangi bir kelime grubunun cümlelerin herhangi bir kurucusu olduğı ve bunun tespit edilmesi istenen sorularda başarı oranı düşük oluyordu. Bu sorunun başarı oranı da %50'nin altında gerçekleşmiştir. Halbuki öncelikle seçeneklerdeki sıfat tamlamaları bulunsa ve bu tamlamaların cümlelerde ne tür öge oldukları cümlelerin yüklemeleri çeşitli sorularla yoklanarak aransaydı, hangi seçeneğindeki sıfat tamlamasının nesne görevinde kullanıldığı kolayca tespit edilebilirdi. Şöyle ki; B ve D seçeneklerinde sıfat tamlaması yoktur. Bu seçenekler hiç incelenmeden elenmiş oldu. A seçeneğindeki sıfat tamlaması “*bu yılki yarışma*”dır. Bu tamlamanın geçtiğı cümlelerin yüklemine **Nede birinci olduk?** diye sorduğumuzda “*bu yılki yarışmada*” cevabını alıyoruz. “*bu yılki yarışma*” sıfat tamlaması bulunma hâli ekini almış ve cümlelerin yer tamlayıcısı olmuştur. Sıfat tamlaması her ne kadar üç kelimedenden oluşsa da son unsura gelen çekim eki, kelime grubunun yapısı gereğı, bütün grubu yer tamlayıcısı yapmıştır. Dolayısıyla bu seçenek bizim cevabımız olamaz. Çünkü soruda sıfat tamlamasının nesne olduğu seçeneğinin bulunması istenmektedir. C seçeneğindeki sıfat tamlaması ise “*dünkü toplantı*”dır. Bu sıfat tamlamasının bulunduğu cümlelerin yüklemine **Neyi hiç beğenmemiş?** diye sorduğumuzda “*dünkü toplantıyı*” cevabını alıyoruz. Bu soruya cevap veren öge de belirtili nesne olduğuna göre “*dünkü toplantı*” sıfat tamlaması, yükleme hâli ekini almış ve cümlelerin belirtili nesnesi olmuştur. Dolayısıyla doğru seçenek “*dünkü toplantı*” tamlamasının bulunduğu cümledir.

3.1.4. Kelime Gruplarının Yer Tamlayıcısı Olması

→*Atatürk daha öğrencilik yıllarında **Namık Kemal ile Tevfik Fikret'ten** etkilenmiştir.* (İT7. 30/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “***Namık Kemal ile Tevfik Fikret***” bağlama grubu çıkma hâli ekini almış ve cümlelerin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **Kimden etkilenmiştir?** diye sorduğumuzda “***Namık kemal ile Tevfik Fikret'ten***” cevabını almaktayız. Bu bağlama grubu, kelime gruplarının nasıl öge olduklarını göstermesi bakımından önemlidir. İkinci unsura gelen isim çekim eki

sadece geldiği unsuru değil, bütün grubu etkisi altına almış ve cümlelerin yer tamlayıcısı yapmıştır.

→*Çağımızın en güzel yerlerini görmek için **her ülkeden** yüzlerce Turist [turist] gelir, görür.* (4.Ö/9)

Yukarıdaki cümlede geçen "**her ülke**" sıfat tamlaması çıkma hâli ekini almış ve cümlede yer tamlayıcısı görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **Nereden gelir?** sorusunun cevabı "**her ülkeden**"dir. Sıfat tamlamasının isim unsuruna gelen çıkma hâli eki sadece geldiği kelimeyi değil, tamlamanın tamamını yer tamlayıcısı yapmıştır.

→*Hatalarımızın bedelini **henüz doğmamışlara** ödetmemeliyiz.* (İT7. 218/3)

Yukarıdaki cümlede geçen "**henüz doğmamışlar**" sıfat-fiil grubu yönelme hâli ekini almış ve cümlelerin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Kimlere ödetmemeliyiz?** sorusunun cevabı "**henüz doğmamışlara**"dır. Bu kelime grubuna gelen isim çekim eki de bütün grubu etkisi altına almış ve cümlelerin yer tamlayıcısı yapmıştır.

→*İki hafta sonra büyük bir minibüsle **mahkeme salonuna** gittiler.* (14.Ö/14)

Yukarıdaki cümlede geçen "**mahkeme salonu**" belirtisiz isim tamlaması yönelme hâli ekini almış ve cümlede yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Nereye gittiler?** sorusunun cevabı "**mahkeme salonuna**"dır. Bu kelime grubunu oluşturan kelimeler de birlikte hareket etmişler ve öge olmuşlardır.

→*Oyuna hazırlık için **sokağın ortasına** çubukla bir daire çizilir.* (27.Ö/3)

Yukarıdaki cümlede geçen "**sokağın ortası**" belirtili isim tamlaması yönelme hâli ekini almış ve cümlede yer tamlayıcısı görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme **Nereye çizilir?** diye sorduğumuzda "**sokağın ortasına**" cevabını alıyoruz. Bu belirtili isim tamlaması tek bir kelime gibi çekime girmiş ve öge olmuştur.

3.1.4.1. Belirtili İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması

→*Bir başkası da, elinde bir teneke ile **vagonların arkasından** çıktı, istasyona girdi.* (İT7. 73/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**vagonların arkası**” belirtili isim tamlaması çıkma hâli ekini almış ve cümlede yer tamlayıcısı görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **Nereden çıktı?** sorusunun cevabı “**vagonların arkasından**”dır.

→**Büyüklerin ellerinde** birbirine yapışmış, acayip çomaklar vardı. (İT8. 148/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**büyüklerin elleri**” belirtili isim tamlaması bulunma hâli ekini almış ve cümlede yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **Nerede vardı?** diye sorduğumuzda “**büyüklerin ellerinde**” cevabını alıyoruz.

→**Gelenlerin gözlerinde** büyük bir beğeni, neredeyse hayranlık görüyordum. (İT6. 230/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**gelenlerin gözleri**” belirtili isim tamlaması bulunma hâli ekini alarak cümlede yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Nerelerde görüyordum?** sorusunun cevabı “**gelenlerin gözlerinde**”dir.

→**İnsanların hayatında** bir düzen vardır. (99.Ö/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**insanların hayatı**” belirtili isim tamlaması bulunma hâli ekini almış ve cümlede yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **Nerede vardır?** diye sorduğumuzda “**insanların hayatında**” cevabını alıyoruz.

→**İyi ve kötü günlerinde** hep Faruk amcam **babamın yanında** olur. (73.Ö/14)

Yukarıdaki cümlede geçen “**babamın yanı**” belirtili isim tamlaması bulunma hâli ekini almış ve cümlede yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü Yükleme sorulan **Nerede olur?** sorusunun cevabı “**babamın yanında**”dır.

→**Oyuna hazırlık için sokağın ortasına** çubukla bir daire çizilir. (27.Ö/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**sokağın ortası**” belirtili isim tamlaması yönelme hâli ekini almış ve cümlede yer tamlayıcısı görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme **Nereye çizilir?** diye sorduğumuzda “**sokağın ortasına**” cevabını alıyoruz.

→ **Yurdu istilâ eden Yunan ordularının karşısına** Başkumandan olarak çıktı ve onları kahretti. (İT6. 97/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “**yurdu istilâ eden Yunan ordularının karşısı**” belirtili isim tamlaması yönelme hâli eki almış ve cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Nereye çıktı?** sorusunun cevabı “**yurdu istilâ eden Yunan ordularının karşısına**”dır.

3.1.4.2. Belirtisiz İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması

→ **Böylece halk arasında** kültürsüz beceriksiz olarak tanınmaz. (7.Ö/12)

Yukarıdaki cümlede geçen “**halk arası**” belirtisiz isim tamlaması bulunma hâli ekini almış cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Nerede tanınmaz?** sorusunun cevabı “**halk arasında**”dır.

→ **Havuz başında** oynuyordum. (İT6. 84/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**havuz başı**” belirtisiz isim tamlaması bulunma hâli ekini almış cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **Nerede oynuyordum?** diye sorduğumuzda aldığımız cevap “**havuz başında**”dır.

→ **İki hafta sonra büyük bir minibüsle mahkeme salonuna** gittiler. (14.Ö/14)

Yukarıdaki cümlede geçen “**mahkeme salonu**” belirtisiz isim tamlaması yönelme hâli ekini almış ve cümlede yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Nereye gittiler?** sorusunun cevabı “**mahkeme salonuna**”dır.

→ **İstasyon yanında** mola verdi. (İT7. 72/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**istasyon yanı**” belirtisiz isim tamlaması bulunma hâli ekini almış ve cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **Nerede mola verdi?** diye sorduğumuzda “**istasyon yanında**” cevabını alıyoruz.

→ **Kesinlik** [kesinlikle] **arkadaşlar arasında** hırsızlık olmaz. (72.Ö/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**arkadaşlar arası**” belirtisiz isim tamlaması bulunma hâli ekini alarak yer tamlayıcısı görevini üstlenmiştir. Çünkü

yükleme sorulan **Nerede hırsızlık olmaz?** sorusunun cevabı “**arkadaşlar arasında**”dır.

→*Kurtuluş Savaşı yıllarında Namık Kemal'in düşüncelerini ve şiirlerini **Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden** bile dile getirmiştir.* (İT7. 30/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsü**” çıkma hâli ekini almış ve cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **Nereden dile getirmiştir?** diye sorduğumuzda “**Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden**” cevabını alıyoruz.

→*O, **Türk ulusuna** her zaman ve her koşulda inanmıştır.* (İT6. 69/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**Türk ulusu**” belirtisiz isim tamlaması yönelme hâli ekini almış cümlede yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Kime inanmıştır?** sorusunun cevabı “**Türk ulusuna**”dır.

→***Uygur ilinde** Hulin adında bir dağ vardı.* (İT8. 120/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**Uygur il**” belirtisiz isim tamlaması bulunma hâli ekini alarak cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **Nerede vardı?** diye sorduğumuzda “**Uygur ilinde**” cevabını alıyoruz.

3.1.4.3. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması

→*Birbirlerine yardım ettikçe **her şeyde** en başarılı olurlar.* (76.Ö/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “**her şey**” sıfat tamlaması bulunma hâli ekini alarak cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **Nede en başarılı olur?** diye sorduğumuzda “**her şeyde**” cevabını alıyoruz.

→*Bizim günahlarımızı ve sevaplarımızı **bu dünyada** kimse sormaz, **öte dünyada** bunların hesaplarını veririz.* (10.Ö/24)

Yukarıdaki sıralı cümlede geçen “**bu dünya**” ve “**öte dünya**” sıfat tamlamaları bulunma hâli ekini almışlar ve cümlede yer tamlayıcısı olmuşlardır. Çünkü yükleme sorulan **Nerede sormaz?** ve **Nerede hesaplarını veririz?** sorularının cevapları “**bu dünyada**” ve “**öte dünyada**”dır.

→***Bu ülkede** başkalarının haklarına saygılı, yurttaşlık ödev ve sorumluluklarının bilincinde, insanca yaşamak, “kader” denen cinayetlere kurban olmadan ömrünü tamamlamak isteyen milyonlarca birey var.* (İT6. 225/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bu ülke**” sıfat tamlaması bulunma hâli ekini alarak cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **Nerede var?** diye sorduğumuzda “**bu ülkede**” cevabını alıyoruz.

→Çağımızın en güzel yerlerini görmek için **her ülkeden** yüzlerce Turist [turist] gelir, görür. (4.Ö/9)

Yukarıdaki cümlede geçen “**her ülke**” sıfat tamlaması çıkma hâli ekini almış ve cümlede yer tamlayıcısı görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **Nereden gelir?** sorusunun cevabı “**her ülkeden**”dir.

→-Efendim, şu gördüğünüz adam, **bir kahvehanede** kahve dövüyordu. (İT8. 116/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bir kahvehane**” sıfat tamlaması bulunma hâli ekini almış ve cümlede yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **Nerede dövüyordu?** diye sorduğumuzda “**bir kahvehanede**” cevabını alıyoruz.

→**İssiz adada** elini kolunu bağlayıp durmamış, hemen işe girişmiş. (İT6. 235/6)

Yukarıdaki cümlede geçen “**issiz ada**” sıfat tamlaması bulunma hâli ekini almış cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Nerede durmamış?** sorusunun cevabı “**issiz adada**”dır.

→Vaktiyle **bu Ada’ya** bu zamanda kuşlar uğrardı. (İT8. 148/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bu Ada**” sıfat tamlaması yönelme hâli ekini almış ve cümlede yer tamlayıcısı görevini üstlenmiştir. Çünkü yükleme **Nereye uğrardı?** diye sorduğumuzda “**bu Ada’ya**” cevabını alıyoruz.

→Ve **bu dünyada** sevgi saygı [saygı] ve hoşgörü çok önemlidir. (35.Ö/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bu dünya**” sıfat tamlaması bulunma hâli ekini alarak cümlede yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Nerede çok önemlidir?** sorusunun cevabı “**bu dünyada**”dır.

→Yapının arka kapısı önündeki küçük bahçede **bir tahta sıraya** iliştim. (İT8. 40/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bir tahta sıra**” sıfat tamlaması yönelme hâli ekini almış ve cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **Neye iliştim?** diye sorduğumuzda “**bir tahta sıraya**” cevabını alıyoruz.

3.1.4.4. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

→**Dost bildiğine** sarılmış dört elle. (İT6. 56/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**dost bildiği**” sıfat-fiil grubu yönelme hâli ekini almış ve cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **Kime sarılmış?** diye sorduğumuzda “**dost bildiğine**” cevabını alıyoruz.

→**Hatalarımızın bedelini henüz doğmamışlara** ödetmemeliyiz. (İT7. 218/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**henüz doğmamışlar**” sıfat-fiil grubu yönelme hâli ekini almış ve cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Kimlere ödetmemeliyiz?** sorusunun cevabı “**henüz doğmamışlara**”dır.

3.1.4.5. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

→**Ben artık olayın gerçeğini anlatmaktan** vazgeçtim. (İT6. 230/5)

Yukarıdaki cümlede geçen “**olayın gerçeğini anlatmak**” isim fiil grubu çıkma hâli ekini alarak cümlede yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Neden vazgeçtim?** sorusunun cevabı “**olayın gerçeğini anlatmaktan**”dır.

3.1.4.6. Birleşik İsim Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

→**Mustafa Kemal olaylara tarihsel açıdan bakma konusunda ilk etkileri Manastır İdadîsindeki öğretmeni Tefik Bilge'den** almıştır. (İT7. 30/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**Tefik Bilge**” birleşik isim grubu çıkma hâli ekini alarak cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **Kimden almıştır?** diye sorduğumuzda “**Tefik Bilge'den**” cevabını alıyoruz.

3.1.4.7. Tekrar Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

→**Biz denize yaklaştıkça deniz ötelere ötelere** kaçıyordu. (İT8. 65/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**ötelere ötelere**” tekrar grubu yönelme hâli ekini almış ve cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Nerelere kaçıyordu?** sorusunun cevabı “**ötelere ötelere**”dir.

3.1.4.8. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

→*Atatürk daha öğrencilik yıllarında **Namık Kemal ile Tevfik Fikret'ten** etkilenmiştir.* (İT7. 30/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**Namık Kemal ile Tevfik Fikret**” bağlama grubu çıkma hâli ekini almış ve cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **Kimden etkilenmiştir?** diye sorduğumuzda “**Namık kemal ile Tevfik Fikret'ten**” cevabını almaktayız.

→ İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde ve Anadolu Liseleri hazırlık sınıflarında okuyan öğrencilere uyguladığımız testlerdeki **konu ile ilgili** soru, sorunun başarı oranı ve durum değerlendirmesi aşağıda verilmiştir.

→**Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ad tamlaması yer tamlayıcısı (dolaylı tümleç) görevinde kullanılmıştır?**

- A) Babasının arabasını caddede görmüş.
- B) Okul servisine hiç binmiyordu.
- C) Eylülün sonunda işe başlayacak.
- D) Bu işler ayın sonuna yetiştirilecek.

Bu sorunun başarı oranı **%75,22**'dir ve bu oran oldukça sevindiricidir. Çünkü öğrencilerin büyük bir çoğunluğu doğru cevabı bulmada fazla zorlanmamışlardır. Bir diğer sevindirici taraf da C ve D seçeneklerindeki belirtili isim tamlamalarının aldığı eklerin yer ya da yön bildirmediği, zaman bildirdiğinin öğrencilerin çoğu tarafından görülebilmiş olmasıdır. Öğrencilerin tamamı bu ayrıntıya da dikkat etse, çeldirici olarak koyduğumuz bu seçeneklere takılmasaydı, yanlış cevap veren **57** öğrencinin bir çoğu da doğru cevabı bulabilirdi. B seçeneğinin yüklemine **Neye hiç binmiyordu?** diye sorduğumuzda “**okul servisine**” cevabını almaktayız. “**okul servis+i**” de bir belirtisiz isim tamlamasıdır ve yönelme hâli ekini alarak cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur.

3.1.5. Kelime Gruplarının Zarf Tümleci Olması

→*Arkadaşlığımızı sağlam attıktan sonra gerisi kolaydır.* (83.Ö/12)

Yukarıdaki cümlede geçen “*arkadaşlığımızı sağlam attıktan sonra*” edat grubu cümlenin zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Ne zaman kolaydır?** sorusunun cevabı “*arkadaşlığımızı sağlam attıktan sonra*”dır. Bu edat grubu dört kelimedenden oluşmasına rağmen tek bir kelime gibi görev yapmış ve cümlenin zarf tümleci olmuştur.

→*Arkadaş seçerken çok dikkatli olmalıyız.* (94.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “*arkadaş seçerken*” zarf-fiil grubu cümlenin zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Ne zaman dikkatli olmalıyız?** sorusunun cevabı “*arkadaş seçerken*”dir. Bu grup tek bir kelime gibi görev yapmış ve cümlenin zarf tümleci olmuştur.

→*Arkadaş seçimini iyi yapan biri her zaman olumlu yönler kazanır.* (79.Ö/11)

Yukarıdaki cümlede geçen “*her zaman*” sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme **Ne zaman olumlu yönler kazanır?** diye sorduğumuzda “*her zaman*” cevabını alıyoruz. Sıfat tamlaması tek kelime gibi görev yapmış ve zarf tümleci görevini üstlenmiştir.

→*Günün birinde yol kenarlarında, toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz.* (İT8. 149/7)

Yukarıdaki cümlede geçen “*günün biri*” belirtili isim tamlaması bulunma hâli ekini almış ve cümlenin zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Ne zaman göremeyeceksiniz?** sorusunun cevabı “*günün birinde*”dir. Bu isim tamlaması tek kelime gibi görev yapmış ve öge olmuştur.

→*Kurtuluş Savaşı yıllarında Namık Kemal’in düşüncelerini ve şiirlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden bile dile getirmiştir.* (İT7. 30/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “*Kurtuluş Savaşı yılları*” belirtisiz isim tamlaması bulunma hâli ekini almış ve cümlenin zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Ne zaman dile getirmiştir?** sorusunun cevabı “*Kurtuluş Savaşı yıllarında*”dır. Bu kelime grubu üç kelimedenden oluşmasına rağmen tek bir kelime gibi görev yapmıştır ve cümlenin zarf tümleci olmuştur.

3.1.5.1. Belirtili İsim Tamlamasının Zarf Tümlenci Olması

→**Ameliyatın ertesi günü**, başhekim, elinde bir telle beni sormaya geldi.
(İT8. 41/5)

Yukarıdaki cümlede geçen "**ameliyatın ertesi günü**" belirtili isim tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlede zarf tümlenci olmuştur. Çünkü yükleme **Ne zaman geldi?** diye sorduğumuzda "**ameliyatın ertesi günü**" cevabını alıyoruz.

→**Günün birinde** yol kenarlarında, toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. (İT8. 149/7)

Yukarıdaki cümlede geçen "**günün biri**" belirtili isim tamlaması bulunma hâli ekini almış ve cümlenin zarf tümlenci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Ne zaman göremeyeceksiniz?** sorusunun cevabı "**günün birinde**"dir.

→**Susuzluklara meydan okuyan akasyalar, günün birinde** bu kahve önüne koyu gölgelikler içinde serin bir park yapacak. (İT7. 229/5)

Yukarıdaki cümlede geçen "**günün biri**" belirtili isim tamlaması bulunma hâli ekini alarak cümlede zarf tümlenci olmuştur. Çünkü yükleme **Ne zaman serin bir park yapacak?** diye sorduğumuzda "**günün birinde**" cevabını alıyoruz.

3.1.5.2. Belirtisiz İsim Tamlamasının Zarf Tümlenci Olması

→**Gece ortası**, açık denizlere davranacaktık. (İT7. 161/1)

Yukarıdaki cümlede geçen "**gece ortası**" belirtisiz isim tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin zarf tümlenci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Ne zaman açık denizlere davranacaktık?** sorusunun cevabı "**gece ortası**"dır.

→**Hayatımızı ömür boyu** mutlu sevinçli geçirelim. (84.Ö/10)

Yukarıdaki cümlede geçen "**ömür boyu**" belirtisiz isim tamlaması yalın hâlde kullanılarak cümlede zarf tümlenci olmuştur. Çünkü yükleme **Ne zaman geçirelim?** diye sorduğumuzda "**ömür boyu**" cevabını alıyoruz.

→**Kurtuluş Savaşı yıllarında** Namık Kemal'in düşüncelerini ve şiirlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden bile dile getirmiştir. (İT7. 30/1)

Yukarıdaki cümlede geçen "**Kurtuluş Savaşı yılları**" belirtisiz isim tamlaması bulunma hâli ekini almış ve cümlenin zarf tümlenci olmuştur. Çünkü

yükleme sorulan **Ne zaman dile getirmiştir?** sorusunun cevabı “**Kurtuluş Savaşı yıllarında**”dır.

→**Ortaokul çağlarında** romantik duygularla doluyduk. (İT7. 21/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**ortaokul çağları**” belirtisiz isim tamlaması bulunma hâli ekini almış ve cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme **Ne zaman romantik duygularla doluyduk?** diye sorduğumuzda “**ortaokul çağlarında**” cevabını alıyoruz.

3.1.5.3. Sıfat Tamlamasının Zarf Tümleci Olması

→Arkadaş **her zaman** çok önemlidir. (77.Ö/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**her zaman**” sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme **Ne zaman çok önemlidir?** diye sorduğumuzda “**her zaman**” cevabını alıyoruz.

→Arkadaş seçimini iyi yapan biri **her zaman** olumlu yönler kazanır. (79.Ö/11)

Yukarıdaki cümlede geçen **her zaman**” sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme **Ne zaman olumlu yönler kazanır?** diye sorduğumuzda “**her zaman**” cevabını alıyoruz.

→Atatürk de **benim doğduğum yıl** Ankara’ya gelmişti. (İT6. 35/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**benim doğduğum yıl**” sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Ne zaman gelmişti?** sorusunun cevabı “**benim doğduğum yıl**”dır.

→Ben **kırk yıldır** bu sanatı işlerim. (İT8. 10/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**kırk yıl**” sıfat tamlaması bildirme ekini almış ve cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme **Ne zamandır bu sanatı işlerim?** diye sorduğumuzda “**kırk yıldır**” cevabını alıyoruz.

3.1.5.4. Sıfat-Fiil Grubunun Zarf Tümleci Olması

→Orada fundalar, yabanî meşe palamutları koca yemişler, çalı süpürgeleri, bir türlü ağaç hâline gelmeden ama ağacı taklit edercesine gelişir, **birbirinin içine girmiş** yaşarlar. (İT7. 142/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**birbirinin içine girmiş**” sıfat-fiil grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Nasıl yaşarlar?** sorusunun cevabı “**birbirinin içine girmiş**”tir.

3.1.5.5. Zarf-Fiil Grubunun Zarf Tümleci Olması

→*Arkadaşlık **birbirini kıskanarak** olmaz.* (75.Ö/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**birbirini kıskanarak**” zarf-fiil grubu cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Nasıl olmaz?** sorusunun cevabı “**birbirini kıskanarak**”tır.

→*Arkadaş **seçerken** çok dikkatli olmalıyız.* (94.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**arkadaş seçerken**” zarf-fiil grubu cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Ne zaman dikkatli olmalıyız?** sorusunun cevabı “**arkadaş seçerken**”dir.

→***Bunlar olurken**, böbreklerimdeki sancı da kesilmişti.* (İT8. 41/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**bunlar olurken**” zarf-fiil grubu cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme **Böbreklerimdeki sancı ne zaman kesilmişti?** diye sorduğumuzda “**bunlar olurken**” cevabını alıyoruz.

→***Çocuklar gibi sevinerek**, yataklarımıza girdik.* (İT6. 118/1)

Yukarıdaki cümlede geçen “**çocuklar gibi sevinerek**” zarf-fiil grubu cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Yataklarımıza nasıl girdik?** sorusunun cevabı “**çocuklar gibi sevinerek**”tir.

3.1.5.6. İsim-Fiil Grubunun Zarf Tümleci Olması

→*Az evvel **kâat kestirmeye** gitti.* (İT6. 234/2)

Yukarıdaki cümlede geçen “**kâat kestirme**” isim-fiil grubu yönelme hâli ekini almış ve cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme **Niçin gitti?** diye sorduğumuzda “**kâat kestirmeye**” cevabını alıyoruz.

→*Bu yüzden kimse **kitap okumaya** özen göstermiyor.* (44.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**kitap okuma**” isim-fiil grubu yalın hâlde kullanılarak cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Niçin özen göstermiyor?** sorusunun cevabı “**kitap okumaya**”dır.

3.1.5.7. Edat Grubunun Zarf Tümleci Olması

→*Ağzınızdan sözleri **mıknatıs gibi** çeker.* (İT8. 72/2)

Yukarıdaki cümlede geçen "**mıknatıs gibi**" edat grubu cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme **Nasıl çeker?** diye sorduğumuzda "**mıknatıs gibi**" cevabını alıyoruz.

→*Arkadaşlığımızı **sağlam attıktan sonra** gerisi kolaydır.* (83.Ö/12)

Yukarıdaki cümlede geçen "**arkadaşlığımızı sağlam attıktan sonra**" edat grubu cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Ne zaman kolaydır?** sorusunun cevabı "**arkadaşlığımızı sağlam attıktan sonra**"dır.

→*Ayakları onu **köye doğru** çekiyordu.* (İT7. 74/5)

Yukarıdaki cümlede geçen "**köye doğru**" edat grubu cümlede zarf tümleci görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme **Nereye doğru çekiyordu?** diye sorduğumuzda "**köye doğru**" cevabını alıyoruz.

→*Bindik ve **eve doğru** yol aldık.* (6.Ö/19)

Yukarıdaki cümlede geçen "**eve doğru**" edat grubu cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Nereye doğru yol aldık?** sorusunun cevabı "**eve doğru**"dur.

→*Gece **yarısına doğru**, İspanya'nın başkenti Madrid'e ulaştık.* (İT6. 118/1)

Yukarıdaki cümlede geçen "**gece yarısına doğru**" edat grubu cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme **Ne zamana doğru ulaştık?** diye sorduğumuzda "**gece yarısına doğru**" cevabını alıyoruz.

→*Hava yağmurluydu, **tekerlekler kayar diye** korkuyordum.* (İT8. 97/3)

Yukarıdaki cümlede geçen "**tekerlekler kayar diye**" edat grubu cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Niçin korkuyordum?** sorusunun cevabı "**tekerlekler kayar diye**"dir.

3.1.5.8. Tekrar Grubunun Zarf Tümleci Olması

→*Nezle bile olsanız **az çok** tadınız kaçar.* (İT6. 19/2)

Yukarıdaki cümlede geçen "**az çok**" tekrar grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme **Ne kadar tadınız kaçar?** diye sorduğumuzda "**az çok**" cevabını alıyoruz.

→**Zaman zaman** insanlar kitap okumaya yakınlık gösterirler. (54.Ö/3)

Yukarıdaki cümlede geçen “**zaman zaman**” tekrar grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlede zarf tümleci görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **Ne zaman yakınlık gösterirler?** sorusunun cevabı “**zaman zaman**”dır.

3.1.5.9. Bağlama Grubunun Zarf Tümleci Olması

→**Babam bunları söyledikten sonra daha yüksek sesle ve daha yüksek sevinçle** bağırdı. (İT7. 162/6)

Yukarıdaki cümlede geçen “**daha yüksek sesle ve daha yüksek sevinçle**” bağlama grubu vasıta hâli ekini almış ve cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme **Nasıl bağırdı?** diye sorduğumuzda “**daha yüksek sesle ve daha yüksek sevinçle**” cevabını alıyoruz.

→**Hepsinden önemlisi, orman bölgesinde yaşayan halk ile orman ilişkileri sıcak ve barışık** tutulmalıdır. (İT6. 145/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**sıcak ve barışık**” bağlama grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Orman bölgesinde yaşayan halk ile orman ilişkileri nasıl tutulmalıdır?** sorusunun cevabı “**sıcak ve barışık**”tır.

3.1.5.10. Zarf Grubunun Zarf Tümleci Olması

→**Daha sonra Darende-Gürün üzerinden Kayseri'ye çıkan kestirme Ankara yolunun kavşağındayız.** (İT7. 228/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**daha sonra**” zarf grubu cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme **Ne zaman Darende-Gürün üzerinden Kayseri'ye çıkan kestirme Ankara yolunun kavşağındayız?** diye sorduğumuzda “**daha sonra**” cevabını alıyoruz.

→**Geçen zamana nispetle daha çok çalışacağız.** (İT8. 31/4)

Yukarıdaki cümlede geçen “**daha çok**” zarf grubu cümlede zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Ne kadar çalışacağız?** sorusunun cevabı “**daha çok**”tur.

3.1.5.11. Yönelme Grubunun Zarf Tümleci Olması

→ *Pabuçlarını büyük bir ihtimamla çuvalın üstüne yerleştirdi; kendisi de **sırtı arabacıya ve yüzü bana çevrik**, ayaklarını altına alıp oturdu.* (İT7. 208/2)

Yukarıdaki cümlede geçen "**sırtı arabacıya ve yüzü bana çevrik**" yönelme grubu cümlenin zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme **Nasıl oturdu?** diye sorduğumuzda "**sırtı arabacıya ve yüzü bana çevrik**" cevabını da almaktayız.

→ İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde ve Anadolu Liseleri hazırlık sınıflarında okuyan öğrencilere uyguladığımız testlerdeki **konu ile ilgili** sorular, soruların başarı oranları ve durum değerlendirmesi aşağıda verilmiştir.

→ "Birtem, arkadaşlarıyla ders çalışmaya gitti." **cümlesinde altı çizili bölüm cümlenin hangi ögesidir?**

- A) Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç)
- B) Zarf Tümleci
- C) Nesne
- D) Özne

Bu sorunun başarı oranı **%23,91**'dir. Soruya **230** öğrencinin **55**'i doğru, **171**'i yanlış cevap vermiştir. Yani yanlış cevap verenlerin sayısı doğru cevap verenlerin neredeyse üç katı kadardır. Bilinçli olarak sorduğumuz ve A seçeneğini bilinçli olarak koyduğumuz bu sorunun başarı oranının bu derece düşük olmasının nedeni ortadadır. Öğrenciler ekleri sadece ezberlemekte, eklerin işlevlerini bilmemekteler. Böyle olunca da her yönelme hâli eki alan kelime ya da kelime grubunun yer tamlayıcısı olduğunu düşünmekteler. Halbuki biraz dikkatli baksalardı altı çizili olan kısmın, yani "**arkadaşlarıyla ders çalışmaya**"nın herhangi bir yön bildirmediğini görebilirlerdi. Ayrıca, cümlenin yüklemine **Niçin gitti?** diye sorduğumuzda da "**arkadaşlarıyla ders çalışmaya**" / **arkadaşlarıyla ders çalışmak için** cevabını almaktayız.

Dil bilgisi kuru ezbere dayalı bir ders olmayıp bir uygulama ve beceri dersidir. Dolayısıyla dil bilgisi konuları ya da ekler sadece ezberletilirse ve dil bilgisi konuları arasındaki sıkı bağ öğrencilere kavratılmazsa öğrencilerin bu tür sorulara doğru cevap vermesi zaten beklenemez diye düşünmekteyiz.

→”Hafta sonu annesini ziyarete gitti.” **cümlesinde altı çizili bölüm cümlenin hangi ögesidir?**

- A) Zarf Tümleci
- B) Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç)
- C) Özne
- D) Nesne

Bu sorunun başarı oranı da **%27,25**'tir. Bir önceki soru ile eş değerde olan bu sorunun başarı oranı da bir önceki ile hemen hemen aynıdır. Farklı olması da beklemediğimiz bir durumdu. Zira şekilden ziyade işlevi öne çıkartan bu tür sorulara öğrencilerin büyük bir kısmının doğru cevap vermesi pratikte beklenmeyecek bir durumdur. Ancak öğrenciler birazcık dikkat etselerdi “**annesini ziyarete**” kelimelerinin herhangi bir yön bildirmediğini görebilirlerdi. Bu cümlenin yüklemine de **Niçin gitti?** diye sorduğumuzda “**annesini ziyarete**” / **annesini ziyaret etmek için** cevabını alıyoruz.

→”O günün sabahında yola çıkmıştık.” **cümlesinde altı çizili bölüm cümlenin hangi ögesidir?**

- A) Zarf Tümleci
- B) Özne
- C) Nesne
- D) Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç)

Bu sorunun başarı oranı **%77,02**'dir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu doğru cevabı bulmada fazla zorlanmamıştır. Burada -dA ekini alan bir kelime grubunun cümlenin hangi ögesi olduğu sorulmuştur. Bu ek kelime grubuna özellikle getirilmiştir. Öğrencilerin bu durumda kelime grubuna yer tamlayıcısı deyip demeyeceklerini ölçmek için soru bu şekilde sorulmuştur. Öğrencilerin büyük çoğunluğu bu çeldiriciye kanmamışlardır. Bunda ekin sabah kelimesine getirilmesinin doğru cevap sayısını artırdığı da düşünülebilir. Cümlenin yüklemine **Ne zaman yola çıkmıştık?** diye sorduğumuzda da aldığımız cevap “**o günün sabahında**”dır.

3.2. Örnek Cümle Tahlilleri

1. Cümle:

→*Akıllı insan / her zaman / yararlıdır.* (10.Ö/5)

Bu cümle,

- Yapısı bakımından basit cümledir.
- Yüklemin türü bakımından isim cümlesidir.
- Yüklemin yeri bakımından kurallı cümledir.
- Anlamı bakımından olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: *yararlıdır*, *yararlı* ismi bildirme ekini almış ve cümlenin yüklemi olmuştur.

2. Özne: *akıllı insan*, bu sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme **Her zaman yararlı olan kim? / Kim her zaman yararlıdır?** diye sorduğumuzda *akıllı insan* cevabını almaktayız.

3. Zarf Tümleci: *her zaman*, bu sıfat tamlaması da yalın hâlde kullanılmış ve cümlede zarf tümleci görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **Akıllı insan ne zaman yararlıdır?** sorusunun cevabı *her zamandır*.

Kelime Grupları:

1. *akıllı / insan*: sıfat tamlaması

sf is

2. *her / zaman*: sıfat tamlaması

sf is

2. Cümle:

→*Ama / her insan / kötü olmayabilir.* (61.Ö/6)

Bu cümle,

- Yapısı bakımından basit cümledir.
- Yüklemin türü bakımından fiil cümlesidir.
- Yüklemin yeri bakımından kurallı cümledir.
- Anlamı bakımından olumsuz cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: *kötü olmayabilir, kötü olabil-* birleşik fiili geniş zamanın olumsuzunun 3. teklik şahsında çekime girmiş ve yüklem olmuştur.

2. Özne: *her insan*, bu sıfat tamlaması da yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Kim kötü olmayabilir?** sorusunun cevabı *her insan* sıfat tamlamasıdır.

Kelime Grupları:

1. *her / insan*: sıfat tamlaması

sf is

2. *kötü / olabil-*: birleşik fiil

is yf

3. Cümle:

→*Arkadaşın iyisi / var, ...* (77.Ö/1)

Bu cümle,

- Yapısı bakımından basit cümledir.
- Yüklemin türü bakımından isim cümlesidir.
- Yüklemin yeri bakımından kurallı cümledir.
- Anlamı bakımından olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: *var, var* ismi ek-fiilin geniş zamanında çekime girmiş ve cümlenin yüklemi olmuştur.

2. Özne: *arkadaşın iyisi*, bu belirtili isim tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme **Var olan ne? / Ne var?** diye sorduğumuzda *arkadaşın iyisi* cevabını alıyoruz.

Kelime Grupları:

1. *arkadaşın / iyisi*: belirtili isim tamlaması

ty tn

4. Cümle:

→*Bizim mahallede / bir aile / vardı.* (14.Ö/8)

Bu cümle,

- Yapısı bakımından basit cümledir.

- b) Yüklemin türü bakımından isim cümlesidir.
- c) Yüklemin yeri bakımından kurallı cümledir.
- ç) Anlamı bakımından olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: **vardı**, *var* ismi ek-fiilin görülen geçmiş zamanında çekime girmiş ve yüklem olmuştur. Yüklemdeki şahıs da 1. tekliktir.

2. Özne: *bir aile*, bu sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlelerin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Bizim mahallede var olan ne? / Bizim mahallede ne vardı?** sorularının cevabı *bir ailedir*.

3. Yer Tamlayıcısı: *bizim mahallede*, *bizim mahalle* sıfat tamlaması bulunma hâli ekini almış ve cümlelerin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **Nerede bir aile vardı?** diye sorduğumuzda *bizim mahallede* cevabını almaktayız.

Kelime Grupları:

1. *bizim / mahalle*: sıfat tamlaması

sf is

2. *bir / aile*: sıfat tamlaması

sf is

5. Cümle:

→ *Evet / dost dost diye / geldik / buraya kadar.* (89.Ö/15)

(*Evet / dost dost diye / buraya kadar / geldik.*)

Bu cümle,

- a) Yapısı bakımından basit cümledir.
- b) Yüklemin türü bakımından fiil cümlesidir.
- c) Yüklemin yeri bakımından devrik cümledir.
- ç) Anlamı bakımından olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: **geldik**, *gel-* fiili görülen geçmiş zamanın 1. çokluk şahsında çekime girmiş ve cümlelerin yüklemi olmuştur.

2. Özne: [biz]dir, çünkü yükleme **Dost dost diye buraya kadar gelen kim? / Kim dost dost diye buraya kadar geldi?** diye sorduğumuzda [biz] cevabını alıyoruz. [biz] cümlede gizli özne görevindedir.

3. Zarf Tümleci: *dost dost diye*, bu edat grubu cümlelerin zarf tümleci olmuştur. Çünkü yükleme **[biz] buraya kadar nasıl geldik?** diye sorduğumuzda *dost dost diye* cevabını alıyoruz.

4. Zarf Tümleci: *buraya kadar*, bu edat grubu da cümlede zarf tümleci görevini üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **[biz] dost dost diye nereye kadar geldik?** sorusunun cevabı *buraya kadardır*.

Kelime Grupları:

1. *dost dost / diye*: edat grubu

is e

dost / dost: tekrar grubu

is is

2. *buraya / kadar*: edat grubu

is e

6. Cümle:

→ *Gelelim / arkadaşlarımızın kötü yönüne*. (64.Ö/10)

(*Arkadaşlarımızın kötü yönüne / gelelim*.)

Bu cümle,

- Yapısı bakımından basit cümledir.
- Yüklemin türü bakımından fiil cümlesidir.
- Yüklemin yeri bakımından devrik cümledir.
- Anlamı bakımından olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: *gelelim*, *gel-* fiili emir kipinin 1. çokluk şahsında çekime girmiş ve cümlede yüklem görevi üstlenmiştir.

2. Özne: **[biz]**dir, çünkü yükleme sorulan **Arkadaşlarımızın kötü yönüne gelen kim? / Kim arkadaşlarımızın kötü yönüne gelsin?** sorularının cevabı **[biz]**dir. **[biz]** cümlede gizli özne görevindedir.

3. Yer Tamlayıcısı: *arkadaşlarımızın kötü yönüne*, bu belirtili isim tamlaması yönelme hâli ekini almış ve cümlede yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **[biz] neye gelelim?** diye sorduğumuzda *arkadaşlarımızın kötü yönüne* cevabını alıyoruz.

Kelime Grupları:

1. *arkadaşlarımızın / kötü yönü*: belirtili isim tamlaması

ty tn

kötü / yön: sıfat tamlaması

sf is

[bizim] / *arkadaşlarımız*: belirtili isim tamlaması

ty tn

7. Cümle:

→ *Herkes / o insanı / terk etti, ...* (45.Ö/21)

Bu cümle,

- Yapısı bakımından basit cümledir.
- Yüklem türü bakımından fiil cümlesidir.
- Yüklem yeri bakımından kurallı cümledir.
- Anlamı bakımından olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: *terk etti, terk et-* birleşik fiili görülen geçmiş zamanın 3. teklik şahsında çekime girmiş ve cümlenin yüklemi olmuştur.

2. Özne: *herkes*, bu belirsizlik zamiri yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme **O insanı terk eden kim? / Kim o insanı terk etti?** diye sorduğumuzda *herkes* cevabını alıyoruz.

3. Belirtili Nesne: *o insanı, o insan* sıfat tamlaması yükleme hâli ekini almış ve cümlenin belirtili nesnesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Herkes kimi terk etti?** sorusunun cevabı *o insanı*dır.

Kelime Grupları:

1. *o / insan*: sıfat tamlaması

sf is

2. *terk / et-*: birleşik fiil

is yf

8. Cümle:

→İki hafta sonra / büyük bir minibüsle / mahkeme salonuna / gittiler.

(14.Ö/14)

Bu cümle,

- Yapısı bakımından basit cümledir.
- Yüklemin türü bakımından fiil cümlesidir.
- Yüklemin yeri bakımından kurallı cümledir.
- Anlamı bakımından olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: *gittiler*, *git-* fiili görülen geçmiş zamanın 3. çokluk şahsında çekime girmiş ve cümlede yüklem görevi üstlenmiştir.

2. Özne: [onlar]dır, çünkü yükleme **İki hafta sonra büyük bir minibüsle mahkeme salonuna gidenler kimler? / Kimler iki hafta sonra büyük bir minibüsle mahkeme salonuna gittiler?** diye sorduğumuzda [onlar] cevabını almaktayız. [onlar] cümlenin gizli öznesidir.

3. Zarf Tümlenci: *büyük bir minibüsle*, bu sıfat tamlaması vasıta hâli ekini almış ve cümlede zarf tümlenci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **[onlar] iki hafta sonra mahkeme salonuna ne ile gittiler?** sorusunun cevabı *büyük bir minibüsledir*.

4. Yer Tamlayıcısı: *mahkeme salonuna*, *mahkeme salonu* belirtisiz isim tamlaması yönelme hâli ekini almış ve cümlenin yer tamlayıcısı olmuştur. Çünkü yükleme **[onlar] iki hafta sonra büyük bir minibüsle nereye gittiler?** diye sorduğumuzda *mahkeme salonuna* cevabını alıyoruz.

Kelime Grupları:

1. *iki hafta / sonra*: edat grubu

is e

iki / hafta: sıfat tamlaması

sf is

2. *büyük / bir minibüs*: sıfat tamlaması

sf is

bir / minibüs: sıfat tamlaması

sf is

3. *mahkeme / salonu*: belirtisiz isim tamlaması
ty tn

9. Cümle:

→ *İyi bir arkadaş / her zaman için / iyidir.* (95.Ö/6)

Bu cümle,

- Yapısı bakımından basit cümledir.
- Yüklemin türü bakımından isim cümlesidir.
- Yüklemin yeri bakımından kurallı cümledir.
- Anlamı bakımından olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: *iyidir*, bu kelime bildirme eki almış ve cümlenin yüklemi olmuştur.

2. Özne: *iyi bir arkadaş*, bu sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **Her zaman için iyi olan kim? / Kim her zaman için iyidir?** sorularının cevabı *iyi bir arkadaş* sıfat tamlamasıdır.

3. Zarf Tümlenci: *her zaman için*, bu edat grubu da cümlenin zarf tümlencidir. Çünkü yükleme **İyi bir arkadaş ne zaman için iyidir?** diye sorduğumuzda *her zaman için* cevabını almaktayız.

Kelime Grupları:

1. *iyi / bir arkadaş*: sıfat tamlaması

sf is

bir / arkadaş: sıfat tamlaması

sf is

2. *her zaman / için*: edat grubu

is e

her / zaman: sıfat tamlaması

sf is

10. Cümle:

→ *Kitap / düşüncenin ve bilginin taşıyıcısıdır.* (43.Ö/10)

Bu cümle,

- Yapısı bakımından basit cümledir.
- Yüklemin türü bakımından isim cümlesidir.
- Yüklemin yeri bakımından kurallı cümledir.
- Anlamı bakımından olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: *düşüncenin ve bilginin taşıyıcısıdır*, *düşüncenin ve bilginin taşıyıcısı* belirtili isim tamlaması bildirme eki almış ve cümlenin yüklemi olmuştur.

2. Özne: *kitap* ismi yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme sorulan **Düşünce ve bilginin taşıyıcısı olan ne? / Ne düşünce ve bilginin taşıyıcısıdır?** sorularının cevabı *kitaptır*.

Kelime Grupları:

1. *düşünce ve bilginin / taşıyıcısı*: belirtili isim tamlaması

ty tn

düşünce / ve / bilgi: bağlama grubu

is bağ is

11. Cümle:

→*Kitaplarım / benim en yakın arkadaşlarımdır*. (56.Ö/13)

Bu cümle,

- Yapısı bakımından basit cümledir.
- Yüklemin türü bakımından isim cümlesidir.
- Yüklemin yeri bakımından kurallı cümledir.
- Anlamı bakımından olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: *benim en yakın arkadaşlarımdır*, bu belirtili isim tamlaması bildirme ekini almış ve cümlede yüklem görevi üstlenmiştir.

2. Özne: [benim] *kitaplarım* belirtili isim tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve özne olmuştur. Çünkü yükleme **Benim en yakın arkadaşlarımlar ne? / Neler benim en yakın arkadaşlarımdır?** diye sorduğumuzda aldığımız cevap [benim] *kitaplarımdır*.

Kelime Grupları:

1. [benim] / *kitaplarım*: belirtili isim tamlaması

ty tn

2. *benim* / *en yakın arkadaşlarım*: belirtili isim tamlaması

ty tn

en yakın / *arkadaşlar*: sıfat tamlaması

sf is

en / *yakın*: zarf grubu

zf is

12. Cümle:

→ *Kitapsız bir dünya / hiç kimse için / güzel değildir.* (44.Ö/9)

Bu cümle,

- Yapısı bakımından basit cümledir.
- Yüklemin türü bakımından isim cümlesidir.
- Yüklemin yeri bakımından kurallı cümledir.
- Anlamı bakımından olumsuz cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem, *güzel değildir*, *güzel* ismi *değil* edatını alarak olumsuz bir anlam kazanmış; bu edat da bildirme ekini almış ve *güzel* ile birlikte cümlenin yüklemi olmuştur.

2. Özne: *kitapsız bir dünya*, bu sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Hiç kimse için güzel olmayan ne? / Ne hiç kimse için güzel değildir?** sorularının cevabı *kitapsız bir dünya* sıfat tamlamasıdır.

3. Zarf Tümlenci: *hiç kimse için*, bu edat grubu cümlede zarf tümlenci olmuştur; çünkü yükleme sorulan **Kitapsız bir dünya kim için güzel değildir?** sorusunun muhatabı durumundadır.

Kelime Grupları:

1. *kitapsız* / *bir dünya*: sıfat tamlaması

sf is

bir / *dünya*: sıfat tamlaması

sf is

2. *hiç kimse / için*: edat grubu

is e

hiç / kimse: sıfat tamlaması

sf is

13. Cümle:

→ *Kitapsız bir dünya / yararsız bir yerdir.* (44.Ö/11)

Bu cümle,

- Yapısı bakımından basit cümledir.
- Yüklemin türü bakımından isim cümlesidir.
- Yüklemin yeri bakımından kurallı cümledir.
- Anlamı bakımından olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: *yararsız bir yerdir*, bu sıfat tamlaması bildirme ekini almış ve cümlede yüklem olmuştur.

2. Özne: *kitapsız bir dünya*, bu sıfat tamlaması da yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü *kitapsız bir dünya*, yükleme sorulan **Yararsız bir yer olan nedir? / Ne yararsız bir yerdir?** sorularının cevabı olmaktadır.

Kelime Grupları:

1. *kitapsız / bir dünya*: sıfat tamlaması

sf is

bir / dünya: sıfat tamlaması

sf is

2. *yararsız / bir yer*: sıfat tamlaması

sf is

bir / yer: sıfat tamlaması

sf is

14. Cümle:

→ *Kitapsız, dergisiz, gazetesiz bir hayat / düşünülemez.* (44.Ö/15)

Bu cümle,

- a) Yapısı bakımından basit cümledir.
- b) Yüklem türü bakımından fiil cümlesidir.
- c) Yüklem yeri bakımından kurallı cümledir.
- ç) Anlamı bakımından olumsuz cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: *düşünülemez*, *düşünebil-* birleşik fiili geniş zamanın olumsuzunun 3. teklik şahısında çekime girmiş ve cümlede yüklem olmuştur.

2. Özne: *kitapsız, dergisiz, gazetesiz bir hayat*, bu sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin sözde öznesi olmuştur. Çünkü *kitapsız, dergisiz, gazetesiz bir hayat, düşün-* işini yapan bir özne değildir. Yükleme de **Düşünen ne? / Ne düşünmez?** diye değil de, **Düşünülmeyen ne? / Ne düşünülmez?** diye soruyoruz ve *kitapsız, dergisiz, gazetesiz bir hayat* cevabını alıyoruz.

Kelime Grupları:

1. *kitapsız, dergisiz, gazetesiz / bir hayat*: sıfat tamlaması

sf

is

bir / hayat: sıfat tamlaması

sf

is

15.Cümle:

→*Kitap ve kütüphaneler / insanın evi gibidir.* (38.Ö/10)

Bu cümle,

- a) Yapısı bakımından basit cümledir.
- b) Yüklem türü bakımından isim cümlesidir.
- c) Yüklem yeri bakımından kurallı cümledir.
- ç) Anlamı bakımından olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: *insanın evi gibidir*, bu edat grubu bildirme eki almış ve cümlede yüklem görevi üstlenmiştir.

2. Özne: *kitap ve kütüphaneler*, bu bağlama grubu yalın hâlde kullanılmış ve cümlede özne olmuştur. Çünkü yükleme **İnsanın evi gibi olan nedir? / Ne insanın evi gibidir?** diye sorduğumuzda *kitap ve kütüphaneler* cevabını alıyoruz.

Kelime Grupları:

1. *kitap / ve / kütüphaneler*: bağlama grubu

is bağ is

2. *insanın evi / gibi*: edat grubu

is e

insanın / evi: belirtili isim tamlaması

ty tn

16. Cümle:

→ *O an / kadının görünüşü / çocukla birlikte / geldi*. (14.Ö/17)

Bu cümle,

- Yapısı bakımından basit cümledir.
- Yüklem türü bakımından fiil cümlesidir.
- Yüklem yeri bakımından kurallı cümledir.
- Anlamı bakımından olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: *geldi*, *gel-* fiili görülen geçmiş zamanın 3. teklik şahsında çekime girmiş ve yüklem olmuştur.

2. Özne: *kadının görünüşü*, bu belirtili isim tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü yükleme **O an çocukla birlikte gelen kim? / Kim o an çocukla birlikte geldi?** diye sorduğumuzda *kadının görünüşü* cevabını alıyoruz.

3. Zarf Tümlenci: *o an*, bu sıfat tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlede zarf tümlenci olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Kadının görünüşü çocukla birlikte ne zaman geldi?** sorusunun cevabı *o an*dır. Bu sıfat tamlaması **Ne zaman?** sorusuna cevap verdiği için de cümlenin zaman belirten zarf tümlenci olmuştur.

4. Zarf Tümlenci: *çocukla birlikte*, bu edat grubu da cümlenin zarf tümlenci olmuştur. Çünkü yükleme **O an kadının görünüşü kiminle birlikte geldi?** diye sorduğumuzda *çocukla birlikte* cevabını alıyoruz.

Kelime Grupları:

1. *o / an*: sıfat tamlaması

sf is

2. *kadının / görünmesi*: belirtili isim tamlaması

ty tn

3. *çocukla / birlikte*: edat grubu

is e

17. Cümle:

→ *Onun için / kitapların ve kütüphanelerin yararı / çoktur.* (36.Ö/8)

Bu cümle,

- Yapısı bakımından basit cümledir.
- Yüklemin türü bakımından isim cümlesidir.
- Yüklemin yeri bakımından kurallı cümledir.
- Anlamı bakımından olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: **çoktur**, *çok* ismi bildirme ekini almış ve cümlede yüklem olmuştur.

2. Özne: *kitapların ve kütüphanelerin yararı*, bu belirtili isim tamlaması yalın hâlde kullanılmış ve cümlenin öznesi olmuştur. Çünkü bu tamlama yükleme sorulan **Çok olan ne? / Ne çoktur?** sorularının cevabıdır.

3. Zarf Tümlenci: *onun için*, bu edat grubu da cümlede zarf tümlenci görevi üstlenmiştir. Çünkü yükleme **Niçin kitapların ve kütüphanelerin yararı çoktur?** diye sorduğumuzda *onun için* cevabını almaktayız.

Kelime Grupları:

1. *onun / için*: edat grubu

is e

2. *kitapların ve kütüphanelerin / yararı*: belirtili isim tamlaması

ty tn

kitaplar / ve / kütüphaneler: bağlama grubu

is bağ is

18. Cümle:

→*Top / diğer grubun elindedir, ... (29.Ö/6)*

Bu cümle,

- a) Yapısı bakımından basit cümledir.
- b) Yüklem türü bakımından isim cümlesidir.
- c) Yüklem yeri bakımından kurallı cümledir.
- ç) Anlamı bakımından olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

1. Yüklem: *diğer grubun elindedir*, bu belirtili isim tamlaması bildirme eki almış ve cümlede yüklem görevi üstlenmiştir.

2. Özne: *top*, bu isim de yalın hâlde kullanılmış ve cümle öznesi olmuştur. Çünkü yükleme sorulan **Diğer grubun elinde olan ne? / Ne diğer grubun elindedir?** sorularının cevabı *toptur*.

Kelime Grupları:

1. *diğer grubun / eli*: belirtili isim tamlaması

ty tn

diğer / grup: sıfat tamlaması

sf is

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. CÜMLE YAPILARI

Söz Dizimi ile ilgili mevcut gramerlerde cümleler, yapıları bakımından değişik şekillerde sınıflandırılırlar. Biz bu çalışmada cümleleri, *Basit Cümleler*, *Birleşik Cümleler*, *Bağlı Cümleler* ve *Sıralı Cümleler* olmak üzere dört ana başlık altında inceledik.

Basit cümleler hem isim ve fiil cümlesi oluşlarına göre, hem de öğelerinin dizilişine göre kurallı cümleler (**Ö + T + Y** veya **CBT + Ö + T + Y** yapısında olanlar), odaklaştırma yapılan / tümleçleri başa alınan cümleler (**T + Ö + Y** yapısında olanlar) ve devrik / yüklemi sonda olmayan cümleler (**T + Y + Ö**, **Y + Ö + T** ya da **Y + T + Ö** yapısında olanlar) şeklinde sınıflandırılmış ve incelenmiştir.

Türkçede, söz dizimindeki oynaklıktan dolayı **Ö + T + Y** şeklindeki tabii yapının yanı sıra odaklaştırma dediğimiz **T + Ö + Y** yapıları ya da devrik dediğimiz **Y + Ö + T**, **T + Y + Ö** veya **Y + T + Ö** şeklindeki cümle yapıları da kullanılmaktadır.

4.1. CÜMLE ÇEŞİTLERİ

İncelediğimiz öğrenci kompozisyon kâğıtlarında toplam cümle sayısı **1594** olup, bu cümlelerin **836**'sı basit; **576**'sı birleşiktir. Kâğıtlarda **73** bağlı, **100** de sıralı cümle vardır. **576** birleşik cümlenin **468**'i girişik-birleşik cümle, **79**'u şartlı birleşik cümle, **23**'ü *ki* bağlaçlı birleşik cümle, **6**'sı da iç içe birleşik cümle şeklindedir. Ayrıca, kâğıtlarda **7** eksilteli / kesik cümle, **2** de ünlem cümlesi bulunmaktadır.

836 basit cümlenin **550**'si bağımsız basit cümle, **286**'sı da bağımlı basit cümledir. Bağımlı basit cümleler, bağlı ve sıralı cümleleri oluşturan basit cümlelerdir. **576** birleşik cümlenin de **80**'i bağlı ve sıralı cümlelerde geçen birleşik cümlelerdir. Bu **80** cümlenin de **5**'i şartlı birleşik cümle, diğerleri de girişik birleşik cümle şeklindedir.

İncelenen kâğıtlar ve sınıf seviyeleri düşünülürse bu durum normaldir. Sayıları farklı farklı olmakla birlikte her çeşit cümle öğrenciler tarafından kullanılmıştır. Çünkü öğrencilerin yazdıkları kompozisyon konuları genelde fazlaca zorlanmadan yazabilecekleri konulardır. Öğrenciler en çok basit ve

birleşik cümle kullanmışlardır. Bu da beklenen bir durumdu. Zira bu seviyedeki öğrenciler duygu ve düşüncelerini kısa cümlelerle anlatıyorlar. Birleşik cümlelerden de en çok tercih edilen girişik-birleşik cümlelerdir. Fiilimsiler Türkçenin her tür metninde yoğun olarak kullanılan kelimelerdir. Öğrenciler de cümlelerinde fiilimsilerden oldukça fazla yararlanmışlardır.

Eksilteli cümle ve ünlem cümlesinin son derece sınırlı sayıda kullanılmasının nedeni de yine öğrencilerin yazdıkları konularla alakalıdır. Kesik cümlelerin bazılarının eksik olan öğelerinin bir önceki ya da sonraki cümleden ya da bağlamdan anlaşılır nitelikte kurulmuş olması gerektiği, az kullanılmasının bir diğer nedeni olabilir. Ünlem cümlelerinin az olması, ünlemlerin acıma, korkma, sevinme, beğenme, kızma, pişmanlık vb. gibi birçok nedenden dolayı kullanılması, yazılan konu ile yakından ilgilidir. Öğrencilerin bilerek bu tür cümleleri kullanmamış olmaları da, küçük bir ihtimal de olsa, düşünülebilir. Çünkü Kesik cümle nedir, nasıl olur?, Yazıda ünlemler nasıl ifade edilir? vb. gibi soruların cevapları zihinlerinde olmayan öğrencilerin bu tür cümleleri kullanmamış olmaları son derece doğaldır.

4.2. YAPISINA GÖRE CÜMLELER

4.2.1. BASİT CÜMLELER

İncelediğimiz öğrenci kâğıtlarındaki basit cümlelerin sayısı, 283'ü isim; 553'ü de fiil cümlesi olmak üzere toplam 836'dır. 283 isim cümlesinin 71'i; 553 fiil cümlesinin de 215'i bağımlı basit cümledir. Basit cümleler, toplam cümlelerin içinde %52,44'lük bir yer tutmaktadır. Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini kısa cümlelerle ifade etmek istemeleri bunun en önemli sebebidir; ancak, bütün basit cümleler de kısa cümle değildir. Öğrenci kâğıtlarında, aşağıda dikkatlere sunulacağı gibi, her tür ögesi bulunan ve pek çok değişik kalıpla kurulmuş birçok basit cümle de bulunmaktadır.

Fiil cümlesinin isim cümlesine göre fazla olması da son derece doğaldır. Hemen hemen her tür metinde, metnin özelliğine vb. göre değişmekle birlikte, fiil cümlesi isim cümlesine göre daha ağırlıklı olarak kullanılmaktadır.

4.2.1.1. Basit İsim Cümleleri

İncelediğimiz öğrenci kâğıtlarında 283 isim cümlesi vardır. Bunun toplam cümlelere oranı %17,75; toplam basit cümlelere oranı %33,85'tir. Basit isim cümleleri toplam basit cümleler içinde önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü öğrenciler duygu ve düşüncelerini ifade ederken sadece fiil cümlelerinden değil, isim cümlelerinden de yararlanmışlardır.

Akıllı insan her zaman yararlıdır. (10.Ö/5)

Arkadaşın iyisi var, ... (77.Ö/1)

Arkadaş ile dost bir değildir. (96.Ö/3)

Arkadaşlar en önemli dostumuzdur. (63.Ö/9)

Arkadaşlığın fazlada [da] iyi yanları yoktur. (80.Ö/5)

Arkadaşlığın okulda da önemi vardır. (15.Ö/16)

Arkadaşlık dünyanın dört bir yanındadır. (15.Ö/14)

Bizim mahallede bir aile vardı. (14.Ö/8)

Bu kişiler asıl arkadaş değildir. (96.Ö/17)

Çünkü biz arkadaşız, ... (78.Ö/4)

Çünkü herkes arkadaş değildir. (93.Ö/6)

...düşünceleri çok yönlüdür. (43.Ö/6)

Erzincan'a 12 km uzaklıkta küçük bir köydür. (17.Ö/1)

İlkbahar bütün canlıların neşe kaynağıdır. (2.Ö/2)

İnsan ve kitap birbirinin tamamlayıcısıdır. (43.Ö/13)

Kahvehaneler neden dolu, ... (36.Ö/3)

Kitap bir ayaklı kütüphanedir. (37.Ö/2)

Kitap çok değerlidir. (51.Ö/3)

Kitap düşüncenin ve bilginin taşıyıcısıdır. (43.Ö/10)

Kitaplar bir besin gibidir. (37.Ö/4)

Kitaplar, insanın en yakın dostudur. (41.Ö/8)

Kitapsız bir dünya hiç kimse için güzel değildir. (44.Ö/9)

Kütüphane cennet gibi yerdir. (50.Ö/8)

Kütüphanelerin başka bir sürü yararı vardır. (36.Ö/5)

Top diğer grubun elindedir, ... (29.Ö/6)

4.2.1.1.1. İsim Cümleleri İle İlgili Özellikler

Öğrenci kâğıtlarındaki bu 283 isim cümlesinin 29'u olumsuz; 254'ü olumlu cümledir. Bu 29 olumsuz cümlenin 24'ü değil ile; 2'si -s/z eki ile 3'ü de yok ile olumsuz yapılmıştır.

İsim cümleleri içinde 1 devrik cümle ve 1 de soru cümlesi bulunmaktadır. Soru cümlesi soru zarfı ile oluşturulmuştur. Burada öncelikle dikkatleri çeken devrik cümle ve soru cümlesi şeklinde kurulmuş basit isim cümlelerinin çok az bulunmasıdır. Normal olan duygu ve düşüncelerin kurallı cümleler ile anlatılmasıdır. Ancak bazen vurgu, heyecan vb. nedenlerle dilimizin bu kuralını uygulamadığımız olur. Türkçede kurallı cümle kalıbı **Ö + T + Y**'dir. 1 soru cümlesinin kullanılması da öğrencilerin yazdığı konular ve tür ile ilgili olmakla birlikte bu sayı yine de şaşırtıcıdır.

Olumsuz 29 cümlenin toplam isim cümlelerine oranı %10,24'tür. Öğrenciler gerekli yerlerde olumsuz cümlelerden yararlanmışlardır. 1 soru cümlesinin ve 1 devrik cümlenin toplam isim cümlelerine oranları ise %0,35'tir.

İsim cümlelerinde unsurların dizilişi şu şekildedir:

4.2.1.1.1.1. Basit Kurallı / Düz İsim Cümleleri

İki, üç ve dört unsurlu isim cümlesi kullanılmıştır. İsim cümleleri genelde nesne almazlar. Bu nedenle de her unsurun bulunduğu isim cümlesi edebî metinlerde dahi çok sınırlı sayıda kullanılmaktadır. İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okuyan öğrencilerin beş ve daha fazla unsurlu isim cümlesi kurmamış olmaları son derece normaldir diye düşünmekteyiz.

4.2.1.1.1.1.1. İki Unsurlular

1. Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış **147** cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %17,58

Toplam isim cümlelerine oranı %51,94

Adımları sağlam, ... (43.Ö/6)

...arkadaş ayrı şeydir. (79.Ö/8)

Arkadaşın iyisi var, ... (77.Ö/1)

Arkadaş ile dost bir değildir. (96.Ö/3)

Arkadaşlar önemli kişilerdir. (86.Ö/9)

Arkadaşlık kardeşliğin bir parçasıdır. (15.Ö/16)

Benim bir kütüphanem var. (56.Ö/11)
Birçok kitap vardır. (57.Ö/4)
Biz böyleyiz. (89.Ö/4)
Bu kişiler asıl arkadaş değildir. (96.Ö/17)
Bunun süresi yoktur. (10.Ö/9)
...düşünceleri çok yönlüdür. (43.Ö/6)
Her insanın bir arkadaşı vardır. (84.Ö/1)
Kitap bir besin gibidir, ... (37.Ö/6)
Kitaplarım benim en yakın arkadaşlarımdır. (56.Ö/13)
Kitapsız bir dünya yararsız bir yerdir. (44.Ö/11)
Kitap ve kütüphaneler insanın evi gibidir. (38.Ö/10)
...kötüsü var. (77.Ö/1)
Onlar bizim en iyi sırdaşlarımızdır. (90.Ö/10)
Top diğer grubun elindedir, ... (29.Ö/6)
Tüm arkadaşlar aynıdır. (89.Ö/7)

2. [Ö] + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 9 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %1,07

Toplam isim cümlelerine oranı %3,18

Erzincan'a 12 km uzaklıkta küçük bir köydür. (17.Ö/1)

→En çok iki unsurlu isim cümlesi kullanılması ve bu cümlelerin de **Ö / [Ö] +Y** kalıbında olması doğaldır. Çünkü isim cümleleri, genellikle, özne ve yüklemden oluşmaktadır.

4.2.1.1.1.1.2. Üç Unsurlular

3. Ö + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 40 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %4,78

Toplam isim cümlelerine oranı %14,13

Akıllı insan her zaman yararlıdır. (10.Ö/5)

Arkadaşlar her zaman dost değildir. (79.Ö/7)

Arkadaşlık iyilik için lazımdır. (15.Ö/11)

Arkadaşlık ve dostluk insan açısından çok önemlidir. (71.Ö/1)

Bütün arkadaşlarım benim için önemlidir. (91.Ö/1)

Dünya çoğu insana göre değersizdir. (10.Ö/11)

İyi bir arkadaş her zaman için iyidir. (95.Ö/6)

Kahvehaneler neden dolu, ... (36.Ö/3)

Kitapsız bir dünya hiç kimse için güzel değildir. (44.Ö/9)

Kütüphane insanlar için dünyadaki cennettir. (46.Ö/12)

4. [Ö] + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 2 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,23

Toplam isim cümlelerine oranı %0,70

Her mahallenin kendine ait çeşmesi, soğuk suları ile çok hoş bir köydür.

(17.Ö/7)

2. TABLO

CÜMLE KALIPLARI BAKIMINDAN BASİT KURALLI / DÜZ İSİM CÜMLELERİNİN DURUMU

Sıra No	Cümle Kalıpları	Cümle Sayısı / Geçiş Sıklığı	Toplam Basit Cümlelere Oranı (836)	Toplam İsim Cümlelerine Oranı (283)
1	Ö + Y	147	17,58	51,94
2	[Ö] + Y	9	1,07	3,18
3	Ö + ZT + Y	40	4,78	14,13
4	[Ö] + ZT + Y	2	0,23	0,70

4.2.1.1.1.2. Cümle Başı Tümleçleri İle Başlayan Basit İsim Cümleleri

4.2.1.1.1.2.1. Üç Unsurlular

1. CBT + Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 27 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %3,22

Toplam isim cümlelerine oranı %9,54

Ama bu da güzel bir seçkinliktir. (54. Ö/12)

...ama tek ve çok açık bir cevabı var. (13.Ö/2)

Ama ülkemiz bu konuya duyarlı değil. (20.Ö/9)

Çünkü biz arkadaşız, ... (78.Ö/4)

...çünkü biz kardeşiz, ... (78.Ö/4)

...çünkü biz bir elmanın iki yarısıyız. (78.Ö/4)

Çünkü herkes arkadaş değildir. (93/6)

Çünkü kitap en iyi dosttur. (45/2)

Çünkü kitaplar insanın en iyi bilgi kaynağıdır. (44.Ö/13)

Kısacası, arkadaşlık hayattaki en iyi duygudur, ... (90.Ö/19)

Ve arkadaş ilişkisi çok önemlidir. (73.Ö/4)

...ve hayatım benim elimde. (78.Ö/15)

2. CBT + [Ö] + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 2 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,23

Toplam isim cümlelerine oranı %0,70
Ve çok mantıklı bir özlü sözdür. (87.Ö/11)
Ve 40 yaşındalar, ... (73.Ö/14)

4.2.1.1.1.2.2. Dört Unsurlular

3. CBT + [Ö] + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam isim cümlelerine oranı %0,35
...ama o insana yok. (45.Ö/22)

4. CBT + [Ö] + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam isim cümlelerine oranı %0,35
...ve kırk yıldır arkadaşlar, ... (73.Ö/14)

3. TABLO

CÜMLE BAŞI TÜMLEÇLERİ İLE BAŞLAYAN BASİT KURALLI / DÜZ İSİM CÜMLELERİNİN DURUMU

Sıra No	Cümle Kalıpları	Cümle Sayısı / Geçiş Sıklığı	Toplam Basit Cümlelere Oranı (836)	Toplam İsim Cümlelerine Oranı (283)
1	CBT + Ö + Y	27	3,22	9,54
2	CBT + [Ö] + Y	2	0,23	0,70
3	CBT + [Ö] + YT + Y	1	0,11	0,35
4	CBT + [Ö] + ZT + Y	1	0,11	0,35

4.2.1.1.1.3. Odaklaştırma Yapılmış / Tümleçleri Başa Alınmış Basit İsim Cümleleri

Odaklaştırma yapılmış yani tümleçleri başa alınmış cümleler Türkçede her tür metinde çok sık kullanılan cümle kalıbıdır. İncelenen öğrenci kâğıtlarında da odaklaştırma yapılmış / tümleçleri başa alınmış cümlelere rastlanmaktadır. Değişik kalıplarda ve değişik sıklıklarda kullanılmış bu yapılı basit isim cümleleri aşağıda dikkatlere sunulmuştur.

4.2.1.1.1.3.1. Üç Unsurlular

1. YT + Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış **25** cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %2,99

Toplam isim cümlelerine oranı %8,83

Bizim mahallede bir aile vardı. (14.Ö/8)

Dünyada pek çok sayıda ülke vardır. (7.Ö/1)

Havuzda turuncu, mor, siyah balıklar vardı. (6.Ö/12)

Kütüphanede kitap çok önemlidir. (51.Ö/14)

Kütüphanelerde kitap çok önemlidir. (49.Ö/9)

Kütüphanemde bin bir çeşit kitap var. (56.Ö/12)

Yolun sağında, solunda üzüm bağları, dut ağaçları var. (17.Ö/5)

2. ZT + Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış **18** cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %2,15

Toplam isim cümlelerine oranı %6,36

Arkadaş kadar arkadaşlıkta [da] çok önemlidir. (70.Ö/6)

Benim için arkadaşlık çok önemli bir kavramdır. (81/8)

Çok zamandır bir arkadaşı varmış. (65.Ö/5)

Onun için kitapların ve kütüphanelerin yararı çoktur. (36.Ö/8)

Şu an bizler teknoloji çağındayız. (56.Ö/14)

4.2.1.1.1.3.2. Dört Unsurlular

3. ZT + Ö + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam isim cümlelerine oranı %0,35

Onun için arkadaşlığın önemi canlı yaşamında çok önemlidir. (71.Ö/14)

4. ZT + YT + Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 2 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,23

Toplam isim cümlelerine oranı %0,70

Hep kalbimin bir köşesinde arkadaşlıklar vardır. (78.Ö/10)

4. TABLO

ODAKLAŞTIRMA YAPILMIŞ / TÜMLEÇLERİ BAŞA ALINMIŞ BASİT KURALLI / DÜZ İSİM CÜMLELERİNİN DURUMU

Sıra No	Cümle Kalıpları	Cümle Sayısı / Geçiş Sıklığı	Toplam Basit Cümlelere Oranı (836)	Toplam İsim Cümlelerine Oranı (283)
1	YT + Ö + Y	25	2,99	8,83
2	ZT + Ö + Y	18	2,15	6,36
3	ZT + Ö + YT + Y	1	0,11	0,35
4	ZT + YT + Ö + Y	2	0,23	0,70

4.2.1.1.1.4. Cümle Başı Tümleçleri İle Başlayan Odaklaştırma Yapılmış / Tümleçleri Başa Alınmış Basit İsim Cümleleri

4.2.1.1.1.4.1. Dört Unsurlular

1. CBT + YT + Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 4 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,47

Toplam isim cümlelerine oranı %1,41

Ancak bunların arasında bir süre vardır. (10.Ö/2)

...çünkü herkesin arkadaşına ihtiyacı vardır. (84.Ö/8)

Ve bu dünyada sevgi, saygı [saygı] ve hoşgörü çok önemlidir. (35.Ö/6)

2. CBÖ + ZT + Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 3 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,35

Toplam isim cümlelerine oranı %1,06

Ama bazıları için arkadaşlık basit birşey [bir şey]. (80.Ö/12)

Ama bence bu yanlış bir düşünce. (56.Ö/5)

5. TABLO

CÜMLE BAŞI TÜMLEÇLERİ İLE BAŞLAYAN ODAKLAŞTIRMA YAPILMIŞ / TÜMLEÇLERİ BAŞA ALINMIŞ BASİT KURALLI / DÜZ İSİM CÜMLELERİNİN DURUMU

Sıra No	Cümle Kalıpları	Cümle Sayısı / Geçiş Sıklığı	Toplam Basit Cümlelere Oranı (836)	Toplam İsim Cümlelerine Oranı (283)
1	CBT + YT + Ö + Y	4	0,47	1,41

2	CBT + ZT + Ö + Y	3	0,35	1,06
---	------------------	---	------	------

4.2.1.1.1.5. Devrik / Yükleme Sonda Olmayan Basit İsim Cümleleri

Öğrenci kâğıtlarında bu yapı bir isim cümlesi vardır, bu cümlede de isim tamlamasının tamlayan unsuru cümlenin yükleminden sonra kullanılmıştır.

...ama bir sebebi vardır, bunun. (50.Ö1)

6. TABLO

BASİT İSİM CÜMLELERİNİN DURUMU

	Cümle Sayısı	Bütün Cümlelere Oranı (1594)	Basit Cümlelere Oranı (836)
Basit İsim Cümleleri	283	%17,75	%33,85

4.2.1.2. Basit Fiil Cümleleri

İncelediğimiz öğrenci kâğıtlarında 553 basit fiil cümlesi vardır. Bunun toplam cümlelere oranı %34,69; toplam basit cümlelere oranı %66,14'tür. Fiil cümleleri toplam basit cümleler içinde ağırlıklı bir yer kaplamaktadır. Bu da son derece normaldir.

Arkadaşlar insanların kendilerini yansıtır. (86.Ö/16)

Arkadaşlığın önemi ile ilgili atalarımız bir çok [birçok] söz söylemişlerdir. (67.Ö/5)

Arkadaşlıklar sağlam temellere dayanır. (86.Ö/12)

Arkadaş sizin için ne çağırıyor? (95.Ö/1)

Babası onun üstüne gidiyor, ... (24.Ö/3)

Bazı arkadaşlar birbirini satar. (88.Ö/12)

Ben bunun zararını gördüm. (64.Ö/7)

Bindik, ... (6.Ö/19)

Bir arkadaşım söylemişti. (65.Ö/5)

Biz dört arkadaş pikniğe gittik. (18.Ö/1)

Bu arkadaşlar hayatımızı kötüleştiriyorlar. (79.Ö/4)
Bu kimsenin hoşuna gitmez. (86.Ö/8)
Herkes o insanı terk etti, ... (45.Ö/21)
Her kitap bir hapisane kapatır. (40.Ö/4)
Hiç kimse kitaplara önem vermiyor. (56.Ö/15)
İnsanlar ve kitaplar birbirini tamamlarlar. (42.Ö/12)
Kitap insanları doğru yola çeker. (60.Ö/4)
Kitaplar bir ayaklı kütüphaneye benzer. (38.Ö/11)
Kitapsız, dergisiz, gazetesiz bir hayat düşünülemez. (44.Ö/15)
Kitap ve kütüphaneler insanın dünyasını değiştirir. (38.Ö/9)
Kütüphaneler insana bilgi verir. (36.Ö/4)
Kütüphaneler insanın hayatını süsler. (38.Ö/6)
...laf atıyorlar. (15.Ö/7)
Mahalledekiler ona inanmaz, ... (5.Ö/10)
Mektuplar yok oldu. (44.Ö/17)
Merhamet insanın kendine güvenini arttırır. (14.Ö/7)
O dostumuz gider, ... (89.Ö/12)
...sonra sorunlarımı paylaşıyorum[.] (66.Ö/2)
Yani ben Arkadaşımı [arkadaşımı] severim, ... (94.Ö/12)

4.2.1.2.1. Fiil Cümleleri İle İlgili Özellikler

Kağıtlardaki bu 553 fiil cümlesinin 493'ü olumlu cümle; 60'ı olumsuz cümle; 6'sı devrik cümle; 4'ü de soru cümlesidir. Soru cümlelerinin biri soru zarfı ile diğerleri de soru zamiri ile oluşturulmuştur ve dört cümle de olumludur.

Olumsuz 60 cümlelerin toplam fiil cümlelerine oranı %10,84'tür. 6 devrik cümlelerin toplam fiil cümlelerine oranı %1,08'dir. 4 soru cümlesinin de toplam fiil cümlelerine oranı %0,72'dir. Burada ilk dikkati çeken durum fiil cümlelerindeki olumsuz cümle oranı ile isim cümlelerindeki olumsuz cümle oranının paralel olmasıdır. Yine isim cümlelerinde çok az olan devrik cümle ve soru cümlesi burada biraz daha fazladır; ancak, sayıları sınırlıdır. Çeşitli nedenlerle cümlelerin yüklemi, cümlelerin sonundan başka yerlere kaydırılabilir. İncelediğimiz öğrenci cümlelerinin içinde yüklemi sonda olmayan 6 cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerin kalıpları ve kullanım sıklıkları ilgili bölümde dikkatlere sunulmuştur. Sadece 4 soru cümlesi olması biraz şaşırtıcıdır. Ancak yazılan metnin konusu, türü vb. gibi nedenler de soru cümlesinin kullanım sıklığını etkilemektedir. Öğrenciler, yazdıkları kompozisyonları bir tartışma ya da diyalog vb. şeklinde yazmadıkları için bu yapıdaki cümlelerin düşük sayıda çıkması normal karşılanabilir; ancak yine de daha fazla sayıda soru cümlesi olabilirdi.

Fiil cümlelerinde unsurların dizilişi şu şekildedir:

4.2.1.2.1.1. Basit Kurallı / Düz Fiil Cümleleri

İncelenen öğrenci kağıtlarında iki, üç, dört, beş ve altı unsurlu basit fiil cümlesine rastlanmaktadır. Bu durum son derece doğaldır. Çünkü geçişli fiil cümlelerinde her tür öge bulunabildiği için öğrenci kâğıtlarında da beş ya da altı unsurlu fiil cümlesi bulunması normal bir durumdur. Yine isim cümlelerindeki cümle kalıplarından çok daha fazla sayıda cümle kalıbı kullanılmıştır. Öğrenciler duygu ve düşüncelerini ifade ederken çok değişik kalıpla ve değişik sıklıkla cümleler kullanmışlardır. Fiil cümlelerinin isim cümlelerine göre fazla kullanılması, isim cümlelerinin genelde nesne almaması ve cümle sayıları da göz önünde tutulursa normal bir durumdur.

4.2.1.2.1.1.1. İki Unsurlular

1. Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış **44** cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %5,26

Toplam fiil cümlelerine oranı %7,95

Araba geldi. (6.Ö/19)

Babası onun üstüne gidiyor, ... (24.Ö/3)

Ben düşündüm, ... (80.Ö/11)

Bir arkadaşım söylemişti. (65.Ö/5)

Evlerin camları kirlenir. (8.Ö/6)

İnsanlar; Doğar [doğar], ... (35.Ö/2)

Kitapsız bir dünya olmaz, ... (36.Ö/8)

Kitapsız bir yaşam düşünülemez. (37.Ö/7)

Kitapsız, dergisiz, gazetesiz bir hayat düşünülemez. (44.Ö/15)

Kötüler ise kaçır, ... (91.Ö/18)

Mektuplar yok oldu. (44.Ö/17)

O dostumuz gider, ... (89.Ö/12)

Topun yeri belirlenir. (25.Ö/1)

2. [Ö] + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış **21** cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %2,51

Toplam fiil cümlelerine oranı %3,79

Bindik, ... (6.Ö/19)

...büyür, ... (35.Ö/2)

...gelişir, ... (37.Ö/1)

...gizlenir. (91.Ö/18)

Hasta olabilirler. (9.Ö/7)

...laf atıyorlar. (15.Ö/7)

...olamaz. (36.Ö/8)

Polislik olur. (15.Ö/12)

...yaşarlar, ... (35.Ö/2)

4.2.1.2.1.1.2. Üç Unsurlular

3. Ö + N + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış **37** cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %4,42

Toplam fiil cümlelerine oranı %6,69

Arkadaşlarımız bizi kötü yola da düşürebilir. (64.Ö/11)

Arkadaşlarımız kütüphaneyi dağıtıyorlar, ... (58.Ö/1)

Arkadaşlar insanların kendilerini yansıtırılar. (86.Ö/16)

Bazı arkadaşlarımız bazı arkadaşlarını azarlıyorlar, ... (15.Ö/7)

Herkes kitap okusun. (54.Ö/23)

Herkes o insanı terk etti, ... (45.Ö/21)

İnsanlar ve kitaplar birbirini tamamlarlar. (42.Ö/12)

4. [Ö] + N + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 29 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %3,46

Toplam fiil cümlelerine oranı %5,24

Bütün arkadaşlarımı da seviyorum, ... (72.Ö/3)

İyi ve kötü arkadaşlarımızı ayırt etmeliyiz. (90.Ö/12)

Kitaplarımızı koruyalım. (56.Ö/17)

Kitap okumanın önemi [önemini] anlamalı, ... (55.Ö/7)

Kitapsız bir dünya düşünemiyorum. (44.Ö/1)

Onu anlatmalıyız. (20.Ö/2)

Ormanlarımızı ağaçlandırmalıyız, ... (11.Ö/6)

...seni kötü yola götürür. (62.Ö/5)

...yaşamayı seviyorum, ... (78.Ö/15)

5. Ö + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 37 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %4,42

Toplam fiil cümlelerine oranı %6,69

Annemiz, babamız bizlere öğüt verirler. (85.Ö/7)

Bütün çocuklar ondan korkar. (5.Ö/12)

Dağların güzelliği karanlıkta kayboluyor. (17.Ö/22)

Kitaplar insanlara yardım eder. (45.Ö/7)

Mahalledekiler ona inanmaz, ... (5.Ö/10)

6. [Ö] + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 14 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %1,67

Toplam fiil cümlelerine oranı %2,53

...başka bir arkadaşımıza söyler. (89.Ö/12)

Bu arkadaşımıza bir sır verdik, ... (82.Ö/8)

Birbirimize yardım ederiz. (68.Ö/3)

Dostlarımıza sır verebiliriz. (89.Ö/11)

...okuma yazma kurslarına gider. (45.Ö/17)

Ona zarar vermez. (80.Ö/4)

Trafik kurallarına uyalım, ... (23.Ö/13)

7. Ö + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış **38** cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %4,54

Toplam fiil cümlelerine oranı %6,87

Ahlak arkadaşlıkla başlar, ... (94.Ö/3)

Arkadaş çevren bol olsun, ... (84.Ö/8)

Bir insan arkadaşsız yaşayamaz. (67.Ö/8)

Bir insan kitapla yaşar. (37.Ö/7)

Bu adam hayatı boyunca çalışmış, ... (100.Ö/7)

Kimse onunla ilgilenmez. (5.Ö/13)

Kitap cennette bir rüya gibi görülür, ... (51.Ö/23)

Kütüphaneler insanlar için açılmıştır. (55.Ö/10)

Turistler el sanatları ve diğer sanatlarla ilgilenir. (4.Ö/2)

8. [Ö] + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış **52** cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %6,22

Toplam fiil cümlelerine oranı %9,40

Arkadaşlarla çeşitli oyunlar oynuyoruz. (63.Ö/2)

Bilgileriyle hareket ederler. (41.Ö/5)

Çok endişelendim. (98.Ö/7)

Çok korkuyordum. (98.Ö/5)

enesle [Enes'le] sırlarımı paylaşıyorum, ... (66.Ö/2)

Her zaman çalışmalıyız. (19.Ö/13)
...her zaman mutlu olurlar. (2.Ö/11)
İlk önce kahvaltı yaptık. (6.Ö/8)
...onlarla mutlu olurum. (96.Ö/20)
Onlarla üzülürüm, ... (96.Ö/20)
...sonra sorunlarımı paylaşıyorum[.] (66.Ö/2)

4.2.1.2.1.1.3. Dört Unsurlular

9. Ö + N + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18
...o arkadaşımız da bu sırrı herkeze [herkese] söyledi. (92.Ö/8)

10. [Ö] + N + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 3 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,35

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,54
Babamı eve aldık. (98.Ö/13)

11. Ö + N + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 10 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %1,19

Toplam fiil cümlelerine oranı %1,80
İnsan arkadaşını iyi seçmeli. (71.Ö/4)
Kadının kocası ise anne ile çocuğu vicdansız bir şekilde ayırdı. (14.Ö/19)
Kitaplar bizim geleceğimizi, itibarımızı daha sağlam ve bilgili tutar. (42.Ö/4)
Onlarda [da] beni çok seviyor. (74.Ö/2)

12. [Ö] + N + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış **20** cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %2,39

Toplam fiil cümlelerine oranı %3,61

Arkadaşını iyi seç, (62.Ö/5)

Arkadaşlarımızı iyi seçmeliyiz, ... (74.Ö/4)

Arkadaş seçimini iyi yapmalıyız. (64.Ö/19)

Bunu biraz sonra açıklayacağım. (34.Ö/2)

Hepsini özenle saklıyorum. (56.Ö/12)

13. Ö + YT + N + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış **7** cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,83

Toplam fiil cümlelerine oranı %1,26

Arkadaşlar bize dostluğu kardeşliği anlatır. (89.Ö/1)

Kitap insana şevkati [şefkati] öğretir. (55.Ö/4)

14. [Ö] + YT + N + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış **9** cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %1,07

Toplam fiil cümlelerine oranı %1,62

Bunlara birkaç örnek yazalım. (67.Ö/5)

Herkese onu kavratmalıyız. (20.Ö/7)

Kütüphanede kitap okuruz. (48.Ö/8)

Onlara tüm sırlarımızı anlatır, ... (86.Ö/10)

15. Ö + YT + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış **1** cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Ansiklopediler ise bilim, kültür ve tarih gibi birçok alanda bize yardım ederler. (57.Ö/9)

16. Ö + YT + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 2 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,23

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,36

Arkadaşlar kişiye iyi görünebilirler, ... (83.Ö/6)

Kitaplar bize iyiyi de kötüyü de en iyi şekilde öğretir. (57.Ö/2)

17. Ö + ZT + N + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 3 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,35

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,54

Arkadaş sizin için ne çağrıştırıyor? (95.Ö/1)

Bazıları alay için arkadaş ararlar. (88.Ö/12)

18. [Ö] + ZT + N + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 13 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %1,55

Toplam fiil cümlelerine oranı %2,35

Hiçbir zaman işimizi ertelemeyelim, ... (99.Ö/16)

Önce iyi yönlerini açıklayayım. (71.Ö/7)

19. Ö + ZT + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 8 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,95

Toplam fiil cümlelerine oranı %1,44

Arkadaşlarımız zor günlerimizde, sevinçli günlerimizde yanımızda olurlar.

(64.Ö/4)

Kitap her yönden bize yardımcı olur. (60.Ö/4)

Köyün çocukları ortaokul ve lise için şehirlere gelirler. (17.Ö/20)

20. [Ö] + ZT + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış **16** cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %1,91

Toplam fiil cümlelerine oranı %2,89

Bazen arkadaşlarımıza lakap takıyor. (72.Ö/10)

En sonunda eve ulaştım. (6.Ö/22)

Hiçbir zaman birbirimize darılmayız. (89.Ö/4)

21. Ö + ZT + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış **18** cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %2,15

Toplam fiil cümlelerine oranı %3,25

Babam ve Faruk amca birbirleriyle çok iyi anlaşılıyorlar. (73.Ö/12)

İnsanlar doğayla çevreyle bir uyum içinde yaşarlar. (97.Ö/1)

22. [Ö] + ZT + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış **18** cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %2,15

Toplam fiil cümlelerine oranı %3,25

Arkadaşlarımızla iyi geçinmeliyiz, ... (62.Ö/10)

Çoğu arkadaşımın çok iyi anlaşırım. (81.Ö/2)

İlkokul ve lise yıllarında hep birlikte okumuşlar. (73.Ö/11)

4.2.1.2.1.1.4. Beş Unsurlular

23. Ö + N + ZT + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Biz arkadaşlarımızı hep iyi yönü ile tanımamalıyız. (68.Ö/8)

24. [Ö] + N + ZT + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Arkadaşlarımızı bazen kötü seçebiliyoruz. (79.Ö/4)

25. [Ö] + ZT + N + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Her zaman kendilerini okulda ve evde zekalı bulurlar. (1.Ö/8)

26. [Ö] + ZT + N + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 9 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %1,07

Toplam fiil cümlelerine oranı %1,62

Bunun için arkadaşlarımızı iyi seçmeliyiz. (64.Ö/12)

Her zaman arkadaş seçimini iyi yapalım. (79.Ö/15)

Her zaman arkadaşlarımızı iyi seçmeliyiz. (96.Ö/22)

Şimdi onu da çok küçük bir örnekle açıklayacağım. (34.Ö/13)

27. [Ö] + ZT + ZT + N + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Buraya kadar arkadaşlarımızın hep iyi taraflarını göz önünde bulundurduk. (64.Ö/9)

28. [Ö] + ZT + ZT + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

İki hafta sonra büyük bir minibüsle mahkeme salonuna gittiler. (14.Ö/14)

29. [Ö] + ZT + ZT + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Sonra paramızla havuz arabalarıyla gezdik. (6.Ö/11)

4.2.1.2.1.1.5. Altı Unsurlular

30. [Ö] + ZT + N + YT + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Genellikle sınıfdaki [sınıftaki] arkadaşlarımı diğer arkadaşlarımdan ayrı görürüm. (81.Ö/5)

7. TABLO

**CÜMLE KALIPLARI BAKIMINDAN BASİT KURALLI / DÜZ FİİL
CÜMLELERİNİN DURUMU**

Sıra No	Cümle Kalıpları	Cümle Sayısı / Geçiş Sıklığı	Toplam Basit Cümlelere Oranı (836)	Toplam Fiil Cümlelerine Oranı (553)
1	Ö + Y	44	5,26	7,95
2	[Ö] + Y	21	2,51	3,79
3	Ö + N + Y	37	4,42	6,69
4	[Ö] + N + Y	29	3,46	5,24
5	Ö + YT + Y	37	4,42	6,69
6	[Ö] + YT + Y	14	1,67	2,53
7	Ö + ZT + Y	38	4,54	6,87
8	[Ö] + ZT + Y	52	6,22	9,40
9	Ö + N + YT + Y	1	0,11	0,18
10	[Ö] + N + YT + Y	3	0,35	0,54
11	Ö + N + ZT + Y	10	1,19	1,80
12	[Ö] + N + ZT + Y	20	2,39	3,61
13	Ö + YT + N + Y	7	0,83	1,26
14	[Ö] + YT + N + Y	9	1,07	1,62
15	Ö + YT + YT + Y	1	0,11	0,18
16	Ö + YT + ZT + Y	2	0,23	0,36
17	Ö + ZT + N + Y	3	0,35	0,54

18	[Ö] + ZT + N + Y	13	1,55	2,35
19	Ö + ZT + YT + Y	8	0,95	1,44
20	[Ö] + ZT + YT + Y	1	1,91	2,89
21	Ö + ZT + ZT + Y	18	2,15	3,25
22	[Ö] + ZT + ZT + Y	18	2,15	3,25
23	Ö + N + ZT + ZT + Y	1	0,11	0,18
24	[Ö] + N + ZT + ZT + Y	1	0,11	0,18
25	[Ö] + ZT + N + YT + Y	1	0,11	0,18
26	[Ö] + ZT + N + ZT + Y	9	1,07	1,62
27	[Ö] + ZT + ZT + N + Y	1	0,11	0,18
28	[Ö] + ZT + ZT + YT + Y	1	0,11	0,18
29	[Ö] + ZT + ZT + ZT + Y	1	0,11	0,18
30	[Ö] + ZT + N + YT + ZT + Y	1	0,11	0,18

4.2.1.2.1.2. Cümle Başı Tümleçleri İle Başlayan Basit Kurallı / Düz Fiil Cümleleri

4.2.1.2.1.2.1. Üç Unsurlular

1. CBT + Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 5 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,59

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,90

Ama her insan kötü olmayabilir. (61.Ö/6)

...ama o kitap terketmedi [terk etmedi].

2. CBT + [Ö] + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 18 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %2,15

Toplam fiil cümlelerine oranı %3,25

...ama okumazlar. (39.Ö/10)

...ve iyi bir seçim yapmalıyız. (90.Ö/19)

...ve konuşmamalıyız. (91.Ö/19)

...ve korurlar. (55.Ö/13)

...ve olgunlaşır. (37.Ö/1)

4.2.1.2.1.2.2. Dört Unsurlular

3. CBT + Ö + N + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 2 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,23

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,36

...ve insan kendini güzelleştirir. (58.Ö/8)

Yani ben Arkadaşımı [arkadaşımı] severim, ... (94.Ö/12)

4. CBT + [Ö] + N + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 9 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %1,07

Toplam fiil cümlelerine oranı %1,62

Ama bunların çoğunu bilmiyoruz. (7.Ö/2)

Çünkü hayatı seviyorum, ... (78.Ö/15)

5. CBT + Ö + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 2 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,23

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,36

Çünkü insanlar ders verici şeylerden hoşlanırlar. (57.Ö/7)

6. CBT + [Ö] + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 2 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,23

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,36

Çünkü kitaplarda [kitaplardan] vazgeçemeyiz. (55.Ö/15)

...ve doğal güzelliğine önem vermeliyiz. (11.Ö/6)

7. CBT + Ö + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Çünkü biz arkadaşlıklarla besleniriz. (78.Ö/10)

8. CBT + [Ö] + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 24 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %2,87

Toplam fiil cümlelerine oranı %4,33

Ama en sonunda bir yer bulmuştuk. (6.Ö/6)

Çünkü bu sene hayatımızı belirleyeceğiz. (22.Ö/4)

Çünkü onların gelişmesine yardım eder. (45.Ö/8)

İşte böylelerle arkadaşlık yapmamalı, ... (91.Ö/19)

...ve çok iyi geçiniriz. (94.Ö/12)

...ve eve doğru yol aldık. (6.Ö/19)

Ve hiç hakkımızı yememeliyiz, ... (51.Ö/18)

...ve ona göre davranmalıdır. (52.Ö/6)

4.2.1.2.1.2.3. Beş Unsurlular

9. CBT + Ö + N + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Yani kötü arkadaş iyiyi kendine benzetir. (64.Ö/18)

10. CBT + [Ö] + N + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 2 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,23

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,36

Örneğin; onu uyuşturucuya, alkole, kötü yerlere götürür. (80.Ö/6)

...ve arkadaşlarımızı yanımızda sürüklememeliyiz. (80.Ö/7)

11. CBT + [Ö] + N + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Ama arkadaşımı iyi seçerim. (78.Ö/11)

12. CBT + Ö + ZT + N + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Yani insanlar çok kolay arkadaş bulabilirler. (82.Ö/4)

13. CBT + [Ö] + ZT + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 5 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,59

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,90

Ve onlarla iyi geçinelim. (18.Ö/9)

4.2.1.2.1.2.4. Altı Unsurlular

14. CBT + [Ö] + YT + ZT + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

ama [Ama] bana bu zamana kadar hiç kötülük yapmadı [.] (66.Ö/6)

8. TABLO

**CÜMLE BAŞI TÜMLEÇLERİ İLE BAŞLAYAN BASİT KURALLI / DÜZ FİİL
CÜMLELERİNİN DURUMU**

Sıra No	Cümle Kalıpları	Cümle Sayısı / Geçiş Sıklığı	Toplam Basit Cümlelere Oranı (836)	Toplam Fiil Cümlelerine Oranı (553)
1	CBT + Ö + Y	5	0,59	0,90
2	CBT + [Ö] + Y	18	2,15	3,25
3	CBT + Ö + N + Y	2	0,23	0,36

4	CBT + [Ö] + N + Y	9	1,07	1,62
5	CBT + Ö + YT + Y	2	0,23	0,36
6	CBT + [Ö] + YT + Y	2	0,23	0,36
7	CBT + Ö + ZT + Y	1	0,11	0,18
8	CBT + [Ö] + ZT + Y	24	2,87	4,33
9	CBT + Ö + N + YT + Y	1	0,11	0,18
10	CBT + [Ö] + N + YT + Y	2	0,23	0,36
11	CBT + [Ö] + N + ZT + Y	1	0,11	0,18
12	CBT + Ö + ZT + N + Y	1	0,11	0,18
13	CBT + Ö + ZT + ZT + Y	5	0,59	0,90
14	CBT + [Ö] + YT + ZT + ZT + Y	1	0,11	0,18

4.2.1.2.1.3. Belirsiz Özneli Basit Fiil Cümleleri

Çeşitli nedenlerden dolayı bazı cümlelerde özne belirsiz olabilir. İncelediğimiz kâğıtlarda bu yapıli cümleler de bulunmaktadır. Bu cümleler üç değişik kalıp ile kullanılmışlardır.

İncelediğimiz kâğıtlarda bu yapıda 7 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,83

Toplam fiil cümlelerine oranı %1,26

4.2.1.2.1.3.1. İki Unsurlular

1. ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 6 cümle vardır.

Toplam fiil cümlelerine oranı %1,08

Toplam belirsiz özneli basit fiil cümlelerine oranı %85,71

O tablo karşısında yüreğim burkuldu. (14.Ö/20)

O zamanda [zaman da] iş işten geçmiştir. (10.Ö/25)

4.2.1.2.1.3.2. Üç Unsurlular

2. YT + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Toplam belirsiz özneli basit fiil cümlelerine oranı %14,28

Arkadaşlığa bunun için önem verilir. (15.Ö/15)

9. TABLO

BELİRSİZ ÖZNELİ BASİT FİİL CÜMLELERİNİN DURUMU

Sıra No	Cümle Kalıpları	Cümle Sayısı / Geçiş Sıklığı	Toplam Fiil Cümlelerine Oranı (553)	Toplam Belirsiz Özneli Basit Fiil Cümlelerine Oranı (10)
1	ZT + Y	6	1,08	85,71
2	YT + ZT + Y	1	0,18	14,28

4.2.1.2.1.4. Odaklaştırma Yapılmış / Tümleçleri Başa Alınmış Basit Fiil Cümleleri

Basit isim cümlelerinde olduğu gibi basit fiil cümlelerinde de bu yapı cümleler kullanılmıştır. İncelediğimiz kâğıtlarda üç, dört ve beş unsurlu

odaklaştırma yapılmış / tümleçleri başa alınmış cümleler, çok değişik kalıplarda ve sıklıklarda geçmektedir.

4.2.1.2.1.4.1. Üç Unsurlular

1. N + Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Bunu herkez [herkes] bilmeli, ... (52.Ö/6)

2. YT + Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 5 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,59

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,90

Dünyada bir çok [birçok] çeşit hayvan yaşar. (21.Ö/1)

Kitaba herkez [herkes] önem vermelidir. (52.Ö/3)

3. ZT + Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 12 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %1,43

Toplam fiil cümlelerine oranı %2,16

Böylece kütüphane dağınık bir yer haline gelebilir. (58.Ö/11)

Bu arada diğerleri saklanır. (25.Ö/3)

4.2.1.2.1.4.2. Dört Unsurlular

4. YT + Ö + N + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Kütüphanede insanlar kitap okur, ... (55.Ö/13)

5. ZT + Ö + N + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 4 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,47

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,72

Bence kitaplar insanı güzelleştirir, ... (58.Ö/8)

Bunun için bütün dünya kitap okumalıdır. (60.Ö/16)

Sonra hepimiz dondurma aldık. (6.Ö/9)

6. ZT + Ö + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 9 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %1,07

Toplam fiil cümlelerine oranı %1,62

Bence arkadaşlar iyi seçilmelidir. (96.Ö/6)

Belki bu soru çok zor gibi görünebilir, ... (13.Ö/2)

Kışın hiç kimse dışarı çıkmaz. (2.Ö/6)

O an kadının görünmüğü çocukla birlikte geldi. (14.Ö/17)

7. ZT + YT + Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 4 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,47

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,72

Her zaman denizlerimize çevremize on binlerce çöp atılıyor. (31.Ö/2)

8. ZT + ZT + Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 4 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,47

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,72

Bu zamanda kötü yola genelde arkadaş çevresi bulaştırır. (92.Ö/5)

4.2.1.2.1.4.3. Beş Unsurlular

9. ZT + Ö + N + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Bunun için öğretmenimiz bizi ekşisuya [Ekşisu'ya] götürdü. (6.Ö/4)

10. ZT + Ö + N + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Onun için insanlar ilkbaharı çok isterler. (9.Ö/3)

11. ZT + YT + ZT + Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Oyuna hazırlık için sokağın ortasına çubukla bir daire çizilir. (27.Ö/3)

12. ZT + ZT + Ö + YT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

İyi ve kötü günlerinde hep Faruk amcam babamın yanında olur. (73.Ö/14)

13. ZT + ZT + YT + Ö + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Her insan [insanın] hayatta kesinlikle kitaba ihtiyacı vardır. (57.Ö/13)

10. TABLO

ODAKLAŞTIRMA YAPILMIŞ / TÜMLEÇLERİ BAŞA ALINMIŞ BASİT KURALLI / DÜZ FİİL CÜMLELERİNİN DURUMU

Sıra No	Cümle Kalıpları	Cümle Sayısı / Geçiş Sıklığı	Toplam Basit Cümlelere Oranı (836)	Toplam Fiil Cümlelerine Oranı (553)
1	N + Ö + Y	1	0,11	0,18
2	YT + Ö + Y	5	0,59	0,90
3	ZT + Ö + Y	12	1,43	2,16
4	YT + Ö + N + Y	1	0,11	0,18
5	ZT + Ö + N + Y	4	0,47	0,72
6	ZT + Ö + ZT + Y	9	1,07	1,62
7	ZT + YT + Ö + Y	4	0,47	0,72
8	ZT + ZT + Ö + Y	4	0,47	0,72
9	ZT + Ö + N + YT + Y	1	0,11	0,18
10	ZT + Ö + N + ZT + Y	1	0,11	0,18
11	ZT + YT + ZT + Ö + Y	1	0,11	0,18
12	ZT + ZT + Ö + YT + Y	1	0,11	0,18
13	ZT + ZT + YT + Ö + Y	1	0,11	0,18

4.2.1.2.1.5. Cümle Başı Tümleçleri İle Başlayan Odaklaştırma Yapılmış / Tümleçleri Başa Alınmış Basit Fiil Cümleleri

4.2.1.2.1.5.1. Beş Unsurlular

1. CBT + YT + Ö + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Ama köyden şehir çok güzel seyredilebiliyor. (17.Ö/23)

2. CBT + ZT + Ö + ZT + Y şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 2 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,23

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,36

İşte bu yüzden insanlar düzenli yaşamalıdır. (97.Ö/17)

11. TABLO

CÜMLE BAŞI TÜMLEÇLERİ İLE BAŞLAYAN ODAKLAŞTIRMA YAPILMIŞ / TÜMLEÇLERİ BAŞA ALINMIŞ BASİT KURALLI / DÜZ FİİL CÜMLELERİNİN DURUMU

Sıra No	Cümle Kalıpları	Cümle Sayısı / Geçiş Sıklığı	Toplam Basit Cümlelere Oranı (836)	Toplam Fiil Cümlelerine Oranı (553)
1	CBT + YT + Ö + ZT + Y	1	0,11	0,18
2	CBT + ZT + Ö + ZT + Y	2	0,23	0,36

4.2.1.2.1.6. Devrik / Yükleme Sonda Olmayan Basit Fiil Cümleleri

Anlatımı etkili kılmak amacıyla başvuru bir cümle türüdür. Bu yapı cümleler daha çok günlük konuşmalarda ve şiir dilinde kullanılmaktadır. Devrik

cümleler yerinde kullanılırsa anlatım gücü etkili olabilir. Türkçe öge dizilişine uygun olmayan bu yapılı cümleleri sıklıkla kullanmamak daha doğrudur diye düşünmekteyiz.

4.2.1.2.1.6.1. Üç Unsurlular

1. [Ö] + Y + YT şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Gelelim arkadaşlarımızın kötü yönüne. (64.Ö/10)

4.2.1.2.1.6.2. Dört Unsurlular

2. CBT + ZT + Y + Ö şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Ve çok üzülürler o kişiler. (35.Ö/14)

3. Ö + N + Y + YT şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Bu insan da bir kitap alır eline, ... (45.Ö/17)

4. Ö + YT + Y + ZT şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Boş sözlere aldanmam hiç. (78.Ö/14)

4.2.1.2.1.6.3. Beş Unsurlular

5. CBT + [Ö] + ZT + Y + ZT şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Evet dost dost diye geldik buraya kadar. (89.Ö/15)

6. [Ö] + ZT + ZT + Y + N şeklinde.

Bu kalıpla yapılmış 1 cümle vardır.

Toplam basit cümlelere oranı %0,11

Toplam fiil cümlelerine oranı %0,18

Onun için iyi seçerim arkadaşımı. (78.Ö/13)

12. TABLO

DEVİRİK / YÜKLEMİ SONDA OLMAYAN BASİT FİİL CÜMLELERİNİN DURUMU

Sıra No	Cümle Kalıpları	Cümle Sayısı / Geçiş Sıklığı	Toplam Basit Cümlelere Oranı (836)	Toplam Fiil Cümlelerine Oranı (553)
1	[Ö] + Y + YT	1	0,11	0,18
2	CBT + ZT + Y + Ö	1	0,11	0,18
3	Ö + N + Y + YT	1	0,11	0,18
4	Ö + YT + Y + ZT	1	0,11	0,18

5	CBT + [Ö] + ZT + Y + ZT	1	0,11	0,18
6	[Ö] + ZT + ZT + Y + N	1	0,11	0,18

13. TABLO
BASİT FİİL CÜMLELERİNİN DURUMU

	Cümle Sayısı	Bütün Cümlelere Oranı (1594)	Basit Cümlelere Oranı (836)
Basit Fiil Cümleleri	553	34,69	66,14

4.2.2. BİRLEŞİK CÜMLELER

Bir temel yargı ile bu yargıyı kuvvetlendirmek için yan yargı ya da yargıların birlikte oluşturduğu cümle türüdür. Bir cümlenin yan cümlesi / yan cümleciği yoksa basit; yan cümlesi / yan cümleciği varsa birleşik cümledir.

Birleşik cümlenin en önemli ve belirleyici özelliği yan cümlesi / yan cümleciği ya da yan cümleleri / yan cümleciklerini oluşturan kelime / kelime grubu ya da kelimeler / kelime grupları ana cümleden bağımsız bir cümle değıllerdir. Bu yan cümle / yan cümlecik ya da yan cümleler / yan cümlecikler ana cümlenin herhangi bir kurucusu / ögesidirler. Yani yan cümle / yan cümlecik ya da yan cümleler / yan cümlecikler ana cümlenin yüklemine çeşitli ilişkilerle tamamlayan unsurlardır. Bu yönü ile de birleşik cümle, sıralı ve bağılı cümlelerden ayrılır. Sıralı ve bağılı cümleyi / cümleleri oluşturan her bir cümle müstakil bir cümle görevi görür. Gerçi cümlelerin aralarında çeşitli şekillerde ilişki mevcuttur ve bu nedenle bir araya gelerek noktalama işaretleri ya da bağlaçlar ile birbirlerine bağlanmışlardır; ancak, bu yapılı cümleler tahlil edilirken sıralı ya da bağılı cümleyi oluşturan her cümlenin unsurları ayrı ayrı belirlenir.* Birleşik cümle bu yönü ile

* bk. Sıralı ve Bağılı Cümleler bölümlerine.

sıralı ve bağılı cümlelerden yapı bakımından ayrılır. Cümle tahlillerinde özellikle bu konuya dikkat edilmeli bu konu göz önünde tutulmalıdır.

İncelediğimiz öğrenci kâğıtlarında bu yapılı 576 cümle vardır.

Bunun toplam cümlelere oranı %36,13'tür.

→*Ama o bana hep “ders çalışınca mutsuz oluyorum” diyordu.* (24.Ö/11) İç içe birleşik cümlenin iç cümlesi durumundaki girişik-birleşik cümle ana cümlenin belirtisiz nesnesi olmuştur. Şöyle ki, ana cümlenin yüklemine sorulan **O bana hep ne diyordu?** sorusunun cevabı *Ders çalışınca mutsuz oluyorum.* iç cümlesidir. Dolayısıyla da bu iç içe birleşik cümlenin iç cümlesi ana cümlenin bir kurucusu / ögesi olmuştur.

→*Biliyorsunuz ki trafik çok önemlidir.* (23.Ö/1) Bu *ki* bağlaçlı birleşik cümlede *Biliyorsunuz.* temel cümledir. Ancak *ki* bağlacından sonraki cümleye anlamca bağılıdır. Cümle şu şekilde düzenlenebilir ve bundan sonra cümlenin unsurları tespit edilebilir.

[Siz], trafiğin çok önemli olduğunu biliyorsunuz.

Ana cümlenin yüklemine sorulan **Siz neyi biliyorsunuz?** sorusunun cevabı **trafiğin çok önemli olduğunu** cevabı bir birleşik cümlenin varlığını göstermektedir. Dolayısıyla da bu *ki* bağlaçlı birleşik cümlenin yan cümlesi ana cümlenin bir kurucusu / ögesi olmuştur.

→**Düzenli yaşamak / bütün insanların hayatını kolaylaştırır.** (34.Ö/1) Bu girişik-birleşik cümlede bulunan isim-fiil yan cümlecisi yalın hâlde kullanılarak ana cümlenin öznesi olmuştur. Şöyle ki, ana cümlenin yüklemine sorulan **Bütün insanların hayatını kolaylaştıran ne? / Ne bütün insanların hayatını kolaylaştırır?** sorularına verilen cevap *düzenli yaşamak* öznesidir. Dolayısıyla da bu girişik-birleşik cümlenin yan cümlecisi ana cümlenin bir kurucusu / ögesi olmuştur.

→**İyi arkadaş seçersek hayatımız mutlu geçer.** (80.Ö/15) Şartlı birleşik cümlesinin *iyi arkadaş seçersek* yan cümlesi, ana cümlenin zarf tümleci olmuştur. Şöyle ki, ana cümlenin yüklemine sorulan **Hayatımız ne zaman mutlu geçer?** sorusunun cevabı *iyi arkadaş seçersek* yan cümlesidir. Dolayısıyla da bu şartlı birleşik cümlenin yan cümlesi ana cümlenin bir kurucusu / ögesi olmuştur.

→Bir bileşik tümcede yeterince yantümce/yantümcecik bulunur. Bileşik tümcenin oluşabilmesi için bir yan tümcenin/yantümceciğin varlığı gereklidir. Demek ki bileşik tümcede en az bir yan tümce/yantümcecik bulunur. (Şimşek 1987: 252)

→Bir şeyi gerçekten biliyorsak onu anlatmalıyız. (20.Ö/7)

Yukarıdaki cümlede bir tane yan cümle vardır.

→Bir şey istesek hemen verirler. (72.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede bir tane yan cümle vardır.

→Kitabı iyi ve hızlı okuyan insan başarılıdır. (52.Ö/4)

Yukarıdaki cümlede bir tane yan cümlecik vardır.

→Kütüphaneler insanların bilgi toplamaları için kurulan bir odadır. (36.Ö/12)

Yukarıdaki cümlede de iki tane yan cümlecik vardır.

→Kitap okumanın ne kadar zevkli bir duygu olduğunu anlayan insanlar, zaten şu anda okudukları kitaptan zevk almış bir durumda, kitabın hoşnutluğuyla, kazandırdığı davranışlarla mutlu bir hayat sürüyorlardır. (46.Ö/4)

Bu cümlede ise altı tane yan cümlecik bulunmaktadır.

Yan cümle / cümleciklerin görev durumlarına göre birleşik cümleler dört bölüme ayrılırlar.

4.2.2.1. Girişik- Birleşik Cümle

Yan cümlecigi temel cümlenin ya da bir başka yan cümlenin / cümlecigin herhangi bir ögesi olan, bu tür ögeleri tamamlayan ya da niteleyen birleşik cümlelere girişik birleşik cümle denir.

→Girişik tümce; yantümceciği, eylemlilik, ortaç ya da ulaç tümceciği olan bileşik tümce demektir. Girişik tümcede yantümcecikler, çoğu kez, "kurucu öge" olarak yer alırlar, ya da kurucu ögelere niteleyen, belirten göreviyle katılırlar. Bu öge oluş ya da ögelere katılış, çoğu kez, karmaşık bir yapı içinde gerçekleşir; yantümcecikler, iç içe girip örgülenerek baştümceye bağlanır. (Şimşek 1987: 253)

→Kısaca, girişik-birleşik cümle yapısında temel cümle yüklemine dışında en az bir tane fiilimsi bulunan cümle demektir. Bu yapıdaki cümlelerde ne kadar fiilimsi varsa o kadar yan cümlecik bulunur.

İncelenen öğrenci kompozisyon kâğıtlarında 468 girişik-birleşik cümle vardır. Bunun toplam cümlelere oranı %29,36'dır.

Ağaçtaki meyveler, biz insanlar için kitabın verdiği bilgi birikimleridir.
(46.Ö/13)

Ancak bazı insanlar kitap okumaktan sıkıldıklarını söylerler. (58.Ö/7)

Arkadaşlık geliştikçe birbirlerine karşı büyük bir ihtiyaç duyarlar. (76.Ö/4)

Arkadaş seçerken dikkatli olmalıyız. (95.Ö/8)

Başarılar her gün toplanan küçük çabaların tekrarıdır. (49.Ö/6)

Her insan kitap okuyup bilgi sahibi olmalıdır. (38.Ö/8)

Kendini yalnız hisseden insanlar bir köpeği bir kediyi kendine arkadaş olarak seçiyor. (87.Ö/5)

Kitaplar insanları yetiştiren bir bahçivandır [bahçivandır]. (40.Ö/1)

Kitap okuyan insan hep bilgi ve üstünlük göstermekte birinci olur.
(54.Ö/6)

Kitap okuyan, yazan ve düşünen her zaman üst makamlarda tutulur.
(51.Ö/13)

Kütüphane insanların bilmediklerini araştırıp öğrenmeleri için açılan yerdir.
(55.Ö/11)

→Bizler için açılan / bu kütüphanelerin kıymetini bilip, boş

1

2

zamanlarımızda kitap okumalıyız. (53.Ö/8)

Yukarıdaki girişik-birleşik cümlede iki yan cümlecik vardır. Birincisi cümledeki zarf tümleci olan zarf-fiil cümlecığının belirtili nesnesini oluşturan belirtili isim tamlamasının tamlayanı durumundaki sıfat tamlamasında sıfat unsuru olarak görev yapan sıfat-fiil cümlecığıdir. İkincisi de cümledeki zarf tümleci olan zarf-fiil cümlecığıdir.

→Bizler için açılan / bu kütüphanelerin kıymetini bilip, boş

zamanlarımızda kitap okumalıyız. (53.Ö/8)

zt b'siz n y

→Okumak insanı geliştiren ögedir. (39.Ö/13)

1 2

Yukarıdaki girişik-birleşik cümlede iki yan cümlecik vardır. Birincisi özne görevindeki isim-fiil cümlecığıdır. İkincisi de sıfat görevindeki sıfat-fiil cümlecığıdır.

→Okumak insanı geliştiren ögedir. (39.Ö/13)

ö y

→Onun için kitap okumayı / sevmeyenleri kitap okumaya alıştırmalıyız.

1 2 3

(60.Ö/9)

Yukarıdaki girişik-birleşik cümlede de iç içe girmiş üç yan cümlecik bulunmaktadır. Birinci yan cümlecik belirtili nesne görevindeki sıfat-fiil yan cümlecığının nesnesi olan isim-fiil yan cümlecığıdır. İkincisi isim işlevinde belirtili nesne olan sıfat-fiil cümlecığı; üçüncüsü de cümlenin zarf tümleci olan isim-fiil cümlecığıdır.

→Onun için kitap okumayı sevmeyenleri kitap okumaya alıştırmalıyız.

zt b'li n zt y

(60.Ö/9)

4.2.2.1.1. Türleri

Girişik-birleşik cümleler yan cümlecikleri oluşturan fiilimsilerin türlerine göre üçe ayrılır.

4.2.2.1.1.1. İsim-Fiillere Dayalı Girişik-Birleşik Cümleler

Eylem tabanlarından **-mek (-meklik), -me, -iş** ekleriyle türetilen eylemsilere eylemlik adı verilir. Eylemlik, bir yandan, bir kılış ya da oluşu adlandıran, öte yandan özne, nesne, tümleç olarak yantümcecik kuran iki işlevli

dil birimi (sözcük) demektir. Bu iki işlevlilikten ötürü, eylemlilere adeylem de denir.

Eylemliler, yantümcecik oluşturmanın dışında, ad işleyişinde sözcüklerdir. Bu nedenle, eylemliler ve bunların oluşturduğu yantümcecikler, tümcede adların üstlenebileceği tüm görevleri alabilir, ayrıca, adtakımlarına “belirten” olarak girebilirler. (Şimşek 1987: 254-255)

4.2.2.1.1.1.1. İşlevleri

4.2.2.1.1.1.1.1. İsim-Fiil Cümlecığının Özne Olarak Kullanılması

İncelediğimiz öğrenci kâğıtlarındaki isim-fiil yan cümlecikleri yalın hâlde özne görevi üstlenmektedirler.

***Arkadaşlık demek**, / benim için sırdaşlık demektir. (80.Ö/2)*

***Arkadaş seçmek** / insanlar için çok önemli bir hususdur [tur]. (80.Ö/3)*

***Başkalarıyla Arkadaş** [arkadaş] **olmak** / çok önemli duygu. (77.Ö/3)*

***Düzenli ve mutlu bir şekilde yaşamak** / insanı huzurlu ve mutlu eder. (97.Ö/3)*

***Düzenli yaşamak** / bütün insanların hayatını kolaylaştırır. (34.Ö/1)*

*İnternet kafelerdeki insanların hayatında / **okumak** / yoktur. (39.Ö/9)*

***Kitap okumak, kütüphanelerden yararlanmak** / kendimiz ve çevremiz için çok önemlidir. (53.Ö/11)*

***Kitap okumak** / insanın bilgisini geliştirir. (54.Ö/2)*

***Okumak** / başka bir şeydir. (41.Ö/1)*

4.2.2.1.1.1.1.2. İsim-Fiil Cümlecığının Nesne Olarak Kullanılması

Öğrenci kâğıtlarındaki isim-fiil cümlecikleri genellikle belirtili nesne göreviyle kullanılmaktadırlar. Dolayısıyla da yükleme hâli ekini almaktadırlar.

*Kitap / **okumamızı, düşünmemizi** / sağlar. (60.Ö/2)*

*Kitap / **okumamızı** / geliştirir. (48.Ö/2)*

***Kitap okumayı** / herkese tavsiye [tavsiye] ederim. (50.Ö/6)*

Kütüphane de / kitap okumamızı / geliştirir. (48.Ö/9)

4.2.2.1.1.1.3. İsim-Fiil Cümlecığının Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

İsim-fiil yan cümlecikleri zarf tümleci olurken daha çok yönelme ve vasıta hâli ekini almaktadır.

Aslında bu tür kitaplar ve yararları / saymakla / bitmez. (57.Ö/10)

İnsanlar hep / arkadaşlık kurmaya / hazır olmalıdırlar. (69.Ö/5)

Şişeleri alıp / ekşisu doldurmaya / gittik. (6.Ö/16)

4.2.2.1.1.1.4. İsim-Fiil Cümlecığının Yüklem Olarak Kullanılması

İncelediğimiz öğrenci kağıtlarındaki isim-fiil cümlecikleri bildirme eki olarak yüklem olmaktadır.

Arkadaşlık / kardeşlik demektir. (15.Ö/9)

Bir diğer kusur da / arkadaşı satmaktır. (75.Ö/11)

Dost demek / sırdaşın demektir. (96.Ö/5)

Dost / sırdaş demektir. (79.Ö/8)

4.2.2.1.1.2. Sıfat-Fiillere Dayalı Girişik-Birleşik Cümleler

Eylem tabanlarından -dik/-diği, -ecek/-eceği, -en, -esi, -ici, -miş, -(.)r/-mez ekleriyle türetilen eylemsilere ortaç denir. Ortaç; özne, nesne, tümleç olarak yantümcecik oluşturan önad işlevli dil birimidir. Hem önad, hem de eylem özelliği taşıdıkları için, bu dil birimleri önad-eylem diye anılır.

Ortaçlar, eylem çekimine girmemekle birlikte, aldıkları eklerden dolayı zaman kavramı taşırlar. Zaman yönünden üç tür ortaç ayırt edilir:

-Geçmişlik ortaçları: -dik/-medik, -diği, -miş ekleri ile türetilen ortaçlardır.

-Şimdikiçlik ortaçları: -en, -(.)r/-mez, -ici ekleri ile türetilen ortaçlardır.

-Geleceklik ortaçları: -ecek, -eceği, -esi ekleri ile türetilen ortaçlardır.

Ortaçla kurulan yan tümceciklere ortaç tümceciciği denir. Ortaçlar ve ortaç tümcecikleri genelde önad işleyişinde sözcüklerdir. Ancak, öbür önadlar gibi, bu sözcükler de gerektiğinde adlaşır ve tümcede adların alabileceği tüm görevleri üstlenirler. (Şimşek 1987: 258-259)

4.2.2.1.1.2.1. İşlevleri

4.2.2.1.1.2.1.1. Sıfat-Fiil Cümlecığının Özne Olarak Kullanılması

İncelediğimiz öğrenci kağıtlarındaki sıfat-fiil cümlecikleri özne olurken ya yalın hâlde bulunmakta ya da iyilik eki ile çokluk eki almaktadırlar.

*Ama **bunu bilmeyenler** / hiçbir yere gelemezler.* (48.Ö/4)

***Anlattığımız** / arkadaşların iyi yönüydü.* (65.Ö/3)

***Kitabı okuyan** / hayatı okur,* (43.Ö/5)

***Kitap okuyanlar** / kitabı daha iyi anlarıdır [anları].* (50.Ö/4)

***Kitap okuyan,** / yazan ve düşünen her zaman üst makamlarda tutulur.* (51.Ö/13)

***Okuyanlar** / bakış açılarını duruşlarını her geçen gün istedikleri yönde değiştirirler.* (41.Ö/2)

***Okuyanlar** / sadece oldukları yerde sabit durmazlar.* (41.Ö/4)

4.2.2.1.1.2.1.2. Sıfat-Fiil Cümlecığının Nesne Olarak Kullanılması

İncelenen kâğıtlardaki sıfat-fiil cümlecikleri yükleme hâli eki almakta; dolayısıyla da belirtili nesne olmaktadır.

*Bazen / **anne, babalarımıza anlatamadıklarımızı** / arkadaşlarımıza anlatırız.* (90.Ö/9)

*Bir insan / **bir şeyi bildiğini** / nasıl gösterir?* (13.Ö/1)

*Çünkü ona / **yaşadıklarını,** / sırlarını anlatacak.* (71.Ö/5)

*Top diğer grubun elindedir ve / **taşlara yaklaşanı** / vururlar.* (29.Ö/6)

4.2.2.1.1.3. Zarf-Fiillere Dayalı Girişik-Birleşik Cümleler

*Türkçede ulaç türeten birçok ek var. Bunların kimisi, eylemlilik ya da ortaç eklerinin uzatılmasıyla oluştu. Örneğin, **-meden (-me-den), -mekle (-mek-le), -meksizin (-mek-siz-in)**, ekleri, eylemlilik eklerinden gelişmedir... **-dikçe (-dik-çe), -dikte (-dik-te), -eceğine (-eceği-n-e), -ende (-en-de)** ekleri ise ortaç eklerinden gelmedir. Kimi ulaç ekleri ise doğrudan doğruya ulaç eki olarak ortaya çıktı: **-e, -erek (-e-rek), -ince (-in-ce), -ken...** ekleri gibi.*

İşlev yönünden ulaç, özne-tümleç alıp oluşturduğu yantümceciği belirteç olarak baştümceye (ya da başka bir yantümceciğe) bağlayan çok işlevli dil birimidir. Gerçekten ulaçlar, üç işlevli sözcüklerdir; hem eylem, hem bağlaç, hem de belirteç özelliği taşırlar.

Ulaçla kurulan yantümceciğe ulaç tümceciği denir. “Kurucu öge” olarak ulaçlar ve ulaç tümcecikleri, belirteç işleyişindedirler.

Ulaç tümcecikleri, -belirteç tümleci olarak- bağlandıkları yüklem anlamını değişik açılardan etkiler. Kimi ulaç tümcecikleri, durum; kimileri, zaman; kimileri de neden kavramı taşır. Kimi ulaç tümcecikleri yargıları karşılaştırmaya yarar... (Şimşek 1987: 266)

4.2.2.1.1.3.1. İşlevleri

4.2.2.1.1.3.1.1. Bağlama Cümlecisi

Bağlama zarf-fiili ile kurulan cümleciklere denir.

Bir arkadaşınıza sırlarınızı verip / ona sırdaş adını verin. (68.Ö/16)

Çünkü bir gün o yalancı / **sizide** [sizi de] **yarı yolda bırakıp** / tüm sırlarınızı herkese anlatır. (86.Ö/7)

Her insan / **kitap okuyup** / bilgi sahibi olmalıdır. (38.Ö/8)

Sonra ona aptal muamelesi yapıp / şirketten atarlar. (45.Ö/16)

4.2.2.1.1.3.1.2. Zaman Cümlecikleri

Bu cümlecikler geçtikleri cümlelerde zaman zarfı tümleci olurlar. İncelediğimiz öğrenci kâğıtlarında zaman cümlecisi oluşturan değişik zarf-fiil ekleri bulunmaktadır.

Arkadaş denildi mi / Aklımıza [aklımıza] hep dost gelir. (94.Ö/1)

Arkadaşlık geliştikçe / birbirlerine karşı büyük bir ihtiyaç duyarlar. (76.Ö/4)

Birbirlerine yardım ettikçe / her şeyde en başarılı olabilirler. (76.Ö/5)

Bu olayı yakınlarına söylediğinde / hepsi evden gider. (45.Ö/18)

İnsan / **kitabı eline alınca** / heves eder. (43.Ö/3)

İnsanlar bence / **kendini bildi bileli** / kitapları dostu olarak tanımıştır. (57.Ö/1)

Okudukça / insanlar öğrenir. (41.Ö/3)

4.2.2.1.1.3.1.3. Durum Cümlecikleri

Bu cümlecikler durum işlevi gören zarf-fiil ekleri ile kurulurlar. Bu cümlecikler geçtikleri cümlelerde durum zarfı tümleci olarak görev yaparlar. Durum cümlecığı oluşturan değişik ekler, öğrenciler tarafından kullanılmıştır.

Arkadaşlık / birbirini kiskanarak / olmaz. (75.Ö/4)

Arkadaş seçerken / dikkatli olmalıyız. (95.Ö/8)

Bu nedenlerle / arkadaşlarımızı seçerken / dikkatli olmalıyız. (86.Ö/11)

Hiç kimse / kitap okumadan / hayatını geçirmesin. (54.Ö/24)

İnsan / arkadaşını seçerken / çok dikkat etmeli. (71.Ö/2)

İnsanlar / kitap okumadan / duramazlar. (55.Ö/15)

Ve / hiç beklemeden / devam etsin. (84.Ö/7)

Yazar / her kitabı yazarken / duygu ve düşüncelerini ifade eder. (40.Ö/5)

14. TABLO

GİRİŞİK-BİRLEŞİK CÜMLELERİN DURUMU

	Cümle Sayısı	Bütün Cümlelere Oranı (1594)
Girişik-Birleşik Cümleler	468	29,36

4.2.2.2. Şartlı Birleşik Cümle

Ana cümlelerin bir şart cümlesi ile tamamlandığı cümle türüdür. Şart cümlesi yargı bildirmez ve ana cümleyi şart, zaman, sebep vb. anlam ilgisi ile tamamlar.

İncelenen öğrenci kâğıtlarında bu yapıları 79 cümle vardır. Bunun toplam cümlelere oranı %4,95'tir.

Şartlı birleşik cümleler anlamları bakımından olumlu ya da olumsuz cümle şeklinde görülebilmektedir.

→ *Arkadaşlık olmasaydı yalnızlık olurdu.* (68.Ö/1)

tc: ...yalnızlık olurdu.

ö y

yc: Arkadaşlık olmasaydı

ö y

Arkadaşlık olmasaydı yalnızlık olurdu. (68.Ö/1)

zt ö y

→ Bir şey istesek hemen verirler. (72.Ö/4)

tc: [Onlar] hemen verirler.

ö zt y

yc: [Biz] bir şey istesek

ö b'siz n y

[Onlar] Bir şey istesek hemen verirler. (72.Ö/4)

ö zt zt y

Arkadaş olmasaydı dertlerimizi paylaşamazdık. (63.Ö/2)

Bir dostumuz hırsızlık yapıyorsa onu uyaralım, (18.Ö/5)

Bir konuyu gerçekten bilmek istiyorsak okumalıyız. (20.Ö/1)

Bir şeyi gerçekten biliyorsak onu anlatmalıyız. (20.Ö/7)

Bir şey istesek hemen verirler. (72.Ö/4)

Böyle yaparsak sonra pişman oluruz. (64.Ö/6)

Bu çocuk yalan söylemeyi sürdürürse bu çocuğun arkadaşları ona daha inanmazlar. (5.Ö/5)

Çalışmassak [çalışmazsak] tanıdıklarımız bile yolda selam vermez. (19.Ö/6)

Çevrenize bakarsanız onlardan çok olduğunu görürsünüz. (95.Ö/16)

Eğer çalışmak ve öğrenmek istersek mutlaka bazı büyüklerimizden örnek almalıyız. (30.Ö/2)

Eğer, insanlar kitap okumazsa geleceğe bir katkıda bulunamazlar, (47.Ö/4)

Eğer kitap okursak bilgili oluruz. (55.Ö/3)

İnsan arkadaşını iyi seçerse kendine çok büyük bir iyilik yapmış olur. (67.Ö/4)

İyi arkadaş seçerse hayatımız mutlu geçer. (80.Ö/15)

Kitle iletişim araçlarımız dergi, gazete, kitaplar yok olsaydı hayatımızdaki bilgi alanımız zayıflardı. (44.Ö/11)

...ve neye alıştıysak ona devam ederiz. (94.Ö/3)

15. TABLO ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLELERİN DURUMU

	Cümle Sayısı	Bütün Cümlelere Oranı (1594)
Şartlı Birleşik Cümleler	79	4,95

4.2.2.3. *ki* Bağlaçlı Birleşik Cümle

İkinci cümlesi birinci cümlenin yan yargısı olan *ki* bağlaçlı cümleye denir. Cümleyi yapıcı birleşik cümle yapan anlam özelliğidir.

İncelediğimiz öğrenci kâğıtlarında bu yapıda olan 23 cümle bulunmaktadır. Bunun toplam cümlelere oranı %1,44'tür.

→ *Arkadaşlarımızı iyi seçmeliyiz ki kötü yollara düşmeyelim. (84.Ö/9)*

Yukarıdaki cümlede “*Arkadaşlarımızı iyi seçmeliyiz,*” temel cümledir. Ancak *ki* bağlacından sonraki cümleye anlam bakımından bağlıdır. Cümle şu şekilde dönüştürülebilir:

Kötü yollara düşmemek için arkadaşlarımızı iyi seçmeliyiz.

→ *Biliyorsunuz ki trafik çok önemlidir. (23.Ö/1)*

Bu cümlede de “*Biliyorsunuz,*” temel cümledir. Ancak *ki* bağlacından sonraki cümleye anlamca bağlıdır ve o cümleye ihtiyaç duymaktadır. Cümle şu şekilde de ifade edilebilir:

Trafiğin çok önemli olduğunu biliyorsunuz.

Ama şunu da unutmayalım ki bilgisayardan .. vb. önce kitaplar vardı. (56.Ö/16)

Arkadaşını çok iyi seçmen gerekir ki sonra senin başına çorap örmesin. (92.Ö/14)

Arkadaşlarımıza iyi davranmalıyız ki onlarda [da] bize öyle davransınlar.
(92.Ö/6)

Arkadaş seçimi iyi yapılmalıdır ki sonradan keşkelerimiz olmasın. (93.Ö/3)

Bazı kişiler vardır ki arkadaşlığı başka yollar için kullanır. (75.Ö/8)

Biliyorsunuz ki trafik çok önemlidir. (23.Ö/1)

Bir insan düzenli olmalı ki hayatında da aksaklıklar olmasın. (99.Ö/15)

Eminim ki bu düşünceme herkes katılacaktır. (59.Ö/5)

Sonuç olarak anlıyoruz ki düzen ve istikrar insanlar için vazgeçilmez bir davranıştır. (34.Ö/25)

Ve unutmamalıyız ki, bugünkü ağlayışlar, yarınların umut bardağını dolduracaktır. (26.Ö/17)

16. TABLO

ki BAĞLAÇLI BİRLEŞİK CÜMLELERİN DURUMU

	Cümle Sayısı	Bütün Cümlelere Oranı (1594)
<i>ki</i> Bağlaçlı Birleşik Cümleler	23	1,44

4.2.2.4. İç İçe Birleşik Cümle

Bir ana cümlenin içine herhangi bir görev ile başka bir cümlenin girmesi ile oluşan cümle türüdür. Yardımcı cümle, ana cümlenin bir unsuru veya o unsurun bir parçası olarak görev yapar. Bu yapıdaki cümlelerde iç cümle de bağımsız bir cümledir; ancak bu şekilde bir bağımsızlıktır. İç cümle ana cümleyi yan cümle şeklinde tamamlamaktadır.

İncelenen öğrenci kağıtlarında 6 tane iç içe birleşik cümle vardır. Bunun toplam cümlelere oranı %0,37'dir.

→[Ben] "Düzen hayatımızı kolaylaştırır." demiştim. (34.Ö/12)

İç cümle

temel cümle

İç içe birleşik cümle

Ama o bana hep "ders çalışınca mutsuz oluyorum" diyordu. (24.Ö/11)

"Düzen hayatımızı kolaylaştırır" demiştim. (34.Ö/12)

Oyüzden [o yüzden] kitap okuyalım diyorum. (48.Ö/5)

Ve demiş atalarımız körle yatan şaşu kalkar. (64.Ö/17)

17. TABLO

İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLELERİN DURUMU

	Cümle Sayısı	Bütün Cümlelere Oranı (1594)
İç İçe Birleşik Cümleler	6	0,37

4.2.3. Sıralanışı Bakımından Cümleler

4.2.3.1. Bağlı Cümleler

En az iki basit ya da birleşik cümleden oluşan ve aralarında sıkı bir anlam ilişkisi bulunan cümle türüdür. Bu cümleler cümle bağlaçları ile birbirlerine bağlanırlar. İncelenen öğrenci kâğıtlarında bu yapılı 73 cümle vardır ve bu cümleler 7 değişik bağlaç ile birbirine bağlanmış cümlelerden oluşmaktadır. Bağlı cümleler 32 birleşik, 117 basit olmak üzere toplam 149 cümleden oluşmaktadır.

Bağlaçlarla bağlanan cümlelerin toplam cümlelere oranı %4,57'dir.

→ *Arkadaşlarımız kütüphaneyi dağıtıyorlar ve dağıttıkları yeri toplamıyorlar. (58.Ö/11)*

Yukarıdaki cümle ve bağlacı ile birbirine bağlanmış bir bağlı cümledir. Cümlelerden birincisi basit, ikincisi girişik-birleşik cümledir. İki cümle arasında anlam bakımından sıkı bir ilişki vardır. Ayrıca, bağlaç da cümlenin bağlı cümle olduğunu göstermektedir.

→ *Çünkü biz arkadaşız, çünkü biz kardeşiz, çünkü biz bir elmanın iki yarısıyız. (78.Ö/4)*

Bu cümlede *çünkü* bağlaçları ile birbirine bağlanmış üç ayrı cümle vardır. Söz konusu üç cümle de basit yapıdadır. Cümleler anlam ilişkisi ve bağlaçlar ile bir araya gelmiştir.

→Bağlı cümleler tahlil edilirken bağlı cümleyi oluşturan cümleler ayrı ayrı tahlil edilirler.

→*Çünkü biz arkadaşız, çünkü biz kardeşiz, çünkü biz bir elmanın iki yarısıyız.* (78.Ö/4)

1. Cümle. *Çünkü biz arkadaşız,*
ö y

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemine yerine göre düz / kurallı cümle
- Yüklemine türüne göre isim cümlesi
- Anlamına göre olumlu cümle

2. Cümle. *...çünkü biz kardeşiz,*
ö y

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemine yerine göre düz / kurallı cümle
- Yüklemine türüne göre isim cümlesi
- Anlamına göre olumlu cümle

3. Cümle. *...çünkü biz bir elmanın iki yarısıyız.*
ö y

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemine yerine göre düz / kurallı cümle
- Yüklemine türüne göre isim cümlesi
- Anlamına göre olumlu cümle

→*Kitap kütüphanede okunur ama bir sebebi vardır, bunun.* (50.Ö/1)

1. Cümle. *Kitap kütüphanede okunur,*
sö yt y

- Yapısına göre basit cümle
- Yüklemine yerine göre düz / kurallı cümle

- c) Yüklemin türüne göre fiil cümlesi
ç) Anlamına göre olumlu cümle

2. Cümle. ...*ama bir sebebi vardır bunun.*

Bu devrik cümle ...bunun bir sebebi vardır. şeklinde düzenlenebilir.
ö y

- a) Yapısına göre basit cümle
b) Yüklemin yerine göre devrik cümle
c) Yüklemin türüne göre isim cümlesi
ç) Anlamına göre olumlu cümle

4.2.3.1.1. “Ama” bağlacı ile bağlanan cümleler

Bu bağlaçla bağlanan cümlelerin sayısı 12’dir.

Bunun toplam bağlaçlarla bağlanan cümlelere oranı %16,43’tür.

Arkadaşlar kişiye iyi görünebilirler ama kötü de çıkabilirler. (83.Ö/6)

*Belki bu soru çok zor gibi görünebilir ama tek ve çok açık bir cevabı var:
Anlatmak.* (13.Ö/2)

Doğru okula geliyor ama derslere girmiyor. (3.Ö/11)

Herkesle arkadaş olunabilir ama dost olunmaz. (96.Ö/4)

Kitap kütüphanede okunur ama bir sebebi vardır, bunun. (50.Ö/1)

O insanın yakınlarının paraya o kadar saygıları var ama o insana yok. (45.Ö/22)

4.2.3.1.2. “Çünkü” bağlacı ile bağlanan cümleler

Bu bağlaçla bağlanan cümlelerin sayısı 3’tür.

Bunun toplam bağlaçlarla bağlanan cümlelere oranı %4,10’dur.

Arkadaş çevren bol olsun çünkü herkesin arkadaşına ihtiyacı vardır. (84.Ö/8)

Çünkü biz arkadaşız, çünkü biz kardeşiz, çünkü biz bir elmanın iki yarısıyız. (78.Ö/4)

Şimdi Berkant çok mutlu çünkü ona herşeyi [her şeyi] öğrettim zamanında.
(24.Ö/13)

4.2.3.1.3. “Hem... hem” bağlacı ile bağlanan cümleler

Bu bağlaçla bağlanan cümlelerin sayısı 1'dir.

Bunun toplam bağlaçlarla bağlanan cümlelere oranı %1,36'dır.

Eğer bir yaya hangi ışıkta geçip hangi ışıkta duracağını bilmiyorsa o yaya hem kendi canından olur hem de başkalarının canından olmasına sebep olur.
(23.Ö/9)

4.2.3.1.4. “Ve” bağlacı ile bağlanan cümleler

Bu bağlaçla bağlanan cümlelerin sayısı 54'tür.

Bunun toplam bağlaçlarla bağlanan cümlelere oranı %73,97'dir.

Arkadaşlarımız kütüphaneyi dağıtıyorlar ve dağıttıkları yeri toplamıyorlar.
(58.Ö/11)

Arkadaşlarımızla iyi geçinmeliyiz ve davranmalıyız. (62.Ö/10)

Bindik ve eve doğru yol aldık. (6.Ö/19)

Bu arada diğer grup kaçır ve saklanır. (27.Ö/4)

Bütün insanlar dünyanın değerini bilmeli ve ondan faydalanmalıdır.
(10.Ö/22)

Hafiften yağmur yağdı ve sonra durdu. (6.Ö/16)

Hiçbir zaman işimizi ertelemeyelim ve düzen içerisinde bulunalım.
(99.Ö/16)

Kütüphanede insanlar kitap okur ve kütüphaneyi temiz tutar ve korurlar.
(55.Ö/13)

Seçilen grup topu taşlara atar ve taşları tekrar dizmeye çalışır. (29.Ö/4)

4.2.3.1.5. “Ya” bağlacı ile bağlanan cümleler

Bu bağlaçla bağlanan cümlelerin sayısı 1'dir.

Bunun toplam bağlaçlarla bağlanan cümlelere oranı %1,36'dır.

Girdikleri zamanda [zaman da] ya öğretmenleri kızdırırlar, ya başkalarına mani olurlar. (3.Ö/13)

4.2.3.1.6. “Fakat” bağlacı ile bağlanan cümleler

Bu bağlaçla bağlanan cümlelerin sayısı 1'dir.

Bunun toplam bağlaçlarla bağlanan cümlelere oranı %1,36'dır.

Belki o an için ağlıyor olabiliriz, fakat ilerde [ileride] o gözyaşları, mutluluk gözyaşlarına dönüşecektir. (26.Ö/8)

4.2.3.1.7. “Da” bağlacı ile bağlanan cümleler

Bu bağlaçla bağlanan cümlelerin sayısı 2'dir.

Bunun toplam bağlaçlarla bağlanan cümlelere oranı %2,73'tür.

Kahvehaneler neden dolu da kütüphaneler boş? (36.Ö/3)

18. TABLO

BAĞLI CÜMLELERİN DURUMU

	Cümle Sayısı	Bütün Cümlelere Oranı (1594)
Bağlı Cümleler	73	4,57

4.2.3.2. Sıralı Cümleler

En az iki basit ya da birleşik cümleden oluşan, virgül ya da noktalı virgül ile birbirine bağlanan cümle / cümleler dizisine sıralı cümle denir.*

Sıralı cümleyi oluşturan cümleler arasında anlam ilgisi bulunmakla birlikte, bu ilişki sıkı değildir. Cümleler arasındaki anlam ilişkisi ortak cümle unsurları, ortak kip ve şahıs ekleri ile pekiştirilir.

Bu yapıli cümleler incelenen öğrenci kâğıtlarında 100 tanedir. Bunun toplam cümlelere oranı %6,27'dir. Bu 100 sıralı cümle 48 birleşik, 169 basit olmak üzere toplam 217 cümleden oluşmaktadır.

→ Kitabı okuyan hayatı okur, [Kitabı okuyan] geçmişini okur [Kitabı okuyan]

ö b'li n y ö b'li n y ö

geleceğini okur. (43.Ö/5)

b'li n y

Yukarıdaki sıralı cümlede özneleri ortak üç ayrı cümle vardır.

→ Babası onun üstüne gidiyordu, hep çalışmasını söylüyordu. (24.Ö/3)

ö y zt b'li n y

* İncelenen öğrenci kâğıtlarının çoğunda sıralı cümle oluşturan cümlelerin arasına herhangi bir noktalama işareti konmamıştır.

Yukarıdaki sıralı cümlede de kip ve şahıs ekleri ortak iki ayrı cümle vardır.

→ Sıralı cümleler tahlil edilirken sıralı cümleyi oluşturan cümleler ayrı ayrı tahlil edilirler.

→ *Adımları sağlam düşünceleri çok yönlüdür.* (43.Ö/6)

1. Cümle. Adımları sağlam[dır],
ö y

- a) Yapısına göre basit cümle
- b) Yüklemine yerine göre düz / kurallı cümle
- c) Yüklemine türüne göre isim cümlesi
- ç) Anlamına göre olumlu cümle

2. Cümle. ...düşünceleri çok yönlüdür.

ö y

- a) Yapısına göre basit cümle
- b) Yüklemine yerine göre düz / kurallı cümle
- c) Yüklemine türüne göre isim cümlesi
- ç) Anlamına göre olumlu cümle

→ *Onlarla üzüldüm onlarla mutlu olurum.* (96.Ö/20)

1. Cümle. [Ben] Onlarla üzüldüm,

ö zt y

- a) Yapısına göre basit cümle
- b) Yüklemine yerine göre düz / kurallı cümle
- c) Yüklemine türüne göre fiil cümlesi
- ç) Anlamına göre olumlu cümle

2. Cümle. [ben] onlarla mutlu olurum.

ö zt y

- a) Yapısına göre basit cümle
- b) Yüklemine yerine göre düz / kurallı cümle
- c) Yüklemine türüne göre fiil cümlesi
- ç) Anlamına göre olumlu cümle

Babası onun üstüne gidiyor[du], hep çalışmasını söylüyordu. (24.Ö/3)

Bizim günahlarımızı ve sevaplarımızı bu dünyada kimse sormaz, öte dünyada bunların hesaplarını veririz. (10.Ö/25)

Eğer bir şeyi öğrenmek ve başarmak istersek her zaman büyüklerimizin iyi ve güzel nasihatlarını dinlemeli[yiz] onların yüzlerini kara çıkarmamalıyız. (30.Ö/10)

Gidenlerde [gidenler de] orada yeni bir hayata başlıyorlar orada ölmek yoktur. (12.Ö/9)

Herkes kitap okusun okuduğu kitabı anlayacak bir ortam yaratsın. (58.Ö/15)

İşte o zaman arkadaşımıza güvenimiz olmaz güven olmayınca arkadaşlık diye hiç bir [hiçbir] şey kalmaz. (82.Ö/9)

Kitabı okuyan hayatı okur, geçmişini okur geleceğini okur. (43.Ö/5)

Onlara tüm sırlarımızı anlatır[ız], onlarla adeta [âdeta] kardeş gibi oluruz. (86.Ö/10)

Onlarla üzülürüm onlarla mutlu olurum. (96.Ö/20)

Saatler sonra geri döndüler, kadın boşanmaktan vazgeçmişti. (14.Ö/15)

Zaten kötülük yapmak isteyen kötülerle dolaşır iyilik yapmak isteyen [isteyen] iyilerle dolaşır. (83.Ö/11)

19. TABLO

SIRALI CÜMLELERİN DURUMU

	Cümle Sayısı	Bütün Cümlelere Oranı (1594)
Sıralı Cümleler	100	6,27

4.2.4. Eksilteli / Kesik Cümle

→ Bazı cümlelerde yüklem, kelime veya kelime grubu olarak yer almaz. Böyle cümlelerin anlamı bağlamdan anlaşılır ve cümle, dinleyenin, okuyanın muhayyilesinde tamamlanır. Bu cümleler, **kesik cümlelerdir**. (Karahan 2004: 15)

İncelediğimiz öğrenci kâğıtlarında bu yapıllı cümlelerin sayısı 7'dir.

Bunun toplam cümlelere oranı %0,43'tür.

Benim için önemli bir sırdaşı her ihtiyacında koşabileceğin bir yardım severi [yardımseveri]. (95.Ö/2)

Hatta daha fazlası... (36.Ö/3)

Malesef [maalesef] toplumumuzda iki yüzlü, fesat insanlar çok fazla bunun yanında yanlış yollara sapan gençler ve onlarla arkadaşlık yapan o yolun yolcuları... (93.Ö/9)

→ *Bazı kesik cümlelerde anlam, önceki cümlenin yardımı ile tamamlanır...*

Daha çok karşılıklı konuşmalarda kullanılan yüklemsiz cümleler de birer kesik cümledir. Bu cümlelerde yüklem önceki cümleden anlaşılabilir. (Karahan 2004: 16-17)

*Dostlar insanı terk eder ama **kitaplar asla [terk etmez].** (45.Ö/6)*

20. TABLO

EKSİLTİLİ / KESİK CÜMLELERİN DURUMU

	Cümle Sayısı	Bütün Cümlelere Oranı (1675)
Eksiltili / Kesik Cümleler	7	0,43

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

Cümlelerin yüklemi, ekle veya eksiz olarak yargı yüklenmiş bir fiil veya isimdir. Yüklemın isim veya fiil oluşu, sadece anlamı değil cümle öğelerinin türünü ve cümle içindeki yerini de etkiler.

5.1.1. Fiil Cümleleri

Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelerdir. Kip ve şahıs bildiren bütün fiiller yargı taşır. Bu yargı emir kipinin 2. şahsı dışında daima ekle yapılır. Her türlü kılış ve oluş, fiil cümleleri ile karşılanır. (Karahana 2004: 96)

5.1.1.1. Yüklemi Basit Kipli Olan Fiil Cümleleri

*Ağır yük kamyonlarıyla otobüsler kendilerini çok hareketli minik arabalar sanıp birinci kulvarda **yarışıyor**. (İT6. 225/2)*

*Atatürk, ancak ulusal kaynaklardan beslenen bir müziğin evrensel müzik içinde yer alabileceğine **inanır**. (İT6. 178/2)*

*Bunların, Allah tarafından gönderildiğine inanan Uygurlar, içlerinden birini Hakan yapmayı **düşündüler**. (İT8. 120/2)*

*Hepimizin paylaştığı bu dünyayı gelecek kuşaklara temiz ve güzel bir şekilde **bırakalım**. (13.Ö/11)*

*Herkes kitap **okusun**. (54.Ö/23)*

*Her kitap bir hapisane **kapatır**. (40.Ö/4)*

*Hoca'nın kadılığı zamanında iki kişi **çıkagelmiş**. (İT8. 116/1)*

*İhtiyar adam, sözlerinin burasında biraz **duraklamış**. (İT6. 61/4)*

*Kitap evde, kütüphanede, okulda vb. yerlerde **okunur**. (50.Ö/8)*

*Kötü dinleyici siz konuşurken kendi söyleyeceklerini **tasarlar**. (İT8. 72/3)*

*Kütüphaneler insanın hayatını **süsler**.* (38.Ö/6)
*Maça, sinemaya filân de beraber **gideriz**.* (İT6. 235/7)
*O da kırk katırın üzerinde kırk çocuk **getirmiş**.* (İT6. 62/10)
*Okula giden bir öğrenci **düşünür**.* (1.Ö/5)
*Onlarda [onlar da] beni çok **seviyor**.* (74.Ö/2)
*Sağlaya sollaya zikzaklar çizerek yol alan bıçkın şoförler sigara tablalarını sokağa **döküyor**.* (İT6. 225/2)
*Sağlıklı beslenmek için iyi vitaminli yiyecekler **yemeliyiz**.* (1.Ö/1)
*Siz de düzenli ve istikrarlı olursanız her işin üstesinden **gelirsiniz**.* (34.Ö/26)
*Şimdi onu da çok küçük bir örnekle **açıklayacağım**.* (34.Ö/13)
*Turistler el sanatları ve diğer sanatlarla **ilgilenir**.* (4.Ö/2)
*Uygurlar bu manevî işarete uyarak **toplandılar**.* (İT8. 121/5)

5.1.1.2. Yükleme Birleşik Kipli Olan Fiil Cümleleri

*Annem gilde [Annemgil de] çok **korkmuştu**.* (98.Ö/6)
*Bir arkadaşım **söylemişti**.* (65.Ö/5)
*Çocukları **burnunda tütüyormuş**.* (İT6. 62/4)
*Çok **korkuyordum**.* (98.Ö/5)
*Direkte, birbirimizi el yordamıyla **arıyorduk**.* (İT/. 162/1)
*Dönüşte Harran ovasından **geçiyordum**.* (İT8. 65/2)
*Dümen saplarını tutmaktan hem benim hem İzzet'in avuçları **kanıyordu**.* (İT7. 162/4)
*Her zaman saka kuşumun kafesinin yanında asılı bulunan kapancamı, ekmek kırıntılarıyla doldurup önceki gün balkonumuza **asmıştım**.* (İT6. 24/1)
*İyi yüzme bilmeyenleri nilüfer sazları bir hayli **ürkütüyormuş**.* (İT8. 56/3)
*Kadın bunların hepsine göz **yumuyordu**.* (14.Ö/10)
*Kitaplar, bir zaman, bana, insanları sevmek gerektiğini, insanları sevince tabiatın, tabiatı sevince dünyanın sevileceğini, ondan yaşama sevinci duyulacağını **öğretmişlerdi**.* (İT7. 141/1)
*Kasap **merak etmişti**.* (İT6. 127/11)

*Kocası birgün [bir gün] kadından ayrılmak istediğini **söylemişti**. (14.Ö/13)*
*Konstantin Efendi, onların çok uzaktan geçtiklerini **görebilirdi**. (İT8. 149/3)*

*Mustafa Kemal Paşa, uykuya bizim inanamayacağımız ölçüde **karşı koyabiliyormuş**. (İT6. 69/1)*

*Okulların kapanmasına çok az bir süre **kalmıştı**. (6.Ö/1)*

*Okullar kapanmadan 3 gün önce Tiyatro [tiyatro] **yapmıştık**. (6.Ö/2)*

*Onlar güneşle **yaşıyorlardı**. (İT6. 172/1)*

*Örneğin, Sosyal Bilgisi'nden bir konuyu **çalışmıştım**. (20.Ö/4)*

*Sık sık rastlanan kuduz olayları, binlerce insanın ölümüne **neden oluyordu**. (İT7. 91/5)*

*Yandan gelen saçmalardan biri, kuşun bir gözünden öteki gözüne geçerek ikisini birden akıtıp **kör etmişti**. (İT6. 172/5)*

⇒ Geçişli fiil cümlelerinde, cümle öğelerinin hepsi bulunabilir.

Bazı köyler (ö) / sularını (b'li n) / iki üç saatlik yerlerden (yt) / eşeklerle, atlarla (zt) getiriyorlardı (y). (İT8. 65/9)

Yeni hakan (ö), / yurt içindeki bu taş parçasını (b'li n) / Çinlilere (yt) / kıskanmaksızın (zt) / verdi (y). (İT8. 121/2)

⇒ Geçişsiz fiil cümlelerinde nesne bulunmaz.

Bizim başkomutan Hacı Anesti, İzmir'den kıpırdamadı. (İT7. 41/1)

Çocuk sandıktan fırladı. (İT6. 236/4)

5.1.2. İsim Cümleleri

Yüklemi bir isim veya isim grubu olan cümlelerdir. İsim ve isim grupları, “i-“ ek-fiili ile görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman kipinde çekime girerek yüklem görevi yaparlar. İsim cümlelerinde, kip eki taşımayan yüklem, geniş zaman kipindedir. Bu ve diğer bazı kiplerde, anlamı pekiştirmek veya yükleme ihtimal anlamı katmak üzere -DIr eki de kullanılır. (Karahan 2004: 96)

⇒ İsim cümleleri, genellikle iki öğeden, özne ve yüklemden oluşurlar.

Arkadaşlık / dünyadaki en büyük serüvendir. (69.Ö/1)

Biz / böyleyiz. (89.Ö/4)

Çalışmak / bizim elimizdedir. (30.Ö/12)

Davacı, / ufak tefek bir adammış. (İT8. 116/1)

Dev dalgalara yol açan depremin merkezi / Büyük Okyanus'ta idi. (İT7. 218/1)

Deve diken çiçekleri / iki yumruk büyüklüğündedir. (İT8. 64/1)

Her insanın iyi veya kötü arkadaşları / vardır. (61.Ö/1)

İlkbahar / bütün canlıların neşe kaynağıdır. (2.Ö/2)

İnsan eli / beş parmaklıdır. (İT7. 173/1)

İnsanın kendisini yurdu için hazırlaması / bir görevdir. (İT6. 12/1)

Kitap / bir ayaklı kütüphanedir. (37.Ö/2)

Kitap / bir düşünce çağlayanıdır. (42.Ö/1)

Kitap / hayatın yazı dilidir. (43.Ö/1)

Kitaplar ise / ağaç gibidir. (46.Ö/12)

Kütüphane / sessiz bir ortamdır. (48.Ö/8)

O, / ustalarının ilkelerini sürdüren bir ustaydı. (İT8. 10/5)

Sınıftaki arkadaşlarım da / ikinci ailemdir. (64.Ö/4)

Yalan söylemek / günahdır. (5.Ö/3)

Yurt, / ortak anıların, acıların, amaçların paylaşıldığı yerd. (İT6. 12/1)

Yüzü gözü / kan revan içindeydi. (İT7. 162/5)

⇒ İsim cümlelerinde zarf tümleci ve bulunma hâli eki alan yer tamlayıcıları da sıkça kullanılır.

*Ancak **bunların arasında** bir süre vardır. (10.Ö/2)*

*Arkadaş **her zaman** çok önemlidir. (77.Ö/2)*

*Arkadaşlar **her zaman** dost değildir. (79.Ö/7)*

***Arkasında da** birbirinden babayığit kırk atlı varmış. (İT6. 62/8)*

*Aslında **bütün insanların içinde** merhamet duygusu vardır. (14.Ö/5)*

*Babamın atölyesi vardı **eskiden**. (İT6. 235/3)*

*Bizim Bıdık, avuç içi kadar bir yavruydu **köydeki evimizin kapısına geldiğinde**. (İT6. 133/3)*

***Bizim mahallede** bir aile vardı. (14.Ö/8)*

Çok zamandır bir arkadaşı varmış. (65.Ö/5)

Daha sonra Darende-Gürün üzerinden Kayseri'ye çıkan kestirme Ankara yolunun kavşağındayız. (İT7. 228/4)

-Deniz kıyısında eski bir kuyu vardı. (İT7. 142/8)

Günümüzde arkadaşlık en kısa süreli dostluklardır. (69.Ö/3)

İnsanların hayatında bir düzen vardır. (99.Ö/1)

Kayıpta otuz kişiydik. (İT7. 161/2)

Kütüphanede kitap çok önemlidir. (51.Ö/14)

Kütüphanelerde kitap çok önemlidir. (49.Ö/9)

Kütüphanemde bin bir çeşit kitap var. (56.Ö/12)

Mustafa Kemal **bu tarihte** on beş yaşındaydı. (İT6. 97/3)

O zamanlar küçüçüktü ellerim. (İT7. 174/1)

Son hafta yine dağlardayız. (İT7. 66/1)

Şu an bizler teknoloji çağındayız. (56.Ö/14)

⇒ İsim cümlelerinde genellikle nesne bulunmaz. Yüklemi yapma ve yaptırma bildirmeyen bir cümlede yüklem nesneye ihtiyaç duymaz. Buna rağmen metinlerimizden tespit ettiğimiz yüklemi “*borçlu*” kelimesi olan aşağıdaki cümle, nesne almaktadır.

Bundaki muvaffakiyeti, Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak azimkârane yürümesine borçluyuz. (İT8. 31/3)

⇒ Yapısında bulunma hâli eki alan yer tamlayıcısı bulunan isim cümlelerinde özne, genellikle yüklem önünde yer alır.

Galata'da bir yazıhanesi vardı. (İT8. 148/4)

Uygur ilinde **Hulin adında bir dağ** vardı. (İT8. 120/1)

Yamaçlar, kuytu vadiler, akşam karanlığına gömülürken dağ başlarında **güneş** bir taçtır. (İT7. 229/9)

⇒ En çok kullanılan isim cümleleri, çeşitli kiplerdeki “*var*”, “*yok*” isimlerinin yüklem olduğu cümlelerdir.

Akçakale'nin genç bir kaymakamı **var**. (İT8. 64/3)

*Arkadaşlarında [arkadaşların da] kötü yönleri **vardır**. (63.Ö/5)*
*Arkadaşlığın fazlada [fazla da] iyi yanları **yoktur**. (80.Ö/5)*
*Benim bir kütüphanem **var**. (56.Ö/11)*
*Bunun süresi **yoktur**. (10.Ö/9)*
*Burada ünletecek kimse de **yok**. (İT7. 73/3)*
*Dünyada, pek çok sayıda ülke **vardır**. (7.Ö/1)*
*Elinde avucunda bir şey **yoktu**. (İT6. 126/11)*
*Halillerin düğünü **var**. (İT7. 126/3)*
*Havuzda turuncu, mor, siyah balıklar **vardı**. (6.Ö/12)*
*Her insanın arkadaşa [arkadaşa] ihtiyacı **vardır**. (63.Ö/1)*
*Hep kalbimin bir köşesinde arkadaşlıklar **vardır**. (78/10)*
*Her insanın birçok arkadaşı **vardır**. (90.Ö/1)*
*Her insanın iyi veya kötü arkadaşları **vardır**. (61.Ö/1)*
*Kimseler **yok**. (İT7. 74/4)*
*Kirli, kıvr kıvr sarı saçları **vardı**. (İT6. 234/1)*
*Kütüphanelerin başka bir sürü yararı **vardır**. (36.Ö/5)*
*Onun yanında da yüz tane deve **varmış**. (İT6. 62/9)*
*Sakar bir buzağısı **var**. (İT7. 126/4)*

5.2. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

Yüklem, genellikle cümlenin sonunda yer alır. Bu, Türkçe söz diziminin karakteristik özelliğidir. Ancak diğer cümle ögeleri gibi yüklem de söz dizimi içindeki yeri çeşitli sebeplerle değişebilmektedir. Cümlelerin kurallı (düz) ve ya devrik oluşlarında ölçü, diğer ögelerin değil yüklem yeridir.

5.2.1. Kurallı (Düz) Cümleler

Yüklemi sonda bulunan cümleler, kurallı (düz) cümlelerdir. Cümlenin ana ögesi olan yüklem, genellikle cümlenin sonunda yer alır. Yardımcı ögeden ana ögeye doğru diziliş, Türk cümle yapısının temel özelliğidir. Yüklemi tamamlayan ögeler, yüklemden önce gelir. Yükleme en yakın öge, genellikle belirtilmek istenen ögedir. (Karahan 2004: 100)

Adam / durdu. (İT8. 116/1)

Adam, / para kesesini / uzatmış. (İT8. 117/2)
Ahmet / bir solukta / bize / koştu. (İT6. 24/3)
Ahmet / dediklerimi / aynen / yaptı. (İT6. 25/2)
Annemiz, babamız / bizlere / öğüt verirler. (85.Ö/7)
Babamı / eve / aldık. (98.Ö/13)
Ben / en çok / Tavşan'ları [tavşanları] / seviyorum. (21.Ö/2)
Bir çiftlik sahibi, / besi hayvanlarına ödediği yem parasının ayda ne kadar tuttuğunu, / anında / öğrenebiliyor. (İT8. 163/2)
Çin elçileri / bakıcılarla birlikte / geldiler. (İT8. 121/1)
Çocuk / sandıktan / fırladı. (İT6. 236/4)
Demirci / anladı. (İT8. 10/1)
Ders kitapları / öğrenim hayatımızda / bizlere / yardım eder. (57.Ö/5)
Herkes / kitap / okusun. (54.Ö/23)
Hiç kimse / kitaplara / önem vermiyor. (56.Ö/5)
Hoca'nın kadılığı zamanında / iki kişi / çıkagelmiş. (İT8. 116/1)
Kadının kocası ise / anne ile çocuğu / vicdansız bir şekilde / ayırdı. (14.Ö/19)
Kendisi / parmaklığın iç yanına / geçti. (İT7. 72/1)
Kitap / bir ayaklı kütüphanedir. (37.Ö/2)
Kitap / bir düşünce çağlayanıdır. (42.Ö/1)
Kitap / evde, kütüphanede, okulda vb. yerlerde / okunur. (50.Ö/8)
Kitap / hayatın yazı dilidir. (43.Ö/1)
Kitaplar ise / ağaç gibidir. (46.Ö/12)
Kütüphaneler / insana / bilgi verir. (36.Ö/4)
Kütüphaneler / insanın hayatını / süsler. (38.Ö/6)
Kütüphane / sessiz bir ortamdır. (48.Ö/8)
Mektuplar / yok oldu. (44.Ö/17)
Okula giden bir öğrenci / düşünür. (1.Ö/5)
Onlarda [onlar da] / beni / çok / seviyor. (74.Ö/2)
Onlarda [onlar da] / ilkbaharın gelmesini / istiyorlar. (9.Ö/9)
Sağlaya sollaya zikzaklar çizerek yol alan bıçkın şoförler / sigara tablalarını / sokağa / döküyor. (İT6. 225/2)

Sınıftaki arkadaşlarım da / ikinci ailemdir. (64.Ö/4)

Yalan söylemek / günahdır. (5.Ö/3)

5.2.2. Devrik (Yüklemi Sonda Olmayan) Cümleler

Yüklemi sonda bulunmayan cümleler, devrik cümlelerdir. Bir anlamı öne çıkarma, belirtme, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiirde ahenk endişesi diğer öğelerin olduğu gibi yüklemde yerini değiştirebilmektedir. Devrik cümleler, sözlü dilde yazılı dile oranla daha fazla kullanılmıştır. Şiir dilinde de devrik cümle çok görülür. (Karahana 2004: 100)

Allah istediği zaman **öldürür** insanları. (10.Ö/20)

...ama bir sebebi **vardır**, bunun. (50.Ö/1)

Biz yine **dönelim**, dinlemesini bilenlere. (İT8. 73/1)

Boş sözlere **aldanmam** hiç. (78.Ö/14)

Böyle bir yüzün hiç gülmediğini, hiç gülmeyeceğini **sanır** insan. (İT6. 68/4)

Bu insan da bir kitap **alır** eline, (45.Ö/17)

Ciğeri alıp **koştur** Ali. (İT6. 127/8)

Evet dost dost diye **geldik** buraya kadar. (89.Ö/15)

Gelelim arkadaşlarımızın kötü yönüne. (64.Ö/10)

Her saat başı bir kişi, **canını veriyormuş** trafik kazalarında. (İT6. 224/1)

Minicikti parmaklarım. (İT7. 174/1)

Onun için iyi **seçerim** arkadaşımı. (78.Ö/13)

Ve çok **üzülürler** o kişiler. (35.Ö/14)

Yine de zaman zaman **unutuverir** bazıları. (İT6. 20/2)

⇒ Devrik cümlelerde cümlenin diğer öğelerinden biri, birkaçı veya hepsi yüklemden sonra gelebilir.

5.2.2.1. Öznesi Sonda Olan Devrik Cümleler

Bu gün de aklımdan çıkmaz, **öğretmenimizin söyledikleri**. (İT7. 22/1)

Büyük sıcakların serabıymış **bu**. (İT8. 65/3)

İş, iş, iş... Bun alıyor **insan**. (İT6. 235/7)

Kullanımı giderek yaygınlaşan yabancı sözcükler için de bir özenme duygusu içine sokuluyor **gençler**. (İT8. 80/3)

Ve çok üzülrler **o kişiler**. (35.Ö/14)

5.2.2.2. Nesnesi Sonda Olan Devrik Cümleler

Allah istediğı zaman öldürür **insanları**. (10.Ö/20)

Boyu yetişmediğı için ters çevrilmiş bir tahta sandığın üzerinde idare ediyordu **makineyi**. (İT6. 236/5)

Onun için iyi seçerim **arkadaşımı**. (78.Ö/13)

⇒ Aşağıdaki cümlede de nesnenin bir parçası yüklemden sonra gelmiştir.

İlk dersini merakla bekledik, **ününü lisede duyduğumuz öğretmenin**.
(İT7. 22/3)

5.2.2.3. Yer Tamlayıcısı Sonda Olan Devrik Cümleler

Atatürk, böyle çağdaş, ilerici bir Türkiye'nin kurulabilmesinin ilk koşulu olarak da düşünce özgürlüğünü, akılcı, deneyci müspet bilim ahlâkını önermiştir **bize**. (İT7. 87/3)

Bakışları dolaştı **aramızda**. (İT7. 21/3)

Bu insan da bir kitap alır **eline**, (45.Ö/17)

Onun ağzından da nasip olmadı **sana**. (İT7. 126/4)

5.2.2.4. Zarf Tümleci Sonda Olan Devrik Cümleler

Baban, her oduna gidişinde dağdan tutam tutam dağ lâlesi getirir, **oğlan gelince sokunsun diye**. (İT7. 126/2)

Boş sözlere aldanmam **hiç**. (78.Ö/14)

Evet dost dost diye geldik **buraya kadar**. (89.Ö/15)

Kedi, şairlerin ilgisini çeken bir hayvan olmuştur **hep**. (İT6. 132/5)

5.2.2.5. Birden Fazla Ögesi Sonda Olan Devrik Cümleler

Baklalar geçiyor / **gayrı** / **burda**. (İT7. 126/6)

*Beyaz badanalı evlerinden, biçimli yapılarından seçiyorum / **hepsini / bir bir.** (İT7. 228/4)*

5.3. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER

Her cümle, yapısında bulunan kelime ve eklerin yönlendirdiği soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlam özelliklerinden birine sahiptir. Bir cümle hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun, mutlaka ya olumlu ya da olumsuz bir anlam taşır. O hâlde cümlelerin temel anlam özelliği olumluluk veya olumsuzluktur. Olumlu ve olumsuz cümleler, ayrıca soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlamlar taşıyabilir. (Karahan 2004: 103)

Bu çalışmada, cümleler anlamlarına göre dört bölümde tasnif edildi.

1. İsnat Tarzına Göre Cümleler,
2. Olumlu ve Olumsuz Cümleler,
3. Soru Cümleleri,
4. Ünlem Cümleleri.

5.3.1. İsnat Tarzına Göre Cümleler

Hüküm ifade eden gramer birlikleri olan cümlelerdeki yargı, kendisine isnat ettiğimiz maksada göre iki şekilde ortaya çıkar. Bazı durumlarda bir durumun, bir hareketin yapıldığını, yapılmakta olduğunu, yapılacağını, haber vermek, rapor etmek, bildirmek isteriz; bazı durumlarda da temennimizi, isteğimizi çeşitli şekillerde ortaya koyarız. Bu duruma göre cümleler “Haber Cümleleri” ve “Tasarlama Cümleleri” şeklinde ortaya çıkar. (Cemiloğlu 2001: 86-87)

5.3.1.1. Bildirme (Haber) Cümleleri

İsim cümleleri ve bildirme (haber) kipleri ile kurulan cümleler, haber cümleleridir.

*Adını bizlere **tanıtmış.** (100.Ö/9)*

*Aklım hep **babamdaydı.** (98.Ö/3)*

*Ama arkadaşımı iyi **seçerim.** (78.Ö/11)*

*Arkadaşlarımı çok **seviyorum**[.] (74.Ö/1)*

*Babamı eve **aldık.** (98.Ö/13)*

*Babası deri işleriyle uğraşan, kendi hâlinde bir **sanatkârdi.** (İT7. 91/1)*

*Biz **böyleyiz.** (9.Ö/4)*

*Bunu biraz sonra **açıklayacağım.** (34.Ö/2)*

*Bunun için arkadaş seçimimizi güzel **yaparız**. (79.Ö/3)*
*Bu oyunda gruplar sayışmayla **seçilir**. (27.Ö/2)*
*Çok **endişelendim**. (98.Ö/7)*
*Çok **korktum**. (98.Ö/12)*
*Çok zamandır bir arkadaşı **varmış**. (65.Ö/5)*
*Daha az zamanda, daha büyük işler **başaracağız**. (İT6. 69/3)*
*Davacı, ufak tefek bir **adammış**. (İT8. 116/1)*
*Doğanşehir yol kavşağından Doğanşehir yoluna **sapıyoruz**. (İT7. 229/2)*
*En sonunda da Polat dağlarının eteklerine **varacağız**. (İT7. 228/3)*
*En sonunda eve **ulaştım**. (6.Ö/22)*
*Hemencecik koşup babasının elini **öpmüş**. (İT6. 62/8)*
*Hepsini özenle **saklıyorum**. (56.Ö/12)*
*Her zaman denizlerimize çevremize on binlerce çöp **atılıyor**. (31.Ö/2)*
*Kendisi parmaklığın iç yanına **geçti**. (İT7. 72/1)*
*Koridorun kirliliğinde koşarak **uzaklaştı**. (İT6. 236/5)*
*Kütüphanede kitap **okuruz**. (48.Ö/8)*
*Onlara Güney Akdeniz’de “miho” **derler**. (İT6. 171/1)*
*Şimdi artık kimi sevdiğimi, kime saygı duyduğumu **biliyorum**. (İT7. 141/2)*
*Şu an bizler **teknoloji çağındayız**. (56.Ö/14)*
*Trafik kurallarına uyan şoför ve yayaları izlerseniz başlarına hiçbir kötü durum gelmediğini **görürsünüz**. (23.Ö/11)*
*Yetkili olmayan bir adamın, parayla onu değiştirmeye ne hakkı **vardı**. (İT8. 10/5)*

5.3.1.2. Tasarlama (Dilek) Cümleleri

Bu yapıdaki cümleler, istek, gereklilik ve emir kipleri ile kurulan cümlelerdir. Şart kipi, şart işlevinde değil, istek işlevinde kullanıldığı zaman tasarlama (dilek) cümlesi oluşturur.

*Ancak, Türkiye gibi paha biçilmez doğal ve tarihî zenginlikleri olan bir ülke için yapılan çalışmalar, daha da **hızlandırılmalıdır**. (İT7. 222/7)*

Arkadaşımızı iyi **seçmeliyiz**. (76.Ö/9)

Bir konuyu gerçekten bilmek istiyorsak **okumalıyız**. (20.Ö/1)

Biz de arkamızda bir şey **bırakalım**. (100.Ö/13)

Biz yine **dönelim**, dinlemesini bilenlere. (İT8. 73/1)

Bunlara birkaç örnek **yazalım**. (67.Ö/5)

Bunun için bütün dünya kitap **okmalıdır**. (60.Ö/16)

Bunun için elimizden geleni **yapmalıyız**. (21.Ö/9)

Bu sektörde çalışanlar **uzmanlaştırılmalıdır**. (İT6. 145/2)

-Canım sen **tak**. (İT8. 10/2)

Çalışıp **başarmalıyız**. (19.Ö/12)

Çevremizi **koruyalım**. (31.Ö/5)

Gerisine **karışma**. (İT6. 25/1)

Herkes kitap **okusun**. (54.Ö/23)

Her türlü olanaktan yararlanarak yurdumuzu tanıtmak, turistlere karşı anlayışlı ve yardımcı olmak, hepimizin başta gelen görevi **olmalıdır**. (İT7. 223/1)

İnsan arkadaşını iyi **seçmeli**. (71.Ö/4)

Kitabın ve kütüphanenin önemini **anlamalıyız**. (53.Ö/15)

Kitaplarımızı **koruyalım**. (56.Ö/17)

Ne **baksın**? (İT6. 125/4)

Önce iyi yönlerini **açıklayayım**. (71.Ö/7)

Trafik kurallarının ne kadar önemli olduğunu **unutmayınız**. (23.Ö/12)

Trafik suçu işleyen herkesin, ayırım yapılmadan en ağır şekilde cezalandırılıp gerekirse ehliyetinin alınması, bu konunun çözüme ulaşmasına temel ilke **olmalıdır**. (İT6. 225/3)

Türk nesilleri hem batı müziğinde, hem de gerçek folklor müziği olarak halk musikisinde **yükselmelidir**. (İT6. 178/1)

5.3.2. Olumlu ve Olumsuz Cümleler

Cümle şeklinde ifade edilen haber veya temenni tarzındaki hüküm olumlu veya olumsuz olabilir. Buna göre cümleler olumlu ve olumsuz cümleler şeklinde ikiye ayrılır. (Cemiloğlu 2001: 87)

5.3.2.1. Olumlu Cümleler

Yargının gerçekleştiğini anlatan cümleler, olumlu cümlelerdir. Böyle cümlelerin yüklemi yapma, yapılma veya olma bildirir. (Karahan 2004: 103)

5.3.2.1.1. Olumlu İsim Cümleleri

Akçakale İstasyonu ile Derbesiye İstasyonu arası çöl. (İT8. 64/2)

Arkadaşlığın dünya'da [dünyada] önemi çoktur. (15.Ö/1)

Arkadaşlık aynı şekilde dostluktur. (61.Ö/3)

Arkadaşlık insanların en güzel özelliklerinden biridir. (82.Ö/3)

Belki de yavruları vardı. (İT6. 25/3)

Bendeniz bu mücadeleye şahidim. (İT7. 142/6)

Benim için arkadaşlık çok önemli bir kavramdır. (81.Ö/8)

Biz böyleyiz. (89.Ö/4)

Bu farklılık çok büyüktür. (51.Ö/1)

Bu, her tarafından, poyraz, lodos, gün doğusu, keşişleme, yıldız, kara yel rüzgârları giren bir evdi. (İT7. 142/7)

Evvel zaman içinde, zenginlerden zengin bir adam varmış. (İT6. 61/1)

İnsanların dostlukları sıkıdır. (82.Ö/10)

Kitap çok değerlidir. (51.Ö/3)

Kitap düşüncenin ve bilginin taşıyıcısıdır. (43.Ö/10)

Kitaplarım benim en yakın arkadaşlarımdır. (56.Ö/13)

Kitap ve kütüphane başkadır. (51.Ö/1)

Kütüphane cennetteki aşk meleğidir. (48.Ö/11)

Kütüphane insanlar için dünyadaki cennettir. (46.Ö/12)

Lisenin son sınıfında idim. (İT6. 36/6)

Ortaokul çağlarında romantik duygularla doluyduk. (İT7. 21/1)

Ruh sağlığı da çok önemli. (İT6. 19/3)

Sanırım 6. sınıftaydım. (13.Ö/10)

Son hafta yine dağlardayız. (İT7. 66/1)

Tanrının kulu pek çokmuş. (İT6. 61/1)

Yolun sağında, solunda üzüm bağları, dut ağaçları var. (17.Ö/5)

5.3.2.1.2. Olumlu Fiil Cümleleri

Arkadaşlar insanların kendilerini yansıtır. (86.Ö/16)

Arkadaşlık bana iyi duygular çağrıştırıyor. (80.Ö/1)

Arkadaşlıklar sağlam temellere dayanır. (86.Ö/12)

Ben yurdumuzun bir köşesinde serap olabileceğini ilk olarak duyuyorum.

(İT8. 64/3)

Bu nedenle arkadaş seçimine dikkat edelim. (69.Ö/11)

Çünkü insanlar ders verici şeylerden hoşlanırlar. (57.Ö/7)

Deneylere başladı. (İT7. 92/1)

Doldurduktan sonra yerimize gelip toparlandık. (6.Ö/17)

Dostlarımıza sır verebiliriz. (89.Ö/11)

Gerçek Atatürkçü, dilde de Atatürkçü olur. (İT7. 184/3)

Gitti. (İT7. 74/11)

Görünen kişi de kendisini görenin peşinden koşar. (27.Ö/8)

Her kitap bir hapisane kapatır. (40.Ö/4)

İlk önce kahvaltı yaptık. (6.Ö/8)

İnsan, bir şeyi özünden dolayı karşılıksız sever. (İT6. 11/1)

Kayalar kırdırıp suyun üzerine köprü kurdurdum. (İT6. 62/18)

Kitap, dergi, gazete gibi varlıklarımızı korumalıyız. (44.Ö/18)

Kitap insanları doğru yola çeker. (60.Ö/4)

Kitaplar bizlere bazı duygular verir. (56.Ö/9)

Kitaplar insanlara yardım eder. (45.Ö/7)

Kitap ve kütüphaneler insanın dünyasını değiştirir. (38.Ö/9)

Küme küme bir ağaçtan ötekine konarlardı. (İT8. 148/1)

Kütüphaneler insana bilgi verir. (36.Ö/4)

O, bu çocukları büyütüp yetiştirecek. (İT6. 62/18)

Onlar güneşle yaşıyorlardı. (İT6. 172/1)

Onun için insanlar ilkbaharın gelişini çok isterler. (9.Ö/3)

Parçaları arabaya yükleyip birer birer Çin'e götürdüler. (İT8. 121/4)

Sonra hepimiz dondurma aldık. (6.Ö/9)

⇒ Yapısında herhangi bir olumsuzluk unsuru bulunan bazı cümleler soru yolu ile olumlu bir anlam kazanırlar.

*Ancak ellerim yazar olunca parmaklarımı karşıma çıkarmaya **kalkmasınlar mı?** (İT7. 174/3)*

*Bugün kocaman bir kitabı, bir küçük kasete ya da diskete sığdırabilen teknoloji, okurlara aslında büyük bir kolaylık **sunmuyor mu?** (İT8. 163/4)*

5.3.2.2. Olumsuz Cümleler

Yargının gerçekleşmediğini anlatan cümleler, olumsuz cümlelerdir. Böyle cümleler, yapmama, yapılmama, olmama bildirir.

“-mA-“ olumsuzluk eki, “değil”, “ne... ne” edatı ve “yok” ismi cümlenin anlamını olumsuz yapan unsurlardır. (Karahan 2004: 104)

5.3.2.2.1. Olumsuz İsim Cümleleri

İsim cümlelerinin olumsuz şekilleri “yok” ve “değil” kelimeleri ve “-s/z” eki ile yapılmaktadır.

5.3.2.2.1.1. “Değil” edatı ile kurulan olumsuz isim cümleleri

*Ama ülkemiz bu konuya duyarlı **değil.** (20.Ö/9)*

*Anlattıklarında [anlattıkları da] doğru **değildi.** (13.Ö/14)*

*Arkadaş ile dost bir **değildir.** (96.Ö/3)*

*Arkadaşlar her zaman dost **değildir.** (79.Ö/7)*

*Arkadaşsız, dostsuz hayat; hayat **değildir.** (89.Ö/1)*

*Bizim köyün İodos tarafı meskûn **değildir.** (İT7. 142/1)*

*Bu kişiler asıl arkadaş **değillerdir.** (96.Ö/17)*

*Çünkü herkes arkadaş **değildir.** (93.Ö/6)*

*Demeçlerinin hemen hepsinde “muasır medeniyet”, “beynelmilel kültür” gibi geniş kapsamlı sözler kullanması boşuna **değildir.** (İT7. 151/3)*

*Evet, bu adam para âşıklısı **değildi.** (İT8. 10/5)*

*Fakat bu, kolay götürülecek bir kaya **değildi.** (İT8. 121/4)*

“Gençliğinizin kıymetini biliniz!” demek, onu istediğiniz gibi kullanınız demek **değildir**. (İT8. 113/2)

Kitapsız bir dünya hiç kimse için güzel **değildir**. (44.Ö/9)

Nasrettin Hoca gibi gülümsemek, ciddî olmaya engel **değildir**. (İT8. 97/1)

Sadece okumak yeterli **değildir**. (20.Ö/2)

Serap **değil**. (İT8. 64/2)

Soru sormak basit bir zihinsel işlem **değildir**. (İT7. 34/4)

5.3.2.2.1.2. “Yok” ismi ile kurulan olumsuz isim cümleleri

Adam da **yok**. (İT7. 74/4)

...ama o insana yok. (45.Ö/22)

Arkadaşlığın fazlada [fazla da] iyi yanları **yoktur**. (80.Ö/5)

Bunun süresi **yoktur**. (10.Ö/9)

Demir yolu durağında sanki kimseler **yok**. (İT7. 72/2)

Denizde çit **yoktu**. (İT7. 161/3)

Elinde avucunda bir şey **yoktu**. (İT6. 126/11)

Evin sokağa bakan hiçbir penceresi **yoktur**. (İT6. 84/2)

Gelgelelim, binlerce kekliğin bir taneciği bile ortada **yoktu**. (İT6. 172/2)

Gerçekten doğada böylesi bir kuş **yoktu** belki de. (İT6. 25/3)

Gerçekten sonu **yok** öğrenmenin. (İT7. 22/6)

Kedi kadar okşanmaktan hoşlanan bir başka hayvan **yoktur** belki de. (İT6. 133/4)

5.3.2.2.1.3. “-sız” eki ile kurulan olumsuz isim cümleleri

Bir derenin akışını, renkli kuşların ötüşünü, yemyeşil ormandan tatlı bir rüzgârın esişini sevmek **karşılıksızdır**. (İT6. 11/1)

Dünya çoğu insana göre **değersizdir**. (10.Ö/11)

En güzele rahatlıkla ulaşmamız **olanaksızdır**. (26.Ö/4)

5.3.2.2.2. Olumsuz Fiil Cümleleri

“-mA-” olumsuzluk eki, fiil cümlelerini olumsuz yapar.

Ama bunların çoğunu **bilmiyoruz**. (7.Ö/2)

...ama **okumazlar**. (39.Ö/10)

Artık kâğıt **kullanılmıyor**. (İT8. 76/1)

Artık Türk ordusunun karşısında hatırı sayılır bir kuvvet **kalmamıştı**. (İT7. 41/6)

Bazı arkadaşlar her zaman iyi arkadaş **olmayabilir**. (79.Ö/12)

Belki nereye gittiğini de kimse **bilmez**. (İT7. 72/3)

Bir insan arkadaşsız **yaşayamaz**. (67.Ö/8)

Biz arkadaşlarımızı hep iyi yönü ile **tanımamalıyız**. (68.Ö/8)

Böylece halk arasında kültürsüz beceriksiz olarak **tanınmaz**. (7.Ö/12)

Bu çocuk yalan söylemeyi sürdürürse bu çocuğun arkadaşları ona daha **inanmazlar**. (5.Ö/5)

Bu kimsenin hoşuna **gitmez**. (86.Ö/8)

Dağlara öyle hemen der demez **çıkılmıyor**. (İT7. 228/1)

Eğer çalışmazsak kimse gelip ağzımıza ekmek **koymaz**. (19.Ö/9)

Gelirsin de göğsüne sokarsın diye, sümbülü, nergisi kimselere **vermediydim**. (İT7. 126/2)

Hiç kimse kitaplara önem **vermiyor**. (56.Ö/5)

Kitabın değerini **anlayamazlar**. (48.Ö/4)

Kitapsız bir dünya **düşünemiyorum**. (44.Ö/1)

Kitapsız bir dünya **olmaz**, (36.Ö/8)

...o kitap **terketmedi** [terk etmedi]. (45.Ö/21)

Ona zarar **vermez**. (80.Ö/4)

O zaman Mustafa Kemal henüz **doğmamıştır**. (İT6. 97/3)

Sizler **görmeyin**. (64.Ö/7)

Sorumu **anlamadı**. (İT7. 208/3)

Üç yıl dolmadan buraya **dönmeyin**. (İT6. 61/5)

...ve arkadaşlarımızı yanımızda **sürüklememeliyiz**. (80.Ö/7)

Yolu arabacı da **bilmiyor**. (İT7. 207/1)

⇒ Yapısında herhangi bir olumsuzluk unsuru bulunmayan bazı cümleler, soru yolu ile olumsuz bir anlam kazanırlar. Bu tür cümlelerin soru mu, olumsuzluk mu ifade ettiği bağlamdan anlaşılabilir.

Böyle konu **olur mu?** (İT7. 21/3)

*Bu pahalılıkta **yeter mi?** (İT6. 236/1)*

*Eski dostluklar **kaldı mı** çağımızda? (İT6. 56/3)*

5.3.3. Soru Cümleleri

Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümleler, soru cümleleridir. İsim ve fiil cümlelerinde haber, temenni veya bir durumun sabit olup olmadığının öğrenilmesine yönelik olan soru cümleleri, “-mİ” soru eki ile, soru sıfatları ile, soru zamirleri ile ve soru zarfları ile kurulmaktadır. Soru cümleleri olumlu ve olumsuz soru cümlesi şeklinde de olabilmektedir.

5.3.3.1. “-mİ” Soru Eki İle Kurulan Soru Cümleleri

5.3.3.1.1. “-mİ” Soru Eki İle Kurulan Olumlu Soru Cümleleri

“-mİ” soru eki, yüklemden veya diğer cümle öğelerinden sonra gelerek soru cümleleri yapar. Soru ekinin yeri, aynı zamanda sorulan ögeyi de gösterir.

*Böyle **mi** doğmuştur? (İT7. 141/3)*

*-Dün de burada **miydi**? (İT7. 40/3)*

*Gece otobüs yolculuğu yapmayan var **midir**? (İT7. 198/2)*

*İyi bir sorunuz var **mi**? (İT7. 35/12)*

*-Kazağını bana verir **misin**? (İT7. 35/7)*

*-Matbaacı abiyi **mi** aradınız? (İT6. 234/2)*

*-Sever **miydin** okulu? (İT6. 235/4)*

*Şaka **mi** yoksa? (İT7. 21/3)*

*Tekrardan okula gidip sonunda da kaptan olmak ister **miydin**? (İT6. 235/5)*

*Yağlı **miydi** bari? (İT6. 127/4)*

*Yalpa **miydi** o? (İT7. 162/3)*

*Yani torna tesviyeye ait her işi yapabilir **misin**? (İT6. 235/3)*

5.3.3.1.2. “-mİ” Soru Eki İle Kurulan Olumsuz Soru Cümleleri

*Bütün uygar dünyanın da yaptığı bu **değil midir**? (İT6. 178/1)*

*-Canım, parasıyla **değil mi**? (İT8. 10/2)*

Çocuklara sorulan sorular da sağlığın bir göstergesi **değil midir?** (İT7. 35/4)

Çok uzak **değil mi?** (İT7. 208/2)

“Eğer, şayet...” diye söze başlayan bir gencin anlatma sıkıntısı **yok mu?** (İT8. 80/6)

Geleceğe bir borcumuz **yok mu?** (İT7. 218/3)

-Senin baban filân **yok mu?** (İT7. 208/3)

-Size **söylemedim mi?** (İT7. 162/5)

Yorulmaz mısın? (İT7. 208/2)

5.3.3.2. Soru Kelimeleri İle Kurulan Soru Cümleleri

5.3.3.2.1. Soru Sıfatları İle Kurulan Soru Cümleleri

-**Hangi** hayvanları seversin? (İT6. 132/2)

-**Hangi** köydensin? (İT7. 208/2)

-**Ne** iş görüyorsun? (İT6. 235/2)

5.3.3.2.2. Soru Zamirleri İle Kurulan Soru Cümleleri

Arkadaş sizin için **ne** çağrıştırıyor? (95.Ö/1)

-Ateş Ali **kim?** (İT6. 235/7)

...arkadaşlık sizlere **neyi** çağrıştırıyor?

Birine danışmak istersen **kime** danışsın? (İT7. 74/4)

Kime sormalı? (İT7. 207/3)

-**Ne** istiyorsun? (İT7. 73/4)

-**Ne** yapacaksın ona? (İT6. 24/3)

Ne yazdılar? (İT7. 174/2)

Örneğin arkadaşsız bir insanla çevresi olan bir insanı karşılaştıran **hangisi** iyidir sizce? (95.Ö/7)

-Siz **kimsiniz?** (İT8. 40/2)

-Yol **nerede** efendi? (İT7. 207/1)

5.3.3.2.3. Soru Zarfları İle Kurulan Soru Cümleleri

*Asırlık çınarları **nasıl** aramazsın? (İT7. 229/6)*

*Bir insan bir şeyi bildiğini **nasıl** gösterir? (13.Ö/1)*

*Kahvehaneler **neden** dolu? (36.Ö/3)*

***Ne** bakıyorsun böyle uzun uzun? (İT6. 125/3)*

5.3.4. Ünlem Cümleleri

Ünlem cümleleri, taşkın duygular ile coşkuları ve seslenmeleri anlatan cümlelerdir.

Bu tür cümleler, anlam seviyesinde oldukça yoğun olarak “duygu” bildirdikleri için cümle olarak değerlendirilmelerine rağmen, yapıları bakımından genellikle bir “yargı birliği” değildirler. (Börekçi 1995: 607)

Türlü iç yaşantılar sonucu taşan duygular ünlemlerle dile getirilir; haykırışlar, ünleyişler, seslenmeler, aşırı sevinç ya da üzüntüler, acılar, şaşma, usanç, bezginlik, bıkkınlık, yakarış, ilenme, alay, küçümseme, yadsıma, beğenme, buyurma, onama, kızgınlık, öfke, özlem, acıma, acınma, umut, umutsuzluk, pişmanlık... gibi duygular / duyular ünlem tümceleriyle anlatılır. (Şimşek 1987: 233)

Ama hemen çabuk, hadi güzel ustam! (İT6. 127/6)

Beyaz peyniri bile ufalayarak koydumsa da bir türlü yemedi zavalıcık! (İT6. 25/3)

Böyle bir kuşu öbür kuşlar yaşatmazlar! (İT6. 25/8)

Hem de ne alışma! (İT6. 133/7)

İnsanlar olmasa ne yaparlardı bu hayvanlar! (İT6. 133/4)

Kim öldükten sonra da anılmak istemez ki! (100.Ö/15)

Ne hoş manzara! (İT8. 9/2)

Ne mutlu Türk'üm diyene! (İT8. 32/8)

-Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir ileri! (İT7. 41/3)

Özellikle şehirler arası yollarda olur bu kazalar! (İT7. 198/2)

Paralarımın, mallarımın hepsi senindir! (İT6. 63/3)

Serçelerin en güzeli bu kuş olacak, çabuk gel! (İT6. 24/2)

Yaşasın kayık! (İT7. 162/5)

Yeryüzü karanlık, yaşamak da acı! (İT7. 74/6)

ALTINCI BÖLÜM

6. ÖĞRENCİLERİN SÖZ DİZİMİ KONUSUNDAKİ DAVRANIŞ DÜZEYLERİNİ BELİRLEME TESTLERİ

Bu bölümde, Erzincan ili merkezinde bulunan Cumhuriyet İlköğretim Okulu, Sümer İlköğretim Okulu, Şeker İlköğretim Okulu, Vali Metin İlyas Aksoy İlköğretim Okulu, Yavuz Selim İlköğretim Okulu ve Ziya Gökalp İlköğretim Okulu olmak üzere 6 ilköğretim okulunda **1132** öğrenciye test uygulanmıştır. Bu 1132 öğrenciden **371**'i 6. sınıf; **383**'ü 7. sınıf ve **378**'i de 8. sınıf öğrencisidir. Ayrıca, yine Erzincan ili merkezinde bulunan Erzincan Anadolu Lisesi ve Millî Piyango Anadolu Lisesi hazırlık sınıflarında okuyan **230** öğrenciye de test uygulanmıştır. Toplam **1362** öğrenci söz konusu testlere katılmıştır.

Her testin son iki sorusu açık uçlu olup her sınıf için aynı olan sorulardır. Aşağıda da görüleceği gibi, bu açık uçlu sorular, öğrencilerin genel olarak “**söz dizimi**”nden ne anladıklarını ölçmek için sorulmuş sorulardır.

Test soruları genel olarak Liselere Giriş Sınavları'nda sorulan / sorulabilecek sorular niteliğindedir. Sorular, en yaygın biçimde öğrenilen / bilinen / bilinmesi istenen isim tamlaması, sıfat tamlaması, cümlelerin öğeleri vb. konularındandır. Kısaltma grupları, ünlem grubu, zarf grubu vb. gibi çok detaylı olarak bilgi isteyen konulardan da soru sorulmamıştır. Ancak, her sınıf seviyesinde öğrencilerden sınırlı sayıda yüzeysel yapıdan daha çok derin yapıyı görmeleri istenen soru da sorulmuştur.

Bu sınıflara uygulanan söz konusu testler ile, eldeki çalışmanın konusunun, çok genel olmamakla birlikte, ilköğretim okulu öğrencileri tarafından ne ölçüde bilindiği, Türkçe dil bilgisinin en önemli ve belki de en ağırlıklı konularından biri olan **Söz Dizimi**'ne bu düzeydeki öğrencilerin bakışları, konunun gerektiği ve yeterli olacak şekilde verildiği vb. gibi soruların cevapları aranmaya çalışılmıştır.

Yaptığımız çalışma, *Giriş* bölümünde de belirtildiği gibi, doğrudan öğrencilere uygulanan testlerden alınacak sonuçlara bağlı olan bir çalışma değildir. Bu uygulama sadece çalışmanın bir yönünü oluşturmaktadır.

İlköğretim okulların 6, 7 ve 8. sınıfları ile Anadolu Lisesi hazırlık sınıflarına uygulanan bu testler ile öğrencilerin konu hakkındaki bilgi düzeyleri ölçülmeye ve öğrencilerin başarı durumları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Böylelikle teorikte varsayılan bilgilerin pratikte ne ölçüde işe yaradığının tespiti düşünülmüştür. Dolayısıyla da öğrencilerin konu hakkındaki mevcut durumlarının tespit edilmesi ve -duruma göre de- öğrenci ve öğretmenlerin dikkatlerinin ilgili konuya çekilmesi düşünülmüştür.

Uygulanan testler, testlerin sonuçları, öğrencilerin başarı oranları ve grafikler aşağıda dikkatlere sunulmuştur. Ayrıca, test sonuçlarına göre yaptığımız değerlendirmeler de çalışmamızın sonuç bölümünde sıralanmıştır.

1. ÖRNEK TEST*
DÜZEY: İLKÖĞRETİM OKULLARI 6. SINIF

Bu test, Erzincan ili merkezindeki altı ilköğretim okulunun 6. sınıfında okuyan 371 öğrenciye uygulanmıştır.

Testte öğrencilere ikisi açık uçlu olmak üzere 14 soru sorulmuştur.

Sorular ve öğrencilerin başarı oranları şu şekildedir:

1. "Babam güzel bir araba aldı." cümlesindeki sıfat tamlamasının ad ögesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) güzel bir araba
- B) bir araba
- C) araba
- D) güzel araba

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **371**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **76**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **291**

Başarı oranı: % 20.49

Öğrencilerin yüzeysel yapıdan çok derin yapıyı görmeleri istenen bu soruya verdikleri cevapların başarı oranı son derece düşüktür. Öğrenciler genelde bu tür yapıları tamlayan ve tamlanan unsurlarına ayırmada zorlanmaktadırlar. Böylesi yapılar hemen hemen her metinde geçebilmektedir. Bunların doğru tespit edilmesi cümle tahlillerinin de sağlıklı yapılması için son derece önemlidir. Derslerde örnekler üzerinde yapılacak uygulamalı çalışmalarla genel durum düzeltilebilir. Özellikle bu gibi yapılarda tamlamanın unsurları tespit edilirken dikkat edilmelidir. "*güzel bir araba*" sıfat tamlamasının sıfat unsuru "*güzel*", isim

* Testlerde kullanılan terimler, İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde ve Anadolu Liseleri hazırlık sınıflarında okutulan Türkçe ders kitaplarında yaygın olarak kullanılan terimlerdir.

unsuru ise “*bir araba*”dır. “*bir araba*” da kendi içinde bir sıfat tamlamasıdır ve “*bir*” sıfat, “*araba*” da isim unsurudur. Eğer “*güzel bir araba*” sıfat tamlamasında “*araba*” isim unsuru olsaydı “*güzel*”in “*bir*”i nitelemesi gerekirdi. Böyle bir durum da söz konusu değildir. Çünkü “*güzel*”in muhatabı “*bir*” değil “*araba*”dır. Çünkü “*bir araba*” sıfat tamlamasında ana unsur “*araba*”dır. Hem isim hem de sıfat tamlamalarında ana unsur sondadır. Kastedilen tamlayan değil, tamlanandır. Bu yüzden de “*güzel*” doğrudan “*araba*”yı nitelemektedir.

2. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcük öbekleri / kelime gruplarından hangisi ad tamlamasıdır?

- A) Çoktandır bu kitabı arıyordum.
- B) Yahya Kemal ünlü bir şairdir.
- C) Gelen arabayı görmemiş.
- D) Kapının boyası yeni kurumuş.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **371**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **273**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **98**

Başarı oranı: % 73.58

İşlevden çok şekli öne çıkaran bu soruyu öğrencilerin doğru cevaplamaları çok da zor olmamıştır. Yine de böyle bir soruya azımsanamayacak oranda yanlış cevap veren öğrenci olmuştur. Bunun nedeni de öğrencilerin büyük bir kısmının kelime gruplarını ve gruplar arasındaki farkları net olarak görememeleridir. Hatta aynı kelime grubunun değişik şekillerini dahi ayırt edemeyen öğrenciler bulunmaktadır.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde belirtili ad tamlaması nesne görevinde kullanılmıştır?

- A) Onun yanına oturma.
- B) Çocuğun ayağını alçıya almışlar.

- C) Bunu, amcasının oğlundan almış.
D) Dün gördüğümüz Oğuz'un teyzesiymiş.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **371**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **230**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **140**

Başarı oranı: % 61.99

Kelime gruplarının cümlelerde kurucu olmaları, tek kelimelik kuruculara göre daha zor tespit edilmektedir. Genel durum kötü olmamakla birlikte kelime gruplarının kurucu olması konusu üzerinde daha dikkatli durulması gerekmektedir. Kelime gruplarının nasıl ve ne tür öge olabildikleri öğrenciler tarafından tam olarak bilinseydi bu zor olmayan sorunun başarı oranı çok daha yukarılarda olabilirdi. Bu sorunun dört seçeneğinde de belirtili isim tamlamasına yer verilmiştir. Bu durumda yapılması gereken, yüklemi çeşitli sorularla yoklayarak hangi belirtili isim tamlamasının nesne görevinde kullanıldığını tespit etmektir. B seçeneğinin yüklemine **Neyi alçıya almışlar?** diye sorduğumuzda "**çocuğun ayağını**" cevabını alıyoruz. Demek ki bu seçenekteki "**çocuğun ayağı**" belirtili isim tamlaması yükleme hâli ekini almış ve cümlenin belirtili nesnesi olmuştur. Diğer seçeneklerdeki belirtili isim tamlamaları ise nesne görevinde değil de başka görevlerde kullanılmışlardır.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sıfat tamlaması yoktur?

- A) Çıkmaz sokaklara girmiş.
B) Sinirli insanları sevmem.
C) Şu kalemi verir misin?
D) İnsanların bazıları zalimdir.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **371**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **211**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **158**

Başarı oranı: % 56.87

Aşağıdakilerden hangisinde isim tamlaması vardır? sorusuna verilen doğru cevap oranı, sıfat tamlamasının bulunmasının istendiği bu sorudan daha yüksekti. İsim tamlaması ile sıfat tamlaması ve bunların arasındaki farklılıklar daha belirgin olarak kavratılmalıdır. Sıfat tamlaması oluşurken sıfat ve isim unsurunun grubu oluşturan herhangi bir ek almamaları ve tamlamadaki sıfat unsurunun isim unsurunu ya nitelediği ya da belirttiği; isim tamlamasında ise tamlayan ve tamlanan unsurların gruplaşmayı sağlamak için ek aldıkları, isim tamlamasında sıfat tamlamasındaki sıfat unsuru gibi niteleyen ya da belirten bir tamlayan unsurun bulunmadığı üzerinde uygulamalı çalışmalar yaptırılmalıdır. Örneğin, “*sinirli insan*” tamlamasındaki tamlayan ve tamlanan unsurlar gruplaşmayı sağlayan herhangi bir ek almamışlardır. “*sinirli*” kelimesi “*insanlar*” kelimesini nitelemiştir. Çünkü “*sinirli*” bir nitelik bildirir ve bir isimle birlikte kullanılır ve o ismi nitelerse sıfat görevi üstlenir; böylece sıfat tamlaması oluşur. “*şu kalem*” tamlamasında da grup oluşturan herhangi bir ek söz konusu değildir. “*şu*” kelimesi “*kalem*” kelimesini işaret yolu ile belirtmiştir ve sıfat görevinde kullanılmıştır. Böylece de sıfat tamlaması oluşmuştur. “*insanlar+ın bazıları+ı*” tamlamasında ise gruplaşmayı sağlayan ekler dikkat çekmektedir ve tamlayan unsur, tamlanan unsuru niteleyen ya da belirten bir kelime de değildir. Bu gibi çalışmalarla konunun pekiştirilmesi sağlanabilir.

5. Aşağıdakilerden hangisinde zaman kavramı vurgulanmıştır?

- A) Birtem okula dün geldi.
- B) Birtem dün okula geldi.
- C) Okula dün Birtem geldi.
- D) Dün Birtem okula geldi.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **371**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **193**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **178**

Başarı oranı: % 52.02

Hiçbir seçeneği devrik kurulmayan ve pratikte çok kolay cevaplanması gereken bu soruya neredeyse yarı yarıya doğru cevap verilmiş olması bizi ürkütmektedir. Cümle vurgusu ve vurgunun gerektiği durumlarda başka kurucuların üzerine çekilebileceği gibi konular üzerinde durulmalıdır. Eldeki çalışmanın ilgili bölümlerinde ifade edildiği gibi Türkçede cümle vurgusu yüklem üzerinde ve istendiğinde / gerektiğinde vurgunun yeri değiştirilebilir. Vurgulanmak istenen unsur yükleme yaklaştırılabilir. Bizi ürküten de bu temel bilginin **371** öğrenciden **178**'i tarafından bilinmemesidir. **Buğra bugün okula gelmedi. Bugün okula Buğra gelmedi. Okula Buğra bugün gelmedi.** cümlelerinde altı çizili ögeler vurguyu üzerlerine çeken ögelerdir. Her cümlede aynı ögeler kullanılmış; ancak, her bir cümlede ayrı ayrı ögeler vurgulanmıştır. Bu gibi çalışmalarla konu öğrencilere kavratılabilir.

6. Aşağıdakilerden hangisinde belirtisiz ad tamlaması vardır?

- A) Erzincan'ın baharı bir başkadır.
- B) Mehmet'in ayağı kırılmış.
- C) Mahalleye çocuk parkı yapıldı.
- D) Rüzgâr okulun çatısını uçurmuş.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **371**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **251**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **118**

Başarı oranı: % 67.65

Bu sorunun başarı oranı da tatmin edici olmaktan uzaktır. İşlev ve derin yapı bilgisi istemeyen bu tür sorulara verilen cevapların tamamına yakınının doğru olması beklenirdi. Dil bilgisinin en önemli konularından biri tamlamalardır. Çünkü Türkçe, bir tamlayan ve tamlanan dildir. Bu yapının doğru kavratılması diğer dil bilgisi konularının da daha kolay kavranmasına yardımcı olacaktır. Bu sorudaki en belirgin problem öğrencilerin sadece kelime grupları arasındaki farkları tam olarak bilmiyor olmaları değil, aynı kelime grubunun türleri arasındaki

farkları da tespit edemiyor olmalarıdır. Belirtili isim tamlamasında her iki unsurun da ek aldığı ve bu unsurların aralarında geçici bir ilişki kurulduğu, gerekirse tamlayan ve tamlanan unsurlarının yer değiştirebildiği, tamlayan ve tamlanan unsurlarının arasına herhangi bir kelimenin girebildiği, belirtisiz isim tamamsında ise sadece tamlanan unsurun ek aldığı ve unsurları arasında kalıcı bir ilişki olduğu için de unsurlarının arasına herhangi bir kelimenin giremeyeceği ve unsurlarının yer değiştiremeyeceği uygulamalı çalışmalarla gösterilirse bu konuda herhangi bir problem kalmaz diye düşünmekteyiz.

7. “Çocuğu yukarı kaldırdı.” **cümlesinde “yukarı” sözcüğünün görevi nedir?**

- A) Özne
- B) Yüklem
- C) Zarf tümleci
- D) Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç)

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **371**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **204**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **164**

Başarı oranı: % 54.99

Yer ve yön gösteren isimler ile yer-yön zarfları her zaman birbirine karıştırılmaya müsait bir konudur. Özellikle kelime çekime girip yer mi bildiriyor ya da yalın hâlde kullanılıp zarf olarak yön mü gösteriyor? Bu durum her kademedeki ve her sınıf seviyesindeki öğrenciler tarafından zor ayırt edilmektedir. Sorunun başarı oranı da bu durumu açıkça gözler önüne sermektedir. Yine özellikle işlevi, işlevle şekli bir arada göstermeye özen gösterilmelidir.

8. **Aşağıdakilerden hangisinde “ve” bağlacı sıfat tamlamasında sıfat olan unsurları bağlamıştır?**

- A) Taze ve iri domatesler çok ucuzdu.
- B) Öğrencinin kitabı ve defteri yoktu.
- C) Hüsamettin ve Fahrettin sınavı kazandı.

D) Ülkemizde büyük barajlar ve göller vardır.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **371**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **230**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **141**

Başarı oranı: % 61.99

Zor olmayan bu sorunun başarı oranı da tatmin edici olmaktan uzaktır. Özellikle bağlaçların işlevleri, eş görevli kelimeleri bağladıkları gibi konular üzerinde durulmalıdır. Derslerde sadece isim ve sıfat tamlaması gibi belli birkaç kelime grubuna değil, bütün kelime gruplarına yer verilmelidir. Bu soruda önce ve bağlacının bağladığı unsurlar tespit edilip sonra neleri bağladığına bakılıyorsa soru daha kolay çözüldü ve sorunun başarı oranı da bir hayli artardı. ve bağlacı B seçeneğinde “*kitap*” ile “*defter*”i bağlamış bu unsurlar da bir isim tamlamasında tamlanan görevi üstlenmişlerdir. Yani bu seçenekte bağlaç bir belirtili isim tamlamasındaki tamlanan unsurları bağlamıştır. Bağlaç, C seçeneğinde “*Hüsamettin*” ile “*Fahrettin*” özel isimlerini bağlamıştır. Bu özel isimler de herhangi bir kelime grubunun yapısında tamlayan ya da tamlanan / yardımcı ya da ana unsur olarak kullanılmamışlardır. Yalın halde kullanılarak cümlelerin öznesi olmuşlardır. ve bağlacı D seçeneğinde “*barajlar*” ile “*göller*” kelimelerini bağlamıştır. Bu kelimelerde bir sıfat tamlamasında isim unsuru olarak kullanılmışlardır. Sorunun bizden istediği ise sıfat tamlamasında sıfat olan unsurları bağlayandır. Bu da A seçeneğindedir. Bu seçenekte bağlaç, “*taze*” ile “*iri*” kelimelerini bağlamıştır. Bu kelimeler de “*domatesler*” ismini nitelemiştir. Demek ki ve bağlacının oluşturduğu “*taze ve iri*” bağlama grubu bir sıfat tamlamasında tamlayan unsur olmuştur. Yani ve bağlacı bir sıfat tamlamasındaki sıfat olan unsurları birbirine bağlamıştır.

9. “Kaçak, otobüsten atladı.” cümlesindeki altı çizili öge, aşağıdakilerden hangisi ile özdeştir?

A) Seni dün sormuşlar.

B) O, bugün de gelmeyecek.

C) Aysu, candan davranır.

D) Biz, balkondan size bakıyorduk.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **371**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **274**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **97**

Başarı oranı: % 73.85

Tek kelimelik kurucular, kelime grubu şeklinde olanlara oranla daha iyi tespit edilebilmektedir. Bu soruda da bu durumu görmekteyiz. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu doğru cevabı bulabilmiştir. Yine cümlelerin yüklemine gerekli sorular sorularak verilen öge araştırılıyorsa sorunun başarı oranı daha da artardı. Çeldirici olarak koyduğumuz C seçeneğine öğrencilerin büyük bir çoğunluğu aldanmamıştır bu da sevindiricidir.

10. Öznesi sıfat tamlaması olan cümle aşağıdakilerden hangisidir?

A) Çalışkan öğrencileri herkes sever.

B) Çalışkan öğrenciler her zaman başarılı olurlar.

C) Okul müdürü bizi çağırmış.

D) Kırmızı otobüse binmemişti.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **371**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **179**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **191**

Başarı oranı: % 48.25

Bir önceki soruda da ifade ettiğimiz gibi öğrenciler, kelime grupları kurucu olduklarında bunları rahatça bulamıyor; kelime grubu şeklindeki kurucuları belirlemede zorlanıyorlar. Zengin örnekler ile uygulamalı çalışmalar yapılarak konu üzerinde durulmalıdır. Kolayca cevaplanabilecek bu sorunun başarı oranı %50'nin altında kalmıştır. Soruya yanlış cevap veren öğrenci sayısı doğru cevap veren öğrenci sayısından fazladır. Soruya **179** öğrenci doğru cevap; **191** öğrenci ise yanlış cevap vermiştir. Verilen yanlış cevapları incelediğimizde birçok değişik sorun ile karşılaştık. Öğrencilerin kelime gruplarının öge oluşlarını

bilmemelerinden öte öğrenciler, kelime grubunu ve gruplar arasındaki farkları sezememekteler. C seçeneğini doğru cevap olarak görenler var. Bu bize sıfat tamlaması ile isim tamlamasının öğrenciler tarafından tam olarak anlaşılmadığını ve öğrencilerin sıfat tamlaması ile isim tamlaması arasındaki farkı göremediğini gösteriyor. A ya da D seçeneğini doğru olarak işaretleyenler var. Bu da “**çalışkan öğrenci+Ø**” ile “**çalışkan öğrenciler+i**” arasındaki farkı öğrencilerin kavrayamadıklarını; birincisinin yalın hâlde özne olduğunun, ikincisinin yükleme hali ekini alarak belirtili nesne olduğunun öğrenciler tarafından ayırt edilemediğini göstermektedir. “**kırmızı otobüs**” sıfat tamlamasının da yönelme hâli ekini alarak yer tamlayıcısı olduğunun öğrenciler tarafından fark edilememesi son derece çarpıcı bir durumdur.

Dil bilgisi öğretiminin ilk ve öncelikli konusu *Söz Dizimidir*. Çünkü bu konu dil bilgisinin bütün özelliklerini içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla bu durum, bu önemli konunun öğrencilere önemi ile doğru orantıda verilemediğini, öğrencilerin bu önemli konuyu öğrenemedikleri gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Dil bilgisi konularının birbirleri ile ilişkili olarak işlenmesi, birbirinden kopukmuş gibi düşünülmemesi gerektiği burada da karşımıza çıkmaktadır.

11. “Dünkü yarışı kazanan öğrenci benim oğlumdu.” **cümlesinin yüklemi aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) oğlum
- B) dünkü yarışı kazanan öğrenci
- C) öğrenci
- D) benim oğlum

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **371**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **157**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **212**

Başarı oranı: % 42.32

Bu soruda da bir önceki sorudaki durum söz konusudur. Bu tür soruları özellikle sorduk. Öğrenciler, cümlenin bir unsuru herhangi bir kelime grubundan oluşmuşsa bunu belirleyebiliyorlar mı vb. durumları tespit etmek için bu tür sorular da sorduk. Ancak bu tür soruların başarı oranı düşüktür. Bu da durumun çok önemli olduğunu ve üzerinde durulması gerektiğini belirtmesi açısından önemlidir. Cümle kurucularının sadece kelimelerden değil, kelime gruplarından da oluşabileceği / kelime gruplarının da cümle kurucusu olarak sıkça kullanıldığı üzerinde özenle ve uygulamalı olarak durulmalıdır.

Bu durumun nedeni sorudaki cümlenin yüklemine bir kelimedenden değil de bir kelime grubundan, isim tamlamasından, oluşmasıdır. Bu durum sadece bu soruda değil yeri geldikçe dikkatlere sunacağımız birçok soruda aynıdır. Ancak bu soru bile durumun ne denli kritik ve konunun ne denli önemli olduğunu göstermesi bakımından yeterlidir. Kelime gruplarının öge olduğu cümleleri ve bu cümlelerin unsurlarının tespit edilmesi istenen soruları özellikle sorduk. Çünkü öğrencilerin cümle öğelerinin sadece kelimelerden değil, kelime gruplarından da oluşabildiğini bilmeleri gerekmektedir. Kelime grupları her tür metinde ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Bu grupların kullanıldıkları yerler de cümleler olduğuna göre öğrencilerin kelime gruplarının yapılarını, nasıl oluştuklarını, cümlelerde nasıl ve ne tür öğeler olabildiklerini ve başka bir kelime grubunun yapısına nasıl ve ne ölçüde katılabildiklerini çok iyi öğrenmeleri gerekmektedir.

Soru cümlesindeki “*benim oğlum*” kelime grubu öğrenciler tarafından görülebilseydi, bu grubu oluşturan kelimelerin tek bir kavramı işaret ettiği ve kelime grubunun kaç kelimedenden oluşursa oluşsun tek bir kelime gibi görev yaptığı, grubun sonuna gelen çekim ekinin bütün grubu etkisi altına aldığı bilinseydi, sorunun başarı oranı şimdikinden çok daha fazla olurdu diye düşünmekteyiz. Böyle önemli bir konu öğrencilere kavratılmazsa, öğrencilerin de sağlıklı cümle tahlili yapmaları mümkün değildir.

12. Aşağıdakilerden hangisinde bir ad ile öbek / grup oluşturan ilgeç / edat sıfat görevindedir?

A) Bana doğru yürüdü.

- B) Sabaha kadar uyumamış.
C) Gül gibi yüzü solmuş.
D) Dünden beri görüşmedik.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **371**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **245**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **126**

Başarı oranı: % 66.04

Tespit edilme güçlüğü bir önceki soruyla hemen hemen aynı oranda olan bu sorunun başarı oranı daha yüksektir. Biri cümle kurucusunun diğeri de sözcük türünün ne olduğunu sormuştur. Cümlelerin kısa kurulması bu durumun nedenlerinden biri olabilir. Edatların isim ve isim soylu kelimeler ile birlikte kullanıldığı ve değişik anlam ilgileri kurarak isimleri ya da fiilleri / fiilimsileri niteleyebileceği üzerinde uygulamalar yapılarak durulursa bu tür soruların başarı oranı daha da artar diye düşünmekteyiz. Örneğin; *Hasta gibi görünüyorsun.* cümlesinde "*hasta gibi*" edat grubu bir fiili; "*elma gibi yanaklar*" tamlamasında da "*elma gibi*" edat grubu ismi nitelemiştir. Dolayısıyla birinci örnekteki edat grubu fiili nitelediği için zarf tümleci görevi üstlenmiştir. İkincideki de ismi nitelediği için bir sıfat tamlamasında sıfat unsuru olarak görev yapmıştır.

13. Sözcük öbeği / kelime grubu nedir, sözcükten farkı var mıdır, varsa bu farklar ne / nelerdir?

Açık uçlu olan bu soruya anket uygulanan **371** öğrenciden **243**'ü cevap vermiştir.

Başarı oranı^{*}: % 65.50

Bu soruya öğrencilerin verdiği cevaplardan bazıları şunlardır^{**}:

* 13. ve 14. soruların başarı oranı, öğrencilerin bu sorulara cevap verip vermediklerini göstermektedir.

** Öğrencilere uygulanan testlerden rastgele seçilen kâğıtlardaki söz konusu sorulara öğrencilerin verdikleri cevaplar dikkatlere sunulmuştur. Ayrıca, öğrencilerin cevapları bilgisayara aktarılırken öğrencilerin imlâlarına sadık kalınmıştır.

→ Sözcük öbeği (kelime gurubu) birden fazla kelimedenden oluşur. Kelime (sözcük) tek kullanılır. Farkı vardır.

→ Vardır çünkü ikiside farklı öbeklerdir.

→ Bence kelime gurubu bir cümledir. kelime gurubu birden fazladır sözcük bir tanedir.

→ Sözcükten farkı yoktur.

→ Kelime gurubu cümlelerin düzenli noktalama kuralına uymasına denir.

→ Kelime grubu, en az iki kelimedenden oluşan sözcük grubuna denir. Sözcükle farkı vardır. Sözcük tek başına kullanılan kelime, sözcük grubu daha fazla kelimedenden oluşan kelime grubudur.

→ Sözcük öbeği sözcüğün kök kısmıdır.

→ Kelime grubu: Birçok kelimedenden oluşan kelimelerdir.

Sözcük öbeği: Bir cümledeki sözcüklerdir. Fark vardır. Kelimeler çoktur. Sözcükler azdır.

→ Kelime bir satırdır sözcük den varkı çoktur. sözcük bir kelimedir aralarında fark çoktur.

→ Sözcük öbeği bir sözcük'ün gruplara ayrılmasına denir. yoktur.

→ Kelime grubu: Bir çok kelimenin meydana getirdiği topluluğa kelime grubu denir. Sözcük tek başınadır. Kelime grubu ise çokluktan oluşur.

→ Sözcük öbeği sözcüklerin köküdür. Bize bir şey anlatmaya çalışmak için kurulur. Varkı yoktur. Kelime sözcüğün eş anlamlısıdır.

14. Cümle nedir, cümlelerden nasıl yararlanırsınız, duygu ve düşüncelerimizi nasıl anlatırsınız?

Açık uçlu olan bu soruya anket uygulanan **371** öğrenciden **314**'ü cevap vermiştir.

Başarı oranı. % 84.64

Bu soruya öğrencilerin verdiği cevaplardan bazıları şunlardır:

→ *Duygularımızı düşüncelerimizi anlattığımız kelime veya kelime guruplarıdır. Duygu ve düşüncelerimizi cümleyle anlatırız.*

→ *Cümle; bizim hecelerle dile getirdiğimiz heceler topluluğuna cümle denir. Cümleden, anlatabileceğimiz konuları kolayca anlatabiliriz. Duygu ve düşünceyi cümleyle kolayca ve rahatca anlatırız.*

→ *Kelime topluluğudur. Bir isteğimizi düşüncemizi belirtmek amacıyla kurduğumuz kelime topluluğudur. Duygu ve düşüncelerimizi cümlelerle anlatırız.*

→ *Bir duyguyu bir düşünceyi bir kavramı anlatan sözcük gruplarına cümle denir. Bir duyguyu bir düşünceyi yazılı ve sözlü şekilde karşıdaki kişiye aktarırız iletişim kurarız ve böylece duygu ve düşünceyi kurarız.*

→ *Cümle topluluk halinde ağızımızdan çıkan kelimedir.*

→ *Cümle en az iki kelimededen oluşan; özne, yüklem, nesne, tümleç vb... kelimelerin oluşturduğu gruba denir. Cümlelerden kendimizi ifade ederken kullanırız.*

→ *Birden fazla sözcüğün meydana getirdiği sözcük grubu.*

→ *Kelimelerin oluşturduğu topluluğa cümle denir. Kompozisyon yazarken, ödev yaparken vb. gibi yerlerden yararlanırız. Duygu ve düşüncelerimizi; düzgün bir şekilde kafamızda toplarız ve söyleriz, cümle kurarak.*

→ *Konuşmada yararlanırız. Cümle olmasa şu anda konuşamazdık.*

→ *Bir çok kelimenin oluşturduğu sözcük grubudur. Konuşacağımız zaman cümleler halinde konuşuruz. Böylece duygu ve düşüncelerimizi anlatmış oluruz.*

→ *Birden fazla sözcüklerin bir araya gelmesi ile oluşur. Bize bilgiler verir. Duygu ve düşüncelerimizi cümlelerle anlatırız.*

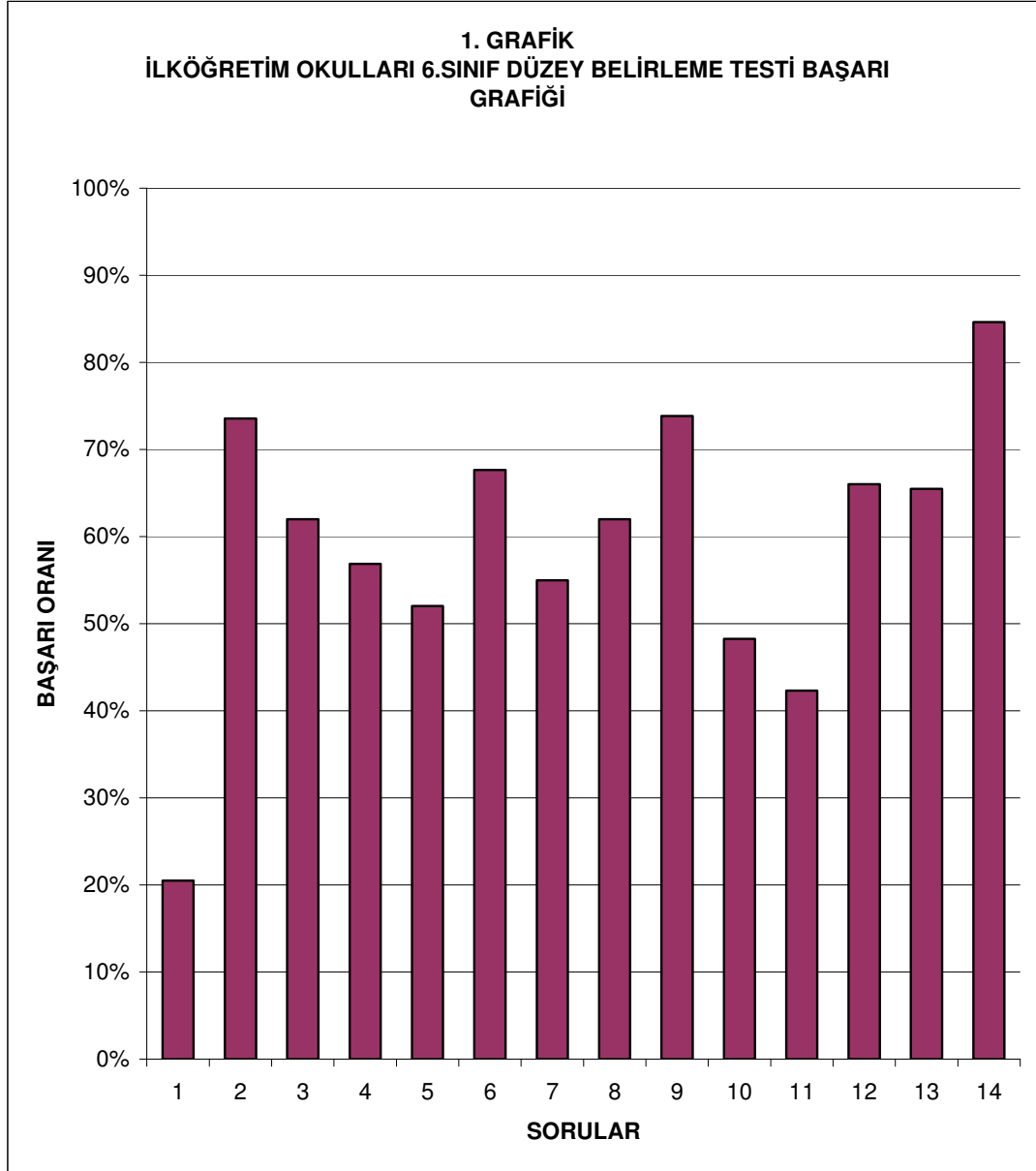
→ *Cümlede yargı bildiren sözcük veya sözcük grubuna cümle denir.*

→ *Kelimelerin birleşerek oluşturdukları tam anlamlı sözcüklere cümle (tümce) denir. Kelimeleri birleştirerek duygu, düşüncelerimizi anlatırız. Cümle kurup nasıl bir şey yapacağız onu anlatırız. Nasıl biri olduğumuzu anlatırız. Birine cümle kurup ne istediğini sorarız.*

Not: 13. ve 14. sorular için verilen boşluk yetmiyorsa kâğıdın arkasını da kullanabilirsiniz.

Yardımlarınız için sonsuz teşekkürler...

Cevap Anahtarı: 1) B, 2) D, 3) B, 4) D, 5) A, 6) C, 7) C, 8) A, 9) D, 10) B, 11) D, 12) C.

2. ÖRNEK TEST
DÜZEY: İLKÖĞRETİM OKULLARI 7. SINIF

Bu test, Erzincan ili merkezindeki altı ilköğretim okulunun 7. sınıfında okuyan 383 öğrenciye uygulanmıştır.

Testte öğrencilere ikisi açık uçlu olmak üzere 16 soru sorulmuştur.

Sorular ve öğrencilerin başarı oranları şu şekildedir:

1. **“Dört” sözcüğü hangi cümlede sıfat değildir?**

- A) Dört öğrenci sınıfa girdi.
- B) Dört ikiye kalansız bölünebilir.
- C) Dört paketi de aldım.
- D) Dört araç yolda gidiyordu.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **383**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **336**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **47**

Başarı oranı: % 87.73

Sıfat zarf, sıfat isim, isim zarf ayrımı da bazı öğrenciler tarafından sağlıklı yapılamamaktadır. Bunlar birbirine karıştırılabilmektedir. Ancak böyle bir ayrım yapılmasını isteyen bu sorunun başarı oranı oldukça iyidir.

2. **“O günün sabahında yola çıkmıştık.” cümlesinde altı çizili bölüm cümlenin hangi ögesidir?**

- A) Zarf Tümlenci
- B) Özne
- C) Nesne
- D) Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümlaç)

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **383**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **295**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **87**

Başarı oranı: % 77.02

Ekler, öğrenciler tarafından sıkça karıştırılmaktadır. Bu durum da eklerin sadece ezberletildiği, eklerin işlevleri üzerinde durulmadığını göstermektedir. Bu soruda da -dA ekini alan bir kelime grubunun hangi unsur olduğu sorulmuştur. Bu ek kelime grubuna özellikle getirilmiştir. Öğrencilerin bu durumda kelime grubuna yer tamlayıcısı deyip demeyeceklerini ölçmek için soru bu şekilde sorulmuştur. Öğrencilerin büyük çoğunluğu bu çeldiriciye kanmamışlardır. Sorunun başarı oranı oldukça yüksektir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu doğru cevabı bulmada fazla zorlanmamıştır. Ekin *sabah* kelimesine gelmesinin doğru cevabın bulunmasına yardım ettiği de düşünülebilir. Cümlenin yüklemine sorulacak **Ne zaman yola çıkmıştık?** sorusu da doğru cevabı bulmaya yardımcı olacaktır. Çünkü bu sorunun cevabı "***o günün sabahında***"dır.

3. Aşağıdaki cümlelerde geçen ikilemeler / tekrarlardan hangisi farklı bir türde kullanılmıştır?

- A) Okula bata çıka geldik.
- B) İri iri domatesler aldık.
- C) Katar katar turnalar geçiyordu üzerimizden.
- D) Gıcır gıcır paraları cebine koydu.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **383**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **326**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **57**

Başarı oranı: % 85.12

Yine sıfat zarf ayrımının yapılmasının istendiği bu soruya verilen cevapların başarı oranı son derece iyidir. Öğrenciler bu soruyu cevaplarırken fazla zorlanmamışlardır. Bu soru cevaplanırken öncelikle tekrarlar tespit edilip, bu tekrarların hangi tür kelime ile ilişki içinde oldukları belirlenirse doğru cevaba daha kolay gidilebilir. Şöyle ki; "*bata çıka*" tekrar grubu "*gel-*" fiili ile muhatap, "*iri iri*" tekrar grubu "*domatesler*" ile, "*katar katar*" tekrar grubu "*turnalar*" ile, "*gıcır*

gıcır” tekrar grubu da “*paralar*” ile muhataptır. “*domatesler*”, “*turnalar*” ve “*paralar*” isimdir. O halde farklı olan “*bata çıka*” tekrar grubudur; çünkü sadece o, fiil ile ilişkili; diğer tekrar grupları ise isim ile ilişkilidir. Dolayısıyla “*bata çıka*” tekrar grubu zarf; diğerleri ise sıfat görevinde kullanılmıştır. Böylelikle de doğru cevap kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Çünkü soruda farklı türde kullanılan tekrar grubunun bulunması istenmektedir.

4. Aşağıdaki cümlelerde bulunan altı çizili tamlamalardan hangisi ad tamlamasıdır?

- A) Çoktandır bir arkadaş arıyordu.
- B) Çocuk, kırdığı kalemi arkadaşına verdi.
- C) O, kitabın kapağını yırtmış.
- D) Yoldan geçen arabayı gördün mü?

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **383**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **268**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **113**

Başarı oranı: % 69.97

Sıfat tamlaması ile isim tamlaması arasındaki farkı görmeleri istenen soruya verilen doğru cevap oranı da iyi seviyededir. Tamlamaların altlarının çizili olması bunda etkili olmuş olabilir. Yine de öğrencilerden birçoğu böylesine basit bir soruya doğru cevap verememiştir. Kelime gruplarının neler oldukları ve birbirlerinden farklı yanları üzerinde durulmalıdır. Bu soruda “*kitap+ın kapak+i*” tamlamasının dışında hiçbir tamlama gruplaşmayı sağlayan herhangi bir ek almamıştır. “*kitabın kapağı*” belirtili isim tamlamasındaki tamlayan unsur tamlanan unsuru nitelemiş ya da belirtmemiştir. Dolayısıyla bu tamlamanın diğerlerinden farklı bir tamlama olduğu belirgin bir şekilde görülmektedir.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ad + yardımcı fiil şeklinde oluşan bir birleşik fiil vardır?

- A) Son anda otobüsü yakalayabilmişti.
- B) Gördüğü manzara karşısında donakaldı.
- C) Birden içeri girivermiş.
- D) Onu son anda affetmişler.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **383**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **197**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **184**

Başarı oranı: % 51.44

Birleşik fiillerin birbirinden ayırt edilmesi istenen bu soruya verilen cevapların hemen hemen yarısı yanlıştır. Zor olmayan bu soruya verilen cevapların başarı oranı bu önemli konu üzerinde daha çok durulmasını gerektirmektedir. Bilindiği gibi Türkçemizin en zengin ifade yollarından biri de fiil deyimleridir. Fiil deyimleri ve diğer birleşik fiillerin yapıları ve aralarındaki farkların öğrencilere daha iyi kavratılması gerekmektedir. Birleşik fiillerin bir hareketi karşılamak üzere bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden, bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden ya da bir ya da birden fazla isim unsuru ile yardımcı fiil görevi üstlenen fiillerden oluştukları ve kaç kelimedenden oluşurlarsa oluşsunlar tek bir kelime gibi görev yaptıkları uygulamalı örnekler ile öğrencilere kavratılmış olsaydı, eminiz ki, sorunun başarı oranı şimdikinden çok daha yükseklerde olurdu.

Elbette burada yardımcı fiil konusu da öne çıkmaktadır. Öğrencilerin hemen hemen hepsi yardımcı fiil teriminden hiçbir şey anlamamaktalar. Öğrenciler, sorudaki "**affet-**" birleşimindeki "**et-**" fiilinin neden yardımcı fiil olduğunun ve "**afv**" kelimesinin yalnız başına yüklem olamadığının, "**et-**" fiilinin "**afv**" ismini yüklemleştirmek için onunla birlikte bir grup oluşturduğunun farkında olsalardı, çok da zorlanmadan sorunun cevabını bulabilirdi.

6. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde tamlayıcı belirtisiz ad tamlaması olan bir sıfat tamlaması vardır?

- A) Uzun boylu insanlar basketbolu daha iyi oynarlar.
B) Saçı kısa kız içeri girdi.
C) Okul çantalı çocuk caddeden geçti.
D) Üç aylık bebek sokakta bırakılır mı?

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **383**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **176**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **206**

Başarı oranı: % 45.95

İşlevin ön plana çıkarıldığı bu sorunun başarı oranı %50'nin altındadır. Özellikle dil bilgisi konuları işlenirken şekle bağlı kalınmamalı, şekil ile birlikte işlev üzerinde de durulmalıdır. Yine kelime gruplarının nasıl oluştuğu, tamlayan ve tamlanan unsurlarının ne / neler olduğu, cümlelerde ne tür ve nasıl görev alabildikleri gibi konular üzerinde titizlikle durulmalı; uygulamalar yaptırılarak konunun kavratılmasına çalışılmalıdır. Doğru cevap olan C seçeneğindeki “*okul çanta+Ø+lı*” kelime grubunun nasıl oluştuğu, bu kelimeleri bir arada tutan unsurun ne olduğu, öğrenciler tarafından bilinseydi, öğrencilerin doğru cevabı bulmaları bu kadar zor olmazdı diye düşünmekteyiz. Bu kelime grubu bir belirtisiz isim tamlamasıdır. Şöyle ki; “*okul çanta+si*” belirtisiz isim tamlaması, isimlerden geçici sıfatlar yapan *-li* ekini alınca tamlanan unsurun belirtisiz isim tamlamasının kurulabilmesi için aldığı tamlanan eki düşmektedir. Ancak, tamlanan ekinin düşmesi “*okul*” ve “*çanta*”nın oluşturduğu belirtisiz isim tamlamasını ortadan kaldırmamaktadır. Çünkü “*okul çanta+Ø+lı*” yapısını oluşturan *-li* eki değil; düşen *-si* ekidir. “*Okul çanta+si*” belirtisiz isim tamlaması *-li* ekini alıp “*çocuk*” ismini nitelediği için de sıfat görevinde kullanılmış olmaktadır. Bu durum pek çok örnekte görülebilmektedir. “*köy koku+sulu →köy koku+Ø+lu dağ ceylanı*”, “*konu anlatım+ılı →konu anlatım+Ø+lı kitap*”, “*iğne oya+sılı →iğne oya+Ø+lı örtü*” gibi.

7. "Sınıfımıza çalışkan bir öğrenci geldi." cümlesindeki sıfat tamlamasının sıfat unsuru aşağıdakilerden hangisidir?

- A) çalışkan bir
- B) çalışkan
- C) bir öğrenci
- D) çalışkan bir öğrenci

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **383**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **133**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **248**

Başarı oranı: % 34.73

Yine işlevin ön planda olduğu bu soruya verilen yanlış cevap sayısı, doğru cevap sayısının neredeyse iki katıdır. Yukarıda da ifade edildiği kelime gruplarının unsurlarının neler olduğu ve sadece şeklin değil işlevin de çok önemli olduğu konuları üzerinde titizlikle durulmalıdır. Bu sorudaki "çalışkan" sıfatı, "bir"i değil; "bir öğrenci"yi nitelemiştir. Çünkü çalışkan olan **bir, 1** ya da **1** yoktur. Çalışkan olan *bir öğrenci, bir kız, bir oğlan, bir asker, bir öğretmen* vb. vardır. Dolayısıyla "çalışkan" sıfatı "bir öğrenci"nin tamlayanıdır. "bir öğrenci" de kendi içinde bir sıfat tamlamasıdır ve bu tamlamada "bir" sıfat, "öğrenci" de isim unsurudur. "bir öğrenci" sıfat tamlamasında ana unsur da "öğrenci"dir. Dolayısıyla "çalışkan" sıfatı doğrudan ana unsuru yani "öğrenci"yi nitelemektedir.

8. Aşağıdakilerden hangisinde belirtisiz ad tamlaması vardır?

- A) Cümlelerin öznesini bulabildiniz mi?
- B) Davulun sesi çok uzaklardan geliyordu.
- C) Ders kitaplarını getirmemizi söylemiş.
- D) Sınıfın mevcudu otuzdur.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **383**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **271**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **112**

Başarı oranı: % 70.76

Doğrudan isimi verilen ve cümlelerde bulunması istenen kelime grubunun bulunma oranı genelde iyidir. Bu soruda da aynı durum söz konusudur. Öğrencilerin bu soruyu doğru cevaplamaları pek de zor olmamıştır. Ancak bu sorunun başarı oranı yüzde yüze yakın olmalıydı. Çünkü kelime grubunun ismi verilmiş ve sadece belirtili mi, belirtisiz mi olduğunun tespit edilmesi istenmiştir. Belirtisiz isim tamlamasında yalnızca tamlanan unsurun, belirtili isim tamlamasında ise her iki unsurun da ek aldığı hatırlansaydı, öğrencilerin tamamına yakınının "*ders kitaplar+ı*" belirtisiz isim tamlamasını görmesi zor olmazdı.

9. "Öğrenciler, kendilerine çok şey öğreten öğretmenlerine teşekkür ettiler."
cümlesinin öge dizilişi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Özne + Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç) + Nesne + Yüklem

B) Özne + Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç) + Yüklem

C) Özne + Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç) + Nesne + Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç) + Yüklem

D) Özne + Nesne + Yüklem

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **383**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **166**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **217**

Başarı oranı: % 43.34

Bu soruda da kelime grubu şeklinde cümle kurucuları bulunduğu için öğrencilerin bu soruyu doğru cevaplamaları oldukça zor olmuştur. Başarı oranı %50'nin 7 puan altında kalmıştır. Soruya **166** öğrenci doğru, **217** öğrenci ise yanlış cevap vermiştir. Yanlış cevap verenlerin çoğu "**teşekkür et-**" birleşik fiilini kelime grubu olarak görmeyen öğrencilerdir. Çünkü öğrencilerin çoğu A seçeneğini işaretlemiştir. Çeldirici olarak koyduğumuz seçeneğe, tahmin ettiğimiz gibi, birçok öğrenci düşmüştür. Bir önceki soruda da ifade ettiğimiz gibi kelime

grupları öge olduğunda öğrencilerin cümleleri doğru olarak tahlil etmeleri son derece zorlaşmaktadır. Halbuki “**teşekkür et-**“ vb. birleşik fiillerin bir hareketi karşılamak üzere bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden, bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden ya da bir ya da birden fazla isim unsuru ile yardımcı fiil görevi üstlenen fiillerden oluştuğu ve kaç kelimededen oluşurlarsa oluşsunlar tek bir kelime gibi görev yaptıkları uygulamalı örnekler ile öğrencilere kavratılmış olsaydı, eminim ki, sorunun başarı oranı şimdikinden çok daha yükseklerde olurdu.

Elbette burada yardımcı fiil konusu da öne çıkmaktadır. Öğrencilerin hemen hemen hepsi yardımcı fiil teriminden hiçbir şey anlamamaktalar. Öğrenciler, sorudaki “**teşekkür et-**“ birleşimindeki “**et-**“ fiilinin neden yardımcı fiil olduğunun ve “**teşekkür**” kelimesinin yalnız başına yüklem olamadığının, “**et-**“ fiilinin “**teşekkür**” ismini yüklemleştirmek için onunla birlikte bir grup oluşturduğunun farkında olsalardı, çok da zorlanmadan sorunun cevabını bulabilirdiler.

Yine kelime gruplarının cümlelerde görev almaları üzerinde özellikle durulması gerektiğini ısrarla ifade etmek istiyoruz.

10. Aşağıdakilerden hangisinde sözcük öbeği / kelime grubu vardır?

- A) Herkes ödevini getirsin.
- B) Onu yıllardır görmüyorum.
- C) Seni tiyatroya ben götürüyüm.
- D) Adam bahçesindeki çiçekleri suluyordu.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **383**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **239**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **143**

Başarı oranı: % 62.40

Hemen hemen her öğrencinin doğru cevap verebileceği bu soruya verilen cevapların başarı oranı tatmin edici olmaktan uzaktır. Bunun nedeni yukarıda da ifade ettiğimiz gibi sadece birkaç kelime grubundan bahsedildiği ve öğrencilerin

diğer kelime gruplarının varlığından dahi haberdar olmamalarıdır. Bütün kelime gruplarına gereken önem verilmeli ve hepsinin üzerinde durulmalıdır. Bu sorunun cevabı seçeneklerdeki cümleleri tahlil ederek de bulunabilir. D seçeneğinin yüklemine **Adam neyi suluyordu?** diye sorduğumuzda “bahçedeki çiçekler+i” cevabını alıyoruz. Bu cevap da cümlenin belirtili nesnesidir. Bir kelime ya da kelime grubunun cümlede belirtili nesne olabilmesi için yükleme hâli ekini alması gerekir. “bahçedeki çiçekler” sıfat tamlamasının isim unsuru da yükleme hâli ekini almıştır ve bu ek sadece geldiği unsuru değil; bütün grubu belirtili nesne yapmıştır. Kelime grupları, ister iki ister daha fazla kelimedenden oluşsun tek kelime gibi çekime girer ve tek kelime gibi görev yapar. Bu cümlede de aynı durum söz konusudur. Diğer seçeneklerde ise cümlelerin öğelerini oluşturan herhangi bir kelime grubu söz konusu değildir. Dolayısıyla da doğru cevap kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

11. Aşağıdakilerden hangisinde belirtisiz ad tamlaması şeklinde oluşmuş bir birleşik sözcük vardır?

- A) Hanımelerini dün suladım.
- B) Evdeki sivrisineklere ilaç sıkılmış.
- C) Üstgeçitler hiç kullanılmıyor.
- D) Bu bölgeye yeni yeni gecekondular yapılmış.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **383**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **238**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **143**

Başarı oranı: % 62.14

Zor olmayan bu sorunun tespitinde de birçok öğrencinin zorlandığı görülmektedir. Özellikle birleşik kelimelerin, isim ya da fiil birleşimi olmaları fark etmez, nasıl oluştukları üzerinde durulmalıdır. Burada özellikle belirtisiz isim tamlamaları ile sıfat tamlamalarının kalıcı isim yaptığı öğrencilere zengin örnekler ile gösterilmelidir. Öğrenciler bu durumu kurum ve kuruluş isimlerinde, yer isimlerinde, hayvan isimlerinde, çiçek isimlerinde vb. görebilirler. Şöyle ki; “Sağlık

Bakanlığı, Atatürk Üniversitesi, yüksek okul, Hacettepe+si →*Hacettepe+Ø*, Çengelköy+ü →*Çengelköy+Ø*, hanımeli, arslanağzı, akbaba, sivrisinek” örnekleri belirtisiz isim tamlaması ya da sıfat tamlaması şeklinde oluşan birleşik isimlerdir. Bu tür yapılar öğrencilere gösterilirse öğrenciler de karşılaştıkları yapıların nasıl, ne şekilde vb. oluştuklarını sezebilirler.

12. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin nesnesi sıfat tamlamasından oluşmaktadır?

- A) Bu yılki yarışmada birinci olduk.
- B) Annesi evlerinin balkonunu yıkıyordu.
- C) Dünkü toplantıyı hiç beğenmemiş.
- D) Okul çantasını yeni almıştık.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **383**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **169**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **212**

Başarı oranı: % 44.13

Herhangi bir kelime grubunun cümlelerin herhangi bir kurucusu olduğu ve bunun tespit edilmesi istenen sorularda başarı oranı düşük oluyordu. Bu sorunun başarı oranı da %50'nin altında gerçekleşmiştir. Hâlbuki öncelikle seçeneklerdeki sıfat tamlamaları bulunsa ve bu tamlamaların cümlelerde ne tür öge oldukları cümlelerin yüklemeleri çeşitli sorularla yoklanarak aransaydı, hangi seçenekteki sıfat tamlamasının nesne görevinde kullanıldığı kolayca tespit edilebilirdi. Şöyle ki; B ve D seçeneklerinde sıfat tamlaması yoktur. Bu seçenekler hiç incelenmeden elenmiş oldu. A seçeneğindeki sıfat tamlaması “*bu yılki yarışma*”dır. Bu tamlamanın geçtiği cümlelerin yüklemine **Nede birinci olduk?** diye sorduğumuzda “*bu yılki yarışmada*” cevabını alıyoruz. “*bu yılki yarışma*” sıfat tamlaması bulunma hâli ekini almış ve cümlelerin yer tamlayıcısı olmuştur. Sıfat tamlaması her ne kadar üç kelimedenden oluşsa da son unsura gelen çekim eki, kelime grubunun yapısı gereği, bütün grubu yer tamlayıcısı yapmıştır. Dolayısıyla bu seçenek bizim cevabımız olamaz. Çünkü soruda sıfat tamlamasının nesne

olduğu seçeneğin bulunması istenmektedir. C seçeneğindeki sıfat tamlaması ise “*dünkü toplantı*”dır. Bu sıfat tamlamasının bulunduğu cümlenin yüklemine **Neyi hiç beğenmemiş?** diye sorduğumuzda “*dünkü toplantıyı*” cevabını alıyoruz. Bu soruya cevap veren öge de belirtili nesne olduğuna göre “*dünkü toplantı*” sıfat tamlaması, yükleme hâli ekini almış ve cümlenin belirtili nesnesi olmuştur. Dolayısıyla doğru seçenek “*dünkü toplantı*” tamlamasının bulunduğu cümledir.

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde öznenin yaptığı işten etkilenen öge vurgulanmıştır?

- A) Kitabı dün getirdi.
- B) Birtem, çantasını sınıfta unutmuş.
- C) Elmaları bu hafta toplayacağız.
- D) Dün sınıfta şiir okudum.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **383**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **181**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **200**

Başarı oranı: % 47.26

Hem cümle vurgusunun hem de cümle kurucularının iyi anlaşılıp anlaşılmadığını ölçmek için sorulan bu soruya verilen yanlış cevap sayısı, doğru cevap sayısından fazladır. Cümle kurucuları ve cümle vurgusu üzerinde daha detaylı durulmalıdır. Cümle kurucularının sadece tanımları yapılmakta, bunların açıklımları üzerinde durulmamaktadır. Şöyle ki; yüklem, isminden de anlaşılacağı gibi, cümlenin yükünü yüklenen unsurdur. Bütün soruları yükleme sorarak yüklem yükünü hafifletiriz. Yüklem cümlenin sonunda bulunur ve cümlenin vurgusu yüklem üzerindedir; ancak, istenen durumlarda vurgu, başka unsurlar üzerine de çekilebilir. Yükleme yaklaştırılan unsur vurguyu üzerine alır. Özne işi yapan unsurdur. Örneğin; *Çocuk simidi yedi.* cümlesinde *ye-* fiilini yapan *çocuk* öznesidir. Nesne, öznenin yaptığı, fiilin bildirdiği işten etkilenen unsurdur. *Çocuk simidi yedi.* cümlesinde çocuğun yaptığı, *ye-* fiilinin bildirdiği işten etkilenen varlık *simittir*. Bu şekilde zengin örneklerle cümle kurucuları öğrencilere

verilmiş olsaydı ve cümle vurgusunun cümlelerde nasıl tespit edileceği üzerinde durulsaydı, sorunun başarı oranı çok daha yükseklerde olurdu.

14. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin öznesi ad tamlamasından oluşmaktadır?

- A) Ayşe'nin babası okulda dün yapılan toplantıya gelmedi.
- B) Kırmızı kart gören futbolcu Fatih'in kardeşiydi.
- C) Çocuk, bisikletinden düştü ve yaralandı.
- D) Yeni mezun öğretmenler yemin ederek görevlerine başladılar.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **383**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **285**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **98**

Başarı oranı: % 74.41

Bu sorunun başarı oranı 12. sorunun başarı oranından bir hayli fazladır. Bu da kendi içinde bir tezat, bir tutarsızlık arz etmektedir. Bu soruda öncelikli olarak isim tamlamaları tespit edilmeli ve bu isim tamlamalarının cümlelerde hangi görevlerle kullanıldıklarına bakılmalıdır. İsim tamlaması sadece iki seçenekte vardır. Diğer iki seçenekte isim tamlaması olmadığı için bu seçenekler, işin başında elenmiş oluyorlar. A seçeneğindeki "Ayşe'nin baba+si" ve B seçeneğindeki "Fatih'in kardeşi" kelime grupları birer isim tamlamasıdır. A seçeneğinin yüklemine **Okulda dün yapılan toplantıya gelmeyen kim?** diye sorduğumuzda "Ayşe'nin babası" cevabını alıyoruz. Aldığımız bu cevap da cümlenin öznesidir. Çünkü cümlede **Kim?** sorusuna cevap veren öge öznedir. Böylece doğru cevabı hemen birinci seçenekte bulmuş oluyoruz. B seçeneğindeki "Fatih'in kardeşi" belirtili isim tamlaması ise ek-fiilin görülen geçmiş zamanında çekime girmiş ve cümlenin yüklemi olmuştur.

15. Sözcük öbeği / kelime grubu nedir, sözcükten farkı var mıdır, varsa bu farklar ne / nelerdir?

Açık uçlu olan bu soruya anket uygulanan **383** öğrenciden **201**'i cevap vermiştir.

Başarı oranı : % 52.48

Bu soruya öğrencilerin verdiği cevaplardan bazıları şunlardır** :

→ *Birkaç kelimededen veya sözcükten meydana gelmiş gruba denir. Kelimenin sözcükten farkı yoktur. İkisi de aynı anlamdadır.*

→ *Birbirini tamamlayan kelimelerden oluşur. Farkları vardır. Sözcük tektir. Söz öbeği birden fazla sözcükten oluşur. Söz öbeğinde kelimeler birbirini tamamlar.*

→ *Kelime grubu: Sözcüklerden meydana gelmiştir.*

→ *Sözcük öbeği kalıplaşmış ve deyim gibi sözcükleri belirtmektir.*

→ *Kelimenin birleşmesi söz öbeğini oluşturur. Sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşur sözcükten farkı yoktur.*

→ *Birden fazla kelimededen oluşan sözcüklere sözcük öbeği denir. Sözcük öbeği ile kelime grubu aynıdır.*

→ *Birden fazla sözcüğü oluşturduğu sözcüğe denir.*

→ *Sözcük öbeği ile kelime grupları arasındaki bir fark vardır.*

→ *Sözcükten farkı vardır. Sözcük tek bir sözcükten oluşur. Sözcük grubu ise birden fazla sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşur.*

* 15. ve 16. soruların başarı oranı, öğrencilerin bu sorulara cevap verip vermediklerini göstermektedir.

** Öğrencilere uygulanan testlerden rastgele seçilen kâğıtlardaki söz konusu sorulara öğrencilerin verdikleri cevaplar dikkatlere sunulmuştur. Ayrıca, öğrencilerin cevapları bilgisayara aktarılırken öğrencilerin imlâlarına sadık kalınmıştır.

→ 2 veya daha fazla sözcüğün bir araya gelerek bir bütünü anlatmasıdır. İsim tamlaması gibidir, fakat isim tamlamasında sözcükler bir araya gelerek bir sözcüğü anlatır. Söz öbeği böyle değildir. Sözcükten farkı vardır; sözcük tektir sadece kendini anlatır. Söz öbeği en az 2 sözcükten meydana gelir. Bir bütünü anlatır.

→ Kelimelerden oluşur, sözcükten pekde farkı yoktur.

→ Kelime grubu: Cümle içerisinde kelimeleri görevlerine göre dizilişidir.

16. Cümle nedir, cümlelerden nasıl yararlanırsınız, duygu ve düşüncelerimizi nasıl anlatırsınız?

Açık uçlu olan bu soruya anket uygulanan **383** öğrenciden **330**'u cevap vermiştir.

Başarı oranı: % 86.16

Bu soruya öğrencilerin verdiği cevaplardan bazıları şunlardır:

→ Cümle, bir duyguyu, bir düşünceyi, isteği dileği anlatmak için kullanılan sözcük gruplarıdır.

→ Cümle: Yüklemi olan bir veya birden fazla kelimedenden oluşan kelime gurubu yada guruplarıdır. Cümleleri birleştirerek parça oluşturabiliriz. Duygu ve Düşüncelerimizi ise ister tek bir cümlede ister sayfa sayfa anlata biliriz.

→ Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir isteği yada targıyı tam olarak anlatan kelime ve kelime gruplarıdır. Her zaman cümleden yararlanırsınız, cümle olmadan bir şey yapamayız. İletişim kuramayız.

→ Öğeler bir araya gelerek anlamlı yada anlamsız bir şeyler anlatmaya yarayan sözcük yada sözcük gruplarıdır. Duygu ve düşüncelerimizi anlamlı bir şekilde anlatırız.

→ Cümle: Duygu ve düşüncelerimizi anlatmaya denir. Duygu ve düşüncelerimizi Kağıta dökmemize denir.

→ Yargı bildiren duygu ve düşüncelerimizi düzgün kelimeler kullanarak oluşturulan cümledir.

→ Sözcüklerden oluşan sözcük ve sözcük gruplarına cümle denir. Örnek vererek yararlanırsınız. Cümle içerisinde hissettiklerimizi anlatarak yazarız olur. Mesela Ben çok sinirliyim. gibi.

→ Cümle: 3 ve daha fazla kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşur. Düşüncelerim

Bir kişiye bir şey söylemek için karşıdaki kişiye cümleler bir şeyle söyleriz.

Cümle düşüncelerimi aktarır.

→ Bir duyguyu, düşüncelerimi belirtmek için yazılan yazıdır. Cümlelerden örnek vereceğimiz zaman okuduğumuz zaman yararlanırsınız.

→ Cümle: Kelimelerden meydana gelmiş dilin en küçük parçadan biridir, Cümlelerden duygularımızı anlatarak yararlanırsınız, duygu ve düşüncelerimizi yazarak anlatabiliriz.

→ Cümle: Kelime, ve kelime öbeklerinden oluşmuş, öznesi ve yüklemi olan dilbilgisi kurallarına uygun dizilmiş sözcük grubudur. Cümlelerden paragraf yazarken yararlanırsınız. Birbirine beğli, birbirini tamamlayan cümleleri art arda yazarak duygu ve düşüncelerimizi aktarırsınız.

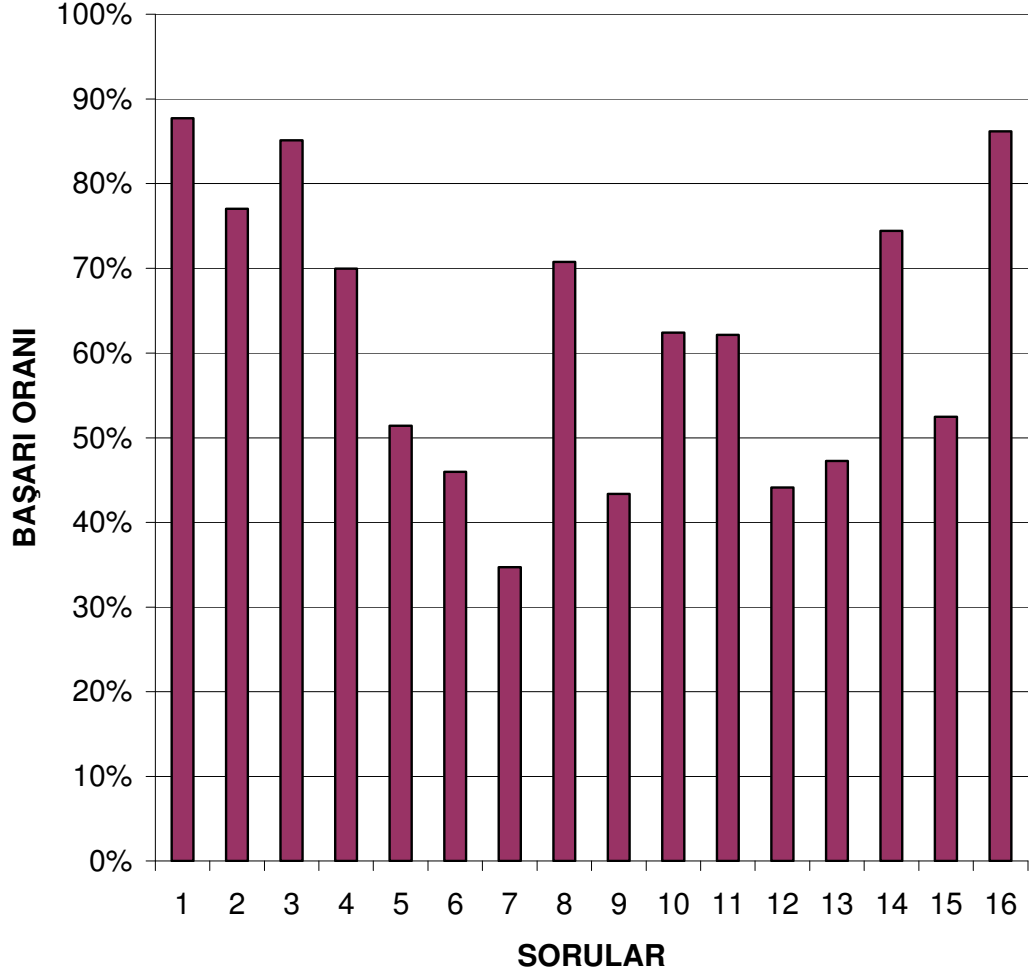
→ Kelimelerden oluşan istediğinizi anlatmak için kurduğunuz, söylediğiniz şey. İnsanlar düşünceleri ne isteğin ne istenmediği anlatmak için cümle kurarlar.

Not: 15. ve 16. sorular için verilen boşluk yeterli olmazsa kâğıdın arkasını kullanabilirsiniz.

Yardımlarınız için sonsuz teşekkürler...

Cevap Anahtarı: 1) B, 2) A, 3) A, 4) C, 5) D, 6) C, 7) B, 8) C, 9) B, 10) D, 11) A, 12) C, 13) D, 14) A.

2. GRAFİK
İLKÖĞRETİM OKULLARI 7. SINIF DÜZEY BELİRLEME
TESTİ BAŞARI GRAFİĞİ

3. ÖRNEK TEST

DÜZEY: İLKÖĞRETİM OKULLARI 8. SINIF

Bu test, Erzincan ili merkezindeki altı ilköğretim okulunun 8. sınıfında okuyan 378 öğrenciye uygulanmıştır.

Testte öğrencilere ikisi açık uçlu olmak üzere 16 soru sorulmuştur.

Sorular ve öğrencilerin başarı oranları şu şekildedir:

1. Aşağıdakilerden hangisinde tamlayanı ile tamlananı yer değiştirmiş bir belirtili ad tamlaması vardır?

- A) Dolmuşun lâstiği patlamıştı.
- B) Okul bahçesinin kapısı yeni boyanmış.
- C) Gözlerimizi kamaştırıyordu mavisî denizin.
- D) Şiir kitaplarının içeriği romandan farklıdır.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **378**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **321**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **57**

Başarı oranı: % 84.92

Türkçede şiir dilinde ve günlük konuşmalarda rastlanan bu tür yapıların doğru tespiti de son derece önemlidir. Bu soruya verilen cevapların başarı oranı bir hayli iyidir. “denizin mavisî” belirtisiz isim tamlamasının unsurları yer değiştirmiş ve tamlama C seçeneğini oluşturan cümlede “mavi+**si** deniz+**in**” şeklinde geçmiştir. Belirtisiz isim tamlamasının unsurlarının yer değiştiremediği, sadece belirtili isim tamlamalarının özel bazı nedenlerle unsurlarının yer değiştirebildiği ve belirtili isim tamlamasında, tamlayan ve tamlanan unsurların ek aldığı bilenen öğrencilerin bu sorunun doğru cevabını bulmaları pek de zor olmamıştır.

2. Aşağıdakilerden hangisinde farklı bir şekilde oluşturulmuş birleşik fiil vardır?

- A) Şükretmesini bilmelisin.
- B) O, sabretmesini hiç beceremedi.
- C) Reddedilmekten kim hoşlanır ki.
- D) Giden geminin arkasından bakakaldı.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **378**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **272**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **105**

Başarı oranı: % 71.96

Bu tür sorulara 7. sınıfa göre bu sınıf seviyesinde daha çok doğru cevap verilmiştir. Birleşik fiillerin doğru tespiti ve bu fiillerin doğru ayırt edilmesi çok önemlidir. Birleşik fiillerin bir hareketi karşılamak üzere bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden, bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden ya da bir ya da birden fazla isim unsuru ile yardımcı fiil görevi üstlenen fiillerden oluştukları ve kaç kelimedenden oluşurlarsa oluşsunlar tek bir kelime gibi görev yaptıkları uygulamalı örnekler ile öğrencilere kavratılmış olsaydı, sorunun başarı oranı daha yukarılarda olabilirdi.

3. "Hafta sonu annesini ziyarete gitti." **cümlesinde altı çizili bölüm cümlenin hangi ögesidir?**

- A) Zarf Tümleci
- B) Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümlaç)
- C) Özne
- D) Nesne

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **378**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **103**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **272**

Başarı oranı: % 27.25

Yine şekilden ziyade işlevi öne çıkartan böyle bir soruya verilen doğru cevap sayısı son derece düşüktür. Eklerin işlevlerine çok önem verilmesi gerekmektedir. Bu yapılı kelime ve cümlelerin tahlilleri üzerinde zengin örnekler ile durulmalıdır. Bilinçli olarak sorduğumuz ve B seçeneğini bilinçli olarak koyduğumuz bu sorunun başarı oranının bu derece düşük olmasının nedeni ortadadır. Öğrenciler ekleri sadece ezberlemekte, eklerin işlevlerini bilmemekteler. Böyle olunca da her yönelme hâli eki alan kelime ya da kelime grubunun yer tamlayıcısı olduğunu düşünmekteler. Halbuki biraz dikkatli baksalardı altı çizili olan kısmın, yani “**annesini ziyarete**”nin herhangi bir yön bildirmediğini görebilirlerdi. Dil bilgisi, kuru ezbere dayalı bir ders olmayıp bir uygulama ve beceri dersidir. Dolayısıyla dil bilgisi konuları ya da ekler sadece ezberletilirse ve dil bilgisi konuları arasındaki sıkı bağ öğrencilere kavratılmazsa öğrencilerin bu tür sorulara doğru cevap vermesi zaten beklenemez diye düşünmekteyiz. Öğrencilerin, Türkçedeki eklerin çok değişik işlevler ile kullanıldığını bilmeleri gerekmektedir. Bu durum hâl ekleri için de geçerlidir. Sadece yönelme hâli ekinin değil, bulunma ve çıkma hâli eklerinin de çok değişik işlevleri vardır. Örneğin; *Ayşe ev+de çalışmış.* ve *Ayşe ev+den geldi.* cümlelerinde -dA ve -dAn eklerini alan kelimeler cümlelerde yer tamlayıcısı olmuşlardır. Söz konusu ekler de hâl eki olarak iş görmüşlerdir. Ancak, *Ayşe eylül+de gelecek.* ve *Ayşe iç+ten davranır.* cümlelerinde, bu ekleri alan kelimeler yer tamlayıcısı olarak görev yapmamışlardır. Birinci cümlede -dA ekini alan “*eylül*” kelimesi ve ikinci cümlede -dAn ekini alan “*iç*” kelimeleri zarf tümleci görevi üstlenmişlerdir. Yine “*göz+de futbolcu*” ve “*can+dan dost*” tamlamalarında da söz konusu ekleri alan kelimeler sıfat görevinde kullanılmışlar ve niteledikleri isimler ile birlikte birer sıfat tamlaması oluşturmuşlardır.

4. Aşağıdakilerden hangisinde ad tamlaması yoktur?

- A) Dün gelen misafir bugün gidecek.
- B) Mehmet'in parası kaybolmuş.
- C) Öğrencilerden birkaçı geldi.
- D) Masanın örtüsü güzelce ütülenmişti.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **378**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **274**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **104**

Başarı oranı: % 72.49

Bu tür doğrudan isimi verilen kelime grubunun tespit edilme oranı genelde iyidir. Bu soruda da aynı durum söz konusudur. Öğrencilerin bu soruyu doğru cevaplamaları pek de zor olmamıştır. Yanlış cevap veren öğrencilerin büyük çoğunluğu da çeldirici olarak koyduğumuz C seçeneğini işaretlemiştir. Bu seçeneği özellikle koymamızın nedeni de Türkçede çok sık olarak kullanılan bir yapının öğrenciler tarafından bilinip bilinmediğini ölçmektir. Tamlanan unsuru belirsizlik ifade eden kelimelerden oluşan bir belirtili isim tamlamasında, tamlayan unsur tamlayan eki yerine *-dAn* ekini alır. *kitaplar+in bazıları* → *kitaplar+dan bazıları*, *evler+in birçoğu* → *evler+den birçoğu* örneklerinde olduğu gibi. Bu tür yapılar da öğrenciler tarafından bilinmelidir.

5. "Atatürk kurduğu Cumhuriyeti Türk gençlerine emanet etti." **cümlesinin öge dizilişi aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Özne + Belirtili Nesne + Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç) + Belirtisiz Nesne + Yüklem

B) Özne + Belirtili Nesne + Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç) + Yüklem

C) Özne + Belirtili Nesne + Zarf Tümleci + Belirtisiz Nesne + Yüklem

D) Özne + Belirtili Nesne + Zarf Tümleci + Yüklem

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **378**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **223**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **153**

Başarı oranı: % 58.99

Yine kelime gruplarının kurucu olarak kullanıldığı bu cümleye verilen cevapların başarı oranı **%50**'nin biraz üzerinde durmuştur. Kelime gruplarının

cümlelerde kurucu olarak kullanılmaları konusunun her sınıf seviyesinde ele alınması ve bu konuya önem verilmesi gerekmektedir. Yanlış cevaplardan birçoğu “**emanet et-**” birleşik fiilini oluşturan kelimelerin ayrı ayrı düşünölmüş olmasından kaynaklanmıştır. Öğrenciler söz konusu birleşik fiili fark edemedikleri için “**emanet**” kelimesini “**et-**” yardımcı fiilinin belirtisiz nesnesi olarak düşünmüşler ve yanlışlığa düşmüşlerdir. İlgili sorulardan sonra da detaylı olarak ifade ettiğimiz gibi, birleşik fiillerin nasıl oluştuklarının, türlerinin, yardımcı fiil kavramının ve hepsinden önemlisi bu fiillerin kaç kelimedenden oluşurlarsa oluşsunlar bir kelime grubu oluşturdukları ve tek bir kelime gibi görev yaptıklarının öğrencilere kavratılması gerekir.

6. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi belirtisiz ad tamlamasıdır?

- A) Yoldan hızlıca geçen otomobil Korkut'un amcasınındı.
- B) Son okuduğu hikâye “Son Kuşlar”dı.
- C) Buralar Türkiye'nin en verimli ovalarıdır.
- D) Onun, arkadaşını beklediği yer mahalle kahvesiydi.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **378**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **217**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **159**

Başarı oranı: % 57.41

Genelde kelime gruplarının cümlenin herhangi bir kurucusu olduğu cümlelerin başarı oranı oldukça düşüktür. Bu sorunun başarı oranı da **%57,41**'dir. Bu oran da yüzde ellinin üzerinde olması nedeni ile sevindirici gibi görülebilir; ancak, buradaki problem de aynıdır ve çok önemlidir. Özellikle sorduğumuz bu tür sorulara verilen cevapların başarı oranının yüzde elliden az ya da yüzde ellinin hemen üzerinde olmasının en önemli, belki de, tek nedeni öğrencilerin tek kelimelik öğeleri kelime gruplarının öge olmalarından daha iyi görebilmeleri, kelime gruplarını ise iyi görememeleridir. Kelime gruplarının da cümlelerde öge olabilecekleri ve tek bir kelime gibi görev yapabilecekleri üzerinde özellikle durulmalıdır. Kelime grupları ve bunların işlevleri öğrenciler tarafından iyi

bilinseydi, öğrencilerin bu çok zor olmayan sorudaki “**mahalle kahvesi**” belirtisiz isim tamlamasını, bu isim tamlamasının ek-fiilin görülen geçmiş zamanı ile çekime girdiğini ve yüklem olduğunu görmeleri hiç de zor olmazdı diye düşünmekteyiz. Yine burada sadece fiillerin değil, isim ve isim soylu kelimelerin ve kelime gruplarının da cümlelerde yüklem olabileceği, Türkçede fiil cümlelerinin yanı sıra isim cümlelerinin de yoğun bir şekilde kullanıldığı üzerinde durulmalıdır.

7. Aşağıdakilerden hangisinde birleşik kelime farklı bir yolla oluşturulmuştur?

- A) Kuşburnunu çok severim.
- B) Çocuk ayakkabıları çok pahalı.
- C) Ülkemizde üstgeçitler fazla kullanılmıyor.
- D) Ahçıbaşı gelecek hafta işe başlayacak.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **378**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **186**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **189**

Başarı oranı: % 49.21

Bu soruya verilen doğru cevap oranı 7. sınıf seviyesindekinden daha düşüktür. Bu da bir çelişki oluşturmaktadır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi birleşik kelimelerin nasıl oluştukları konusu üzerinde özenle durulması gerekmektedir.

8. Aşağıdakilerden hangisinde sıfat tamlamasının sıfat ögesi ilgeç / edat öbeğinden / grubundan oluşmuştur?

- A) Okula doğru koşarak gitti.
- B) Erzincan'a kadar uyuyamamışlar.
- C) O günden beri ne aradı ne de sordu.
- D) Elma gibi yanakları vardı.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **378**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **225**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **151**

Başarı oranı: % 59.52

Yine derin yapının görülmesi istenen bu soruya verilen cevapların başarı oranı **%50**'nin üzerinde olmasına rağmen tatmin edici olmaktan uzaktır. Bu sorunun başarı oranının bu sınıf seviyesinde daha fazla olması beklenirdi. Konu üzerinde daha fazla durulması gerekmektedir. Edatların isim ve isim soylu kelimeler ile birlikte kullanıldığı ve değişik anlam ilgileri kurarak isimleri ya da fiilleri / fiilimsileri niteleyebileceği üzerinde uygulamalar yapılarak durulursa bu tür soruların başarı oranı daha da artar diye düşünmekteyiz.

9. "Caddeden uzun saçlı bir adam geçti." **cümlesindeki sıfat tamlamasının ad unsuru aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) bir adam
- B) adam
- C) saçlı bir adam
- D) uzun saçlı

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **378**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **136**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **239**

Başarı oranı: % 35.98

Her sınıf seviyesinde olduğu gibi bu sınıf seviyesinde de derin yapı bilgisi isteyen bu soruya verilen doğru cevapların sayısı düşüktür. Kelime gruplarının unsurlarının doğru tespit edilmesi konusunda daha fazla çalışma yaptırılmalıdır. Bu sorunun başarı oranının artırılabilmesi için öğrencilerin birleşik sıfatları bilmeleri gerekmektedir. Dilimizde çok değişik yollarla birleşik sıfatlar oluşturulabilmektedir. Bunlardan biri ve bu soruda öğrencilerden görmeleri istenen türü, bir sıfat tamlamasına -// eki getirilerek elde edilen birleşik sıfattır.

“uzun saç” sıfat tamlamasına bu ek getirilmiş ve “uzun saç+lı” birleşik sıfatı oluşmuştur. Bu birleşik sıfat da “bir adam” sıfat tamlamasını nitelemiştir. “bir adam”ı niteleyen sadece “uzun” ya da “saçlı” değil, “uzun saçlı”dır. “uzun saçlı”nın nitelediği de sadece “adam” ya da “bir” değildir. “bir adam”dır. Çünkü “bir adam” da kendi içinde bir sıfat tamlamasıdır ve kelime gruplarının yapısı gereği tek bir kelime gibi görev yapmaktadır. “bir adam” sıfat tamlamasında da ana unsur “adam” olduğuna göre aslında “uzun saçlı” birleşik sıfatının nitelediği kelime “adam”dır.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sözcük öbeği / kelime grubu yoktur?

- A) O, yarın okula gelmeyecek.
- B) Sabahtan beri çalışıyor.
- C) Onu son anda fark ettim.
- D) Ayşe Hanım bugün raporlu.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **378**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **211**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **167**

Başarı oranı: % 52.82

Bu soruda da büyük bir çelişki vardır. Alt sınıf seviyelerinde bu tür sorulara verilen doğru cevap oranı daha fazlayken bu sınıf seviyesinde daha düşüktür. Farklı okullarda ve farklı sınıf seviyelerinde konuya farklı farklı oranlarda ağırlık verildiği ortaya çıkmaktadır. Yine burada sadece belli başlı bazı kelime gruplarına değil, bütün kelime gruplarına gerektiği gibi yer verilseydi, öğrencilerin bu basit sorunun doğru cevabını bulmaları çok daha kolay olurdu diye düşünmekteyiz.

11. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin öznesi sıfat tamlamasından oluşmaktadır?

- A) Çalışkan öğrencileri çok severdi.
- B) Caddedeki çöpler sabah toplandı.
- C) Dün yeni bir kitap aldım.

D) Otobüse ikinci duraktan bindik.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **378**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **223**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **153**

Başarı oranı: % 58.99

Bu soruya verilen cevapların başarı oranı %50'nin üzerinde olmasına rağmen durum hiç de iyi değildir. Alt sınıf seviyelerine göre bu sorunun başarı oranı çok daha yüksek olmalıydı. Her seçenekte sıfat tamlaması olduğu için en doğru yol cümlelerin öznelerini tespit etmektir. Cümlelerin özneleri tespit edilince doğru cevap ortaya çıkacaktır. A seçeneğinin yüklemine **Seven kim? / Kim severdi?** diye sorduğumuzda [O] cevabını alıyoruz. [O], bir kelime grubu olmadığı için, sorumuzun doğru cevabı da olamaz. C seçeneğinin yüklemine **Alan kim? / Kim aldı?** diye sorduğumuzda [Ben] cevabını alıyoruz. Bu cevap da sıfat tamlaması olmadığı için doğru cevap değildir. D seçeneğinin yüklemine **Binen kim? Kim bindi?** diye sorduğumuzda [Biz] cevabını alıyoruz. Bu cevap da doğru olamaz. B seçeneğinin yüklemine **Toplanan ne? / Ne toplandı?** diye sorduğumuzda "*caddedeki çöpler*" cevabını alıyoruz. Bu da bir sıfat tamlamasıdır ve doğru cevaptır. Elbette burada "*caddedeki çöpler*" sıfat tamlamasının cümlede *sözde özne* olması da doğru cevabı bulmayı zorlaştırmıştır. Özellikle böyle bir seçenek koyduk. Bunu da öğrencilerin *sözde özneyi* bilip bilmediklerini ve cümlelerde bu tür özneleri bulup bulamadıklarını tespit etmek için yaptık. *Caddedeki çöpleri* toplayan belli değildir. Bu yüzden de "*caddedeki çöpler*" belirtisiz nesnesi cümlede *sözde özne* görevi üstlenmiştir.

12. Aşağıdakilerden hangisinde birleşik fiil yoktur?

- A) Bilgi yarışmasında birinci olmadık.
- B) O, vefasızın birine gönül vermiş.
- C) Sana duygularımı anlatabilsem...
- D) Odanın her tarafında hanımelleri ve kuşkonmazlar vardı.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **378**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **182**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **193**

Başarı oranı: % 48.15

Böyle kolay bir sorunun doğru tespit edilememesi şaşırtıcıdır. Başarı oranı %50'nin altında kalmıştır. Yine birleşik kelimelerin, isim ya da fiil birleşimi fark etmez, nasıl oluştukları, farkları gibi konular üzerinde daha dikkatli bir şekilde durulması gerekmektedir. Birleşik fiillerin bir hareketi karşılamak üzere bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden, bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden ya da bir ya da birden fazla isim unsuru ile yardımcı fiil görevi üstlenen fiillerden oluştukları ve kaç kelimedenden oluşurlarsa oluşsunlar tek bir kelime gibi görev yaptıkları uygulamalı örnekler ile öğrencilere kavratılmış olsaydı, eminiz ki, sorunun başarı oranı şimdikinden çok daha yükseklerde olurdu.

Yanlış cevapların büyük bir çoğunluğu A seçeneğindeki *olama-* fiilinin *olabil-* birleşik fiilinin olumsuz şekli olduğunun birçok öğrenci tarafından bilinmemesinden kaynaklanmıştır. Yine özellikle çeldirici olarak koyduğumuz bu seçeneğe birçok öğrenci aldanmıştır. Çünkü A seçeneğini işaretleyen öğrenci sayısı oldukça fazladır. Birçok öğrenci de "*birinci*"yi cümlenin belirtisiz nesnesi olarak düşünmüştür. Genelde iki tarafı da fiil şeklinde olan birleşik fiillerin olumsuzları öğrenciler tarafından ya bilinmemekte ya da yanlış bilinmektedir. Bu gibi yapılar da öğrencilere gösterilmelidir.

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde öğeleri ayırmada bir yanlışlık yapılmıştır?

- A) Herkes / bu işin nasıl sonuçlanacağını / düşünüyor.
- B) Üç ay önce kaybettiği saatini / bulunca / çok / sevinmişti.
- C) Her gün / o / buraya / gelir.
- D) Adamlar / artık / sana / güvenmiyorlar.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **378**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **280**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **98**

Başarı oranı: % 74.07

Cümle kurucularının doğru tespit edilmesi istenen bu soruya verilen cevaplar genelde iyidir. Bu sorunun doğru cevabını bulmak için de seçeneklerdeki cümlelerin tahlillerini yapmak gerekmektedir. B seçeneğinin yüklemine **Ne zaman çok sevinmişti?** diye sorduğumuzda “*üç ay önce kaybettiği saatini bulunca*” cevabını alıyoruz. Ancak “*bulunca*” zarf-fiili, yanlış bir şekilde kendi unsurundan ayrılmıştır. Çünkü “*bulunca*” zarf-fiili cümlede zarf-fiil yan cümleciiği oluşturmuş ve kendi nesnesini almıştır. “*üç ay önce kaybettiği saatini*” nesnesi “*bulunca*” zarf-fiil cümleciiğinin nesnesidir. Zarf-fiil ya da diğer fiilimsi yan cümlecikleri de bir kelime grubu şeklinde oluştukları için tek bir kelime gibi görev yaparlar. Bu zarf-fiil grubu parçalandığı için de yanlışlık yapılmıştır.

14. Aşağıdakilerden hangisinde sıfat tamlamasının sıfat ögesi belirtisiz ad tamlamasından oluşmuştur?

- A) Uzun boylu oyuncuyu gördün mü?
- B) Çenesi düşük insanları çok sevmezmiş.
- C) Konu anlatımlı kitabı yeni almışlar.
- D) Arabadan inenlerin ellerinde ne vardı?

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **378**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **178**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **199**

Başarı oranı: % 47.09

Yine derin yapı bilgisi isteyen, kelime grubunun unsurlarının neden / nelerden oluştuğunun tespitini isteyen, bu sorunun doğru cevap oranı da **%50**'nin altındadır. Her sınıf seviyesinde bu konuya gereken yer ve önem verilmelidir. Bu soruda öncelikle sıfat tamlamaları tespit edilir, sonra da bu tamlamaların sıfat olan unsurları incelenirse, soruyu cevaplamak kolaylaşır. A seçeneğindeki sıfat tamlaması “*uzun boylu oyuncu*”dur. Bu sıfat tamlamasının sıfat unsuru da bir sıfat

tamlamasından oluşmaktadır. Çünkü “uzun boy” da kendi içinde bir sıfat tamlamasıdır ve -// ekini alarak birleşik sıfat görevi üstlenmiştir. B seçeneğindeki sıfat tamlaması “çenesi düşük insanlar”dır. Bu sıfat tamlamasının sıfat unsuru da isnat grubundan oluşmaktadır. Bu grup da birleşik sıfat görevi görmektedir. D seçeneğinde sıfat tamlaması yoktur. C seçeneğindeki sıfat tamlaması ise “konu anlatımlı kitap”tır. Bu sıfat tamlamasının sıfat unsuru ise “konu anlatım+I” belirtisiz isim tamlamasıdır. Bu belirtisiz isim tamlamasının tamlanan unsurunun aldığı tamlanan eki, tamlama -// ekini alınca düşmektedir. Şöyle ki; “konu anlatım+I+I →konu anlatım+Ø+I”.

15. Sözcük öbeği / kelime grubu nedir, sözcükten farkı var mıdır, varsa bu farklar ne / nelerdir?

Açık uçlu olan bu soruya anket uygulanan **378** öğrenciden **213**’ü cevap vermiştir.

Başarı oranı* : % 56.35

Bu soruya öğrencilerin verdiği cevaplardan bazıları şunlardır** :

→ *Sözcük öbeği: Birden fazla sözcükten olan topluluktur. Sözcükten farkı vardır. Birden fazla olması, fazla kelime ile bir nesneyi anlatması.... vb.*

→ *Sözcük öbeği cümledir. aralarındaki fark ise söz öbeği birkaç sözcükten meydana gelir.*

→ *Kelime gurubuna cümle denir. Sözcük öbeğine kelime denir. Yoktur.*

→ *Sözcük öbeği: Birden fazla sözcük topluluğundan oluşan sözcüklerdir. Sözcükten farklıdır. Birden fazla kelimededen oluşan topluluk Kelime Grubu.*

→ *Yoktur. Sözcük öbeğinin kelime grubunun sözcükten farkı yoktur.*

* 15. ve 16. soruların başarı oranı, öğrencilerin bu sorulara cevap verip vermediklerini göstermektedir.

** Öğrencilere uygulanan testlerden rastgele seçilen kâğıtlardaki söz konusu sorulara öğrencilerin verdikleri cevaplar dikkatlere sunulmuştur. Ayrıca, öğrencilerin cevapları bilgisayara aktarılırken öğrencilerin imlâlarına sadık kalınmıştır.

→ Sözcük öbeği cümledir. Aralarında tek fark ise söz öbeği birkaç sözcükten meydana gelmesidir. Bence.

→ Kelime grupları ve sözcükler; sözcükler ise kelime grubunu oluşturur. Kelime grupları cümleyi oluşturur. Cümle rahat anlamayı kolaylaştırır.

→ Harflerden oluşmuş kelimelerdir. Sözcükten farkı yoktur.

→ Bir dir soru sorulur.

→ Sözcük öbeği; sözcüğün tek kendisi Kelime grubu ise; Kelimeni tamamı demek arasındaki farklar çoktur.

→ Kelime gurubu: Kelimeler topluluğu denir. Sözcük öbeği: Tek harfe denir. Bunlar arasında fark vardır. Çünkü kelime cümleyi oluşturur.

→ Sözcük öbeği cümlelerin tamamının kelimelerden oluşmasıdır. Evet vardır.

16. Cümle nedir, cümlelerden nasıl yararlanırız, duygu ve düşüncelerimizi nasıl anlatırız?

Açık uçlu olan bu soruya anket uygulanan 378 öğrenciden 325'i cevap vermiştir.

Başarı oranı: % 85.98

Bu soruya öğrencilerin verdiği cevaplardan bazıları şunlardır:

→ Cümle, insanın duyguların, düşüncelerini birbirlerine anlatma ihtiyacı duyarlar ve bunun için kelimelerin mantıklı bir şekilde dizilmesi gerekir ve bu şekilde oluşan kelime gruplarına cümle denir. Yazarken ve konuşurken daha rahat anlaşılmayı sağlar. Duygu ve düşünceler cümle sayesinde anlatılır.

→ Cümle: Bir işi açıklamamız için kelimeler tarafından kurulmuş bir şey. İstedığımız duygu, düşüncelerimizi vb. şeyleri anlatmaya yarar. İstedğimiz şeyleri yazarak söyleyemeyiz ama konuşarak rahat söyleriz. Duygu ve düşüncelerimizi tatlı sözlerle anlatırız.

→ Cümle; insanların duygularını düşüncelerini anlattığı kelime ayrıtları kelime. Duygu ve düşüncelerimizi cümle, kelime oluşturarak yazarız.

→ Cümleden yararlanırız ve soru sorarız.

→ Cümle: Sözcük gruplarından oluşmuş sözcük öbekleridir. Duygularımızı cümle sayesinde anlatırız.

→ *Cümle: Sözcüklerden oluşan kelime gruplarına cümle denir. Cümleler insanlarda kolay anlaşılmayı öne sürer. Rahat bir şekilde ne istediğimizi anlatırız.*

→ *Cümle içinde yüklemi bulunan kelime gruplarına denir. Duygu ve düşünceleri anlatmakta kullanırız. Yazarken yada konuşurken cümlelerle konuşuruz. Cümle bir insanın isteklerinin yada istediklerinin en güzel anlatma biçimidir.*

→ *Cümle harflerden oluşan kelime grubudur. Cümleleri dışarı aktarırız ne söyleyeceğimizi cümlelerle söyleriz. Cümlenin 3 çeşiti vardır. Bunlar bileşik cümle,*

→ *İnsanların kendini ifade ettiği kelimelere cümle denir. Duygu ve düşüncelerimizi cümlelerle aktarırız.*

→ *Cümle: Bir duyguyu düşünceyi anlamlı bir biçimde anlatan öznesi yüklemi olan cümlelere denir. Kelimeler birleştirilerek oluşur.*

→ *Cümle: İçinde yüklem bulunan kelime guruplarına denir. Duygu ve düşüncelerimizi anlatarak yararlanırız. Yazarak ya da konuşarak duygu ve düşüncelerimizi anlatırız.*

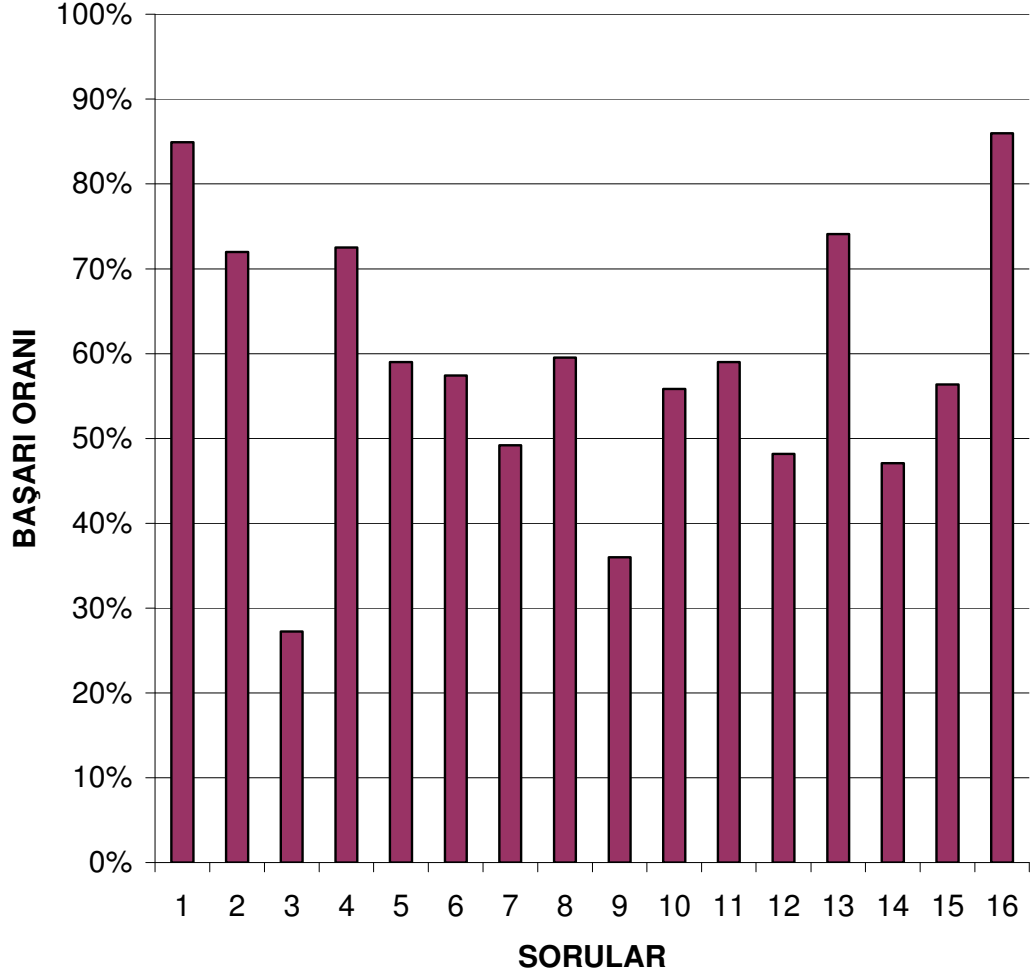
→ *Cümle: Özne ve yüklemden oluşan bize bir konu hakkında bilgi veren sözcük topluluğuna denir. Konuşmada..... vb. yararlanırız. Konuşarak anlaşırız.*

Not: 15. ve 16. sorular için verilen boşluk yeterli olmazsa kâğıdın arkasını kullanabilirsiniz.

Yardımlarınız için sonsuz teşekkürler...

Cevap Anahtarı: 1) C, 2) D, 3) A, 4) A, 5) B, 6) D, 7) C, 8) D, 9) A, 10) A, 11) B, 12) D, 13) B, 14) C.

3. GRAFİK
İLKÖĞRETİM OKULLARI 8. SINIF DÜZEY BELİRLEME
TESTİ BAŞARI GRAFİĞİ

4. ÖRNEK TEST
DÜZEY: ANADOLU LİSELERİ HAZIRLIK SINIFI

Bu test, Erzincan ili merkezindeki iki Anadolu Lisesinin hazırlık sınıflarında okuyan 230 öğrenciye uygulanmıştır.

Testte öğrencilere ikisi açık uçlu olmak üzere 16 soru sorulmuştur.

Sorular ve öğrencilerin başarı oranları şu şekildedir:

1) **Aşağıdakilerden hangisinde belirtisiz ad tamlaması yoktur?**

- A) Ahçıbaşına gerekli direktifler verildi.
- B) Ayakkabıyı dışarıda çıkarmış.
- C) Hanımellerini düzenli bir şekilde suluyor.
- D) Sivrisinekler hiç rahat bırakmıyor.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **230**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **135**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **95**

Başarı oranı: % 58.70

Sorunun başarı oranı %50'nin üzerinde olmasına rağmen iyi değildir. İlköğretim Okullarında okuyan öğrencilerin bu tür sorulara verdikleri cevapların doğruluk oranı daha yüksekti. Yine burada belirtisiz isim tamlaması ile sıfat tamlamasının birleşik kelime yapımında sıklıkla kullanıldığı ve kelime grupları arasındaki farklılıklar öğrenciler tarafından bilinseydi, sorunun başarı oranı çok daha iyi olurdu.

2) **“Çok” sözcüğü aşağıdakilerden hangisinde farklı bir görevde kullanılmıştır?**

- A) O, her zaman çok güzel giyinir.
- B) Çok iyi konuşanlardan biri de annesiydi.
- C) Çok tatlı bir oğlu var.
- D) Çok iyi düşünmek gerekmez miydi?

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **230**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **137**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **92**

Başarı oranı: % 59.57

Sıfat-zarf ayrımı yapılması istenen bu soruya öğrencilerin tamamına yakınının doğru cevap vermesi beklenirdi. Ancak başarı oranı sadece %60 olarak gerçekleşmiştir. Kelime türleri, bunların benzer ve farklı tarafları üzerinde durulması gerekmektedir. Sıfatlar yalnızca isimler ile ilişki içinde olan yani sadece isimleri niteleyen / belirten kelimelerdir. Zarflar ise, genellikle fiilleri nitelemekle birlikte, genel niteleyici olmalarından dolayı, aynı zamanda fiilimsileri, sıfatları ve kendisi gibi zarfları da niteleyebilmektedirler. Buradan hareketle “çok” kelimesinin ilişki içinde olduğu kelimenin ismi mi, fiili mi nitelediği tespit edilir ve “çok” zarfı, ismi niteleyen kelimeyi niteliyorsa sıfat ile ilişkili, fiili niteleyen bir kelimeyi niteliyorsa da zarf ile ilişkili demektir. “çok güzel giyin-“te, “çok iyi konuş-“ta ve “çok iyi düşün-“te fiili niteleyen kelime ile; “çok tatlı bir oğul”da da ismi niteleyen kelime ile ilişkilidir. Dolayısıyla doğru cevap C seçeneğidir.

3) “Gidiyorum gurbeti gönlümde duya duya.” **dizesindeki ikilemenin / tekrar grubunun göreviyle özdeş olmayan ikileme / tekrar grubu aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Spor salonunda oynuyorlardı güzel güzel.
- B) Aksaray’ın merkezine görkemli görkemli binalar yapıldı.
- C) İnce ince çiseliyordu yağmur.
- D) Arkadaşlarından da ayrıldı bir bir.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **230**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **94**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **134**

Başarı oranı: % 40.87

Devrik kurulmuş bir cümlede tekrar grubunun türü sorulmuş fakat öğrencilerin bu soruya verdikleri cevapların başarı oranı %40'ta kalmıştır. Bu tür yapılarda cümlelerin nasıl tahlil edileceği konusunda uygulamalı çalışmalar yaptırılmalıdır. Öncelikle devrik cümleler kurallı hâle getirilir ve sonra tahlil edilirlse doğru cevabı bulmak kolaylaşacaktır. Şöyle ki; “*Gidiyorum gurbeti gönlümde duya duya.*” dizesi, **Gurbeti gönlümde duya duya gidiyorum.** şeklinde ifade edilebilir. Bu şekilde cümlenin yüklemine **Nasıl gidiyorum?** diye sorulduğunda “*gurbeti gönlümde duya duya*” cevabı alınır ve bu dizedeki tekrar grubunun cümlenin zarf tümlecinin bir parçası olduğu anlaşılır. Soruda da zarf görevi üstlenmeyen tekrar grubunun bulunması istenmektedir. A seçeneğindeki “*güzel güzel*”, C seçeneğindeki “*ince ince*” ve D seçeneğindeki “*bir bir*” tekrar grupları fiil ile muhataptırlar ve zarf görevi üstlenmişlerdir. B seçeneğindeki “*görkemli görkemli*” tekrar grubu ise isim ile muhatap olduğu ve söz konusu ismi nitelediği için sıfat görevi üstlenmiştir. Dolayısıyla doğru cevap da B seçeneğidir.

4) Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ad tamlaması yer tamlayıcısı (dolaylı tümlec) görevinde kullanılmıştır.

- A) Babasının arabasını caddede görmüş.
- B) Okul servisine hiç binmiyordu.
- C) Eylülün sonunda işe başlayacak.
- D) Bu işler ayın sonuna yetiştirilecek.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **230**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **173**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **57**

Başarı oranı: % 75.22

Verilen kelime grubunun cümlede hangi unsur olarak kullanıldığının sorulduğu bu soruya verilen cevapların başarı oranı iyidir. Öğrenciler bu soruyu cevaplarırken fazlaca zorlanmamışlardır. Bu tür soruların başarı oranı diğer sınıf seviyelerine göre daha iyidir. Bir diğer sevindirici taraf da C ve D seçeneklerindeki belirtili isim tamlamalarının aldığı eklerin yer ya da yön

bildirmediği, zaman bildirdiğinin öğrencilerin çoğu tarafından görülebilmiş olmasıdır. Öğrencilerin tamamı bu ayrıntıya da dikkat etse, çeldirici olarak koyduğumuz bu seçeneklere takılmasaydı, yanlış cevap veren **57** öğrencinin bir çoğu da doğru cevabı bulabilirdi.

5) Farklı şekilde oluşturulmuş birleşik fiil aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A) Hiç beklemediğim bir anda geliverdi.
- B) Onu karşımda görünce donakaldım.
- C) Ayşe ders boyunca bana bakıp durdu.
- D) Emredecek bir hâlde değildim.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **230**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **114**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **113**

Başarı oranı: % 49.57

Bu konu bütün sınıf seviyelerinde olduğu gibi Anadolu Lisesi hazırlık sınıflarında okuyan öğrenciler tarafından da yeterli derecede anlaşılammıştır. Sorunun başarı oranı **%50**'nin altında kalmıştır. Birleşik fiillerin nasıl oluştukları, türleri, benzer ve farklı tarafları üzerinde daha detaylı durulması gerekmektedir.

6) "Kardeşiniz iki gün önce bizim evin bahçesinde yeni alınan bisikletini aramıştı." cümlesinde hangi öge yoktur?

- A) Zarf Tümlenci
- B) Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümlaç)
- C) Nesne
- D) Söзде Özne

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **230**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **199**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **31**

Başarı oranı: % 86.52

Cümlelerin hangi kuruculardan oluştuğunun tespitinin istendiği bu soruya verilen cevapların başarı oranı son derece yüksektir. Bu durum memnuniyet vericidir. Bu soru, cümlelerin tahlili yapılarak son derece sağlıklı bir şekilde cevaplanabilir. Yükleme **İki gün önce bizim evin bahçesinde yeni alınan bisikletini arayan kimdi / kim aramıştı?** diye sorduğumuzda "*kardeşiniz*" cevabını alıyoruz. Bu cevap da öznedir. Yine yükleme **Kardeşiniz bizim evin bahçesinde yeni alınan bisikletini ne zaman aramıştı?** diye sorduğumuzda "*iki gün önce*" cevabını alıyoruz. Bu cevap da cümlelerin zarf tümlecidir. Sonra yükleme **Kardeşiniz iki gün önce yeni alınan bisikletini nerede aramıştı?** diye sorduğumuzda "*bizim evin bahçesinde*" cevabını alıyoruz. Bu cevap da yer tamlayıcısıdır. Son olarak yükleme **Kardeşiniz iki gün önce bizim evin bahçesinde neyi aramıştı?** diye sorduğumuzda ise "*yeni alınan bisikletini*" cevabını alıyoruz. Bu cevap da belirtili nesnedir. Bu durumda seçeneklerde olmayan öge "*sözde özne*"dir. Çünkü "*kardeşiniz*" öznesi cümlelerin gerçek öznesidir. Dolayısıyla da doğru cevap D seçeneğidir.

7) "Birtem, arkadaşlarıyla ders çalışmaya gitti." cümlesinde altı çizili bölüm cümlelerin hangi ögesidir?

- A) Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç)
- B) Zarf Tümleci
- C) Nesne
- D) Özne

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **230**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **55**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **171**

Başarı oranı: % 23.91

Şekilden ziyade işlev istenen bu tür soruya tüm sınıf seviyelerinde aşağı yukarı aynı oranda doğru cevap verilmiştir. Bu sorunun başarı oranı **%23,91**'dir.

Soruya **230** öğrencinin **55**'i doğru, **171**'i yanlış cevap vermiştir. Yani yanlış cevap verenlerin sayısı doğru cevap verenlerin neredeyse üç katı kadardır. Bilinçli olarak sorduğumuz ve A seçeneğini bilinçli olarak koyduğumuz bu sorunun başarı oranının bu derece düşük olmasının nedeni ortadadır. Öğrenciler ekleri sadece ezberlemekte, eklerin işlevlerini bilmemekteler. Böyle olunca da her yönelme hâli eki alan kelime ya da kelime grubunun yer tamlayıcısı olduğunu düşünmekteler. Halbuki biraz dikkatli baksalardı altı çizili olan kısmın, yani "**arkadaşlarıyla ders çalışmaya**"nın herhangi bir yön bildirmedeğini görebilirlerdi. Dil bilgisi, kuru ezbere dayalı bir ders olmayıp bir uygulama ve beceri dersidir. Dolayısıyla dil bilgisi konuları ya da ekler sadece ezberletilirse ve dil bilgisi konuları arasındaki sıkı bağ öğrencilere kavratılmazsa öğrencilerin bu tür sorulara doğru cevap vermesi zaten beklenemez diye düşünmekteyiz. Eklerin işlevleri üzerinde durulmalı, dil bilgisi konuları işlenirken şekil ile birlikte işlev de verilmeli; şekil ile işlevin bir arada düşünülmesi sağlanmalıdır.

8) **Aşağıdakilerden hangisinde sıfat tamlamasının sıfat ögesi ilgeç / edat öbeğinden / grubundan oluşmuştur?**

- A) Annesine doğru yürüdü.
- B) O günden sonra ne geldi ne de haber verdi.
- C) Onbaşı Mehmet mektubu getirdi.
- D) Demir gibi yumrukları vardı.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **230**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **143**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **87**

Başarı oranı: % 62.17

Sorunun başarı oranı %60'ın üzerinde olmakla birlikte tatmin edici olmaktan da uzaktır. Kelime gruplarının yapısı, grubu oluşturan unsurların neden / nelerden oluştuğu konusu üzerinde daha fazla durulmalıdır. Edatların isim ve isim soylu kelimeler ile birlikte kullanıldığı ve değişik anlam ilgileri kurarak isimleri ya da fiilleri / fiilimsileri niteleyebileceği üzerinde uygulamalar yapılarak durulursa

bu tür soruların başarı oranı daha da artar diye düşünmekteyiz. Örneğin; *Sıkıntılı gibi görünüyorsun.* cümlesinde “*sıkıntılı gibi*” edat grubu bir fiili; “*demir gibi yumruk*” tamlamasında da “*demir gibi*” edat grubu ismi nitelemiştir. Dolayısıyla birinci örnekteki edat grubu fiili nitelediği için zarf tümleci görevi üstlenmiştir. İkincideki de ismi nitelediği için bir sıfat tamlamasında sıfat unsuru olarak görev yapmıştır.

9) “Üç aylık bir bebeği sokağa bırakmışlar.” **cümlesindeki sıfat tamlamasının ad ögesi aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) bir bebek
- B) bebek
- C) aylık bir bebek
- D) üç aylık

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **230**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **56**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **172**

Başarı oranı: % 24.35

Yine derin yapının görülmesi istenen bu soruya her sınıf seviyesinde olduğu gibi düşük oranda doğru cevap verilmiştir. Konu, her sınıf seviyesinde ele alınmalıdır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu tür soruların çözülebilmesi için kelime gruplarının yapıları, nelerden oluştukları vb. gibi konular üzerinde detaylı olarak durulması gerekmektedir. Yine bu soruda da doğru cevabın bulunabilmesi için birleşik sıfat konusunun bilinmesi gerekir. “*üç aylık bir bebek*” tamlamasında “*üç aylık*” sıfat unsuru, “*bir bebek*” de isim unsurudur. “*üç ay*” sıfat tamlaması *-llk* ekini almış ve birleşik sıfat görevi üstlenmiştir. Çünkü “*bir bebek*” isim unsurunu niteleyen “*aylık*” değil, “*üç aylık*”tır.

10) **Aşağıdakilerden hangisinde kelime öbeği / grubu yoktur?**

- A) Artık senin ile konuşmam.
- B) Yüzbaşı Çağrı içeri girdi.

- C) Bunu sana söyleyemem.
D) Yarın seni okuldan alacağım.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **230**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **58**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **169**

Başarı oranı: % 25.22

Muhtemelen yeterlik fiilinin olumsuzunu görememekten kaynaklanan bir yanlış cevap verme durumu vardır. Genelde öğrenciler C seçeneğini işaretlemişler. Çeldirici olarak koyduğumuz bu seçeneği öğrencilerin hemen hemen %75'i işaretlemiş; böyle olunca da başarı oranı çok düşük olmuştur. Özellikle iki tarafı da fiil şeklinde olan birleşik fiillerin olumsuzları öğrenciler tarafından ya bilinmemekte ya da yanlış bilinmektedir. Bu gibi yapılar da öğrencilere gösterilmelidir. "söyleyeme-" fiilinin olumlusu "söyleyebil-"tir. Bu birleşimin olumlusu birleşik fiil olarak değerlendirilmekte; olumsuzu ise basit fiil olarak düşünülmektedir.

11) Aşağıdaki cümlelerden hangisinin öznesi sıfat tamlamasından oluşmaktadır?

- A) Düzenli çalışan öğrencileri öğretmenleri sever.
B) Tahtadaki yazılar ikinci derste silindi.
C) Yeni aldığı kitapta resimler de varmış.
D) Çocuk, üçüncü kattan düşmüş.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **230**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **105**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **125**

Başarı oranı: % 45.65

Yine kurucusu kelime grubu olan bu soruyu doğru tahlil etmekte öğrenciler oldukça zorlanmışlardır. Edilgen çatılı olan cümledeki sözde özneyi öğrencilerin

yarıdan fazlası görememiştir. Bu basit sorunun başarı oranı **%45,65**'tir. Soruya **105** öğrenci doğru, **125** öğrenci yanlış cevap vermiştir. Yine başarı yüzde ellinin altındadır.

12) "Mayıs sıcakları, ısıtmıyor artık eskisi gibi Erzincan'ı." **cümlesinin öge dizilişi aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?**

- A) Özne + Yüklem + Zarf Tümleci + Belirtili Nesne
- B) Özne + Yüklem + Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Belirtili Nesne
- C) Özne + Yüklem + Zarf Tümleci + Belirtisiz Nesne + Belirtili Nesne
- D) Özne + Yüklem + Belirtisiz Nesne + Zarf Tümleci + Belirtili Nesne

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **230**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **100**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **128**

Başarı oranı: % 43.48

Bu soruda da verilen cümlelerin kurucularının neler olduğu istenmiş, sorunun başarı oranı **%50**'nin altında kalmıştır. Cümlelerin devrik kurulmasının da bu oranda etkisi olmuş olabilir. Bu soru da kelime gruplarının kurucu olarak kullanıldığı cümlelerin öğrenciler tarafından doğru tahlil edilemediğini göstermektedir. Cümle önce kurallı hâle getirilip ardından cümlelerin yüklemine gerekli sorular sorularak sağlıklı bir şekilde tahlil edilseydi, soru daha kolay çözülebilirdi.

13. **Aşağıdakilerden hangisinde sıfat tamlamasının sıfat ögesi belirtisiz ad tamlamasından oluşmaktadır?**

- A) Altı aylık maaşını hâlâ çekmemiş.
- B) Saçı uzun öğrenciler uyarıldılar.
- C) Okul çantalı çocuk yine buradan geçecek.
- D) Sınıfa gelenlerin defterleri neredeymiş?

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **230**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **111**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **119**

Başarı oranı: % 48.26

Bu sorunun başarı oranı da %50'nin altında gerçekleşmiştir. Bu durum bizi şaşırtmamıştır. Çünkü bu tip soruların başarı oranı her sınıf seviyesinde aşağı yukarı aynı orandadır. Bu oran, konunun önemini göstermesi açısından çok önemlidir. Bu soruda öncelikle sıfat tamlamaları tespit edilmeli ve bu sıfat tamlamalarının sıfat unsurlarının neden / nelerden oluştuğu belirlenmelidir. Şöyle ki; A seçeneğinde “*altı aylık maaş*”, B seçeneğinde “*saçı uzun öğrenciler*”, C seçeneğinde “*okul çantalı çocuk*” sıfat tamlamasıdır. D seçeneğinde ise sıfat tamlaması olmadığı için bu seçenek doğrudan elenecektir. “*altı aylık maaş*” tamlamasının sıfat unsuru “*altı ay*” sıfat tamlamasından oluşmaktadır. Bu sıfat tamlaması da -*ilk* ekini almış ve birleşik sıfat görevi üstlenmiştir. B seçeneğindeki sıfat tamlamasının sıfat unsuru da isnat grubundan oluşmuştur. Bu grup da birleşik sıfat görevi ile kullanılmıştır. “*okul çantalı çocuk*” tamlamasında ise sıfat unsuru “*okul çanta+sı*” belirtisiz isim tamlamasından oluşmuştur. Bu tamlama geçici sıfatlar yapan -*li* ekini alınca tamlanan unsurun aldığı tamlanan eki düşmüştür. Ancak tamlanan ekinin düşmesi o tamlamayı yok saymamızı gerektirmez “*okul*” ile “*çanta*” kelimelerini bir arada tutan o söylenmeyen tamlanan ekidir. Bu gelişmeyi şu şekilde somutlaştırabiliriz: “*okul çanta+sı+lı → okul çanta+Ø+lı.*”

14. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde öğeleri ayırmada bir yanlışlık yapılmıştır?

- A) Lise son sınıftaki öğrenciler / sınav sonrasını / düşünüyor.
- B) Düzenli ders çalışanlar / sınavdan sonra / sevinecekler.
- C) Geçen hafta yapılan sınavı kazandığını / duyunca / çok / sevinmişti.
- D) Öğretmenler / yeni gelen öğrenciyi / çok / seviyorlardı.

Değerlendirme:

Anket uygulanan toplam öğrenci sayısı: **230**

Doğru cevap veren öğrenci sayısı: **219**

Yanlış cevap veren öğrenci sayısı: **11**

Başarı oranı: % 95.22

Sorunun başarı oranı son derece sevindiricidir. Yanlış tahlil edilen cümlelerin bulunması istenen bu soruyu cevaplarırken öğrenciler zorlanmamışlardır. Bu sorunun doğru cevabını bulmak için de seçeneklerdeki cümlelerin tahlillerini yapmak gerekmektedir. C seçeneğinin yüklemine **Ne zaman çok sevinmişti?** diye sorduğumuzda “geçen hafta yapılan sınavı kazandığını duyunca” cevabını alıyoruz. Ancak “duyunca” zarf-fiili, yanlış bir şekilde kendi unsurundan ayrılmıştır. Çünkü “duyunca” zarf-fiili cümlede zarf-fiil yan cümleciiği oluşturmuş ve kendi nesnesini almıştır. “geçen hafta yapılan sınavı kazandığını” nesnesi “duyunca” zarf-fiil cümleciiğinin nesnesidir. Zarf-fiil ya da diğer fiilimsi yan cümlecikleri de bir kelime grubu şeklinde oluştukları için tek bir kelime gibi görev yaparlar.

15. Sözcük öbeği / kelime grubu nedir, sözcükten farkı var mıdır, varsa bu farklar ne / nelerdir?

Açık uçlu olan bu soruya anket uygulanan **230** öğrenciden **116**'sı cevap vermiştir.

Başarı oranı : % 50.43

Bu soruya öğrencilerin verdiği cevaplardan bazıları şunlardır** :

→ *İki veya daha fazla kelimededen oluşan anlamca kaynaşmış sözcük gruplarıdır.*

→ *Anlamca kaynaşmış sözcüklerdir. Kelimelerden farkları yoktur.*

→ *Sözcük öbeği: cümledir birden fazla sözcüğü bir araya getirip anlamlı şeyler çıkartmaya denir.*

Kelime grubu: Kelime grubu, kelimelerin bir araya gelip anlamlı cümleler kurmaya denir.

→ *İki veya daha fazla kelimenin birleşerek anlamca kaynaşmış sözcük gruplarıdır.*

* 15. ve 16. soruların başarı oranı, öğrencilerin bu sorulara cevap verip vermediklerini göstermektedir.

** Öğrencilere uygulanan testlerden rastgele seçilen kâğıtlardaki söz konusu sorulara öğrencilerin verdikleri cevaplar dikkatlere sunulmuştur. Ayrıca, öğrencilerin cevapları bilgisayara aktarılırken öğrencilerin imlâlarına sadık kalınmıştır.

→ Sözcükten farklıdır çünkü sözcük grubunun öğeleri bulunur. Yüklem, Tamlama gibi ama sözcüğün Tek başına olması onu sözcük grubundan ayırır.

→ Sözcük öbeği ve kelime grubu uyumu birden fazla kelimenin bir araya gelmesiyle oluşur. Sözcükten farkı kelime grubunun birden çok kelimededen oluşması sözcüğünde bir kelimededen oluşması.

→ Kelimelerin bir araya gelerek anlamlı bir öbek oluşturmasıdır. Sözcük tek başına kullanılırken, kelime öbeği birden fazladır.

→ Sözcük öbeği: en az iki kelimededen oluşan kelime grubudur. Sözcükten farkı sözcüğün bir kelimededen oluşmasıdır.

→ Kelime grubu: Kelimelerin toplanıp cümle oluşturmasına denir.

→ Bence yoktur. Her ikisi de aynı anlamı ve görevi yapar.

→ Kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşan grup kelime grubudur. Sözcükten farkı grub olmasıdır.

→ Sözcük öbeği: Sözcüklerden meydana gelmiş anlamlı cümleciklerdir. Farkı; sözcük tek başına anlam taşımaz ama sözcük öbeğinin bir takım anlamları vardır.

16. Cümle nedir, cümlelerden nasıl yararlanırız, duygu ve düşüncelerimizi nasıl anlatırız?

Açık uçlu olan bu soruya anket uygulanan **230** öğrenciden **200**'ü cevap vermiştir.

Başarı oranı: % 86.96

Bu soruya öğrencilerin verdiği cevaplardan bazıları şunlardır:

→ Cümle; duygu ve düşüncelerimizi en güzel biçimde ifade etmemize yarayan bir araçtır. Cümlelerden, anlatmak istediklerimizi anlatabilmek için kullanırız. Kendimizi en iyi biçimde ifade edebilmemiz için etkili sözcükler kullanmamız gereklidir. Ayrıca sadece etkili değil aynı zamanda doğru kelimelerle cümleler kurmamız gereklidir.

→ Duygu ve düşüncelerimizi anlatmak için inşa ettiğimiz kelime binasına cümle denir. Konuşarak yararlanırız.

→ Cümle birçok kelimeyi bir araya getirerek oluşturmuş olduğumuz topluluğa denir. Cümleler karşımızdaki insana karşı olan iyi ya da kötü duygularımızı anlatmak ve iletişim kurmak için kullanılır. Duygu ve düşüncelerimizi de o anki yaşadığımız durumu anlatan kelimelerle anlatırız.

→ Birden fazla kelimenin oluşturduğu anlamı kelime topluluğudur. Cümleden konuşurken, karşımızdaki insana düşüncelerimizi, duygularımızı aktarırken kullanırız.

→ Cümle: En az bir yargıdan oluşan kelime ya da kelime grubuna denir. Cümleler hayatımızda konuşmamıza, kendimizi ifade etmeye yarar.

→ Cümle, duygu ve düşünceleri ifade etmek için kullanılan, kelimeler topluluğudur. Cümleleri kendimizi ifade etmek için kullanırız. Duygu ve düşüncelerimizi bizi en iyi anlatacak kelimeleri seçerek kurduğumuz cümlelerle anlatırız.

→ Cümle kelimeleri bir araya getirerek duygu ve düşüncelerimizi saölü yada yazılı olarak anlattığımız ve ögeleri olan bir anlatım aracı olabilir.

Cümlelerden bir şey veya bir kişi hakkındaki yorumlarımızı anlatarak yada yazarak yararlanabiliriz. Duygu ve düşüncelerimizi o anki duygularımıza uygun kelimeleri seçip birleştirerek anlatabiliriz.

→ Cümle yüklem özne ve diğer ögelerden oluşur.

Cümleler iki çeşittir. Yüklem Türüne göre isim ve fiil ve ya yüklem ortata olmasıyla Devrik Sonunda olmasıyla Düz cümle gibi. Duğu ve düşüncelerimizi Belirli kurallara göre düzenli bir şekilde anlatırız.

→ Cümle duygu ve düşüncelerimizi anlatmaya yarayan kelime topluluğudur.

→ Cümle: Bir yargı bildiren sözcük öbeğidir. duygu ve düşüncelerimizi başkalarına aktarırken ve insanlarla anlaşmak için yararlanırız. İnsanlar konuşarak anlaşır bunun için cümlelere ihtiyaç vardır.

→ Bir duygu veya düşünceyi anlatmaya yarayan sözcük veya sözcük öbeklerinden meydana gelen yargılardır. Anlatmak istediğimiz herşeyi cümlelerle anlatırız, bildirmek istediğimiz yargıların hepsini cümleler ile bildiririz. Yani aklımızdan geçenleri cümleler ile anlatırız.

→ *Duygu ve düşüncelerimizi sözcükleri kullanarak anlatmamıza cümle denir.*

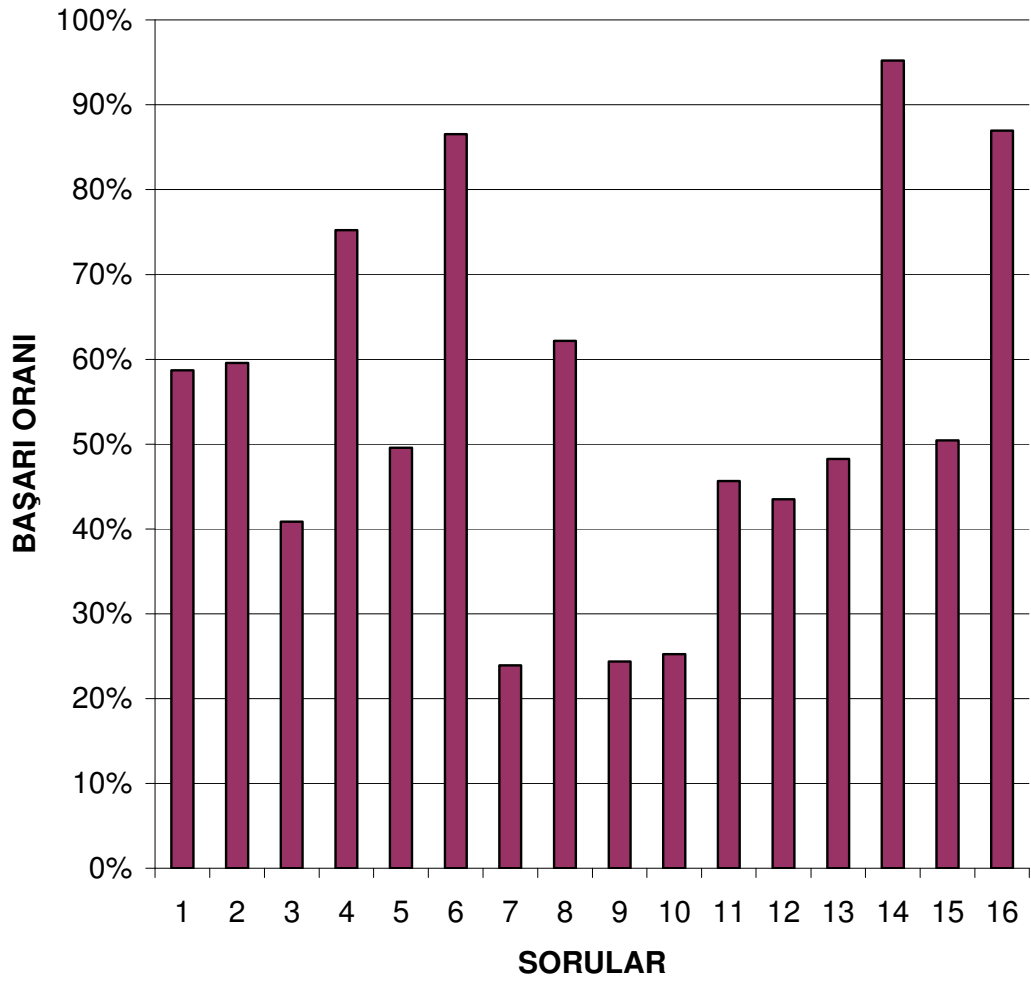
Bazen tek kelimeyle bazen de birden fazla kelimeyle duygu ve düşüncelerimizi anlatabiliriz.

Not: 15. ve 16. sorular için verilen boşluk yetmiyorsa kâğıdın arkasını da kullanabilirsiniz.

Yardımlarınız için sonsuz teşekkürler...

Cevap Anahtarı: 1) D, 2) C, 3) B, 4) B, 5) D, 6) D, 7) B, 8) D, 9) A, 10) D, 11) B, 12) B, 13) C, 14) C.

4. GRAFİK
ANADOLU LİSELERİ HAZIRLIK SINIFI DÜZEY BELİRLEME
TESTİ BAŞARI GRAFIĞI

6.1. Anket Sonuçlarının Genel Değerlendirmesi

Testlerdeki sorular sınıf seviyeleri de göz önünde tutularak hazırlanmaya çalışılmıştır. Ancak benzer soruların başarı oranları, genelde, bütün sınıf seviyelerinde aynıdır. Özellikle kelime gruplarının unsurlarının neden / nelerden oluştuğu ve kelime gruplarının cümlelerde öge olma durumları bütün sınıf seviyelerinde en zor olarak cevaplanan sorulardır. Biz bu durumun ortaya çıkacağını tahmin ederek çalışmamızın ikinci bölümünü çok geniş tuttuk; ayrıca, üçüncü bölümü de oluşturduk. İkinci bölümde Türkiye Türkçesindeki kelime grupları, bu grupların nasıl oluştukları, bir kelime grubunun başka bir kelime grubunun yapısına nasıl ve ne ölçüde katılabildiği, kelime gruplarının öge olma durumları zengin örnekler ile ortaya konulmuştur. Öğrenciler biraz derin yapı bilgisi isteyen soruları çözmeye son derece zorlanmaktadırlar. Çalışmamızın ikinci bölümü bu önemli problemin ortadan kalkması amacıyla çok detaylı tutulmuştur. Bu yüzden ikinci bölüm bu yönü ile de son derece önemlidir. Üçüncü bölümde de kelime gruplarının cümlelerde nasıl ve ne tür öge oldukları çok sayıda örnekle dikkatlere sunulmuştur. Söz konusu kelime grubunun hangi öge olduğu ve bu ögenin nasıl tespit edilmesi gerektiği üzerinde özenle durulmuştur. Ayrıca, öğrencilere uyguladığımız testlerdeki konu ile ilgili soruların da başarı oranları ve yorumlarına da bu bölümde yer verilmiştir. Öğrenciler bu iki önemli konuyu kavrayabilirlerse, *söz diziminin* en önemli problemi ortadan kalkmış olacaktır diye düşünmekteyiz.

Aynı tarz soruların başarı oranları, bazı istisnalar dışında, genelde aynı seviyelerdedir. Bu durum da aynı tür problemlerin bütün sınıf seviyelerinde devam ettiğini göstermesi bakımından son derece önemlidir. Tespit edilen ve ilgili yerlerde izah edilmeye çalışılan bu problemler ortadan kaldırılmadıkça bu tür soruların ve genel başarının yukarılara çıkarılması da söz konusu değildir. Derin yapı bilgisi istemeyen ve kelime gruplarının öge olma durumlarını sormayan soruların başarı oranları genelde iyidir. Bu tür soruların başarı oranı sınıf seviyelerine göre de farklıdır. Bu durum, okulun sosyal ve ekonomik çevresiyle, öğrenci velilerinin eğitim durumlarıyla ve aynı konuların farklı okullarda ve farklı sınıflarda aynı ağırlıkta ve önemde işlenmediği ile de ilgilidir.

Sınıfların genel ortalaması **%50**'nin üzerindedir. Bu başarı oranı 50'nin altında olmadığı için sevindiricidir; ancak, bu durumun büyük bir başarı olarak da görülmemesi gerekmektedir. Bazı soruların başarı oranları son derece düşüktür. Öyle sorular vardır ki yanlış cevap sayısı, doğru cevap sayısının üç katından bile fazladır. Bu gibi sonuçlar da dil bilgisinin en önemli konularından olan *söz diziminin* bu seviyedeki öğrenciler tarafından tam olarak kavranmadığını göstermektedir. Bu çarpıcı sonuçlar sadece bir sınıf seviyesinde ve sadece bir ya da iki soruda görülse, duruma çok değişik izahlar getirilebilir; ancak, durum her sınıf seviyesinde aynıdır ve birçok soruda da başarı oranı son derece düşüktür.

Bu testlerin sonuçlarından anlaşıldığı üzere öğrenciler dil bilgisi konularını ayrı ayrı düşünmekte ve dil bilgisi konuları arasında bağlantı kuramamaktalar. Bu da başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Dil bilgisi konuları arasındaki bağlantı somut örneklerle öğrencilere gösterilmeli, öğrencilerin bir gramer yapısının başka bir yerde, değişik bir işlevle de karşılıklarına çıkabileceğini bilmeleri gerekmektedir. Bu bağlantıları sağlıklı kuramayan öğrenciler, normal olarak, bu tür sorulara yanlış cevap vermişlerdir.

SONUÇ

SONUÇ

İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okuyan öğrencilerden toplanan kompozisyon kâğıtlarından ve bu kademedede okutulan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerden hareketle Türkiye Türkçesinde kullanılan kelime gruplarını, bu grupların derin yapısını; öğrenci kâğıtlarındaki cümleleri, cümle kalıplarını ve bu kalıpların kullanım sıklıklarını; bu kademedeki öğrencilerin konu hakkındaki durumlarını, duygu ve düşüncelerini nasıl ifade ettiklerini / ifade etmeye çalıştıklarını tespit ettikten sonra bazı sonuçlara ulaştık. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür.

1. Kelime grupları ifadeyi zenginleştiren unsurlar olarak her tür metinde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

Her ne kadar dilimizdeki kelime grupları belli sayıda ise de bu grupların işlevlerinin, neredeyse, sınırsız olduğu çalışmada zengin, tanıklı örnekler ile ortaya konmaya çalışılmıştır.

Gramerin şekilden anlama uzanan çok yönlü ilişkilerinden, dil ile düşünce arasındaki sağlam bağdan hareket edersek, kelime gruplarının ifadeye kattığı zenginliği daha da belirgin olarak görebiliriz.

Kelime gruplarının yüzeysel yapılarından derin yapılarına inilince gramer ile anlamın mükemmel uyumu insanı etkilemektedir.

2. Öğrenci kâğıtlarındaki ve ders kitaplarındaki metinlerde kelime grupları içinde en yoğun şekilde kullanılanlar sıfat tamlaması ile isim tamlamasıdır. Kelime grupları; nasıl oluştukları, cümlelerde ne tür görevler üstlenebildikleri ve diğer kelime gruplarının yapılarına ne ölçüde katılabildikleri gibi başlıklar altında incelendiğinde söz konusu grupların örneklerinin çokluğu, bu durumu büyük ölçüde doğrulamaktadır.

3. Kelime gruplarının nasıl oluştuklarının ve grubun unsurlarının doğru tespiti önemlidir. Bu grupların oluşma şekilleri daha çok derin yapı ile ilgilidir. Grupların nasıl oluştuklarının tespiti titiz bir çalışma ve yoğun bir dikkat gerektirmektedir. Bu derin yapılar çalışmada ayrıntılarıyla ortaya konulmuştur. *bin yıllık bir geçmiş* (İT7. 103/3) örneğinde, bin yıl sıfat tamlamasının isim unsuruna gelen *-ilk* isimden isim yapma ekinin sadece *yılı* değil *bin yılı* sıfatlaştırdığı ve bu sıfat tamlamasının da *geçmiş*'in değil, *bir geçmiş*'in sıfat unsuru olduğu gibi. Bu

tür yapılar pek çok kelime grubunda karşımıza çıkmaktadır. Bu şekildeki oluşumların doğru tespiti konunun öğretimi bakımından da çok önemlidir.

4. Kelime gruplarının nasıl oluştukları ve derin yapıları ile ilgili daha net bilgi vermek için sıfat tamlaması ile belirtili isim tamlamasının unsurlarının nelerden oluştuklarını dikkatlere sunmak istiyoruz.

4.1. Sıfat tamlamalarında sıfat olan unsur, tek kelimedenden ibaret niteleme sıfatı, belirtme sıfatı ve sıfat-fiil eki almış bir kelime olabildiği gibi bir kelime grubu da olabilmektedir. Sıfat unsuru kelime grubu şeklinde olan sıfat tamlamalarında, bu kelime grubu; sıfat-fiil grubu, belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, sıfat tamlaması, edat grubu, sayı grubu, bağlama grubu, tekrar grubu, zarf grubu, yönelme grubu, çıkma grubu, isnat grubu, vasıta grubu şeklinde görülmektedir.

İsim unsuru kelime grubu şeklinde olan sıfat tamlamalarında, bu kelime grubu; belirtisiz isim tamlaması, sıfat tamlaması, bağlama grubu, tekrar grubu, birleşik isim olabilmektedir.

Hem tamlayan hem de tamlanan unsuru kelime grubu şeklinde olan sıfat tamlamaları da şu şekillerde görülmektedir: Her iki unsuru da sıfat tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru tekrar grubu, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru edat grubu, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru sıfat-fiil grubu, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru zarf grubu, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru sıfat-fiil grubu, tamlanan unsuru belirtisiz isim tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru belirtisiz isim tamlaması, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru sıfat tamlaması, tamlanan unsuru unvan grubu olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru isnat grubu, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru vasıta grubu, tamlanan unsuru belirtisiz isim tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru vasıta grubu, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru tekrar grubu, tamlanan unsuru belirtisiz isim tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru zarf grubu, tamlanan unsuru belirtisiz isim tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru bağlama grubu, tamlanan unsuru belirtisiz isim

tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru isim-fiil grubu, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru belirtili isim tamlaması, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru yönelme grubu, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan sıfat tamlamaları; tamlayan unsuru çıkma grubu, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan sıfat tamlamaları.

4.2. Belirtili isim tamlamalarının da gerek tamlayan gerek tamlananları gerekse de hem tamlayan hem de tamlananları birer kelime grubu olabilmektedir. Tamlayan unsuru kelime grubu olan belirtili isim tamlamalarında, bu kelime grubu; belirtisiz isim tamlaması, belirtili isim tamlaması, sıfat tamlaması, unvan grubu, bağlama grubu şeklinde görülmektedir.

Tamlanan unsuru kelime grubu olan belirtili isim tamlamalarında, bu kelime grubu; belirtisiz isim tamlaması, sıfat tamlaması, bağlama grubu, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu, zarf grubu ve tekrar grubu şekline olabilmektedir.

Hem tamlayan hem de tamlanan unsuru kelime grubu şeklinde olan belirtili isim tamlamaları da şu şekillerde görülmektedir: Hem tamlayan unsuru hem de tamlanan unsuru belirtisiz isim tamlaması olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru sıfat tamlaması, tamlanan unsuru zarf grubu olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru sıfat tamlaması, tamlanan unsuru bağlama grubu olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru bağlama grubu, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru belirtili isim tamlaması, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru sıfat tamlaması, tamlanan unsuru belirtisiz isim tamlaması olan belirtili isim tamlamaları; hem tamlayan unsuru hem de tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru tekrar grubu, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru belirtisiz isim tamlaması, tamlanan unsuru sıfat-fiil grubu olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru sıfat tamlaması, tamlanan unsuru isim-fiil grubu olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru belirtisiz isim tamlaması, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru birleşik isim, tamlanan unsuru belirtisiz isim tamlaması olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru belirtili isim tamlaması, tamlanan unsuru sıfat-fiil grubu olan belirtili isim

tamlamaları; tamlayan unsuru isim-fiil grubu, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru sıfat-fiil grubu, tamlanan unsuru isim-fiil grubu olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru sıfat tamlaması, tamlanan unsuru sıfat-fiil grubu olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru belirtisiz isim tamlaması, tamlanan unsuru bağlama grubu olan belirtili isim tamlamaları; tamlayan unsuru birleşik isim, tamlanan unsuru sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamaları.

5. İncelenen öğrenci kâğıtlarında ve ders kitaplarında sıfat-fiil grubu oluşturan 6 değişik sıfat-fiil eki tespit edilmiştir.

6. İncelenen öğrenci kâğıtlarında ve ders kitaplarında zarf-fiil grubu oluşturan 14 değişik zarf-fiil ekinin kullanıldığı görülmüştür.

7. İncelenen öğrenci kâğıtlarında ve ders kitaplarında ünlem grubu oluşturan ünlemler “*ey, bre ve hey*” ünlemleridir.

8. İncelenen öğrenci kâğıtlarında ve ders kitaplarında edat grubu oluşturan 28 değişik edat kullanılmıştır. Bu edatların her biri değişik işlevler ile gruplar oluşturmuştur.

9. Birleşik fiiller de metinlerimizde çok zengin olarak kullanılan gruptandır. Birleşik fiiller çalışmada, “bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller”, “bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller” ve “anlamca kaynaşmış birleşik fiiller” başlıkları altında incelendi.

9.1. “Bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller”de yardımcı fiil olarak; *et-, ol-, kıl-* kullanılmıştır.

9.1.1. Ayrıca, bu tip birleşik fiillere isim unsuru sıfat-fiil eki almış kelime olanlar da ilave edilmiştir. Bu yapıları birleşik fiillerde de yardımcı fiil *ol-* şeklinde görülmüştür.

9.2. “Bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller”de yardımcı fiiller; *bil-, ver-, git-, gel-, kal- ve dur-*dur.

9.2.1. Ayrıca, *başla-, çalış-, iste-* gibi aslında yardımcı fiil olmayan bazı fiillerin “-mAyA *başla-*, -mAyA *çalış-*, -mAk *iste-* kalıpları içinde yardımcı fiil olarak kullanıldıkları örnekler de tespit edilmiştir.

9.2.2. Bazen bu tip birleşik fiillerin birinci unsurunun bir kip eki taşıdığı ve bu kip ekinin zarf-fiil ekinin yerini tuttuğu görülmüştür.

9.3. “Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller” başlığı altında, kalıplaşmış birleşik fiiller; tek unsurlu kalıplaşmış birleşik fiiller, iki unsurlu kalıplaşmış birleşik fiiller ve üç unsurlu kalıplaşmış birleşik fiiller olarak incelendi.

9.3.1. Tek unsurlu kalıplaşmış birleşik fiiller’in Özne + Fiil, Nesne + Fiil, Yer Tamlayıcısı + Fiil, Zarf Tümleci + Fiil bağlantısı ile birleştikleri;

9.3.2. İki unsurlu kalıplaşmış birleşik fiiller’in Özne + Nesne + Fiil, Özne + Yer Tamlayıcısı + Fiil, Özne + Zarf Tümleci + Fiil, Nesne + Özne + Fiil, Nesne + Yer Tamlayıcısı + Fiil, Nesne + Zarf Tümleci + Fiil, Yer Tamlayıcısı + Özne + Fiil, Yer Tamlayıcısı + Nesne + Fiil, Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Fiil bağlantısı ile birleştikleri;

9.3.3. Üç unsurlu kalıplaşmış birleşik fiiller’in de Özne + Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümleci + Fiil bağlantısı ile birleştikleri tespit edilmiştir.

Dilimizin en kıvrak ve etkili anlatım biçimlerinden biri olan anlamca kaynaşmış birleşik fiiller de böylelikle bütün yönleri ile tespit edilmiş ve dikkatlere sunulmuştur.

10. İncelenen öğrenci kâğıtlarında ve ders kitaplarında tekrar grupları, “unsurları aynı olan tekrar grubu”, “unsurları yakın anlamlı olan tekrar grubu”, unsurları zıt anlamlı olan tekrar grubu”, “ilaveli tekrar grubu” ve “sayılar ile oluşturulan tekrar grubu” şekillerinde tespit edildi.

11. İncelenen öğrenci kâğıtlarında ve ders kitaplarında bağlaç grubu oluşturan 10 değişik bağlaç tespit edilmiş; ayrıca, virgül ile oluşturulan bağlaç grupları da belirlenmiştir.

12. İncelenen öğrenci kâğıtlarında ve ders kitaplarındaki kısaltma grupları da “isnat grubu”, “yükleme grubu”, “yönelme grubu”, “bulunma grubu”, “çıkma grubu”, “vasıta grubu” ve “eşitlik grubu” olarak görülmektedir.

ÖĞRENCİLERDEN TOPLANAN KOMPOZİSYON KÂĞITLARININ İNCELENMESİ İLE VARILAN SONUÇLAR

13. İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okuyan öğrencilerin, sınırlı sayıda kelime ile duygu ve düşüncelerini ifade etmeye çalıştıkları görülmüştür.

14. İncelenen birçok kompozisyon kâğıdında günlük dilin dışına fazlaca çıkılamamış, belli kelimeler çevresinde dolanıp durulmuştur.

15. Öğrencilerin bazılarınca, verilen kompozisyon konularının çok iyi özümsemediği görülmektedir. Elbette bu durumun öğrencinin kendisinden mi dış nedenlerden mi kaynaklanmış olduğu da tam olarak kestirilememektedir.

16. Bazı kâğıtlarda özne yanlışları vardır.

17. Kâğıtlardaki bazı cümleler tamamen anlamsızdır; bu nedenle de bu tür cümlelerin verdiği mesaj anlaşılammaktadır.

18. Öğrenciler duygu ve düşüncelerini ifade ederken hemen hemen bütün kelime gruplarından yararlanmışlardır. Doğal olarak belirli sayıdaki kelime grupları -isim tamlaması, sıfat tamlaması, edat grubu vb.- öğrenci kâğıtlarında daha yoğun şekilde geçmektedir. İncelenen ders kitaplarındaki metinlerde, normal olarak, kelime grupları daha sık kullanılmıştır.

19. Kâğıtların pek çoğunda nesne yanlışları vardır.

20. Kâğıtların bazılarında kompozisyon konusu işlenirken bölümler arasında kopukluklar olduğu görülmektedir.

21. İmla ve noktalama yanlışları pek çok kompozisyon kâğıdında görülmekte; bu yanlışlıkların bazı kâğıtlarda aşırı derecede olduğu dikkatleri çekmektedir. Bazı öğrencilerin noktalama işaretlerinin nerelerde kullanıldığını bilmedikleri, dolayısıyla da bu işaretleri yanlış yerlerde kullandıkları tespit edilmiştir.

22. Öğrenci kâğıtlarının pek çoğunda yer tamlayıcısı yanlışları vardır.

23. Kâğıtlarda konunun anlaşılması için öğrenciler tarafından verilen örneklerin kısmen başarılı olduğu görülmüştür.

24. Öğrencilerin yüklem yanlışları da tespit edilmiştir.

25. Yazılan kompozisyonlara konulan başlıklar kısmen başarılı ve verilen kompozisyon konusu ile örtüşür niteliktedir.

26. Aynı sınıf seviyesindeki kompozisyon kâğıtlarının arasında dahi çok belirgin farklar vardır. Bunun, öğrencilerin farklı farklı ilgi alanlarının olduğu, okumayı ve yazmayı sevip sevmemeleri, farklı okullarda öğrenim görmeleri, okulların sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çevrelerden öğrencilerinin olduğu,

öğrencilerin ailelerinin eğitim durumları ve öğrenci ile ilgilenip ilgilenmedikleri gibi pek çok nedenden kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir.

27. Bazı kâğıtların tamamında ne anlatıldığını anlamak mümkün olmamaktadır; yani bazı kâğıtlarda bir kompozisyondan bahsetmek mümkün değildir.

28. Yine yukarıda bazı maddelerde söz ettiğimiz nedenlerden dolayı alt sınıf seviyesindeki bir kompozisyon kâğıdı, üst sınıf seviyesindeki bir kompozisyon kâğıdından çok çok iyi olabilmektedir.

29. Bazı kâğıtlarda öğrencilerin duygu ve düşüncelerine hâkim olmadıkları, konuyu kavrayamadıkları, dolayısıyla da konuyu net bir şekilde ifade edemedikleri gözlenmiştir.

30. Bazı öğrencilerin zarf tümleci yanlışı yaptıkları tespit edilmiştir.

31. Öğrencilerin bazı durumları izah ve ifade ederken deyimlerden ve mecazlardan yararlanma oranları son derece düşüktür. Yine bunu okuma ve yazma eksikliğinden kaynaklandığını düşünmekteyiz.

32. Kâğıtların çoğunda tamlama yanlışı yapıldığı görülmüştür.

33. Kompozisyonlar genelde kısa olmaktadır. Bunun, öğrencilerin sınırlı bir zamanda kompozisyonu yazmaları gerektiğinin yanı sıra yazmayı fazla sevmemeleri gibi nedenlerinin olabileceğini de düşünmekteyiz.

34. Birçok kâğıttaki ifadeler, öğrencilerin günlük dildeki ifadelerinin hemen hemen aynısıdır. Bunu ağız ya da imla özellikleri olarak değil de, seçilen ve kullanılan kelimeler ve ifade ediş tarzı bakımından belirtiyoruz. Bunun nedenini de okuma ve yazma alışkanlığının az olması ile açıklayabilmekteyiz.

35. Öğrencilerin genelde yazılı ifadede güçlük çektikleri, duygu ve düşüncelerini tam olarak ifade edemedikleri görülmüştür. Öğrenciler tarafından yazmanın âdeta özel bir yetenek, doğuştan gelen bir nitelik olduğunun sanılmasını bu durumun en önemli nedenlerinden biridir diye düşünmekteyiz.

36. Kâğıtlardaki 836 basit cümlelerin incelenen toplam 1594 cümleye oranı %52,44'tür.

37. Kâğıtlardaki 836 basit cümlelerin 283'ü isim cümlesidir. Bu 283 isim cümlesinin toplam 1594 cümleye oranı %17,75; toplam basit cümlelere oranı ise %33,85'tir.

38. İsim cümleleri ile ilgili özellikler şunlardır: Kâğıtlardaki 283 isim cümlesinin 254'ü olumlu cümle; 29'u olumsuz cümledir. 29 olumsuz cümlelerin 24'ü değil ile; 2'si -s/z eki ile; 3'ü de yok ile olumsuz yapılmıştır.

Olumsuz 29 cümlelerin toplam isim cümlelerine oranı %10,24'tür.

Kâğıtlarda 1 soru cümlesi 1 de devrik cümle vardır. 1 soru cümlesinin ve 1 devrik cümlelerin de toplam isim cümlelerine oranları %0,35'tir.

39. Basit kurallı / düz isim cümleleri 4 değişik kalıp ile kurulmuştur.

40. Cümle başı tümleçleri ile başlayan basit isim cümleleri 4 değişik kalıp ile kurulmuştur.

41. Odaklaştırma yapılmış / tümleçleri başa alınmış basit isim cümleleri 4 değişik kalıp ile kurulmuştur.

42. Cümle başı tümleçleri ile başlayan odaklaştırma yapılmış / tümleçleri başa alınmış basit isim cümleleri 2 değişik kalıp ile kurulmuştur.

43. Kâğıtlardaki 836 basit cümlelerin 553'ü basit fiil cümlesidir. Bunun toplam cümlelere oranı %34,69; toplam basit cümlelere oranı %66,14'tür.

44. Fiil cümleleri ile ilgili özellikler şunlardır: Kâğıtlardaki 553 fiil cümlesinin 493'ü olumlu cümle; 60'ı olumsuz cümle; 6'sı devrik cümle; 4'ü de soru cümlesi şeklindedir. Soru cümlelerinin biri soru zarfı ile diğeri de soru zamiri ile oluşturulmuştur ve iki cümle de olumludur. Olumsuz 60 cümlelerin toplam fiil cümlelerine oranı %10,84'tür. 6 devrik cümlelerin toplam fiil cümlelerine oranı %1,08'dir. 4 soru cümlesinin de toplam fiil cümlelerine oranı %0,72'dir.

45. Basit kurallı / düz fiil cümleleri 30 değişik kalıp ile kurulmuştur.

46. Cümle başı tümleçleri ile başlayan basit kurallı / düz fiil cümleleri 14 değişik kalıp ile kurulmuştur.

47. Belirsiz öznel basit fiil cümleleri 2 değişik kalıp ile kurulmuştur.

48. Odaklaştırma yapılmış / tümleçleri başa alınmış basit fiil cümleleri 13 değişik kalıp ile kurulmuştur.

49. Cümle başı tümleçleri ile başlayan odaklaştırma yapılmış / tümleçleri başa alınmış basit fiil cümleleri 2 değişik kalıp ile kurulmuştur.

50. Devrik / yüklemi sonda olmayan basit fiil cümleleri 6 değişik kalıp ile kurulmuştur.

51. Kâğıtlardaki birleşik cümle sayısı 576'dır. Bunun toplam cümlelere oranı %36,13'tür. Bu 576 cümlenin 468'i girişik-birleşik cümle, 79'u şartlı birleşik cümle, 23'ü *ki* bağlaçlı birleşik cümle, 6'sı da iç içe birleşik cümledir. Girişik-birleşik cümlelerin toplam cümlelere oranı %29,36, şartlı birleşik cümlelerin toplam cümlelere oranı %4,95, *ki* bağlaçlı birleşik cümlelerin toplam cümlelere oranı %1,44, iç içe birleşik cümlelerin toplam cümlelere oranı %0,37'dir.

52. Bağlı cümlelerin sayısı 73'tür. Bunun toplam cümlelere oranı %4,57'dir. Bu 73 cümle 7 değişik bağlaç ile birbirine bağlanmış cümlelerden oluşmaktadır.

52.1. "*Ama*" bağlacı ile bağlanan cümlelerin sayısı 12'dir. Bunun toplam bağlaçlar ile bağlanan cümlelere oranı %16,43'tür.

52.2. "*Çünkü*" bağlacı ile bağlanan cümlelerin sayısı 3'tür. Bunun toplam bağlaçlar ile bağlanan cümlelere oranı %4,10'dur.

52.3. "*Hem... hem*" bağlacı ile bağlanan cümlelerin sayısı 1'dir. Bunun toplam bağlaçlar ile bağlanan cümlelere oranı %1,36'dır.

52.4. "*Ve*" bağlacı ile bağlanan cümlelerin sayısı 54'tür. Bunun toplam bağlaçlar ile bağlanan cümlelere oranı %73,97'dir.

52.5. "*Ya*" bağlacı ile bağlanan cümlelerin sayısı 1'dir. Bunun toplam bağlaçlar ile bağlanan cümlelere oranı %1,36'dır.

52.6. "*Fakat*" bağlacı ile bağlanan cümlelerin sayısı 1'dir. Bunun toplam bağlaçlar ile bağlanan cümlelere ile oranı %1,36'dır.

52.7. "*Da*" bağlacı ile bağlanan cümlelerin sayısı 2'dir. Bunun toplam bağlaçlar ile bağlanan cümlelere ile oranı %2,73'tür.

53. Sıralı cümlelerin sayısı 100'dür. Bunun toplam cümlelere oranı %6,27'dir.

54. Eksiltili / kesik cümlelerin sayısı 7'dir. Bunun toplam cümlelere oranı %0,43'tür.

ÖĞRENCİLERE UYGULANAN TESTLERİN İNCELENMESİ İLE VARILAN SONUÇLAR

55. İlköğretim Okullarının ikinci kademesinde okuyan öğrencilerin konu hakkındaki genel durumları kötü olmamakla birlikte çok iç açıcı da değildir.

56. Öğrencilerin kelime gruplarını oluşturan unsurları tespit ederken zorlandıkları; özellikle yüzeysel yapıdan daha çok derin yapıyı görmeleri istenen sorulara verdikleri cevapların doğruluk oranlarının oldukça düşük olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin *Çalışkan bir öğrenci ya da konu anlatımlı kitap* gibi yapıları tamlayan ve tamlanan unsurlarına ayırmada zorluk çektikleri, pek çok yapıyı da doğru ayıramadıkları tespit edildi. Bu tür derin yapıları görmeleri istenen sorulara verilen doğru cevap oranı bütün sınıfların ortalaması olarak %35 civarındadır.

57. Öğrenciler, doğrudan ismi verilen ve seçeneklerde bulunması istenen kelime gruplarını bulurken fazla zorlanmamışlardır. Bu tür soruların başarı oranı ortalama olarak %70'tir.

58. Genelde sıfat, zarf vb. kelime türü ayrımı iyi yapılmaktadır. Bu tür soruların başarı oranı ortalama %85'tir.

59. Açık uçlu olan her testteki son iki sorudan cümle ile ilgili olan soruya kelime grubu ile ilgili olan sorudan daha fazla cevap veren öğrenci olmuştur. Ancak, söz konusu sorulara verilen cevapların birçoğu da genel ifadeler taşıyan, doyurucu olmaktan uzak cevaplardır. Bazı cevaplar ise tatmin edici mahiyettedir.

60. Hangi seçenekte zaman, yer vb. vurgulanmıştır gibi sorulara verilen cevapların başarı oranı da %50'den biraz fazladır.

61. Aşağıdakilerden hangisinde isim tamlaması vb. cümlenin hangi kurucusudur? gibi sorulara verilen cevapların başarı oranı da ortalama %55'in biraz üzerine çıkmaktadır. Bu oran %50'nin üzerinde olmasına rağmen sevindirici değildir. Öğrenciler, tek kelimelik cümle kurucularını tespit etmede fazla zorlanmamaktalar; ancak, herhangi bir kelime grubu, cümlenin herhangi bir kurucusu olunca durum tamamen değişmektedir. Öğrenciler, bünyesinde kelime

grubu bulunan cümlelerin unsurlarını tespit ederken çok zorlanmışlardır. Bu, vardığımız önemli sonuçlardan biridir.

62. Öğrencilerin birleşik fiiller konusundaki başarı durumları da %50'nin üzerindedir. Ancak bu oran tatmin edici değildir.

63. Sorular, genelde işlevden ziyade şekle bakarak cevaplandırılmıştır. Şekil ve işlevi bir arada düşünmek gerektiren sorulara verilen cevapların ortalama başarı durumu %27 civarındadır.

64. Hangi seçenekte kelime grubu vardır ya da yoktur şeklindeki soruların başarı durumu %50'nin hemen üzerindedir.

65. Genelde benzer sorulara farklı sınıf seviyelerinde benzer cevaplar verilmiştir.

66. Verilen cümlenin öge dizilişlerini tespit etmeleri istenen sorulara verilen cevaplar da genelde yetersizdir. Başarı oranı ortalama %50'lerdedir. Bunun en büyük nedeni de yine cümlelerde kelime grupları bulunmasıdır.

67. Bütün sınıf seviyelerinde başarı %50'nin üzerindedir. Ancak, genelde hemen %50'nin üzerinde durmuştur. Öğrencilerin konu hakkındaki durumları çok parlak olmamakla birlikte %50'nin altına düşmemiş olmaları sevindiricidir.

68. Dört ayrı testte de bütün öğrencilerin doğru cevap verdiği bir soru olmamıştır.

69. Dört ayrı testte de bütün öğrencilerin yanlış cevap verdiği bir soru olmamıştır.

70. Genelde cümle ile ilgili sorulara verilen cevapların başarı ortalaması düşüktür.

71. Sınıf seviyeleri arasında büyük başarı farklılıklarının olmaması bir ölçüde testlerdeki soruların orijinalliğini, seviyelerinin iyi ayarlandığını ve testlerin sağlıklı bir biçimde uygulanmış olduğunu göstermektedir diye düşünmekteyiz.

ÖNERİ

MEB İlköğretim Okulları Programında ve İlköğretim Okulları ikinci kademesinde okutulan Türkçe ders kitaplarında *söz dizimi* ile ilgili konular genişletilmeli ve derli toplu bir hâle getirilmelidir. Dilimizin en önemli ve zengin konularından biri olan söz dizimine müfredat programında ve ders kitaplarında gerekli önem ve yer verilmelidir.

Öğrenciler, özellikle okuma ve yazma konularında yönlendirilmeli, söz konusu kademedeki Türkçe derslerinde öğrencilere okuma ve yazma çalışmaları yaptırılmalıdır. Böylelikle öğrencilere okuma ve yazma zevk ve alışkanlığı kazandırılması yoluna gidilmelidir.

Kâğıtlarını incelediğimiz birçok öğrenci duygu ve düşüncelerini tam olarak anlatamamaktadır. Bu da az okuma ve hiç yazmama alışkanlığından kaynaklanmaktadır. Öğrencilerin kavram dünyalarının genişletilmesi, ifade kabiliyetlerinin artırılması için mutlaka okuma ve yazmaya önem verilmelidir.

Sadece duygu ve düşüncelerin tam olarak ifade edilememesi değil, noktalama yanlışlarından tutun da nesne eksikliği, özne-yüklem uyumsuzluğu, tamlama yanlışları gibi dil yanlışlarına hemen her kâğıtta rastlamak mümkündür. Bu olumsuz durumların nedeninin de, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, okumama ve yazmama alışkanlığı olduğunu düşünüyoruz.

Birçok öğrenci, noktalama işaretlerinin ne işe yaradığını ve nerelerde kullanıldığını bilmiyor. Bu işaretler ve kullanıldıkları yerler uygulamalı çalışmalar ile öğrencilere öğretilmelidir.

Dil bilgisi konularının birbirinden ayrıymış gibi değil de bir bütün olarak düşünülmesi sağlanmalıdır. Bu durum, öğrencilerin düştükleri başlıca yanıştır. Öğrenciler, her bir dil bilgisi konusunu bağımsız olarak düşünüyorlar ve bir kuralın ya da özelliğin bir başka yerde karşılıklarına çıkabileceğini hesap bile edemiyorlar. Öğrencilerin testlerdeki yanlışlıklarının büyük kısmı bu durum ile alakalıdır.

Türkçenin tamlayan tamlanan özellikleri yani kelime gruplarının derin yapıları ve ögeler arasındaki ilişkiler, cümle ve türleri üzerinde durulmalı, uygulamalı çalışmalar yaptırılarak konunun öğrenciler tarafından kavranmasına çalışılmalıdır.

Öğrencilere özellikle ve öncelikle yazma becerisi kazandırmak için çaba harcanmalıdır. Uygulamalar yapılarak öğrencilerdeki gelişmeler takip edilmeli, değerlendirilmeli ve bu gelişmelerden öğrenciler de haberdar edilmelidir. Bu işlemler yapılırsa, inanıyoruz ki, bu önemli eksikliğin ortadan kalkması konusunda önemli bir adım atılmış olacaktır.

Yine ders kitaplarındaki metinler, söz dizimi açısından, çok iyi seçilmeli, metinler dilimizin tüm incelik, güzellik ve zenginliklerini ortaya koyacak nitelikte olmalıdır. Bu, hem öğrencilerde okuma alışkanlığı oluşmasına yardım edecek hem de dilin tüm özelliklerini ortaya koyacaktır.

Bir diğer önemli konu da aynı tür problemlerin her sınıf seviyesinde karşımıza çıkmasıdır. Bu durumda da söz konusu problem ortadan kalkmadan öğrenciler bir üst sınıfa devam ediyorlar ve aynı problem burada da karşımıza çıkıyor. Özellikle bu konuya dikkat edilmeli, söz konusu problemin üst sınıf seviyelerinde de devam etmemesi için gerekli olan tedbirler alınmalı ve problemin zamanında ortadan kaldırılması yoluna gidilmelidir.

Testlerdeki genel başarı %50'nin üzerindedir. Ancak bazı sorularda yanlış cevap sayısı doğru cevap sayısının hemen hemen dört katı kadar olmaktadır. Bu tür sorular da genelde şekli değil, işlevi öne çıkaran sorulardır. Öğrenciler genelde işlevi değil, şekli ön planda tutuyorlar. Böyle olunca da son derece büyük hatalar yapıyorlar. Öğrencilerin şekil ile işlevi bir arada düşünmelerini sağlamaya çalışılmalıdır.

Öğrenciler, kâğıtlarda her tür kelime grubuna yer vermekle birlikte en çok isim ve sıfat tamlaması gibi belli başlı kelime gruplarından faydalanmaktadırlar. Öğrencilere tüm kelime grupları, bunların işlevleri sezdirilmeli ve öğrencilerin bu kelime gruplarından da azami derecede yararlanmaları sağlanmalıdır.

Öğrencilerin kelime hazinelerinin geliştirilmesine çalışılmalıdır. Öğrenciler dilimizin en zengin taraflarından olan deyimlerden ve mecazlardan sınırlı sayıda faydalanmaktadırlar. Bu konunun üzerinde de durulması ve öğrencilerin günlük dilden uzaklaşmalarının, soyut kavramları da düşünmelerinin ve kullanmalarının sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

KAYNAKLAR

- Abdullayev, Elövset Z.** *Türk Dillerinin Tarihsel Gelişme Sorunları*, TDK Yay., Ankara, 1996
- "Türk Dillerinde Bağımlı Birleşik Cümlelerin Evrimi Üzerine", *Bilimsel Bildiriler*, 1972, Sayfa 519-523
- Acarlar, Kevser.** "Olmak Fiilinin Özellikleri", *Türk Dili*, S.: 213, 1969, Sayfa 250-254
- "Çıkma Durumunda ("den" Halinde) Sözcüklerin Tümcede Türü Kullanılışları", *Türk Dili*, XXIV, 235 (Nisan 1971), Sayfa 34-37
- "Devrik Cümle", *Türk Dili*, XIX, 210 (Mart 1969), Sayfa 755-758
- "Fiil Kiplerindeki Anlam Kaymalarının Nedenleri", *Dilbilgisi Sorunları II*, Ankara, 1972, Sayfa 375
- Adalı, Oya.** *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, Ankara, 1979
- Ağakay, Mehmet Ali.** "İkizlemeler Üzerine", *Türk Dili*, II, 16 (Ocak 1953), Sayfa 189-191; II, 17 (Şubat 1953), Sayfa 268-271
- "Soru Cümleleri Üzerine", *Türk Dili*, I, 12, (Eylül 1952), Sayfa 683-684
- "Türkçede Kelime Koşmaları", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1954, Ankara 1988, Sayfa 97-104
- Ağca, Hüseyin.** *Türk Dili*, Gündüz Eğitim ve Yay., Ankara, 2001
- *Yazılı Anlatım*, Bilgi Yayın Evi, Ankara, 1999
- Akalın, Şükrü Halûk.** "Bilişim Çağı ve Türkçe", *Türk Yurdu*, Türkçeye Saygı Özel Sayısı, C. 21, S.: 162-163, Ankara, Şubat- Mart 2001, Sayfa 26-30
- "Türkçenin Sorunları", *Eğitim*, S.: 27, Ankara, 2002, Sayfa 22-25
- "Eski Anadolu Türkçesinde Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş İsim Cümleleri", *Türk Dili*, S.: 518, Ankara, 1995, Sayfa 156-163
- "Eski Anadolu Türkçesinde ki'si Düşmüş Birleşik Cümleler Üzerine", *Zeynep Korkmaz Armağanı*, TDK Yay., Ankara 2004, Sayfa 51-60

- Akçataş, Ahmet.** "Cümlede Zaman", V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 97-104
- Akdağ, Altan.** "Türk Dilinin Tamlama Sistemi", Türk Dili, S.: 558, Ankara, 1988, Sayfa 501-504
- Akman, Eyüp.** "Belirtisiz İsim Tamlaması mı, Sıfat Tamlaması mı?", V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 119-124
- Akpınar, Hülya.** *Türkiye Türkçesinde Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller*, Gazi Ü. Sosyal Bilimler Ens. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1996
- Aksan, Doğan.** "Anadili", Türk Dili, S.: 285, Ankara, 1975, Sayfa 423-434
- *Anlambilim*, Engin Yay., Ankara, 1998
- *Türkçenin Gücü*, Bilgi Yay., Ankara, 1999, 6. Baskı
- *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yay., Ankara, 2000, 2. Baskı
- Aksoy, Ömer Asım.** *Dil Yanlışıları*, Adam Yay., Beşinci Baskı
- Aktaş, Şerif; Gündüz, Osman.** *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Akçağ Basım Yayım Pazarlama, Ankara, 2001
- Akyol, Hayati.** "Metinlerden Anlam Kurma", Türklük Bilimi Araştırmaları, Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı, 13. Sayı, Niğde 2003-Bahar, Sayfa 49-58
- Alıcıgüzel, İzzettin.** *İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim*, İnkılâp ve Aka Kitap Evi, İstanbul, 1979
- Aliyeva, Hatire A.** "Türkiye Türkçesinde İsmi Hâlleri ve Nesnenin İfade Vasıtaları", V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 157-164
- Alkan, Cevat.** *Eğitim Ortamlarının Düzenlenmesi*, A. Ü. Eğitim Fakültesi Yay., Ankara, 1992

Alperen, Nusret. **Türkçe Öğretim Rehberi**, MEB Yay.,
İstanbul, 1991

Altun, Ergün. "Türkiye Türkçesinde Kısaltma Gruplarıyla Kurulan İç İçe Yapılar ve Sıralama Öncelikleri", V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 165-176

Alyılmaz, Cengiz. *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi*, Erzurum, 1994

..... "Zamir n'si Eski Bir İyelik Ekinin Kalıntısı Olabilir mi?", Türk Gramerinin Sorunları II, TDK Yay., Ankara, Sayfa 403-418

Atabay, Neşe; Kutluk, İbrahim; Özel, Sevgi. *Sözcük Türleri*,
TDK Yay., Ankara, 1983

Atabay, Neşe; Özel, Sevgi; Çam, Ayfer. *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*,
Ankara, 1981

Aydın, Özgür. "Belirtisiz Ad Tamlaması Öbeği İçinde Sıfatların Yeri", Dil Dergisi, Temmuz-Ağustos 1993, Sayfa 19-22

Bacanlı, Hasan. *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yay., Ankara,
2001

Balcı, Tahir. "Ad Takımı-Sıfat Takımı Sorunu, Dil Dergisi, S.: 100, Şubat
2001, Sayfa 14-17

Banguoğlu, Tahsin. *Türkçenin Grameri*, Ankara, 1995, 4. Baskı
..... "Türkçede Benzerlik Sıfatları", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
Bellekten 1957, Ankara, 1988, Sayfa 13-27

Başkan, Özcan. "Sözdizimi", *Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları*,
TDK Yay., Ankara, 1980, Sayfa 124-128

Başaran, I. E. *Eğitim Psikolojisi*, Ankara, 1974

Batur, Suat; Yıldırım, Cafer. *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı*, Özyürek
Yayın Evi, İstanbul, 2003

Baydar, Turgut. *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" İsimli Romanında
Kelime Grupları*, Atatürk Ü. Sosyal Bilimler Ens. (Yayımlanmamış
Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 2001

Baydar, Turgut; Ertane Baydar, Arzu Sema. “Reşat Nuri Güntekin’in ‘Çalı Kuşu’ Romanındaki Sıfat Tamlamalarının Derin Yapısı ve Öğretimi Üzerine”, Atatürk Ü. Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 6, S.: 1, Erzincan, 2004, Sayfa 35-44

..... “Reşat Nuri Güntekin’in ‘Çalı Kuşu’ Romanındaki İsim Tamlamalarının Derin Yapısı ve Cümledeki Görevleri”, Atatürk Ü. Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 6, S.: 2, Erzincan, 2004, Sayfa 27-36

Bayraktar, Nesrin. *Türkçede Fiilimsiler*, TDK Yay., Ankara, 2004

Beserek, Ahmet. *Türkçede Cümle Yapısı*, İstanbul, 1991

Beydoğan, H. Ömer. **Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yönden Avantajlı ve Dezavantajlı İlkokul Son Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Dersi Bilişsel Hedeflerine Ulaşma Düzeyi** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 1993

..... **“Dil Öğretim Yaklaşımlarına Göre Çocukta**

Anadili

Edinimi Gelişimi”, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, S.: 5. Erzurum, 2001, Sayfa 17-23

Bilgegil, Kaya. *Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul, 1963

Bilgin, Muhittin. *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002

Bloom, S. Benjamin. Çeviren, Prof. Dr. Özçelik, Durmuş Ali, *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*, MEB Yay., İstanbul, 1998

Bolulu, Osman. “Özne Konusunda Değişik Bir Yaklaşım Denemesi”, Çağdaş Türk Dili, Mayıs 1988, Sayfa 12

Boz, Erdoğan. “Türkiye Türkçesinde +Dan Ekli Nesne Ögesi Üzerine”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 501-512

..... “Bir Birleşik Zarf-Fiil Yapısı Üzerine”, Türk Dili, S.: 642, Haziran 2005, Sayfa 524-529

Bozkurt, Fuat. *Türkiye Türkçesi*, İstanbul, 1995

- Börekçi, Muhsine.** *Atatürk'ün "Nutuk"unda Söz Dizimi*, Atatürk Ü. Sosyal Bilimler Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 1995
- "Dünya Dili Kavramı ve Türkçe", Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi, 45. Türk Dil Bayramı ve Yunus Emre'yi Anma Etkinlikleri 1-13 Mayıs 2005, Ankara, Sayfa 145-152
- "Türkçede Hâl Eklerinin İşlevsel Olarak Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme", 26 Eylül-1 Ekim 2000 IV. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayında Sunulan Bildiri, İzmir, 2000
- "Türkçe Öğretimi Bakımından Dil Bilgisi Terimi ve Kavram Olarak Olumluluk-Olumsuzluk", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 2001 / I-II, Ankara 2003, Sayfa 45-62
- "Türkçe Öğretimi Bakımından Çatı Kavramı", V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 487-500
- Buran, Ahmet.** *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*, TDK., Yay., Ankara, 1996
- Burden, R. P.; Byrd, D. M.** *Methods For Effective Teaching*, 3.th.ed., Pearson Education, Inc., USA, 2003
- Burns, P. C.; Betty, D. R.; Ross, E. P.** *Teaching reading in Today's Elementary Schools*, Boston, Houghton Mifflin, 1982, 4. Baskı
- Büyükkaragöz, Savaş,** *Program Geliştirme "Kaynak Metinler"*, Eğitim Yay., Konya, 1997
- Büyükkaragöz, Savaş; Çivi, Cuma.** *Genel Öğretim Metotları*, Öz Eğitim Yayın Dağıtım, İstanbul, 1999
- Calp, Mehrali.** *İlköğretim Okulları İkinci Kademedeki Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*, Atatürk Ü. Sosyal Bilimler Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2001
- Cemiloğlu, İsmet.** *14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası*

Üzerinde Sentaks İncelemesi, TDK. Yay., Ankara, 1994

..... *Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi*

Bakımından Bir İnceleme, TDK., Yay., Ankara, 2001

..... "Cümle Tahlili Üzerine Bazı Düşünceler", TütK Dili, S.:

511,

Temmuz 1994, Sayfa 29-32

..... "Cümle Tahlilinin Önemi ve Metot", Türk Dili, S.: 587,

Kasım

2000, Sayfa 478-482

..... "Nesne Kavramı Üzerine", Milli Eğitim, Ekim-Kasım-

Aralık

2000, S.: 148

Cemiloğlu, Mustafa. *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi,*

Uludağ Ü. Basım Evi, Bursa, 1995

Clark, L. H. And Star, I. S. *Secondary and Middle School Teaching*

Methods, MacMillan Publishing Company, New York, 1991

Çatıkkaş, M. Atâ. *Türk Dili Kılavuzu, Alfa Yay., İstanbul, 2001*

Delice, H. İbrahim. *Türkçe Sözdizimi, Kitabevi, İstanbul, 2003, 2. Baskı*

..... "Türkçe Söz Diziminde Özne", Türklük Bilimi Araştırmaları, S.:

6, Sivas 1998, Sayfa 191-208

Demir, Celal. "Türkçe Öğretiminde Zarf Tümleçleri", Türklük

Bilimi Araştırmaları, Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı,

13. Sayı, Niğde 2003-Bahar, Sayfa 407-424

Demircan, Ömer. "Dil Devrimi ve Devrik Tümce", Dil Dergisi, S.: 4, Ocak

1992, Sayfa 22-31

Demirel, Özcan. *Genel Öğretim Yöntemleri, Ankara, 1996*

..... *Türkçe Öğretimi, Ankara, 1996*

..... *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi, MEB Yay.,*

İstanbul, 1999

..... *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program*

Geliştirme, Anı Yayıncılık, 2000, 3. Baskı

- *Öğretme Sanatı*, Pegem A Yayınevi, Ankara, 2000, 2. Baskı
- Demirel, Özcan; Seferoğlu, S. Sadi; Yağcı, Esed.** *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Pegem A Yayınevi, Ankara, 2001
- Deny, Jean.** *Türk Dili Grameri*, Tercüme: Ali Ulvi Elöve, Maarif Matbaası, İstanbul, 1941
- Develi, Hayati.** "{sA} Morfemli Yardımcı Cümleler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1995, Ankara, 1997, Sayfa 115-152
- Dewey, John.** *Education* (Poul Monroe Cyclopedia of Education), Vol. 2, 1997
- Dilaçar, Agop.** "Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihi", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1971, Ankara, 1988, Sayfa 83-145
- "Türk Fiilinde 'Kılınış'la 'Görünüş' ve Dilbilgisi Kitaplarımız", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1973-1974, Sayfa 159-171
- *Dil, Diller ve Dilcilik*, TDK Yay., Ankara, 1968
- Dilmen, İbrahim Necmi.** *Türkçe Gramer*, 1930
- Dizdaroğlu, Hikmet.** *Türkçede Fiiller*, TDK Yay., Ankara, 1963
- *Tümce Bilgisi*, TDK Yay., Ankara, 1976
- Doğanay, Ahmet; Karip, Emin.** *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Pegem A Yayınevi, Ankara, 2006
- Duman, Musa.** "Ana Dili Olarak Türkçe Öğretimi Üzerine", *Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi*, 45. Türk Dil Bayramı ve Yunus Emre'yi Anma Etkinlikleri 1-13 Mayıs 2005, Ankara, Sayfa 159-168
- "Tamlama Sınıflaması ve 'Takısız Tamlama' Sorunu Üzerine", 2. Türkçe-Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Sempozyumu, 30 Mart 2002, Sayfa 168-175
- Durak, Mustafa.** "Sıfat Sözdizimsel Bir İşlevdir", *Çağdaş Türk Dili*, Nisan 2000, S.: 146, Sayfa 13-18
- Ediskun, Haydar.** *Türk Dilbilgisi*, İstanbul, 1992, 4. Baskı
- Eker, Süer.** *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yay., Ankara, 2003, 2. Baskı

Emre, Ahmet Cevat. **Türk Dilbilgisi, 1945**

..... "Türkçede Cümle", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1954,
Ankara 1988, Sayfa 105-180

..... "Türkçede Cümle: II. İsim Cümlesi", Türk Dili Araştırmaları
Yıllığı Belleten 1955, Ankara 1988, Sayfa 23-58

Eraslan, Kemal. *Eski Türkçede İsim-Fiiller*, İstanbul, 1980

..... "bar ve yok Kelimelerinin Cümle Kuruluşundaki Yeri",
Uluslararası Türk Dili Kongresi 1988, Ankara 1996, Sayfa 457-
464

Ercan, Songül; Sargın, Meltem. "Yazma Becerilerinin Geliştirilmesi:
Saptanan Aksaklıklar, Öneriler", 2. Türkçe-Türk Dili ve
Edebiyatı Öğretimi Sempozyumu, 30 Mart 2002, Sayfa 50-56

Ercilasun, Ahmet Bican. *Kutadgu Bilig Grameri-Fiil*, Ankara, 1984

..... "Türkçede Emir ve İstek Kipi Üzerine", Türk Gramerinin
Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993), Ankara, 1995,
Sayfa 61-
72

Erden, Münire. *Eğitimde Program Değerlendirme*, Anı Yayıncılık,
Ankara,
1998

Ergin, Muharrem. "Türkçe ve Dil Bilgisi Öğretimi", Türk Kültürü,
C. II, S.: 18, Nisan 1964, Sayfa 76-78

..... **Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 1989, 18. Baskı**

..... *Türk Dili*, İstanbul, 2000

Ergün, Mustafa; Özdaş, Ali. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Kaya
Matbaacılık, İstanbul, 1997

Ersoy, Feyzi. "Çuvaş Türkçesiyle Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi
Bakımından Karşılaştırılması", V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı
Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 1075-1086

..... "Türkçenin Söz Dizimi Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi",
Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 2001 / I-II, Ankara, 2003,

Sayfa 313-333

Ertane Baydar, Arzu Sema. “İlköğretim Okullarının İkinci Kademesinde Dil

Bilgisi Öğretimi”, Türk Dili, S.: 624, Aralık 2003, Sayfa 779-783

..... *Kırım Tatar Türkçesinde Anlamca Kaynaşmış-Deyimleşmiş*

Birleşik Fiiller ve Bu Fiillerin Öğretimdeki Yeri, Atatürk Ü. Sosyal

Bilimler Ens., (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2002

Ertane Baydar, Arzu Sema; Baydar, Turgut. “Türkiye Türkçesinde

Kelime Grupları”, Atatürk Ü. Türkiyat Araştırmaları Ens. Dergisi,

S.: 16, Erzurum, 2001, Sayfa 27-49

..... “Bu Kadarı Da Fazla: Erzincan Tabelâları”, Türk Dili, S.: 640,

Nisan 2005, Sayfa 359-362

..... “-Ki Eki Üzerine”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 2004 / II

(Basım Aşamasında)

..... “Kırım Tatar Türkçesinde İsim Çekimi: Çıkma Hâli”, Atatürk Ü.

Türkiyat Araştırmaları Ens. Dergisi, (Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel

Sayısı), S.: 27, Erzurum, 2005, Sayfa 45-66

..... “Kırım Tatar Türkçesinde İsim Çekimi: Bulunma Hâli”, Türk

Dünyası, (Basım Aşamasında)

Ertürk, Selâhattin. *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara, 1979,

3. Baskı

Eryaşar, Süreyya. “Takısız Ad Tamlaması”, Çağdaş Türk Dili, C.

VIII, Mart

1995, S.: 85, Sayfa 30

Fidan, Nurettin. *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Alkım Yay.,

Ankara, 1985

Fidancı, Mahmut. “Sıralı Cümle”, Türk Dili, S.: 534, Haziran 1996,

Sayfa

1315-1324

Freibeg, H. J.; Driscoll, A. *Universal Teaching Strategies*, 3. th. Ed.,

Pearson Company, USA, 2000

Gabain, A. M. Von. "Türkçede Fiil Birleşmeleri", Türk Dili Araştırmaları

Yıllığı Belleten 1953, Ankara, 1988, Sayfa 16-29

Gece, Mehmet. "Türkçede Sıfatı Derecelendirme Yolları", Türk Dili, S.:

519, Mart 1995, Sayfa 240, 250

Ekim
..... "Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle", Türk Dili, S.: 562,

1988, Sayfa 332-339

Gemalmaz, Efrasiyap. *Standart Türkiye Türkçesi İle İlgili Yazılar*,
Erzurum, 1994

..... "Türkçede Sayı Sisteminin Derin Yapısı: "Bir" in ve "Sıfır" in Alomorfları Olarak "Ø", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1985, Sayfa 71-84

..... *Standart Türkiye Türkçesi (STT) nin Formanlarının Erformatif Değerleri ve Bu Değerlerin İhtiyaç Halinde Bu dilin Gelişimine Muhtemel Etkileri*, Erzurum, 1982

Gencan, T. Nejat. *Dilbilgisi*, İstanbul, 1962

..... "Sıfat Birlikleri", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1954, Ankara, 1988, Sayfa 181-189

Göğüş, Beşir. "Türkçede Birleşik Kelimelerin Oluşumu ve Nasıl Yazılması Gerektiği" Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1962, Sayfa 245-264

..... *Orta Dereceli Okullarda Türkçe ve Yazın Eğitimi*,
Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1978

..... "Türkçede Cümlelerin Kuruluşu ve Temel Cümlecige Bağlanma Şekilleri, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1968, Ankara 1989, Sayfa 89-142

- “Anadili Eğitiminde Yetersizliklerimiz”, Çağdaş Türk Dili, S.: 30-31, Ağustos-Eylül 1990, Sayfa 870-874
- “Anadili Eğitimi”, Çağdaş Türk Dili, S.: 54, Ağustos 1993, Sayfa 12-16
- Göğüş Beşir; Yücesan, Sevim.** *Türkiyede Bir Türkçe Eğitimi Portresi*, Tekışık Matbaası, Ankara, 1988
- Göknel, Yüksel.** *Modern Türkçe Dilbilgisi*, Hür Efe Matbaası, İzmir
- Gredler, M. E.** *Classroom assessment and learning*, New York: Longman, 1999
- Gülensoy, Tuncer.** *Türkçe El Kitabı*, Kayseri, 1994
- *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara, 2000
- Gülsevin, Gürer.** “Türkçede –SA Şart Gerundiumu Üzerine”, Türk Dili, S.: 467, Kasım 1990, Sayfa 276-279
- “Türkçede ‘Sıra Dışı Ekler’ ve Eklerin Tasnif-Tanımlanma Sorunu Üzerine”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 1267-1284
- “Türkiye Türkçesindeki Kip ve Zaman Çekimlerinde Birleşik Yapılar Üzerine”, VIII. Milletler Arası Türkoloji Kongresi, İstanbul, 1999
- “Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller Üzerine”, AKÜ. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt II, S.: 2, Afyon, 2001, Sayfa 125-143
- *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK Yay., Ankara 1997
- Gülsevin, Selma.** “Yüklemi ‘Deyimleşmiş Birleşik Fiil’ Olan Cümlelerde Özne”, Türk Dili, S.: 609, Eylül 2002, Sayfa 612-618
- Günay V. Doğan.** “Eylemi Gerçekleştirici Öznenin Kimliği ve Gücü”, Dil Dergisi, Ekim 1998, S.: 72, Sayfa 5-27
- “Göstergebilimsel Çözümlemede Özne ve Gücü”, Dil Dergisi, Kasım 2000, S.: 97, Sayfa 45-65
- Güneş, Firdevs.** “Okuma-Yazma Öğretiminde Cümlenin Önemi”, Türklük Bilimi Araştırmaları, Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı, 13. Sayı, Niğde 2003-Bahar, Sayfa 39-48

Güneş, Sezai. *Türk Dili Bilgisi*, İzmir, 2002

Gürsoy Naskali, Emine. *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*, TDK Yay., Ankara, 1997

..... “Türkçe Kelimesi-Türkçede Hece Tipleri-Cümle Unsurlarını Tayin Kıtası-Ek Hâlinde Zamir Olabilir mi?”, Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993), Ankara 1995, Sayfa 52-60

Hacıeminoğlu, Necmettin, *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*,
1991

..... *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul, İstanbul, 1984, 3. Baskı

Hatipoğlu, Vecihe. “Kelime Grupları ve Kuralları”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1963, Ankara, 1988, Sayfa 203-244

..... *Türkçenin Sözdizimi*, 1972

..... *İkileme*, TDK Yay., Ankara

Hengirmen, Mehmet. *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara, 1997, 2. Baskı

Hesapçioğlu, Muhsin. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Belâ Basım A.Ş., İstanbul, 1994

İlhan, Nadir. “Birleşik Fiil Kuruluşunda a-ı-u Ünlüleri”, Türk Dili, S.: 596, Ağustos 2001, Sayfa 177-182

İlköğretim Okulu Programı, MEB Yay., Ankara, 1997, 4. Baskı

İlköğretim Okulu Türkçe Yazı Programı 6-7-8. Sınıf, MEB Yay.,
İstanbul, 2000

İşman, Aytekin; Eskicumalı, Ahmet. *Eğitimde Plânlama ve Değerlendirme*, Değişim Yay., Adapazarı, 1999

Johansen, Lars. “Fiilimsi Önermelerin Görevleri Üzerine”, *Bilimsel Bildiriler* 1972, Sayfa 525-529

Kahraman, Tahir. *Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları*, TDK., Yay., Ankara, 1996

..... “Sıfat Tanımında Boyut Karıştırma”, Çağdaş Türk Dili, Ocak 2000, S.: 143, Sayfa 28-29

..... “Takısız Ad Takımı Sorunu”, Çağdaş Türk Dili, C. VIII, Eylül 1995, S.: 91, Sayfa 17

- Kantemir, Enise.** *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Engin Yayın Evi, Ankara, 1997
- Kaplan, Ayşen K; Tekbaş, Zeynep.** “Adım Adım Yazma Öğretimi ve Örnek Uygulamalar”, 2. Türkçe-Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Sempozyumu, 30 Mart 2002, Sayfa 168-175
- Kara, Funda.** *Sait Faik'in Kısa Hikâyelerinde Söz Dizimi*, Atatürk Ü. Sosyal Bilimler Ens. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Erzurum, 1996
- Karabacak, Esra.** “Zaman İsimleri Üzerine”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 1855-1946
- Karahan, Leylâ.** *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yay., Ankara, 2004, 7. Baskı
..... “Türkçede Birleşik Cümle Problemi”, Türk Dili, S.: 505, Ocak 1994, Sayfa 19-23
..... “Fiil-Tamlayıcı İlişkisi Üzerine”, Türk Dili, S.: 549, Eylül 1997, Sayfa 209-214
..... “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine”, Türk Dili, S.: 583, Temmuz 2000, Sayfa 16-24
..... “-sa, -se Eki Hakkında”, Türk Dili, S.: 516, Aralık 1994, Sayfa 471-474
..... “Belirtisiz Nesnenin Söz Dizimindeki Yeri Üzerine”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 1615-1624
- Karakuş, İdris.** “Dil Öğretiminin Biyo-Psiko-Sosyolojik Boyutları”, Türk Dili, S.: 607, Temmuz 2002, Sayfa 230-238
..... *Türkçe Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*, Altıntepe Yayıncılık, Ankara, 2002, 2. Baskı
- Karaörs, M. Metin.** *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*, Erciyes Üniversitesi Yay., No: 53, Kayseri, 1993
..... “Cümle Bilgisinde İsimlendirme, Sınıflandırma ve Tahlil Metotlarının Birliği”, Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993), Ankara 1995, Sayfa 21-35

..... “Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesinin Kelime Grupları, Cümle ve Cümle Çeşitleri (Sentaks) Bakımından Karşılaştırılması”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1996, Ankara 1999, Sayfa 129-144

..... “Türkiye Türkçesi ile Kazak Türkçesinin Kelime Grupları, Cümle ve Cümle Çeşitleri (Sentaks) Bakımından Karşılaştırılması”, 3. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı 1996, Ankara 1999, Sayfa 613-623

..... “Türk Dilinde Şartlı Birleşik Cümle ve Nevayi'nin II. Divanı Nevadirü'ş- Şebab'da Şartlı Birleşik Cümleler”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 1637-1672

..... *Türk Lehçelerinde Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi*, Akçağ Yay., Ankara, 2005

Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003, 12. Baskı

Karpuz, Hacı Ömer. “Türkiye Türkçesinin Söz Dizimiyle İlgili Çalışmaların Dil Bilimi Metodolojisi Bakımından Değerlendirilmesi ve Bazı Teklifler”, 3. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı 1996, Ankara 1999, Sayfa 625-639

..... “Olma Bildiren Eylemler İçin Bir Terim Önerisi: Olgan Çatı”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 1673-1684

Kavcar, Cahit; Oğuzkan Ferhan; Sever, Sedat. *Türkçe Öğretimi*, Engin Yayın Evi, Ankara, 1995

Kavcar, Cahit. “Türkçe Eğitimi ve Sorunlar”, Dil Dergisi, S.: 65, 1998, Sayfa 5- vd.

..... “Türkçenin Güncel Sorunları”, Eğitim, S.: 27, Ankara, 2002, Sayfa 13-17

Kayra, Osman Kemal. “Orhon Yazıtlarında Sıfatlar, Sıfat Tamlamaları ve Bunlara Bağlı Bazı Açıklamalar”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1996, Ankara 1999, Sayfa 145-158

Kılıç, Yasin. İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dersi Programındaki Amaçların Gerçekleşme Düzeyi, Atatürk Ü. Sosyal Bilimler Ens.

(Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2002

Kıran, Zeynel. “Üretici-Dönüşümlü Dilbilgisi Açısından Türkçede Çekirdek

Tümce”, Genel Dil Bilim Dergisi, S.: 5-6, Sayfa 14-31

Kırkılıç, Ahmet; Alyılmaz, Cengiz; Külekçi, Numan, Gündüz, Osman; Canım, Rıdvan; Çelik, Yusuf. *İlk Okuma Yazma ve Türkçe Öğretimi*, Erzurum, 1999

Kırkılıç, Ahmet ve Diğerleri. *Fakülte ve Yüksek Okullar İçin Türk Dili Yazılı Anlatım ve Kompozisyon Bilgileri*, Aktif Yayın Evi, Erzurum, 2002

Kırkılıç, Ahmet; A. Halim Ulaş. “Türkçe Öğretiminde Kelimeler Dünyası”, Türklük Bilimi Araştırmaları, Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı, 13. Sayı, Niğde 2003-Bahar, Sayfa 93-100

Koç, Nurettin. *Yeni Dilbilgisi*, İstanbul, 1990

..... *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1992

Koç, Sabri. “Türkçede Zarf Yantümcelerinin Çözümlemesine Dönüşümlü-Üretken Yaklaşım”, **Dilbilim Yazıları**,

Usem

Yayınları, Ankara, 1990

Kononov, A. N. “Türkçede Birleşik Cümle Problemi”, *Bilimsel Bildiriler* 1957, Ankara 1960, Sayfa 175-179

Korkmaz, Zeynep. “Türkçede Birleşik Fiiller ve Anlam Kaymaları”, *Türk Dili*, S.: 559, Temmuz 1998, Sayfa 3-15

..... *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, TDK., Yay., Ankara 2003

..... *Grameri Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 2003, 2. Baskı

..... “Birleşik Kelimeler ve Yazılışları Üzerine”, *Türk Dili* S.: 507, Mart 1994, Sayfa 180-186

..... “Sıfatların İsim Tamlamaları İle Kullanılışı Üzerine”, *Türk Dili*,

S.: 505, Ocak 1994, Sayfa 15-18

..... “Türkiye Türkçesinde ‘İktidar’ ve ‘İmkân’ Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1959, Ankara, 1988, Sayfa 107-124

..... “Dilimizin Dünkü ve Bugünkü Sorunları ve Çözüm Yolları”, Türk Dili, S.: 500, Ağustos 1993, Sayfa 171-175

Korkmaz, Zeynep ve Diğerleri. *Yüksek Öğretim Öğrencileri İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Ankara, 1990

Kurbanov, M. M. “Türkiy Dillerde Cümle Sintaksisinin Yorumlama Gerekçeleri”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 2051-2054

Küçükahmet, Leylâ. *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, 16. Baskı

Kükey, Mazhar. *Uygulamalı Örneklerle Türkçede Fiiller*, Ogun Kardeşler Matbaası, Ankara, 1973

..... *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara, 1975

Lerner, W. Jenet. *Learning Disabilities, Theories Diagnosis and Teaching Strategies*, Houghton Mifflin Company, Boston New York, 7. Edition

Lübimov, Konstantin. “Türkçede Kaç İsim Hâli Var?”, Dilbilgisi Sorunları I, Ankara, 1967, Sayfa 227 vd.

Mansuroğlu, Mecdut. “Türkçede Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1955, Ankara 1988, Sayfa 59-71

Mehmedoğlu, Alâeddin. *Türk Dilinde Bağımlı Birleşik Cümle Söz Dizimi*, Aşyan Yay., Adapazarı, 2001

..... “Bağımlı Birleşik Cümle Üzerine”, Türk Dili, S.: 567, Mart 1999, Sayfa 222-229

..... “Türk Dilinde Girişik Birleşik Cümle Meselesi”, 3. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı 1996, Ankara 1999, Sayfa 745-768

- “Türkiye Türkçesinde Birleşik Cümle Üzerine”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 2065-2102
- “Nesne Yardımcı Cümleli Bağımlı Birleşik Cümle About Object Clause Compound Sentence”, *Zeynep Korkmaz Armağanı*, TDK Yay., Ankara 2004, Sayfa 264-275
- Musaoğlu, Mehman.** “Türk Lehçelerinde Birleşik Tümcelerinin Dizimsel-Anlamsal Bağlılığına Göre Modelleri ve Türleri”, *Dil Dergisi*, Nisan 1993, Sayfa 18-25
- “Türk Destanlarının Dilinde Bir Sentaks Özelliği Üzerine”, *Türkolojinin Çeşitli Sorunları Üzerine Makaleler-İncelemeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002, Sayfa 66-71
- Nunan, David.** *Language Teaching Methodology*, Prentice Hall Europe, 1955, 2. Edition
- Oğuzkan, A. Ferhan.** *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 1974
- Olaitan, S. O.; Agusiobo, O. N.** *Principles of Practice Teaching*, John Wiley&Sons, USA, 1981
- Öncül, Remzi.** *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*, MEB Yay., **İstanbul, 2000**
- Önder, N. Kemal.** *Öğretimde Program, İlke ve Yöntemler*, Arı Basım Evi, Konya, 1987, 2. Baskı
- Öner, Mustafa.** “Türkçe Söz Diziminde Eklenme Yönündeki Yapılar Üzerine”, *Zeynep Korkmaz Armağanı*, TDK Yay., Ankara 2004, Sayfa 283-289
- Öz, Feyzi.** *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001
- Özbay, Murat.** *Ankara Merkez Ortaokullarındaki Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1995
- *Öğretmen Görüşlerine Göre Ankara Merkez İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*, Gazi Ü., Ankara, 2000

- "Türkçe Öğretiminde Hedef-Araç İlişkisinin Ders Kitabı
Örneğinde Değerlendirilmesi", Türklük Bilimi Araştırmaları,
Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı, 13. Sayı,
Niğde 2003-Bahar, Sayfa 59-70
- Özel, Sevgi.** *Türkiye Türkçesinde Sözcük Türetme ve Birleştirme*, 1977
- Özkan, Fatma.** "-Mak, -Mek Eki İle Yapılan Kalıcı İsimler", V. Uluslararası
Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa
2277-2282
- Özkan, Mustafa.** "Trabzonlu Figani'de Ki'li Birleşik Cümleler", Trabzon ve
Çevresi Uluslar Arası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu, 3
Mayıs 2001
- "Deyimleşmiş İkilemeler", V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı
Bildirileri II, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 2289-2318
- Özmen, Mehmet.** "Alkış ve Kargışlarda Cümle ve Anlatım Özellikleri",
Türk Dili, S.: 585, Eylül 2000, Sayfa 280-293
- "Cümlenin Altıncı Ögesi ve Bir Terim Önerisi", Türk Dili, S.:
519, Mart 1995, Sayfa 224-227
- "İsim ve Sıfat Tamlamalarındaki Bozulmalar Üzerine", Türk
Dili, S.: 586, Ekim 2000, Sayfa 354-363
- "Özne Üzerine Düşünceler", V. Uluslararası Türk Dili
Kurultayı Bildirileri II, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 2331-
2340
- Özsoy, Sumru. "**Üretici Dilbilim Kuramı Çerçevesinde Türkçenin**
Sözdizimi", Dilbilim ve Türkçe, Kurtuluş Basım Evi, Ankara,
1991
- Öztürk, Deniz.** *Türkiye Türkçesinde Anlamca Kaynaşmış-
Deyimleşmiş Birleşik Fiiller*, Gazi Ü. Sosyal Bilimler Ens.
(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1997
- Partin, R. L.** *Classroom Teachers-Survival Guide-The Center For Applied
Research in Education*, USA, 1999
- Porzig, Walter.** *Dil Denen Mucize*, Çev. Ülkü, Vural, TDK Yay.,
Ankara, 1995

- Sağır, Mukim.** *Dil Bilim ve Türk Dil Bilgisi*, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 1995
- “Ana Dil Öğretimi”, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, S.: 5. Erzurum, 2001, Sayfa 135-139
- “İlköğretim Okullarında Dil Bilgisi Öğretimi”, Türk Dili, S.: 601, Ocak 2002, Sayfa 56-59
- *İlköğretim Okullarında Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002
- “Temel Eğitim Okullarında Konuşma Eğitimi ve Ağızlar”, Türk Dili, S.: 625, Ocak 2004, Sayfa 12-16
- “Nutuk’tan Söylev’e Söylev’den Günümüz Türkçesine”, Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi, 45. Türk Dil Bayramı ve Yunus Emre’yi Anma Etkinlikleri 1-13 Mayıs 2005, Ankara, Sayfa 97-106
- Saraçoğlu, Ahmet; Çimen, Cengiz; Güzel, Yunus.** *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 8*, MEB Yay., Ankara, 2002, 4. Baskı
- Savran, Hülya.** “Bir İsim İle Bir yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller Üzerine Yeni Görüşler”, Türk Dili, S.: 596, Ağustos 2001, **Sayfa 140-142**
- “Birleşik Cümle Üzerine”, Türk Dili, S.: 568, Nisan 1999, Sayfa 325-330
- “Eski Türkiye Türkçesinde Kim Bağlaçlı Yardımcı Cümleler”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1999 / I-II, Ankara, 2003, Sayfa 225-238
- Sev, Gülsel.** *Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı*, TDK Yay., Ankara, 2001
- “Çıkma Durumu Ekinin Nesne Görevinde Kullanımı”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 2655-2666
- Sever, Sedat.** *Türkçe Öğretiminde Tam Öğrenme*, Anı Yayıncılık, Ankara, 1997
- Sezer, Ayhan.** “Türkçe Sözdizimi”, Dilbilim ve Türkçe, Kurtuluş

- Basım Evi, Ankara, 1991
- "Türkçe Tümcelerde Sözdiziminin İşlevi", Genel Dil Bilim Dergisi, S.: 5-6, Sayfa 53-63
- Sinanoğlu, Samim.** "Basit Cümlelerde Nesne ve Tümleç", Türk Dili, VI, 67 (Nisan 1957), Sayfa 368-371
- Smith, O. W. D. Stanley; Shores, J. H.** *Foundations of Curriculum Development*, USA, Harcourt Brace and World. Inc., 1957
- Soysal, M. Orhan.** *Türk Dili ve Edebiyatı İle Türkçe Öğretmeninin El Kitabı*, MEB., Yay., İstanbul, 1999, 2. Baskı
- Şahin, Hatice.** "Birleşik Çekimli Fiillerin Zaman ve Anlam Açısından Gösterdiği Çeşitlilikler", *Zeynep Korkmaz Armağanı*, TDK Yay., Ankara 2004, Sayfa 381-392
- Şimşek, Rasim.** *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*, Trabzon, 1987
- Tariktaroğlu, Abdurrahman.** "Türkçede Özne Sorunu", Türk Dili, S.: 536, Ağustos 1996, Sayfa 192-194
- Tekin, Halil.** *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Mars Matbaası, Ankara, 1977
- *Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi*, Mars Matbaası, Ankara, 1980
- Tekin, Şinasi.** "Uygurcada Yardımcı Cümleler Üzerine Bir Deneme", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1965, Ankara 1989, Sayfa 35-63
- Tepeli, Yusuf.** "Türkiye Türkçesinde 'Türevdeş' Sözcükler", V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 2837-2862
- Timurtaş, Faruk K.** "Türkçenin Bünyesi ve Kelime Yapma Yolları" Kubbealtı Akademi Mecmuası, S.: 1: 2:, Sayfa 40-45
- Topaloğlu, Ahmet.** *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1989
- Tulum, Mertol.** "Orhon Yazıtlarında Birleşik Cümleler ve Baş Cümle ile Yardımcı Cümle İlişkileri", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1990, Ankara 1994, Sayfa 193-205
- Tuna, Osman Nedim.** "Türkçenin Sayıca Eş Heceli İkilemelerinde

Sıralama Kuralları ve Tabii Bir Ünsüz Dizisi”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1982-1983, Ankara, 1986, Sayfa 163-228

Turan, Zikri. “Cümle Yapısıyla İlişkilendirilen ‘Basit’ ve ‘Birleşik’ Kavramları Üzerine”, Türklük Bilimi Araştırmaları, Sivas, 1999, Sayfa 299-311

..... “Öznenin Cümledeki Kimlik Problemi”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.: 13, 1999, Sayfa 73

Türk, Vahit. “Kutadgu Bilig Örneği İle Türkçede Ana Yardımcı Fiil (er-)”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, 20-26 Eylül 2004, Ankara, Sayfa 2993-3006

Türkay, Kaya. “Türkiye Türkçesinde Sıralı Cümleler Sorunu Üzerine”, Türklük Bilimi Araştırmaları, S.: 1, Sivas 1995, Sayfa 71-80

Usta, H. İbrahim. “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları İle İlgili Bir Sınıflandırma”, Türk Dili, S.: 579, Mart 2000, Sayfa 209-216

..... “Yabancılaşmanın Söz Dizimindeki Görüntüleri”, Türk Dili, S.: 463, Temmuz 1990, Sayfa 59-63

Uygur, C. Vedat. “Eşitlik (Ekuvatif) Eki ve Eşitlik (Ekuvatif) Grubu Üzerine”, Türk Dili, S.: 546, Haziran 1997, Sayfa 547-549

Üstüner, Ahat. “Cümlelerin Ögeleri Konusundaki Karışıklıklar”, Türk Dili, S.: 533, Ocak 1998, Sayfa 18-30

..... “Türkçenin Anlatım Gücü”, Türk Dili, S.: 589, Ocak 2001, Sayfa 50-58

..... *Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri*, TDK Yay., Ankara, 2000

Üstünova, Kerime. *Dede Korkut Destanları ve Cümleden Büyük Birlikler*, Alfa Yay., İstanbul, 1988

..... “Cümle Çözümlemelerinde Yüzey Yapı Derin Yapı İlişkileri”, Türk Dili S.: 563, Kasım 1998, Sayfa 398-406

..... “Ad Tamlaması-İyelik Öbeği Ayrımı”, Türk Dili, S.: 641, Mayıs 2005, Sayfa 418-425

- “En Büyük Dil Birimi Cümle midir?”, *Türk Dili*, S.: 590, Şubat 2001, Sayfa 181-185
- “Soru ve Cevap Cümlelerinin Çözümü”, *Zeynep Korkmaz Armağanı*, TDK Yay., Ankara 2004, Sayfa 425-433
- “Türkçenin Asıl Unsurları: Özne ile Yüklem”, *Dil Yazıları*, Ankara, 2002, Sayfa 103-110
- “Cümleden Büyük Birimler”, *Dil Yazıları*, Ankara, 2002, Sayfa 155-164
- Vardar, Berke (Yönetiminde).** *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2002
- Variş, Fatma.** *Eğitimde Program Geliştirme “Teori ve Teknikler”*, **A.Ü Eğitim Fakültesi Yay., Ankara, 1978**
- *Eğitim Bilimine Giriş*, Atlas Kitap Evi, Konya, 1987
- Yalçın, Alemdar. ***Türkçe Öğretim Yöntemleri, Akçağ Basım Yayım Pazarlama, Ankara, 2002***
- Yaman, Ertuğrul.** *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması*, TDK Yay., Ankara, 2000
- *Türkiye Türkçesinde Zaman Kaymaları*, TDK Yay., Ankara, 1999
- Yavuz, Kemal; Yetiş, Kâzım; Birinci, Necat.** *Türk Dili ve Kompozisyon*, İstanbul, 1996
- Yılmaz, Tahsin.** *Dil Yapısının Okul Başarısındaki Rolü*, Ankara Basım ve Cilt Evi, Ankara, 1974
- Yörük, Yaşar ve Diğerleri.** *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*, Serhat Yay., İstanbul, 2001
- Yücel, Bilâl.** “Sıfat-Fiil Terimi ve Başlıca Dil Bilgisi Terimleri Sözlüklerindeki İşlenişi”, *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı* (22-23 Ekim 1993), Ankara, 1995, Sayfa 81-91
- Yüceol-Özenen, Muna.** “Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz”, *Türk Dili*, S.: 600, Aralık 2001, Sayfa 869-879
- Zeynalov, Ferhad R.** “Türk Dillerinde Birleşik Sözcükler Sorunu”, *Bilimsel*

Bildiriler 1972, Sayfa 511-517

Zülfikar, Hamza. *Yüksek Öğretimde Yazım ve Anlatım*, 1977

..... "Takısız Ad Tamlaması' Sorunu", *Türk Dili*, S.: 523, Temmuz
1995, Sayfa 781-788

..... "Cümle Yapılarından Bir Örnek", *Türk Dili*, XLIX, S.: 398,
Şubat 1985, Sayfa 96-98

..... "Girişik Cümle Sorunu", *Türk Dili*, S.: 521, 1995, Sayfa 643

..... "Özne Türleri ve Bunların Adlandırılışı", *Türk Gramerinin
Sorunları Toplantısı*, (22-23 Ekim 1993), Ankara, 1995, Sayfa
43-51

..... "Doğru Yazalım Doğru Konuşalım -Cümle, Tümce,
Cümlecik, Tümcecik, Yüklem-" *Türk Dili*, S.: 651, 2006, Sayfa
219-226

ÖZ GEÇMİŞ

Turgut Baydar, 10 Temmuz 1971'de Aksaray (Niğde)'a bağlı olan Ortaköy ilçesinde doğdu. Sırasıyla İstiklâl İlkokulunda ilköğretimini, Ortaköy Lisesinde de ortaokul ve lise eğitimini tamamladı.

1991 yılında Malatya İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümünü kazandı ve 1995 yılında buradan mezun oldu. Aynı yılın eylülünde Giresun'un Keşap ilçesinde bulunan Mehmet Âkif Ersoy İlköğretim Okulunda Türk Dili ve Edebiyatı (Türkçe) öğretmenini olarak göreve başladı.

1996 yılının aralık ayında vatani görevini yapmak üzere Polatlı'ya gitti. Temel eğitiminden sonra Erzincan Anadolu Öğretmen Lisesine yedek subay öğretmen olarak tayin edildi. Vatani görevini tamamladıktan sonra 1998 yılında evlendi ve aynı yıl Erzincan Millî Piyango Anadolu Lisesine atandı. Hâlen buradaki görevine devam etmektedir.

1999 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Türkçe Eğitimi ana bilim Türkçe Öğretmenliği bilim dalında Yüksek Lisans programına girdi ve 2001 yılında Bilim Uzmanı oldu. Aynı yıl yine aynı programda Doktora eğitimine başladı.

Çeşitli dergilerde yayımlanmış makaleleri bulunan Turgut Baydar evli ve bir kız çocuğu babasıdır.

**ÖĞRENCİLERDEN SINIF SEVİYELERİNE GÖRE
TOPLANAN VE İNCELENEN KOMPOZİSYON
KÂĞITLARI**